

Městská knihovna v Praze

Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha II

Miguel de Cervantes Saavedra

Praha

2018

e-kniha

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

41 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Důmyslný rytíř
Don Quijote de la Mancha
II

Miguel de Cervantes Saavedra

Přeložil Václav Černý

Znění tohoto textu vychází z díla [Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Československý spisovatel v roce 2012. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Miguel de Cervantes Saavedra: Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha II), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 9. 10. 2018.

OBSAH

KNIHA TŘETÍ.....	11
VĚNOVÁNÍ HRABĚTI DE LEMOS.....	13
PŘEDMLUVA.....	14
KAPITOLA I., jak farář a holič rozmlouvali s donem Quijotem o jeho nemoci.....	17
KAPITOLA II., ve které se vypráví o pozoruhodném sporu Sancha Panzy s neteří a hospodyní dona Quijota a o jiných zajímavých událostech.....	27
KAPITOLA III., v níž se vypravuje o směšném uvažování dona Quijota, Sancha Panzy a bakaláře Sansona Carrasca.	32
KAPITOLA IV., ve které Sancho Panza odpovídá na pochybnosti a dotazy Sansona Carrasca a kde se vypráví o různých událostech zasluhujících, aby se o nich mluvilo a vědělo. .	39
KAPITOLA V., ve které je zaznamenána vtipná a půvabná rozmluva Sancha Panzy s jeho ženou Terezou a jiné události hodné zapamatování.	44
KAPITOLA VI., vyprávějící o příhodě dona Quijota, jeho neteře a hospodyně, jedna z nejhlavnějších kapitol celého vyprávění.	50
KAPITOLA VII., ve které se vypráví o rozmluvě mezi donem Quijotem a jeho zbrojnošem a různé jiné znamenité události.....	55
KAPITOLA VIII., vyprávějící příhody dona Quijota při návštěvě u paní Dulciney z Tobosa.....	61
KAPITOLA IX., ve které se vypravuje, čeho se v ní dovíme.	67
KAPITOLA X., která vypráví, jakou lstí začaroval Sancho paní Dulcineu, a jiné události směšné i pravdivé.....	71
KAPITOLA XI. o podivném dobrodružství dona Quijota u vozu Dvořanů smrti.....	79
KAPITOLA XII., vyprávějící o zajímavé příhodě odvážného dona Quijota se statečným rytířem Zrcadlovým.	84

KAPITOLA XIII., pokračující o dobrodružství Lesního rytíře a rozumné, nové a milé rozmluvě zbrojnošů.....	90
KAPITOLA XIV. pokračující v líčení dobrodružství Lesního rytíře.....	95
KAPITOLA XV., objasňující původ Zrcadlového rytíře a jeho zbrojnoše.	104
KAPITOLA XVI. o příhodě dona Quijota s rozumným rytířem z Manche.....	106
KAPITOLA XVII., jež líčí nejzazší mez, k níž došla a mohla dojít neslýchaná statečnost dona Quijota v dobrodružství se lvy, které mělo šťastný konec.	114
KAPITOLA XVIII., jak se dařilo donu Quijotovi v domě rytíře Zeleného pláště a jiné nezvyklé věci.....	123
KAPITOLA XIX. o příběhu zamilovaného pastýře a o jiných opravdu pěkných příhodách.	131
KAPITOLA XX., kde se vypráví o svatbě bohatého Camacha a o příběhu chudého Basíliá.....	137
KAPITOLA XXI., líčící dále svatbu Camachovu a jiné výborné události.	145
KAPITOLA XXII., kde se líčí nádherné dobrodružství v jeskyni Montesínově uprostřed Manche, které odvážný don Quijote de la Mancha se zdarem ukončil.	150
KAPITOLA XXIII. o neuvěřitelných věcech, které výborný don Quijote spatřil v hluboké propasti Montesínově a jež pro svou nemožnost a úžasnost uvádějí v podezření z nepravdivosti tuto kapitolu.	157
KAPITOLA XXIV., vyprávějící tisíc hloupostí stejně nepatrných jako nutných k pochopení této znamenité historie.....	166
KAPITOLA XXV., kde se přesně vypráví o dobrodružství s hýkáním, o půvabnosti loutkářově a skvělých výpovědích věšticí opice.....	172
KAPITOLA XXVI., pokračující v půvabném dobrodružství loutkáře a vypravující jiné opravdu zajímavé věci.....	180

KAPITOLA XXVII., kde se vypráví, kdo byl mistr Pedro a jeho opice a jaká nehoda stihla dona Quijota v hýkavém dobrodružství, které neskončilo, jak by si byl přál a jak myslil. 188	
KAPITOLA XXVIII., o které Benengeli tvrdí, že věci v ní obsažené pozná, kdo ji přečte, jestliže ji přečte pozorně.	194
KAPITOLA XXIX., líčící slavné dobrodružství začarovaného člunu.	199
KAPITOLA XXX. o příhodě dona Quijota u půvabné lovkyně. 205	
KAPITOLA XXXI. o mnohých významných věcech.	210
KAPITOLA XXXII., zaznamenávající odpověď dona Quijota kazateli a jiné vážné a veselé příběhy.	217
KAPITOLA XXXIII. o vtipném rozhovoru vévodkyně a jejích dívek se Sanchem Panzou, hodným, abychom si jej přečtli a zapamatovali.	229
KAPITOLA XXXIV., která vypráví způsob, jak by bylo možno osvobodit začarovanou Dulcineu z Tobosa, což je jedna z nejkrásnějších příhod celé historie.	235
KAPITOLA XXXV., co dalšího se don Quijote dověděl o tom, jak vysvobodit Dulcineu, a jiná zajímavá dobrodružství. 241	

KNIHA ČTVRTÁ. 248

KAPITOLA XXXVI. o podivném a nevídaném dobrodružství dueni Doloridy, nazývané také hraběnkou Trojfaldovou, a o dopisu Sancha Panzy jeho manželce Tereze Sanchové. 250	
KAPITOLA XXXVII., pokračující v slavném dobrodružství dueni Doloridy.	255
KAPITOLA XXXVIII., vypravující, co řekla o smutném svém příběhu dueña Dolorida.	257
KAPITOLA XXXIX. o dalším průběhu úžasné a významné příhody paní Trojfaldové.	263
KAPITOLA XL. o věcech týkajících se této příhody a tohoto památného dobrodružství.	266
KAPITOLA XLI. o příchodu Clavileña a konci tohoto dlouhého dobrodružství.	271

KAPITOLA XLII. o tom, jak don Quijote napomenul Sancha Panzu, než se odebral vládnout na ostrov, i o jiných veledůležitých věcech.	280
KAPITOLA XLIII. o dalších radách, jež dal don Quijote Sanchu Panzovi.	285
KAPITOLA XLIV., jak se Sancho Panza stal vladařem a co podivného potkalo dona Quijota v zámku.....	290
KAPITOLA XLV. o tom, jak se velký Sancho Panza ujal ostrova a jak počal vládnout.	299
KAPITOLA XLVI. o strašném úděsu zvonečkovém a kočičím, který zažil don Quijote za hovoru o vášni zamilované Altisidory.....	305
KAPITOLA XLVII., kde je pokračováno o tom, jak si vedl Sancho Panza ve svém vladaření.....	310
KAPITOLA XLVIII. o tom, co potkalo dona Quijota s paní Rodríguezovou, dueňou vévodkyně, a o jiných příhodách hodných zapsání a věčné paměti.....	318
KAPITOLA XLIX. o tom, co se stalo Sanchu Panzovi při toulce ostrovem.....	325
KAPITOLA L., kde se odkrývá, kdo byli čarodějové a katové, již natloukli dueně a poštipali a poškrábali dona Quijota, a vypráví o příhodách pážete, nesoucího psaní Tereze Panzové, ženě Sancha Panzy.....	335
KAPITOLA LI. o dalším vladaření Sancha Panzy a jiných pěkných příhodách.....	343
KAPITOLA LII, kde se vypráví dobrodružství druhé dueni Doloridy či Angustiady, jinak paní Rodríguezové.	351
KAPITOLA LIII. o úmorném skoncování vladaření Sancha Panzy.	357
KAPITOLA LIV., která jedná o věcech této historie a žádné jiné.....	362
KAPITOLA LV. o tom, co potkalo Sancha cestou, a jiných věcech, které stály za spatření.....	369

KAPITOLA LVI. o neobyčejném a nevídaném boji mezi donem Quijotem de la Mancha a lokajem Tosilem na obranu dcery paní Rodríguezové, dueni.	375
KAPITOLA LVII. o tom, jak se don Quijote rozloučil s vévodou a co ho potkalo s chytrou a rozpustilou Altisidorou, komornou vévodkyně.	380
KAPITOLA LVIII. o tom, jak se sesypalo na dona Quijota tolik dobrodružství, že jedno pro druhé nemá místa.	385
KAPITOLA LIX., kde se vypráví o neobyčejné příhodě, již lze míti za dobrodružství, která potkala dona Quijota.	395
KAPITOLA LX., o tom, co se přihodilo donu Quijotovi cestou do Barcelony.	403
KAPITOLA LXI., o tom, co potkalo dona Quijota při vstupu do Barcelony, a o jiných věcech, spíše pravdivých než rozumných.	414
KAPITOLA LXII., jež jedná o dobrodružství čarovné hlavy a jiných dětinstvích, jež je dlužno vypovědět.	417
KAPITOLA LXIII. o nehodě Sancha Panzy při návštěvě galejí a novém dobrodružství krásné Maurky.	428
KAPITOLA LXIV., která jedná o dobrodružství, jež dona Quijota zarmoutilo nejvíce ze všech, která ho dosud byla potkala.	437
KAPITOLA LXV., kde je dáno poučení, kdo byl rytíř Bílého měsíce, a vypráví se o osvobození dona Gregoria i jiných událostech.	441
KAPITOLA LXVI., jež jedná o tom, co uvidí, kdo ji přečte, nebo uslyší, kdo bude poslouchat její četbu.	446
KAPITOLA LXVII., o rozhodnutí dona Quijota stát se pastýřem a vést život venkovský, dokud neuplyne slíbený rok, a o jiných příhodách opravdu radostných a výborných.	451
KAPITOLA LXVIII. o sviním dobrodružství dona Quijota.	456
KAPITOLA LXIX. o nejzvláštnější a nejnezvyklejší příhodě, která v průběhu této velké historie dona Quijota potkala.	461
KAPITOLA LXX., která následuje za šedesátou devátou a jedná o věcech nutných k jasnosti této historie.	466

KAPITOLA LXXI. o tom, co potkalo dona Quijota a jeho zbrojnoše Sancha cestou domů.....	473
KAPITOLA LXXII. o tom, jak don Quijote a Sancho došli do své vsi.....	478
KAPITOLA LXXIII. o znameních, jež spatřil don Quijote při vstupu do své vsi, a jiných příbězích dodávajících této velké historii ozdobnosti a pravděpodobnosti.....	483
KAPITOLA LXXIV. o onemocnění dona Quijota, jeho závěti a smrti.	488

KNIHA TŘETÍ

VĚNOVÁNÍ HRABĚTI DE LEMOS

Posílaje onehdy Vaší Excelenci svoje komedie, dřív vytištěné než provozované, napsal jsem, vzpomínám-li si dobře, že don Quijote již obul ostruhy hodlaje jít složit poklonu Vaší Excelenci. A nyní pravím, že je již na cestě, a dojde-li dobře, myslím, že bude Vaší Excelenci přece k něčemu dobrý, neboť ze všech stran na mne naléhají, abych ho již vyslal a zbavil tak čtenáře ošklivosti a odporného pocitu, způsobeného jiným „Donem Quijotem“, který pod jménem Druhé části v přestrojení jde světem; a ten, kdo po něm nejvíc volá, je císař čínský, jenž mi asi před měsícem napsal list, kde mě žádá, ba spíše snažně prosí, abych mu jej poslal, ježto prý chce založit kolegium, na němž by se učilo španělské řeči, a přeje si prý, aby tam byla čtena právě Historie dona Quijota; zároveň mě žádá, abych se stal já správcem tohoto kolegia. Tázal jsem se posla, zda mu Jeho Veličenstvo dalo pro mne nějaký příspěvek na výpomoc a úhradu cesty. Prý na to nepomyslilo.

„Tak tedy, příteli,“ odvětil jsem mu, „můžete se pěkně vrátit, jakmile se vám zachce, do Číny, odkud jste přišel, neboť nejsem tak zdrav, abych se mohl vydat na tak dalekou cestu; a nejen, že jsem nemocen, ale jsem zcela bez peněz. A císař necísař, monarcha nemonarcha, mám v Neapoli velkého hraběte de Lemos, jenž mě podporuje beze všech titulů správcovských a beze všech kolegií, chrání mě a je ke mně více milostiv, než si dokáži přát.“ S tím jsem se s ním rozloučil a sám se loučím nabízejce Vaší Excelenci „Soužení Persila a Sigismundy“, knihu již ukončím za čtyři měsíce, dovolí-li Bůh. Kterážto kniha je jistě buď nejhorší, buď nejlepší, jež byla napsána v naší řeči v oboru knih zábavných. A lituji věru, že jsem řekl nejhorší, neboť podle názorů mých přátel je prý tak výborná, jak je to jen možno. Budiž Vaše Excelence zdráva, Persiles líbá jí ruce i nohy, sluha Vaší Excelence.

V Madridu posledního října 1615.

Sluha Vaší Excelence
Miguel de Cervantes Saavedra

PŘEDMLUVA

Pomoz mi Bůh, s jakou touhou čekáš asi, čtenáři vznešený nebo prostý, na tuto předmluvu, doufaje v ní naléztí výpady, útoky a urážky, namířené proti autorovi onoho druhého „Dona Quijota“; mluvím o tom, který, jak říkají, byl počat v Tordesillas a zrodil se v Tarragoně. Avšak ve skutečnosti neposkytnu ti tohoto zadostiučinění, neboť ač křivdy probouzejí hněv i v prsou nejpokornějších, v mé hrudi pravidlo to zůstane výjimečně nesplněno. Snad by sis přál, abych mluvil o oslu a drzém hlupákovi; ani mě nenapadne: ať sám nese následky své viny, ať si sní, co si nadrobil, a dost. Co jediné se mne dotklo, je, že mě nazval starým, jednorukým mrzákem, jako by bylo v mé moci zastavit čas, aby neubíhal přes mou hlavu, a jako bych byl přišel o ruku někde v hospodě, a ne na místě nejslavnějším v minulosti, přítomnu a snad i budoucnu. Jestliže má zranění nezáří pro zraky, jež je vidí, jsou alespoň přece v úctě všech, kdo vědí, kde jsem k nim přišel: neboť lepší je voják mrtvý v bitvě než živý na útěku. A to je o mně do té míry pravdou, že, kdyby mi dnes nabídli a umožnili nemožné, raději bych volil znovu se účastnit oné úžasné bitvy než být sice zdrav a neraněn, ale zároveň se jí neúčastnit. Hvězdy ran, jež vojín ukazuje v tváři a na hrudi, vodívají lidstvo k nebeským končinám cti a touhy po spravedlivé slávě. A dlužno i upozornit, že spisovatel netvoří svými šedinami, ale rozumem, jenž se ovšem věkem zdokonaluje.

Uslyšel jsem také, že mě zve závistivcem a že mi vysvětluje jako hlupákovi, co je závist; věru, ve skutečnosti ze dvou závistí možných znám pouze onu posvátnou, vznešenou a dobromyslnou. A proto nepotřebuji stíhat žádného kněze, tím méně, že je sluhou svaté Inkvizice. Řekl-li, že jsem závistiv, a on to zřejmě řekl, mýlil se úplně, neboť ctím cizí nadání, obdivuji se cizímu dílu i vytrvalé a dovedné činnosti.¹ Za to děkuji tomu panu autorovi, že řekl, že moje povídky

1 Fernández de Avellaneda, autor podvrženého druhého dílu „Dona Quijota“, naznačoval v narážkách, že Cervantes závidí jevištní úspěchy slavnému svému vrstevníku Lopemu de Vega. *Pozn. překl.*

jsou více satirické než příkladné, ale že jsou dobré; nemohly by být věru dobré, kdyby neměly ze všech vlastností trochu. Myslím, že mě nazveš velmi umírněným a velmi se uzavírajícím mezí své skromnosti: vím, že nemáme mučit mučeného, a tento pán je, myslím, umučen doslova, když se neodvažuje zjeviti se v otevřeném poli na denním světle, zakrývá své jméno a vymýšlí si rodiště, jako by se byl provinil urážkou majestátu. Kdybys ho náhodou poznal, řekni mu za mne, že se nemám za uraženého, že dobře vím, co jsou pokušení ďáberská, a že jedním z největších je domněnka, která člověka napadne, že dovede napsat a vytisknout knihu, jež ho nesmírně proslaví a obohatí. Na důkaz toho bych si přál, abys mu laskavě pověděl tento vtipný příběh.

V Seville žil blázen, který si vedl nejnesmyslněji a nejzábavněji na světě. Sehnal si rákosovou trubičku, na konci seříznutou do špičky, a potkal-li na ulici nebo venku psa, přišlápl mu jednu nohu a druhou mu zvedl rukou, potom do něho tu trubičku vzadu vrazil a nafoukl jej, až vypadal jako míč. Pak jej dvakrát plácl po bříše a pustil jej, říkáje přitom divákům, jichž bylo vždy mnoho:

„Vy si asi teď myslíte, že nafouknout psa je snadná práce.“

A Vaše Milost se asi také nyní domnívá, že je snadné napsati knihu. Kdyby se mu tento příběh nelíbil, povíš mu, příteli čtenáři, tento, rovněž o bláznu a psu:

V Córdobě žil jiný blázen, který míval zvyk nosit na hlavě kus mramorové desky nebo pořádný kámen, a nalezl-li neopatrného psa, postavil se k němu a pustil své závaží rovnou na něj. Pes se poděsil, zaštěkal, zavyl a nezastavil se až bůhví kde. Stalo se, že mezi postiženými psy byl i pes čepičkáře, pánem svým velmi milovaný. Blázen shodil kámen, potloukl psu hlavu, pes se jal výt a pán jej viděl i slyšel; chytil dřevěný loket, jímž měřil, vyběhl na blázna a zmlátil ho, až v něm nebylo kůstky zdravé. A při každé ráně opakoval:

„Pse zlodějská, takhle s mým stavěcím psem? Neviděls, vrahu, že ten pes je stavěcí?“ A tu svou o stavěcím psu vedl, až byl blázen zbit jako žito. Blázen, poučen, se odvěkl a po celý měsíc ho neviděli vyjít, až potom zase vyšel za svým zvykem s nákladem ještě větším.

Přišel ke psu, prohlížel si ho znovu a znovu, ale shodit kámen se neodvážil říkaje si:

„Pozor! Ten pes je stavěcí.“ Všechny psy, jež potkal, i ovčácké a mopslíky, nazýval stavěcími a kamene neshodil nikdy. Stejně se může přihodit i onomu vypravěči, že už nikdy se neodváží vylévat svou vtipnost do knih, které, jsou-li špatny, jsou těžší kamenů.

Řekni mu také, že mě málo poděsil hrozbou, že mě svou knihou připraví o výdělek, a že mu vzkazují řídě se slavnou fraškou Peredenga: Ať žije pan městský radní a Kristus Pán stůj při všech! Ať žije velký hrabě de Lemos, jehož vyzkoušená křesťanská štědrost mě drží na nohou proti všem ranám mého nepříznivého osudu. Ať mi zachová svou svrchovanou štědrost osvícený pán z Toleda, don Bernardo de Sandoval y Rójas, a pak třebaš ať není na světě tiskárny a ať proti mně natisknou více knih, než je písmen v popěvcích o Mingu Revulgovi. Tato dvě knížata, ač jsem se nesnažil naklonit si je pochlebnictvím nebo pochvalou, z vlastní dobroty počala mi přátí a mě podporovati, pročez se pokládám za šťastnějšího a bohatšího, než kdyby mě osud obvyklou cestou dovedl na vrch blaha. Cti může nabýt chudý, ne však ničema, a chudoba může ušlechtilost zacloniti, ale ne zatemniti zcela. Protože ctnost svítí jakýmsi vlastním světlem, a to i úzkými štěrbinami nedostatku, dochází cti a tím i přízně u duchů vznešených a šlechtných.

Více mu neříkej a ani já ti více nepovím a jen tě upozorňuji, že tento druhý díl „Dona Quijota“, který ti nabízím, je strížen stejným způsobem a z téže látky jako první a že ti zde mluvím o donu Quijotovi obšírněji a líčím, jak nakonec zemřel a byl pochován, aby se nikdo neodvážil přinášet o něm nové zprávy; stačí ony staré a stačí rovněž, že člověk poctivý podal o těch rozumných bláznovstvích zprávu jednu, nechť se jimi zabývá znovu a znovu: neboť je-li dobrých věcí příliš, nevážíme si jich, a naopak ceníme si i věci špatné, je-li jich nedostatek.

Zapomněl jsem ti říci, abys očekával mého „Persila“, kterého již dokončuji, a druhý díl „Galatey.“

KAPITOLA I.,

jak farář a holič rozmlouvali s donem Quijotem o jeho nemoci.

V druhém díle tohoto vyprávění Cide Hamete Benengeli mluví o třetí výpravě dona Quijota, jehož farář a holič skoro celý měsíc nenavštívili, nechtějící obnoviti vzpomínek na minulé události; jeho neteř a hospodyně navštěvovali však stále, kladouce jim na srdce, aby se o něho pečlivě staraly a dávaly mu stravu vydatnou a zdravou jeho srdci i mozku, kde patrně byl původ celého jeho neštěstí. Obě ženy tvrdily, že to dělají a budou dělat ochotně, poněvadž samy pozorují, že jejich pán časem jedná zcela rozumně; tím byli oba velice potěšeni, soudíce, že jejich nápad, odvésti ho začarovaného volským spřežením, o čemž bylo vypravovááno v prvním díle tohoto přesného a obsáhlého vyprávění, byl znamenitý. Rozhodli se tedy navštívit ho a přesvědčiti se o zlepšení jeho nemoci pokládajíce vyléčení za vyloučené; smluvili se, že se vůbec nezmíní o potulném rytířství, aby nebylo nebezpečí, že rozjitří ránu sotva zacelenou. Navštívivše ho, našli ho sedícího na posteli v zelené kazajce, s červenou toledskou čapkou na hlavě, vyhublého a vyhlížejícího jako mumie.

Byli jím srdečně uvítáni; dotazovali se na jeho zdraví a on jim vykládal o sobě i zdraví velmi rozumně a ušlechtilě. Při řeči dotkli se také vládního zřízení, způsobů vlády, opravovali a odsuzovali zlořády, chválili i zavrhovali mravy; každý z nich mluvil jako nový zákonodárce, Lykurg nebo Solón znovu oživlí, takže se zdálo, že vytvořili nový stát vhodivše jej do ohně a od základů jej přeměnivše.

Don Quijote mluvil o všem řečeném velmi rozumně, takže oba, farář i holič, se domnívali, že jest úplně zdravý a zase při rozumu. Přítomná neteř a hospodyně děkovaly Bohu za zdravý rozum pánův; farář však změnil původní úmysl nezmíniti se vůbec o záležitostech rytířských, chtěje určitě zjistiti, je-li don Quijote skutečně zdravý či jen zdánlivě; za rozhovoru vyprávěl novinky z hlavního města a mimo jiné také o veliké výpravě Turků s mocným loďstvem, o které nebylo známo, kam směřuje a kde se strhne bitva; dále vyprávěl

o strachu a zbrojení celého křesťanstva, neboť Turci je napadají skoro každého roku, a o rozkazu Jeho Veličenstva, týkajícím se obrany pobřeží neapolského, sicilského a ostrova Malty. Don Quijote na to:

„Jeho Veličenstvo počínalo si jako zkušený válečník, starajíc se včas o ochranu říše před nepřítelem, aby ji nezastihl nepřipravenou; kdyby se však radilo se mnou, ukázal bych mu jiná opatření, na která asi nevzpomene.“

Uslyšev to farář, v duchu si myslil: Ubohý done Quijote, Bůh s tebou, zdá se mi, že se z výše svého bláznovství vrháš do nesmírné propasti prostoty. Holič, který myslil totéž, otázal se dona Quijota, jaká by byla opatření, o nichž mluví jako o vhodných; jest se bát, aby nebyla nesmyslná jako mnohá, činěná vladařům různými lidmi. Don Quijote na to:

„Můj návrh, pane Odřichlupe, není žádný nesmysl, je v něm mnoho pravdy.“

„Nemluvím o tom z toho důvodu,“ odpověděl holič, „ale zkušenost učí, že většina rad dávaných Jeho Veličenstvu je buď nemožná, nebo hloupá a často škodí panovníku a říši.“

„Můj návrh,“ namítl don Quijote, „není ani nemožný, ani hloupý, nýbrž je snadný, spravedlivý a vhodný a kratší, než jaký kdy mohl někdo navrhnouti.“

„Vaše Milost, pane done Quijote, váhá nám jej přesto sdělit,“ podotkl farář.

„Ano,“ na to don Quijote, „nechtěl bych, aby pověděn nyní zde již zítra byl donesen rádcům královým a já abych přišel o chválu a odměnu svého nápadu.“

„Dávám své slovo před Bohem,“ řekl holič, „že se o tom nezmíním nikomu, ani králi, ani lupiči, ani komukoliv jinému. Poznal jsem tuto přísahu v romanci o faráři, který v mešní prefaci sdělil králi, kdo mu ukradl sto dublonův a hbitého mezka.“

„Nevím o té povídce,“ odpověděl don Quijote, „přísaha však stačí, poněvadž vím, že pan holič je čestný muž.“

„A kdybyste o tom nebyl přesvědčen,“ pravil farář, „ručím a stojím za něho, že neprozradí v té věci ani slova jako němý, neboť jinak by dostal řádnou pokutu.“

„Pane faráři, kdo se však zaručí za Vaši Milost?“ otázal se don Quijote.

„Moje povolání samo mi přikazuje zachovati tajemství,“ řekl farář. Don Quijote na to:

„U čerta, kdyby Jeho Veličenstvo dalo vyhlásiti hlasatelem, aby se do určitého dne přihlásili na dvoře všichni potulní rytíři putující Španělskem a i kdyby se jich nepřihlásilo více než půl tuctu, jest zcela možno, že jeden z nich se najde, který zničí celou moc Turků. Milosti, račte mě pozorně vyslechnouti. Není přece novinkou, že jediný potulný rytíř porazil dvě stě tisíc vojáků, jako by měli pouze jediný krk a byli cukroví? Vzpomeňte, že mnoho historií obsahuje podobné zázraky. Ať jsem ztracený – neboť o jiném se nezmiňuji – nyní měl by žítí slavný don Belianis nebo jiný z četných potomků Amadise Galského, neboť, kdyby z nich někdo žil, dlouho by, vytáhnuv proti Turkům, na vítězství nečekal; Bůh se jistě slituje nad svým lidem a dá mu někoho, kdo se alespoň odvahou, ne-li mocí, vyrovná dřívějším potulným rytířům; neprozradím však více a Bůh mi rozumí.“

„Bože,“ vzdychla na to neteř, „ať zemru, netouží-li můj pán opět se vydati za dobrodružstvím.“

Don Quijote odpověděl:

„Budu potulným rytířem až do své smrti; nechť Turci s jakoukoliv mocí vystoupí ze svých lodí nebo vstoupí na ně s jakoukoliv mocí, já tvrdím již po druhé, že Bůh mi porozumí.“

Holič na to:

„S Vaším dovolením, Milosti, bych rád pověděl kratičké vyprávění o příběhu v Seville, neboť je velmi vhodné a nemohu je nevyprávěti a zdržeti se.“

Don Quijote svolil, ostatní naslouchali a on počal:

„V blázinci v Seville žil muž, který neměl zdravého rozumu, a proto jej tam dali jeho příbuzní. Stal se mistrem církevního práva v Osu-

ně, avšak tvrdili, že by byl bláznem, i kdyby se jím stal v Salamance. Mistr tam byl dlouhou dobu ošetřován, a domnívaje se, že jest již zdravý a při rozumu, psal arcibiskupovi, žádaje ho snažně a vybraně o pomoc v té bídě, neboť milostí boží nabyl zase rozumu a je v blázinci pouze na přání svých příbuzných, užívajících jeho jmění a lživě ho mínících prohlašovat do smrti za blázna. Arcibiskup dojat tak správnými i rozumnými dopisy rozkázal svému kaplanu, aby se zpravil u správce o pravdě tvrzení licenciátova a aby sám s bláznem promluvil; ukáže-li se, že skutečně není bláznem, ať ho osvobodí a propustí.

Kaplan vykonal rozkaz, ale správce tvrdil, že onen muž stále blázní, přestože často rozmlouvá jako člověk rozumný, ale nakonec že nadělá tolik nesmyslností, že vyváží počtem jeho předešlé řeči rozumné; vybídl ho, ať s ním promluví a přesvědčí se sám. Kaplan poslechl a za rozmluvy, která trvala dobrou hodinu, kdy blázen neřekl nic popleteného ani nesmyslného a mluvil rozumně, kaplan uvěřil, že je blázen duševně zdravý. Mimo jiné blázen mu také sdělil, že mu správce není nakloněn, nechťje pozbyti darů, které mu přinášejí jeho příbuzní, a proto také že říká, že má pouze rozumné chvíle, ale dosud blázní; nejvíc mu škodí jeho veliký majetek, neboť jeho nepřátelé, aby ho užívali, kladou mu nástrahy a nevěří, že Bůh mu udělil milost a proměnil ho ze zvířete v člověka.

Vskutku, svou řečí uvedl správce v podezření a své příbuzenstvo vylíčil jako lakomce a ničemy, o sobě pak mluvil jako o moudrém, takže kaplan se rozhodl vzít jej s sebou a představití ho arcibiskupovi, který by se přesvědčil o celé záležitosti. Kaplan tedy s důvěrou nařídil správci, aby přinesli oděv, s kterým přišel licenciát; správce ho znovu přemlouval, aby si rozmyslil svůj záměr, že licenciát jistě je ještě šílený; jeho domluvy a námítky neodradily však kaplana od původního úmyslu odvést jej; správce konečně uposlechl, když viděl, že si toho arcibiskup přeje, a licenciát byl oblečen do nového, vzhledného obleku; oblečen za rozumného a svlečen z blázna, požádal kaplana, aby se mohl pro lásku boží rozloučit se svými druhy

v blázinci. Kaplan se rozhodl, že půjde s ním a že se přesvědčí, jakého druhu jsou tam blázni.

Odebrali se s některými přítomnými do blázince; tu licenciát, přistouпив k jedné kleci, kde byl zuřivý blázen, nyní právě klidný a tichý, řekl:

„Chtěl byste něco, můj bratře? Odcházím domů, protože Bůh v nekonečné dobrotě a milosti vrátil mi rozum, přestože toho nezasluhuji; jsem již uzdraven a rozumný, neboť Bohu je vše možno; nezoufejte a věřte pevně v něho, poněvadž může uzdraviti i vás jako mne, budete-li mu důvěřovati; budu se starati o to, abych vám zaslal nějaké jídlo, které jistě snězte, poněvadž já, v tom zkušený, soudím, že celé naše šílenství je zaviněno hladem v žaludku a větrem v hlavě; jen neztrácejte rozvahu, neboť jestliže nás neštěstí učiní malomyslnými, ničíme své zdraví a přivoláváme smrt.“

Celou tuto řeč zaslechl jiný blázen, který byl zavřen v kleci naproti kleci zuřivce, vstal z rohože, na které odpočíval nahý, a tázal se s křikem, kdo uzdraven a rozumný odchází. Licenciát na to:

„Můj bratře, já odcházím, poněvadž není nutno, abych tu déle zůstal, a děkuji nekonečně nebi, že mi poskytlo takovou milost.“

„Rozmyslete si, co říkáte, licenciáte, ať vás ďábel neklame,“ řekl blázen; „nastavte se a vraťte se zpět do své klece, tím se ušetříte návratu.“

„Nejsem již nemocen, vím to,“ odpověděl licenciát, „proto nebude nutno, abych se vrátil znovu se léčit.“

„Vy opět zdráv? Tedy dobrá, uvidíme, jděte si; ale přísahám při Jupiterovi, jsa pozemským představitelem jeho důstojnosti, že za ten hřích, jehož se dopouští Sevilla, odvádějíc vás z tohoto domu a domnívajíc se, že jste zdráv, ztrestám ji, že bude míti památku na věky, amen. Ty hlupáčku, což nechápeš, že to mohu učiniti, neboť jsem, jak tvrdím, Jupiter Hromovládce a mohu ohroziti, ba i zničiti celý vesmír blesky, které mám ve své moci. Ztrestám však toto nevědomé město jedině tím, že nesešlu déšť po celá tři léta na ně ani na tento kraj od té chvíle, kdy jsem mu marně vyhrožoval. Ty jsi

tedy volný, zdravý a rozumný, a já jsem šílenec a nemocen a spoután? Seslat déšť míním tak málo, jako jít se pověsit.'

Všichni bedlivě sledovali hluk a slova šílenčova. Licenciát uchopiv kaplana za ruce pravil mu:

„Milosti, nehněvejte se a nevíšmejte si slov bláznových, neboť jestliže on je Jupiter a nesešle déšť, já, který jsem Neptun, otec a bůh vodstva, spustím déšť podle své libosti a kdy toho bude třeba.'"

Kaplan na to odpověděl:

„Pane Neptune, jistě by nebylo vhodné rozzlobiti pana Jupitera; Vaše Milost se vrátí do své komory a my pro Vaši Milost přijdeme v příhodnější a vhodnější čas.'"

Kolemstojící i správce se smáli, sám kaplan stěží udržel smích; licenciát zůstal zase svlečen v blázinci a tím končí celé vyprávění."

„Je to skutečně ona povídka, která se tak hodila, že jste nutně musil ji vypravovati?"" tázal se don Quijote. „Pane Odřichlupe, jen slepec by neviděl podobným sítem! Je vůbec možno, aby si Vaše Milost nebyla vědoma toho, že srovnávání rozumu s rozumem, statečnosti se statečností, krásy s krásou a vznešenosti se vznešeností není milé a v oblibě? Nejsem, pane Odřichlupe, Neptunem, bohem vodstva, a ani netoužím, aby se někdo domníval, že jsem rozumný, nejsem-li jím; snažím se pouze poctivě, abych dokázal světu omyl, ve kterém jest, neobnovuje-li krásnou dobu, kdy zářilo potulné rytířstvo; ale naše zkažené století nezasluhuje toho dobrodiní, kterého užívali věkové, ve kterých potulní rytíři z povinnosti bránili království, ochraňovali panny, podporovali vdovy a sirotky, trestali buřiče a odměňovali pokorné.

Na dnešních rytířích většinou šustí spíše damašek, brokát a jiné drahé látky, z nichž jest jejich šatstvo, než zvoní pancíř; nenajdeme rytíře spícího v polích, který v plné zbroji vzdoruje špatnému počasí a který opřen o kopí a nepouštěje nohou z třemenů hledí, jak se říká, ukrást kousek spaní, jak tomu bylo v dobách potulného rytířstva; nikdo již nevychází z lesa, aby odešel do hor a na neúrodné, pusté pobřeží neklidného a bouřícího moře, kde by našel loďku bez vesel, plachty, stožáru a lanoví, na níž by se vydal neohroženě na moře, bo-

juje proti nesmírným vlnám hlubokého oceánu, které jej tu vyhazují k nebi, tu strhují do propasti; nikdo již nečelí odvážně strašné bouři, která ho mimo nadání zažene na tři tisíce mil i více od místa vyplutí, kde ve vzdálené, neznámé krajině potkají ho dobrodružství hodná zaznamenání nikoli na pergamen, ale na bronz; nyní však lenost zvítězila nad pilností, zahálka nad prací, neřest nad ctností, drzost nad statečností, teorie nad obratnou školeností v zbrani, obvyklých jen v zlatých dobách potulného rytířstva.

Řekněte mi, není-li tomu tak, kdo byl ctnostnější a statečnější než slavný Amadis Galský? Kdo moudřejší než Palmerin Anglický? Kdo zdvořilejší než Tirante Bílý a dvornější než Lisuarte Řecký? Kdo více zápasil než don Belianis a kdo byl odvážnější než Perion Galský nebo kdo lépe čelil nebezpečí než Felixmarte z Hirkanie? Byl snad někdo upřímnější než Esplandian, vášnivější než don Círolingio z Tracie? Kdo předčí odvahou Rodamonta, moudrostí krále Sobrina, udatností Reinalda? Kdo byl nepřemožitelný jako Roland, kdo švarný a dvorný jako Rugero, slavný předek vévodů de Ferrera, jak zaznamenáno v Turbinově Kosmografii?

Tito rytíři a řada jiných, o kterých bych mohl vyprávěti, pane faráři, byli rytíři potulnými a světlem i ozdobou rytířstva. Takových by bylo potřeba k mému plánu a s těmi by jeho Veličenstvo zvítězilo, ušetřilo mnoho peněz a Turci by ostrouhali kolečka; já však zůstanu raději ve své komoře a ani vábení kaplanovo mne z ní nedostane; jestliže Jupiter nesešle však déšť, jak řekl holič, jsem tu ještě já a dám déšť, jak se mi zachce; to říkám proto, aby pan Břítvička věděl, že jsem pochopil povídku.“

„Vskutku, pane done Quijote,“ pravil holič. „Bůh je mým svědkem, že jsem neměl úmyslu vás urazit.“

„Vím sám nejlépe, kdy se mám urazit,“ odpověděl don Quijote. Farář pravil:

„Až dosud jsem téměř ani nepromluvil, ale chci se zbavit pochybností, které mi nedají pokoje stran výkladu pana dona Quijota.“

„Panu faráři je dovoleno více,“ podotkl don Quijote, „ať nám tedy prozradí svoje pochybnosti, protože pochyby nebývají zrovna příjemné.“

„S vaším dovolením tedy,“ řekl farář; „mám pochybnost, že všichni ti rytíři, o kterých Vaše Milost mluvila, nejsou skuteční lidé z masa a kostí, ale vymyšlené pohádky, sny a lži, o kterých vyprávějí lidé nespíce nebo jen napolo.“

„To je druhý omyl,“ odpověděl don Quijote, „kterého se dopouštějí mnozí lidé nevěřící v takové rytíře, a já často a leckdes se snažil tuto skoro obecnou chybu uvést na pravou míru; mnohdy se mi to nepodařilo, ale časem přece pomocí pravdy, která je tak jista, že bych mohl tvrditi, že jsem na své vlastní oči viděl Amadise Galského jako urostlého muže bílé líce, černých vousů, vzezření zpola mírného, zpola přísného, úsečné řeči, nepopudlivého a smířlivého; a jak jsem nyní vylíčil Amadise, tak bych mohl popsati ostatní potulné rytíře, kolik jich jest v historiích celého světa, neboť myslím, že vypadali, jak je historie kreslí, a tu na základě jejich rekovství a povah, jak jsou vylíčeny ve vypravováních, rozumným úsudkem lze také určití, jak vyhlíželi, jaká byla jejich pleť a postava.“

„Jak si myslí Vaše Milost, pane done Quijote,“ tázal se holič, „že byl veliký obr Morgante?“

„Názory o tom, byli-li na světě obři, nebo ne, jsou různé,“ odpověděl don Quijote, „ale Písmo svaté, ve kterém není ani zrnka lži, ukazuje, že obři byli, ve vyprávění o Filištínovi Goliáši, vysokém půl osma lokte, což jest jistě nevídané. Také na ostrově Sicílii našly se hnáty a lopatky, dokazující rozměrem, že pocházejí z obrů velikých jako věže; jejich velikost naprosto vylučuje pochybnosti. Přesto nemohu říci, jak byl Morgante veliký, myslím, že byl menší, a to proto, že ve vyprávění, zaznamenávajícím podrobně jeho odvážné činy, píše se často, že spal pod střechou a nalezl-li tedy dům, kde mohl býti, jest jasné, že příliš ohromný nebyl.“

„Ano,“ přisvědčil farář, který se bavil těmito nehoráznými nesmysly, a otázal se dona Quijota, jak si představuje Reinalda de Montal-

bán, dona Rolanda a ostatních dvanáct pairů francouzských, neboť byli také potulnými rytíři.

„O Reinaldovi,“ pravil don Quijote, „bych si dovolil říci, že měl široký obličej, značně zarudlý, neklidné oči, poněkud vykulené; byl nesmírně popudlivý a zlostný, příznivec ničemů a loupežníků. O Rolandovi či Rotolandovi nebo Orlandovi (tak je totiž v historii nazýván) tvrdím, že byl prostřední postavy, širokých ramen, nohy měl trochu křivé, snědý obličej s rudým vousem, tělo zarostlé a výraz hrozivý; jeho řeč byla úsečná, přestože byl velmi zdvořilý a dvorný.“

„Jestliže nebyl Roland větší, než pravíte,“ pravil farář, „není divu, že jej slečna Angelika Sličná odmítla a opustila a dala přednost hezkému, vášnivému a milému mouřenínkovi s ochmýřenou bradou, kterého se vzdala, a že se zamilovala právem spíše do jemného Medora než do hrubého Rolanda.“

„Ona Angelika, pane faráři,“ odvětil don Quijote, „byla dívka nestálá, rozmarná a nezřízená a naplnila svět stejně řečí o své nezřízenosti jako o své kráse. Odmítla tisíc velmožů, hrdinů, bystrých mužů, a dala přednost chlapeckému panoši beze jmění a slávy, kromě té, kterou získal pověstí o vděčném přátelství k svému příteli. Proslulý Ariosto, pěvec její krásy, přestal o jejím osudu pěti, buď že nechtěl, nebo neměl odvahy po jejím ničemném provinění, a osud ten nebyl asi příliš čestný; skončil takto:

*A Kytaje jak potom žezla dosáhl,
snad někdo jiný lépe vypoví.*

Je to zároveň jaksi prorocství, neboť básníci často bývají nazýváni věštcí, to jest proroky. Tato pravda se skutečně ukázala, poněvadž o něco později i známý básník andaluzský pěl o jejích slzách a jiný, snad jediný básník kastilský, o její kráse.“

„Řekněte mi, pane done Quijote,“ žádal holič, „nejsou nějaké básnické satiry o paní Angelice, kterou jiní tolik chválili?“

„Jsem jist,“ odpověděl don Quijote, „že, kdyby Sacripante nebo Roland byli básníky, že by panenku rádně prohnali; obyčejně básníci

odmítnutí dámami smyšlenými nebo skutečnými mstí se výsměšnými satirami a hanlivými popěvkami těm, které byly jimi zvoleny za paní jejich srdcí. Je to pomsta nedůstojná, ale dosud jsem neslyšel jediného potupného verše o paní Angelice, která pobláznila celý svět.“

„Je to na pováženou,“ řekl farář, a vtom zaslechli, že hospodyně a neteř, které přestaly mluvit s nimi, křičí na dvoře; všichni vyběhli, aby zvěděli, co se děje.

KAPITOLA II.,

ve které se vypráví o pozoruhodném sporu Sancha Panzy s neteří a hospodyní dona Quijota a o jiných zajímavých událostech.

Historie líčí, že povyk, který zaslechli don Quijote, farář a holič, tropily neteř a hospodyně, volajíce na Sancha Panzu, který chtěl vniknouti do domu navštívit dona Quijota, a zabraňující mu vstoupiti.

„Co si přeje tento ničema v tomto domě? Vratte se domů, bratře, neboť vy jediný svádíte mého pána a vláčíte jej po světě.“

Na to Sancho odpověděl:

„Hospodyně satanova, já jsem lákán, sváděn a vláčen po světě, ne tvůj pán. On mě vylákal do světa, vy se náramně pletete, on mě taškářsky vytáhl z domu, že prý dostanu ostrov, který jsem dodnes neviděl.“

„Ať se těmi ničemnými ostrovy zadusíš,“ zvolala neteř, „zatracený Sancho! Čemu to říkáš ostrovy, je to snad něco k jídlu, nenažranče?“

„K jídlu to není,“ řekl Sancho, „řídí se to a ovládá lépe než čtyři města nebo hrabství.“

„To je jedno,“ řekla hospodyně; „ale přes to se sem nevtírejte, vy žoku lumpáctví a darebností, starejte se o svůj dům, vzdělávejte svá skrovná pole a netěšte se na ostrovy, ať už je to cokoliv.“

Farář a holič bavili se nasloucháním hádce té trojice; don Quijote však, obávaje se, aby se Sancho neosmělil a nevychrlil ze sebe spoustu hanebností a neprozradil příběhy, které by mu uškodily, zavolal ho, přikazuje ženám, aby mlčely a aby ho nechaly vejíti. Sancho vstoupil a farář i holič se rozžehnali s donem Quijotem, oželevše už jeho zdraví, když zpozorovali, že je až po krk ve zmatených výmyslech a opět zahloubán do nesmyslností toho nekalého rytířství.

Farář pravil holiči:

„Uvidíte, kmotře, že nám náš rytíř zmizí přes hory a doly dřív, než si vzpomenete.“

„Nepochybuji o tom,“ řekl holič, „divím se však více nevědomosti zbrojnošově než bláznivým snům pánovým; věří v ostrov úplně a zdá se mi, že mu jej nevyrazí z hlavy žádný nezdar.“

Na to farář:

„Bůh to naprav, uvidíme konec této záplavy bláznovství rytíře i zbrojnoše; hodí se k sobě dobře, takže se zdá, jako by byli ze stejného těsta a pánovy nesmysly bez hlouposti sluhovy by nestály za nic.“

„Ano,“ odpověděl holič, „ale rád bych zvěděl, o čem spolu mluví.“

„Neteř a hospodyně nám to sdělí,“ řekl farář, „vím to jistě, nemají takovou povahu, aby neslídily.“

Mezitím se don Quijote zamkl se Sanchem ve svém pokoji, kde mu řekl, když byli o samotě:

„Trápí mě, Sancho, že vypravuješ, jako bych já tě lákal z domu; víš dobře, že ani já jsem doma nesetrval. Společně jsme odešli, putovali, toulali se, měli stejný osud a potkaly nás stejné nehody; ty jsi lítal na pokrývce jednou, kdežto mě ztloukli stokrát, v tom je moje výhoda.“

„Zcela dobře,“ řekl Sancho, „neboť, jak vaše Milost tvrdí, neštěstí potkávají častěji potulné rytíře než zbrojnoše.“

„Mýlíš se, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „neboť Quando caput dolet, a tak dále.“

„Neznám jiný jazyk než rodný,“ na to Sancho.

„Chci podotknouti,“ pravil don Quijote, „že, mám-li bolest v hlavě, bolí mě také všechny údy, a poněvadž já jsem tvým pánem a ty jsi částí mne, jsa sluhou, proto zlo, které mne potkává nebo potká, musí boleti i tebe, jako mne tvé neštěstí.“

„Tak to má být,“ řekl Sancho, „ale když vaši část házeli do vzduchu, hlava byla za zdí a koukala se, a nebolelo ji to ani trochu; mají-li tedy údy cítit bolest hlavy, měla by hlava cítit zase bolest údů.“

„Říkáš tím, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „že já neměl bolest, když tě vyhazovali? Jestliže to tvrdíš, věz, že jsem cítil v srdci větší bolest než ty na těle. Ale nechme toho, jistě přijde čas, kdy se v tom dohodneme a uvážíme to. Řekni mi, příteli Sancho, co o mně vyprávějí ve vsi? Co si o mně myslí lid, šlechta a rytíři? Jak mluví o mé odvaze? Jak o mých zdatných činech a mém uhlazeném chování? Co

říkají mému úmyslu vzkřísiti a obnoviti starý řád rytířský? Žádám tě rozhodně, Sancho, abys mi vyprávěl, co jsi slyšel, mluv, nezveličuje chválu a neubíraje hany; oddaní vazalové musí svým velitelům říkati úplnou a čistou pravdu, nesmějí ji zveličovati z lichocení ani pro jiný nějaký plytký důvod snižovati; věz, milý Sancho, kdyby vládnoucí slyšeli vždy čistou pravdu bez pochlebenství, byla by zcela jiná doba a také jiné věky by byly nazývány železnými, a ne náš věk, který bych nazval pozlaceným za nynějšího stavu věcí. Pamatuj si toto naučení, Sancho, abys mi rozumně a upřímně řekl pravdu, co jsi slyšel o tom, nač jsem se tě tázal.“

„Udělám to rád, můj pane,“ řekl Sancho, „s tou podmínkou, že se Vaše Milost nerozhněvá mou řečí, když si přejete, abych to řekl nahé, neokrášlené šatem jiným, než v jakém jsem se to dozvěděl.“

„Zcela jistě se nerozzlobím,“ odpověděl don Quijote, „vypravuj, Sancho, pravdivě a bez okolků.“

„Tedy říkám nejdříve,“ pravil, „že lid pokládá Vaši Milost za úžasného blázna a mne za hlupce. Šlechta říká, že Vaše Milost nezůstává v hranici nepatrného šlechtictví a že, ač máte pouze čtyři révy, dvě dlaně polností, cár napřed a cár vzadu, přisvojil jste si titul don a vypínáte se nad rytíře. Rytíři podotýkají, že nejsou příliš nadšeni, když se s nimi rovná šlechtic nižší, nepatrný hidalgo, natírající si boty koptem a spravující si černé punčochy zeleným hedvábím.“

„Toto,“ pravil don Quijote, „na mne není namířeno, jsem vždy řádně oblečen v šat, který není spravovaný. Může být roztržen, ale spíše zbraní než vetčostí.“

„O vaší udatnosti, uhlaženém chování, statečných činech a plánech Vaší Milosti,“ vyprávěl dále Sancho, „mluví se rozličně; jedni tvrdí, že jste blázen, ale zajímavý, druzí, že jste statečný, ale nešťastný, jiní zas, že máte vybrané způsoby, ale že jste domýšlivý; soudí se tak různě, že na Vaší Milosti ani na mně nezbyvá zbla zdravého.“

„Podívej se, Sancho, jestliže ctnost přichází ve velikém množství, je vždy stíhána; málokdo nebo nikdo z mužů zašlých časů neunikl pomluvám. Úžasně statečnému, velmi moudrému a odvážnému veliteli Juliu Caesarovi vytýkali ctižálost a trochu malou čistotu

v oděvu a způsobech. Vyprávějí o Alexandrovi, který statečnými činy dosáhl příjmí Velikého, že s oblibou pil; o Herkulovi, přestože se odvážil mnohých rekovných činů, roznášejí, že byl prostopášník a zženštilec. Šíří se, že don Galaor, bratr Amadise Galského, byl chlípny a jeho bratr ufnukaný. Sancho, ostouzejí-li se mužové tak udatní, vydržím i já něco, není-li toho více, než co jsi mi vyprávěl.“

„Je v tom však háček, při těle mého táty!“ na to Sancho.

„Je toho tedy více?“ tázal se don Quijote.

„Ano, ted' přijde to nejhlavnější,“ řekl Sancho, „to, co jsem dosud vyprávěl, jsou ještě koláče, chcete-li se však, Milosti, dovědětí všechny klepy, které se o nás šíří, pozvu sem někoho, kdo vám je poví všechny dopodrobna; včera večer se vrátil syn Bartolomé Carrasca, studující v Salamance, který se stal bakalářem; šel jsem ho uvítat a tu mi vyprávěl, že příběhy Vaší Milosti jsou již zapsány v knihách pod titulem: ‚O důmyslném šlechtici donu Quijotu de la Mancha,‘ a podotkl, že se tam zmiňují o mně, Sancho Panzovi, i o paní Dulcinei z Tobosa a jiných historiích, které nás potkaly o samotě; hrůzou mi vstávaly vlasy na hlavě, jak se to mohl dozvědět povídkář, který to zaznamenal.“

„Tvrdím, Sancho,“ pravil don Quijote, „že naše příhody napsal nějaký moudrý čaroděj, neboť čarodějům není nic tajno, když o tom chtějí psát.“

„Ale kdepak,“ odpověděl Sancho; „žádný mudrc ani čaroděj to nebyl; bakalář Sanson Carrasco (ten, o kterém jsem už mluvil) říká, že spisovatel našich příběhů se nazývá Cide Hamete Berengena².“

„To je jméno maurské,“ odvětil don Quijote.

„Nejspíš,“ na to Sancho, „neboť jsem velmi často slyšel, že Mauři rádi lilek.“

„To ses asi zmýlil,“ pravil don Quijote, „s tím příjmením; to Cide znamená ‚pán‘“

„To může být,“ řekl Sancho. „Přejete-li si, Milosti, abych ho sem dovedl, doskočím pro něho.“

2 Sancho si plete příjmení Benengeli s obecným berengena, jež značí lilek.

„Bude mě to těšit, příteli,“ odpověděl don Quijote; „co jsi mi vyprávěl, vzrušilo mou zvědavost, a dokud se nedovím všechno, nepozřu s chutí sousta.“

„Pak tedy pro něho doběhnu,“ řekl Sancho; opustil svého pána a za chvíli se vrátil s bakalářem; tu všichni tři začali vtipně rozmlouvat.

KAPITOLA III.,

*v níž se vypravuje o směšném uvažování dona Quijota,
Sancha Panzy a bakaláře Sansona Carrasca.*

Don Quijote se zamyslel, čekaje na bakaláře Carrasca, od kterého doufal, že se doví události, zaznamenané v knize, o které se Sancho zmínil; nechtěl vůbec věřiti, že by podobná historie už byla, neboť na ostří jeho meče neuschla dosud krev jeho nepřátel, nad kterými zvítězil, a už rozšiřovali, že jeho vznešené, hrdinské činy jsou vydány tiskem. Proto se domníval, že je vytiskl nějaký učenec, přítel nebo nepřítel, čarodějnou mocí; byl-li to přítel, že chtěl jeho činy oslaviti a povznést nad skutky vznešeného bludného rytířstva; jestliže nepřítel, že to udělal, aby je ponížil a zařadil mezi nejhanebnější činy, které kdy o nějakém zbrojnoši byly napsány.

Pravda, řekl si v duchu, nikdy nic nebylo zaznamenáno o hrdiných skutcích zbrojnošů, a jestliže skutečně takové vyprávění je, potom musí býti skvělé, znamenité, vznešené, nádherné i pravdivé, neboť pojednává o bludném rytíři. Tím se poněkud utěšil; mrzelo ho ovšem, že historie jest napsána Maurem, soudě podle jména Cide, a od Maurů nelze očekávati pravdy, neboť většinou jsou to povídkové a lháři. Báł se, že mluví o jeho lásce nepěkně, a tím že by čest jeho paní Dulciney z Tobosa byla poškozena; on, který pohrdal královnami, císařovkami i dívkami různých stavů, přemáhaje útoky pudů, přál si, aby spisovatel vytkl jeho věrnost a úctu, jakou k ní choval; a tak zamýšleného, pohříženého do tohoto přemýšlení našli jej Sancho a Carrasco, který byl donem Quijotem zdvořile uvítán, jakmile vešel.

Bakalář, přestože byl nazýván Sanson, nebyl statný, ale za to velice potměšilý; byl bledý, ale velmi chytrý. Bylo mu asi čtyřiadvacet let, tváře měl kulaté, nos dohůry, ústa široká a to vše ukazovalo na zlomyslnou povahu; rád vtipkařil, což dokázal tím, že spatřiv dona Quijota padl na kolena a zvolal:

„Velkodušný pane, done Quijote de la Mancha, podejte mi ruku, neboť při šatu svatého Petra, který nosím, ač nemám jiného svěcení mimo prvá čtyři, Vaše Milost jest neslavnější ze všech bludných rytířů, kteří kdy žili a budou žítí na tomto světě. Požehnaná buď Cide Hamete Benengeli, který vylíčil historii vašich hrdinských skutků, i zvěděvec, který se pokusil o přeložení jich z arabštiny do obyčejné naší španělštiny k zábavě lidské mysli.“

Don Quijote ho zvedl a pravil:

„Skutečně tedy je o mně kniha, kterou sepsal vzdělaný Maur?“

„Ano, pane,“ odpověděl Sanson, „a vím, že až do dnešního dne bylo vydáno dvanáct tisíc výtisků, jak dokazuje Portugalsko, Barcelona a Valencie, kde byla tištěna, a je prý tištěna i v Antverpách; jsem přesvědčen, že nebude řeči, do které by nebyla přeložena.“

„Muže vznešeného a ctnostného těší nejvíce,“ řekl na to don Quijote, „když kniha líčící jeho slavné skutky jest vydána ještě za jeho života v různých jazycích; dím slavné skutky, neboť kdyby běželo o opak, žádná smrt by se tomu nevyrovnala.“

„Jde-li o ctnost a slávu,“ podotkl bakalář, „vynikla Vaše Milost nad všechny bludné rytíře; Maur i křesťan, každý ve své řeči, hleděli ukázati vznešenost Vaší Milosti, odvahu v nesnázích, trpělivost v neštěstí a nezdarech, a čestnost a věrnost v čisté lásce Vaší Milosti k velitelce své, doně Dulcinei z Tobosa.“

„Neslyšel jsem nikdy nazývat svou paní Dulcineu doňou, pouze paní Dulcineou z Tobosa, je tedy chybné ve vyprávění,“ poznamenal Sancho Panza.

„Tohle ovšem není vážná námitka,“ řekl Carrasco.

„Zajisté,“ pravil don Quijote; „řekněte mi, Milosti pane bakaláři, které činy v oné knize jsou nejvíce chváleny?“

„Soudí se o tom různě, podle vkusu,“ pravil bakalář, „jedni chválí dobrodružství s větrnými mlýny, které Vaše Milost pokládala za obry a hromotluky, druzí příběh se stoupami; některým se líbí popis obou vojsk, z nichž se stala později stáda ovcí, jiným příhoda s mrtvým, kterého nesli pohřbít do Segovie; jeden tvrdí, že nevšední

je osvobození galejníků, druhý je nadšen dobrodružstvím s dvěma obry, z nichž se vyloupli kněží, a při s odvážným Biskajcem.“

„Řekněte mi,“ přerušil ho Sancho, „zaznamenává kniha také příhodu s Yanguiejci, když Rocinante lezl za těmi vysokými hrozny?“

„Nic neopominul spisovatel,“ pronesl Sanson, „zaznamenává úplně všechno, dokonce i kotrmelce, které metal Sancho na pokrývce.“

„Kotrmelce jsem dělal, ale ve vzduchu, ne na pokrývce, bohužel více, než jsem si přál,“ odpověděl Sancho.

„Zdá se mi,“ řekl don Quijote, „že v každé historii zde, na zemi, jest časté střídání štěstí a neštěstí, zvláště v příhodách o bludných rytířích; v nich nemůže být stále štěstí.“

„Avšak někteří, již tyto příhody četli, tvrdí, že by s velkým potěšením viděli, kdyby spisovatelé vynechali některé z velmi četných výprasků, které stihly dona Quijota při častých hádkách,“ řekl Carrasco.

„V tom právě je pravdivost vyprávění,“ podotkl Sancho.

„Ze zdvořilosti jich neměli zaznamenávati,“ řekl don Quijote, „vždyť není vůbec třeba zmiňovati se o událostech, které nemění pravdu historie, pakliže se jimi snižuje význam hrdiny vyprávění. Věru, Eneáš nebyl tak pobožný, jak napsal Vergil ani Odysseus tak vychytralý, jak to vylíčil Homér.“

„Ano,“ odvětil Sanson, „ale je zcela různé psáti báseň nebo historii; básník může opěvovati události na újmu pravdě, tak, jak by si je přál míti, ale historik musí je psáti tak, jak se skutečně udály, nevynecháváje nic z pravdy a nic nezveličuje.“

„Tedy, jestliže ten Maur vypráví jen holou pravdu,“ řekl Sancho, „jsem přesvědčen, že mezi ranami mého pána jsou zapsány též moje, poněvadž vždy, když měřili záda Jeho Milosti, měřili hned moje celé tělo; to mě nepřekvapuje, neboť podle řeči mého pána jsou údy účastny bolesti hlavy.“

„Vy jste lišák, Sancho,“ na to don Quijote, „zapamatujete si vše, když ovšem chcete.“

„Nemohu zapomenout na výprask, který jsem utržil, i kdybych chtěl, mám dosud modřiny na žebrech,“ řekl Sancho.

„Buďte zticha, Sancho,“ odvětil don Quijote, „nepřerušujte pana bakaláře, neboť ho žádám, aby pokračoval, co je dále o mně ve zmíněné knize.“

„A také o mně,“ řekl Sancho, „neboť náležím prý mezi hlavní deky.“

„Reky, ne deky, příteli Sancho,“ řekl Sanson.

„Také vy už kážete?“ tázal se Sancho. „To tedy tak pokračujte, a neukončíme to do smrti.“

„Ať mě Bůh trestá, Sancho,“ odpověděl bakalář, „nejste-li druhým rekem celé historie a někteří by raději poslouchali vás než nejchytřejšího z celé historie, ale mnozí tvrdí, že jste velmi důvěřivý, když jste pokládal za pravdu slib o vládě nad ostrovem, daný vám zde donem Quijotem.“

„Slunce ještě svítí,“ podotkl don Quijote, „až bude Sancho starší, bude také rozumnější a schopnější k vládě než dosud.“

„Pro Krista, pane,“ zvolal Sancho, „ostrov, který bych nedovedl řídit teď, nedokážu řídit ani v letech Metusalemových; neštěstí je, že zmíněný ostrov je bůhvíckde a nikoliv, že bych neměl schopnost jej řídit.“

„Ponechte to Bohu, Sancho,“ řekl don Quijote, „všechno možná skončí lépe, než myslíte, vždyť ani list nespadne ze stromu bez svolení božího.“

„Máte pravdu,“ odpověděl Sanson, „a bude-li Bůh chtít, bude Sancho vládnouti tisíci ostrovů, ne pouze jednomu.“

„Znám vládce,“ řekl Sancho, „kteří mi podle mého mínění nedosahují ani k patám, nazývají je však Výsosti a obsluhují je na stříbrném nádobí.“

„To nejsou vládcové ostrovů,“ odvětil Sanson, „ale bezvýznamné lidičky. Ti, co vládnou na ostrovech, musí znát aspoň gramatiku.“

„Co je gram, bych ještě věděl,“ řekl Sancho, „s tou tikou si však nevím rady a ani tomu nerozumím. Ale necháme zatím ostrovy v ruku božích, ony to zařídí, jak bude nejlépe; ale povídám, pane bakaláři Sansone Carrasco, že mě neobyčejně těšilo, že ten, co napsal to vypravování, mluví o mně pěkným způsobem. Protože, na

mou víru dobrého zbrojnoše, kdyby o mně povídal věci, jež by nějak snižovaly starého křesťana, jímž jsem, promluvil bych si s ním, až by nás hluší sami uslyšeli.“

„To by znamenalo dělat zázraky,“ namítl Sanson.

„Ať je to zázrak, nebo ne,“ zvolal Sancho, „jen ať je každý na pozoru, co vypravuje a zaznamenává, a neplácá nesmysly, jak se mu zamane.“

„Nalezli však chybu v té historii,“ řekl bakalář; „spisovatel vložil do ní novelu: ‚Nevhodně zvědavý‘; není napsána špatně nebo nesprávně, ale není v ní nic společného s Vaší Milostí, done Quijote.“

„Sázím se, že ten hlupák pletl páté přes deváté,“ zvolal Sancho.

„Ted' vidím,“ pravil don Quijote, „že spisovatel mé historie nebyl vědec, ale prázdný mluvka, písíci ji ledabyly a bez rozvahy, aniž se staral o to, jak dopadne, jako to udělal Orbaneja, malíř z Ubedy, který byv otážen, co maluje, odpověděl: ‚Až co z toho bude!‘ Kdysi vymaloval kohouta velice neuměle a špatně, takže musil vedle připsati: ‚Tohle je kohout‘; tak to asi bude také s knihou o mně a budou asi nutné vysvětlivky, aby se jí rozumělo.“

„Mýlíte se,“ řekl Sanson, „jest velmi zřetelná a není v ní nic nesrozumitelného; mládež ji pročítá, děti si v ní slabikují, muži jí rozumějí a starci ji velebí; lidé různých vrstev ji dokonale znají a chápou a spatří-li nějakou herku, ihned zvolají: ‚To je Rocinante!‘; pážata ji však pročítají nejvíce; v žádném předpokoji panského domu nechybí Don Quijote; jakmile jej jeden odloží, druhý jej uchvátí a mnohdy jej jeden chce, ačkoliv jej druhý ještě nedočel. Vůbec celá kniha je velmi příjemná a zábavná, podobná nebyla ještě napsána; nenajdeš v ní stopu neslušného slova, ani rouhavé myšlenky.“

„Psáti jinak znamenalo by lež, nikoli pravdu,“ odvětil don Quijote, „a dějepisec, který si pomáhá lží, měl by býti upálen jako penězokaz; nechápu však, co donutilo spisovatele, aby tam vkládal cizí novely a povídky, vždyť látka o mně je dosti obsáhlá; držel se asi přísloví: ‚Čím víc, tím líp‘; kdyby však vypsál všechny mé myšlenky, povzdechy, dobrá předsevzetí i skutky a pláč, měl by knihu větší než všechny Tostadovy spisy dohromady. Neboť skutečně, pane

bakaláři, podle mého mínění pro psaní jakýchkoli knih a příhod je zapotřebí ducha vytríbeného a schopného posudku; vyprávěti vtípně a psáti žertovně jest vlastností velkých lidí. V divadelní hře nejmoudřejší osobou bývá hlupák, neboť nesmí býti omezen, kdo se tváří omezeným. Dějepisectví mi připadá jako posvěcená věc, musí být v ní pravda, neboť tam, kde je pravda, je Bůh; ale mnozí píší a sypou ze sebe knihy jako smažené šišky.“

„Žádná kniha není tak špatná, aby v ní nebylo něco pravdy,“ řekl bakalář.

„Nepochybuj o tom,“ pravil don Quijote, „stává se však často, že lidé, kteří zaslouženě dobyli své pověsti a povznesli ji svými spisy, jakmile je dovolili vytisknout, ztratili všecko nebo pověst hodně pošramotili.“

„Důvod jest asi v tom,“ odpověděl Sanson, „že vytištěný spis je možno přečísti pohodlně a tím postřehnouti všechny chyby; je-li spisovatel slavný, tím také posudek je přísnější. Slavní básníci a výteční historikové svým skvělým nadáním budí obyčejně závist u lidí, kteří posuzují spisy cizí pro své vlastní i cizí potěšení a sami nevydali tiskem dílo vlastní.“

„Nedívím se tomu,“ na to don Quijote, „mnozí bohoslovci kážou špatně, ale znamenitě vytknout chyby těch, kteří káží!“

„Jest tomu skutečně tak,“ odpověděl Carrasco; „přál bych si, aby kazatelé nevyhledávali prášku v nádherném slunečním jasu díla, které hanobí, neboť i když aliquando dormitat Homerus, ať vzpomenu, jak dlouho bděl, aby stvořil dílo se stínem nejmenším; je docela možné, že to, co pokládají za špatné, je jako mateřská známka, která mnohdy zkrášluje obličej; tvrdím, že je to velká odvaha vydati tiskem knihu, neboť není vůbec možno, aby všechny čtenáře zaujala a vyhověla jim.“

„Historie o mně zaujala asi málokoho,“ řekl don Quijote.

„Právě naopak, poněvadž jako stultorum infinitus est numerus, tak jsou bez počtu ti, kteří četli knihu se zájmem; mnozí však soudí, že spisovatel nemá paměti příliš spolehlivé a přesné, neboť zapomněl vyprávěti o zloději, který vzal Sanchovi osla, jen se dovídáme

ze spisu, že mu byl ukraden a zanedlouho se Sancho projíždí zase na témž soumaru, aniž ho někdo přivedl zpět; také podotýkají, že zapomněl vyprávěti, k čemu Sancho upotřebil sta dukátů nalezených v Sieře Moreně; zapomněl se o nich zmíniti a mnozí jsou zvědaví, co s nimi udělal a zač je utratil; to jsou asi nejdůležitější vady, které onen spis má.“

Sancho na to: „Dnes nemám času, pane Sansone, abych tu něco vykládal a vypočítával, je mi nějak špatně od žaludku, a jestliže se neposilním dobrým vínem, padnu tu jako kláda; víno mám doma a má stará na mne čeká; jakmile se však najím, vrátím se a budu vyprávěti Vaším Milostem a všem zvědavým o ztrátě osla a o útratě sta dukátů.“ Nečekaje na odpověď beze slova odešel.

Don Quijote prosil a žádal bakaláře, aby neodcházel a zůstal na večeři. Bakalář pozvání přijal a při jídle, při kterém měli také dvě holoubata, rozmlouvali o rytířstvu; Carrasco vyhověl rozmaru dona Quijota, po hostině si pospali, a když se Sancho vrátil, dali se znovu do hovoru.

KAPITOLA IV.,

ve které Sancho Panza odpovídá na pochybnosti a dotazy Sansona Carrasca a kde se vypráví o různých událostech zasluhujících, aby se o nich mluvilo a vědělo.

Sancho vrátiv se do domu dona Quijota navázal na dřívější rozeprá a pravil:

„Na to, co vytkl pan Sanson, že událost o krádeži osla nebyla vysvětlena, odpovídám: téže noci, kdy jsme utekli před Svatým bratrstvem a dostali se do Sierry Moreny, po oné přišerné příhodě s galejníky a mrtvým, kterého odnášeli do Segovie, můj pán opíraje se o kopí a já sedě na oslu, oba nesmírně skleslí a vyčerpaní, usnuli jsme v křoví, jako bychom spali v peřinách; spal jsem tvrdým spánkem; někdo se ke mně patrně přiblížil a podepřel a podložil čtyřmi kůly sedlo; seděl jsem na něm dále, on zatím ukradl osla, aniž jsem co zpozoroval.“

„Věc je to lehká a známá, přihodila se Sacripantovi obléhajícímu Albraku; podobným úskokem vytáhl mu koně onen pověstný loupežník Brunelo.“

„Když nastalo jitro,“ vyprávěl dále Sancho, „jakmile jsem se pohnul, kůly povolily a ocitl jsem se na zemi; hledal jsem osla, ale nenašel; vytryskly mi slzy a začal jsem takový nářek, že nevypravuje-li o tom spisovatel, může být jist, že nic kloudného nestvořil. Za několik dní procházeje se s princeznou Micomiconou spatřil jsem svého osla, na kterém jako cikán jel Gines de Pasamonte, ničema a ukrutný zločinec, kterého jsme s pánem osvobodili z pout.“

„V tom není tedy žádné mýlky,“ řekl Sanson, „ale spisovatel znamená, že ještě než jste osla opět našli, už na něm Sancho jel!“

„Na to nemám odpovědi,“ pravil Sancho, „buď se pisatel spletl, nebo chybu zavinil tiskař.“

„Zajisté,“ odpověděl Sanson, „a jak to bylo s tím stem dukátů?“

„Už jsou ty tam,“ řekl Sancho, „vydal jsem je na sebe, svou ženu a děti a za to mi žena nebrání v potulkách a cestách ve službách dona

Quijota: bídne bych věru pochodil, kdybych se po takové cestě vrátil bez peněz i osla; kdyby si někdo přál dozvědět se více, zde jsem a dokáži třeba i králi, že nikomu do toho nic není, přinesl-li jsem je domů nebo ne, utratil-li jsem je nebo podržel; ani polovička ran, které jsem na potulkách utržil, nebyla by zaplácena těmi penězi, ani kdyby každá stála pouze čtyři maravedí a přidali mi ještě sto dukátů; každý ať se stará o své hříchy a nedělá z bílého černé a zase naopak; neboť Bůh stvořil každého takovým, jakým je, a mnohdy je i horší.“

„Postarám se,“ odvětil Carrasco, „aby spisovatel při novém vydání, bude-li ho třeba, nevynechal, co Sancho vyprávěl, neboť tím celá kniha získá.“

„Je ještě něco chybného v tom vypravování?“ otázal se don Quijote.

„Zajisté,“ odpověděl Carrasco, „ale není to tak důležité, jako to, co jsem již vytkl.“

„Přislíbil snad spisovatel druhý díl?“ tázal se don Quijote.

„Ano,“ zněla odpověď Sansonova, „není jej však možno nalézt a spisovatel neví, kde by byl; není jisto, zdali vůbec bude vytištěn, neboť mnozí tvrdí, že druhý díl bývá obyčejně špatný; jiní spokojují se tím, co jest o donu Quijotovi v prvním díle, a domnívají se, že druhý nebude vydán; ale mnozí, kteří jsou spíš veselí než trudní, říkají: ‚Ať je jen těch quijotských příhod více, ať don Quijote dál útočí a Sancho žvaní; my budeme spokojeni se vším.‘“

„A jaký úmysl má spisovatel?“ ptal se don Quijote. „Jakmile historii nalezne, a pátrá po ní s neobyčejnou vytrvalostí, ihned ji vydá, toť se ví spíše pro zisk, který mu z toho plyne, než pro chválu.“

Sancho poznamenal:

„Tedy hlavně mu jde o zisk! Bude to zázrak, dokáže-li potom něco, protože bude spěchat s prací jako krejčí před Velikonocemi a práce tímto způsobem dělaná nebude míti dokonalosti, jaká se od ní žádá. Ať si dá pozor ten pan Maur, nebo kdo je to, co píše, neboť já a můj pán dáme mu tolik příležitosti svými hrdinstvími a různými příběhy, že může napsat knih třeba sto. Ten dobrý člověk se asi domnívá, že se tu pouze válíme, ale stačí zvednout naši nohu a pozná, na kterou

kulháme; míním totiž, že, kdyby pán dal na moji radu, byli bychom už zas na cestách trestající ničemnosti a napravující křivdy, neboť to jest zvyk a právo potulných rytířů.“

Sancho ještě nedomluvil, když se ozvalo ržání Rocinantovo, které don Quijote pokládal za šťastnou předzvěst, a určil, že se nejdéle za tři, čtyři dny vydají znovu na cestu; sdělil svůj záměr bakaláři, táže se ho, v kterou stranu měl by výpravu podniknouti; bakalář mu poradil město Zaragozu v království aragonském, kde se právě měl konat skvělý turnaj na oslavu svatého Jiřího a kde může zvítězit nade všemi rytíři aragonskými a tím nad rytíři celého světa. Chválil jeho odvážný a čestný úmysl, upozorňuje ho, aby byl opatrnější a nehledal zbytečná nebezpečí, neboť jeho život patří nejenom jemu, ale všem žádajícím jeho ochrany a pomoci v neštěstí.

„To mě právě rmoutí, pane Sansone,“ poznamenal Sancho, „že můj pán se žene na sto ozbrojených mužů jako mlsný kluk na melouny. U ďasa, pane bakaláři, přece je doba k útoku i k ústupu, a ne stále: ‚Svatý Jakub a Španělsko, kupředu!‘; od samotného pána jsem se dozvěděl, že uprostřed odvahy a zbabělosti je statečnost, a je-li tomu opravdu tak, netoužím po tom, aby zbaběle utíkal, ani aby bojoval proti převaze, která žádá něco jiného; podotýkám, že pojedu s pánem pouze s tou podmínkou, že si svoje srážky vyřídí sám, já se budu starati o jeho pořádek a pohodlí, a v tom za sebe ručím. Nesmí se však domnívat, že se budu chápat zbraně, a třebaš i proti sprostým ničemům a různé čeládce. Nechci se, pane Sansone, proslavit jako hrdina, ale jako poctivý a oddaný zbrojnoš, jakého kdy bludný rytíř měl, a jestliže mi můj pán don Quijote za moje časté a znamenité služby bude chtít dát nějaký ten ostrov, budu mu za milost vděčen, a když mi nedá nic, zůstanu tím, čím jsem: člověk nesmí spoléhat na pomoc druhého, ale na milost boží, a mně bude stejně, a možná víc, chutnat chléb bez ostrova než s ním; nemohu přec tušit, není-li v tom nějaká ďábelská past, v tom vladařství, o kterou bych třebaš klopýtl, upadl a vyrazil si zuby. Narodil jsem se jako Sancho a tak také chci umřít. Ale kdyby mi dobrotivé nebe bez námahy a nebezpečí poskytlo nějaký ten ostrov, nejsem tak pošetilý,

abych jej nepřijal, vždyť se často říká: ‚Dávají-li ti kravičku, utíkej s ohlávku‘ a ‚Blázen, kdo dává, větší, kdo nebere‘.“

„Bratře,“ odvětil Carrasco, „teď jste promluvil lépe než učenec; doufejte přes to v Boha a pana dona Quijota, který vás odmění královstvím, a ne jen ostrovem.“

„Málo nebo mnoho, to je stejné,“ odpověděl Sancho, „říkám vám, pane Carrasco, že pán, udělí-li mi nějaké království, nepřijde o nic, protože jsem si ohmatal tepnu a tvrdím, že jsem dost zdravý k vládě a řízení všech ostrovů nebo království, a to jsem řekl svému pánu již mnohokrát.“

„Uvažte, Sancho, že důstojnost mění mravy, a možná, že vy, až budete vládnout, zaprete matku, která vás zrodila.“

„To se vztahuje na ty,“ řekl Sancho, „kteří pocházejí z hanebníků, ale netýká se to těch, kteří mají na duši čtyři prsty sádla dobrého křesťanství jako já; jen spoléhejte na mou čestnost, nejsem nevděčníkem.“

„Bůh to dej,“ pravil don Quijote, „uvidíme, až dostaneš vladařství, a zdá se mi, že není daleko.“

Dokončiv rozmluvu prosil don Quijote bakaláře, aby mu složil nějaké verše o zamýšleném rozloučení s jeho paní Dulcineou z Tobosa; žádal ho, aby na počátku každého verše bylo písmeno jejího jména a aby písmena na začátku veršů dala jméno Dulcinea z Tobosa. Bakalář odpověděl:

„Nejsem sice z proslavených básníků španělských, jichž podle pověsti není více než tři a půl, ale načrtnu ty verše přes jejich nesnadnost v skladbě; jméno má totiž sedmnáct písmen; kdybych napsal čtyři kastilské sloky po čtyřech verších, zbylo by jedno písmeno, napíšu-li čtyři pětiřádkové sloky, takzvané decimy nebo redondille, budou mi scházeti tři písmena; ale budu hleděti vynecháním písmene zahrnouti jméno Dulciney z Tobosa do čtyř kastilských veršů.“

„Rozhodně to tak musí býti,“ řekl don Quijote, „neboť kdyby nebylo její jméno jasné a čitelné, každá žena bude mysliti, že verše byly složeny pro ni.“

Umluvili se, že odejdou do světa za týden. Don Quijote požádal bakaláře, aby se o tom nezmiňoval před farářem, mistrem Mikulášem, neteří ani hospodyní, neboť oni jistě by překazili jeho odvážný a čestný úmysl. Carrasco přislíbiv, odešel, žádaje dona Quijota o zprávu týkající se jeho dobrých i zlých dobrodružství, jakmile bude moci; rozloučili se a Sancho šel uchystat vše potřebné k odjezdu.

KAPITOLA V.,

*ve které je zaznamenána vtipná a půvabná rozmluva
Sancha Panzy s jeho ženou Terezou a jiné události hodné
zapamatování.*

Překladatel na začátku této kapitoly podotýká, že tato pátá je asi podvržená, neboť v ní Sancho mluví bystřeji, než lze očekávat od jeho chatrného rozumu, a mluví věci příliš rozumné, než aby je měl ze sebe; nechtěl ji však vynechat, aby splnil svoji povinnost, a proto dále vypravuje:

Sancho se vrátil domů v radostné náladě; jeho žena, zpozorovavši zdaleka jeho náladu, tázala se ho:

„Co se přihodilo, milý Sancho, že jste tak rozjařen?“

Sancho odpověděl:

„Kdyby Pánbůh chtěl, radoval bych se, ženo má, že nejsem tak vesel, jak se zdám.“

„Nechápu vás, manželi,“ řekla, „a nerozumím, že kdyby Bůh dal, radoval byste se, kdybyste nebyl vesel, neboť jsem hloupá a nemohu pochopit, jak by se někdo mohl veselit, když by byl smuten.“

„Slyšte, Terezo,“ řekl Sancho, „mám radost, poněvadž se potřebuji zúčastním dobrodružné výpravy ve službách svého pána dona Quijota, který chce znovu za dobrodružstvím; nutí mě k tomu nejen nouze, ale i touha, abych získal nových sto dukátů náhradou za utracené; mrzí mě ovšem, že musím opustit vás a naše děti; kdyby mi Pánbůh poskytl všeho, čeho k životu potřebuji, bez námahy doma, nemusil bych se potloukat po světě – Bůh by to mohl učinit pouhou vůlí – a je jisto, že bych byl spokojenější, neboť myšlenka na rozloučení s tebou kazí mi radost; proto jsem řekl, že bych se veselil, kdyby Pánbůh chtěl, z toho, že nejsem vesel.“

„Poslyšte, Sancho,“ řekla Tereza, „mluvíte úplně nesrozumitelně, že vám nikdo nerozumí, od té doby, kdy jste vstoupil do řádu bludných rytířů.“

„Stačí, když mi rozumí Bůh, ženo,“ odvětil Sancho, „a tomu vše jest srozumitelné; nezapomeňte se postarat o osla, sestro, neboť za tři dny musí nésti zbroj; krmte ho dvojnásobně a prohlédněte jeho sedlo a ostatní příslušenství, neboť nejedeme na svatbu, nýbrž do světa zápasit s obry, draky a nestvůrami, poslouchat hukot, sykot, řev a rámus; to vše by byla pouhá hračka, kdybychom se časem nebili s Jangüejčíky a s Maury.“

„Věřím ráda, že bludní rytíři,“ řekla Tereza, „nemají snadný život, a budu prosit Boha, aby vás záhy vysvobodil od takového života!“

„Právím, ženo, že nebyl-li bych jist, že již brzo získám ostrov, na místě bych zemřel.“

„Mýlíte se, můj pane,“ řekla Tereza, „ať žije slepice, třebaš tipec měla, a vy buďte zdrav i bez bohatství, vzal je ďas; narodil jste se bez vladařství, žil jste bez něho až do dnešního dne a tak vás i zakopou, až Bůh dopustí. Tolik lidí jest na světě bez vladařství, a přesto nepřestávají žít a počítáni jsou mezi lidi. Hlad je nejlepším kuchařem, a protože ten vždy provází chudé, jsou vždy při chuti. Nezapomeňte na mne a na svoje děti, Sancho, až získáte nějaké vladařství. Sanchičkovi jest již patnáct let, bude nutno, aby chodil do školy, chceme-li, aby ho jeho strýc opat řádně uvedl v církev. Uvažte, že se naše dcera Marie Sancha chce provdat, zdá se mi, že po muži touží jako vy po vládě; a je lepší, když je dcera špatně provdaná než dobře zkažená.“

„Dá-li mi Bůh nějakou moc, ženo,“ odpověděl Sancho, „provdám Marii Sanchu tak velkolepě, že jí budou říkati milostpaní.“

„Kdepak, Sancho,“ odvětila Tereza, „jistější bude, když ji dáme rovnému, než kdybyste jí dal místo dřeváčků střevíčky a oblékl ji z prosté sukně do panské tuniky a hedvábí a udělal z Mariky, které nyní tykají, šlechtičnu nebo velkou paní; pak se v tom takové děvče neumí ani otočit, při každém kroku udělá několik hloupostí a každý pozná, že je z nízkého rodu.“

„Nemluv zbytečně, hloupá,“ řekl Sancho, „za nějaký rok si zvykne tak, že jí ta vznešená hodnost bude slušet jako vrozená, a když ne, co na tom? Až bude vznešenou paní, ať se stane cokoliv.“

„Pamatujte na svoje postavení, Sancho,“ pravila Tereza, „nesnažte se povznášet se k vyššímu a nezapomínejte na přísloví, které říká: ‚Sousedovu hochu utři nos a vezmi si jej domů!‘ To by tak hrálo provdat naši Marii za některého hraběte nebo rytíře, který by s ní zacházel, jak by chtěl, a nadával jí přadlen a nádenic; jaktěživa to nedovolím, můj muži, k tomu má dcera není zrozena; starejte se jen o peníze, Sancho, a provdám ji já; neboť syn Juana Tocha, Lope Tocho, je chlapec silný a statný, známe ho a já vím, že děvče mu není lhostejné, mimoto pochází z nás, děvče by bylo dobře provdáno, nám na očích a my všichni, staří i mladí, mohli bychom žítí pohromadě a mír a boží požehnání bylo by při nás. Bude to moudřejší, než kdyby byla provdána do nádherných paláců hlavního města, kde by se stěží dorozuměla.“

„Pojď sem, ty mrcho a ženo Barabášova!“ řekl Sancho. „Bez důvodu mě mučíš, abych svoji dceru neprovdal za muže, jemuž by dala syny, kteří by se nazývali Urozenosti. Poslyš, Terezo, slýchal jsem od svých rodičů, že kdo si neváží štěstí, když jej potká, nesmí naříkat, když minulo; udělali bychom hloupost, kdybychom před ním zavřeli vrata právě teď, když na ně klepe; dejme se tímto příznivým větrem, který vane. (Překladatel pokládá tuto kapitolu za podvrženou právě pro způsob řeči na tomto místě a dále.) Nevidíš, blbečku, jak by bylo skvělé, kdybych dosáhl nějakého znamenitého vladařství, kterým bychom vybredli z bláta, a dal Marii Sanchu rytíři, jehož bych sám vybral? Uvidíš, že tě budou nazývati doňou Terezou Panzovou, že v kostele budeš sedět na drahém koberci, poduškách a čalounech k zlosti rytířkám z naší vesnice! Ale vy chcete zůstat stále stejná, ani nerůst, ani se nezmenšovat, jako figura na zdi; dost toho, Sanchička bude hraběnkou a ty si mluv, co chceš!“

„Rozmyslete si, co říkáte, muži,“ odpověděla Tereza, „já se obávám, že to hrabství bude mé dceři zkázou; dělejte, jak sám rozumíte, získejte jí třeba jméno vévodkyně nebo princezny, ale s mým souhlasem to nebude! Vždycky jsem si vážila rovnosti, bratře, a nelíbí se mi, když se někdo bez důvodů nafukuje; jsem pokřtěná Terezou, poctivým a prostým jménem bez přídavek a ozdob donů nebo doň.“

Můj otec se jmenoval Cascajo a já, že jsem se za vás provdala, Tereza Panzová, ačkoli by mě správně měli nazývati Terezou Cascajovou; ale zákon je zákon, jsem s tím jménem spokojena a netoužím, aby na ně věšeli ještě doňu, na mě trochu těžkou; nechci dávat příležitost, aby ti, kteří by mě viděli vystrojenou po hrabsku nebo vladařsku, řekli: ‚Vida ji, jak se ta prasačka nafukuje, včera ještě předla koudel, a když šla do kostela, přehodila si cíp sukně přes hlavu místo závoje a teď se nadýmá v naškrobené sukni se šperky, jako bychom ji neznali!‘ Nechá-li mi Pánbůh mých pět či sedm smyslů, co mám, nedovolím, abych přišla do takových nesnází; vy, bratře, jen si jděte, udělejte si ze sebe ostrov nebo vládu a nadýmejte se, jak vám libo; při spáse mé matky, já a moje dcera neheme se z naší vsi; poctivé ženě a zlomené noze bývá nejlépe doma a řádná holka hledí si spíše práce než zábavy; odejděte si s tím svým donem Quijotem na ty své výpravy, ale my zůstaneme doma v chudobě, však nám Pánbůh požehná, budeme-li poctivé; nevím opravdu, kdo mu dal titul ‚don‘, když jeho předkové jej neměli.“

„Zdá se mi, že máš ďábla v těle!“ odpověděl Sancho. „Pánbůh buď s tebou, ženo, ale spletlas to řádně dohromady a bylo to bez ladu a skladu. Jaká je souvislost mezi Cajcajem, šperky, příslovími, nadouváním se a mou řečí? Podívej se, ty hlupáku a nevědomče (mohu tě tak nazvat, neboť nechápeš má slova a nevážíš si štěstí), kdybych řekl, že moje dcera skočila z věže nebo že bloudí světem jako princezna Straka, bylo by vhodné, abys nesouhlasila s mým plánem; ale když ti bez námahy za chvilku z ní učiním vznešenou paní a povýším ji ze slamníku na slavné, velkolepé křeslo a uvedu ji do síně, kde je více měkkých podušek než Maurů z rodu Almohadas v Maroku, proč nedovolíš a nesouhlasíš s tím, co já?“

„Vězte, proč, manželi!“ řekla Tereza; „protože přísloví říká: ‚Kdo drahým rouchem tě pokrývá, tebe i odhaluje!‘; chudáka si lidé ne všimnou, ale boháče si prohlížejí, a jestliže ten bohatý byl chud, to je nějakých klepů a závisti a pomluvačů stále dost jako rojů včel.“

„Vyslechni mě, Terezo,“ řekl Sancho, „řeknu ti něco, co jsi asi nikdy neslyšela; neříkám to ze sebe, jsou to vše slova kazatele, kte-

rý v minulém postu byl zde ve vesnici; ten kazatel, nemýlím-li se, pravil, že všechny věci, na které se díváme, se jeví, jsou a zůstávají v naší paměti lépe než věci minulé. (Tato řeč i další slova, která Sancho říká, jsou dalším důkazem tvrzení překladatelova, že tato kapitola není pravá, neboť přesahují rozum Sanchův.) Z toho vyplývá, že spatříme-li nádherně nastrojeného a vyzdobeného člověka se zástupem služebnictva, zdá se nám, že nás přímo nutí, abychom ho ctili, třebaže jsme se v té chvíli upamatovali na jeho nízký původ nebo hanbu; nízký ten rod a chudoba však již minula, a platí pouze přítomné. A vystupuje-li ten, kterého štěstí povýšilo z jeho nízkého stavu (tak to řekl kněz), důstojně, jedná-li zdvořile a štědře ke všem, nevtírá-li se těm, kteří jsou ze vznešeného rodu již dávno, věz, Terezo, že zapomenou jeho původ, že si ho budou vážit všichni vyjma nepřející, před kterými žádný příznivý osud není jist.“

„Nerozumím vám, muži,“ řekla Tereza, „dělejte, co chcete, a neplette mně hlavu podobnými řečmi a kázáními; je-li vaším určitým nesmyslem dovésti to, co chcete...“

„Chceš snad říci úmyslem, ženo,“ pravil Sancho.

„Nepřete se se mnou muži,“ řekla Tereza, „mluvím, jak Pánbůh dovolí, a přít se nechci; a když už trváte na tom vladařství, radím vám, vezměte s sebou svého syna Sancha a zaučujte jej vladařit, neboť bývá výhodné, když se synové přiučí a podědí otcovu živnost.“

„Jakmile vladařství získám,“ řekl Sancho, „vzkáži pro něho poslem; tobě pošlu peníze, neboť všichni lidé vladařům rádi půjčí, když jich tito sami nemají. Ustrojte jej tak, aby nikdo nepoznal, jaký jest, ale aby vyhlížel, jaký bude.“

„Jen mi pošlete peníze, a já ho nastrojím jako kvítek.“

„Tak jsme se dohodli,“ pravil Sancho, „že naše dcera bude hraběnkou.“

„Toho dne, kdy ji spatřím hraběnkou,“ odpověděla Tereza, „bude mi, jako by umřela; ale opakuji znovu, abyste jednal, jak sám rozumíte, neboť my ženy jsme již zrozeny, abychom poslouchaly muže, třeba hlupáky.“

Při tom upřímně vzlykala, jako by Sanchička byla již mrtva a pochována. Sancho ji těšil, tvrdě, že se sice stane hraběnkou, ale jak jen možno nejpozději. Tak skončila tato rozmluva a Sancho odešel k donu Quijotovi připravit vše k odjezdu.

KAPITOLA VI.,

*vyprávějící o příhodě dona Quijota, jeho neteře a hospodyně,
jedna z nejhlavnějších kapitol celého vyprávění.*

Zatímco Sancho Panza a jeho manželka Tereza Cascajová vedli spolu uvedený pošetilý rozhovor, neteř a hospodyně dona Quijota vytušily z mnohých známek, že jejich strýc a pán chce utéci na rytířské potulky za dobrodružstvím potřetí, což podle jejich mínění nevedlo nikam. Marně usilovaly, aby ho od jeho nešťastného úmyslu odvrátily, ale jejich domluvy byly marné, jako kázání na poušti nebo ohýbání studeného železa; hospodyně mu mezi jiným řekla:

„Skutečně, pane, nezůstane-li Vaše Milost pěkně v klidu doma a bude-li zase blouditi po horách a dolínách, shánějíc dobrodružství, jak se to prý nazývá, a čemu já říkám holé neštěstí, budu si stěžovati Bohu a králi, aby učinili nějakou nápravu.“

Don Quijote na to:

„Hospodyně, netuším, co řeknou na tvé stížnosti Bůh a Jeho Veličenstvo; vím jen, že kdybych já byl králem, nechal bych to nesčíslné množství každodenních nevhodných stížností bez odpovědi, neboť jistě největší lopotou pro krále jest musít poslouchati všechny žaloby a raditi; nechci tedy, aby i mou věcí byl obtěžován.“

Hospodyně odpověděla:

„Řekněte mi, pane, má král na svém dvoře rytíře?“

„Zajisté,“ řekl don Quijote, „jsou tam mnozí, a je nutno, aby tam byli, neboť jsou ozdobou a důkazem velikosti panovníka a jeho moci.“

„A nemohl byste tedy také zůstat na dvoře králově, Milosti, a sloužit svému pánu a králi?“

„Pohled, přítelkyně,“ řekl don Quijote, „dvořanem může být každý rytíř, ale rytířem ne každý dvořan; všeho je třeba světu, a přesto, že jsme všichni rytíři, jest mezi námi veliký rozdíl: dvořané nevycházejí ze svých komnat ani z bran vladařova sídla, cestující sice celým světem, ale pouze po mapě, za což neplatí ani haléř, netrpí ani

zimou, ani horkem, hladem ani žízní; my však, skuteční bludní rytíři, potulujeme se celým světem za každého počasí, v jasu i nečasu, ve dne i za světla měsíčního, pěšky i koňmo, znajíce nepřítel ze své vlastní zkušenosti, ne pouze z obrázků, zápasíce s ním při každé příležitosti a v každém případě, nedbajíce maličností a pravidel souboje: jedno, zdali nepřítel má kratší kopí nebo meč než my, nebo má-li svaté ostatky a nějaký talisman, máme-li s ním zápasiti pod stejným sluncem nebo jinak; neohlížíme se na obřady při osobním souboji, o nichž ty nevíš nic, ale já je znám; pamatuj si, že potulný rytíř nesmí býti zbabělý, ani když uhlídá deset obrů, dotýkajících se nejenom hlavami oblaků, ale převyšujících je, majících nohy každý jako ohromné věže a ruce podobné stožárům nesmírných a silných lodí, oči veliké jako mlýnská kola a žhavé jako sklářská huť; musí s naprostým klidem a nebojácně s nimi zápasiti, a je-li možno, zvítěziti a zahubiti je za několik okamžiků; nesmí ho odstrašiti ani jejich výzbroj, složená z rybích šupin, tvrdších než diamant, ani břitká čepel damascenská místo meče nebo mlaty s hroty z ocele, jaké já znám; milá hospodyně, vidíš, jaký je rozdíl mezi rytíři, a každý vládce měl by míti v úctě více ten druhý, či lépe řečeno, první druh bludných rytířů; to by bylo nejsprávnější, neboť v příbězích se vypráví o rytířích, kteří zachránili ne jedno království, ale mnohá.“

„Bože, můj pane,“ pravila neteř, „nezapomeňte, Milosti, že všechna vaše chvála potulných rytířů jest pohádkou a lží; jejich historie měly býti spáleny, nebo by zasloužily, aby na ně bylo obléknuto sambenito nebo jiné znamení na úkaz, že kazí dobrý mrav.“

„VÍ Bůh, jímž žiji,“ řekl don Quijote, „že, kdybys nebyla dcerou mé sestry a mojí vlastní neteří, potrestal bych tě za rouhání právě vyřčené, aby to zvěděl celý svět! Cože? Je vůbec možné, aby si žába, která sotva umí paličkovat krajky, dovolila haněti a vytýkati chyby příhodám o potulných rytířích? Jak by se asi zachoval pan Amadis, kdyby to zaslechl? Ale jistěže by ti prominul, neboť byl nejdvojnějším a nejskromnějším rytířem doby a výtečným ochráncem panen; u mnohých jiných bys však dopadla špatně, neboť všichni nejsou zdvořilí, někteří jsou hrubí a nezdvořilí, a ne všichni potulní rytíři

jimi jsou skutečně, neboť někteří jsou z čistého a jiní z falešného zlata, a ač se neliší celkem příliš, poznají se pod kamenem pravdy; jsou i špatní lidé, chlubicí se, aby se zdálo, že jsou rytíři, a zase vznešení, mermomocí budící zdání lidí nízkých; první se vypínají buď nadutostí, nebo opravdovou ctností, druzí se snižují buď nebdalostí, nebo neřestí, a člověk musí mít správný úsudek, chtěje se vyznati v rytířích, podobajících se sobě podle jména, ale nikoli podle skutků.“

„Bůh mi pomoz!“ řekla neteř. „Vaše Milost, pane strýče, má tolik vědomostí, že kdyby bylo nutno, mohl byste kázati lidem z kazatelny; jste však tak velice zaslepený a zřejmě nemoudrý, že sám sebe označujete za statečného muže, přestože jste stár a domníváte se, že jste statný, ač jste nemocen, že napravujete, co jest křivé, ačkoliv jste sám stářím zkřivlý, že jste rytířem, ačkoliv víte, že jím nejste, neboť může jím býti sice šlechtic, ale ne chudás.“

„Máš v mnohém pravdu, neti,“ řekl don Quijote, „ale mohl bych ti vyprávěti o rodech šlechtických věci, že bys užasla. Ale nechci slučovat věci lidské s božskými, a proto to raději neřeknu. Poslyšte, mé přítelkyně, pamatujte, že všechny rody možno děliti na čtvero druhů: původ jedněch byl nízký, ale záhy rychlým vzrůstem dospěli k vrcholu vznešenosti; druzí mající počátky velké udrželi se a udržují ve stejné velikosti; jiní, jejichž počátky jsou sice velkolepé, končí jako pyramida vrcholem, zužující svůj počátek a končící bodem, který proti základu není ničím; ti, jichž je nejvíce, nemají počátku ani prostředku a zaniknou beze slávy, a to jest prostý, obyčejný lid.“

Příkladem prvních jest rod otomanský, pocházející z neznámého a skromného pastýře a který nyní jest slavný, jak patrně. Druhého rodu, o slavném původu, dosud zachovaném, jsou četní vládcové, zdědivší moc, kteří ji udržují, aniž ji zvětšují nebo zmenšují a kteří spokojeně žijí ve svých zemích. Těch, kteří vznešeně začali a skončili bídně, jest tisíce, neboť sem patří všichni faraónové a Ptolemaeové egyptští, Caesarové římské a celý houf – smím-li je takto nazvati – mnohých knížat, pánů, Medů, Asyřanů, Peršanů, Řeků a barbarů; všichni tito rodové a vlády skončily špatně i se svými zakladateli;

nyní bychom stěží našli jejich potomka, a kdybychom jej našli, žil by v chudobě a bídě. O prostém lidu není nutno, abych se zmiňoval; stará se pouze o rozmnožení lidí a není hoden chvály nebo pověsti.

Říkám vám to, bláhové, abyste věděly, že v původu a rodech jest velký zmatek, že jen ti rodové jsou skutečně slavní a vznešení, kteří to dokazují ctností, štědrostí a dobrotou svých předáků. Vytýkám právě tyto vlastnosti, neboť hříšný šlechtic stává se dvojnásobným nešlechtníkem a boháč, který skrbí, stává se hrabivým žebrákem, neboť štěstí boháče nespočívá v bohatství, ale v tom, že je může rozdávat, a to ještě ne jakkoliv, ale rozumně.

Chudý šlechtic své rytířství musí dokázati ctností, laskavostí, ochotou a moudrostí a úslužností, ne pýchou, nadutostí nebo klepy; především musí býti milosrdný, neboť dvěma maravedí, kterými ochotně obdaruje žebráka, dokáže svoji štědrost jako ten, kdo se dá pro svoji štědrost okázale vychvalovati; a každý, kdo pozná tyto jeho ctnosti, pomyslí si, že pochází z dobrého rodu, třebaš jej neznal. Bylo by divné, kdyby tomu tak nebylo, neboť ctnostní lidé a ctnost budou jistě odměněni chválou.

Jen dvěma cestami, milé dcery, mohou se lidé státi boháči a cťnými, totiž vědou a zbraní. Vyznám se lépe ve zbraních než v vědách a ze své záliby ve válečnictví usuzuji, že na moje zrození měla vliv planeta Mars, jejíž drahou musím kráčet, nevšímaje si celého světa. Zbytečně byste se tedy namáhaly, udělám, co si nebe a osud přejí, co mi rozum káže a k čemu mi radí hlavně moje vůle; vím dobře, jakými nesnázemi je sužováno potulné rytířstvo, vím i o jeho výhodách a vím, že cesta ctnosti jest úzká a stezka neřesti široká a pohodlná, znám jejich cíle, které jsou různé, neboť prostorná cesta hříchu končí smrtí a cesta ctnosti životem, a to ne dočasným, ale věčným. Zním verše slavného našeho básníka kastilského, který říká:

*Neschůdnou cestou vzhůru spěje,
kde sláva nesmrtelná sídlo má;
vrcholu nedojde, kdo chvílku zaváhá.“*

„Bože, já nešťastná,“ pravila neteř. „Můj pán jest básníkem! Umí všechno, ví všechno! Sázím se, že kdyby se chtěl státi zedníkem, vystavěl by dům jako klec.“

„Ujišťuji tě,“ pravil don Quijote, „že kdyby rytířské myšlenky nezabíraly všech mých smyslů, dokázal bych vše, zvláště klece a párátká.“

Vtom někdo zaklepal a na otázku se ozval Sanchův hlas; hospodyně, která ho nenáviděla, rychle odešla, aby ho neviděla. Neteř mu odemkla a don Quijote jej radostně objal, zavřeli se do jeho světnice a jejich rozmluva vyrovná se předešlé.

KAPITOLA VII.,

ve které se vypráví o rozmluvě mezi donem Quijotem a jeho zbrojnošem a různé jiné znamenité události.

Jakmile hospodyně zpozorovala, že Sancho Panza se uzavírá se svým pánem, uhodla jeho úmysly a domnívajíc se, že se v tomto rozhovoru dohodnou o třetí výpravě, vzala si plášť a zarmoucena a smutná odešla k bakaláři Sansonu Carrascovi, myslíc, že on, který získal svou výmluvností přátelství dona Quijota, bude moci ho odvrátiti od jeho pošetilého úmyslu.

Našla ho procházejícího se po dvoře jeho domu a klesla mu k nohám zpocená a zoufalá; jakmile Carrasco zpozoroval její ustrašené a žalostné vzezření, řekl jí:

„Co se přihodilo, paní hospodyně? Co se vám stalo, že vypadáte, jako byste chtěla duši vypustiti?“

„Milý pane Sansone, nic mi není, až na to, že můj pán zcela jistě pojede.“

„Jak to pojede, paní?“ tázal se Sanson. „Což si na těle ublížil?“

„Nepojede na onen svět,“ odpověděla, „ale pojede branou svého šílenství, můj milý pane bakaláři, chce totiž opět odjeti, a to potřetí, za dobrodružstvím, jak tomu sám říká, nechápu však proč, vždyť na tom nic dobrého není. Při první výpravě přivezli ho úplně zmláceného na oslu, při druhé se vrátil s volským spřežením, uzavřen do klece, o které tvrdil, že jest do ní začarován; byl tak sešlý, že by se k němu vlastní matka nehlásila, hubený, přepadlý, s očima dovnitř hlavy zapadlýma, spotřebovala jsem přes deset kop vajec, než se trochu sebral, Bůh, všechno služebnictvo i moje slepice o tom vědí, a slepice by mi nedovolily lháti.“

„Jsem o tom přesvědčen,“ řekl bakalář, „jsou tak skvěle tlusté a vydařené, že by raději praskly, než by lhaly. Nemáte skutečně, paní hospodyně, jiného důvodu, nestalo se jiné neštěstí než to, které, jak tvrdíte, don Quijote provede?“

„Nemám, pane,“ odpověděla hospodyně.

„Proto se netrapte,“ pravil bakalář, „vratte se spánembohem domů, uchystejte mi něco teplého k snídani a po cestě se modlete k svaté Apolonii, umíte-li to; zajdu k vám a uvidíte zázrak.“

„Dej Bůh!“ řekla hospodyně, „mám se pomodlit k svaté Apolonii, jak Vaše Milost říká, ale tahle modlitba by byla co platna, kdyby měl pán bolení zubů, ale on má nemocný rozum.“

„Vím, co povídám, paní hospodyně; jděte a nehádejte se se mnou, víte dobře, že jsem bakalářem v Salamance, disputaci mám za sebou, nemám zapotřebí opět se přítí,“ odvětil Carrasco; hospodyně odešla a bakalář šel oznámit faráři to, o čem se bude později vypravovati.

Don Quijote a Sancho zamčeni rozmlouvali po celou dobu, jak to jest podrobně a pravdivě vypravováno. Sancho pravil svému pánovi:

„Pane, už jsem vykvětlil ženě, aby mě nechala odejít s Vaší Milostí, kamkoli se vám zachce.“

„Vysvětlil chceš říci, a ne vykvětlil,“ řekl don Quijote.

„Už jsem jednou nebo dvakrát povídal,“ odvětil Sancho, „vzpomínám-li si dobře, abyste mě nechytal za slova, poznáte-li, co chci říci, a nepoznáte-li, stačí: Sancho nebo čerte, nerozumím ti. A když to ještě nebudu umět vypovědět, pak teprve mě opravujte! Vždyť jsem docela příkopný.“

„Nerozumím ti, Sancho,“ pravil vzápětí don Quijote, „neboť nevím, co znamená příkopný.“

„Příkopný znamená,“ Sancho na to, „že takový jsem.“

„Teď ti rozumím ještě méně,“ odpověděl don Quijote.

„Jestli mi nerozumíte, nevím, jak bych to řekl jinak,“ pravil Sancho, „a Bůh mi pomoz!“

„Aha, už vím,“ uhádl don Quijote; „chceš říci, že jsi přístupný, vtipný a mírný, že přijmeš v dobrém, co ti povím, a podrobíš se všemu, o čem tě poučím.“

„Sázím se, že jste mne chápal a rozuměl mi hned, ale že jste mě chtěl pozlobit a slyšet ode mne sta jiných nesmyslů,“ řekl Sancho.

„Je to možné,“ na to don Quijote, „nuže, co tomu říká Tereza?“

„Tereza mi řekla,“ řekl Sancho, „abych si Vaši Milost řádně zavázal, neboť co je psáno, zůstává a sliby jsou chyby a dobré smlouvy,

dobří přátelé, a lepší holub v hrsti než dva na střeše. A já tvrdím, že ženská rada nad zlato a blázen, kdo nedbá na to.“

„Tvrdím to také,“ řekl don Quijote. „Mluvte dále, příteli, neboť dnes mluvíte, jako když tiskne.“

„To se má takhle,“ odpověděl Sancho, „Vaše Milost ví právě tak dobře jako já, že jsme všichni smrtelní; dnes jsme zde, zítra jinde, čeká to právě tak na berana jako na jehně a žádný si nemůže určit více hodin života, než mu jich Bůh dopřeje; smrt je hluchá, a když buší na naše vrata, neslyší ani nářků, ani výhrůžek, neodstraší jí ani žezla, ani mitry, tak se k nám aspoň mluví z kazatelen.“

„Máš pravdu,“ řekl don Quijote, „ale nechápu, nač narážíš.“

„Narážím na to,“ pravil Sancho, „aby mi Vaše Milost vyplácela určitou měsíční mzdu po dobu mé služby a aby mi byla vyplácena z vašeho statku, protože nechci být odkázán na milost, která se ukáže téměř vždy pozdě nebo špatně, anebo vůbec nikdy. Co mám, to mám, dá-li Bůh. Zkrátka, chci se dovědět, kolik vydělám; slepice také snáší vejce k vejci, a schráníme-li po troškách, je toho hodně, a když se něco vydělá, neprodělá se nic. Kdyby mi Vaše Milost darovala slíbený ostrov (ale tomu já sám nevěřím), nejsem ani tak nevděčný, ani tak lakomý, abych nedovolil vypočíst příjem z toho ostrova, a moje mzda aby se odečtla od toho výděru.“

„Příteli,“ poznamenal don Quijote, „je lépe mnohdy, odčítá-li se od výměru než od výděru.“

„Chápu to,“ řekl Sancho. „Vidím, že jsem měl říci od výměru a ne od výděru, ale na tom nezáleží, jen když jste mi, Milosti, porozuměl.“

„Porozuměl jsem tak dokonale,“ pravil don Quijote, „že jsem pronikl tvé tajné myšlenky a vím, po čem střílíš svými příslovími. Pohled, Sancho, rád bych ti dal mzdu, ale v žádném vypravování o bludných rytířích nenašel jsem zmínky o platu a nevím, co zbrojnoši asi dostávali měsíčně či ročně; pročetl jsem téměř všechna, ale v žádné historii, pokud se pamatuji, nedával potulný rytíř svému zbrojnoši pevnou mzdu, sloužili všichni nazdařbůh, a když to nejméně čekali, potkalo jejich pány štěstí a oni byli odměněni ostrovem nebo něčím jiným, alespoň titulem a důstojností. Jestliže chcete, Sancho, s touto

nadějí a slibem se mnou opět jeti, budiž, pokládám však za nemožné změnit něco z ustáleného zvyku bludného rytířstva; vraťte se domů, milý Sancho, sdělte Tereze svůj záměr; shodnete-li se oba, že se půjde nazdařbůh, bene quidem; jestliže ne, nebudou z nás proto nepřátelé, neboť po dobré službě každý rád sáhne, a nezapomeňte, milý synu, že lepší dobrá naděje než mizerná jistota a půjč mi a já ti dám. Říkám vám to, Sancho, abych vám ukázal, že umím právě tak jako vy sypati přísloví jako déšť. Nakonec vám říkám, že nemíníte-li se mnou odejít nazdařbůh a snášeti společně osud, který mě čeká, Bůh s vámi a žijte svatě a já si najdu dost zbrojnošů vděčnějších a bedlivějších, méně hloupých a žvanivých než vy.“

Jakmile Sancho slyšel pevné rozhodnutí pánovo, zatáhlo se nad ním nebe a křídla odvahy klesla; myslit', že pán se bez něho za nic neobejde. Když byl takto sklíčen a zamyšlen, vstoupili dovnitř Sanson Carrasco a hospodyně s neteří, chtivé uslyšet důvody, které Carrasco uvede, aby jejich pána odradil od úmyslu vydati se na novou výpravu.

Sanson, známý šibal, vstoupiv do místnosti objal dona Quijota jako předešle a významným hlasem řekl:

„Chloubu bludného rytířstva, skvělé světlo vojáků, ó, zrcadlo cti národa španělského, kéž dá Bůh všemohoucí, aby lidé ztěžující nebo mařící tobě třetí výpravu nenašli východiska z bludiště svých tužeb a nedosáhli nikdy splnění toho, po čem křivě touží.“

Potom obrátiv se na hospodyně pravil:

„Paní hospodyně, přestaňte se modliti modlitbu k svaté Apolonii; jsem přesvědčen, že přáním nebe je, aby don Quijote uskutečnil své veliké a nové myšlenky; já bych se velice prohřešil proti svému svědomí, kdybych nepovzbuzoval a nepřesvědčoval tohoto rytíře, aby nezatajoval a nekrotil udatnost svého ramene a vznešeného a odvážného svého ducha; neboť svou nerozhodností zbavuje utiskované práv, sirotky ochrany, dívky cti, vdovy pomoci, manželky podpory a jiných věcí podobných, patřících a slušících vždy řádu bludných rytířů. Tedy, můj milý, odvážný pane done Quijote, odjed'te za dobrodružstvím, Milosti a Vznešenosti, raději hned než později,

a chybí-li vám něco k tomuto dobrodružství, jsem vám k službám svým jměním i svou osobou; bude-li třeba, stanu se i zbrojnošem Vaší Šlechetnosti, považuje tento úkol za šťastný.“

Don Quijote řekl Sanchovi:

„Netvrdil jsem ti, Sancho, že budu mít zbrojnošů nadbytek? Zde to vidíš, slavný bakalář Sanson Carrasco sám se mi nabízí, on, věčná zábava a kratochvíle univerzitních síní v Salamance, muž zdravý, obratný, mlčenlivý, zvyklý horku i mrazu, hladu, žízní, se všemi vlastnostmi zbrojnoše potulného rytíře; ale Bůh nepřipustí, abych k dosažení svých přání skácel a rozdrtil sloup vědy a schránku dokonalosti a zlomil velkolepou palmu svobodných umění. Ať setrvá nový Sanson doma ve vlasti k její ozdobě a cti starých rodičů, mně stačí za zbrojnoše kdokoliv, když Sancho odmítá mi sloužiti.“

„Ale, pane, neodmítám,“ řekl Sancho obměkčen se slzami v očích a mluvil dále: „O mně, pane, nesmí nikdo říci: ‚za dobrý skutek špatná odměna‘; nejsem z rodu nevděčných, vždyť celý svět i celá naše vesnice ví, kdo byli Panzové, z nichž jsem; soudím z mnohých dobrých skutků a četnějších ještě slov, že Vaše Milost mi chce prokázat přízeň; mluvil-li jsem více, než se slušelo, bylo to kvůli ženě, která když si zamane něco prosadit, musí dokázat, aby se udělalo po jejím, kdyby měla jazykem mlátit jako bednářovo kladivo po sudu. Ale muž je muž a žena žena. A protože jsem muž, kudy chodím, a pomoci proti tomu není, chci být mužem také ve vlastním domě, i když se to někomu nelíbí. A tak stačí, Milosti, když obstaráte svou závěť a aby ji nemohli nějak odolat, a dáme se na cestu, aby měl pan Sanson klidné svědomí; říká, že prý ho jeho svědomí stále puďí k tomu, aby měl Vaši Milost k třetí výpravě do světa, a já se vám znovu nabízím k věrným a poctivým službám, takovým, ba lepším, než služby všech zbrojnošů, co potulným rytířům sloužili nebo slouží.“

Bakalář byl udiven řečí Sanchovou a jejím závěrem, neboť ač četl první díl historie jeho pána, nevěřil, že je Sancho tak půvabnou figurou, jako tam byl vylíčen. Ale když nyní slyšel o závěti, kterou by nebylo možno „odolat“ místo odvolat, uvěřil všemu, co o něm byl četl, a uznal ho za jednoho z nejpozoruhodnějších blbů našich

věků. A řekl si u sebe, že takové dva blázny jako tento pán a sluha dosud věru svět nespátřil.

Don Quijote a Sancho se objali a uzavřeli opět přátelství a na radu a se svolením znamenitého Carrasca, který byl jejich orákulem, umluvili, že odjedou za tři dny, neboť museli připravit různé věci na cestu, hlavně helmu s hledím, neboť don Quijote prohlásil, že ji musí nutně mít. Sanson mu ji nabídl, věda dobře, že mu ji dá jeho přítel; netřpytila se však ocelí, neboť byla zčernalá špínou a rzí. Hospodyně i neteř proklínaly bez ustání bakaláře, rvaly si vlasy, drásaly obličej a oplakávaly novou výpravu jako plačky na pohřbech, jako by pán odcházel na smrt. Sanson pobízejе dona Quijota na novou výpravu měl určitý záměr, který smluvil s farářem a holičem již předem a který během vyprávění povíme.

Za tři dny připravili don Quijote a Sancho vše potřebné, Sancho uchlácholil svoji ženu, don Quijote neteř a hospodyně a v podvečer odjeli směrem k Tobosu v průvodu bakaláře, který je chtěl doprovodit půl míle za ves. Don Quijote jel na znamenitém Rocinantu, Sancho na svém starém oslu, maje torby sedelní vyplněny jídlem a v kapse měl peníze, které dostal od dona Quijota. Sanson objav dona Quijota prosil ho, aby ho zpravil o svých vítězstvích nebo nehodách, kterými se buď potěší, nebo zarmoutí, jak to vyžaduje jeho přátelství. Don Quijote přislíbil, Sanson se vrátil do vesnice a druzí dva se ubírali k veleměstu Tobosu.

KAPITOLA VIII.,

vyprávějící příhody dona Quijota při návštěvě u paní Dulciney z Tobosa.

„Bud' pochválen mocný Alláh!“ říká Hamete Benengeli na začátku osmé kapitoly a opakuje toto zvolání třikrát, chvále jej za to, že jsou don Quijote a Sancho už na cestě a že čtenáři jeho výtečného příběhu mohou očekávat statečné činy a vtipné nápady dona Quijota a jeho služebníka; žádá čtenáře, aby nevzpomínali na minulé rytířské činy důmyslného hidalga a sledovali jen činy budoucí, začínající cestou do Tobosa, jako ony začaly na pláni montielské; žádá méně, než slibuje, a vypráví dále:

Když Sanson odešel a oba osaměli, začal Rocinante ržáti a osel hýkati, což don Quijote a Sancho pokládali za dobré znamení a předpověď; po pravdě řečeno, hýkal osel mnohem častěji, než kuň ržál, z čehož Sancho usoudil, že jeho štěstí bude větší než to jeho pána, úsudek si možná dělal i na základě hádání osudu z hvězd, ve kterém se snad vyznal, neboť o tom není ve vyprávění zmínky. Když klopýtl nebo upadl, tvrdil jen, že je to zlé znamení a že měl zůstat doma; a vskutku kdo klopýtne nebo upadne, obyčejně si jen roztrhne botu nebo zláme žebra. Měl tedy, ač hlupák, celkem pravdu.

Don Quijote mu řekl:

„Příteli Sancho, noc se blíží a je tmavší, než potřebujeme, abychom byli ráno v Tobosu, kam chci jít dříve, než vyhledáme jiné dobrodružství; tam dosáhnou požehnání a dovolení nepřirovatelné Dulciney, s nímž, jak myslím, vykonám a dokončím každé dobrodružství, neboť nic na světě neblaží potulné rytíře více než náklonnost jejich dam.“

„Rád věřím, Milosti,“ poznamenal Sancho, „ale sotva s ní budete moci promluvit a spatřit ji, natož dosáhnout od ní požehnání; leda by vám je udělila přes zeď dvora, kde jsem ji viděl poprvé, nesa jí psaní s novinkami o bláznovstvích a nesmyslech Vaší Milosti, které jste tropil uprostřed Sierry Moreny.“

„Myslíš, že to byla zeď dvora, Sancho,“ pravil don Quijote, „kde jsi uviděl nevyrovnatelnou krásu její a líbeznot? Byla to jistě nějaká galerie, pavlač nebo sloupová chodba, nebo jak se tomu říká, skvělého královského paláce.“

„Mně se zdálo,“ řekl Sancho, „že je to zeď, možná, že mě opouští paměť.“

„Pospěšme tam, Sancho,“ rozhodl don Quijote, „chci ji pouze spatřit a je mi jedno, bude-li to přes zeď, oknem nebo zahradní mříž; každý paprsek ze slunce její krásy vniknuvší do mého oka zbystrí můj rozum a vzpruží mé srdce, že budu jediný nejmoudřejší a nejodvážnější.“

„Ale skutečně, pane,“ řekl Sancho, „když jsem uhlídal to slunce paní Dulciney z Tobosa, nebylo jasné a nezářilo paprsky; asi proto, že Její Milost prosívala pšenici a četný prach, který tím vznikl, zastíňoval její obličej.“

„Skutečně, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „stále se domníváš, věříš a tvrdíš, že moje paní Dulcinea prosívala obilí, ač to není možné, neboť to zaměstnání nesouhlasí vůbec s prací osoby tak vznešené, rozumné a určené k jiným úkolům a jiné práci, dokazující její urozenost zdaleka. Zapomněl jsi na verše našeho básníka, kterými líčí zaměstnání čtyř nymf v křišťálových síních, které se vynořily z líbezného Taja a tkaly skvělé látky na zelené louce; slavný a vtipný básník říká, že tkaniny byly tkány ze zlata, hedvábí a perel; tím si asi krátila dlouhou chvíli moje paní, když jsi ji ušel; možná, že některý zlý čaroděj proměňuje v jinou podobu ze zlomyslnosti ke mně vše, co miluji; mám obavy, byl-li pisatelem vyprávění o mých statečných činech nějaký čaroděj, že spletl jednu událost s druhou, jednu pravdu s tisícem lží a zaznamenal celou historii jinak, než jak toho vyžaduje pravdivé vyprávění. Ó závisti, základe nesmírného zla a ničitelko ctností! Každá neřest, Sancho, způsobuje jistou rozkoš, jen závist vzbuzuje pouze hněv, zlost a nenávisť.“

„To je moje řeč,“ řekl Sancho, „a soudím, že v té legendě nebo historii, kterou Sanson Carrasco o nás četl, také moji čest zhanobili, vláčeli ji z bláta do louže, jak se říká, přesto, že jsem nikdy žádného

čaroděje nehanobil a závidět mi není co; jsem sice trochu zlomyslný a poťouchlý, ale to se úplně ztrácí pod rouškou mé omezenosti, která je pravdivá a nelíčená; a kdybych neměl jiné vlastnosti než tu, že vždy pevně věřím v Boha a ve vše, co prohlašuje svatá církev katolická, že nenávidím Židy – a to je pravda –, měli by spisovatelé historií míti se mnou slitování a slušně o mně ve svých spisech vyprávěti; ale tvrdí cokoliv, narodil jsem se nahý a nahý jsem zůstal, nezískal jsem ani neztratil, a i když o mně píší v knihách a jsem v rukou každého, nedbám o to, co o mně píší a vyprávějí ani co by za nehet.“

„To mi připomíná, Sancho,“ poznamenal don Quijote, „příhodu slavného nynějšího básníka, který napsal satiru o všech vznešených dámách, ale jednu vynechal, ani ji nejmenoval. Dáma zpozorovavši to vytýkala básníkovi, že ji opominul zařaditi do seznamu dam a co že na ní je zlého, a žádala jej, aby přibásnil kus a v dodatku ji jmenoval, sice že uvidí. Básník to skutečně na její hrozby udělal a pomluvil ji hůře než klepna, ale ona byla úplně spokojena, jen když byla známá, třeba špatně. Také sem zapadá vyprávění o pastýři, který spálil slavný chrám Dianin, jeden ze sedmi zázraků světa, jen aby jeho jméno bylo známé i v budoucnosti; přesto, že bylo zakázáno jmenovati ho slovem i písmem, aby tak jeho přání nebylo vyplněno, přece je jisto, že se nazýval Herostrat.“

Sem se také hodí příběh slavného císaře Karla V. a nějakého šlechtice v Římě. Císař chtěl zhlédnouti slavný chrám Rotundu, nazývaný dříve chrámem všech bohů a nyní názvem příhodnějším: chrámem Všech svatých; je to nejzachovalejší budova z dob pohanických v Římě, podávající důkaz štědrosti a vznešenosti svých zakladatelů. Má podobu půlky pomeranče, je velmi světlý, ač je osvětlován pouze jedním oknem nebo světlíkem ve věži. Císař prohlížel tímto světlíkem chrám a římský šlechtic, který jej doprovázel, poukazoval na různé přednosti a důležitosti té nesmírné budovy, a když se od světlíku vzdálili, řekl císaři:

„Vaše Veličenstvo, měl jsem tisíc chutí obejmouti vás a vrhnouti se tím světlíkem, abych proslavil své jméno!“

„Děkuji vám,“ poznamenal císař, „že jste svou špatnou chuť nevyplnil, ale ode dneška nedám vám příležitosti, abyste mi mohl prokázat svoji lásku, a proto vám nařizuji, abyste nikdy nebyl tam, kde budu já, a neoslovoval mne.“

Přesto mu prokazoval i nadále svou přízeň.

Tím chci říci, Sancho, že touha po slávě dohání nesmírně k činům. Kdo myslíš, že svrhl Horatia v plné zbroji z mostu do vírů Tibery? Kdo upálil ruku a rámě Muciovo? Kdo přinutil Curtia, aby se vrhl do hluboké, plamenné strže, objevivší se uprostřed Říma? Kdo donutil Caesara, aby překročil Rubikon, nedbaje zlých znamení, která se objevila? A abych poukázal na případy novější, kdo zničil koráby, aby zůstali opuštěni na zemi stateční Španělé pod vedením šlechtěného Cortésa na Novém světě? Tyto všechny odvážné, velké činy vyšly z touhy po slávě, po které smrtelníci baží jako po odměně a části nesmrtelnosti, která jejich slavným skutkům patří; my, rytíři potulní a křesťanští katolíci, máme klásti větší důraz na slávu věčnou v krajích nebeských a nadpozemských nežli na slávu v životě pozemském, neboť tato sláva, i když trvá dlouho, mizí s tímto světem, jehož konec jest předurčen; proto, Sancho, naše činy nesmějí se vymykati z hranic vymezených náboženstvím křesťanským. V obrech musíme ničit zpupnost, závist máme ubíjeti dobrotou a přívětivostí, hněv mírností a klidem, nestřídmost a ospalost střídmostí a bděním, zhýralost a neřest ctností a věrností, kterou chováme k dámám, které milujeme, a zahálku putováním po celém světě, vyhledávající příležitost, jež nás může udělati pravými křesťany i výtečnými rytíři. To jsou vlastnosti, Sancho, kterými lze dosáhnouti největší chvály i slávy.“

„Rozuměl jsem všemu, co Vaše Milost říkala,“ řekl Sancho, „ale přece bych chtěl, aby mi Vaše Milost vysvětlila jednu pochybnost, která mě zrovna teď napadla.“

„Snad vysvětlila,“ řekl don Quijote; „i jen ven s tím, vysvětlím ti to, pokud to budu vědět.“

„Řekněte mi, pane,“ tázal se Sancho, „kam se poděli všichni ti Juliové a Augusti, o kterých jste pravil, že jsou mrtvi?“

„Pohané,“ odpověděl don Quijote, „jsou patrně v pekle, kdežto řádní křesťané budou v očištcí nebo v nebi.“

Sancho na to:

„Rád bych také věděl, hoří-li u hrobů těch chlapíků stříbrné lampy nebo jsou-li jejich kapličky ozdobeny berlami, rubáši, voskovými vlasy, nohama nebo očima? A ne-li, čím jsou ozdobeny?“ Don Quijote odpověděl: „Hrobky pohanů byly obyčejně skvělé chrámy: popel z těla Julia Caesara byl dán na vrchol kamenného obelisku, který je nazýván jehlanem svatého Petra. Císař Hadrian pochován ve tvrzi velké jako vesnice. Královna Artemisa pohřbila svého manžela v hrobce pokládané za jeden ze sedmi divů světa. Žádná však z těchto hrobek nebyla vyzdobena rubáši ani znameními, která by dokazovala, že ti, kteří jsou tam pohřbeni, jsou svěťci.“

„Dobrá,“ řekl Sancho, „a teď mi řekněte, co je větším činem: vzkřísiti mrtvého nebo porazit obra?“

„Zajisté, že vzkřísiti mrtvého.“

„Už jsem vás dostal!“ zvolal Sancho. „Tedy sláva toho, který křísí mrtvé, uzdravuje slepé, chromé a nemocné, i toho, v jehož kapli hoří světlo a jehož ostatky ctí na kolenou zbožní lidé, jest asi cennější zde i na onom světě, než jakou si získali všichni pohanští císařové a potulní rytíři.“

„I to je pravda,“ odpověděl don Quijote. „Tedy všechna chvála, pověst a výhody patří tělům a ostatkům svatých, kteří se souhlasem svaté naší církve dostávají lampy, svíce, rubáše, berly, obrazy, vlasy i oči a nohy na zdvojnásobení zbožnosti a zvětšení své křesťanské slávy. I králové uctívají ostatky, líbají kosti, zdobí jimi své modlitebny i své milé oltáře. Co znamená celá ta tvoje řeč, Sancho?“ tázal se don Quijote.

„To znamená, že bychom se měli dát mezi svaté a byli bychom dříve slavnými. Vězte, pane, že včera nebo předevčírem – možno to tak říci, neboť jest to dávno – prohlásili svátými dva mnichy bosáky a každý je teď šťasten, může-li se dotknout nebo políbit železné řetězy, kterými ovíjeli a mučili svá těla; lidé prý je ctí více než meč Rolandův ve zbrojnici našeho krále, Bůh ho zachovej. Tedy cennější

je státi se kajícím mnichem než být odvážným potulným rytířem, u Pána Boha více platí dva tucty kajících ran nežli dva tisíce ran kopím do obrů, strašidel nebo draků.“

„Máš pravdu,“ řekl don Quijote, „ale všichni se nemohou státi mnichy a cesty, kterými Bůh ukazuje svým věrným k nebi, jsou různé; v nebi jsou také svatí rytíři, neboť i rytířství je náboženstvím.“

„Ba,“ řekl Sancho, „slyšel jsem, že je v nebi více mnichů nežli potulných rytířů.“

„Však je také mnichů více než rytířů,“ poznamenal don Quijote.

„Potulných je mnoho,“ řekl Sancho.

„Zajisté,“ pravil don Quijote, „ale málokterý je hoden jména rytíře.“

Při podobných rozmluvách rychle uplynula noc i den a nepotkalo je nic pozoruhodného, a to právě trápilo dona Quijota. Druhého dne k večeru za šera spatřili velké město Toboso; don Quijote při pohledu na ně oživil, ale Sancho zesmutněl, poněvadž nevěděl, kde jest dům Dulcinein, nikdy jej neviděl právě jako jeho pán; oba byli rozechvěni, jeden, že ho nevidí, druhý, že ho neviděl, a Sancho byl bezradný, nevěda, co udělá, až ho pán pošle do Tobosa. Don Quijote rozhodl, že navštíví město, až se setmí, a zatím že si odpočinou v dubovém lesíku nedaleko Tobosa. Jakmile se setmělo, vjeli do města, kde se jim přihodila nevídaná dobrodružství.

KAPITOLA IX.,

ve které se vypravuje, čeho se v ní dovíme.

Blížila se již půlnoc. Don Quijote a Sancho opustivše dubový lesík dostihli Tobosa. Všude bylo ticho a klid, neboť skoro všichni obyvatelé spali jako zabití. Noc byla jasná, ačkoliv si Sancho přál, aby byla tma, ve které by snad našel výmluvu své nevědomosti. V obci se ozýval jen štěkot psů, který úplně ohlušoval sluch dona Quijota a úplně zastrásoval odvahu Sanchovu. Časem zahýkal osel, ozvali se vepři, zakňouraly kočky a tyto různé zvuky rostly v nočním tichu; to vše zamilovaný rytíř pokládal za zlé znamení. Přesto řekl Sanchovi:

„Můj synu, ukaž mi palác Dulcinein, snad bude ještě bdíti.“

„Co vám mám ukázat, u kozla?“ řekl Sancho, „vždyť to byla pouze chalupa, kde jsem ji spatřil.“

„To byla tehdy asi v některém malém přístavku svého hradu, kde se radovala se svými dívkami podle zvyku vznešených paní a princezen.“

„Pane,“ pravil Sancho, „myslíte-li skutečně, že chalupa paní Dulciney jest hradem, mlčím, ale jest teď hodina, kdy budou dveře otevřeny? Sluší se, abychom klepali na dveře a vzbudili a vzbouřili kdekoho? Klepeme snad na dům nevěstek jako hýřilové, kteří přijdou a vstoupí kdykoliv?“

„Vyhledáme nejprve hrad, Sancho,“ poznamenal don Quijote, „a potom ti prozradím, co udělám; pohleď, Sancho, buď jsem slepý, nebo jest zcela jistě palácem Dulcineiným ten ohromný předmět, tvořící stín, který je tamto vidět.“

„Zaved'te mě tam tedy, Milosti,“ řekl Sancho, „uvěřím tomu, jako že je teď den, a třeba, bych jej spatřil, a dotknul se ho vlastníma rukama.“

Asi po dvou stech krocích přiblížili se k předmětu, který vrhal stín, a poznali, že je to věž hlavního kostela obce.

„Jsme u kostela, Sancho.“

„Taky se mi zdá,“ odpověděl Sancho, „Pánbůh nás chraň, abychom nespatrii také svůj hrob, neboť procházet se po hřbitově v tuto

chvíli je zlé znamení; a vzpomínám si, že jsem řekl Vaší Milosti, že dům té paní stojí v slepé uličce.“

„Ať tě Bůh zatratí, hlupče,“ zvolal don Quijote, „kdo kdy slyšel, aby královské paláce byly vystavěny v slepých uličkách.“

„Pane,“ zněla odpověď, „jiný kraj, jiný mrav; snad je v Tobosu zvykem stavět hrady a velké budovy do uliček a prosím Vaši Milost, aby mě nechala hledat v uličkách, snad v některém koutě naleznu její hrad, který by měli psi roztrhat za to, že nás tak pronásleduje.“

„Vyjadřuj se uctivěji, Sancho, o věcech patřících mé paní,“ poznamenal don Quijote; „rozmysleme si vše klidně a neházejme do studně provaz za okovem.“

„Budu se krotit,“ řekl Sancho, „ale Vaše Milost chce, abych našel dům jeho velitelky o půlnoci, ačkoliv jsem jej spatřil jen jednou a Vaše Milost, která jej viděla asi tisíckrát, neví, kde stojí; jak to mám trpělivě snášeti?“

„Zbláznil bych se z tebe, Sancho,“ zvolal don Quijote, „ty kacíři, což jsem ti několikrát neopakoval, že jsem ji nikdy neviděl a nikdy jsem nevstoupil do jejího paláce, že jsem se do ní zamiloval jen podle vyprávění a pověsti o její kráse a moudrosti?“

Sancho na to:

„Slyším, ale právě tak, jako Vaše Milost ji nikdy nespatriila, neviděl jsem ji ani já.“

„Ale to není možné,“ opřel se don Quijote, „vždyť jsi ji přece spatřil, jak prosívala pšenici, a přinesl jsi mi odpověď na můj dopis.“

„Nevšímejte si toho, pane,“ odpověděl Sancho, „a vězte, že jsem ji viděl a přinesl vám odpověď také jen podle vyprávění a pověsti, protože vím, kdo je paní Dulcinea tak, jako mohu pěstí udeřit do oblak.“

„Sancho, Sancho,“ řekl doň Quijote, „čas k žertu, ale také čas, kdy jsou žerty nemístné; proto, že tvrdím, že jsem nikdy nespatriil své paní a s ní nemluvil, ještě nesmíš říkati, že jsi s ní nikdy nehovořil ani ty, když víš, že to není pravda.“

Při této řeči zpozorovali dva mezky a z rachotu pluhu za nimi usoudili, že je to sedlák, jedoucí časně zrána před východem slunce na pole; bylo tomu skutečně tak. Sedlák si zpíval romanci:

*„Spatně se vám vyplatily,
Francouzi, soutěsky v Roncesvalles.“*

Jakmile jej don Quijote uslyšel, zvolal:

„Sancho, sázím svou hlavu, že této noci nepochodíme. Slyšíš, co zpívá?“

„Slyším,“ odpověděl Sancho, „ale copak my máme společného s bitvou u Roncesvalles? Mohl by také zpívat romanci o Calainovi a bylo by to zas jedno.“

Vtom se venkovan přiblížil a don Quijote se ho tázal:

„Milý příteli, Bůh vám žehnej, nemohl byste mi říci, kde je zde palác nepřirovnatelné princezny doni Dulciney z Tobosa?“

„Pane,“ řekl mladík, „jsem zde teprve několik dní ve službě na polní práci u zámožného sedláka; naproti bydlí farář a kostelník, kteří by snad věděli o té paní princezně, neboť mají seznam všech obyvatel Tobosa; zdá se mi však, že v této vsi nebydlí žádná princezna, ačkoliv je zde mnoho urozených paní, z nichž každá by mohla býti princeznou ve svém domě.“

„V počtu těch je asi ta, kterou hledám, příteli,“ řekl don Quijote.

„Snad,“ odpověděl mladík, „a sbohem, již se rozednívá.“ A nevíš máje si otázek popohnal mezky.

Sancho viděl, že jeho pán jest zadumán a rozmrzen, a řekl mu:

„Pane, nastává jitro a nebylo by vhodné, aby nás slunce nalezlo na ulici; vyjděme z města, a když se Vaše Milost ukryje někde blízko v křovině, já se vrátím do města za dne a vlezu do každé skuliny, abych vyhledal dům, palác či hrad své paní; a bylo by to tuze zlé, kdybych ji nenalezl; potom promluví s Její Milostí a řeknu jí, že očekáváte její rozkazy a příležitost ji navštívit, aniž by vaše návštěva poškodila její pověst.“

„Řeč tvá, Sancho, byla krátká, ale moudrosti nekonečné; návrh, který jsi mi teď dal, schvaluji a rád s ním souhlasím; pojď nalézt můj úkryt a ty vyhledej moji velitelku, od jejíž dobroty a moudrosti očekávám laskavost přímo zázračnou.“

Sancho, odváděje pána ze vsi, bál se, aby neprohlédl podvod s odpovědí od Dulciney, kterou mu přinesl do Sierry Moreny, a hleděl proto se co nejdříve vytratit. Dal se opět na cestu a asi dvě míle od vesnice skryl se don Quijote do houštiny a Sancho se vrátil do města vyhledat Dulcineu; na této cestě potkaly jej různé příhody, vyžadující novou pozornost a důvěru.

KAPITOLA X., *kteřá vypráví, jakou lstí začaroval Sancho paní Dulcineu, a jiné události směšné i pravdivé.*

Přišel spisovatel tohoto znamenitého vyprávění až k této kapitole a říká, že by ji raději vynechal, neboť se obává, že mu nebude uvěřeno; bláznovství dona Quijota dostupuje zde vrcholu a nejvyššího stupně, jaký lze si vůbec pomyslet, a snad jej i převyšuje o dvojnásobek. Vypsal ji věrně podle pravdy se strachem a bázni, nezkrátil a nenatáhl vypravování ani o prášek pravdy, nehledě k tomu, že by mohl býti kárán z nepravděpodobnosti. Jednal zcela správně, neboť pravda se dá ohýbati, ale nikdy přelomiti, a vyjde vždy najevo jako olej nad vodu.

Vypráví tedy dále, že don Quijote, jakmile se skryl do svého houští či lesíka poblíž velikého Tobosa, poručil Sanchovi, aby se vrátil do města a nepřicházel zpět dříve, dokud jeho jménem nepožádá jeho paní, aby se laskavě ukázala svému rytíři a aby mu ráčila dáti své požehnání, ze kterého by mohl doufat v šťastné ukončení své dobrodružné výpravy a obtížných příhod. Sancho přislíbil splniti jeho rozkaz a přinésti mu odpověď příznivou právě tak jako poprvé.

„Odejdi, synu,“ pravil don Quijote, „a necouvni, až budeš státi v paprscích slunce krásy, ke kterému odcházíš. Jsi šťastnější než všichni zbrojnoši světa. Všimni si a nezapomeň, jak tě přijme, zda zčervená na chvílku při mém vzkazu, zneklidní-li se nebo rozčilí při mém jméně, neupadne-li zpět na sedadlo, bude-li seděti v nádherném křesle, jak se její urozenosti sluší; nezapomeň, kdyby stála, stojí-li střídavě na jedné a na druhé noze, odpoví-li dvakrát či třikrát, bude-li laskavá či příkrá, nevlídná nebo milá, bude-li si upravovat, ač toho nebude třeba, vlasy; vůbec bedlivě pozoruj její jednání a pohyby, neboť z toho poznám, jakou mám naději na její lásku; pamatuj si, Sancho, nevíš-li to, že z počínání a vnějšku milujících při zmínce o jejich lásce nejlépe poznáš, co se děje v jejich srdci. Odejdi, příteli, kéž máš větší štěstí než já, a přines lepší zprávy, než

jaké tuším a očekávám v hořké samotě, ve které zůstávám, když ty mě opouštíš.“

„Vyřídím to a vrátím se spěšně,“ odpověděl Sancho, „bud'te, Milosti, statečnější ve svém srdci, které asi není větší než oříšek, a pamatujte na přísloví, že odvážnost neštěstí přemáhá, neboť kde není slaniny, tam netřeba špýlů, a mnohdy se také říká, že když nejmín čekáš, zajíc vyskočí. Říkám to proto, že jsme sice dnes v noci neobjevili palác nebo hrad mé paní, ale ve dne jej musím nalézt, snad až nejméně v to budu doufat, a pak ostatní už obstarám.“

„Opravdu, Sancho,“ pravil don Quijote, „přísloví, která uvádíš, když o něčem hovoříme, jsou tak úžasně nevhodná jako úžasně toužím, aby mi Bůh dal štěstí v tom, po čem prahnu.“

Po této odpovědi Sancho obrátiv se popohnal osla, zatímco don Quijote opíraje se o kopí odpočíval na koni; pohroužil se do smutných a těžkých myšlenek, ve kterých ho však zanecháme a budeme sledovat Sanchu, odjíždějícího od svého pána, starostlivějšího snad než jeho velitel. Jakmile zpozoroval, opustiv les, že dona Quijota není viděti, sestoupil z osla a usadiv se pod strom začal rozmlouvat sám se sebou právě:

„Tak, bratře Sancho, kam kráčí Vaše Milost? Sháníte snad ztraceného osla?“

„Ale kdepak.“

„Co tedy hledáte?“

„Sháním princeznu, slunce krásy a k tomu celé nebe.“

„Kde chcete nalézt, co hledáte, Sancho?“

„Kde? Ve veleměstě Tobosu.“

„Nuže dobře. A komu ji hledáte?“

„Slavnému rytíři donu Quijotu de la Mancha, který napravuje křivdy, sytí žíznivé a napájí hladové.“

„Dobrá, ale víte, kde je její obydlí, Sancho?“

„Můj pán tvrdí, že bydlí jistě ve skvělém paláci nebo zámku.“

„Spatřil jste ji už někdy?“

„Neviděl ji ani můj pán, ani já.“

„Nedomníváte se, že by bylo skoro správné, aby Tobosští byli zpraveni o vašem příchodu a úmyslu ukrást jim princezny a poděsit ženy a aby vás ztloukli a nenechali na vás místa zdravého?“

„Skoro by byli v právu, kdyby se neohlíželi na to, že jsem poslem a že stojí psáno: Příteli, jste jenom posel – viny vaší nevidím.“

„Nehřešte na to, Sancho, obyvatelé Manche jsou právě tak prchliví jako čestní a nesnesou, aby je někdo dráždil. Zpozorují-li vás, Pánbůh s vámi! Dejte pozor na kůži, neboť zde létají rány.“

„Nepůjdu hledat pro cizí radost tam, kde má kocour drápy! Konečně pátrat po Dulcinei po Tobosu by bylo jako hledat Maricu v Raveně nebo bakaláře v Salamance. Samotný ďábel mně tohle nadrobil.“

Výsledek celého rozmlouvání Sanchova byl, že si řekl:

„Od všeho si může člověk pomoci, jen od smrti ne, neboť pod její jařmo musí jít, i kdyby měl malou chuť, když zavolá. Z tisícerych znamení jsem poznal, že můj pán je blázen, a já se mu vyrovnám: jsem vlastně větší hlupák než on, když s ním jdu a posluhuji mu, je-li pravdivé přísloví: Pověz mi, s kým obcuješ, a já ti řeknu, jaký jsi! anebo jiné: Vrána vráně oči nevyklove. Je-li blázen, a to také je, neboť má jednu věc za druhou, plete si bílé s černým a černé s bílým, větrné mlýny nazývá obry, mezky mnichů velbloudy, stáda ovcí nepřátelským vojskem a tak dále, nebude jistě obtížné přesvědčiti ho, že první venkovanka, kterou potkám, je paní Dulcinea; odpřisáhnu to, když nebude věřit, a bude-li se zapřisahat on, zapřisáhnu se znova a budu trvat na svém, ať se stane cokoliv. Snad svou umíněností dosáhnu toho, že mi už podruhé nesvěří podobný úkol, když uvidí, jak ničemně je vyřizují. Snad si domyslí, že nějaký zlý čaroděj, který ho stíhá, jak se domnívá, změnil její postavu, aby ho ranil a ublížil mu.“

Tímto rozhodnutím se Sancho Panza uklidnil, věda dobře, že vše skončí šťastně; setrval na onom místě až do odpoledne, aby jeho pán myslel, že se vrátil z Tobosa; jeho záměr se dařil, neboť když vstal, aby odejel na oslu, zpozoroval tři venkovanky, jedoucí z Tobosa na třech mladých oslicích či oslech – o tom spisovatel nemluví, ačkoliv

spíše to byly oslice, neboť vesničanky jich obyčejně užívají; je to konečně jedno, a proto není nutné se tím zabývat. Když Sancho shlédl vesničanky, obrátil se a spěchal k svému pánu donu Quijotovi, který zatím naříkal a milostně vzdychal.

Jakmile jej don Quijote shlédl, pravil:

„Jak jsi pořídil, příteli Sancho? Mám poznamenati tento den bílým, nebo černým kamínkem?“

„Červenou hrudkou, Vaše Milosti, jako mistři oznámení svých přednášek, aby si je každý, kdo je uhlídá, lépe prohlédl.“

„Tedy tvé zprávy jsou dobré,“ řekl don Quijote.

Sancho na to:

„Znamenité, neboť stačí popohnat Rocinanta, Vaše Milosti, a v polích uhlídáte paní Dulcineu z Tobosa přijíždějící navštívit Vaši Milost v průvodu dvou panen.“

„Dobrý Bože, co to říkáš, příteli?“ pravil don Quijote. „Poslyš, nepodváděj mne a neskutečnými radostnými zprávami netěš mne v mém skutečném smutku.“

„Nic bych z toho neměl, kdybych oklamal Vaši Milost,“ odpověděl Sancho, „můžete ihned posoudit, říkám-li pravdu. Když pobídnete koně, pane, spatříte svou princeznu a velitelku nastrojenou, že radost pohledět, i s pannami; jsou jen zlaté záře, ozdobeny perlami a diamanty, rubíny a skládaným brokátem, vlasy jim splývají jako paprsky slunce, ve kterých si pohrává vítr, a jedou na třech strakatých bosácích, je to pěkná podívaná.“

„Na klusácích snad myslíš, Sancho?“

„Prašť jako uhod,“ řekl Sancho, „bosáci nebo klusáci, jsou to překrásné dámy, ať jedou na čemkoliv, a princezna Dulcinea div člověku hlavu nepoplete.“

„Nuže, Sancho, můj synu, pojďme,“ řekl don Quijote, „a odměnou za tu radostnou zvěst dostaneš nejlepší díl z mé první kořisti při dobrodružství; nejsi-li s tím spokojen, daruji ti tři hříbata od svých koby, majících se ohřebiti na naší obecní pastvině, jak ti je známo.“

„Vezmu si raděj ta tři hříbata,“ odpověděl Sancho, „kdo ví, bude-li kořist našeho prvního dobrodružství zač stát.“

Mezitím vyjeli z lesa a uviděli selky; don Quijote prohlédnuv cestu k Tobosu překvapeně stanul, když uviděl pouze tři selky, a tázal se Sancha, zdali už opustily město, když on odjížděl.

„Jakpak by ne,“ odpověděl Sancho, „což Vaše Milost oslepla, že nevidí, jak se blíží jako slunce v poledne?“

„Sancho, vidím jen tři selky na oslicích,“ pravil don Quijote.

„Pánbůh mě ochraňuj před ďáblem!“ zvolal Sancho, „jak je vůbec možno, aby tři klusáci nebo jak se tomu říká, bílí jako padlý sníh, připomínali Vaší Milosti oslíky? Ať mi vytrhají všechny vousy z brady, je-li, co říkáte, pravda.“

„Tvrdím ti, Sancho, že jsou to mladí osli nebo oslice, jako já jsem don Quijote a ty Sancho Panza; aspoň já tak vidím.“

„Neříkejte podobné řeči, pane, protřete si oči a pokloňte se paní svých snů, která je už blízko.“

Jakmile toto řekl, přijel k těm třem venkovankám, slezl z osla a uchopiv ohlávku osla jedné z nich, poklekl a pravil:

„Královská princezno a vévodkyně krásy, Vaše Důstojnosti a Výsosti, raďte laskavě přijmout svého oddaného rytíře, ze kterého se zmatkem a překvapením stal mramorový sloup, jakmile se dostal do vaší vznešené společnosti. Já jsem jeho sluha Sancho Panza a on zarmoucený rytíř don Quijote de la Mancha, nazývaný také Rytířem Smutné Postavy.“

Don Quijote s vytržštěnými očima a všechen spletený klekl vedle Sancha a patřil na tu, kterou Sancho jmenoval princeznou a paní; shledal, že je to venkovská holka, ne zrovna hezká, buclatých tváří a s nosem dohůry, což ho tak udivilo, že překvapením ani neotevřel úst.

Venkovanky byly zmateny při pohledu na dva podivné lidi, klečící a zabraňující jejich družce v cestě; ta, kterou zadrželi, přerušila mlčení všacka rozzlobena:

„Táhněte z cesty a nezdržujte nás, spěcháme.“

Sancho odpověděl:

„Ó princezno a všemocná vládkyně Tobosa, což se vaše vznešené srdce nezahřeje při spatření sloupu a opory potulného rytířstva ve své společnosti?“

Uslyševši to druhá z nich pravila:

„Já tě, myslím, poženu, ty šašku! Podívejme se na pány, jak by si chtěli dělat z venkovských holek blázny, jenže my víme, jak jim odseknout. Táhněte svou cestou a nechte nás na pokoji, jinak zdraví neodejdete.“

Don Quijote na to:

„Vstaň, Sancho, neboť se mi zdá, že osud není dosud spokojen mou bídou a zahradil všechny cesty, jimiž by mohlo štěstí vniknouti do mé zubožené duše. Ty, dokonalosti, jakou si vůbec možno přáti, vzore ušlechtilosti a jediná radosti mého smutného srdce, která tě miluje, nehleď na to, že zlomyslný čaroděj, stíhající mě, zatemnil moje oči, a pouze je, a změnil jim celou tvoji vznešenou líc a krásu v ubohou selku, neproměnil-li i mou podobu v nějakou příšeru, abych byl odporný tvým očím. Podívej se na mne mile a dobrotivě a pochop z toho, že oddaně klekám před tvou zohavenou krásou, pokornost, se kterou tě moje srdce miluje.“

„S tím si jdi na mého dědečka,“ řekla selka, „já se nedám tímhle povídáním obalamutit. Jděte z cesty a nepřekážejte a budeme vám vděчны.“

Sancho radostně ustoupil, těše se, že z celé historie šťastně vyvázl. Selka představující Dulcineu vidouc volnou cestu bodla oslici bodcem, který měla připevněný na holi, a dala se po louce. Však oslice podrážděna bodlem víc než obvykle, začala vyhazovati a shodila paní Dulcineu na zem; don Quijote pospíšil jí na pomoc a Sancho upravil sedlo, které sjelo oslici pod břicho. Když chtěl don Quijote pomoci paní Dulcinei do znovu upevněného sedla, usnadnila mu práci: odstoupilať, rozběhla se a opřevši se rukama o hřbet oslice vyšvihla se svižně do sedla jako pták a jela obkročmo jako muž.

Tehdy Sancho řekl:

„Na mou duši, naše velitelka je hbitější než sokol a nejsvižnější Kordovan nebo Mejikán mohl by se od ní učit; vyšvihla se přes za-

dek oslice do sedla rázem a pohání klusáka bez ostruh jako zebra a také dívky, které ji doprovázejí, nezůstávají pozadu a letí všechny s větrem o závod.“

Skutečně druhé dvě, jakmile se Dulcinea dostala do sedla, rozjely se za ní a uháněly půl míle, aniž se ohlédly.

Jakmile se ztratily z obzoru, don Quijote, který je sledoval, pravil Sanchovi:

„Sancho, co myslíš? Pronásledují mě ale ti čarodějové! Povšimni si, že ze škodolibosti a závisti nedopřejí mi ani tu radost, abych spatřil svoji paní v pravé podobě. Zdá se mi, že jsem se narodil, abych byl vzorem všech ubožáků a terčem, do kterého cílí šípy nepříznivého osudu; pomysli, Sancho, že ti darebáci se nespokojili tím, že změnili moji Dulcineu v osobu tak nízkou a ošklivou jako tato vesničanka, a připravili ji též i o to, co je vlastní šlechtickým dámám, které se vždy pohybují jen v sousedství ambry a květů: o příjemnou vůni. Neboť ti povím, Sancho, že když jsem přistoupil pomoci Dulcinei vyhoupnout se na klusáka (jak ty říkáš, neboť mně se zdál být oslem), udeřil mě zápach po syrovém česneku a opravdu mi omámil a otrávil smysly.“

„Ó, bando!“ vykřikl Sancho, „bídni a zlomyslní čarodějníci! Kéž byste všichni viseli jako sardinky, když je suší! Mnoho víte, mnoho můžete a mnoho zla se natropíte! Jako by nestačilo, darebáci, že jste změnili perlové oči mé paní v žaludy, její vlas z ryzího zlata v hřívu zrzavého vola, celý její zjev z pěkného v ošklivý! Musili jste jí sáhnout i po vůni a tak jsme ani dobře neviděli, co bylo ukryto pod tím jejím ošklivým vnějškem! Ostatně nikdy jsem neviděl, že by byla nehezká, právě naopak: a obzvlášť má nad pravým rtem takové mateřské znamení jako knír, se sedmi nebo osmi ryšavými chlupy jako zlatými nitkami, dlouhými přes stopu.“

„Mimo to znamení,“ řekl don Quijote, „podle toho, jak si odpovídají znamení v tváři a znamení po těle, musí mít Dulcinea ještě jedno, na zadnici, na téže straně jako v obličejí; ale na mateřská znamení jsou ty chlupy na nich trochu dlouhé.“

„Ale to vám řeknu, Milosti,“ odvětil Sancho, „že jí tam slušely, jako by tam patřily od přírody.“

„To se, příteli, rozumí,“ na to don Quijote, „neboť příroda neobdala Dulcineu ničím, co by nebylo dokonalé a povedené; kdyby měla sto takových znamení, jako pravíš, na ní by to nebyla znamení, ale zářící hvězdičky. Ale řekni mi, Sancho, to, co jsem měl za nákladní sedlo, jímž jsi zvíře znovu osedlal, jaké bylo vlastně?“

„Bylo to sedlo jízdecké a dámské,“ odvětil Sancho, „s pokrývkou v ceně půl království, tak bylo bohatě zdobeno.“

„Ó, že jsem to vše neviděl, Sancho,“ vzdychl don Quijote; „nyní opět říkám a budu věčně říkat, že jsem nejnešťastnější z lidí.“

Dareba Sancho se měl co přemáhat, aby udržel smích, slyše nesmysly svého pána, tak snadno napáleného. Nakonec, po mnoha řečech, znovu vstoupili do sedel a zamířili k Zaragoze, kam mínili dorazit včas k okázalým slavnostem, jež se v onom proslulém městě každoročně konají. Ale dříve než tam dorazili, potkaly je věci tak četné, významné a nevídané, že zaslouží být zapsány a čteny.

KAPITOLA XI.

o podivném dobrodružství dona Quijota u vozu Dvořanů smrti.

Don Quijote cestou přemýšlel o nevhodném vtipu, kterého se dopustili kouzelníci proměnivše jeho paní Dulcineu v ošklivou vesničanku, a nemohl si vůbec vysvětliti, jakým způsobem zase by se změnila v původní podobu; zabrán do těchto myšlenek uvolnil otež Rocinantovu, který zpozorovav to loudal se krokem a popásal se na trávě, které bylo v krajině velmi mnoho.

Jeho zadumání přerušil Sancho Panza, řka:

„Pane, bolest nebyla určena zvířatům, ale lidem, ač lidé poddávající se jí příliš jsou zvířaty; vzchopte se, Milosti, přitáhněte uzdy Rocinantovy, vzmužte se a buďte zase veselý, jak se patří na bludného rytíře. Vždyť se u čerta nic neděje! Jakýpak zármutek? Kde jsme vlastně, zde, nebo ve Francii? Ať čert zatratí všechny Dulciney, neboť nutnější jest zdraví jednoho potulného rytíře než všechna kouzla a proměny na světě.“

„Nemluv, Sancho,“ řekl don Quijote slabým hlasem, „a nerouhej se začarované paní, neboť jejího neštěstí jsem já původcem.“

„To je má řeč, každý, kdo ji spatřil dříve, musí zaplakat při její nynější podobě,“ pravil Sancho.

„To ty můžeš nejlépe potvrditi, Sancho,“ řekl don Quijote, „neboť jsi ji znal v její skvělé kráse a na tebe nepůsobilo kouzlo tak mocně, abys byl úplně zaslepen; mne však postihla síla čarodějně škodolivosti. Vzpomínám si ale, Sancho, že jsi řekl, že její oči jsou z perel; ale takové oči podobají se spíše okouním než ženským a já si myslím, že Dulcinea má oči ze zelených smaragdů a veliké a s řasami podobnými duhám; perly z očí dej jí raději za zuby, Sancho, beztoho jsi se spletl zaměňuje oči za zuby.“

„Možné to je,“ odpověděl Sancho, „zmýlila mě její dokonalá krása jako Vaši Milost její šerednost; poručme to všecko do vůle Pánaboha, který ví, co jest nutné v tomto slzavém údolí zlého světa, kde snad

všecko je spojeno s ničemností, přetvářkou a klamem. Ale něco mě znepokojuje, pane, kam totiž pošleme chudáka přemoženého obra nebo rytíře, až ho Vaše Milost pošle představit se paní Dulcinei. Kdepak ji budou mít ubožáci nalézt? Zrovna je vidím, jak procházejí Toboso jako pitomí a shánějí paní Dulcineu, kterou nepoznají, i když ji potkají na ulici, jako by nepoznali mého otce.“

„Sancho, snad kouzla nebudou působiti na poražené a oslavující ji obry nebo rytíře; ostatně na prvních, které k ní pošlu, uhlídáme, poznají-li ji, nebo ne; poručím jim, aby se vrátili a mě o tom zpravili.“

„Říkám vám, pane,“ pravil Sancho, „že, budete-li jednat tak, jak říkáte, mám to za dobré a dozvíme se hned, je-li její proměna jen pro Vaši Milost: byla by to ostatně větší pohroma pro Vaši Milost než pro ni; ponecháme to času, který je nejlepším lékařem podobných nemocí, a uděláme nejlépe, když se vydáme opět na svoji výpravu. Jen když je paní Dulcinea ve zdraví a veselá.“

Odpověď dona Quijota byla přerušena károu, která naplněna nejroztodivnějšími lidmi pod sluncem jela přes cestu. Vůz řídil šeredný čert, sedící na kozlíku. Nekrytý vůz neměl ani plachty ani košatiny. Don Quijote spatřil nejprve smrt s lidskou podobou, vedle ní byl anděl s pestrými křídly, na straně stál císař s korunou na hlavě, snad zlatou, smrti u nohou seděl Cupido, bez pásky na očích, s lukem, toulcem a šípy; byl tam i vyzbrojený rytíř, bez přílby a helmy sice, ale s kloboukem ozdobeným pestrým peřím, a různé jiné osoby rozličných krojů a pleti.

Don Quijote spatřiv to překvapen myslil, že ho potkává nové a obtížné dobrodružství, a Sancho se zarazil; s odhodlanou myšlenkou na nové nebezpečí postavil se rytíř před káru a hlučným, silným hlasem řekl:

„Čeledíne, kočí, ďáble, či kdo jsi, neváhej a řekni mi, kdo jsi, kam jedeš a kdo jsou lidé, kteří jsou na káře, jež mi připomíná více loď Charonovu než káru.“

Ďábel zastavil vůz a mírně řekl:

„Pane, jsme herci ze společnosti Angula Zlého, a poněvadž je Božího těla, provozovali jsme dnes ráno ve vsi za strání hru o Dvo-

řanstvu smrti a budeme ji hráti odpoledne ve vsi, kterou je odtud viděti; poněvadž je to velmi blízko, jedeme ustrojeni za ty, které předvádíme, abychom se nezdržovali dvojím převlékáním. Tento chlapec hraje smrt, ten anděla, ona žena, manželka spisovatelova, královnu, tamten vojáka, ten císaře a já, který mám vždy v této společnosti hlavní úlohu, hraji čerta; chce-li se Vaše Milost ještě něco jiného dozvěděti, prosím, ptejte se mne, neboť jako čert znám všechno a odpovím obsírně.“

„Dávám vám své čestné slovo rytíře,“ odpověděl don Quijote, „že jsem se domníval spatřiv tento vůz, že mě potkává nové výborné dobrodružství, a nyní říkám, že je nutné, aby člověk ohmatal rukama vše, jinak že se zmýlí. Odejďte klidně, milí lidé, hrejte pěkně a uvažujte, nemohl-li bych vám v něčem pomoci; udělám to rád, neboť miluji divadlo od mládí a jako chlapec nemohl jsem od herců očí odtrhnouti.“

Při tomto rozhovoru jeden z herců, na jehož divadelním kroji byla spousta zvonečků, přiběhl k donu Quijotovi a mával holí, na níž byly uvázané tři hovézí měchýře, mlátil jimi o zem, skákal a chřestil zvonečky; jeho počínání poplašilo Rocinanta tak, že se nedal udržet, uchopil uzdu do úst a pádil rovinou rychleji, než by kdo mohl od něho očekávati. Sancho zpozorovav nebezpečí pádu, které hrozilo jeho pánu, seskočil z osla a běžel mu pomoci, ale našel rytíře už na zemi i s Rocinantem vedle něho. Takový býval vždy konec Rocinantovy bujnosti a dovádění.

Jakmile Sancho odběhl za donem Quijotem, vyskočil d'ábelský tanečník s měchýři na osla a bil jej, takže osel více strachem a povykem než bolestí z ran, které dostal, začal páditi ke vsi, kde se mělo konat představení. Sancho při pohledu na utíkajícího osla a padajícího pána nevěděl, co udělati nejprve; byl však přece poctivý a svědomitý zbrojnoš a láska k pánovi zvítězila nad láskou k oslu; však při každé ráně, která stihla zadek jeho dobytčete, strachem strnul a přál si, aby rány stihly raději zřítelnice jeho očí než poslední chlup jeho zvířete.

Ustrašen a stísněn přišel na místo, kde byl don Quijote, potlučený více než třeba, pomohl mu vystoupiti na Rocinanta a řekl:

„Pane, čert odnesl osla.“

„Jaký čert?“ tázal se don Quijote.

„Čert s měchýři,“ řekl Sancho.

„Však jej zase dostaneš,“ pravil don Quijote, „ať se s ním skryje třeba do nejhlubších a nejtajnějších propastí pekelných. Následuj mě, Sancho, dohoníme káru a vezmeme si za osla jejich mezky.“

„Toho není potřeba, pane,“ řekl Sancho, „nehněvejte se, Milosti, ale mám za to, že ďábel osla pustil a osel se k nám vrací.“

Skutečně, neboť ďábel sletěl z osla právě tak jako don Quijote z Rocinanta a šel do vsi pěšky, zatímco se osel vracel k svému pánu.

„Musím však potrestat nezdvořilost toho ďábla na některém z herců, třeba na samotném císaři,“ pravil don Quijote.

„Zanechte toho úmyslu, Milosti,“ řekl Sancho, „dejte na mou radu a nezačínejte si nic s herci, poněvadž jsou velmi oblíbeni; vím, že herec, který byl u nás obviněn ze dvou vražd, vyvázl bez potrestání i pokuty; pomyslete, Milosti, že jsou to lidé vtipní a zábavní, které každý ochraňuje a podporuje, zvláště když jsou z privilegovaných, královských společností, z nichž dobrá většina se strojí a počíná si jako knížata.“

„Přesto,“ odpověděl don Quijote, „ten čertův herec se mi nesmí vysmívati, i kdyby byl pod ochranou celého lidského rodu.“

Nato se obrátil ke káře, která vjížděla do vsi, a vzkřikl:

„Stůjte, vy šibalská a veselá bando, poučím vás, jak máte zacházeti se zvířaty a osly potulných rytířů.“

Herci uslyšeli hlasitý křik dona Quijota, poznali jeho záměr a okamžitě všichni: smrt, císař, vozka-ďábel, anděl i dokonce Cupido a královna sestoupili, nasbírali kamení a sešikovali se, aby mohli dona Quijota přivítati. Jakmile don Quijote uviděl jejich pevnou četou připravenou k házení kamením, přitáhl uzdu a počal přemýšleti, jakým způsobem má na ně útočiti, aby byl co nejméně v nebezpečí.

Sancho, příjem a zpozorovav, že chce útočiti na pevně sestavenou četou, pravil:

„Bylo by bláznovství něco podobného podniknout; pomyslete, Milosti, že proti létajícímu kamení a krupobití oblázků není na celém světě zbraně, ledaže by se člověk ukryl v mosazném zvonu; třeba pomyslet, že není odvážností, ale ztřeštěností, když jediný muž chce bojovat s vojskem, ve kterém je smrt a císařové, a majícím pomoc dobrých i zlých duchů. Nepřesvědčí-li vás toto rozumné uvážení, buďte jist, že mezi nimi by se nenalezl ani jediný potulný rytíř, přestože jsou jako císaři, králové a knížata.“

„Tímhle rozumným důvodem, Sancho, zviklal jsi mé pevné rozhodnutí. Jako vždy pravím i dnes, že nemohu bojovat s tím, kdo nebyl pasován na rytíře; je tvou věcí, Sancho, abys, chceš-li, odplatil pohanění spáchané na tvém oslu sám, zatímco já tě budu podporovat odtud křikem a vhodnými radami.“

„Netřeba mi msty, řádní křesťané nemají opláceti urážky,“ odpověděl Sancho, „a vypořádám si to se svým oslem sám, že přenechá odplatu urážky mně, a tou odplatou bude pokojný život po všechna léta, která mi nebe ještě dá.“

„Zní-li takto tvoje rozhodnutí,“ pravil don Quijote, „Sancho dobrý, moudrý, křesťanský a spravedlivý, nevšímejme si těchto strašidel a vydejme se za lepšími a vhodnějšími příhodami, neboť, jak se mi zdá, v této krajině nebudeme postrádati četných a divných dobrodružství.“

Obrátil koně, Sancho uchopil osla a smrt s celou společností usadila se zase na káře a jela dále. Podivná příhoda s károu smrti díky rozvaze Sanchově skončila tudíž dobře a den nato potkalo dona Quijota nové zábavné dobrodružství, zajímavé jako předešlé, se zamilovaným potulným rytířem.

KAPITOLA XII.,

vyprávějící o zajímavé příhodě odvážného dona Quijota se statečným rytířem Zrcadlovým.

Noc po dobrodružství se smrtí strávil don Quijote a jeho zbrojnoš pod vysokými, košatými stromy; Sancho přinutil dona Quijota, aby něco snědl ze zásob, které s sebou vzali, a při jídle pravil:

„Pane, byl bych špatně pochodil, kdybych si za odměnu té milé zprávy vymínil kořist z prvního vašeho dobrodružství raději než hříbata kobyl. Věru, lepší hrst jistoty než pytel naděje.“

Don Quijote na to:

„Kdybys mi nebyl bránil bojovati, mohl jsem ukořistiti aspoň zlatou korunu císařovninu a pestrá křídla Cupidova, která bych ti vyškubaná daroval.“

„Komediantská žezla a koruny,“ odpověděl Sancho, „jsou obyčejně z pozlátka a z plechu, ne z ryzího zlata.“

„To máš pravdu,“ podotkl don Quijote, „neslušelo by se ani, aby divadelní šperky byly pravé; jsou nepravé a strojené jako hra. Přesto však, Sancho, žádám tě, aby sis vážil divadelních kusů, a tedy i spisovatelů jejich, poněvadž konají mnoho dobrého pro veřejnost; jejich zásluhou máme při každém kroku před sebou zrcadlo, ve kterém můžeme pozorovati události lidského života, a věru žádný obraz nezjevuje nám lépe, jací jsme a jakými máme býti, než právě divadelní hry a herci. Či jsi neviděl předváděti hru, ve které vystupovali králové, císařové, papežové, rytíři, dámy a jiné osoby? Ten předvádí ničemu, onen podvodníka, ten kupce, ten vojáka nebo zamilovaného hlupce, a po skončení komedie, když odloží kroje, všichni herci si jsou rovni.“

„Zajisté viděl jsem,“ řekl Sancho. „S čím se setkáváme ve hře, to také můžeme viděti v komedii tohoto světa, ve které jedni představují císaře, druhí papeže a vůbec všechny osoby, kolik jich ve hře jest, a když komedie končí, čili život odchází a smrt seběře kroje, jimiž se od sebe lišili, jsou si zase rovni.“

„Vaše přirovnání je pěkné,“ pravil Sancho, „ale není nové; mnohokrát jsem je slyšel jako přirovnání ke hře v šachy, kde každá figurka má svůj úkol při hře, ale jakmile se hra skončí, všechny bez rozdílu se dají do váčku, jako když život končí a klade se do hrobu.“

„Sancho, den ode dne jsi rozumnější a méně hloupý.“

„Inu, musí se něco z vaší chytrosti na mně uchytiti,“ řekl Sancho, „vždyť i úhorová a neúrodná pole přinášejí užitek, když se řádně vzdělají a pohnojí; tím chci říci, že řeč Vaší Milosti byla pohnojením, které se zachytilo na nevzdělané půdě mého prázdného ducha a vzděláváním je čas, kdy jsem vám sloužil a s vámi se stýkal. Myslím si, že i já vydám hojnou úrodu, která se neuchýlí od řádné cesty vychování, kterou můj chabý rozum Vaše Milost vedla.“

Don Quijote se usmíval vybrané řeči Sanchově a dával mu za pravdu, neboť mnohdy Sancho mluvil tak, že se musil diviti, ač často, když chtěl Sancho vyprávěti zdvořile a obřadně, spadl na konec vyprávění z výše své moudrosti do hlubiny své nevědomosti; ale velkou vybranost a paměť měl při uvádění přísloví, ať už se k vyprávění vztahovala nebo se vůbec nehodila, jak jste asi pozorovali při vyprávění těchto dobrodružství. Při podobných rozhovorech uplynula většina noci. Sanchovi se chtělo zamknout oční víčka, jak rád říkal, když byl ospalý, proto odstrojil ušáka a pustil jej na volnou pastvu. Rocinanta neodsedlal, neboť mu to pán zakázal pro dobu, kdy jsou na cestách a nespí pod střechou, neboť to bylo dávným ustáleným zvykem bludných rytířů, že uzdu pověsili na hrušku sedla, ale odstrojiti sedlo se chránili.

To udělal Sancho a pustil Rocinanta jako osla na pastvu; osel s Rocinantem byli přátelé velmi věrní a pověst dí, že spisovatel této pravdivé události zaznamenal to v několika kapitolách, které nevsunul do této historie, aby neporušil vážnost a slušnost, která je nutná při rekovském vyprávění; ale mnohdy opominul svých předsevzetí a popisuje, jak obě zvířata, když k sobě přišla, třela se jedno o druhé a potom že únavou třeba položil Rocinante přes šíji oslovu svůj krk, přečnívající přes ni o dobrý půlloket; oba mnohdy dívajíce se upřeně na zem setrvali tak dlouhou dobu, třeba i tři dny, až je hlad

přinutil, aby si hledali potravu. Spisovatel ve svém díle přirovnával jejich přátelství k přátelství Nisa a Euryala, Pylada a Oresta, z čehož možno usouditi, jak věrné bylo přátelství obou zvířat kupodivu a k zahanbení lidí, kteří nedovedou zachovati přátelství. Často se říká:

*Nezná již přítele přítel,
z rákosu klube se kopí...*

anebo v básni jiné:

Od přítele k příteli štěnice, atd.

Ať se nikdo nedomnívá, že spisovatel chybil srovnávaje přátelství zvířat s přátelstvím lidí, neboť lidé se mnohému důležitému od zvířat přiučili, jako od psů dávení a vděčnosti, od jeřábů ostrážitosti, od mravenců čilosti, od slonů studu a od koňů věrnosti.

Sancho usnul pod korkovníkem a don Quijote pod velikým dubem; zanedlouho jej však vzbudil hluk, který uslyšel za sebou, a udiven vstal a rozhlížeje se zpozoroval, že zvuky pocházejí ode dvou mužů na koních, z nichž jeden seskočil ze sedla a pravil k druhému:

„Slez, příteli, a odstroj uzdu koním, je zde hojnost pastvy a ticho a klid pro mé milostné myšlenky.“

Jak uléhal na zem, zazvonila zbroj, kterou byl oděn, z čehož don Quijote usoudil, že to jest potulný rytíř; přistoupiv k spícímu Sanchovi, zatáhl jej a probudil s velkým úsilím a pravil mu tiše:

„Bratře Sancho, dobrodružství!“

„Bůh dej, aby se zdařilo,“ odpověděl Sancho, „a kde je Jeho Milost pan Dobrodružství?“

„Kde, Sancho?“ řekl don Quijote, „vstaň a rozhlédni se, leží tu bludný rytíř nepřilíš rozradostněný, neboť jsem spatřil, jak sestoupil z koně a uléhal se zlostí na zem, přičemž mu řinčela zbroj.“

„No a v čem vidí Vaše Milost dobrodružství?“ otázal se Sancho.

„Netvrdím,“ řekl don Quijote, „že je to dobrodružství, ale začátek. Ale slyšíš, ladí loutnu nebo kytaru, kašle a vzdychá; zdá se, že bude zpívat.“

„Skutečně,“ odpověděl Sancho, „je to asi zamilovaný rytíř.“

„Každý potulný rytíř je zamilovaný,“ podotkl don Quijote, „poslouchejme ho, snad po jeho zpěvu zachytíme jeho myšlenky, neboť jazyk mluví vždy tím, čím srdce oplývá.“

Hlas Lesního rytíře, ani výborný, ani špatný, přerušil Sanchovu odpověď; naslouchali jeho zpěvu pozorně a slyšeli toto:

*„Ó, dejte, paní moje, lhůtu mi,
jak jenom vůli vaší uzdá se,
a moje před tou vaší skloní se,
jež reptati proti vám neumí.*

*Líbí-li se vám, bych, bolestný,
mlčky se smrti vydal, staň se!
Chcete-li lásky platit za ochránce,
city vyjevím, jež mlčením se kryly.*

*Bolestí trýzeň povahu mi dala
z měkkého vosku, tvrdého drahokamu.
Zákonům lásky vůli podřizují.
Vrhout se v boj má láska neváhala.
Přání svá zjevte, nikdy jež neoklamu.
Věčné služby máte přísahu moji.“*

Lesní rytíř skončil zpěv povzdechem vydravším se mu z hloubi srdce a za malou chvíli řekl hlasem smutným a bolestným:

„Nejkrásnější a nejkrutší ženo světa! Proč dopouštíš, jasná Casildeo z Vandalie, aby tvůj rytíř bídně hynul stálým blouděním a bédnou tesknoutou, což není dosti na tom, že jsem přinutil všechny rytíře navarské, leónské, tartesské, kastilské i manchské, aby tě pokládali za nejkrásnější na světě?“

„Jsem z Manche a nikdy jsem nic podobného neuznal a nikdy bych také nemohl a nesměl uznati toto pohanění krásy své paní; hled', Sancho, jak ten rytíř blouzní. Ale vyslechněme ho, snad se vysloví určitěji.“

„I vysloví,“ řekl Sancho, „vždyt' začal, jako by chtěl naříkat celý měsíc.“

Ale Lesní rytíř uslyšev nablízku hovor, přestal bédovat, povstal a tázal se milým a zvučným hlasem:

„Kdo je zde? Je to snad někdo z davu šťastných, či někdo z počtu zarmoucených?“

„Ze zarmoucených,“ odpověděl don Quijote.

„Tedy se přiblížte,“ řekl Lesní rytíř, „a pamatujte, že se přiblížíte největší bolesti a smutku.“

Don Quijote a Sancho přistoupili k němu, dojatí jeho jemnými a přívětivými odpověďmi. Bědující rytíř uchopil dona Quijota za ruku a řekl:

„Sedněte si sem, pane rytíři, okolnost, že vás nalézám na tomto místě, vyhledávajícího samotu a jasnou oblohu, vhodné to lože a pravý byt potulného rytíře, svědčí o tom, že jste rytířem, a to potulným.“

Don Quijote na to:

„Jsem vskutku potulným rytířem, a ač mám duši plnou smutku, neštěstí a bolesti, přesto mám soustrast s cizím zármutkem; z vašeho zpěvu před chvílí jsem poznal, že nehody, které vás stihly, jsou rázu milostného, majíce původ ve vaší beznadějně lásce ke krásné nevděčnici, kterou jste ve svém zpěvu jmenoval.“

Rozmlouvali sedíce na holé zemi v míru a klidu, netušíce, že jakmile nastane den, budou si bít zbraní po hlavách.

„Jste, pane rytíři, zamilován?“ otázal se Lesní rytíř dona Quijota.

„Bohužel, jsem,“ zněla odpověď, „ačkoliv bolest vznikající, vzpláneli k předmětu vhodnému, měla by býti nazývána spíše štěstím než neštěstím.“

„Opravdu,“ řekl Lesní rytíř, „jen kdyby nám lhostejnost, kterou možno nazvat ukrutností, nemátla rozum.“

„Moje paní mne nikdy neodmítla,“ řekl don Quijote.

„Skutečně ne,“ podotkl Sancho, který stál nedaleko, „moje paní je mírná jako jehně a měkčí než máslo.“

„To je váš zbrojnoš?“ tázal se Lesní rytíř.

„Ano,“ řekl don Quijote.

„Nesetkal jsem se se zbrojnošem, který by měl odvahu promluvit, když jeho pán mluví; můj zbrojnoš, ač právě tak veliký, jako byl jeho otec, neopovážil by se promluvit, dokud mluvím já.“

„Na mou duši!“ pravil Sancho, „já mluvil a mohu mluvit před jinými než... Nechme to raději být, co se o tom budeme šířit.“

Zbrojnoš Lesního rytíře vzal Sancha za ruku a řekl mu:

„Pojďme si někam po zbrojnošsku porozprávět, jak budeme chtít, a naši velitelé ať se hádají a vypravují si svoje milostné historie, jak jim libo; najdeme je beztoho v tom vyprávění ještě ráno.“

„Ale s radostí!“ řekl Sancho. „Vyzpovídám se Vaší Milosti, abyste poznal, že se mohu měřit s kterýmkoli řečným zbrojnošem.“

Pak zbrojnoši odešli a rozmlouvali spolu tak vesele jako jejich pánové vážně.

KAPITOLA XIII.,

pokračující o dobrodružství Lesního rytíře a rozumné, nové a milé rozmluvě zbrojnošů.

Rozešedše se, začali zbrojnoši rozmlouvat o svém životě a rytíři o své lásce; historie mluví nejprve o rozmluvě sluhů, potom teprv o rytířích. Jakmile se oba zbrojnoši vzdálili, řekl Lesní zbrojnoš Sanchovi:

„Těžký a namáhavý život vedeme, můj pane, my zbrojnoši poplatných rytířů; to jest jeden z trestů, které Pánbůh seslal na naše prarodiče.“

„Možno podotknout,“ poznamenal Sancho, „že nás také mnohdy při jídle mrazí, kdopak jiný trpí více mrazem a horkem nežli ubozí zbrojnoši? Jen kdybychom měli vždy dosti chleba, neboť bolest při jídle tak nebolí, ale to mnohdy nemáme co do úst kromě větru, který na nás fouká.“

„To všechno můžeme snést,“ pravil Lesní zbrojnoš, „jen když dostaneme odměnu a bludný rytíř, jemuž sloužíme, přeje-li mu štěstí, snadno získá pro nás odměnou vladařství ostrova nebo pěkného hrabství.“

„Budu spokojen s nějakým ostrovem, to jsem už pánovi řekl a on mi jej šlechetně a moudře již několikrát slíbil,“ řekl Sancho.

„Mně stačí některé kanovnictví, a to mám také od pána příslibem,“ poznamenal Lesní zbrojnoš.

„Tak?“ zvolal Sancho, „velitel Vaší Milosti je tedy církevním rytířem, že může skýtat svým zbrojnošům taková dobrodiní; můj pán je pouze světský, ale jak vím, mnozí rozšafní, ale falešní podle mého soudu lidé nabádali ho, aby se snažil získat arcibiskupství, on však touží po moci císařské; já sám jsem se chvěl strachy, kdyby se chtěl věnovati církvi, neboť bych nemohl, to vím, u něho mít nějakou prebendu; sice jsem chlapík, jak vidíte, Milosti, ale pro úřad církevní jsem hovado.“

„V tom se Vaše Milost mýlí,“ pravil Lesní zbrojnoš, „vždyť mnohé vladařství na ostrově nestojí za nic; některé je rozhárané, jiné

chudoučké, jindy smutné, a i nejlepší dá mnoho práce, přemýšlení a starostí, které padají na bedra každému, kdo tam vládne. Snadnější by bylo, kdybychom se my zbrojnoši, zastávající tak zpropadenou službu, po návratu domů věnovali něčemu lehkému, honitbě nebo lovu ryb; je snad některý zbrojnoš tak nemajetný, že nemá koně, pár psů a udice, kterými by si krátil na venkově čas?“

„To všechno já mám,“ odpověděl Sancho, „místo koně ovšem pouze osla, kterého bych nedal za dva koně svého pána; ať mě Pánbůh potrestá špatnými Velikonocemi, třeba těmi, které přijdou nejdříve, proměnil-li bych svého osla za koně a za čtyři měrice ječmene ná-davkem. Netropím si žerty, Milosti, když vychvaluji svého šediváčka – můj osel je totiž šedivý. Také nemám nouzi o chrty, kterých je v naší vesnici spousta, a honba mě blaží velice, na cizí útraty zvláště.“

„Pane zbrojnoši,“ pravil Lesní zbrojnoš, „rozhodl jsem se pevně zanechat těch hloupostí u rytířů; vrátím se do své vesnice a budu se starat o své děti, mám tři jako malované.“

„Já mám dvě,“ řekl Sancho, „a mohly by být ukázány i papeži, zejména děvče, které chystám za hraběnku, ačkoliv to matce není příliš vhod.“

„Kolik je let oné dámě za hraběnku?“ tázal se Lesní zbrojnoš.

„Patnáct roků, možná že více o dva nebo méně,“ řekl Sancho, „ale je štíhlá jako kopí, svěží jako dubnové jitro a pevná jak chlap.“

„Tyhle vlastnosti by mohla mít nejenom hraběnka, ale věru i rusalka v lesích. Ó, ta běhna z běhny zrozená, ta musí mít ale kousek síly, mrcha,“ řekl Lesní zbrojnoš.

Na to odpověděl Sancho trochu znechucen:

„Není žádná běhna, ani jí nebyla její matka, ani jí žádná z nich nebude, dá-li Bůh, pokud budu naživu. A mluvte zdrženlivěji, neboť na to, že jste vyrostl mezi potulnými rytíři, kteří jsou zdvořilost sama, nezdaří se mi vaše slova moc slušná.“

„Oh, jak špatně rozumíte pochvalám, pane zbrojnoši,“ na to druhý; „copak nevíte, že když nějaký zápasník dá býkovi na kolbišti dobrou ránu kopím nebo když se někomu něco podaří, lidé říkají: ó, ten kurví synek, a jak to šikovně provedl! A že ta zdánlivá urážka

je velkou chválou? A upřete, že podobné slávy jako synové a dcery zaslouží si také rodiče?“

„Upřu,“ odpověděl Sancho; „to byste pak věru mohl nadat mně, mé ženě i vši mé rodině kurvích synů a běhen, protože vše, co dělají a činí, zaslouží si pochvaly největší, a prosím Boha, aby mi dopřál se s nimi znovu sejít a zbavil mě smrtelného hříchu, to jest tohoto nebezpečného řemesla zbrojnošského, jemuž jsem propadl už podruhé, zaslepen a navnaděn váčkem se sto dukáty, nalezeným v Sieře Moreně; a ďábel mi maluje před očima zde, tam a zase brzo onde pytel plný zlatáků a zdá se mi, že už už naň sahám a odnáším si jej domů a půjčuji na úrok a žiju si jako princ: a když na to myslím, snadno snáším všechny námahy, které potkávám vedle svého pošetilého pána, o kterém vím, že je víc bláznem než rytířem.“

„Říká se,“ řekl Lesní zbrojnoš, „že příliš dychtivosti pytle trhá; a běží-li o blázny, není většího na světě než můj pán, neboť říká: starost o cizí zabila osla, ale když jiný rytíř nabude zas rozumu, který ztratil, on se zblázní a dá se do hledání něčeho, co nevím, kdyby to našel, šlo-li by mu pod vousy.“

„Je snad zamilován?“

„Zajisté,“ odpověděl Lesní zbrojnoš, „miluje nějakou Casildeu z Vandalie, nejkrutější ženu na světě, ale její tvrdost by jej tak nermoutila, kdyby nebylo jiných věcí, kterých se za pár hodin dovíte.“

„Žádná cesta není bez hrbolů nebo děr,“ řekl Sancho, „snad v každém domě se vaří boby, ale u nás hned na kotle a zdá se, že bláznovství má více přívrženců než moudrost; je-li skutečně pravda, že přátelé v neštěstí jsou nám útěchou, mám možnost těšiti se s Vaší Milostí, která je ve službách pána ztřeštěného stejně, jako je můj.“

„Je sice nerozumný, ale odvážný,“ řekl Lesní zbrojnoš, „a snad ještě více potouchlý.“

„To můj pán naopak, je spíše trochu přihlouplý,“ odpověděl Sancho. „Jinak je dobrák a velmi dobrotivý; dítě by ho v poledne přesvědčilo, že je noc, a právě pro tuto prostotu ho mám rád jako sám sebe a nemohu ho opustit, i kdyby dělal nesmyslů sebevíce.“

„Milý bratře a pane,“ řekl Lesní zbrojnoš, „když chromý vede slepého, často se natáhnou oba dva. Uděláme lépe, když se vrátíme při první příležitosti domů, neboť všechna dobrodružství nekončí vždy dobře.“

Sancho časem odplivoval suchou slinou a soucitný zbrojnoš zpozorovav to pravil:

„Zdá se mi, že jsme toho už tolik namluvili, že nám vyschlo v krku, mám s sebou v sedle něco dobrého proti tomu.“

Odešel a za chvílku přinesl veliký měch vína a půl lokte dlouhou paštiku a nenadsazuje, neboť byla z velkého králíka, že když ji Sancho ohmatal, tvrdil, že je z kozla a ani ne z kůzlete. Jakmile to Sancho uhlídal, řekl:

„A to všechno Vaše Milost má s sebou?“

„Snad se nedomníváte,“ horlil zbrojnoš, „že jsem nějaký takový, aby mi byla dobrá voda? Můj kuň nese pochoutky lepší, nežli s sebou vozí generál.“

Sancho využívaje tmy polykal kusy jako uzly na laně bez dlouhého pobízení a pravil:

„Věřu, Vaše Milost jest pravým, řádným a skutečným, pozoruhodným a významným zbrojnošem, jak ukazuje tato hostina, která se zde objevila jako zázrakem; vy nejste jako já chudák a ubožák, já mám ve svém tlumoku kousek tvrdého sýra, že bych jím rozrazil obrovi hlavu, pak tři tučty svatojánského chleba a právě tolik ořechů díky lakomství a zásadám svého pána, který tvrdí, že potulní rytíři mají jíst jen suché ovoce a polní byliny.“

Lesní zbrojnoš na to:

„Věřu, nemám žaludek dělaný pro různá pláňata, trávu a kořínky; ať naši pánové zachovávají stanovy rytířské a živí se tím, co mají nařízeno, já mám vždy s sebou řádné občerstvení a na sedle měch vína, který tak zbožňuji, že nikdy neopominu ho zlíbat tisíckrát.“

Při těchto slovech jej podal Sanchovi, ten jej zvedl k ústům a díval se dobré čtvrt hodiny na hvězdy a pil; potom nechal hlavu poklesnout na stranu a hluboce vzdychl:

„Ó, kurví vínko, opravdu pro křesťany.“

„Tak vidíte,“ pravil Lesní zbrojnoš slyše Sancha, „jak jste víno pochválil tím slovem!“

„Přiznávám se,“ řekl Sancho, „a uznávám, že není nečestné říci někomu, že je z kurvy, když ho chceme pochválit. Ale povězte mi, pane, pro všechny svaté, to víno je z Ciudad Real?“

„Jste řádný chlapík!“ řekl zbrojnoš, „je odtamtud a staré hezky dlouho.“

Sancho na to:

„V tom mne nepodceňujte, vyznám se ve vínech moc dobře, neboť mám na to dobrý a správný smysl, z pouhé vůně poznám jeho vlast, druh, chuť i jeho trvanlivost a stálost, vůbec všechny vlastnosti jako pravý znalec. U nás v rodině z otcovy strany máme dva znamenité okoušeče vína, jací kdy vůbec v Manchi byli, a důkazem toho, co tvrdím, je historka, kterou vám budu vyprávět: Jednou jim přinesli ochutnat sud vína s prosbou, aby posoudili jeho vlastnosti a stav. Jeden ochutnal špičkou jazyka, druhý k němu pouze přivoněl. Onen tvrdil, že chutná železem, a druhý řekl, že je cítiti kozinou. Majitel však říkal, že sud je čistý a do vína že není přidáno nic, co by mu dodávalo příchuti železa nebo koziny. Ale okoušeči stáli na svém. Po čase, když se víno prodalo a sud čistili, našli v bečce malý klíček připevněný na řemínku z kozí kůže; z toho patrně, že pocházeli člověk z takové rodiny, může dát v takových případech posudek.“

„Proto říkám,“ řekl Lesní zbrojnoš, „že bychom měli zanechat dobrodružství a starat se, abychom pro koláče nepřišli o chleba; vraťme se do svých chalup, kde nás Pánbůh vyhledá, když bude chtít.“

„Půjdu se svým pánem až do Zaragozy, pak s ním o tom promluvíme.“

Oba zbrojnoši záhy usnuli únavou z pití a hovoru a spánek aspoň uspal jejich žízeň, kterou zahnat nebylo lze. Zanecháme je spící, ani drží společně prázdný měch a v spánku ještě žvýkají, a obrátíme svou pozornost k Lesnímu rytíři a donu Quijotovi.

KAPITOLA XIV.

pokračující v líčení dobrodružství Lesního rytíře.

Mimo jiné řeči dona Quijota s Lesním rytířem vyprávění zaznamenává příběh, který Lesní rytíř vyprávěl donu Quijotovi:

„Přál bych si, pane rytíři, abyste věděl, že můj vlastní osud nebo lépe moje vlastní vůle mě přinutila, abych miloval nevyrovnatelnou Casildeu z Vandalie; nevyrovnatelnou proto, že žádná žena se jí nevyrovná ani růstem, ani původem, ani krásou. Tato Casildea odměnila moje dobré úmysly a počestnou touhu tím, že mě posílala jako macecha Heraklea do různých nebezpečí, a jakmile jsem dokončil nějaký čin, uložila mi jiný se slibem, že jeho ukončení bude také koncem mé marné touhy; ale moje námaha vyrostla nekonečně a nevím skutečně, který ten úkol bude poslední a zároveň i počátkem naplnění mé touhy.

Jednou mi rozkázala, abych vyzval slavnou, statečnou a silnou Giraldu, obryni v Seville, která, ač mocná a pevná jako z bronzu a ač se z místa nehýbá, je přece nejnestálejší ženou na světě. Přišed, viděv a zvítěziv nad ní, přinutil jsem ji, aby bez hnutí stála, neboť po celý týden vál silný severní vítr. Jiný její rozkaz zněl, abych zvažil staré, kamenné, nesmírné Býky Guisandovy, práce, kterou by měl spíše dělati nádeník nežli rytíř. Jindy mi poručila, abych skočil do propasti Cabra – nebezpečí to bylo úžasné a strašné – a abych ji zpravil o tom, co je v té tmavé hlubině skryto. Přinutil jsem Giraldu ke klidu, zvažil Býky Guisandovy a vypátral jsem taje propasti, ale moje naděje jsou zklamány a její rozkazy a nechuť ke mně žijí stále.

Poslední její přání se týkalo rytířů potulných, které mám přinutiti k prohlášení, že ona je nejkrásnější a já nejstatečnější a nejzamilovanější rytíř světa; procestoval jsem větší část Španělska a zvítězil nad četnými rytíři, kteří se mnou nechtěli souhlasiti; největší význam však má, že jsem přemohl v souboji slavného rytíře dona Quijota de la Mancha a donutil jej k přiznání, že moje Casildea jest krásnější než jeho Dulcinea, a myslím, že získav toto vítězství zvítězil jsem

těž u ostatních rytířů světa, neboť pověst vypráví, že don Quijote porazil všechny. Já jsem přemohl jeho a tím celá jeho sláva, čest a odvaha přešla na mne.

*Tím věru více cti je ve vítězství,
v čím větší přemožený chodil slávě.*

Tak mi jsou již přičteny nespočetné velké výkony toho dona Quijota.“

Don Quijote užaslý poslouchal Lesního rytíře a chtěl ho již již upozornit, že se mýlí, ba že lže; ale ovládl se, chtěje jej přinutiti, aby sám doznal svoji lež, a proto klidně řekl:

„Nepochybuji o tom, že Vaše Milost zvítězila nad většinou potulných rytířů Španělska i světa, ale pochybuji, že byste byl zvítězil nad donem Quijotem de la Mancha; byl to snad někdo jiný, jemu velmi podobný, ač se mu jich podobá málo.“

„Zapřísahám vás,“ odpověděl Lesní rytíř, „že jsem zápasil s donem Quijotem a přemohl jej a podrobil. Je to vysoký muž, vyhublý v obličeji, dlouhých údů, snědý, s prošedlým vlasem, orlím, trochu křivým nosem a černými, dlouhými, svislými kníry; na výpravách, kde je nazýván Rytířem Smutné Postavy ho doprovází zbrojnoš, jakýsi sedlák, Sancho Panza. Tiskne koleny výborného koně Rocinanta a jeho láskou je Dulcinea z Tobosa, dříve nazývaná Aldonza Lorenzová, jako moje, kterou, poněvadž její jméno jest Casilda a pochází z Andalucie, nazývám Casildeou z Vandalie. To snad dostačí, abyste mi uvěřil; jestliže ne, můj meč dokáže přesvědčit nedůvěru samu.“

„Uklidněte se, pane rytíři,“ odpověděl don Quijote, „a vyslechněte, co povím. Don Quijote, o kterém mluvíte, jest mým nejlepším přítelem, kterého pokládám za své druhé já, a z vašeho určitého a podrobného líčení vysvítá, že jste jej jistě přemohl; ale vidím přece vlastníma očima a hmatám rukama, že je vyloučeno, aby to byl on; ovšem stíhá ho množství kouzelníků, hlavně jeden, je tedy možné, že některý z nich vzal na sebe jeho podobu a nechal se přemoci,

aby zničil jeho slávu, již rozšířil po celém světě svými velkolepými příhodami; na důkaz toho vězte, že jeho nepřátelé-kouzelníci před dvěma dny proměnili sličnou a vznešenou Dulcineu z Tobosa v ošklivou a hrubou vesničanku, a tak snad proměnili i dona Quijota; není-li vám dostatečným důkazem moje tvrzení, říkám vám, že jsem don Quijote sám a tento don Quijote vám svou zbraní pěšky nebo koňmo, jak je vám libo, dokáže pravdu.“

Při této řeči uchopil jílec meče vyčkávaje rozhodnutí Lesního rytíře, který odpověděl klidným hlasem:

„Kdo správně platí, neobává se o zástavy; ten, kdo nad vámi, pane done Quijote, zvítězil, když jste byl proměněn, může doufat, že vás přemůže také ve vaší skutečné podobě; není však hodno rytířů, aby svoje spory vyřizovali zbraní potmě jako lupiči a ničemové, počkáme do rána, aby slunce spatřilo náš zápas, a podmínkou bude, že přemožený se podrobí a vyplní každý rozkaz vítězův, pokud bude ovšem důstojný rytíře.“

„Schvaluji tento návrh i podmínku,“ odpověděl don Quijote.

Po tomto ujednání odešli na místo, kde byli jejich zbrojnoši, a našli je pohříženy do spánku, jak je sen zastal. Vzbudili je a rozkázali jim, aby připravili koně, že časně zrána oba podstoupí krvavý a nevidaný zápas. Tato zpráva omráčila a poděsila Sancha, obávajícího se o svého pána, neboť zbrojnoš Lesního rytíře mu vylíčil mnoho hrdinských činů svého pána. Zbrojnoši mlčky odešli hledat koně, neboť tito i osel už se poznali a byli pospolu.

Cestou řekl Lesní zbrojnoš Sanchovi: „Vězte, bratře, že není zvykem, aby zbrojnoši v Andalucii přihlíželi klidně zápasu svých ochránců; říkám vám to proto, že nezbyvá, než abychom se také bili a dělali ze sebe třísky, zatímco naši rytíři budou zápasiti.“

„Tento zvyk, pane zbrojnoši,“ řekl Sancho, „je snad rozšířen mezi rváči a zákeřníky, ale pro zbrojnoše potulných rytířů se to nehodí; můj pán nikdy nemluvil o podobném zvyku a zná zákony potulných rytířů jako Otčenáš. A i kdyby tomu tak bylo a bylo vskutku zákonem, že zbrojnoši musí zápasit, když se jejich velitelé bijí, nedodržíím toto nařízení a zaplatím raději pokutu, určenou mírumilovným

zbrojnošům; jsem jist, že to dvě libry vosku spraví a ty nebudou státi ani tolik, kolik bych musil zaplatit za cupaninu na vyléčení hlavy, kterou vidím už rozbitou a rozštípnutou vedví. Nemohu také bojovati, poněvadž nemám a nikdy jsem v životě neměl meč.“

„Tomu lze odpomoci,“ pravil Lesní zbrojnoš, „mám tu dva plátěné pytle, stejně veliké, chopte se jednoho a já druhého a můžeme se bít pytli, tedy zbraní úplně stejnou.“

„S tím souhlasím,“ pochvaloval si Sancho, „neboť takovým zápasem se vyprášíme, ale neporaníme.“

„To myslím zcela jinak,“ odpověděl druhý, „neboť do těch pytlíků, aby je vítr neodnesl, nasypeme hladkých oblázků v obou stejně těžkých a tak se budeme bít, aniž jeden druhého zkrátí v jeho právech nebo zbaví výhody.“

„Matičko nebeská!“ zvolal Sancho. „Podívejme se, jakými kožišinkami a bavlnou chce naplnit pytlíky, abychom si nerozsekali hlavy na cucky a kosti na padrt. Ale i kdybyste je nacpal hedvábím, pamatujte si, že se bít nebudu; ať zápasí naši pánové a perou se ve zdraví, ale my pijme a jezme, neboť čas to už zařídí, aby nám život ukončil, a proto ještě není nutné, abychom sami vymýšleli způsob, jak jej zkrátit, než sám dospěje až k cíli; raději ať život skončí, až se naplní.“

„Přece však bychom se měli bít aspoň půl hodiny.“

„Ale ne,“ odpověděl Sancho, „nebudu tak nevychovaný a nevděčný, abych zápasil a třebaš i málo s tím, s nímž jsem hodoval; nehněvám se, ani nejsem rozzuřen, a tak proč bych se rval jen tak pro nic za nic?“

„V tom vám pomohu,“ pravil Lesní zbrojnoš; „před zápasem ušetřím hezky Vaší Milosti dva tři políčky, až sebou praštíte, a ať spíte jako zabítý, vzbudím ve vás zuřivost.“

„Však já si také vím rady,“ řekl Sancho, „a ta mi dostačí: uchopím nějaký klacek, a až ve mně Vaše Milost roznítí zuřivost, přetáhnu ji několikrát klackem, až uspím nadobro váš hněv tak, že se vzbudí leda až na věčnosti, kde se dovíte, že si nenechám nic líbit. Ať se každý stará o své a nejlepší by bylo, aby nechal hněv druhého na pokoji, nikdo neví, co se ve druhém skrývá, a mnohdy si někdo jde

pro vlnu a vrátí se ostříhaný. Pánbůh posvětil mír a zažehnal vády a někdy i kočka se stane lvem, když ji týráme a trápíme, a nikdo neví, čím bych se stal já, chlap; tím vám dávám na srozuměnou, Vaše Milosti pane zbrojnoši, že se na vaši hlavu sesype všecko zlo, co naše rvačka přinese.“

„Nuže dobrá,“ odpověděl Lesní zbrojnoš, „uvidíme, jen až se rozední.“

Vtom tisíce krásných ptáčků začalo zpívatí tak, jako by vítalo veselými hlasy probouzející se jitro, které sklepávajíc z vlasů množství perel ukazovalo svou sličnou tvář v oknech východu; tráva svlažena svěží vláhou vypadala, jako by z ní pršely droboučké a bílé perličky, z vrb stékala vonná mana, prameny zurčely, potůčky bublaly, lesy jásaly a luka příchodem slunce byla krásnější. Prvním předmětem v nastalém šeru, který mohl Sancho zpozorovati, byl nos Lesního zbrojnoše, ohromný, zaclánějící skoro celé tělo. Pověst vypráví, že byl neobyčejně velký, uprostřed zahnutý, s bradavicemi, a nařialovělý jako lilek; přečníval mu na dva prsty přes ústa a tak ohydil velikostí, barvou, bradavicemi a křivostí jeho celý obličej, že se pod Sanchem, když jej spatřil, chvěly nohy i ruce jako děcku při psotníku a v duchu si umínil, že si raději dá líbiti dvě stě políčků, než by rozzuřil takovou obludu.

Don Quijote se podíval na svého soupeře a poznal, že již spustil hledí, takže neviděl jeho tvář; ale všiml si, že není příliš velký, ale složitý. Přes brnění měl kabát z jemného zlatohlavu, ozdobený malými, třpytivými zrcátky, a vyhlížel v tom velmi vznešeně a malebně; helmu měl ozdobenu množstvím zeleného, žlutého a bílého peří a kopí opřené o strom bylo silné, s dlouhým ocelovým hrotem.

Z toho všeho don Quijote usoudil, že jest velmi silný, ale přesto neměl strach jako Sancho Panza; naopak pravil s velkou odvahou Zrcadlovému rytíři:

„Nepřemohla-li vaše touha po boji vaši zdvořilost, žádám vás, pane rytíři, pozvedněte poněkud hledí, abych mohl posouditi, vyrovná-li se váš obličej krásou vašemu úpravnému oděvu.“

„Ať jste v tomto boji vítězem, nebo poraženým,“ odpověděl Zrcadlový rytíř, „budete mít vždy dosti času a příležitosti mě zhlédnouti; teď nesplním vaši prosbu, neboť bych se, zdá se mi, prohřešil na sličné Casildei z Vandalie, kdybych ztrácel čas podobnými věcmi, namísto abych vás donutil přiznati to, co žádám.“

„Dříve než vsedneme na koně,“ pravil don Quijote, „řekněte mi, jsem-li já onen don Quijote, o němž tvrdíte, že jste ho porazil.“

„Na to mám tu odpověď,“ pravil Zrcadlový rytíř, „že tomu, nad kterým jsem zvítězil, se podobáte jako vejce vejci; ale poněvadž tvrdíte, že vás kouzelníci nenávidí, nemohu věděti, jste-li to vy, nebo ne.“

„Z toho poznám,“ řekl don Quijote, „že jste byl oklamán; ale vyvedu vás z toho bludu, jen až nám přivedou koně, v kratší době, než jakou byste ztratil vyzdvihuje hledí; spatřím váš obličej, bude-li tomu chtíti Bůh, moje paní a moje rámě, a vy poznáte, že nejsem ten poražený don Quijote, za kterého mne máte.“

Skončili rozmluvu, vsedli na koně, don Quijote odjel s Rocinantem opodál, aby se mohl rozjeti na soupeře, a totéž učinil Zrcadlový rytíř; ale don Quijote se nevzdálil ani o dvacet kroků, když zaslechl volání Zrcadlového rytíře, který mu řekl:

„Pamatujte na podmínku našeho boje, totiž, že přemožený musí se vzdát vítězi na milost a nemilost.“

„Nezapomněl jsem na to,“ odpověděl don Quijote, „ale žádám, aby rozkazy vítěze byly důstojné rytíře.“

„Tot' jisto,“ řekl Zrcadlový rytíř. Vtom spatřil don Quijote divný nos Zrcadlového zbrojnoše a užasl právě tak jako Sancho a pomyslíl si, že je to buď obluda, nebo nevidaný člověk, jakých je na světě pomálu.

Jakmile Sancho zpozoroval, že se jeho pán vzdaluje k rozjetí, bál se zůstatí s nosáčem o samotě, mysle si, že by stačilo o ten nos zavazit svým a bylo by po boji a on že by se strachem nebo nárazem skácel; běžel za pánem a chopil se třmene Rocinantova, dříve než se don Quijote mohl obrátiti, a prosil jej:

„Prosím Vaši Milost, aby mi ještě před zápasem pomohla vyšplhat se na tenhle korkovník, odkud budu snadněji přihlížeti statečnému boji Vaší Milosti s tím rytířem.“

„Myslím si, Sancho, že se chceš dívat na ten býčí zápas z bezpečí,“ pravil don Quijote.

„Abych přiznal pravdu,“ odpověděl Sancho, „poděsil mě ten strašný nos zbrojnoše a nemám odvahy být vedle něho.“

„Opravdu, toho nosu bych se sám lekl, kdybych nebyl tím, čím jsem; pojd', pomohu ti vylézt, kam chceš.“

Zatímco don Quijote pomáhal Sanchovi na strom, Zrcadlový rytíř popojel tolik, kolik uznal za nutné, a nečekaje na upozornění polnicí nebo jiné znamení, obrátil koně, který mnoho nad Rocinantem nevynikal, a co mohl, hnal se na soupeře; zpozorovav, že don Quijote pomáhá Sanchovi, stanul uprostřed dráhy, což bylo velmi vhod koni, který se sotva hýbal. Don Quijote v domnění, že soupeř se na něho řítí, zaťal ostruhy do hubených boků Rocinantových a rozjel se tentokráte opravdovým tryskem, jak historie vypráví, kdežto jindy to byl pouhý cval; touto neslýchanou rychlostí dostihl Zrcadlového rytíře, který marně zatínal ostruhy svému koni až po paty, neboť se nehnul z místa, na němž stanul. V této vhodné chvíli a postavení dojel don Quijote k nepříteli, který se zabýval koněm a kopím, jež neuměl nebo nemohl opřít o krunýř. Don Quijote nevšímaje si těchto překážek napadl pohodlně Zrcadlového rytíře, a to tak, že jej srazil přes koňův zadek k zemi, kde zůstal rytíř ležeti nehybně jako mrtvý.

Spatřiv to Sancho, slezl z korkovníku a pospíchal k svému pánu, který zatím sestoupiv přikročil k Zrcadlovému rytíři a rozepínal mu řemeny helmice, chtěje prozkoumati, je-li mrtev, a aby mohl dýchat, je-li živ; a uhlídal – jak jen říci, co uhlídal a nevzbudiv podiv, úžas a strach posluchačů? Historie vypráví, že poznal podobu, líc, tahy a celý zjev bakaláře Sansona Carrasca. Ihned hlasitě zvolal:

„Poběž sem, Sancho, až uhlídáš, neuvěříš! Pospěš, synu, a uvidíš, co dovede umění a moc čarodějů a kouzelníků!“

Sancho se přitočil a poznal obličej bakaláře Carrasca, tisíckrát se pokřížoval a odříkal právě tolik modlitbiček. Nepřítel sebou ani nepohnul a Sancho pravil donu Quijotovi:

„Myslím, můj pane, že by Vaše Milost měla bez dlouhého přemýšlení prorazit hrdlo mečem tomu muži, podobajícímu se bakaláři Sansonu Carrascovi; možná, že v něm usmrtíte některého ze svých nepřátel-kouzelníků.“

Don Quijote na to:

„Možná, že máš pravdu, neboť čím méně nepřátel, tím lépe.“

Ale jakmile uchopil meč, aby uskutečnil návrh Sanchův, přiběhl zbrojnoš Zrcadlového, už bez nosu, který jej tak hyzdil, a křičel:

„Uvažte, Milosti můj pane, co děláte, vždyť je to váš přítel, Sanson Carrasco, a já jsem jeho zbrojnoš.“

Sancho zpozorovav, že nemá nos, řekl:

„Kam se vám poděl nos?“

Zbrojnoš odpověděl:

„Ale mám jej v kapse.“ A vytáhl z kapsy falešný nos, jak jsme jej popsali; Sancho pohlédl důkladněji na zbrojnoše a překvapeným hlasem vzkřikl:

„Svatá Panno Maria, stůj při mně! To je přece můj soused a kmotr, Tomé Cecial.“

„To také jsem,“ řekl zbrojnoš, „jsem Tomé Cecial, kmotře a příteli Sancho, a hned vám řeknu, jakými okolky, klamy a nebezpečími jsem se sem dostal, jen nejprve požádejte svého pána, aby netýral, nezranil a nezabíjel rytíře Zrcadlového, našeho rodáka, statečného a nerozvážného Sansona Carrasca, jenž mu leží u nohou.“

Vtom Zrcadlový rytíř procitl a don Quijote míře hrotem taseného meče proti jeho tváři řekl:

„Jste synem smrti, rytíři, nepřiznáte-li, že v kráse paní Dulcinea z Tobosa vyniká nad vaši paní Casildeu z Vandalie; mimoto mi slíbíte, že vyjdete-li z tohoto boje živ, vyhledáte ji v Tobosu a vyřídíte jí můj vzkaz, ať s vámi udělá, cokoliv se jí zachce; jestliže vám dá svobodu, musíte se ihned navrátiti a vyhledati mě, neboť ukazovatelem vaším bude pověst o mých hrdinských skutcích, která vás dovede

ke mně, ať dlím kdekoliv, a dáte mi zprávu o tom, jak se vám vedlo. To jsou podmínky, které se shodují s naší úradou před soubojem a nepřesahují nařízení potulného rytířstva.“

„Doznávám, že dřavý a nečistý střevíc paní Dulciney z Tobosa je víc než čisté, ale neučesané vousy Casildeiny a zapřísahám se, že se vydám na cestu a vrátím se dát vám podrobnou zprávu o všem.“

„Přiznejte a věřte také,“ pokračoval don Quijote, „že rytíř, nad kterým jste zvítězil, nebyl a také nemohl býti don Quijote de la Mancha, ale jiný, velmi mu podobný, jako i já přiznávám, že ač jste podobný Sansonu Carrascovi, věřím, že jím nejste, ale že vám jeho podobu dali moji odpůrci, abych utišil svůj hněv a využil svého vítězství zdrženlivě.“

„Všecko přiznávám, na vše přistupuji a všemu věřím, jako vy přiznáváte a věříte,“ odpověděl potlučený rytíř, „ale prosím vás, abyste mi dovolil se zvednout, neboť pádem jsem se pěkně narazil.“

Don Quijote pomohl mu vstáti s Tomé Cecialem, jeho zbrojnošem, který Sanchovi, nespouštějícímu z něho očí, odpovídal na otázky, z nichž vysvítilo, že je to skutečně Tomé Cecial; ale tvrzení pánovo a kouzelné proměnění Zrcadlového rytíře v bakaláře Carrasca zvíťazilo, takže nevěřil tomu, co na své vlastní oči spatřil. Pán ani sluha neprohlédli zkrátka šalbu a Zrcadlový rytíř se svým zbrojnošem odešli smutní a rozmrzelí od dona Quijota a Sancha, aby si mohl bakalář napravit hřbet.

Don Quijote a Sancho ubírali se dále do Zaragozy; historie je na této cestě nesleduje, ale prozrazuje, kdo byl Zrcadlový rytíř a jeho nosatý sluha.

KAPITOLA XV.,

objasňující původ Zrcadlového rytíře a jeho zbrojnoše.

Náš don, hrd, povznesen a spokojen se svým vítězstvím nad rytířem tak udatným, jako byl Zrcadlový rytíř, věřil jeho rytířskému slovu a doufal, že se doví skrze něho, je-li jeho paní dosud začarována; neboť poražený rytíř se určitě vrátí – jinak by nebyl rytířem – a přinese mu zprávu o výsledku své cesty. Jinak si to představoval don Quijote a jinak Zrcadlový rytíř, který v té době přemýšlel, kde by se mohl dáti namazati, jak jsme již napsali.

Historie vypráví, že než bakalář Sanson Carrasco poradil donu Quijotovi k nové dobrodružné výpravě, smluvil se s farářem a holičem o způsobu, jakým přinutiti dona Quijota, aby zůstal v klidu doma a netoužil po nových nešťastných výpravách. Smluvili se na poradě na podivném návrhu Carrascově, že totiž dovolí donu Quijotovi odjeti, neboť marně by jej, jak bylo patrné, byli zdržovali, a potom že Sanson Carrasco, přestrojen za potulného rytíře, jej dohoní a s ním se srazí (důvod k tomu se vždycky najde), porazí jej (o tom nepochybovali) a za podmínku zápasu položí, že přemožený vzdá se vítězi na milost a nemilost. A až ho porazí, že mu pak porytířštěný bakalář poručí, aby se vrátil domů do rodné vsi a zůstal tam celé dva roky; poněvadž bylo jisto, že poražený don Quijote splní určitě rozkaz, aby dostal rytířskému zákonu, zdálo se možným, že ve své osamocení zapomene na své blázniviny nebo že zatím naleznou jiný vhodný lék pro jeho potřeštění.

Carrasco s tím souhlasil a za jeho zbrojnoše se dal najmout kmotr a soused Sancha Panzy, Tomé Cecial, veselý a chytrý člověk. Sanson se vystrojil, jak vypsáno, a Tomé Cecial si přidělal falešný nos na svůj přirozený, aby ho jeho soused nepoznal, až se setkají, a oba se ubírali po téže cestě, kterou jel don Quijote, a téměř ho již dostihli při jeho příhodě s dvořanstvem smrti; setkali se s ním nakonec v lese, kde se odehrála historie moudrému čtenáři již známá a nebýt bláznivých myšlenek dona Quijota, který nevěřil, že bakalář je

skutečně bakalářem, nebyl by se pan bakalář nikdy stal licenciátem, neboť chtěl střilet a zle přestřelil.

Tomé Cecial, vida, že se mu jeho záměr nepodařil a skončil neblaze, řekl:

„Skutečně, pane Sansone Carrasco, dostali jsme co proto; snadno mudrujeme a ženeme se do něčeho a zle na to potom doplatíme; don Quijote je blázen a my máme zdravý rozum, ale on je přece živ a zdrav a směje se nám, a Vaše Milost dostala výprask a je zarmoucená; usuzujme tedy, kdo je větší blázen, zdali ten, kdo rozumný být nemůže, nebo ten, kdo ze sebe blázna sám dělá?“

Sanson na to:

„Rozdíl v tom jest, neboť ten, který bláznem jest od přirozenosti, zůstane jím do smrti, a ten, kdo ho ze sebe dělá, může jím přestat být podle své chuti.“

„Ano, to je to,“ řekl Tomé Cecial, „já jsem ze sebe blázna dělal, když jsem vstoupil do vašich služeb, a teď mám chuť jím přestat být a vrátím se domů.“

„Udělejte to,“ odpověděl Sanson, „ale nemělo by smyslu, abych se vracel domů já, když mě don Quijote ztloukl, a ač netoužím už po tom, abych mu napravil rozum, půjdu za ním, abych se mu pomstil, neboť bolest v zádech mi brání, abych se cítil naložen milosrdně.“

Za tohoto rozhovoru dostihli nějaké vesnice, kde našli lazebníka, který nešťastného Sansona ošetřil. Tomé Cecial odejel a Sanson osaměl přemýšleje o pomstě; na vhodném místě historie ho znovu vyhledá, kdežto nyní se zabavíme opět donem Quijotem.

KAPITOLA XVI.

o příhodě dona Quijota s rozumným rytířem z Manche.

Spokojeně, hrdě a povzneseně putoval don Quijote dále, jak jsme již poznamenali, pokládaje se po tomto dobrodružství za nejstatečnějšího potulného rytíře té doby; byl jist, že všechna dobrodružství, která ho ještě v budoucnu potkají, skončí se šťastně, a zapomínal na kouzla čarodějů, na nesčetná bití, která si vysloužil na svých výpravách, na kamenování, při kterém ztratil polovinu zubů, na srážku s galejníky, na drzost a hole Yangucejců; myslil si, že, kdyby našel lék nebo prostředek k navrácení původní podoby paní Dulciney, že by nestál o největší štěstí, kterého kdy některý potulný rytíř dob dřívějších dosáhl.

Zahloubán do těchto myšlenek, byl vyrušen Sanchem, který řekl:

„Jistě to o ničem dobrém nesvědčí, že ještě stále vidím ten ohavný rypák svého souseda Tomé Cecila.“

„Snad nevěříš, Sancho, že Zrcadlovým rytířem byl bakalář Carrasco a jeho zbrojnošem tvůj soused, Tomé Cecilia?“

„Nevím, co si mám o tom myslet,“ řekl Sancho, „ale pověděl mi toho tolik o mém domě, ženě a dětech, že to nemohl vědět nikdo jiný, a když sňal nos, objevila se tvář Tomé Cecilia, jak jej znám z naší vsi a z domova, a mluvil právě tak.“

„Promluvme si o tom rozumně, Sancho,“ řekl don Quijote, „hled', proč by měl bakalář Sanson Carrasco se vydávat se mnou bojovat jako potulný rytíř? Nebyl snad mým přítelem? Dal jsem mu někdy příčinu, aby mne nenáviděl? Jsem jeho soupeřem nebo se zabývá válečnictvím a nepřije mi moji slávu, kterou jsem získal?“

„Ale jak se dovíme, pane,“ řekl Sancho, „proč se ten rytíř, ať byl kdo chtěl, úplně podobal bakaláři Carrascovi a jeho zbrojnoš mému kmotru? A jestliže tohle je kouzlo, jak Vaše Milost tvrdí, což nejsou na zemi jiní, aby se jim podobali?“

„To vše jsou šalby zlomyslných čarodějů, mne pronásledujících, kteří předem věděli dobře, že zvítězím v boji, a proto nastražili to

tak, aby poražený rytíř měl podobu mého přítele bakaláře; moje přátelství mělo se postavit mezi můj meč a mé trestající rámě a zmírniti můj spravedlivý hněv, aby nezemřel ten, kdo přetvářkou a úklady usiloval o můj život. Důkazem toho, Sancho, máš vlastní svou zkušenost, která ti nedovolí, aby ses klamal, jak je čarodějům lehké přeměnit obličej krásný v ošklivý a naopak: před necelými dvěma dny jsi užíval krásu Dulciney v úplné přirozenosti, kdežto já ji uhlídal v ohavné podobě sprosté selky, s kalnýma očima a smrdutým dechem, a připustil-li ničemný kouzelník přeměnu takto hanebnou, nelze se diviti, že proměnil někoho i v Sansona Carrasca a v tvého kmotra, abych nedosáhl slávy vítězství. Mou útěchou jest ale, že jsem přemohl nepřítelů.“

„Bůh sám ví, co je pravda,“ řekl Sancho, neboť věděl, že podvodná změna Dulcineina je jeho dílem, a proto nebyl spokojen výmysly svého pána. Nemluvil ale raději, obává se, aby nevyzradil svůj úskok.

Při tomto rozhovoru dojel k nim muž na pěkné popelavé klisně, oblečený velkým pláštěm ze zeleného sukna, lemovaným světlým aksamitem, z něhož měl i čapku. Klisna měla lehký jezdecký postroj v barvě plavé a zelené. Muž měl maurskou šavli, zavěšenou na širokém závěsníku, zeleném a zlatém, a opánky byly stejně zhotovené jako závěsník. Ostruhy měl zeleně natřené, ne zlaté, a dobře se hodící k celému oděvu, tak lesklé a hladké, že byly lepší než ze zlata.

Jakmile je rytíř dojel, zdvořile pozdravil, bodl koně a chtěl je rychle minouti, ale don Quijote mu pravil:

„Sličný pane, jestliže má Vaše Milost stejnou cestu jako my a nespěchá-li, bude mi velkým potěšením jeti společně.“

„Skutečně,“ odpověděl pán, „nemám naspěch, ale obávám se, aby moje klisna neznepokojila vašeho koně.“

„Buďte bez starostí, pane,“ řekl Sancho, „jen držte kobyly, protože náš kůň je nejpočestnější a nejcudnější na světě; nikdy se nedopusťte takové nemravnosti, až na jednu, a to jsme odpykali i s pánem sedmeronásobně; povídám, že Vaše Milost může zůstat, je-li jí libo, neboť si kobyly nevšimne, ani kdybyste mu ji nabízel na talíři.“

Jezdec zadržel uzdu, udiven zjevem dona Quijota, jedoucího bez helmice, kterou Sancho pověsil jako tlumok na hrušku oslího sedla; don Quijote prohlížel si Zeleného rytíře s ještě větším zájmem, soudě, že je to znamenitý muž. Byl asi padesátník, málo šedivý, měl orličí nos a oči polousměvavé, polovážné; z jeho oděvu i vystupování bylo zřejmo, že je to vznešený člověk. Zjev a chování dona Quijota de la Mancha uznal Zelený rytíř za nevídanost; užasl nad délkou jeho koně, hubeností jeho postavy, vyzáblostí a žlutostí těla, nad jeho zbrojí, jeho způsoby a chováním, jež byly v kraji po dlouhá léta k nenalezení.

Don Quijote z pozornosti, kterou mu jezdec věnoval, a jeho údivu poznal jeho zvědavost, a poněvadž byl dobře vychován a každému ochotně vyplnil přání, předešel jeho otázku a pravil:

„Můj zjev, Vaše Milosti, je tak nový a neobvyklý, že mne nepřekvapuje váš úžas, který jistě zmizí, jakmile vám řeknu, že jsem rytíř na cestě za dobrodružstvím, jak se říká. Odešel jsem z domova, zastavil svůj majetek, odmítl pohodlí a šel jsem hledat štěstí tam, kam mne zavede. Chci znovu oživit mrtvé potulné rytíře a klopýtaje i padaje a opět se zdvihaje vyplnil jsem již velkou část svého úmyslu bráně vdovy, chráně panny a pomáhaje vdaným, sirotkům a nezletilým, čímž konám největší úkol potulných rytířů. Za tyto svoje odvážné, čestné a křesťanské skutky dostávám již odměnu, že totiž moje sláva rozšiřuje se tiskem téměř mezi všemi národy nebo alespoň mezi valnou částí. Vyšlo již třicet tisíc svazků o mých dobrodružstvích a možná, že se vytiskne třicet tisíc tisíců, jak se líbí, nebude-li tomu brániti nebe. Zkrátka a dobře říkám, že jsem don Quijote de la Mancha, nazývaný také Rytířem Smutné Postavy, a ač vlastní chvála smrdí, pochválím se, neboť je to náležité, není-li zde nikoho, kdo by to učinil; proto, urozený pane, nedivte se již mému koni a kopí, ani štítu a zbrojnoši, ani celému mému oděvu, žluti mého obličejce a suchosti a hubenosti mé, neboť víte, kdo jsem a jaký je můj stav.“

Don Quijote zmlkl a Zelený rytíř neodpovídal dlouho, takže se zdálo, že nemá co; za dlouhou chvíli řekl: „Uhodl jste mou otázku z mého překvapení, pane rytíři, ale nezbavil jste mne mého úžasu,

který způsobil pohled na vás: poznamenal jste, že se nebudu diviti, až se dovím, kdo jste, ale není tomu tak a divím se dvojnásob. Jest možné, aby žili ještě potulní rytíři a aby historie o jejich činech se tiskly? Nemohu uvěřiti, že by byl na světě někdo, kdo by ochraňoval vdovy, bránil panny, ctil vdané a bděl nad sirotky, a neuvěřil bych tomu, kdybych se nesetkal s Vaší Milostí. Díky Bohu, že vaše výborné a pravdivé skutky, jež jak díte, jsou zaznamenány, zatlačí v zapomenutí ty bludné rytíře, kterými se hemžil svět na úkor knih pořádných.“

„Jsou-li to historie o rytířích skutečně vymyšlené nebo ne, je ale otázka,“ odpověděl don Quijote.

„Pokládá snad vůbec někdo podobné historie za skutečné?“ tázal se Zelený rytíř.

„Já o nich nepochybuji,“ řekl don Quijote, „ale o tom nemluvm, neboť věřím v Boha, že pojedete-li se mnou dále, dokáží Vaší Milosti, že nejednala správně, přiklánějíc se k těm, kteří tvrdí, že jsou smyšlené.“

Z této řeči dona Quijota poznal Zelený rytíř, že jeho rozum je poněkud zatemněn, a čekal, že to dokáže dalším hovorem. Než pokračovali v rozhovoru, žádal don Quijote Zeleného rytíře, aby se mu představil, když mu on přece rovněž řekl, kdo a čím je. Na to Zelený muž odpověděl:

„Já, pane Rytíři Smutné Postavy, jsem šlechtic ze vsi, kam, dá-li Bůh, dojedeme; mám dosti velké jmění a jmenuji se don Diego de Miranda; žiji s manželkou, dětmi a přáteli, trávím čas lovem ryb a honbou; nemám sice mnoho sokolů a chrtů, ale přece pár ohařů a hbitou fretku. Mám několik tuctů zábavných a pobožných knih, španělských a latinských, ale rytířských jsem dosud v domě neměl; čtu spíše světské knihy než náboženské, mají-li slušný obsah a upoutávají-li a překvapují-li mě slohem nebo myšlenkami, ale těch je ve Španělsku málo. Časem navštěvuji své známé a přátele, zvu je k sobě a hostiny mé jsou čisté, chutné a dosti bohaté; nelibují si v klepech a nepřipustím, aby se přede mnou pomlouvalo; nejsem zvědav na život druhých a jejich činy, každého dne chodím do kos-

tela, dávám chudým almužnu, ale nevychvaluji svých skutků, abych nebyl ovládán přetvářkou a chlubitostí, nepřáteli vládnoucími často i nejostřejšímu srdci; zaháním, pokud mohu, vády, uctívám Svatoú Pannu a věřím v nekonečnou dobrotu boží.“

Sancho vyslechl pozorně vyprávění o životě a díle šlechticově, a poněvadž se mu zdálo, že jeho život je krásný a svatý a že podobný člověk by mohl konati zázraky, seskočil z osla, uchopil dona Diega za třmen a pohnut k slzám zlíbal mu nohy. Vida to šlechtic zeptal se ho:

„Proč to děláte, bratříčku? Proč mě líbáte?“

„Jen mě nechte,“ odpověděl Sancho, „zdá se mi, že Vaše Milost jest první svatý na koni, kterého jsem kdy viděl.“

„Svatý nejsem,“ odvětil rytíř, „pouze velký hříšník, ale vy jste asi dobrák, neboť to vaše prostota dosvědčuje.“

Sancho, který rozesmál svého hluboce zadumaného pána a opět udivil dona Diega, vystoupil opět do sedla.

Don Quijote se tázal šlechtice, kolik má dětí, podotýkáje, že staří filozofové, kterým scházelo poznání pravého Boha, nesmírně cenili dary přírodní, jmění, přátele a množství dětí.

„Mám syna, pane done Quijote,“ pravil šlechtic, „ale byl bych šťastnější bez něho; není sice špatný, ale není tak dobrý, jak bych chtěl. Je mu téměř osmnáct let, šest let byl v Salamance, kde se učil latině a řečtině, ale když jsem chtěl, aby se věnoval vědám dalším, poznal jsem, že se úplně oddal poezii (může-li poezie býti nazývána vědou) a za živý svět nemohu jej přiměti, aby se věnoval právům, které bych chtěl, aby studoval, nebo teologii, královně věd. Přál bych si, aby byl výkvětem své rodiny, neboť v nynější době králové cení si počestnou a řádnou vědu, která bez počestnosti jest perlou na smetišti. Po celé dny přemýšlí jen, vyjádřil-li se Homér v některém verši Iliady správně nebo nesprávně, je-li Marcial v tom či onom z epigramů mravný a jak nutno rozuměti veršům Vergiliovým, vůbec mluví ustavičně o těchto básnících, i také o Horácovi, Persiovi, Juvenalovi a Tibullovi; nynější básníky španělské podceňuje. Přesto však, že o španělskou poezii valně nestojí, namáhá se nyní, aby složil

básnický doprovod k čtyřem veršům, zaslaným mu ze Salamanky patrně pro literární závody.“

Don Quijote na to:

„Pane, děti jsou z těla rodičů, a ať jsou jakékoliv, dobré či zlé, máme je milovati jako duši, která nás oživuje; otcové mají je od malička vésti k ctnosti, učenosti a správným, křesťanským mravům, aby – až dorostou –, byly oporou starých rodičů a vzorem svých potomků; myslím, že není správné nutiti je, aby se věnovaly té či oné vědě, ačkoliv není zbytečno, poradí-li se jim; jestliže nemusí studovati, pro pane lucrando³, a má-li student štěstí, že jeho rodiče milostí nebes jsou zámožní, domnívám se, že mu nemají brániti ve volbě a aby se spíše řídil svou zálibou; ačkoliv básnictví není nutné, ale jen zábavné, přece neubírá na cti tomu, kdo se jím zabývá. Podle mého mínění jest poezie, urozený pane, mladá dívka, překrásná, kterou se snaží okrášlit a ozdobit i jiné dívky, totiž ostatní vědy, kterými si právem dává sloužit, neboť od ní získávají slávu; ale pokud jest pannou, nepřipustí, aby se jí dotýkali, vláčeli ji po ulicích a ukazovali na náměstích a zapadlých koutech paláců. Jest stvořena ze základu tak znamenitého, že ten, kdo s ní dovede náležitě zacházeti, promění ji v ryzí zlato; kdo jí dosáhl, má si jí vážit a nemá dovoliti, aby zacházela do sprosté satiry nebo nechutné znělky; nemá kupčiti a má se věnovati pouze hrdinským básním, tragédiím nebo vtipným veselohrám; nemá se stýkati se skladateli frašek ani s chátrou, která je neschopna viděti a oceniti poklady, které jsou v ní skryty. Ale nedomnívejte se, že myslím chátrou jen sprostý, neurozený lid, ale i každého zaostalého člověka, třeba je pánem nebo knížetem. Kdo tímto způsobem pak vyznává básníky, stane se slavným a váženým u všech vzdělaných národů světa.

Říkáte, pane, že váš syn si necení příliš španělské poezie; myslím, že nejedná správně z těchto důvodů: slavný Homér, poněvadž byl Řek, nepsal latinsky, Vergilius nepsal řecky, neboť původem byl Říman. Vůbec, všichni staří básníci psali jazykem mateřským, od-

3 Pro chléb vezdejší. Pozn. red.

mítající jazyky cizí k vyjádření svých velkolepých myšlenek; tento zvyk by se měl rozšířit u všech národů a neměli bychom snižovati básníka německého, protože píše mateřským jazykem, ani španělského, ba ani biskajského, básní-li svou řečí; ale váš syn, pane, jak se mi zdá, nesnižuje španělské poezie, ale básníky, znající pouze španělský jazyk, kteří neznají jiných řečí ani věd, jimiž by zdokonalovali a pobouzeli své přirozené vlohy; ani to snad není správné, neboť se říká, že básníkem se člověk rodí, že vychází jako básník už z těla matčina a že z nadání daného mu od Boha, bez dalšího učení, tvoří básně, dokazující, že pravdu mluvil ten, kdo řekl: est Deus in nobis atd. Tvrdím také, že rozený básník své umění znající předčí básníka, toužícího se jím státi jen proto, že se umění naučil. Umění nikdy nevynikne nad přirozenost, spíše ji jen zdokonalí; a tehdy teprve bude básník dokonalý, sloučí-li přirozené nadání s uměním.

Účelem mé přednášky jest, že Vaše Milost nemá brániti svému synu, aby nekráčel za svou hvězdou, neboť jestliže je dobrým žákem, a on jistě je, a dosáhl-li prvního stupně vědomostí a znalosti jazyků, dosáhne jejich zásluhou i vrcholu věd, vhodných pro šlechtice jako mitra pro biskupy nebo talár pro moudré právníky. Zlobte se, Milosti, na syna, píše-li satiry snižující cizí čest, pokářejte jej a zničte je; ale bude-li básniti způsobem Horatiovým, vytýkaje moudře vady jako onen, chvalte jej, neboť básník může mluvit proti závisti a bičovat svými verši závistivce a jiné vášnivce, jen když neuvede jména; mnozí básníci se však z pouhé zlomyslnosti vydávají v nebezpečí, že budou vypovězeni na ostrovy v Pontu. Básník cudný v životě bude cudný i ve verších, neboť pero jest výrazem duše a znamená myšlenky, jak se v ní rodí. Králové pak a knížata cení si, velebí a královsky odměňují nádherné básnictví u lidí vzdělaných, ctnostných a vážných, dokonce je zdobí větvemi stromu, kterému se blesk vyhýbá, jako na důkaz toho, že nikdo nemá se dotknouti těch, jichž hlavu zdobí podobná koruna.“

Zelený rytíř užasl nad výkladem dona Quijota tak, že opravil své dřívější mínění o něm, že je blázen. Sancho za této rozmluvy, která ho nudila, odbočil z cesty a žádal o trochu mléka pastýře dojícího

nedaleko ovce; v okamžiku, kdy šlechtic, potěšený rozvahou a vzdělaností dona Quijota, chtěl obnoviti rozmluvu, don Quijote zvednuv hlavu uhlídal přijíždět po silnici vůz, plný královských praporků; tuše nějakou novou příhodu požádal hlasitě Sancha o helmu; Sancho zaslechl volání svého pána, opustil pastýře a chváta, pobídnuv osla, k donu Quijotovi, kterého potkalo strašné a divné dobrodružství.

KAPITOLA XVII.,

jež líčí nejzazší mez, k níž došla a mohla dojít neslýchaná statečnost dona Quijota v dobrodružství se lvy, které mělo šťastný konec.

Historie líčí, že Sancho, v okamžiku, kdy byl donem Quijotem zavolán o helmu, kupoval právě pár hrudek tvarohu, který prodávali ti pastýři; překvapen pánovým naléháním, nevěděl kudy kam s tvarohem a nechtěje jej zahodit, když už jej zaplatil, měl nápad schovat jej do pánovy přílby, načež běžel za pánovým rozkazem. Pán mu řekl:

„Dej sem, příteli, přílbu, neboť, ať nerozumím dobrodružství, jestliže mne příhoda, která mě vzápětí potká, nepřinutí sáhnout ke zbrani.“

Muž v zeleném plášti slyše to rozhlédl se kolem sebe a uhlídal pouze vůz ozdobený třemi nebo čtyřmi praporky, z čehož usoudil, že náklad jeho jsou peníze Jeho Veličenstva, a upozornil na to dona Quijota. Rytíř však nevěřil, domnívaje se ustavičně, že vše, co ho potká, jest dobrodružství, a řekl šlechticovi:

„Ten, kdo je připraven, jest již napolo vítězem. Nebude škoditi, když se přichystám, neboť zkušenost mě poučila, že mám nepřátele viditelné i neviditelné a nejsem jist, kdy a kde a jakým způsobem mne napadnou.“

A obrátil se k Sanchovi a žádal helmu; Sancho nemaje času, aby odstranil tvaroh, podal ji tak, jak byla. Don Quijote ji vzal a nasadil si ji na hlavu, aniž si všiml, co je v ní. Tvaroh se zmáčkl a tu syrovátka počínající stékat po tvářích a vousu dona Quijota poděsila jej tak, že pravil Sanchovi:

„Co se děje, Sancho? Mám za to, že mi měkne lebka nebo mozek, nebo že se celý potím, věru ale ne strachem, přestože tuším strašné dobrodružství. Půjč mi něco, máš-li, čím bych se mohl otřít, neboť pot mi stéká i do očí.“

Sancho mu mlčky podal šátek, velebě Boha, že si jeho pán ne všiml, co se děje.

Don Quijote se otřel a sňal helmici, aby zjistil, co jej studí na hlavě, a spatřiv v helmě bílou kaši přičichl k ní a zvolal:

„Při životě mé paní Dulciney z Tobosa, vždyť je to tvaroh, který sis tam ukryl, ty zrádný lotře a ničemný zbrojnoši!“

Sancho na to s klidným pokrytectvím:

„Dejte mi ten tvaroh, je-li to tvaroh, Milosti, a sním jej; ale ať jej raději sní ďábel, neboť on jej tam ukryl. Já že bych měl odvalu tak zneuctíti helmu Vaší Milosti? To jste přišel na pravého! Opravdu, pane, s pomocí boží vidím, že čarodějníci pronásledují také mne, neboť jsem zbrojnošem Vaší Milosti, tedy vaší částí; oni tam patrně vložili nečistotu, chtějíce vzbuditi váš hněv, abyste mě jako obvykle ztloukl; ale teď jistě se minuli cíle, neboť věřím v zdravý rozum svého pána, který jistě ví, že nemám ani tvarohu ani mléka, ani nic podobného, a kdybych to měl, skryl bych to raději do svého žaludku.“

„To je možné,“ pravil don Quijote.

Šlechtic, který byl svědkem celého výstupu, užasl, když si don Quijote, sotvaže si utřel hlavu, tváře a vousy, nasadil helmu, usedl pevně v třmenech, vytasil meč a uchopil kopí, řka:

„Ať se stane cokoliv, jsem pevně rozhodnut zápasiti třeba se samotným Satanášem!“

Vůz s praporečky se zatím přiblížil a nebylo v něm nikoho kromě mezkaře a muže sedícího na kozlíku. Don Quijote postavil se před ně a řekl:

„Kam jedete, bratři? Komu patří vůz? Jaký náklad vezete? A čím jsou tyto praporky?“

Vozka mu odpověděl:

„Vůz je můj a vezu na něm v kleci dva lvy, které posílá místodržící Oranský Jeho Veličenstvu darem; královské prapory značí pak, že náklad vozu je královským majetkem.“

„Jsou ti lvi velcí?“ tázal se don Quijote.

„Ano,“ odpověděl muž na kozlíku, „dosud nikdy větší ani podobní nebyli do Španělska z Afriky dopraveni; to vím já, neboť jsem krotitel a přivezl jsem jich už mnoho, ale takovéhle ne. Jsou dva, lev je

v přední kleci, lvice v zadní, a mají hlad; nepřekážete nám, Milosti, neboť spěcháme, abychom je nasytili, poněvadž dnes ještě nežrali.“

Don Quijote mírně se usmívaje řekl:

„Se lvíčky si na mne nepřijdete! Se lvíčky na mne a právě teď! Bůh ví, že ti pánové, kteří je sem posílají, uvidí, jsem-li muž, který se bojí lvů. Milý brachu, poněvadž jste krotitel, otevřete klece a osvobodte šelmy, ať zde, na poli, mohu dokázat, kdo je to don Quijote de la Mancha, na vztek všem kouzelníkům, kteří je na mne poštvají.“

„Aha, aha,“ poznamenal k sobě teď šlechtic, „již jest viděti, kdo je ten milý rytíř; tvaroh mu bezpochyby promočil lebku a rozměkčil mozek.“

Vtom přiskočil Sancho a řekl:

„Pane, pro Pána Krista, zabraňte, aby se můj pán nepustil do těch lvů, nebo nás roztrhají na kousky.“

„Což je váš pán takový blázen, že se bojíte a věříte, že by zápasil se zvířaty tak divokými?“ otázal se šlechtic.

„Blázen není,“ odpověděl Sancho, „ale zbrklý.“

„Zařídím to už, aby nebyl,“ pravil šlechtic a řekl donu Quijotovi, žádajícímu krotitele, aby otevřel klece:

„Pane rytíři, potulní rytíři mají se vrhati do takových dobrodružství, která dávají tušit, že skončí dobře, a ne do takových, kde není naděje na vítězství, neboť srdnatost, která se stává zbrklostí, není udatností, ale bláznovstvím; tito lvi pak neútočí na Vaši Milost a ani je to nenapadne; je to dar Jeho Veličenstvu a nesluší se zdržovati je a zastupovati jim cestu.“

„Hled'te si, Milosti,“ odpověděl don Quijote, „svého krotkého ohaře a bystré fretky a neplette se do cizích povinností; toto jest mou záležitostí a vím nejlépe, jdou-li tito páni lvi na mne čili nic.“

A obrátiv se na krotitele řekl:

„U sta hromů, darebo, nepustíte-li ihned lvy, přibodnu vás tímto kopím na vůz!“

Vozka vida neústupnost toho vyzbrojeného hadroše pravil:

„Pane můj, dovolte mi laskavě vypřáhnouti mezky a odvézt je do bezpečí dříve, než pustím lvy; kdyby mi je roztrhali, zničí můj celý život, protože nemám nic krom tohoto vozu a mezků.“

„Ó muži nedůvěřivý,“ zvolal don Quijote, „slez tedy, vypřáhni si mezky a udělej, co chceš; brzy však poznáš, že ses zbytečně namáhal a že sis mohl místo práce odpočinout.“

Vozka rychle vypřáhl mezky a krotitel hlasitě zvolal:

„Beru si všechny přítomné za svědky, že proti své vůli a přinucen výhrůžkami pouštím lvy a žádám, aby veškerá nebezpečí a škody způsobené šelmami i moje mzda byly hrazeny tímto pánem. Vaše Milosti, skryjte se, než je pustím, neboť mně neublíží.“

Šlechtic rytíři podruhé domluvil, poukazuje na to, že dráždí Boha podobným bláznovstvím. Na to mu don Quijote odpověděl, že sám ví nejlépe, co dělá. Šlechtic ho žádal, aby si to rozumně promyslel, neboť on že je jist, že jest na omylu.

„Nechce-li Vaše Milost býti svědkem smutného konce, který předvídá, popožeňte klisnu a skryjte se,“ na to don Quijote.

Sancho jej se slzami v očích prosil, aby se nevydával v podobné nebezpečí, že byly proti tomu pouhým mlskem větrníky i příšerná příhoda u stoup a ostatní odvážné činy, které podnikl za celý život.

„Vězte, pane,“ řekl Sancho, „že to není žádný úklad a kouzlo, neboť jsem spatřil v mřížích spár skutečného lva, z kterého usuzuji, že lev s takovým drápem je větší než hora.“

„Co nevidět se ti bude samým strachem zdáti, že je větší než půl světa. Ustup, Sancho, zhynu-li zde, učiň, co jsme již dávno smluvili; vyhledej Dulcineu a více neříkám.“

Pronesl ještě několik slov, naprosto vylučujících naději, že by mohl upustiti od svého bláznivého úmyslu. Šlechtic v zeleném plášti byl by mu rád zabránil, ale věda dobře, jak různě jsou ozbrojeni, uznal za dobré nepouštět se do zápasu s bláznem, za kterého již dona Quijota doopravdy měl. Rytíř vyhrožuje nutil opět krotitele, dáváje tím příležitost šlechtici, aby pobodl klisnu, Sanchovi, aby pobídl osla a vozkovi, aby práskl do mezků: a všichni hleděli, aby byli od vozu co nejdále, dříve než lvi vyjdou z klece. Sancho již oplakával

pána, pokládaje za jisté, že tentokráte z lvích spárů živ nevyvázne; proklínal svůj život a hodinu, kdy se stal znovu jeho zbrojnošem, proto však nezapomněl popoháněti osla, aby se dostal jak možno nejdále od vozu.

Když byli prchající dosti daleko, krotitel opět naléhal na dona Quijota a domlouval mu, jako učinil dříve, ale marně, neboť mu rytíř řekl, ať se mluvením nenamáhá a raději pospíší. Zatímco krotitel otevíral klec, uvažoval don Quijote, neměl-li by podstoupiti boj spíše pěšky než koňmo; obával se, aby se Rocinante pohledem na lvy nepoděsil; proto slezl z koně, zahodil kopí, připravil štít a meč a volně s neobyčejnou odvahou a pevným srdcem kráčel k vozu odevzdávaje se do ochrany Boha a paní Dulciney.

Nutno poznamenati, že spisovatel této znamenité historie dopředu až sem zvolal:

„Ó statečný a převážný done Quijote de la Mancha, zrcadlo, ve kterém by se měli zhlížeti všichni rytíři světa, druhý a nový Manueli del León, který byls vzorem rytířů španělských! Jakým způsobem mám vyprávěti o hrdinném zápase, aby platil za pravdu příštím věkům? Jaké pochvaly bys nezasloužil, i kdyby to byly hyperboly hyperbol? Sám, pěšky, nebojácný, statečný, s pouhým mečem, jenž nenese znaku žádného z proslulých mečířů, se štítem z oceli nepřilíš čisté a jasné napadáš dva lvy, nejdivočejší, jací se kdy zrodili v afrických lesích! Odvážný Manchane, vlastní tvoje činy ať ti jsou chválou, neboť nemám slov, kterými bych tě mohl dost pochváliti!“

Spisovatel dokončiv svoje oslovení, pokračoval ve vyprávění: krotič spatřiv dona Quijota připraveného, viděl, že musí lvy pustiti, nemá-li upadnouti v nemilost u rozzlobeného a statečného rytíře, i otevřel klec, ve které byl nezvykle velký, děsný a ošklivý lev. Tento se nejprve převalil, řádně protáhl, dlouze zazíval a jazykem na dvě pídě dlouhým si protřel oči a obličej; potom vyhlédl ven, rozhlížel se na všechny strany hrozivýma očima, které by poděsily i samotnou odvalu. Don Quijote dívaje se mu upřeně do očí přál si, aby vyskočil a již ho napadl; mínil jej roztrhati rukama, tak daleko dostoupila jeho neslýchaná bláznivost. Ale pyšný lev, spíše zdvořilý než útočný,

nevšiml si ani bláznovství ani marné odvahy a rozhlédnuv se obrátil se k donu Quijotovi zadkem a nenuceně a lhostejně se vrátil do klece.

Tu don Quijote žádal krotitele, aby jej vyhnal ranami a drážděním.

„To si rozmyslím,“ řekl tento, „neboť bych byl první, koho by rozsápal. Smiřte se s tím, co se stalo, neboť větší odvahy býti nemůže, a nedrážděte štěstí podruhé; lev má dveře dokořán a chce-li ven, může; pakliže nevyšel dosud, nevyjde dnes vůbec; vaše odvaha se dostatečně ukázala. Povinností řádného zápasníka je, jak soudím, aby vyzval svého soupeře a čekal jej v poli; nedostaví-li se, stává se padouchem a druhý je tím samým vítězem.“

„Máte pravdu,“ řekl don Quijote, „zavři klec, příteli, a řádně mi dosvědč, že jsi otevřel dveře lvu, který přesto, že jsem ho očekával, nevyšel, já že ho čekal podruhé a on znovu nevyšel a lehl si. Více nepotřebuji, d'as vem kouzelníky! Pánbůh ať jest pomocníkem rozumu, pravdě a skutečnému rytíři a zavři klec, já zavolám uprchlíky zdaleka, aby poznali mé vítězství z tvých úst.“

Krotič vyplnil rozkaz, don Quijote připevnil na hrot píky šátek, kterým si po tvarohové povodni utíral obličej, a dával jim znamení.

Oni stále prchali ohlížejíce se při každém kroku a šlechtic jel stále první. Jakmile Sancho uzřel znamení, pravil:

„Sázím svůj život, nezvítězil-li můj pán nad šelmami, protože sám dává znamení.“

Všichni pozorovali znamení dona Quijota, potom přemohli poněkud strach a přibližovali se pomalu k místu, odkud je don Quijote očividně volal. Posléze přece přišli k vozu a tu řekl don Quijote vozkovi:

„Bratře, zapřáhněte svoje mezky a pokračujte v cestě a ty, Sancho, mu dej dva zlaté dukáty pro něho a pro krotitele za to, že jsem je zdržel.“

„S radostí, pane,“ odpověděl Sancho, „ale co lvi? Jsou mrtvi, nebo živi?“

Ted' vyprávěl krotič podrobně o zápase, zveličuje, jak jen mohl a uměl, odvahu dona Quijota: jak se jeho pohledu lev poděsil a nevyšel z klece, ačkoliv dvířka byla dlouhou dobu otevřena, a jak mu rytíř dovolil zavřítí dveře nerad a s velkým sebezapřením teprve, když ho upozornil na to, že by bylo pokoušením Boha, aby lva nutil vyjít z klece drážděním.

„Co si o tom myslíš, Sancho?“ tázal se don Quijote. „Hle, jakou moc mají čáry před skutečnou odvahou. Mé štěstí mohou kouzelníci zničit, ale proti mé odvaze a síle jsou bezmocní.“

Sancho vyplatil dva dukáty, vozka zapřáhl, krotič zlíbal ruku donu Quijotovi, děkuje mu za prokázanou laskavost a slibuje, že bude vyprávěti, až se dostane ke dvoru, o neslýchané odvaze samému králi.

„Kdyby snad Jeho Veličenstvo chtělo vědět, kdo to byl, řekněte mu, že Lví rytíř, jak se ode dneška budu nazývati místo Rytíř Smutné Postavy; v tom jsou mi starým vzorem potulní rytíři, kteří měnili často svá jména, když měli příležitost.“

Všichni, vůz i don Quijote a jeho druhové, pokračovali v cestě. Po celou dobu don Diego de Miranda vůbec nepromluvil a pozoroval bedlivě dona Quijota, co činí a říká, a zdálo se mu, že je to moudrý blázen a bláznivý mudrc. Neznal totiž první díl jeho historie, neboť jinak, kdyby jej byl četl, neobdivoval by se jeho skutkům a řeči znaje dobře jeho pomatenost a nepokládal by jej střídavě za blázna a rozumného, neboť jeho řeč byla chytrá, uhlazená a pěkná, ale skutky nesmyslné, bláznivé a ztřeštěné; řekl sám k sobě:

„Jest možné větší bláznovství nežli posaditi si na hlavu helmu tvarohem naplněnou a domnívati se, že čarodějníci člověku změkčili mozek? A větší ztřeštěnost než bez rozvahy zápasiti se lvy?“

Z jeho zamyšlení jej vyrušil don Quijote, řka:

„Nepochybuji, že mě Vaše Milost pokládá za pomatence a blázna, a nebylo by divu, kdybych jím byl, neboť moje činy o tom svědčí. Ale přesto bych si přál, aby Vaše Milost poznala, že nejsem blázen ani slaboduchý, jak se zdá. Pěkně vypadá, když statný rytíř na kolbišti před králem přemůže divokého býka nebo když se utká třpytivě vyzbrojen se soupeřem před zraky dam; pěkný je pohled na všechny

ty rytíře, jejichž válečné umění jest ke cti jejich knížatům; ale nade všecky vyniká potulný rytíř bloudící pustinami, křižovatkami, lesy a horami sám, vyhledáváje nebezpečná dobrodružství, aby získal jimi jen slávu a nehynoucí pověst. Cením si více potulného rytíře, opakuji, který ochránil vdovu někde v pustině, než rytíře dvorského, kořícího se městské slečince.

Rytíři mají různá zaměstnání; dvořan ať je k službám dámám, honosnou ozdobou a chloubou králova dvoru, ať dává nádherné hostiny pro chudé rytíře, ať pořádá zápasy a turnaje a vystupuje vznešeně, okázale a štědře a hlavně křesťansky; tím zastává správně svůj úkol; ale potulný rytíř musí blouditi celým světem, pronikati nejrůznější bludiště, vrhati se vstříc nebezpečí, snášeti v pustinách žár palčivého slunce uprostřed léta, krutý vítr a mráz v zimě; nesmí utíkati před lvy, hroziti se oblud, báti se draků, neboť jeho pravým úkolem je vyhledávati je, napadati je a vítěziti nad nimi.

A protože jsem z řad potulného rytířstva, musím napadati všechno, co se týká mého oboru. Bylo tedy mou svatou povinností napadnouti lvy, jak jsem učinil, ačkoliv jsem věděl, že je to nesmírně odvážné; jsem si dobře vědom, co znamená udatnost a že stojí mezi šílenstvím a zbabělostí. Méně chybné však jest, když odvážný muž dospěje až k hranici slepé odvahy, než kdyby klesl až k zbabělosti; jako jest hýřilu snadnější státi se štědrým než lakomci, tak opravdovému odvážlivci je lehčí býti vpravdě hrdinným nežli zbabělci státi se opravdu hrdinským. A co se týče dobrodružství, věřte mi, pane done Diego, lépe je schválně je vyhledávati, než se jim vyhýbati, neboť posluchačům se více líbí: „Ten rytíř je slepě statečný a prudký“ než „ten rytíř jest bojácný a zbabělý“.

„Pravím, pane done Quijote,“ řekl don Diego, „že vaše řeč i konání je v úplném souladu s rozumem a zdá se mi, že kdyby se zákony a řády potulného rytířstva ztratily, byly by zachovány v prsou Vaší Milosti jako v knihovně nebo archivu; ale pospěšme si, neboť je již dosti pozdě, abychom přijeli do vsi do mého domu, kde si Vaše Milost odpočine od námahy ne-li tělesné, jistě duševní, která často i tělo zmáhá.“

„Přijímám vaše pozvání jako důkaz přízně a milosti, pane done Diego,“ odpověděl don Quijote.

Pospíšili si a kolem druhé hodiny odpoledne dojeli do vsi a domu dona Diega, jehož Quijote nazval rytířem Zeleného pláště.

KAPITOLA XVIII.,

jak se dařilo donu Quijotovi v domě rytíře Zeleného pláště a jiné nezvyklé věci.

Don Quijote shledal dům dona Diega de Miranda prostranný, podobný venkovským domům; nade dveřmi byl kamenný a hrubě tesaný znak, na nádvoří pak byl sklep a v průjezdě výklenek s množstvím džbánů z Tobosa, které mu připomněly změněnou a zakletou jeho Dulcineu; nevšímaje si nikoho z přítomných jen si povzdechl a řekl:

*„Sladký přírody skvoste, k mému neštěstí vznikší,
sladký, veselý tvore, boží jež vůle řídí...“*

ó, toboské džbány, které mi připomínáte sladký důvod mé hořkosti!“

Jeho zvolání zaslechl student-básník, syn dona Diega, který jim přicházel s matkou vstříc; matka i syn udiveni pozorovali vzezření dona Quijota, který seskočil z Rocinanta a dvorně ji žádal, aby mu dovolila políbiti ruku, a don Diego pravil:

„Uvítejte, paní, s náležitou laskavostí dona Quijota de la Mancha, nejodvážnějšího a nejmoudřejšího potulného rytíře.“

Paní jménem doña Cristina přijala jej velmi přívětivě a zdvořile a don Quijote uvedl se jí také mnohými hledanými a zdvořilými slovy. Seznámil se i se studentem, který z řečí dona Quijota soudil, že jest chytrý a učený.

Potom spisovatel probírá podrobně vše, co možno spatřiti v domě zámožného zemana; ale překladatel této historie vynechal vhodně podobné maličkosti, poněvadž nezapadají do rámce celého vyprávění, které klade hlavní důraz na pravdivost, a ne na malicherné podrobnosti.

Uvedli dona Quijota do komnaty a tam mu Sancho sňal zbroj, takže don Quijote zůstal v kalhotách a kazajce z kamzičiny, pošpiněné rzí zbroje; na krku měl neškrobený studentský límec bez kraje, boty měl hnědé a navoskované. Meč měl zavěšený na řemeni z tulení

kůže přes rameno, neboť prý dlouhá léta trpěl ledvinovou nemocí. Přehodil přes sebe plášť z jemného hnědého sukna, umyl si hlavu asi pěti šesti konvemi vody (počet konví není přesně znám), ale voda byla stále jako syrovátka vinou nenasytného Sancha, který koupil ten nešťastný tvaroh. Vystrojen vešel don Quijote vznešeně a panský do jiné komnaty, kde jej očekával student, aby jej zabavil, než připraví stůl; paní doña Cristina chtěla totiž důstojně uctíti vzácného hosta a ukázat, jak jej dovede pohostit.

Zatímco don Quijote odkládal zbroj, tázal se don Lorenzo (to bylo totiž jméno syna dona Diega) otce:

„Pane, kdo jest onen rytíř? Já i matka užasli jsme nad jeho jménem, chováním a oblekem i názvem ‚potulný rytíř‘.“

„Nevím, jak ti odpovědět, synu,“ řekl don Diego, „mohu jen říci, že se dopouští věcí jako největší blázen a že jeho řeč jest zcela rozumná, pravý opak jeho skutků; mluv s ním a prozkoumej jeho znalosti a posuď, neboť jsi rozumný, je-li v něm více rozumu nebo bláznovství; já sám soudím, že jest spíše blázen než rozumný, abych přiznal pravdu.“

Potom don Lorenzo odešel pobaviti dona Quijota, jak už řečeno, a mimo jiné řekl don Quijote donu Lorenzovi:

„Otec Vaší Milosti, pan don Diego de Miranda, mě zpravil o vašem vzácném nadání a schopnostech i o tom, že jste velkým básníkem.“

„Básníkem snad jsem,“ odpověděl don Lorenzo, „ale že bych byl velkým, o tom nemůže býti řeči; sice miluji poezii a dobré básníky, ale nemohu býti nazýván velkým, jak otec tvrdí.“

„Ta skromnost se mi zamlouvá,“ řekl don Quijote, „neboť málokterý básník je tak skromný, aby o sobě pyšně nemyslil, že jest největším básníkem na světě.“

„Každé pravidlo má svou výjimku,“ řekl don Lorenzo, „najde se snad přece básník, který o sobě tak nesmýšlí.“

„Takových je málo,“ odpověděl don Quijote; „řekněte mi, Milosti, o čem nyní básníte. Váš otec mi řekl, že vás ty verše znepokojují stále a dají vám mnoho námahy. Je-li to nějaký básnický doprovod, rád bych jej slyšel, neboť jim také trochu rozumím; a jde-li o literární

závody, hleďte, Milosti, získati druhou cenu, neboť první obyčejně dosáhne ten, kdo má buď příznivce, nebo pochází ze vznešeného rodu, kdežto druhá se udílí spravedlivě; tím třetí cena stává se druhou a první třetí podle toho, jako při rozdělování cen na univerzitách. Ale přece vyznamenaný první cenou jest slavný.“

Až dosud mluví rozumně, řekl si don Lorenzo, pokračujme tedy. Privil k němu:

„Soudím, že Vaše Milost studovala. Které vědy jste poslouchal?“

„Vědu o potulném rytířství,“ odpověděl don Quijote, „která se vyrovná poezii, ba snad ji ještě o něco předčí.“

„Neznám té vědy a neslyšel jsem o ní,“ řekl don Lorenzo.

„Tato věda obsahuje všechny nebo dobrou většinu věd ostatních, neboť ten, kdo ji studuje, má býti právníkem a znalcem všech zákonů, aby udílel každému, co mu patří; má býti teologem a znáti správně a přesně základy učení křesťanského, které vyznává; má býti lékařem a vyznat se ve všech léčivých bylinách, aby je poznal v poušti a pustině, neboť potulný rytíř nemůže pro každou maličkost sháněti ranhojiče; má býti hvězdářem, aby určil podle hvězd přesně hodinu noční a díl světa, ve kterém se nalézá; a má býti dobrým matematikem, neboť toho potřebuje na každém kroku; nepřipomínám, že musí býti čestný a ctnostný, a co se týče maličností, říkám, že má plovati, jako prý plovat Nicolas-ryba či Nicolao-ryba; musí dovésti okovati a osedlati koně a dát mu uzdu; a abych opět uvedl vlastnosti důležitější, má býti věrný Pánubohu a své dámě, má býti čistý v myšlenkách a slovech i štědrý v skutcích, odvážný v činech, trpělivý v neštěstí, vlídný k nuzným a má hlásati pravdu, třeba platil svým životem. Ze všech těchto dílů záleží skutečný potulný rytíř a z toho vidí Vaše Milost, pane done Lorenzo, jaká je to věda, ona věda o potulném rytířství a možno-li ji srovnávati s nejdůležitějšími vědami, kterým učí na školách.“

„Je-li tomu skutečně tak,“ řekl don Lorenzo, „tvrdím, že tato věda předčí všechny.“

„Jak to myslíte, je-li tomu tak?“ tázal se don Quijote.

„Nevěřím, že by byli kdy a zvláště dnes potulní rytíři s těmi vlastnostmi.“

„Již mnohokrát jsem řekl,“ odpověděl don Quijote, „a zase říkám, že většina lidí má za to, že nebylo potulných rytířů, a poněvadž vím, nedokáže-li jim nebe samotné pravdu, že bych se já o to marně pokoušel – neboť mám o tom již zkušenost –, nebudu se nyní namáhati, abych Vaší Milosti vyvrátil její i mnoha jiných omyl, ale požádám nebe, aby vás poučilo a přesvědčilo, že potulní rytíři byli velmi užiteční v dávných dobách i jak by byli užiteční nyní; teď ovšem zvítězila vinou hříchu spíše lenost, zahálka, obžerství a neřest.“

Host chytře vyvázl, řekl si don Lorenzo, je to přece podivný člověk a já bych byl bídným hlupákem, kdybych o tom nebyl přesvědčen.

Rozhovor skončili, neboť je zavolali k obědu. Don Diego tázal se syna, co si myslí o hlavě hostově, a syn odpověděl:

„Z jeho bláznovství ho nevyléčí ani všichni lékaři a pravdiví spisovatelé světa; je to úplný blázen, ale má mnoho jasných chvil.“

Oběd se úplně vyrovnal těm, o nichž don Diego řekl, že je strojí pro hosty: byl skutečně čistý, chutný a hojný. Donu Quijotovi se nejvíce líbilo ticho domu, který připomínal kartuziánský klášter.

Po obědě, jakmile poděkovali Bohu a umyli si ruce, požádal vřele don Quijote dona Lorenza, aby přednesl verše pro literární závody. Don Lorenzo řekl:

„Abych nepřipomínal básníka, který odmítá, když ho žádají, aby přednášel, a sype to ze sebe, když se ho nikdo neprosí, řeknu svoji glosu, kterou se nedožaduji žádné ceny, ale kterou jsem chtěl zbystřit pouze svůj rozum.“

„Můj přítel, moudrý muž,“ poznamenal don Quijote, „nedoporučoval psát glosy k veršům, neboť prý nemohou přesně souviset s textem a často, ba obvykle, se minou úplně s cílem i smyslem toho, co mají glosovati; zákony glos jsou mimoto příliš přísné, nedovolují otázek, dlouhých úvodů, tvoření substantiv ze sloves ani záměny smyslu a vůbec jsou spisovatelé glos vázání ještě jinými přesnými pravidly, jak Vaše Milost jistě ví.“

„Skutečně, pane done Quijote,“ pravil don Lorenzo, „rád bych vás někdy uvedl do rozpaků, ale uklouznete vždy jako úhoř.“

„Nechápu,“ odpověděl don Quijote, „co tím Vaše Milost míní, tvrdíc, že vždy uklouznu.“

„Řeknu vám to,“ pravil don Lorenzo, „ale nyní prosím, Milosti, vyslechněte moji glosu a nejprve glosované verše:

*Kdyby má minulost navrátila se,
na jiné věru bych nečekal,
než abych zrakem svým uhlídal,
co osud mi chystá v budoucím čase.*

GLOSA.

*Poněvadž štěstí světa vratké,
i já jsem v krátké ztratil době
vše, co mi bylo kdysi sladké,
své nelítostné díky sudbě.
Po léta osudu se kořím,
po léta klečím mu u nohou;
Osude, smiluj se! Já věřím:
polevit strasti mé nemohou,
leč kdyby minulost navrátila se.*

*Jiného nechci já blaženství,
po jiném netoužím já jmění,
na jiné nežárlím vítězství,
v jiném nevidím povýšení,
leč v štěstí, kteréš poznat mi dal.
Osude, bolest svou bych snesl,
utlumil všečen duše své žal,
nad ohněm trýzně bych nehlesl.
Na jiné věru bych nečekal.*

*Nemožné ovšem žádám věci,
neboť na světě moci není,
která by nazpět zase téci
přiměla čas, padlý v zapomnění.
Hodiny letí, běží a jdou,
bláznivé myslit je na návrat;
blázen je, kdo by chtěl řečí svou
zadržet prchavý jejich řád:
kéž bych je zrakem svým uhlídal.*

*Žítí v jich kole zčarovaném,
doufat hned a hned se zase bát?
V žití, žitím neprávem zvaném,
vítán je milenci smrti chlad.
Já též bych nelekal se smrti,
tajemný hlas však mluví ve mně
a ránu zdržuje, co drtí,
bázně hlas; tím mi hrozí temně,
co osud chystá mi v budoucím čase.“*

Jakmile skončil, uchopil don Quijote, povstav, pravici dona Lorenza a zvolal hlasitě, že téměř křičel: „Při vznešeném nebi, šlechtný mladíku, jste největším básníkem světa a jste hoden, aby vás ověnčili ne na Cypru, ani v Gaetě, jak řekl básník, jemuž ať Bůh odpustí, ale v akademii v Athénách, kdyby dnes ještě byla, nebo v Paříži, Bologni a Salamance. Soudce, kteří vám neudělí první cenu, ať zničí Foibos svými šípy a Múzy ať nikdy nevzkročí do jejich domů. Předneste mi, pane, chcete-li, nějakou větší báseň, neboť bych chtěl poznati úplně vaše skvělé nadání.“

Je jistě zajímavé, že don Lorenzo byl potěšen chválou dona Quijota, přestože jej považoval za blázna. – Ó moci pochlebenství, kam až saháš a co všechno pojme tvoje moc! Tuto pravdu dokázal don Lorenzo, neboť na přání dona Quijota přednesl tuto znělku o Pyramovi a Thisbe:

*„Zdí otvor prorazila mladá krása
a prsa Pyramova láskou jala;
Bůh Amor rodný ostrov zanechal a
jde se přesvědčit, co zmohla láska.*

*Zde ticho vládne, neboť neosmělí
se hlásek projít úzkou štěrbinou;
však duše se tu k sobě přivinou,
vždyť láska nemožnosti konat velí.*

*Touha ji zavedla; odvážná dívka jde
vstříc stínů mrtvých chladné říši.
To osud rozkázal a člověk darmo lká.*

*Oba milence tak, divný osude!
zabíjí, kryje, k životu zas křísí
zároveň meč, hrob, vzpomínka básníka.“*

Don Quijote vyslechnuv tu znělku řekl donu Lorenzovi:

„Díky Bohu, že jsem v nesmírném množství planých básníků našel jednoho opravdového, kterým jest Vaše Milost, můj pane, neboť tak soudím z dokonalosti této znělky.“

Celé čtyři dni byl don Quijote hostem dona Diega a potom prosil za dovolení, aby mohl odejít; vzdávaje mu dík za laskavé pohoštění; myslil, že není vhodné, aby potulný rytíř žil delší dobu v nečinnosti a požitcích, a chtěl opět hledati podle povinnosti dobrodružství, v této krajině prý velmi četná, kterými by si ukrátil čas, než nastane den sedání v Zaragoze, kam míří. Chtěl nejprve prozkoumati jeskyni Montesínovu, známou z podivných vypravování, a hlavně v ní odkrýt pravé prameny sedmi jezírek, zvaných Ruideřiných. Don Diego i jeho syn souhlasili s jeho počestným plánem a žádali jej, aby si vzal z jejich majetku vše, čeho potřebuje; oni sami že mu přispějí, čím budou moci, jak to vyžaduje jeho rod i jeho čestné povolání.

Pak nastal den rozloučení, který byl radostně očekáván donem Quijotem, ale smutně Sanchem, kterému se v hojnosti domácnosti dona Diega notně líbilo; netoužil po hladu v pustinách a lesích, kde často nuzoval s prázdným tlumokem. Proto napěchoval tlumok vším, co měl za nejnütnější.

Při loučení řekl don Quijote donu Lorenzovi:

„Nepamatuji se, řekl-li jsem už Vaší Milosti, a řekl-li jsem, opakuj, že chce-li Vaše Milost bez námahy a dlouhých bloudění, a přece jistě dosáhnouti neschůdného vrcholu chrámu slávy, musí opustit stezku poezie a dáti se na užší cestu potulného rytířství, která vás může lehce udělati císařem.“

Touto radou podal don Quijote poslední důkaz svého bláznovství, který ještě zvětšil, řka:

„Jen Bůh tuší, jak rád bych pana dona Lorenza vzal s sebou a naučil jej odpouštěti poraženým a vítěziti nad pyšnými, což jsou hlavní ctnosti potulného rytířstva; ale v tom mi brání jeho mládí a krásné jeho cíle, stačí tedy, upozorním-li Vaši Milost, oddá-li se poezii, že je nutno, abyste spoléhal spíše na cizí úsudek než vlastní, neboť všem rodičům vlastní děti jsou nejkrásnější a při duševních dětech tento omyl platí dvojnásob.“

Otec a syn divili se opět jeho popletené řeči brzo rozumné, brzo bláznivé i vytrvalosti, s jakou ve všem spatřoval jen nešťastná dobrodružství, vrchol svých snah. Zdvořile si nabídli znovu svoji pomoc a don Quijote a Sancho Panza poručivše se paní hradu vydali se na cestu, první na Rocinantu, druhý na oslu.

KAPITOLA XIX.

o příběhu zamilovaného pastýře a o jiných opravdu pěkných příhodách.

Don Quijote ještě nedaleko vsi dona Diega potkal dva muže, duchovní nebo studenty, a dva venkovany jedoucí na čtyřech oslech. Jeden ze studentů vezl s sebou v ranečku ze zeleného plátna něco bílého prádla a dva páry vlněných punčoch, druhý měl pouze dva nové kordy na šerm s koženými váčky na špičce. Venkované vezli různé věci, svědčící, že jedou z nákupu z velkého města domů do vsi; studenti i venkované se podivili donu Quijotovi jako každý, kdo jej spatřil, a toužili seznámiti se s mužem tak se lišícím od ostatních. Don Quijote je pozdravil a seznav, že mají společnou cestu, nabídl se jim za společníka, prose je, aby jeli volněji, neboť jejich osli vykročovali si bystřeji než jeho kůň. A aby je získal, řekl jim, že je potulný rytíř, který všude vyhledává ve světě dobrodružství, a pověděl jim, že se jmenuje don Quijote de la Mancha a že je zván Lví rytíř.

To vše připadalo vesničanům, jako by hovořil řecky nebo turecky, ale studenti ihned uhodli, že je don Quijote trochu pomatený; přesto však se mu obdivovali a jeden z nich řekl:

„Nemáte-li určitého cíle, pane rytíři (ti, kdož se vydávají za dobrodružstvím, jej obyčejně nemají), pojed'te s námi, Milosti, a spatříte nejkrásnější a nejbohatší svatbu, jaká se kdy slavila v Manche a v okolí.“

Don Quijote se otázal, bude-li to svatba nějakého velmože, když ji tak velebí.

„Ne,“ odpověděl student, „bude to svatba jen sedláka se selkou, on jest však nejbohatší v celém zdejším okolí a ona krásná, že krásnější není k nalezení. Přípravy k svatbě, která se má konati na lučině u vsi, ze které pochází nevěsta, nazývaná krásnou Quiterií, jsou velkolepé; ženich se jmenuje Camacho; nevěstě je osmnáct let a ženichovi dvaadvacet. Oba jsou pro sebe jako stvořeni, ačkoliv někteří pomlouvači tvrdí, že rod krásné Quiterie je vznešenější než rod Camachův; dnes

ovšem na tom málo záleží, poněvadž bohatství znamená nejvíce. Camacho je opravdu štědrý, dal vybudovati loubí nad celou loukou, takže slunce stěží se prodere, chce-li se podívatí na trávu, kterou je louka pokryta. Bude se tam tančiti s meči i drobnými rolničkami, neboť v jeho vsi takové tance znají. O dupáku se nezmiňuji, neboť jich k němu nazval, až Pánbůh brání; avšak žádná z těch věcí, o kterých jsem vyprávěl, nebude na svatbě tak důležitá jako to, co při nich podnikne odmítnutý Basilio. Je to mladý pastýř z téže vsi co Quiteria a má dům vedle domu rodičů Quiteriiných; toho využil Amor, aby obnovil zapomenutou lásku Pyrama a Thisby, neboť Basilio se zamiloval do Quiterie ještě jako útlé dítě a ona splácela jeho touhu počestnou laskavostí, takže si celá ves veselá vyprávěla o lásce dětí Basilia a Quiterie. Když dorostli, otec Quiteriin zakázal Basiliovi obvyklé návštěvy v svém domě, a aby se zbavil ustavičného hlídání, rozhodl se provdati svoji dceru za bohatého Camacha; Basiliovi ji dáti nechtěl, neboť štěstí mu nebylo tak příznivo jako příroda. Příznávám bez závisti, že je to nejvtipnější chlapec, jakého znám, metá skvěle tyčí, znamenitě zápasí a hraje v míč, běhá jako kamzík, skáče lépe než koza, koulí kuželky, jako by čaroval, zpívá jako skřivan, hraje na kytaru, že téměř mluví, a především výborně zná šerm.“

„Pro tuto jedinou přednost,“ poznamenal don Quijote, „by ten mladík měl dostati za ženu nejen krásnou Quiterii, ale samu královnu Ginebru, kdyby ještě žila, přes odpor Lanzarota a všech jiných, kteří by mu bránili.“

„To by měla slyšet moje žena,“ řekl Sancho Panza pozorně naslouchající, „neboť ona tvrdí, že si každý má vzít jen sobě rovnou, a zastává přísloví: Vrána k vráně sedá. Přál bych si, aby si ten milý Basilio, který se mi líbí, vzal tu paní Quiterii, aby se potěšili a měli dobře ti, kteří nepřejí sňatku milenců,“ (toto myslel ovšem naopak).

„Kdyby se mohli vzít všichni, kdo se mají rádi,“ řekl don Quijote, „přestalo by právo rodičů rozhodovati o sňatku svých dětí; potom by si dcery zvolily za manžela třeba sluhu svého otce nebo nafoukaného a nastrojeného mladíčka z ulice a možná i ničemného

rváče, neboť láska zaslepuje rozvahu, které je nutně třeba při změně stavu; ve stavu manželském je velké nebezpečí, že se zmýlíme, a je třeba velké opatrnosti a ochrany boží, abychom se nezklamali. Chce-li se někdo vydati na dlouhou cestu a je rozumný, najde si nějakého řádného a příjemného společníka, který by jej doprovázel; proč nemá totéž učiniti člověk, který má celý svůj život až do smrti trávit s druhým, zvláště když jej má tento provázeti na lože, za stůl a všude, jako žena činí? Žena není zbožím, které je možno koupiti, vrátiti, prodati nebo vyměnit, ale bytostí neodlučitelnou až do konce života; jest smyčkou, která se stane gordickým uzlem, vložíš-li si ji na krk, a ten není možno rozvázati jinak leč smrtí. O tomto tématu bych mohl hovořiti déle, ale zdržuje mě zvědavost na další osudy Basiliovy, může-li nám je pan licenciát vylíčiti.“

Student, bakalář či licenciát, jak jej nazýval don Quijote, odpověděl:

„Nevím více o něm, nežli že od oné chvíle, kdy se dozvěděl o svatbě krásné Quiterie s bohatým Camachem, nikdo ho nespátřil usmířiti se nebo rozumně promluvit; stále je zadumán, smuten, rozmlouvá sám se sebou, patrně se pomátl; jí velmi málo, pouze ovoce, a spí-li vůbec, tak v polích na zemi jako divoké zvíře; časem vzhlédne k obloze nebo tupě se zadívá na jedno místo, takže připomíná sochu v šatu, kterým vítr pohazuje. Jeho hluboká láska jest zřejmá a strachujeme se, že manželský slib krásné Quiterie bude jeho smrtí.“

„Bůh to zařídí,“ řekl Sancho, „neboť raní-li, tak také vyléčí, a nikdo nemůže říci, co se zítra stane; je to ještě hezkých pár hodin a mnohdy za jedinou chvilku spadne i chalupa; často jsem viděl, že přšelo a zároveň svítilo slunce, a mnohý večer klidně usne a ráno se už neprobudí. Řekněte mi, může se někdo chlubit, že zarazil hřebík do kola osudu? Ne, a mezi ‚ano‘ a ‚ne‘ ženy neodvážil bych se položit ani špičku špendlíku, že by se tam nevešel. Jestli Quiterie miluje Basilia celým svým srdcem, má celý pytel naděje, neboť láska prý se dívá brýlemi, že jimi vidí zlato místo mědi, bohatství místo chudoby a perly namísto blikavých očí.“

„Ať tě čert vezme, Sancho, přestaň již!“ zvolal don Quijote. „Jak začneš s příslovími a rčeními, nedočká se nikdo konce, leda Jidáš, který tě vezme. Řekni mi, hlupče, jak ty můžeš mluvit o hřebu, kolu a jiném?“

„Inu, když mne nechápete,“ odpověděl Sancho, „nedivím se, že pokládáte moji řeč za nesmysl, ale to nevadí, já si rozumím a vím, že jsem neřekl nic hloupého; to jen Vaše Milost, můj pane, klystýruje moje hovory a činy.“

„Kritizuje je správně,“ podotkl don Quijote, „a ne klystýruje, ty hanobiteli řeči, aby ti jazyk zdřevěněl!“

„Nezlobte se, Milosti,“ řekl Sancho, „víte dobře, že jsem nežil v hlavním městě a nestudoval v Salamance, abych poznal, pletu-li slova ve své řeči. Bůh je mým svědkem, že nemůžete žádati, aby Sayagan hovořil jako Toledan, a jistě jsou i Toledané, kteří mluví až hanba poslouchat.“

„Ano,“ přisvědčil licenciát, „neboť nemohou ti, kteří vyrůstali v jirchárně a na Zodocoveru, mluvit vybraně jako ti, kteří tráví celé dny v chodbách hlavního chrámu, a přece jsou všichni Toledané. Ryzím, čistým a ozdobným jazykem mluví vzdělaní dvořané, i když jsou třeba z Majalahondy; zdůrazňuji vzdělaní, neboť jich jest málo a základem správné mluvy je vzdělání, zvláště pojí-li se k němu i cvik. Já, pánové, studoval jsem církevní právo v Salamance a jsem trochu hrd, že se dovedu vyjadřovati jasně, správně a vybraně.“

„Kdybyste si více byl hleděl cvičení jazyka než cvičení v šermu,“ řekl druhý student, „mohl jste býti prvním žákem a nemusil jste dopadnout nejhůře ze všech.“

„Mýlíte se, bakaláři,“ odpověděl licenciát, „odsuzujete-li cvičení v šermu jako zbytečnost.“

„Nemýlím se,“ řekl Corchuelo, „jsem o tom naopak pevně přesvědčen a dovolte, abych vám to názorně dokázal: kordy s sebou máte, místa je zde dost a já mám náležitou sílu a prudkost a odvahy dost, abych vás přesvědčil, že mám pravdu. Můžete sesednout a užít svých nacvičených kroků, výpadů a bodů a já věřím, že svou přirozenou, nenaučenou obratností vám zahraju, až uslyšíte andělíčky

zpívat; ve svou obratnost věřím, neboť žádný člověk na světě mne dosud nepřinutil k útěku a není na zemi takového, abych před ním ustoupil.“

„O útěku nemluvíme,“ řekl licenciát, „ale je zcela možné, že by vám vykopali hrob na tom místě, kde byste se se mnou utkal; tím chci říci, že by vás zničil můj výcvik, který přehlídíte.“

„To se ihned uvidí,“ zvolal Corchuelo, seskočil z osla a uchopil vztekle jeden kord, který vezl licenciát na svém dobytčeti.

„Tak to nepůjde,“ řekl ihned don Quijote, „budu řídití zápas a rozhodovati o tom, co často zůstává nerozřešeno.“

Sestoupil z Rocinanta, uchopil kopí a stanul uprostřed cesty v tom okamžiku, kdy již licenciát vybranými pohyby a kroky zaútočil na Corchuela, který se na něho střemhlav vrhal, probodávaje ho, jak se říká, očima. Oba sedláci, kteří zůstali na oslech, byli diváky této smrtelné tragédie.

Corchuelo sekal, bodal, mlátil, odrážel a mával kordem prudčeji než krupobití. Bránil se jako podrážděný lev, ale licenciát mu vrazil k ústům váček na hrotu svého kordu, aby jej políbil jako svaté ostatky, a to jeho vztek ochladilo. Vůbec, licenciát zasáhl kordem všechny knoflíky jeho krátkého kabátu, rozsekal mu šaty, že mu visely jako polypova ramena, dvakráte mu shodil klobouk a podráždil jej tak, že rozzuřen chopil kord za jílec a odhodil jej skoro na tři míle, jak prohlásil jeden z přítomných venkovanů, povoláním soudní písař, který mu pro kord doběhl; to byl dostatečný důkaz, že skutečně cvik vítězí nad silou.

Corchuelo znaven usedl a Sancho k němu přišel a pravil:

„Skutečně, pane bakaláři, uposlechněte mne a podruhé se nepouštějte v zápas kordy, ale v zápas pěstí nebo házejte tyčí, protože na to spíše se hodíte mládím i silou. Skuteční mistři šermu prý treff hrotem kordu i do jehelního ouška.“

„Jsem potěšen,“ řekl Corchuelo, „že jsem svou porážkou zchytřel a poznal pravdu, jež mi byla neznáma.“

Potom vstal a objal licenciáta a byli přáteli jako dříve.

Písař, který šel pro meč, se pro ně příliš loudal, a poněvadž chtěli včas dostihnouti do vsi Quiteriiny, odkud byli, jeli dále. Cestou je licenciát poučoval o přednostech kordu slovy tak přesvědčivými a tak promyšlenými důvody, že přesvědčil všechny o výbornosti toho umění, a i Corchuelo se vzdal své zaujatosti.

Než dojeli do vsi, setmělo se, ale obloha nad vsí se jim zdála, jakoby poseta nesčíslnými hvězdami. Zaslechli také různé zvuky nástrojů jako fléten, tamburín, harf, dud, bubínků a zvonců; když se přiblížili, zpozorovali bránu, postavenou u vchodu do vsi, ozdobenou lampičkami, kterými vítr tiše vanoucí ani nepohnul, neboť neměl síly, aby šelestil listím stromů.

Hudebníci bavili svatebčany, procházející se na tom příjemném místě ve skupinách: mnozí tančili, jiní zpívali, jiní hráli na různé nástroje. Zdálo se, že celá ta lučina hostí plesající radost a tančící blaho. Mnozí jiní stavěli lešení, ze kterých by mohli pohodlně přihlížeti představení a tancům, které se připravovaly na místě, kde se měla slaviti den nato svatba bohatého Camacha a pohřeb Basiliův.

Don Quijote odmítl jeti do vsi, ač jej bakalář i sedlák žádali; za důvod dal jim, že potulní rytíři nocují raději v polích a lesích než v osadách a třebas pod zlatými střechami; poodjel tedy z cesty, ač Sancho jeho rozhodnutí přijal mrzutě, vzpomínaje na bohaté pohoštění v zámku či domě dona Diega.

KAPITOLA XX.,

kde se vypráví o svatbě bohatého Camacha a o příběhu chudého Basilia.

Sotva jasná jitřenka dovolila zářícímu Phoebovi, aby osušil svými horkými paprsky vodní perly na jejích zlatých vlasech, don Quijote čile vstal a zavolal zbrojnoše Sancha, který dosud chrápal. Zpozorovav to don Quijote řekl, dříve než jej vzbudil:

„Šťastný jsi nade všechny lidi, žijící na světě; nezávidíš, není ti záviděno a spíš klidně, kouzelníci tě nestíhají a nestraší tě kouzla! Spi, pravím znovu a opakuji tisíckrát, neboť ti nevadí v spánku žárlivost tvé dámy, ani tě neprobouzejí myšlenky na splacení dluhů, netrápí tě pomýšlení, co budeš zítra jísti ty i tvoje hladová rodina, ani tě nezneklidňuje ctižádost ani netýrá lichý světský přepych, neboť tvé touhy končí starostmi o tvého osla, kdežto péče o sebe jsi ponechal mně. To jest starost a tíha daná přírodou i zvyklostí všem pánům. Sluha spí, zatímco pán bdí a přemýšlí o jeho blahu a o tom, jak mu službu zpříjemnit. Když nebe je z kovu a odpírá nutné zemi vláhy, netrápí to sluhu, ale pána, který musí živiti sluhu, i když je hlad a neúroda, poněvadž sluha mu sloužil, když byl dostatek a hojnost.“

Sancho neodpovídal, neboť spal a nebyl by se tak záhy vzbudil, ale vyrušil jej don Quijote násadou kopí. Rozespálý a líný rozhlédl se na všechny strany a řekl: „Zdá se mi, že cítím vanout od té uvité brány vůni smažící se slaniny, a ne kmínu a tymiánu; a svatba, která začíná touto vůní, není asi chudá, na mou věru.“

„Nemluv, ty žroute,“ řekl don Quijote, „a pojd', podíváme se spolu na svatbu, abychom viděli, co bude dělati odmítnutý Basilio.“

„To je mi jedno,“ odvětil Sancho, „neboť kdyby nebyl chudák, slavil by svatbu s Quiterií on. To by bylo pěkné, bez peněz a chtít se ženiti slavně! Věřu, pane, myslím, že chudák má být spokojen s tím, co má, a nemá chtít, aby mu slunce zářilo i o půlnoci. Vsadil bych svou pravou ruku, že Camacho může zahrabati Basilia do stříbrňáků, a v tom případě by Quiteria hodně prohloupila, kdyby odmítla

šperky a skvosty Camachovy a provdala se za házení tyčí a šerm Basiliův. Za zdařilé mrštění tyčí nebo šermování nedostane člověk v hospodě ani čtvrtku vína. Umění a nadání, které nic nevynášejí, patří hraběti z Nemanic; když má tyto vlastnosti někdo, kdo má také hodně peněz, to už neříkám ovšem nic. Dům řádný možno vybudovat jen na řádném základě, a tím jsou, jak myslím, nejlepší peníze.“

„Pro Boha, Sancho,“ řekl don Quijote, „přestaň už jednou, vždyť kdyby ti člověk dovolil říci vše, co pokaždé chceš, nezbylo by ti času ani k jídlu, ani spaní, neboť bys ustavičně jen žvanil.“

„Kdyby Vaše Milost neměla děravou paměť,“ odpověděl Sancho, „připomněla by si podmínky naší úmluvy, než jsme opustili domov; slíbila, že mi dovolí říkati, co budu chtít, jen když to nebude proti příteli a k újmě Vaší Milosti, a myslím, že jsem se proti této podmínce ještě neprohřešil.“

„Nepamatuji se, Sancho, na to,“ řekl don Quijote; „a i když jsme to tak smluvili, mlč už a pojď, neboť nástroje, které jsme zaslechli včera večer, zase znějí vesele údolím; svatba patrně bude slavena za ranního chládku, a ne v odpoledním horku.“

Sancho vyplnil pánův rozkaz, osedlal Rocinanta, položil sedlo na osla a oba vsedše do sedel zvolna vjeli pod loubí. Sancho nejprve spatřil mladého býka, připevněného na rožeň z jilmu a pekoucího se na ohni, pro který porazili dost velký lesík; kolem ohně stálo šest hrnců, ne obyčejných, ale podobných kádím, z nichž byla v každé spousta masa, ba celí skopci a vypadali jako holoubata; na stromech bylo rozvěšeno nekonečné množství stažených zajíců, oškubaných slepic i rozmanitá zvěř a ptáci, aby je vzduch ochladil. Bylo tam více než šedesát měchů, aspoň po třiceti litrech, jak Sancho spočetl, a naplněných jemným vínem, jak se ukázalo. Bílý chléb byl nakupen na hromady jako obilí na sýpce, sýr připomínal zdi cihel, ve dvou kotlech oleje, větších než barvířské, smažilo se pečivo, které usmažené nabírali dvěma lopatami a ponořovali je vedle v druhém kotli do medu. Kuchařky a kuchaři, jichž bylo asi padesát, vedli si čistě, obratně a vesele. Vyplnili břicho býka dvanácti jemnými selety, aby mu zlepšila uvnitř chuť a dodala křehkosti; různé koření,

připravené ve velké truhle, kupovali snad na centy, ne na kila. Celá svatba i přípravy byly zkrátka venkovské, ale tak bohaté, že by jimi bylo lze nasytiti celé vojsko.

Sancho, který vše dobře pozoroval, všechno zajímalo a nic mu neušlo. Měl nejprve chuť na hrnce masa, z nichž by byl s radostí přijal řádnou porci, potom na víno a konečně na pečivo v pánvi, možno-li nazývati pánvemi veliké kotle; a poněvadž se nemohl přemoci, přiblížil se k jednomu čilému kuchtíkovi, žádaje ho zdvořile a vybraně, aby mu dovolil namočit si do těch hrnců kousek chleba. Kuchař na to:

„Bratře, dnes zde nesmí nikdo míti hlad, díky štědrému Camachovi; sežeňte si někde sběračku a naberte si slepici nebo dvě, a at' vám svědčí.“

„Nevidím žádnou,“ odpověděl Sancho.

„Bože, jak jste neobratný a nesmělý,“ řekl kuchař. Přitom uchoпил pánev a vytáhl jí tři slepice z kotle a dvě husy a pravil Sanchovi:

„Pojezte, příteli, k snídani tuto drobnost, než nastane oběd.“

„Nevím, kam to mám dát,“ řekl Sancho.

„Tak si vezměte celou pánev,“ odpověděl kuchař, „tím se bohatství a radost Camachova nezmenší.“

Don Quijote zatím pozoroval na druhé straně loubí dvanáct sedláků na krásných kobylách ve skvělých a bohatých postrojích s rolničkami na prsou koní, kteří objeli ve svátečním kroji mnohokrát louku s veselým křikem a voláním:

„At' žijí Camacho a Quiteria! On je tak bohatý jako ona krásná a ona je nejkrásnější na zemi.“

Don Quijote slyše to řekl si:

„Je zřejmo, že ti lidé nespatriili jaktěživi Dulcineu z Tobosa, jinak by tak ukvapeně nevychvalovali Quiteriu.“

Potom začali přicházeti pod loubí různí tanečníci a mezi jinými i tanečníci s meči; bylo to čtyřiaadvacet hezkých a jarých mladíků, oděných jemným bílým plátnem a na hlavách měli pestré šátky. Jeden z jezdců otázal se jejich vůdce, statného to hocha, zdali se někdo z tanečníků nezranil.

„Dosud nikdo, chvála Bohu, všichni jsou zdraví.“

Potom začal tančiti s ostatními tak svižně a dovedně, že don Quijote, který už viděl různé tance, byl tímto nadšen nade všechny. Líbily se mu také tančící mladičky a krásné dívčinky, jimž nebylo jistě míň než čtrnáct a více než osmnácte let; všechny měly zelené šaty; rusé vlasy, spletené i rozpuštěné, mohly se rovnati vlasu slunce a v nich měly zapleteny věnce z jasmínu, růží, chudobek a kozího listu. Vedl je ctihodný stařec a stará dáma, ale oba byli obratnější, než bylo lze očekávati od jejich stáří. Tanec doprovázely zamorské dudy a dívky, jejichž obličejové svědčily o ctnosti a jejichž nožky jen hrály, tančily nejpůvabněji na světě.

Pak přišel na řadu nový tanec, a to tanec provázený recitací. Osm rusálek bylo rozděleno na dvě skupiny; jedné velel Cupido s křídly, lukem, toulcem a šípy a druhé Bohatství, oděné do pestrého hedvábí a zlata. Rusálky, které vedl Cupido, měly na zádech připevněny bílé pergamenové lístky a na nich svá jména: první Poezie, druhá Moudrost, třetí Ctnost, čtvrtá Statečnost. Jména rusálek, kráčejších za Bohatstvím byla rovněž označena: Štědrost slula první, Odměna druhá, Poklad třetí, Klidný majetek čtvrtá. Před nimi, tažen čtyřmi divochy, okrášlenými břechtanem a zeleně obarveným konopím, jel dřevěný hrad a divoši vypadali tak přirozeně, že měl Sancho bezmála strach. V čele hradu i na čtyřech zdech stálo: „Tvrz cudnosti.“ Doprovázeli je čilí bubeníci a flétnisté. Nejprve zatančil Cupido dvakráte dokola, potom vystřelil šíp na dívku na cimbuří tvrze a zvolal:

*„Bůh jsem mocný, jehož zdání
zemí hýbe, moře řídí,
větrů vodí tiché vání,
v lůně země jasně vidí
běsů pekla děsné klání.*

*Nebezpečí pro mne není.
Co se mi jen zachce, mohu.
Nemožné pro lidské dění*

*skutkem je, kam vložím nohu.
Svět dle vůle mé se mění.“*

Skončil básničku, vystřelil šíp k zámku a odešel na místo. Pak se objevilo Bohatství, dvakrát zatančilo, a když bubny umlkly, pravilo:

*Víc než láska jistě zmohu.
Je to láska, jež mě vodí.
Z nejsilnějšího jsem rodu,
jenž zemi, nebi vévodí
všem přeznámého původu.*

*Bohatství jsem, při kterém
že jednati neumějí
lidé, není velkým divem.
Jaké jsem, se ti věnuji
na věky až věků, amen.*

Bohatství odešlo a předstoupila Poezie, která nejprve zatančila jako ostatní, pak upřela oči na zámeckou slečnu a řekla:

*„Myšlenkami nejsladšími
oděna tvé duše krása,
vznešenými, důvtipnými,
jestliže v mých verších jásá
tisícero znělkami.*

*Není-li snad žádostí mou
tvoje pýcha urážena,
přede tlupou závistivou
písni bude povznesena
v slávu, výši nadhvězdnu.“*

Poezie ustoupila a ze strany Bohatství předstoupila Štědrost a potančivši řekla:

*„Lidé zvou vždy štědrostí
dar, jenž jako vyhýbá se
hříchu marnotratnosti,
stejně pilně vystřihá se
zdání vlažné milosti.*

*Dnes však chci slout marnotratnou,
bych tě uctila po právu;
ač chybou je, tož přece ctnou,
znakem milostného mravu,
darem jevit lásku svou.“*

Všechny osoby obou skupin vystoupily, zatančily a přednesly svoje básně, některá vybraně, jiná směšně; don Quijote zapamatoval si ale, ač měl paměť dobrou, jenom ty, které jsme zaznamenali; potom se všechny proplétaly a splétaly půvabné a lehce v řadách, a kdykoliv se Amor přiblížil k tvrzi, vystřelil na ni šíp a Bohatství vrhalo do ni pozlacené koule. Za notnou chvíli tance Bohatství vyndalo veliký měšec z kůže španělské kočky naplněný penězi, jak se zdálo, a vhodilo jej do tvrze. Úderem prolomily se zdi, skácely se a dívka zůstala bez ochrany. Bohatství a jeho četa přiběhly a připravovaly se, hodivše jí na hrdlo zlatý řetěz, že ji zajmou a unesou; jakmile to však shlédl Amor a jeho družina, chystali se jim zabrániti a při celém tom představení tančili a chodili podle rytmu za zvuků bubínku. Divoši je utišili, rychle zbudovali zdi tvrze, dívka se do ní opět skryla a celé představení skončilo k všeobecné spokojenosti publika.

Don Quijote se otázal jedné z rusálek, kdo jim celou hru sestavil a navrhl. Řekla mu, že kněz z jejich vsi, který je velmi nadaný pro podobné věci.

„Vsadil bych se,“ pravil don Quijote, „že ten bakalář nebo obročník přeje více Camachovi než Basiliovi a že skládá lepší satiry než nešpory. Případně upozornil v té taneční hře na přednosti Basiliovy a bohatství Camachovo.“

Sancho zaslechnuv jeho řeč řekl: „Kdo má, ten má, a já jsem při Camachovi.“ Don Quijote na to:

„Je zřejmo, Sancho, že jsi sedlák a voláš slávu tomu, kdo pochodil.“

„Nevím, jaký jsem,“ odpověděl Sancho, „ale je jisto, že bych z hrnců Basiliových nedostal tak krásnou maličkost, jako jsem dostal z hrnce Camachova.“

Pochlubil se pávní plnou hus a slepic, uchopil jednu a vesele a s chutí se do ní pustil a řekl:

„Za vlastnosti Basiliovy nedám ani troník, neboť člověk je tolik, kolik má, a tolik má, kolik je. Moje babička říkala, že na světě jsou dva druhy lidí, jeden říká ‚mám‘ a druhý ‚nemám‘ a sama říkala ‚mám‘; za naší doby více znamená ten, který má, než ten, který mnoho ví, a také osel se zlatým řemenem vyhlíží lépe než kůň se sedlem; a proto znovu opakuji, že jsem větším přítelem Camacha, v jehož hrncích je plno maličností husích, slepičích a zaječích, než Basilia, v jehož hrncích je, má-li vůbec jaké, jen samá břečka.“

„Již jsi ukončil tu svou řeč, Sancho?“ otázal se don Quijote.

„Musím ukončit,“ odpověděl Sancho, „neboť, jak se mi zdá, Vaší Milosti se to nelíbí, jinak bych dovedl řečnit třeba tři dni.“

„Dej Bůh, Sancho,“ řekl don Quijote, „abych tě uhlídal němým, než umřu.“

„Podle toho, jak žijeme,“ řekl Sancho, „natáhnu brka dříve já než Vaše Milost a pak snad budu němý a nepromluví do konce světa nebo aspoň do soudného dne.“

„I kdyby tomu tak bylo, Sancho,“ řekl don Quijote, „tvoje mlčení nedá nikdy dohromady, co dají tvé řeči, které jsi už namluvil, které mluvíš a ještě do konce svého života namluvíš; ostatně přirozeně, že zemřu dříve než ty, a pak tě nespatriím, asi nikdy němého, neboť hovoříš, i když piješ nebo spíš, to mi věř.“

„Na mou duši, pane,“ řekl Sancho, „té zubaté nelze důvěřovat, zhltně stejně skopce jako berana; náš farář říkal, že se stejným krokem ubírá do bohatých hradů královských jako do chudých chatrčí nuzáků. Ta ženská je mocná dost, ale málo zdvořilá, také příliš nevybírá, všechno snese a hltá a do svého rance shromažďuje lidi všeho

druhu, všech věků i stavů. Je žencem, který po poledni neodpočívá, žne za každé doby suché i zelené traviny a není možno o ní říci, že žvýká, ale hltá a polyká vše s ustavičným hladem, který nikdy neukojí; ač nemá břicha, je vodnatelná a touží stále po lidských životech, které pije jako člověk džbán studené vody.“

„Ustaň, Sancho,“ zvolal don Quijote, „zadrž, než upadneš, neboť vše, co jsi pronesl o smrti prostě po selsku, mohl by opakovati i dobrý kazatel. Ve skutečnosti, Sancho, mohl by ses státi kazatelem a jít kázat, kdybys měl tolik slušného chování co přirozené chytrosti.“

„Správně káže, kdo správně žije,“ odpověděl Sancho, „o jiné telelogii nevím.“

„Také více nepotřebuješ,“ řekl don Quijote, „ale nedovedu si vysvětliti, že toho víš tolik; přece se tvrdí, že na počátku moudrosti stojí bázeň boží, a ty se bojíš ještěřky více než Boha.“

„Starejte se, Milosti, o svoje rytířstvo,“ řekl Sancho, „a neposuzujte cizí strach nebo odvahu, poněvadž se bojím Pánaboha právě tolik jako ostatní; dovolte mi, pane, abych pomohl ze světa téhle maličkosti, a tohle všechno jsou plané řeči, za které budeme ještě pykat na onom světě.“

Opět se pustil s chutí do své pánve a vzbudil i chuť dona Quijota, který by mu byl zcela jistě pomohl, kdyby se nebyla přihodila nová událost, kterou zaznamenáváme dále.

KAPITOLA XXI.,

líčící dále svatbu Camachovu a jiné výborné události.

Když tak don Quijote a Sancho spolu mluvili, jak vylíčeno, zaznělo hlasité volání a hluk; křičeli a hlučeli to jezdcí na kobylách, přijíždějící tryskem s hlasitým voláním vstříc snoubencům, kteří se blížili uprostřed různých hudebníků, tanečníků, s farářem a příbuzenstvem obou rodin a význačnými, svátečně ustrojenými osobami přespolečných osad.

Sancho spatřiv nevěstu řekl:

„Skutečně je ustrojena po městsku, ne po selsku. Pane Bože, vždyť má na krku drahé korály místo penízků a šaty z nejjemnějšího aksamitu a ne ze zeleného sukna z Cuenky; a vsadím se, že lemování je jistě z atlasu a ne z plátna. Tohle nejsou ruce, ozdobené achátovými kroužky, čert mě vezmi, nejsou-li ty náramky zlaté, vykládané perlami bílými jako mléko, a nemá-li každá cenu oka v hlavě! A ty vlasy! Ó, ta kurví dcerka, má-li je pravé, nespatriil jsem nikdy delší a světlejší, co jsem živ. A kdo by co mohl mít proti její postavě, vždyť je jako palma, plná datlových hroznů – těm se podobají šperky v jejích vlasech a na šíji. Na mou věru, to je holka jako lusk a v bankách flanderských by ji jistě koupili.“

Don Quijote se usmíval prosté chvále Sancha Panzy; zdálo se mu, že se žádná žena nevyrovná jeho paní, Dulcinei z Tobosa. Krásná Quiterie byla trochu bledá, asi po neklidné noci, kterou prožije každá nevěsta před svou svatbou.

Ubírali se k vyvýšenému místu na louce, ozdobenému koberci a květinami, kde se měl konati svatební obřad a odkud se měli podívat na tance a hry. Když se blížili k tomu místu, uslyšeli hlas, který za nimi volal: „Sečkejte přece, lidé nerozumní a zbrklí!“ Na toto zavolání se všichni ohlédli a spatřili muže v černé říze, ozdobené ohnivě rudým kašmírem, který měl hlavu ověncenou cypřišovým smutečním věncem a v ruce držel velkou hůl. Poznavše v něm, když přišel blíže, Basilia, stanuli všichni, čekajíce, že jim vysvětlí svoje

zvolání a slova, a strachující se, aby jeho příchod neznamenal nějaké neštěstí.

Přišel unaven a udýchán, postavil se před snoubenci, zarazil hůl železným koncem do země a bled, zíraje upřeně na Quiterii, pravil chvějícím se a chraptivým hlasem:

„Víš zajisté, nevděčná Quiterio, že podle svaté víry, kterou vyznáváme, nesmíš se provdati za mého života, a víš dobře, že jsem čekal, až se časem a mým přičiněním zdvojnásobí můj majetek a že jsem nikdy nezlehčoval tvoji čest; ale tys nechala za mými zády mé čestné úmysly a chceš učiniti, ač patříš mně, svým pánem jiného, jemuž bohatství přináší nejen pohodlný život, ale i štěstí; a aby jeho štěstí dostoupilo vrcholu (ne že bych byl přesvědčen, že je toho hoden, ale poněvadž je to vůle boží), odstraním vlastní rukou překážku a nesnáz stavějící se mu v cestu a zničím sama sebe. Ať žije bohatý Camacho a nevděčná Quiteria dlouho a šťastně a ať zahyne ubohý Basilio, kterému chudoba zničila křídla štěstí a sklátila jej v hrob!“

Po těchto slovech uchopil hůl zaraženou v zemi, která však byla, jak se ukázalo, pochvou dlouhého kordu v ní skrytého, opřel o zem jílec a nalehl rychle a odvážně na kord; zakrvácený hrot a polovice ocelového ostří projela mu zády a ubožák klesl na zem probodnut vlastní zbraní a zbrocen krví. Ihned přichvátali jeho přátelé, zdrceni jeho krutým osudem a koncem; don Quijote seskočil z Rocinanta a přiběhl mu na pomoc a drže jej v náruči zpozoroval, že není ještě mrtev. Chtěli mu kord odstraniti z těla, ale přítomný farář to zakázal, soudě, že se musí nejprve vyzpovídati, protože zcela jistě zemře, jakmile mu jej vytrhnou.

Basilio se poněkud vzchopil a tiše a bolestně řekl: „Kdybys mi, krutá Quiterio, podala v této poslední a krátké chvíli ruku k sňatku, domníval bych se, že moje odvaha bude omluvena, neboť bylo by to moje největší štěstí, toto spojení s tebou.“ Farář slyše to napomenul ho, aby se staral dříve o spásu své duše nežli o žádosti tělesné a aby prosil Boha za odpuštění svých poklesků i svého zoufalého činu. Basilio řekl, že se nevyzpovídá, nestane-li se Quiteria jeho ženou, neboť to blaho by vzpružilo jeho vůli a dodalo mu síly, aby se vyznal

ze svých hříchů. Don Quijote uslyšev přání umírajícího prohlásil, že prosba Basiliova je spravedlivá, náležitá a uskutečnitelná, neboť pan Camacho bude stejně ctěn, ožení-li se s paní Quiteriou jako s vdovou po hrdinném Basiliovi nebo přijme-li ji od otce. Pouhé ano, kterým bude sňatek potvrzen, nebude míti jiného významu, než že bylo vysloveno, neboť svatebním ložem při tomto sňatku bude hrob.

Camacho slyše to váhal co říci a počítí, ale přátelé Basiliovi ho prosili a naléhali na něho, aby Quiteria svolila k sňatku, aby duše Basiliova nebyla zahubena odcházejíc ze života v zoufalství, až konečně svolil, poněvadž to vyplnění jeho touhy oddalovalo pouze na chvíli. Potom všichni, jedni prosíce, jiní se slzami, nutili Quiteriu a vyzývali ji, aby se provdala za ubohého Basilia, ona však podobala se mramoru a strnulé soše a neodpovídala nevědouc, nemohouc nebo nechtíc; snad by byla vůbec nepronesla ani slova, kdyby ji byl farář nepožádal o rychlé rozhodnutí, že Basilio umírá a nemá času k jejím dlouhým průtahům.

Tehdy krásná Quiteria mlčky zdrcena a smutná přistoupila k místu, kde ležel Basilio s očima obrácenýma v sloup, těžce dýchaje a zmateně a rychle opakuje její jméno; zdálo se, že umřel jako pohan a ne jako řádný křesťan. Quiteria se k němu přiblížila, klekla a prosila jej o ruku pohyby, ne slovy.

Basilio otevřel oči a pohlédnuv na ni pevně pravil:

„Quiterio, ty ses nade mnou slitovala, ale tvůj soucit mě zničí, neboť nemám sil snášeti štěstí, které mi dáváš chtějíc se za mne provdati, ani přemoci bolest zahalující mi oči strašným stínem smrti. Prosím tě však, světlo mého neštěstí, nesvoluj k sňatku se mnou pouze proto, abys vyplnila mou prosbu, a neklamej mne opět, ale doznej slovy, že si mě vyvoluješ jako pravého manžela a bez donucování; bylo by kruté, abys mě v tomto případě oklamala nebo se přetvařovala tomu, kdo s tebou vždy jednal pravdivě.“

Při těchto slovech omdlával, takže se všichni přítomní domnívali pokaždé, že již zemře. Quiteria uchopila cudně a ostýchavě ruku Basiliovu a řekla mu:

„Žádná moc nezvrátí mé vůle a stávám se tvou zákonitou manželkou dobrovolně a přijímám tvou ruku, podáváš-li mi i ty svoji ruku ze své svobodné vůle beze zmatku a aniž ti vadilo neštěstí, které tě stihlo pro tvou ukvapenost.“

„Podávám ti ji,“ odpověděl Basilio, „beze zmatku nebo omylu, se zdravým rozumem, daným mi nebem; tak se ti zaslíbují a stávám se tvým mužem.“

„Já tobě manželkou,“ řekla Quiteria, „ať žiješ ještě dlouhá léta, nebo ať tě odnesou z mé náruče do hrobu.“

„Na to velké poranění,“ poznamenal Sancho Panza, „vypráví ten mladík skoro mnoho; ať zanechá těch zamilovaných řečí a stará se raději o svou duši, kterou má, jak myslím, už na jazyku.“

Basilio a Quiteria si podali ruce, slzící a vzrušený farář je oddal, žádaje Boha o věčný mír pro duši mladého muže; Basilio, jakmile dosáhl požehnání, vyskočil a vytrhl kord, jemuž čepelí bylo jeho tělo. Všichni přítomní byli překvapeni a nekteří, spíše hloupí než chytří, volali:

„Zázrak! Zázrak!“

Užaslý a překvapený farář sáhl oběma rukama na ránu a poznal, že čepel neprojela masem a žebry Basiliovy, ale železnou rourou, plnou krve, již si šikovně na ono místo upevnil; později zvěděli, že krev připravil tak, aby se nesrazila.

Farář, Camacho i všichni přítomní zkrátka poznali, že byli oklamáni a podvedeni. Quiteria nebyla patrně nijak uražena žertem, dokonce slyšíc, že kdosi tvrdí, že sňatek jest podvodný a neplatný, prohlásila, že jej tedy prohlašuje za platný; všichni z toho usuzovali, že žert byl nastrojen se souhlasem a úmluvou obou; rozzlobený Camacho a jeho příznivci chtěli se ihned pomstít, tasili meče a útočili na Basilia, kterého ihned hájilo lidí právě tolik; don Quijote pak s napřaženou píkou, kryje se štítem, zaujal místo v čele jejich. Sancho, který nepřál nikdy podobným dobrodružstvím, odešel ke kotlům, z nichž měl ty své maličkosti, neboť se mu zdálo, že je to místo téměř posvátné a hodné úcty.

Don Quijote zvolal:

„Ustaňte, pánové, neboť není vhodné mstítí urážky způsobené láskou; pomyslete, že láska i válka je totéž a ve válce je dovoleno a velmi časté uchýlovati se ke lsti a zradě k poražení nepřítele, a tedy i v lásce jest správná lest a úskok, kterých užíváme, abychom dosáhli cíle, pokud by to neškodilo prospěchu a cti milované bytosti! Quiteria a Basilio se stali manželi spravedlivým a laskavým řízením Prozřetelnosti. Camacho, poněvadž je bohat, může dosáhnouti štěstí kdekoliv, kdykoliv se mu zachce. Basiliovým majetkem jest jen tato ovečka, kterou mu nesmí vzíti žádný, ani ten nejmocnější; co Bůh spojí, nikdo ať nerozlučuje, a kdyby se o to někdo pokusil, bude ztrestán hrotem tohoto kopí.“

Při této řeči mával kopím na všechny strany tak obratně, že zahlal všechny, kteří ho nikdy neviděli; Camacho pak uražen odmítnutím Quiteriiným přestal ji milovati, a proto také farář, muž moudrý a laskavý, snadno ho utišil i jeho přátele; na rozkaz Camachův skryli meče a vinili Quiteriu z lehkomyšlnosti více než Basilia z úskoku.

Camacho uvážil, že miluje-li Quiteria Basilia jako děvče, že by jej milovala také jako žena, a soudil, že musí děkovati Bohu více za to, že mu ji vzal, než kdyby mu ji byl nechal; když se uklidnili přátelé Camachovi, i Basiliovi se uklidnili a zámožný Camacho, aby dokázal, že ho žert nermoutí, rozkázal, aby se svatba dokončila, jako by on se ženil; ale Basilio, jeho manželka a přátelé s tím nesouhlasili a odjeli do vsi Basiliovy, neboť i čestní a moudří chudáci mívají přátele, kteří je ctí, chrání a milují, jako boháči mají ty, kteří jim pochlebují a je doprovázejí.

S nimi odjel také don Quijote, kterému se obdivovali jako muži odvážnému i jako hrdinovi. Sancho jediný však byl rozmrzen, že se nemohl zúčastniti hodů a radovánek Camachových, které končily až v noci, a jel smuten a zarmoucen s donem Quijotem, provázejícím družinu Basiliovu. Opustil sice hrnce egyptské, ale nesl je ve svém bříše a vzpomínka na snědené „maličkosti“, které dostal v pánvi, byla mu odznakem toho opuštěného štěstí a štědrosti. Následoval Rocinanta tedy syt, ale smuten a zamyšlen, na svém oslu.

KAPITOLA XXII.,

*kde se líčí nádherné dobrodružství v jeskyni Montesínově
uprostřed Manche, které odvážný don Quijote de la Mancha
se zdarem ukončil.*

Velmi vděčně pohostili novomanželé dona Quijota za jeho šlechetné zakročení a obdivovali se nejen jeho odvaze, ale i jeho moudrosti, soudíce, že podle válečného umění je Cidem a podle výmluvnosti Ciceronem. Také milý Sancho byl tři dny hostem novomanželů, kteří, jak se ukázalo, skutečně nebyli smluveni o falešném poranění; byl to úskok Basiliův, který očekával výsledek, jenž se také dostavil, ale ovšem přiznal, že svůj záměr svěřil několika přátelům, aby mu včas pomohli v úmyslu uskutečnit jeho podvod.

„Není možno a nesluší se nazývati podvodem to, co ukazuje na čestné zakončení,“ řekl don Quijote, „sňatek milujících jest pak cílem vznešeným, ač hlad a stálá nouze bývá lásce velkou překážkou; láska je sama radost a štěstí, zvláště když milenec svou milenkou již získal, a chudoba a hlad jsou toho největšími nepřáteli.“

Podotkl, že toto vše říká pouze s tím úmyslem, aby pan Basilio zanechal cviku, kterým se zabýval, neboť z něho sice získal slávu, ale ne jmění; ať raději hledí dosáhnouti jmění způsobem dovoleným a chytrým, o který lidé moudří a příčinliví nemají nouze. Chudšas, který je ctěn – může-li chudšas býti ctěn –, má poklad, má-li krásnou ženu; jakmile mu ji někdo odloudí, odloudí a zničí i jeho čest. Půvabná a počestná žena chudobného muže zaslouží, aby ji ověnčili vavřínem a vítěznou palmou. Její půvab láká ty, kteří ji vidí a poznávají; ti potom na ni útočí jako královští orlové nebo jiní ptáci na lahodné vnaididlo; spojuje-li se však s půvabem i chudoba a bída, napadají ji také havrani, jestřábi a jiní dravci; tu, která se ubrání jejich útokům, možno nazvati korunou mužovou.

„Hled'te, chytrý Basilio,“ poznamenal don Quijote, „nepamatuji se již, který filozof tvrdil, že na celém světě je pouze jedna řádná žena; radil, aby každý byl jist, že tou jedinou jest jeho žena, potom že bude

šťastně žít. Nejsem sice ženat a dosud jsem na ženění nemyslel, ale přesto bych se odvážil dáti každému radu, kdo by mě o to požádal, jak má nalézt ženu, kterou by si mohl vzít. Nejprve bych mu radil, aby si všímal více pověsti než majetku, neboť počestná žena získává dobrou pověst nejen tím, že počestná jest, ale i tím, že se počestnou zdá; pověsti ženy více škodí, jedná-li veřejně příliš neopatrně a svobodně, než hřeší-li potají. Přivedeš-li do svého domu ženu dobrou, snadno si ji udržíš a mnohdy i její dobrotu zvětšíš; zlou-li však, těžce takovou napraviš, neboť přejítí z jedné krajnosti na druhou je obtížné. Netvrdím, že by to nebylo možné, ale domnívám se, že je to nesnadné.“

Sancho slyše tato slova řekl si:

„Když já mluvím a má to trochu smysl, tvrdí můj pán, že bych měl býti kazatelem a kázat světu, ale když on začne vykládat a radit, měl by se stát ne kazatelem, ale kazatelem pro kazatele a po ulicích by měl kázat všem napořád. Čertův chlapík, takový potulný rytíř, ten má vědomost! A já blbec jsem myslel, že rozumí jen svému rytířství, a zatím není nic, do čeho by se nepletl a čemu by nerozuměl.“ Sancho si to říkal poněkud nahlas, pán to uslyšel a tázal se ho:

„Co to mumláš, Sancho?“

„Ale neříkám a nebrumlám nic,“ odpověděl Sancho, „jen jsem si myslel, že jsem měl vědět to, co teď Vaše Milost řekla, než jsem se ženil, že bych si asi teď řekl: ‚Volu nejlíp bez chomoutu.‘“

„Je snad tvoje Tereza zlá, Sancho?“ tázal se don Quijote.

„Inu, zlá není,“ řekl Sancho, „ale není taky dobrá, a hlavně ne, jak bych chtěl.“

„Jednáš špatně,“ poznamenal don Quijote, „když pomlouváš svoji ženu, přece matku svých dětí.“

„I ona mi to vrátí,“ odpověděl Sancho, „vždyť ona mě pomlouvá také, kdykoliv se jí zachce, nejvíce když žárlí, potom aby s ní vydržel sám Satanáš.“

Celé tři dni byli hosty novomanželů, kteří je znamenitě poctili. Potom don Quijote poprosil licenciáta šermíře, aby mu dal průvodce, který by mu ukázal jeskyni Montesínovu. Chtěl totiž sám do ní

sestoupit a prozkoumat ji, aby poznal osobně, jsou-li pravdivy zázraky, které se o ní šířily v celém kraji. Licenciát mu doporučil svého bratrance, výtečného studenta a horlivého čtenáře rytířských knih, který jej s radostí doprovodí až k vchodu do jeskyně a ukáže mu jezírka Ruideřina, známá též v celé Manchi, ba i v celém Španělsku; zároveň mu sdělil, že bude v něm míti příjemného společníka, neboť onen mladík píše knihy a věnuje je knížatům. Bratranec přijel na březí oslici, jejíž sedlo bylo potaženo pruhovaným čalounem z hrubého plátna. Sancho osedlal Rocinanta, připravil osla a tlumok řádně naplněný; stejně důkladně pln byl i tlumok bratrancův; odevzdali se do vůle Boží, rozloučili se a odjeli na cestu k jeskyni Montesínově.

Cestou tázal se don Quijote bratrance, jakými pracemi se zabývá, co studuje a čím je. Bratranec řekl, že jest humanistou a že vydává tiskem knihy, zábavné i velmi užitečné státu; jedna z nich „Kniha o krojích“, popisuje barvy, hesla a úpravu sedmi set tří krojů, a v ní se mohou poučit dvorští kavalíři, v době slavností a zábav, bez doprošování se někoho nebo obtížného přemýšlení; podle ní upraví kroj podle svého přání a záliby.

„Žárlivý, odmítnutý, zapomenutý i opuštěný, každý má ode mne co mu náleží a každý kroj padne jako schválně dělaný. Jinou knihu chci nazvati ‚Proměny nebo Španělský Ovid‘, je to kniha psaná podivuhodně a nově; napodobuji humorně Ovida a vyprávím o Giraldě Sevillské i o andělu na Magdalenském chrámu, o vzniku pramene Vinciguerrského v Córdobě, o býcích Gusandových, Sieře Moreně, o pramenech nazývaných Leganítos a Lavapiés v Madridě; vzpomenul jsem i na studnu Vší, studnu u Zlatého pramene a Převorčinu; to vše popisuji vhodnými metamorfózami, alegoriemi i proměnami, které jsou nejenom zábavné a neobvyklé, ale i poučné. Napsal jsem ještě jinou knihu, kterou jmenuji ‚Dodatkem k Vergiliu Polydorovi‘, jež mluví o původu věcí, a je v ní uloženo mnoho studia: vykládám v ní důležité věci, o kterých se Polydor nezmínil, a elegantně je vysvětluji. Vergilius nám opominul říci, kdo první měl rýmu a kdo první se mazal, aby vyléčil syfilis; já to vysvětluji na základě spisů

a dovolávám se více než pětadvaceti spisovatelů a z toho Vaše Milost jistě posoudí, postupoval-li jsem správně a bude-li kniha k užítku.“

Sancho vyslechnuv bedlivě řeč bratrancovu řekl:

„Bůh vám dej hodně štěstí, až ty knihy vydáte tiskem, ale řekněte mi, pane, můžete mi říci – víte to určitě, neboť víte všechno –, kdo se první drbal na hlavě? Já si myslím, že praotec Adam.“

„Asi,“ řekl bratranec, „neboť bezpochyby měl Adam hlavu i vlasy, ve kterých se patrně někdy drbal, neboť byl první člověk.“

„Taky si to myslím,“ poznamenal Sancho, „ale teď mi řekněte, kdo první letěl vzduchem?“

„Skutečně, bratře,“ řekl bratranec, „nevím to, dokud to v knihách nepřečtu; poučím se, až se vrátím domů k svým knihám, a sdělím vám to při našem příštím setkání, neboť jsme se jistě neviděli na-
posled.“

„Poslyšte, pane,“ zvolal Sancho, „nemučte se tím, mně se zdá, že to už vím; byl to jistě Luciper, když jej vyhnali nebo shodili z nebe a on spadl do propasti.“

„Je to pravda, příteli,“ podotkl bratranec.

Don Quijote na to:

„Tuhle otázku a odpověď jsi jistě někde slyšel, ta není z tebe, Sancho.“

„Nemluvte, pane,“ odpověděl Sancho, „víte, že, začnu-li se dotazovat a odpovídat si, nebudu hotov do rána. Opravdu, nepotřebuji radu sousedovu, chci-li se ptát na blbosti a odpovídat si hlouposti.“

„Říkáš více, Sancho, než víš,“ poznamenal don Quijote, „vždyť mnozí pracují, aby vyzkoumali a dověděli se mnohé, a když to zvědí, nemá z toho rozum ani paměť nic.“

Za podobných milých řečí jim uběhl den; přenocovali v malé vesničce, odkud nebylo k jeskyni Montesínově dále než dvě míle, jak jim sdělil bratranec; radil také donu Quijotovi, aby sehnal provazy, po kterých by se mohl přivázán, spustiti do hlubin. Don Quijote poznamenal, že kdyby se měl dostat i do hlubin pekelných, prozkoumá, kde jeskyně končí, a proto také koupili přes sto loket provazu a druhého dne odpoledne dorazili k propasti; její otvor byl rozlehlý

a široký, ale zarostlý hložíím, divokými fíky, ostružiním a hustým, spleteným trnám, zakrývajícím a zavírajícím celý otvor.

Jakmile tam dorazili, sestoupili; Sancho a bratranec uvázali dona Quijota pevně na provaz a při tom řekl Sancho:

„Rozmyslete si, Milosti, svůj úmysl, nepohřbívejte se zaživa a nespouštějte se dolů jako láhev, kterou chtějí ve studni ochladit; vždyť není ani vaším úkolem ani vaším cílem prozkoumání této propasti, která je snad horší než maurská lidomorna pro otroky.“

„Přivaž mě a mlč, příteli,“ řekl don Quijote, „to jest mým údělem.“

Průvodce na to:

„Žádám Vaši Milost, pane done Quijote, abyste vše důkladně prohlédl a prozkoumal; možná, že tam najdete něco, o čem bych mohl psát ve svém spise o proměnách.“

„Nestarejte se,“ řekl Sancho, „tady neudělali zahradníkem kozla.“

Potom přivázali důkladně dona Quijota přes osnů, nikoli přes pancíř. Don Quijote řekl.

„Chybili jsme, že jsme nevzali s sebou nějaký malý zvoneček, který bychom připevnili na provaz; z jeho zvonění byste věděli, že se stále spouštím a že jsem živ; ale nemáme jej, Pánu Bohu poručeno.“

Potom klekl, tiše se pomodlil, žádaje Boha o pomoc a šťastný výsledek v tomto novém a nebezpečném kousku; potom hlasitě poznamenal:

„Paní mých snů a citů, vznešená a nevyrovnatelná Dulcineo z Tobosa, dostihnou-li tvůj sluch sliby a prosby tvého rytíře, pro tvoji krásu tě prosím, vyslyš mě; žádám tě pouze o přízeň a pomoc v této chvíli, kdy jich potřebuji. Sestoupím a zmizím do této jeskyně jedině z toho důvodu, aby svět viděl, že, jsi-li ty mou ochránkyní, není ničeho, o čem bych neusiloval a co bych nevykonal.“

Potom přistoupil k jeskyni a shledal, že tam nemůže sestoupiti, leč proseká-li otvor, uchopil tedy meč a počal si raziti cestu trnám v ústí jeskyně. Tím hlomozem a šustotem se vyplašilo hejno havranů a vran, kteří vyletěli tak prudce, že dona Quijota povalili. Byl by to jistě pokládání za zlé znamení a zanechal by svého úmyslu prozkoumati podobné místo, kdyby byl tak pověřivým, jako byl dobrým

katolíkem. On však vstal, a vida, že odtamtud již nevyletují žádní havrani ani noční ptáci, jako netopýři, vyrazivší společně s havrany, dal se spustiti bratrance a Sanchem na dno strašné propasti; než se tam spustil, Sancho jej požehnal a sám se mnohokrát pokřižoval, řka:

„Provázej tě Bůh a Panna Maria z posvátné skály francouzské i gaetská svatá Trojice, květe, ozdobo i vzore potulných rytířů! Už tam odcházíš, vítězi světa, srdce z ocele, rámě bronzové! Opakuji opět, nechť tě Bůh přivede zpět zdravého a bez úrazu na svět, který opouštíš, abys zahynul v propasti, kterou sám vyhledáváš!“

Podobně se modlil a naříkal bratranec. Don Quijote je žádal stále, aby jej spouštěli, a oni tak činili.

Když jeho hlas dozněl z hlubiny a oni již spustili celých sto loket, rozhodli se, že jej opět vytáhnou, neboť dále jej spustiti nemohli. Čekali ještě půl hodiny a potom vytahovali provaz lehce a bez tíže; z toho usoudili, že don Quijote v jeskyni zůstal. Při této pouhé domněnce se Sancho rozplakal a rychle vytahoval provaz, aby zvěděl, co se přihodilo; ale jakmile vytáhli asi osmdesát loket cítili tíhu a tím se nesmírně potěšili.

Když vytáhli vše až na deset loket, poznali dona Quijota, na něhož Sancho zvolal:

„Vítám vás, zpět, pane, myslili jsme už, že si vás tam podrželi, až budete mít mladé.“

Ale don Quijote mlčel, a když jej vytáhli nahoru, zpozorovali, že má oči zavřené jako spící. Položivše jej na zem rozvázali provaz, ale on sebou ani nepohnul. Obraceli jej a zmítali jím tak, až se za dlouhou dobu vzpamatoval a protahuje se, jako by procítil z těžkého spánku, a pohlížeje z jednoho na druhého poněkud zděšeně pravil:

„Bůh vám promiň, přátelé, že jste mě vzbudili z nejkrásnějšího a nejlíbeznějšího života a podívané, kterou jistě žádný člověk neviděl a nezažil. Opravdu, teprve teď vidím, že všechno štěstí tohoto života prchá jako stín a sen a uvadá jako polní květ. Ó ubohý Montesíne! Ó smrtelně raněný Durandarte! Ó nešťastná Belermo!

Ó plačící Guadiano a smutné dcery Ruideřiny, které svými vodami prozrazujete, jak mnoho plakaly vaše sličné oči!“

Bratranec a Sancho pozorně vyslechli slova dona Quijota, která pronášel jakoby z velké bolesti. Žádali jej, aby jim je objasnil a aby jim vyprávěl, co viděl v pekle.

„Peklem to nazýváte?“ zvolal don Quijote. „Poznáte brzy, že toho nezaslouží.“

Žádal je o nějaké jídlo, že má veliký hlad. Rozprostřeli bratrancův koberec na trávě, šli za zásobami do tlumoků, usedli a přátelsky a v shodě posvačili i povečeřeli; když uklidili nádobí z koberce, pravil don Quijote de la Mancha:

„Zůstaňte seděti a vyslechněte mě, synové moji!“

KAPITOLA XXIII.

o neuvěřitelných věcech, které výborný don Quijote spatřil v hluboké propasti Montesínově a jež pro svou nemožnost a úžasnost uvádějí v podezření z nepravdivosti tuto kapitolu.

Byly asi čtyři hodiny odpoledne, slunce, které bylo pod mrakem, umírněně hřálo a don Quijote mohl tedy bez obtížného vedra vyprávěti o své příhodě v jeskyni Montesínově svým vzácným posluchačům. Začal takto:

„V hloubce dvanácti nebo čtrnácti sáhů této propasti jest napravo výklenek a místo, kam by se schoval vůz s mezky. Slabé světlo, vnikající tam štěrbínami končícími daleko na povrchu země, osvětluje tento prostor. Tento výklenek jsem spatřil v té chvíli, kdy jsem byl již unaven a kdy mě již omrzelo viseti na laně a klesati do té temné propasti, ač jsem dobře nevěděl, kam se dostanu; i rozhodl jsem se, že tam zůstanu a odpočinu si. Volal jsem hlasitě, abyste mne nespouštěli, leč dám znamení, ale neslyšeli jste mne asi; provaz, který jste spouštěli, jsem tedy svinoval do klubka a usedl naň, přemýšleje, jak bych se dostal na dno, když jsem neměl nikoho, kdo by mě opět spouštěl.

V této nejistotě přemohl mě náhle tvrdý spánek, ač jsem se bránil, z něhož jsem se záhy však probudil nenadále a nevěda jak: byl jsem uprostřed krásné louky, nejpůvabnější a nejlíbeznější, jakou příroda kdy stvořila a jakou si dovede představit ani nejvzletnější mysl lidská. Přece jsem si sáhl na hlavu a prsa, abych se přesvědčil, jsem-li to já nebo nějaký klamný přelud; hmatem, citem i rozumem jsem se přesvědčil, že jsem to já, týž jako nyní. Spatřil jsem nádherný královský palác, jehož zdi, jak se mi zdálo, byly stavěny z čirého křišťálu, a vážného starce ve fialové vlněné říze, již táhl za sebou, vycházejícího z velké dvoukřídlové brány paláce. Přes prsa měl zelenou atlasovou šerpu učeneckou, na hlavě měl milánský černý baret a bílý vous sahal mu až po pás. V ruce držel růženec se zrnky většími

než ořechy a s desátky jako pštosí vejce. Jeho zjev, krok, vážné vystupování a postava mě dohromady i každá zvlášť udivily a oslnily.

Přistoupil ke mně, laskavě mě objal a řekl:

„My, začarovaní v této samotě, očekáváme tě už po dlouhá léta, statečný rytíři done Quijote de la Mancha; čekáme tě, abys oznámil světu, co se skrývá v této lubové jeskyni zvané Montesínově, do které jsi sestoupil. Tento statečný čin byl určen tobě, tvému nepřemožitelnému srdci a tvé skvělé odvážnosti. Následuj mne, jasný pane, odkryj ti zázraky tohoto průhledného hradu, jehož jsem velitelem a ochráncem: jsem Montesínos, po němž jest jeskyně nazvána.“

Jakmile jsem to uslyšel, tázal jsem se ho, je-li pravdivé pozemské vyprávění o dýce, kterou prý vyřízl srdce z prsou svému příteli, slavnému Durandartovi a pak je odevzdal paní Belermě, jak si jeho umírající přítel přál. Řekl mi, že je to skutečně pravda, pouze že neužil dýky, ale mečíku ostřejšího než jehla.“

„Ten mečík jistě vypracoval sevillský Ramón de Hóces!“ poznal Sancho.

„To nevím,“ odpověděl don Quijote, „ale Ramón de Hóces jej asi nezhotovil, neboť zemřel nedávno a bitva u Roncesvalles, kde se toto neštěstí událo, byla již dávno. To však nepůsobí na pravdivost celého vyprávění.“

„Ano,“ poznamenal bratranec, „pokračujte, naslouchám vám s velkým potěšením.“

„Se stejným potěšením vyprávím,“ řekl don Quijote; „tedy vážný Montesínos doprovodil mě do křišťálového paláce, ve kterém v přízemí, v chmurné síni z alabastru stál mramorový náhrobek mistrovské práce, na němž ležel rytíř, ne z bronzu nebo z mramoru jako na jiných náhrobcích, ale skutečný rytíř z krve a kostí. Jeho pravice, trochu chlupatá a svalovitá, důkaz to síly rytířovy, byla položena na srdci; než jsem se mohl otázati Montesína, pravil mi vida můj udivený pohled na náhrobek:

„To jest můj přítel Durandarte, výkvět a vzor statečných a milujících rytířů své doby; začaroval jej sem, právě tak jako mne a mnohé jiné muže a ženy, Merlín, francouzský kouzelník, který prý jest

synem ďáblovým; já však myslím, že je spíše samotným ďáblem než synem ďáblovým. Proč a jakým způsobem nás začaroval, nikdo neví, ale snad se to dozvíme v pravý čas, který, jak se domnívám, již přichází. Ale jedno mě překvapuje: Durandarte zemřel v mé náruči a já jsem vyňal jeho srdce vlastní rukou – opravdu, vážilo jistě dvě libry, neboť jak učí přírodozpytec, je ten, kdo má těžší srdce, také statečnější; proč tedy tento rytíř, který zemřel, běduje a naříká, jako by byl živý?’

Po těchto slovech ubohý Durandarte zvolal:

*Příbuzný můj, Montesíne,
o jediné jsem vás žádal:
až má duše z těla vyjde,
byste srdce z prsou vyňal
dýkou nebo ostrým mečem,
zanesl je bez prodlení
ubohé mé Belermě.*

Vážný Montesínos slyše to klekl před naříkajícího rytíře a s pláčem řekl:

„Pane Durandarte, milý můj strýče, vyplnil jsem přece váš rozkaz v den naší porážky: vaše srdce, které jsem vyňal co nejpečlivěji, aniž jsem nechal v hrudi to nejmenší, otřel jsem krajkovým šátečkem a odešel jsem s ním do Francie, jakmile jsem vás pochoval s mnohými slzami, jež by stačily k smytí krve, která mi na rukou ulpěla, když jsem vyjímal vaše srdce; vězte, že jsem v první vesničce na cestě z Roncesvalles posypal vaše srdce solí, aby se nekazilo a abych je ne-li čerstvé, alespoň suché donesl paní Belermě, kterou právě tak jako nás zaklel čaroděj Merlín před mnoha lety a s námi Gaudianu, vašeho zbrojnoše, dueňu Ruideru se sedmi jejími dcerami a dvěma neteřemi a s mnohými vašimi známými a přáteli; ačkoliv přešlo přes pět set let, nezemřel nikdo z nás, pouze chybí Ruidera a její dcery a neteře, které proměnil Merlín v jezírka, slitovav se nad jejich slzami: to jsou jezírka Ruideřina, jak jim říkají pozemšťané

v Manchi. Sedm těch dcer náleží králům španělským a obě neteře patří rytířům posvátného řádu johanitského.

Guadiana, váš zbrojnoš, změnil se v řeku, neboť také oplakával vaše neštěstí; tato řeka, po něm nazvaná, vytrysknuvši na povrch země shlédla oblohu jiného světa než našeho, rozželela se, že vás opouští, a znovu zmizela v hlubinách země; není však možné, aby zabránila svému toku, proto časem vyvěrá a slunce a oči lidí mohou ji viděti. Jezírka napájejí ji vodou a spojena s mnohými jinými přítoky teče mocná a velká do Portugalska. Teče však smutně a zádumčivě, neboť v ní nežijí vzácné a drahé ryby, ale nechutné a bezcenné, lišící se značně od ryb zlatého Taja.

To, co nyní říkám, můj bratranče, opakoval jsem už mnohokrát; neodpovídáte mi však, tedy mi buď nedůvěřujete, nebo mne neslyšíte; Bůh ví, jak mě to rmoutí. Nyní vám ale oznámím novinu, která sice nezmenší váš žal, ale také jej nezvětší. Pohleďte, že tu u nás stojí – vzbud'te se a uvidíte jej – slavný rytíř don Quijote de la Mancha, o němž věstil čaroděj Merlín mnoho věcí; ten rytíř, který opět vzkřísil s úspěchem, jakého nedosáhly minulé věky, dnes již zapomenuté potulné rytířstvo a jehož pomocí snad budeme z kouzel vysvobozeni, neboť velké skutky jsou určeny pro veliké muže!

I kdyby se to nestalo, řekl nešťastný Durandarte tiše a teskně, „i kdyby se to nestalo, můj bratranče, jen trpělivost a dejme si ještě kartičky.“

Potom se obrátil, odmlčel se a neřekl již ani slova.

Vtom bylo slyšet nesmírné vzdychání a naříkání, provázené hlubokými vzdechy a bojácnými vzlyky. Obrátiv se spatřil jsem za křišťálovou stěnou průvod dvou řad panen, krásných, smutečně oblečených a s bílými turbany podle tureckého zvyku na hlavách. Za nimi kráčela jejich velitelka, jak bylo patrné z její vznešenosti; byla také oblečena černě s bílým širokým závojem sahajícím až na zem. Turban měla dvakrát větší než turban některé z ostatních; obočí měla srostlé, nos poněkud dohůry, velká ústa, rty červené a zuby, které se časem objevily, byly řídké a nepravidelné, avšak bílé jako loupané mandle; v ruce v jemném šátku držela, pokud jsem

viděl, seschlé a svraštělé srdce, přeměněné v mumii. Montesínos mi vysvětlil, že jest to začarované služebnictvo Durandartovo a Belermino a poslední, která nese srdce, že jest paní Belerma, která se se svým služebnictvem prochází takto čtyřikrát za týden; že všechny zpívají nebo lépe řečeno lkají verše nad mrtvolou a bledným srdcem jeho příbuzného; a zdá-li se mi nehezkou a poněkud nepodobnou vyprávění, které o ní jde, že jsou toho příčinou těžké noci a horší dny, které tráví v tomto zakletí; možno to také viděti na jejích stínech pod očima a její bledosti; tato bledost a kruhy pod očima nesouvisí nijak s obvyklou měsíční churavostí u žen, poněvadž jí netrpí už po měsíce, ba léta, ale pocházejí z bolesti nad srdcem, jež stále nosí v svých rukou a jež jí připomíná a neustále na mysl znovu uvádí neštěstí nebohého milence. A kdyby těch věcí nebylo, sotva by se jí vyrovnala krásou, půvabem a svěžestí velká Dulcinea z Tobosa, tak slavená v celém kraji, ba po všem světě.'

„Láry, fáry,“ odpověděl jsem, „pane Montesíne, vyprávějte svůj příběh, jak se patří, neboť víte, že přirovnání obyčejně nestojí za mnoho a není nutno hned srovnávat. Nedostižná Dulcinea z Tobosa zůstane takovou, jakou jest, a paní Belerma jest, jakou byla a jest, a to stačí.’

Na to mi řekl:

„Pane done Quijote, prosím, promiňte mi, doznávám, že jsem se zmýlil a vyjádřil nesprávně, tvrdě, že by se paní Dulcinea nemohla rovnati s paní Belermou; kdybych byl poznal ze sebemenšího slova, že Vaše Milost jest jejím rytířem, raději bych se byl kousl do jazyka, než bych ji byl srovnával s něčím, leda se samotným nebem.’

Tímto vysvětlením slavného Montesína jsem zmírnil svůj hněv, který vzplanul v mé hrudi při srovnání mé paní s Belermou.“

„A to se divím,“ poznamenal Sancho, „že se Vaše Milost nepustila do toho dědka, nepřelámala mu všechny kosti a nevytrhala mu vousy do posledního.“

„Ne, příteli Sancho,“ pravil don Quijote, „nehodilo by se to, neboť jest povinností nás všech ctíti starce, i nerytíře, a tím spíš rytíře,

a zvláště začarované. Vím velmi dobře, že v jiných vzájemných otázkách a odpovědích jsem nezůstal pozadu za ním.“

Bratranec řekl potom:

„Je mi záhadou, pane done Quijote, že jste toho tolik spatřil, napovídal a dozvěděl se za tak krátkou dobu, po kterou jste zůstal v jeskyni.“

„Kdy jsem se tam spustil?“ tázal se don Quijote.

„Ani ne před hodinou,“ odpověděl Sancho.

„To není možné,“ zvolal don Quijote, „vždyť tam bylo třikrát jitra a třikrát večer, z čehož soudím, že jsem se zdržel asi tři dny v jeskyni skryté vašim očím.“

„Pán jistě mluví pravdu,“ podotkl Sancho, „neboť vše, co jej potká, je samé kouzlo, a to, co jsme pokládali za hodinu, trvalo pro něho asi tři dny a tři noci.“

„Tak to asi bude,“ řekl don Quijote.

„Jedl jste, pane, za celou tu dobu?“ tázal se bratranec.

„Ani sousta,“ odpověděl don Quijote; „a ani jsem hladu nepocítil.“

„A jedí vůbec začarovaní?“ tázal se bratranec.

„Nikoliv,“ řekl don Quijote, „nejedí, nemají výkalů, ale myslí se, že jim rostou nehty, vousy a vlasy.“

„A spí zakletí, pane?“ zeptal se Sancho.

„Ne,“ odpověděl don Quijote, „za ty tři dny, které jsem tam s nimi pobyl, žádný nespal a já také ne.“

„Sem se dobře hodí přísloví: ‚Pověz mi, s kým obcuješ, a já ti řeknu, jaký jsi.‘ A poněvadž se Vaše Milost stýkala se začarovanými, kteří nejedí a nespí, není divu, že jste také nejedl a nespal po celou tu dobu, kdy jste s nimi byl; nehněvejte se, Milosti, ale tomu, co jste zde vyprávěl, nevěřím ani trošku, ať mě Bůh – skoro bych byl řekl čert!“

„Proč nevěříte?“ otázal se bratranec. „Lže snad pan don Quijote? Vždyť i kdyby měl úmysl lháti, neměl kdy vymysliti si tak nesmírné množství lží.“

„Netvrdím, že můj pán lže,“ pravil Sancho.

„Co tedy myslíš?“

„Domnívám se,“ řekl Sancho, „že Merlín nebo ti kouzelníci, kteří zakleli všechny ty lidi, o nichž Vaše Milost mluví a které také spatřila, vnikli vám a nakukali celou tu historii, kterou nám vyprávíte nebo ještě budete vyprávět.“

„Možná, Sancho,“ řekl don Quijote, „přece ale vše, o čem jsem vám vypravoval, jsem spatřil svýma očima a sáhl si na to vlastníma rukama. Podivíš se, až ti řeknu, že mezi všemi podivnými nesčíslnými zázraky, na které mě Montesínos upozornil (cestou, až bude více pokdy, povím ti je dopodrobna), uhlídal jsem tři selky, které tančily a pobíhaly po krásné louce jako tři kozičky a zblízka jsem shledal, že jednou je nedostižná paní Dulcinea z Tobosa; byla se dvěma vesničankami, s nimiž jsme se setkali a mluvili na toboské cestě. Otázal jsem se Montesína, zná-li je, a on mi vysvětlil, že jsou to patrně nějaké zakleté urozené paní, které se teprve před několika dny objevily na louce; tím prý nesmím býti překvapen, poněvadž tam je množství dam z dávných dob i nynějších, které jsou začarovány v různé podoby, a že tam poznal také královnu Ginebru a její dueňu Quintaňonu, která podala Lanzarotovi, vrátivšímu se z Británie, víno.“

Po těchto slovech si Sancho opravdu myslil, že se smíchem zblázní nebo umře, neboť znal dobře falešnou historii se začarovanou paní Dulcineou, kterou si sám vymyslel a vyhlásil, a právě z toho usoudil pevně, že jeho pán jest úplný blázen, a pravil mu:

„V prokletou hodinu a chvíli, v nešťastný den sestoupila Vaše Milost, drahý můj pane, na onen svět, a v neblahém čase jste se srazil s panem Montesínem, který vás takhle pobláznil. Měl jste zde na zemi zdravý rozum od Pánaboha, Milosti, mluvil jste duchaplně a dával jste rady komukoliv, ale nevyprávěl jste nikdy nesmysly jako teď!“

„Znám tě dobře, Sancho, a proto si také nevšímám tvých řečí,“ odpověděl don Quijote.

„A já zase řečí Vaší Milosti,“ odsekl Sancho, „zbijte si mě nebo zabte za ta slova, která jsem pronesl a která ještě řeknu, budete-li vyprávět podobné nesmysly. Řekněte mi, Milosti, když jsme spolu

zadobře, jak jste poznal naši velitelku a jestliže jste s ní hovořil, co jste jí řekl a co odvětila?“

„Poznal jsem ji podle šatů, neboť měla stejné, jako když jsi mi ji ukázal,“ odpověděl don Quijote.

„Oslovil jsem ji sice, ale ona beze slova, obrátivši se zády, rychle prchla, že by ji nezasáhla ani střela. Chtěl jsem ji následovati a byl bych to udělal, ale Montesínos mě od toho odvrátil, abych se prý marně nenamáhal a že se blíží hodina, kdy musím z jeskyně. Slíbil mi, že mě za čas zpraví o tom, jak jeho, Belermu, Durandarta a všechny ostatní vysvoboditi; ze všeho, co jsem tam spatřil, zarmoutilo mě však nejvíce, že když jsem takto hovořil s Montesínem, přiblížila se ke mně nepozorovaně jedna z přítelkyň nešťastné paní Dulciney a tiše mi rozrušeným hlasem pravila v slzách:

„Moje velitelka, paní Dulcinea z Tobosa, líbá vám ruce, táže se po vašem zdraví a z velké nouze vás prosí o půjčku půl tuctu realů, nebo kolik jich máte, na tuhle vlněnou spodničku, kterou přináším; a zavazuje se vám svým slovem, že je co nejdříve splatí.“

Užasl jsem nad tímto vzkazem a tázal jsem se pana Montesína:

„Cožpak, pane Montesíne, mohou míti začarovaní také nouzi?“

On na to:

„Skutečně, milostivý pane done Quijote, takzvaná nouze je rozšířena všude, všech se týká, všechny stíhá a pronásleduje i zakleté; posílá-li vám paní Dulcinea z Tobosa tuhle zástavu, která se mi zdá dobrou, za půjčku šesti realů, pošlete jí je, neboť jich asi nutně potřebuje.“

„Zástavu nepřijmu,“ řekl jsem, „ale také jí nedám, co žádá, neboť mám pouze čtyři realy“ (byly to ty, Sancho, jež jsi mi onehdy dal pro almužnu chudým u cesty) a dal jsem jí je řka:

„Řekněte své velitelce, drahá přítelkyně, že jsem srdečně zarmoucen nad její bídou a že bych si přál býti milionářem, abych jí mohl přispěti; vyříd'te jí, že se mi nemůže vésti příliš dobře, neboť toužím marně po jejím milém pohledu i bystrém rozhovoru, a že ji prosím snažně, aby se laskavě ukázala a pohovořila se svým věrným sluhou a ubohým rytířem. Vyříd'te jí také, že, než se naděje, zví, že jsem

se zapřísáhl pomstou, jako markýz de Mantua, když v lese našel svého umírajícího synovce, že totiž nesní chléb na ubrusu, mimo jiné drobnůstky; a já přísahám, že bez odpočinku budu procházeti všemi sedmi díly světa horlivěji nežli infant don Pedro Portugalský, až ji vysvobodím z kouzel.'

„Ano,“ řekla dívka, „to vše i víc jste povinen pro svoji paní učiniti,“ vzala čtyři realy a místo poklony udělala kotrmelec dobré dva lokte do výšky.“

„Pane bože!“ v té chvíli vzkřikl Sancho, „je tohle možné, aby kouzelníci a čáry měli takovou sílu, aby proměnili zdravý rozum mého pána v tohle pitomé blouznění? Můj pane, vzchopte se, Milosti, nezapomínejte na svoji vážnost a nevěřte hloupostem, které vám zmátly a zkazily rozum.“

„To vše, Sancho, říkáš, že mě máš rád,“ pravil don Quijote, „a poněvadž nerozumíš životu, vše, v čem je nějaká nesnáz, pokládáš za nemožné. Opakuji, že přijde doba, kdy ti sdělím mnohé, co jsem v jeskyni viděl, a potom uvěříš celé historii, jejíž pravdivost nesnese odmlouvání ani hádku.“

KAPITOLA XXIV., *vyprávějící tisíc hloupostí stejně nepatrných jako nutných k pochopení této znamenité historie.*

Překladatel této znamenité knihy, kterou původně napsal Cide Hamete Benengeli, říká, že i u kapitoly líčící dobrodružství v jeskyni Montesínově našel na okraji napsaná rukou samého Hameta tato slova:

„Nemohu věriti ani pochopiti, že by byly pravdivé všechny příhody statečného dona Quijota, jak jsou vylíčeny v minulé kapitole. Příčina toho jest, že všechny jeho příběhy až dosud udělé, byly možné a pravděpodobné, ale příhoda v jeskyni neobsahuje nic, podle čeho bych se mohl domnívati, že je pravdivá, neboť překračuje rozumné meze. Není však možno, aby lhal, neboť to byl pravý hidalgo a nejšlechetnější rytíř své doby a byl by nelhal, i kdyby do něho šípy střílely. Také poukazují na to, že celý příběh vyprávěl se všemi uvedenými podrobnostmi, a že si nemohl v tak krátké době vymysleti takovou motanici nesmyslů; zdá-li se tato kapitola podvrženou, není to mou vinou, já jsem ji napsal, nedokazuje ani její pravdivost, ani lež. Ty, rozumný čtenáři, posud' ji sám, já se nemohu a nesmím déle u ní zdržovati. Sice se vypravuje, že v hodině smrti ji odvolal a přiznal, že si ji vymyslel, neboť se mu prý zdálo, že se dobře hodí k dobrodružstvím, která znal ze svých knih.“

Pak vypráví dále:

Bratranec byl zděšen drzostí Sancha Panzy i trpělivostí jeho pána a přičítal mírnost, kterou jevil, radosti ze spatření jeho paní Dulciney z Tobosa, třeba zakleté; nebýt toho, že by Sancho zasloužil výprasku za svoje slova a odmluvy, a usoudil, že Sancho se chová k svému pánu trochu opovážlivě. Potom pravil:

„Věřím úplně, pane done Quijote, v znamenitě šťastný výsledek vaší výpravy; já sám jsem čtyřnásobně získal: předně, seznámil jsem se s Vaší Milostí, což pokládám za velké štěstí, za druhé jsem se dozvěděl, co je skryto v jeskyni Montesínově a o tajemství proměny

Guadianovy a jezírek Ruideřiných; zaznamenám to ve své knize o Španělském Ovidovi, na níž pracuji; za třetí jsem se dozvěděl o stáří karet, kterých užívali už za dob císaře Karla Velikého, jak patrně z řeči Durandartovy; Vaše Milost totiž vyprávěla, že Durandarte po dlouhé řeči Montensínově procítl a řekl: ‚Jen trpělivost a dejme si ještě kartičky.‘ Tomu způsobu řeči nenaučil se jistě v zakletí, ale dokud žil ve Francii neočarován v době císaře Karla Velikého. Tohoto objevu pak převhodně užiju ve své druhé knize, totiž v Doplnku ke knize Vergilia Polydora o vynálezech za starověku; myslím, že se spisovatel opominul zmíniti o kartách, a zaznamenám to já, neboť se mi to zdá velmi důležité, zvláště doložím-li to svědkem tak vážným a opravdovým, jako je pan Durandarte. Za čtvrté jsem se dověděl o původu řeky Guadiany, který až dosud byl neznámý.“

„Máte pravdu, Milosti,“ pravil don Quijote, „Však velmi rád bych věděl, komu věnujete ty knihy, dá-li vám Bůh, abyste dostal svolení k tisku, ačkoliv o tom pochybuji.“

„Ve Španělsku jsou šlechtici a grandové, kterým je mohu věnovati,“ odpověděl bratranec.

„Příliš mnoho ne,“ poznamenal don Quijote, „ne snad, že by věnování nezasloužili, ale odmítnou je, aby nebyli nuceni dáti spisovateli odměnu, které by, jak se zdá, jeho práce i zdvořilost zasloužila. Víím o velmoži, který má vlastnosti, jež jiným chybějí, a to v takové míře, že kdybych se pokusil upozorniti na ně, vzbudil bych závist ve více než čtyřech šlechtetných srdcích. Ale k tomu se vrátím, až bude příhodnější doba, nyní se raději starejme o nocleh.“

„Nedaleko odtud,“ pravil bratranec, „je chata poustevníka, prý bývalého vojáka, ceněného za dobrého křesťana a moudrého, šlechtetného muže; vedle poustevny postavil i malou chaloupku za své peníze, a ač malá, ukryje hosty.“

„Chová ten poustevník slepice?“ tázal se Sancho.

„Jako většina poustevníků,“ odpověděl don Quijote; „nyní nežijí poustevníci jako ti v pustinách egyptských, kteří se šatili palmovým listím a jedli kořínky. Ovšem nedomnívejte se, že chvále tyto haním ony; tvrdím pouze, že nynější pokora nevyrovná se dřívějšímu přís-

nému životu a nouzi; přesto však jsou všichni dobří, aspoň já je za takové mám, a je-li už všude nějaký stín, více zla způsobí hříšník veřejný než pokrytec tvářící se dobrým.“

Vtom uhlídali muže rychle kráčejícího a pohánějícího mezka, nesoucího píky a halapartny. Dohoniv je pozdravil a spěchal dále. Don Quijote mu řekl:

„Člověče dobrý, zastavte se, zdá se mi, že spěcháte rychleji, než váš mezek stačí.“

„Nemám kdy, pane,“ odpověděl muž, „poněvadž zítra ráno jest zapotřebí zbroje, kterou vezu; proto musím pospíchati a sbohem. Ale chcete-li se dozvědět, kam je vezu, najdete mě v hospodě za poustevnou, kde přenocuji; vyhledáte mne tam, máte-li touž cestu, a budu vám vyprávět podivné příhody; nyní opět sbohem.“

A popohnal mezka tak, že don Quijote neměl kdy tázat se ho, jaké podivné příhody chce jim vyprávět, ale poněvadž byl trochu zvědav a vždy toužil po novinkách, rozkázal, že ihned budou pokračovati v cestě a přenocují v hospodě, a ne v poustevně, jak navrhl bratranec.

Všichni tři vsedli tedy do sedel a rovnou zamířili do hospody, kam krátce před nocí dojeli. Bratranec žádal dona Quijota, aby se zastavili v poustevně a občerstvili se tam douškem. Sancho Panza ihned obrátil k ní osla, rovněž don Quijote i bratranec; ale nezastihli poustevníka doma, což patrně způsobil Sanchův zlý osud. Oznámil jim to mladší poustevník, jehož v poustevně zastihli. Žádali jej, aby jim nalil drahého vína, ale on jim řekl, že žádají-li laciné vody, milerád jim poslouží, ale vína že jeho pán nemá.

„Kdybych chtěl pít vodu,“ řekl Sancho, „tak jsem mohl již na cestě, studní bylo všude dost! Ó svatbo Camachova a bohatství v domě dona Diega, kolikrát si na vás vzpomenu!“

Odešli tedy z poustevny a chvátali k hospodě a za chvíli spatřili před sebou nepřiliš chvátajícího mladíčka a dohonili jej. Přes rameno nesl meč, na němž měl uvázaný uzlíček asi se šatstvem, kalhotami, pláštěm a nějakou tou košilí; na sobě měl šat z aksamitu

s atlasovou výzdobou, košili měl vytaženou navrch, na nohou měl hedvábné punčochy a střevíce po městsku vpředu vykrojené.

Bylo mu asi osmnáct nebo devatenáct let, byl veselý a zdál se velmi bystrý. Pro zkrácení cesty prozpěvoval si seguidilly.

Právě když jej doháněli, zpíval si jednu, již si bratranec zapamatoval a jež prý zněla:

*„Do války mě vede
nezbytí potřeba!
Kdybych měl peníze,
byl bych, věru, doma.“*

První jej oslovil don Quijote:

„Cestujete příliš na lehkou, pane galáne! A kam že, kam? Rádi bychom to věděli, ráčíte-li nám to sdělit.“

Mladík na to:

„Že jdu tak na lehkou, působí horko a má chudoba a cílem mým je vojna.“

„Jak to chudoba?“ tázal se don Quijote; „horko ovšem spíš, to připouštím.“

„Pane,“ pravil mladík, „v tomhle ranečku nesu aksamitové kalhoty patřící k tomuto šatu; roztrhám-li je cestou, nebudu se s nimi moci pochlubit v městě a na nové nemám peněz; z toho důvodu, i abych se provětral, jdu takto; až dostihnu několika setnin pěchoty, vzdálených odtud ani ne dvanáct mil, dám se na vojnu, a potom dostanu již soumaru, abych dostihl přístavu, odkud nás odveze loď; být to má prý Cartagena. Budu raději sloužit ve válce králi a on aby byl mým pánem a velitelem, než abych sloužil nějakému hladovci v sídelním městě.“

„Získá tím Vaše Milost nějakou výhodu?“ tázal se bratranec.

„Kdybych byl ve službách některého španělského granda nebo jiné vznešené osobnosti,“ řekl mladík, „jistě bych dosáhl nějaké výhody, neboť to je právě prospěch ze služby u lidí řádných, že opouštíme čeledník a dostáváme hodnost praporčíka nebo setníka nebo

jiné výhodné postavení; ale já nešťastník byl jsem vždycky ve službách pánů z Nemanic a všelijaké přilezlé havěti, měl jsem mizerný plat, a když jsem si dal naškrobiti límec, pohltilo to polovici mzdy; byl by to zázrak, aby takový dobrodružný panoš měl aspoň trochu štěstí.“

„Řekněte mi při svém životě, drahý příteli,“ otázal se don Quijote, „je-li vůbec možné, abyste za celou dobu své služby nezískal nějaké livreje?“

„Měl jsem už dvě,“ odpověděl panoš, „ale jako mnichu vystupujícímu z kláštera před složením slibů vrátí jeho šaty a vezmou si opět kutnu, tak mně moji pánové vzali livrej, kterou jsem měl nosit pouze pro okázalost, a vrátili mi moje šaty ihned po obstarání záležitostí v hlavním městě, když se vrátili domů.“

„To je řádná espilorcheria, jak se říká italsky,“ pravil don Quijote, „přesto však buďte šťasten, že jste opustil hlavní město s předsevzetím tak šlechetným, jako vy máte; nic na světě není tak vznešené a užitečné jako sloužití nejprve Bohu, pak králi a přirozenému pánu, a hlavně vojensky, čímž možno lépe než vědou dosáhnouti ne sice největšího bohatství, ale největší cti, jak jsem již mnohokrát tvrdil; věda sice dala základ četnějším dědictvím než válečnictví, ale přesto vojáci předčí učence jakousi věcí, jistým leskem, který je staví přede všechny. Zapamatujte si, co vám nyní povím, bude vám to prospěšné a přinese vám to útěchu při námaze; nemyslete na neštěstí, která vás mohou potkat, neboť nejhorší jest smrt, však je-li čestná, nic ji nepředčí.“

Tázali se Julia Caesara, statečného římského císaře, která smrt je nejlepší. Řekl jim, že nenadálá, okamžitá a nečekaná, a ač mluvil jako pohan, neznalý skutečného Boha, odpověděl úplně správně, neboť se držel lidského citu; neboť mysleme si, že vás zabijí při prvé srážce buď dělovou ranou, nebo výbuchem zákopu, co na tom? Smrt je nutná a je koncem všeho a Terentius říká, že lepší je pohled na mrtvého vojáka, který byl zabit v bitvě, než na živého a zdravého na ústupu. Řádný voják dobývá slávy poslušností svých velitelů; pamatujte si, synu, že vojínu jest lépe páchnouti prachem než

pižmem a zestárne-li v tomto čestném povolání, třebas i plný ran, zmrzačený nebo chromý, nebude zbaven proto cti, které nemůže škoditi ani chudoba. Nyní však jest i nařízeno, aby staré, zmrzačené vojáky ošetřovali a živili, neslušít se, aby se s nimi jednalo, jako jednají ti, kteří propouštějí na svobodu černé své otroky, když tito zestárnou a stanou se neschopni práce, a tak pod záminkou, že jim dávají svobodu, vydávají je na pospas hladu, jehož se tito nezbaví leč smrtí. A více vám již neřeknu, jen vsedněte za mne na mého koně a v hospodě, které záhy dostihneme, se mnou povečeříte, a zítra se zas vydáte na cestu; Bůh dej, aby vaše cesta byla tak dobrá, jak toho vaše předsevzetí zaslouží.“

Panoš odmítl pozvání, aby vsedl za dona Quijota, a Sancho prý si tehdy řekl sám pro sebe:

„Pánbůh pomáhej mému pánu! Jak je možno, aby člověk, který dovede povědět tolik a tak rozumných věcí jako teď, mluvil také o podobných bláznovstvích jako o Montesínově jeskyni? Inu, vidíte, a je to tak!“

Za šera již dostihli hospody a Sancho s radostí uviděl, že ji pán nepokládá za hrad jako obyčejně, ale za skutečnou hospodu. Don Quijote sháněl se ihned po příjezdu po muži s kopími a halapartnami a dozvěděl se, že ve stáji krmí mezka; totéž udělali bratranec a Sancho, který přidělil Rocinantovi nejlepší žlab i nejlepší místo v stáji.

KAPITOLA XXV.,

*kde se přesně vypráví o dobrodružství s hýkáním,
o půvabnosti loutkářově a skvělých výpovědích věštící opice.*

Don Quijote by nepozřel sousta, jak se říká, kdyby dříve nevyslechl a nezvěděl podivné příběhy, o kterých se zmínil muž vezoucí zbraně. Šel za ním, jak mu hostinský řekl, našel jej a žádal, aby mu ihned pověděl, jak na cestě slíbil. Muž pravil:

„Moje pozoruhodné vyprávění vyžaduje klidu a nesmí se při něm stát; dovolte, Milosti, abych nejprve obstaral svého mezka, a pak vám povím věci, nad nimiž užasnete.“

„Souhlasím s vámi a ještě vám i pomohu,“ pravil don Quijote a hned se chopil práce, prosel oves a vyčistil žlab; jeho ochota přiměla muže k ochotnému vyprávění, jak slíbil. Sedl si na kamennou lávku, don Quijote k němu a bratranec, panoš, Sancho Panza a hostinský byli jeho posluchači. I začal vypravovati:

„Vězte, Milosti, že v obci vzdálené odtud půl páté míle utekl konšelovi osel nedbalostí a zlomyslností služebného děvčete (o tom by se mohlo mnoho vypravovati); konšel se marně všemožně snažil jej nalézt. Vypravuje se všeobecně, že se osel ztratil před čtrnácti dny, když tu konšel krácel přes náves a jiný konšel na něho zavolal:

„Dejte mi odměnu, kmotře, objevil jsem vašeho osla!“

„Řádně vás obdaruji, kmotře,“ odpověděl druhý, „ale dříve mi prozradte, kde jste jej našel?“

„Spatřil jsem jej dnes ráno v lese bez sedla a postroje, hubeného, až srdce usedalo,“ řekl nálezce.

„Snažil jsem se jej dohnati do vesnice, ale byl již velmi divoký a poplašený; jakmile jsem se k němu přiblížil, prchl a zmizel v hlubokém lese. Přejete-li si, pomohu vám jej společně hledat, vrátím se, jen co dovedu domů tuto oslici.“

„Přijímám s radostí vaši nabídku,“ pravil majitel osla, „a vynasnažím se vám to odplatit.“

Tuto událost vypravují všichni pravdiví svědkové právě tak jako já. Konšelé odešli tedy do lesa pěšky a ruku v ruce a zastavili se na místě, kde myslili, že jej naleznou; ale to se nestalo a neukázal se, ač hledali. Vida tedy, že se osel neobjevuje, pravil konšel, který jej zahlédl, k druhému:

„Pomyslete, kmotře, napadl mě způsob, kterým bychom jistě mohli zvíře nalézt, třeba bylo skryto v útrobách země a nejen v tomto lese; znám totiž znamenitě hýkati, a umíte-li také vy trochu, je nám dobře.“

„Říkáte trochu, kmotře? Bůh ví, že mě nepředčí ani oslové.“

„Uvidíme, hned,“ řekl druhý konšel, „rozhodl jsem se, že projdeme les, každý jinou stranou a projdem jej celý a chvílemi střídavě zahýkáme; je vyloučeno, že by nás osel nezaslechl a neozval se, je-li zde.“

Majitel osla na to:

„Skutečně, kmotře, to je skvělý nápad, hodný vašeho znamenitého důvtipu.“

Rozešli se podle úmluvy a oba zahýkali skoro současně; oba oklamáni hýkáním a domnívajíce se, že se ozval osel, počali hledati, a když se setkali, řekl majitel osla:

„Je to možné, kmotře, že to nebyl můj osel?“

„To jsem byl já,“ řekl druhý.

„Pak vám říkám,“ řekl pán oslův, „že se hýkáním úplně vyrovnáte oslu, a neslyšel a neviděl jsem nic tak přirozeného, co jsem na světě.“

„Tato chvála a uznání,“ odpověděl původce plánu, „náleží spíše vám, kmotře, neboť Bůh, který mě stvořil, ví, že hýkáte obratněji než největší a nejcvičenější hýkal; máte hlas vysoký, přesně včas se ozvete, přerušujete hlas často a znenadání, vůbec uznávám vaši převahu a nechávám vám palmu a odevzdávám prapor té nevidané školenosti.“

„Povídám tedy, že si sebe budu ode dneška cenit víc a budu přesvědčen o svém umění a daru; domníval jsem se sice, že hýkám dobře, ale nikdy mě nenapadlo, že to umím tak znamenitě, jak vy říkáte.“

„Říkám vám,“ pravil druhý, „že mnohé vzácné nadání přichází nazar a neprospívá těm, kteří ho dovedou využití. Naše schopnosti nemohou nám prospěti, leč pouze v podobných případech, jaký se nám právě teď naskytl, a to ještě zbývá nám prositi Boha, aby nám prospěly.“

Po této rozmluvě opět se rozešli a zase hýkali a stále se pletli a scházeli se jako předtím. Potom si určili znamení, aby poznali, jsou-li to oni nebo osel, hýkali totiž dvakrát po sobě. Tak prohledali celý les, hýkali po každém kroku, ale osel neodpověděl ani v nejmenším. Jak mohl také ubožák nešťastný hýkati, když jej našli rozsápaného vlky v hustém křoví? Když jej pán spatřil, pravil:

„Nedivme se, že neodpověděl, ale kdyby byl živ, jistě by byl zahýkal slyše nás, anebo nebyl osel; nelituji, že jsem jej našel mrtvého, neboť odměnou za to namáhavé hledání bylo mi, kmotře, vaše zdařilé hýkání.“

„Nu dobrá, kmotře,“ pravil druhý, „když zpívá opat dobře, snaží se také páteřík.“

Skličeni a ochraptělí vrátili se do vesnice a celý příběh o hledání vyprávěli svým přátelům, sousedům i známým, vychvalující vzájemně své obratné hýkání, až se to brzo rozneslo do sousedních vsí; a ďábel, který nikdy nezahálí a přináší a seje rád hádky a různice, kam přijde, rozsévaje klepy a vymyšlenosti, způsobil, že, jakmile lidé ze sousedních obcí spatřili někoho z naší vesnice, zahýkali jako na výsměch konšelům. Toho se chytli kluci, což jest stejné, jako by se toho chopili všichni čerti z pekla, a hýkání se rozšířilo z obce do obce tak, že sousedé z hýkové obce se od ostatních liší nyní asi jako černoši od bělochů a nevhodný žert dostoupil tak daleko, že se vysmívání vydali již několikrát ve zbroji a sešikováni na vysměváčky a svedli s nimi bitvy a nezabránila tomu živá duše, ani strach, ani ostuda. Domnívám se, že zanedlouho vyrazí do boje naši, to jest lidé z hýkové obce, a potáhnou na druhou ves, od nás asi dvě míle, která nás nejvíce uráží; abychom byli dostatečně vyzbrojeni, nakoupil jsem píky a halapartny, jak jste viděli. To je tedy ta podivná

příhoda, kterou jsem vám chtěl vyprávěti, a neznám jiné, jestli se vám tato nelíbila.“

Tak ukončil dobrý muž své vypravování. Vtom se ve vratech hospody objevil muž, jehož celý oděv, punčochy, spodky i kabát byly zhotoveny z kamzičiny, a zvolal:

„Je zde místo, pane hospodský? Přichází hadačská opice a hra o osvobození Melisendřině.“

„Ale to je mistr Pedro!“ zvolal hospodský. „To bude veselý večer.“

Zapomněl jsem říci, že mistr Pedro měl levé oko a skoro půl tváře zavázány zeleným šátkem, neboť měl asi celou tu stranu nemocnou.

Hospodský pokračoval:

„Buďte vítán, Milosti pane mistře Pedro; kde jste nechal opici a divadlo, že je nevidím?“

„Přijdou ihned,“ odpověděl muž v kamzičím oděvu, „šel jsem napřed obstarat místo.“

„Samotného vévodu z Alby bych odmítl a dal bych místo mistru Pedrovi,“ zvolal hostinský. „Jen přiveďte opici a divadlo, je zde dnes večer dosti hostů, kteří zaplatí, až spatří umění opice.“

Muž v obvazu na to:

„Nuže dobrá, zmírním cenu a spokojím se, jen dostanu-li na útratu. A teď se vrátím pro vůz s opicí a divadlem.“

Potom odešel z hospody.

Don Quijote ihned vyzvídal, kdo je ten mistr Pedro a jaké to má divadlo a opici. Hospodský mu řekl:

„Je to známý komediant, cestující dlouho po aragonské Manchi a předvádí kus o osvobození Melisendřině slavným Gaiférem; je to jedna z nejskvělejších a nejlépe sehraných historií, jež jsem viděl v této části království; také má opici řídkých schopností, jakých je málo mezi opicemi a které jsou vzácností u lidí; otáže-li se jí někdo na něco, pozorně vyslechne otázku, pak skočí svému pánu na ramena a pošeptá mu do ucha odpověď, kterou mistr Pedro řekne potom nahlas; vypovídá lépe minulé věci než budoucí, a ač se někdy mýlí, většinou mluví pravdu, z čehož soudím, že má v těle ďábla. Za každou odpověď, kterou opice, totiž její pán řekne, když mu ji

pošeptala do ucha, béře dva realy; proto se domnívají, že je mistr Pedro velmi zámožný a je galantní, jak se říká v Itálii; je znamenitým společníkem a přeje si jen což: mluví za šest, pije za dvanáct, a to vše z výdělků svého jazyka, opice a divadla.“

Vtom mistr Pedro přijel s divadlem na voze a velikou bezocasou opicí, dosti hezkou, se zadkem jakoby plstěným; don Quijote spatřiv ji ihned řekl:

„Řekněte mi, paní věštkyně, jak dopadneme? Co nás potká? Zde jsou mé dva realy.“

A rozkázal Sanchovi, aby je odevzdal mistru Pedrovi, jenž za opici pravil:

„Pane, to zvíře nevěští budoucnost, ví pouze něco o minulosti a něco o přítomnosti.“

„Na mou duši,“ zvolal Sancho, „nedám ani troník, aby mi pověděla, co mě už potkalo, neboť kdo to zná lépe než já? A byla by učiněná hloupost, abych platil za to, co už dávno vím; ale že ví věci přítomné, vezměte si moje dva realy a povězte mi, co dělá teď moje žena Tereta Panzová a čím se zabývá.“

Mistr Pedro odmítl peníze, řka:

„Neberu předem odměnu, dokud neprokáží službu.“

Klepl si dvakrát na levé rameno, opice se na ně vyhoupla a přiblíživši tlamu k jeho uchu rychle drkotala zuby; to dělala, co by „Věřím v Boha“ odříkal, potom seskočila na zem a mistr Pedro klesl na kolena a objal kolena dona Quijota a řekl:

„Objímám tato kolena jako dva sloupy Herkulovy, ó slavný obnoviteli zapomenutého už potulného rytířstva, ó nikdy dost neceněný rytíři done Quijote de la Mancha, vzpruhu osláblých, podpora klešajících, rámě padlých, berlo a útěcho nešťastných!“

Don Quijote byl nesmírně udiven, Sancho překvapen, panoš ohromen, hýkavý zpitomen a hospodský zmaten; vůbec užasli všichni, kteří slyšeli zvolání komedianta, jenž pokračoval:

„A ty, dobrý Sancho, nejlepší zbrojnoši rytíře nejlepšího, buď kliden; tvoje žena Tereza je zdráva a právě češe libru lnu, a abych

ti podrobněji o ní podal zprávu, má u sebe nalevo džbán s rozbitým hrdlem a v něm správný doušek vína, kterým si krátí práci.“

„Tomu rád věřím,“ poznamenal Sancho, „je to řádná ženská a ne-
být žárlivá, nedal bych ji ani za obryni Andandonu, která byla prý
žena jaksepatří, jak můj pán tvrdí. Jenže ta moje Tereza ráda užívá,
třeba to bylo na škodu dědiců.“

„A já dím,“ řekl don Quijote, „že každý, kdo mnoho cestuje a čte,
vidí také mnoho a mnoho se doví; kdo by mi dokázal, že jsou opice,
které hádají, kdybych to neviděl nyní na své vlastní oči? Jsem sku-
tečně don Quijote de la Mancha, jak uhodl tento dobrý tvor, ačkoliv
mě trochu přechválil; ale ať jsem jakýkoliv, děkuji Bohu, že mi dal
mírného a soucitného ducha, schopného vždy činiti dobře každému
a zle nikomu.“

„Kdybych měl čím zaplatiti,“ pravil panoš, „otázal bych se pana
opičáka, co mě potká cestou, na kterou jsem se dal.“

Mistr Pedro, který zatím vstal od nohou dona Quijota, řekl:

„Již jsem pravil, že to zvíře budoucnost nevěští; kdyby věštilo,
nezáleželo by na penězích, neboť – abych prokázal službu přítom-
nému panu donu Quijotovi – nehleděl bych na svůj prospěch; poně-
vadž to jest mou povinností k němu, a abych se mu zalíbil, postavím
divadlo a obveselím teď celý hostinec zadarmo.“

Hostinský zřejmě potěšen ukázal mu místo pro postavení diva-
dla, a to za chvíli bylo postaveno.

Don Quijote nebyl příliš spokojen s výpověďmi opice, protože
se mu zdálo nevhodným, aby pouhá opice znala věci minulé nebo
budoucí. Zatímco mistr Pedro stavěl jeviště, uchýlil se don Quijote
se Sanchem do kouta stáje, aby je nikdo neslyšel, a řekl:

„Pohled, Sancho, zkoumal jsem podivnou schopnost té opice
a myslím si pro sebe, že její majitel jistě uzavřel výslovně nebo mlčky
pakt s ďáblem.“

„Pacht kočky s ďáblem musí být zpropadeně špinavá věc,“ pravil
Sancho, „ale v čem má mistru Pedrovi prospět podobné pachtová-
ní?“

„Nerozumíš mi, Sancho; chci říci, že se nějak dohodl s ďáblem, aby opici dal onu schopnost, pro kterou získává živobytí, a až bude bohat, dá ďáblu duši, o niž vždy tomuto nepříteli lidskému jde. A co mě svádí k této víře, je, že opice zná jen věci minulé a přítomné, a vědomosti ďáblu se týkají právě jen jich; věci budoucí zná jen z dohady a ne všechny, neboť toto poznání je vyhrazeno Bohu, pro nějž není minulosti ani budoucnosti, ale vše je pouhou přítomností. Je tedy zřejmo, že z opice mluví ďábel, a divím se, že ji neobžalovali u církevních úřadů, nezkoumali a nevymítili z ní, s čí pomocí předvídá. Neboť je jisto, že ta opice není hvězdář, a že ani ona, ani její pán nedovedou rýsovat ony obrazce, jimž říkají obrazce osudu, dnes tak ve Španělsku rozšířené, že není ženské, kluka, ba ševce, který by si netroufal obrazec sestrojiti, jako by šlo o hru karet, a nečinil tak svou lží a hloupostí podivuhodnou pravdivost vědy. Vím o jedné paní, která se zeptala takového hadače z obrazců, zda malá její fenka bude mít štěňata, a bude-li je mít, kolik a jaké barvy. Načež ten pan hadač sestrojil obrazec a řekl, že psinka štěňata mít bude, a to tři, jedno zelené, druhé červené a třetí strakaté, ovšem pod podmínkou, že se ta fenka spáří mezi jedenácti a dvanácti v noci nebo ve dne, a to v neděli nebo v sobotu. A co se stalo? Za dva dny po tom fena poslala přežravši se a ten pan hadač dosáhl v místě pověsti neomylného věštce, jak se to stává u všech nebo u většiny hadačů.“

„Chtěl bych,“ pravil Sancho, „aby Vaše Milost požádala mistra Pedra, aby se otázal opice, je-li pravdivé dobrodružství, které potkalo Vaši Milost v jeskyni Montesínově; odpusťte, pane, ale myslím, že to vše byl pouhý blud nebo lež nebo pouhý sen Vaší Milosti.“

„To je možné,“ řekl don Quijote, „poslechnu tvé rady tedy, ačkoliv se tím pochybností nezbavím.“

Vtom přišel mistr Pedro oznámit donu Quijotovi, že jeviště jest již hotovo a žádal jej, aby se zúčastnil představení, které prý stojí za podívanou. Don Quijote mu zjevil své přání a požádal ho, aby se otázal opice na příhody v jeskyni Montesínově, byly-li snem či skutečností, že on sám myslí, že byly i skutečné i klamně.

Pedro neodpověděv ani slova přivedl opici, postavil se opodál dona Quijota a Sancha a pravil:

„Pohled'te, paní opice, tento rytíř přeje si věděti, bylo-li jakési dobrodružství, které zažil v jeskyni zvané Montesínově, skutečné nebo klamné.“

Zatřásl ramenem jako obvykle, opice mu na ně vyskočila a šeptala mu, jak se zdálo, do ucha; pak mistr Pedro řekl:

„Opice tvrdí, že část vašeho dobrodružství či co vás potkalo v oné jeskyni byla klamná, část pravděpodobná; více na tuto otázku nemůže odpověděti, chce-li se však Vaše Milost dozvědět více, řekne vše na váš dotaz příštího pátku, neboť nyní, jak sama řekla, jest příliš unavena a zotaví se až v pátek.“

„Neříkal jsem, že se mi dobrá polovice z vypravování o dobrodružství Vaší Milosti v jeskyni zdá lživá?“ řekl Sancho.

„Činy to dosvědčí, Sancho,“ řekl don Quijote, „neboť čas vše odkrývá a přivádí vše na světlo, i kdyby to bylo skryto v útrokách země; to stačí a nyní se pojďme podívat na divadlo mistra Pedra, které bude jistě jakousi novinkou.“

„Nikoliv jakousi,“ zvolal mistr Pedro. „Mé divadlo má šedesát tisíc novinek; tvrdím, Milosti pane done Quijote, že jest to jedna z největších zajímavostí nynější doby, a operibus credite et non verbis; ale začněme, neboť jest již dosti pozdě a já toho chci ještě mnoho předvésti, říci a ukázati.“

Don Quijote a Sancho odebrali se do místnosti, kde bylo jeviště již postaveno a opona rozhrnuta; četné hořící svíčky z vosku vy-padaly a svítily velice pěkně. Mistr Pedro odešel za jeviště, neboť musil pohybovati umělými figurami, a před jevištěm mladý jeho sluha vysvětloval a objasňoval tajemství hry; hůlkou, kterou držel v ruce, ukazoval na jednotlivé figurky, které se na jevišti objevily. Jakmile se všichni hosté hospody posadili neb postavili před jevištěm a když don Quijote, Sancho, panoš a bratranec obsadili nejlepší místa, sluha mistra Pedra začal odříkávati to, o čem se dozví každý, přečte-li si následující kapitolu.

KAPITOLA XXVI.,

pokračující v půvabném dobrodružství loutkáře a vypravující jiné opravdu zajímavé věci.

Umlkli Tyrští a Trojané, totiž chci říci, že všichni diváci pozorně poslouchali vykladače tajemství, když tu se za jevištěm ozvalo bubnování, hlas trubek a rachocení četných děl; hluk na okamžik utichl a tlumočník zvolal:

„Tato pravdivá hra, která se nyní Vaším Milostem předvádí, vzata jest přesně z francouzských kronik a španělských románů, které jdou od úst k ústům starých i mladých po ulicích. Hra představuje osvobození Melisendry, zajaté Maury ve španělském městě Sansueni, jejím manželem panem donem Gaiférem; městem Sansueni zvalo se kdysi nynější město Zaragoza; ale povšimněte si, Milosti, jak hraje don Gaiféros v kostky, jak také říká báseň:

*U stolu při hře sedí don Gaiféros,
na svou už dávno nemyslí Melisendru.*

Osoba, která právě vystupuje na jeviště s korunou na hlavě a žezlem v pravici, jest Karel Veliký, domnělý otec Melisendřin. Nelíbí se mu zahálčivý způsob života a lhostejnost jeho zete a přichází jej pokárat. Poslyšte, jak důrazně a prudce jej napomíná, jako by jej chtěl několikrát přetáhnout žezlem přes hlavu; někteří spisovatelé dokonce tvrdí, že to učinil; když mu dokázal, jaká záhuba hrozí jeho cti, nepostará-li se o osvobození své manželky, pravil mu prý:

Dosti jsem pověděl vám, vězte! –

Povšimněte si, Milosti, jak císař se odvrací a odchází, nevšímaje si rozhněvaného dona Gaiféra, který prudce zahazuje desku a žádá, aby mu připravili zbraň; prosí svého bratrance dona Rolanda o meč Durindanu, ten však odmítá, že nemůže, nabízejí mu ale svůj doprovod na té nebezpečné výpravě, kterou podniká; ale rozhněvaný

hrdina zdráhá se přijmout tvrdě, že sám dovede vysvoboditi svou manželku, třeba byla skryta v nejhlubších útrobách země; potom ozbrojen vydává se na cestu.

Pohled'te, Milosti, na onu věž, kterou je možno spatřiti; je to jedna z věží maurského hradu zaragozského, nyní nazývaného Alfafería; dáma v maurském oděvu na balkoně jest sličná Melisendra, která odtamtud často se dívala na cestu do Francie a vzpomínala ráda v zajetí na Paříž a svého manžela. Nyní uvidíte však něco nového a dosud vámi nevídaného. Zajisté vidíte toho Maura tiše se kradoucího s prstem na ústech za Melisendru? Všimněte si, jak ji rychle políbil na rty a ona si uplivla a utírá si ústa bílým rukávem košile; pláče a rve si zoufalstvím krásné vlasy, jako by ony byly vinny tím zločinem? A nyní pohled'te: onen vznešený Maur, kterého vidíte v sloupoví, jest král Marsilio Sansueňský; zpozoroval drzost Maurovu a přes to, že jest jeho příbuzným a věrným přítelem, poroučí, aby jej svázali, vyplatili mu dvě stě ran a vedli jej městem s hlasateli napřed, biřici vzadu, jak bylo zvykem; vidíte, jak již tamhle skoro vykonávají jeho rozkaz, ačkoliv zločin vlastně ještě nedokonán, ale Maurové neznají odkladů ani dlouhého odvolávání, jako to je u nás.“

„Chlapče, chlapče,“ pravil nahlas don Quijote, „vykládejte ten svůj příběh krátce bez průtahů a rozvláčností, neboť chce-li člověk poznati řádně pravdu, je třeba mnoha důvodů a důkazů.“

Na to se ozval vzadu mistr Pedro:

„Hochu, zbytečně mnoho nemluv a dělej a poslechni rozkaz pána, který tomu jistě dobře rozumí; nejlepší je pěkně prostý zpěv, beze všech kudrlinek.“

„Poslechnu vás,“ řekl hoch a pokračoval:

„Ten člověk blížící se v gaskoňském plášti je sám don Gaiféros, očekávaný toužebně manželkou, jež spokojena s potrestáním drzého Maura radostně a klidněji vstoupila na balkon věže; a myslíc, že mluví s nějakým pocestným, mluví vše, co jest v této romanci, se svým manželem:

*„Rytíři, do Francie míříš?
Ptej se tam po Gaíferovi!“*

Nebudu však v tom pokračovati, poněvadž rozvláčnost obyčejně nebaví; vizte jen, že don Gaíferos odhrnuje plášť a nyní poznáváte z radostných posunků Melisendřiných, že jej poznala; teď sestupuje z balkonu, aby odjela na koni za svým manželem. Ale ubohá! Cíp sukně uvázl za železnou tyč balkonu a zůstává viseti, nemohouc sestoupiti dolů. Ale dobré nebe, jak vidíte, vysvobozuje i z nejhorší bídy; don Gaíferos přijíždí a prudce ji strhne na zem; nedbaje, že se jí roztrhá drahá sukně; pak ji rychle vyzvedne na hřbet koně obkročmo jako muže a žádá ji, aby ho zezadu objala kol hrudi, aby nespadla; paní Melisendra obyčejně takto nejezdí. Všimněte si, že i kůň prozrazuje řehtáním svou radost nad krásným a odvážným břemenem, nesa svého pána i paní. Rychle se obrátivše opouštějí město a spěchají vesele a rozjařeně k Paříži. Jedte s Bohem, upřímní milenci, jimž se žádný nevyrovná! Dojedte šťastně do své vlasti, kterou milujete, bez překážek a nástrah na blahé cestě! Kéž spatří zraky vašich známých a přátel, jak žijete klidně dny života, a necht' vám jich je přáno, kolik jich bylo dopřáno Nestorovi.“

Tu opět zvolal mistr Pedro:

„Pomalů, hochu, spěješ tuze vysoko, všeho s mírou.“

Hoch neodpověděv pokračoval:

„Ale všetečné oči, jimž se nic neskryje, spatřily Melisendru slézat z balkonu a vsedat na koně a ihned se to dověděl král Marsilio, jenž velel do zbraně. Patřte, jaká rychlost! Ze všech věží mešit v celém městě znějí zvony.“

„Ty zvony sem nepatří, mistře Pedro,“ poznamenal don Quijote, „Maurové nemají zvony, ale bubny a píšťaly, podobné našim klarietům, proto znění zvonů v Sansueni je holým nesmyslem.“

Mistr Pedro slyše tato slova ustal v zvonění a pravil:

„Nevšímejte si takových drobností, milostivý pane done Quijote, a nechtějte ve všem takových důkladností. Což se u nás nehraje tisíce divadelních kusů, plných nesmyslů a nesprávností, které se

přesto líbí, a lidé se jim často dokonce obdivují i chválí je? Pokračuj, hochu, a nevěšmej si jejich poznámek; když budu míti za to peníze, jsem ochoten hrát víc nesmyslů, než má slunce atomů.“

„Máte pravdu,“ řekl don Quijote a hoch pokračoval:

„Pohleďte, jaké množství vznešeného rytířstva spěchá pronásledovat ty dva katolické milence, slyšte, co hlaholí polnic, ječí píšťal a kolik se ozývá bubnů a bubínků; obávám se, že je dohoní a přivlekou zpět, přivázané k ocasu vlastního jejich koně. Bylo by to strašné napohled.“

Tu don Quijote spatřiv takové množství Maurů a slyše takový povyk, rozhodl se pomoci uprchlíkům; vstal a hlasitě zvolal: „Nepřipustím, aby za mé přítomnosti a za mého života někdo týral tak statečného a slavného rytíře, jakým jest don Gaiféros. Ustaňte, podlá lůzo, stíhat ho a pronásledovat, nebo se setkáte se mnou.“

Po těch slovech vytasil meč, vrhl se skokem k jevišti a prudce a neobyčejně vztekle jal se sekat do maurských figurek, poráží je jedny, utínaje hlavy a údy druhým, drtí ony a jednou dokonce se rozehnal mečem, že by byl zasáhl mistra Pedra a usekl mu hlavu jako makovici, kdyby nebyl uskočil a neskrčil se.

Mistr Pedro křičel:

„Ustaňte, Milosti pane done Quijote, pomyslete, že to nejsou opravdoví Mauři, které ničíte, bijete a rozsekáváte, ale loutky z lepenky! Pomyslete přec při mých hříších, že ničíte mne a celý můj majetek!“

Don Quijote se však nepřestal oháněti mečem a rozdával rány sečné i bodné, jakoby přival vodní. Než by dvakrát Věřím odříkal, zbořil celé jeviště, roztránil všechny loutky na kusy, krále Marsilia těžce poranil a císaři Karlovi Velikému rozpoltil hlavu i korunu. Obecenstvo bylo zděšeno a opice utekla na střechu hostince; bratranec se bál, panoš dostal strach a sám Sancho Panza byl velmi polekán, neboť nikdy neviděl svého pána tak rozzlobeného a zuřivého, jak se při té hrůze zapřisáhl.

Don Quijote zničiv úplně celé jeviště uklidnil se trochu a pravil:

„Chtěl bych, aby zde byli všichni ti, kteří pochybují o zásluhách potulných rytířů a věřit v ně nechtějí. Pomyslete jen, co by se bylo stalo z milého dona Gaiféra a krásné Melisendry; jistě by je ti psi byli dostihli a nějak jim ublížili. Ať tedy žije potulné rytířstvo a předčí vše, co je nyní na světě!“

„I spánembohem!“ řekl zdrceně mistr Pedro, „a já ať zemru, neboť jsem tak nešťastný, že bych mohl opakovati po králi donu Rodrigovi:

*Včera Španělsko mě zvalo pánem,
a dnes nemám, kam bych hlavu složil.*

Před půl hodinou, ba ještě méně, jsem byl pánem králů a císařů, majitelem četných stájí s koňmi, beden a zavazadel se spoustou krásného šatstva, a nyní jsem chudým, nešťastným žebrákem a nemám ani opice, neboť než ji opět chytím, řádně se zapotím, a to vše vinou nevhodné zuřivosti pana rytíře, který prý chrání sirotky, trestá křivdy a koná jiné dobré skutky; u mne jediného se však minul se svým šlechtným cílem – ach, blahoslaveno a pochváleno budiž nebe, kde se nejvíc zdvíhá! Rytíři Smutné Postavy bylo asi určeno, aby zničil postavy moje.“

Sancho Panza dojat slovy mistra Pedra pravil:

„Nenaříkej, mistře Pedro, a neplač, nebo mi srdce pukne žalostí; můj pán, don Quijote, jest tak dobrým a katolickým křesťanem, že pozná-li, že tě poškodil, jistě ti rád dá náhradu a zaplatí řádně.“

„Kdyby mi aspoň hradil pan don Quijote část škody, kterou mi udělal, byl bych s tím spokojen a Jeho Milost by spasila svoje svědomí, neboť nedosáhne spasení ten, kdo bez svolení majitele má něco cizího a nevrací to.“

„Máte pravdu,“ poznamenal don Quijote, „ale nevím ještě, mistře Pedro, co mám vašeho.“

„Tak!“ zvolal mistr Pedro. „A kdo rozsekal a rozmetal tyto zbytky, válející se po tvrdé, neplodné zemi, než nezdolná síla tohoto stateč-

ného ramene, a komu patřila ta těla, když ne mně, a konečně, čím jsem si vydělával peníze, když ne jimi?“

„Nyní zase vidím, co jsem viděl už často,“ pravil na to don Quijote, „že kouzelníci, kteří mě stíhají, mi postaví před zrak věci, jak jsou, a pak je změní, jak se jim líbí. Říkám vám poctivě a bez přetvářky, pánové, kteří mě posloucháte, že jsem pokládal vše za skutečnost, domnívaje se, že Melisendra jest Melisendrou, don Gaiféros donem Gaiférem, Marsilio Marsiliem a Karel Veliký Karlem Velikým; proto jsem se rozhněval a chtěl chrániti a brániti prchající, jak mi to kázala moje povinnost potulného rytíře, a s tímto dobrým úmyslem jsem podnikl, co jste viděli. Že to skončilo naopak, je vinou ne mou, ale oněch lotrů, kteří mě stíhají. Sám se nicméně odsuzuji k náhradě za svůj omyl, ačkoliv jsem se ho nedopustil ze zlomyslnosti. Ať si mistr Pedro určí cenu za zničené figurky, a já ji splatím řádnou a platnou mincí kastilskou.“

Mistr Pedro ukloniv se řekl:

„Jiného jsem se nenadál od křesťanské šlechetnosti dona Quijota de la Mancha, dobrého pomocníka a zastávce všech ubohých a chudých lidí bloudících světem; pan hostinský a velký Sancho ať prostředkují mezi Vaší Milostí a mnou a určí cenu skutečnou či pravděpodobnou rozbitých loutek.“

Hostinský i Sancho svolili a poté sebral mistr Pedro ze země bezhlavého krále Marsilia Zaragozaského řka:

„Jest jisto, že tento král nemůže již zastávati hodnost královskou, již míval, a proto žádám, souhlasíte-li s tím i vy, půl páta realu za jeho zničení, smrt a konec.“

„Pokračujte,“ řekl don Quijote.

„Za toto roztětí,“ pokračoval mistr Pedro zvedaje rozpolceného císaře Karla Velikého, „chci pět a čtvrt realu a není to mnoho.“

„A málo také ne,“ podotkl Sancho.

„Ale ani příliš ne: shodněme se na pěti realech,“ navrhl hostinský.

„Dejme u všech pět a čtvrt,“ pravil don Quijote, „nezáleží na tom, bude-li státi celé to neštěstí o čtvrt reálu více nebo méně; a popilte si, mistře Pedro, mám již hlad a jest již čas k večeři.“

„Tato figura,“ pokračoval mistr Pedro, „které schází nos a oko, je krásná Melisendra; za tu žádám, a spravedlivě, dva realy a dvanáct maravedí.“

„V tom by byl ďas,“ zvolal don Quijote, „aby v tuto chvíli nedostihla Melisendra se svým manželem již francouzské hranice; zdálo se mi přece, že jejich kůň letí spíše než běží, a proto se nedám od vás oklamati beznosou Melisendrou, neboť ta skutečná, promyslím-li vše důkladně, již se veselí o závod se svým manželem ve Francii; Bůh pomoz každému k jeho majetku a my jednejme poctivě a řádně a pokračujme!“

Mistr Pedro zpozorovav, že don Quijote mluví jako blázen a trvá na své původní myšlence, nechtěl, aby mu unikl, a proto rychle řekl:

„Patrně to není Melisendra, ale některá z jejích služebných a zaplatíte-li mi za ni šedesát maravedí, budu spokojen a budeme dobře vyrovnáni.“

Podobným způsobem odhadl cenu mnoha jiných rozmlácených figur a oba prostředníci ji snížili se souhlasem obou stran; celkový obnos byl čtyřicet a tři čtvrti realů, které Sancho ihned vyplatil; mimoto žádal mistr Pedro dva realy za obtížné chytání opice.

„Vyplat' mu je, Sancho, za to si chytí nejen opici na střeše, ale koupí si ještě jednu v hospodě a zaplatil bych dvě stě za šťastnou zprávu každému, kdo by mi zaručeně řekl, jsou-li paní doña Melisendra a pan don Gaiféros již ve Francii a doma.“

„Nikdo to nedovede říci lépe než moje opice,“ pravil mistr Pedro, „ale teď ji nepolapí ani ďábel; myslím však, že ji oddanost ke mně a hlad přinutí k návratu ještě dnešní noci; nu, uvidíme, jak Pánbůh chce.“

Spor pro divadlo utichl tedy a všichni povečeřeli klidně a šťastně za peníze štědrého dona Quijota. Ještě za tmy odešel muž s píkami a halapartnami, a když se rozednívalo, přišli se rozloučiti s donem Quijotem bratranec a panoš, onen vracel se domů a panoš, aby pokračoval v cestě, na niž mu don Quijote přispěl tuctem realů. Mistr Pedro se chtěl vyhnouti dlouhým řečem dona Quijota, neboť jej znal velmi dobře, proto vstal před východem slunce a se zbytky divadla

a opicí odešel rovněž za dobrodružstvím. Hospodský, který neznal dona Quijota, obdivoval se jeho bláznovství i jeho štědrosti. A když Sancho vyplnil rozkaz pánův a řádně zaplatil, opustili hospodu téměř v osm hodin zrána. Nyní je opustíme na jejich cestě a povíme jiné věci, nutné k vysvětlení této skvělé historie.

KAPITOLA XXVII.,

kde se vypráví, kdo byl mistr Pedro a jeho opice a jaká nehoda stihla dona Quijota v hýkavém dobrodružství, které neskončilo, jak by si byl přál a jak myslil.

Cide Hamete, kronikář tohoto velkého vyprávění, počíná tuto kapitolu těmito slovy:

„Přisahám jako katolický křesťan.“

Jeho překladatel praví, že přísahá-li Cide Hamete jako katolický křesťan, ač je Maur (a tím byl beze vší pochyby), znamená to pouze, že – jako katolický křesťan – když už přísahá, mluví nebo má mluvit pravdu, také on se drží pravdy jako ten přísahající katolík ve všem, co míní psát o donu Quijotovi a zvláště o tom, kdo byl mistr Pedro a co to bylo za hadačskou opici, jež vábila a udivením plnila všechny vsi svými výpověďmi. A říká, že každý, kdo četl první díl této knihy, si jistě vzpomíná na Ginesa de Pasamonte, jehož zachránil don Quijote s ostatními galejníky v Sieře Moreně. Za toto dobrodiní se mu ti zlí a nezřízení lidé špatně odměnili a zle mu zaplatili. Tento Gines de Pasamonte, jež don Quijote zval Ginesillo de Parapilla, ukradl Sanchu Panzovi osla; v první knize vinou tiskařů bylo vynecháno jak a kdy, proto si mnozí mysleli, že je ta chyba tiskařů zaviněna zapomnětlivostí spisovatelovou. Gines jej totiž ukradl Sanchovi, když na něm seděl spal, podobným úskokem jako Brunelo, když Sacripantovi před Albrakou odvedl koně zpod nohou; o tom, jak jej Sancho opět získal, bylo již vyprávěno.

Tento Gines ze strachu před trestem spravedlnosti za své nesčetné ničemnosti a zločiny tak mnohé, že je sám sepsal v tlustý svazek, rozhodl se, že odejde do království aragonského; zavázal si levé oko a stal se komediantem, neboť komedie a různé kejkle rukama ovládal dokonale. Od několika křesťanů vracejících se z Berberska z otroctví koupil náhodou i onu opici a naučil ji, že mu na určitý pokyn skočila na rameno a šeptala do ucha nebo se aspoň tak stavěla. Než vešel do vesnice s divadlem a opicí, důkladně se vyptal

v sousední obci nebo jinde na zvláštní události ve vsi a na osoby a dobře si je zapamatoval; sehrál nejprve nějakou historii, jednou tu, jednou onu, ale vždy veselou, známou a zajímavou.

Po představení seznámil obecnost se schopností své opice, zdůrazňuje, že uhodne minulost a přítomnost, ale na otázky o budoucnosti že neodpovídá. Za každou odpověď žádal dva realy, někdy i méně, jak soudil o zámožnosti tazatelů; když se časem dostal do domu, jehož osudy znal, přes to, že se ho netázali nechtějíce platiti, dal opici znamení a potom říkal, že mu opice vyprávěla to a to, jak to s událostmi souviselo. Tak si získal neobyčejné důvěry a všichni šli jen za ním; a poněvadž byl velmi chytrý, odpovědi se obyčejně hodily na otázky, a protože nikdo ho nezkoumal a nechtěl věděti, jakým způsobem opice věští, oklamal každého a hromadil peníze.

Jakmile vstoupil do hostince, poznal ihned dona Quijota i Sancha, a proto oba tak udivil i všechny přítomné; ale byl by to zle odpykal, kdyby byl don Quijote ťal mečem níže srážeje hlavu králi Marsiliovu a niče jeho jízdu, jak bylo vyprávěno v předcházející kapitole. Toť vše o mistru Pedrovi a jeho opici.

Nyní se vracím opět k donu Quijotovi de la Mancha; opustiv hospodu ustanovil, že nejprve projde břehy řeky Ebra, než odejde do města Zaragozy, neboť doba turnajů byla ještě daleko a měl kdy. S tímto úmyslem pokračoval v cestě bez jediného dobrodružství dva dny a třetího dne dostihnuv vrcholu kopce uslyšel hluk bubnů, trub a pušek. Nejprve myslil, že tudy táhne nějaký pluk vojáků; aby je spatřil, pobídl Rocinanta a z vršku, když naň dojel, uviděl dole asi dvě stě lidí, jak přibližně určil, ozbrojených různými zbraněmi, jako kopími, kušemi, oštěpy, halapartnami i píkami, několika puškami a mnohými štíty. Zamířil z vršku k cestě a uviděl zřetelně prapory, rozeznal barvy a spatřil znaky, hlavně odznak na praporu nebo korouhvi z bílého atlasu; byl tam dovedně nakreslen osel velikosti malého sardinského oslíka se zdviženou hlavou, tlamou otevřenou a vyplazeným jazykem; z jeho postavy i podoby bylo viděti, že hýká, kolem něho pak byl nápis s tímto dvojverším:

*Nehýkali nadarmo
oba starostové.*

Podle tohoto znaku poznal don Quijote lidi z hýkavé vesnice, řekl to Sanchovi a vysvětlil mu nápis na praporu. Poznamenal také, že se vypravovatel celé příhody patrně zmýlil, neboť podle dvojverší na praporu hýkali starostové, ne konšelé, jak on tvrdil. Sancho Panza odpověděl:

„Nehleďte na to, pane, třeba se ve vsi konšelé, kteří tehdy hýkali, stali starosty, a tak je možno je nazývat oběma názvy. Konečně pravdivosti příběhu neškodí, byli-li to konšelé nebo starostové, jen když hýkali, je to ostatně jedno, hýká-li starosta nebo konšel.“ Domyslili si a poznali, že se uražená vesnice střetla s druhou, která ji urazila více, než jak dovoľovalo sousedství.

Don Quijote zamířil k nim k velkému smutku Sanchovu, který se nikdy rád nepletl do podobných sporů. Sešikovaní jej vzali mezi sebe, myslíce, že to jest nějaký jejich straník. Don Quijote zvedl hledí a s důstojnou hrdostí a ušlechtilostí dojel k oslímu praporu; tam jej obklopili přední mužové vojska a dívali se na něho užaslí jako všichni, kteří se s ním poprvé setkali. Don Quijote zpozorovav jejich úžas a vida, že nikdo jej neoslovuje, využil toho ticha a hlasitě pravil:

„Ctění pánové, důtklivě vás prosím, abyste bez přerušování vyslechli můj výklad, ovšem bude-li se vám líbiti a nebudete-li se nuditi; tehdy na nejmenší váš pokyn dám si zámek na ústa a budu držeti jazyk za zuby.“ Všichni ho ujistili, že rádi vyslechnou jeho výklad, aby mluvil.

Pak don Quijote pokračoval:

„Já, pánové, jsem potulný rytíř, jehož povoláním je válečnictví a jehož povinností jest chrániti potřebné a pomáhati utiskovaným. Před několika dny dověděl jsem se o vaší nehodě a proč se musíte chápati každé chvíle zbraně k potrestání nepřátel; promyslel jsem několikrát celou vaši záležitost a myslím, usuzuje podle zákonů o souboji, že se neprávem cítíte uraženi, vždyť jednotlivec nemůže urazit celou obec, pouze kdyby ji celou obžaloval a vinil ze zrady,

nemaje dostatečné množství důkazů proti určitému jednotlivci. Příklad toho máme u dona Diega Ordóneza de Lara, který obžaloval celé město Zamoru, nevěda, že pouze Vellido Dólfos zradil zavraždil krále; proto obvinil a vyzval všechny a všichni měli právo pomsty a odpovědi. Ovšem don Diego se trochu ukvapil a překročil hranice obviňování i výzvy, obžalováváje a vyzýváje mrtvé, řeky, obilí, plod v těle mateřském a mnohé jiné nepatrnosti, jak jsou přitom uváděny; ale co dělat, když propukne hněv, není pouta, jež by svázalo jazyk.

Poněvadž tedy jednotlivec nemůže uraziti celé království, provincii, město, obec ani vesnici, jest patrno, že nemáte příčiny mstítí válečnou výpravou urážku, které není; to by bylo pěkné, aby se na každém kroku pobíjeli Kocourkovští s těmi, kteří jim tak říkají, nebo ti Kastrolníci, Zelinkáři, Rakaři, Mydlinkové a jinak přezdívaní, jimiž si vyplachují ústa kluci a ledajací lidé. To by tak hrálo, aby všechny tyhle znamenáné obce se zvedly a mstily, nadělaly si šavlí z klarinetů a mlátily se při každém nepatrném sporu. Nikoliv, toho Bůh nechce a nedopustí; rozumní muži a řádné vesnice mají pouze ze čtyř důvodů bojovati, zbrojiti a vydávati ve zkázu svoje osoby, životy a majetek: předně pro obhájení víry katolické, za druhé pro své životy, neboť to káže zákon lidský i božský, za třetí na obhájení cti, své rodiny a jmění, a konečně za čtvrté ve spravedlivé válce ve službě králově. Pátý pak důvod možno spojití s důvodem druhým a jest to obrana vlasti.

S těmito pěti důvody možno spojití ještě jiné mnohé, odůvodněné a spravedlivé, které také ukládají boj; ale chopí-li se někdo zbraně z příčiny malicherné a směšné a spíše pro zábavu než pro urážku, zdá se, že nemá zdravého rozumu, tím více, že nespravedlivá pomsta – a spravedlivou nemůže msta býti – odporuje přímo svatému náboženství, jež vyznáváme a které káže, abychom dobře činili nepřítelům svým a milovali ty, kteří nás nenávidí. Zdá se se sice trochu nesehnání dostáti tomuto přikázání, ale pouze těm, kdo dávají přednost světu před Bohem a tělu před duší; Ježíš Kristus, opravdový Bůh i člověk, jenž nikdy nelhal a také lháti nemohl a ne-

může, náš zákonodárce, řekl, že jeho jho jest sladké a břímě lehké; nemohl tedy žádati něco, co bychom nemohli plniti. Z tohoto důvodu, milí pánové, jest nutno, aby se Vaše Milosti uklidnily po zákonu božském i lidském.“

At' mě čert veme, řekl si v duchu Sancho, nevyrovná-li se můj pán telelogovi nebo není-li mu podoben jako vejce vejci. Don Quijote si oddechl a chtěl v řeči pokračovati, poněvadž posluchači zůstali tiši, a byl by to učinil, ale prostořekost Sanchova mu v tom zabránila, neboť ten, vida, že pán přerušil výklad, pravil místo něho:

„Můj velitel, don Quijote de la Mancha, dříve nazývaný Rytířem Smutné Postavy, nyní Lvím Rytířem, jest rytíř velmi moudrý; znalostí latiny a španělštiny vyrovná se bakaláři, dobře radí a dobře jedná jako řádný voják a ovládá všechna ustanovení a předpisy v takzvaném souboji; a proto musíte poslechnout jeho rad, a dopadnete-li při tom špatně, chci to sám odnést; vždyť je holým bláznovstvím pokládat za urážku, když na člověka někdo zahýká. Vzpomínám si, že jako chlapec jsem hýkal kdykoliv mě napadlo a nikdo mě pro to nehonil, a to tak mistrně a pravdivě, že se vždycky všichni oslové ve vesnici rozhýkali, a přece jsem zůstal synem svých rodičů, které každý ctil; a ačkoliv mi to umění mnohý z předních mužů ve vsi záviděl, nevšímal jsem si toho ani trochu. Abych vám dokázal, že mluvím pravdu, poslyšte, toto umění se, jednou naučeno, nikdy nezapomene, právě jako plování.“

Stiskl si rukou nos a zahýkal tak hlasitě, že to bylo slyšeti i v okolních údolích; jeden z kolemstojících, domnívaje se však, že si z nich dělá blázna, napřáhl se a uhodil jej klackem, který držel v ruce tak, že Sancha srazil k zemi. Don Quijote vida ublížení spáchané na Sanchovi rozjel se s píkou na muže, který mu dal ránu, ale zastoupili mu cestu a zabránili v pomstě; poněvadž viděl, že se na něho valí déšť kamení a že proti němu míří množství kuší a tolikéž pušek, obrátil Rocinanta a chvátal, jak tento nejvíce mohl, prose vřele Boha, aby jej ochránil od záhuby; na každém kroku trnul strachem, že mu koule prorazí hrud' a vyletí prsy, a každou chvíli vydechl, aby se přesvědčil, že ještě dýchá. Ale ozbrojená tlupa se uklidnila vidouc ho

utíkati a nestříleli na něho. Sancha, jakmile se poněkud vzpamatoval, vysadili na osla a poslali za pánem. Nenabyl sice dosud vědomí, aby mohl ovládati osla, ten ale klusal po stopě Rocinantově, bez něhož nemohl chvilku žít. Don Quijote odjel kus cesty a obrátiv se zpozoroval, že se Sancho blíží, i zastavil se a čekal na něho, jakmile viděl, že jej nikdo nestíhá.

Ozbrojená četa setrvala tam až do tmy, a ježto je nepřátelé ne-
napadli, vrátili se vesele a radostně do vesnice; kdyby byli věděli
o starém zvyku Řeků, jistě by byli vybudovali na onom místě vítěz-
nou trofej.

KAPITOLA XXVIII.,

o které Benengeli tvrdí, že věci v ní obsažené pozná, kdo ji přečte, jestliže ji přečte pozorně.

K útěku se hrdina obrátí, jen když zpozoroval úklad, ale mužové moudří mají šetřiti svých sil pro doby příhodnější. Tato zásada ukázala se pravdivou na donu Quijotovi, který uprchl před rozzuřeným davem a zlými nástrahami zuřivého lidu; nevšímaje si Sancha ani nebezpečí, ve kterém jej opustil, vzal nohy na ramena a hleděl utéci tak daleko, aby byl v bezpečí. Za ním přijel Sancho napříč přes osla, jak již bylo řečeno. Když dostihl dona Quijota, nabyv už vědomí, spadl z osla k nohám Rocinantovým zděšen, rozmlácen a zbit.

Don Quijote seskočil a spěchal prohlédnout mu rány, a když viděl, že je zcela zdrav, pravil mu rozzlobeně:

„Hýkal jste, Sancho, v nepravý čas; kdo vám řekl, že jest radno mluvit v domě oběšencově o provaze? Jakou konečně basou může být muzika hýkání potvrzena než basou výprasku? Děkujte Bohu, Sancho, že vás požehnali klackem, a ne per signum crucis šavlí.“

„Nemohu odporovati,“ řekl Sancho, „neboť se mi zdá, že mluvím dost svým hřbetem; ale nyní raději odjedme, já už hýkat nebudu; ale nezamlčím, že potulní rytíři utíkají a zanechávají své řádné zbrojnoše zbité na pospas nepřátelům.“

„Neutíká, kdo ustupuje,“ řekl don Quijote, „pamatuj si, Sancho, že statečnost bez rozvahy jest zbrklostí a vítězné skutky potřeštěného nutno přičítati více šťastné náhodě než odvaze; proto tvrdím, že jsem ustoupil, ale neuprchl; v tom se úplně podobám mnoha odvážným mužům, kteří se zachovali pro lepší příležitosti, jak vyprávějí mnohé historie, které si však ponechám pro sebe, neboť tobě by nepomohly a mne nebavily.“

Potom Sancho za pomoci dona Quijota vystoupil do sedla, rytíř vsedl na Rocinanta a pomalu ujížděli k olšovému lesíku, vzdálenému asi čtvrt míle. Časem Sancho bolestně naříkal a vzdychal a na otázku dona Quijota, proč tak činí, řekl, že necítí záda od kříže až do týla a že skoro omdlévá.

„Nejsem na rozpacích o příčině tvé bolesti,“ poznamenal don Quijote, „uhodili tě klackem tlustým a dlouhým, který ti dolehl na celý hřbet, kde cítíš bolest, a kdyby byli zabrali klackem více, bolelo by tě více.“

„Pro Krista Pána,“ zvolal Sancho, „to jste mě věru náramně poučil a krásně to vyložil! Hrom do toho – jako by příčina mé bolesti byla tajemstvím a bylo potřebí říkat, že mě bolí vše, co zasáhl klacek? Kdyby mě bolely kotníky u nohou, bylo by třeba těžko uhodnout příčinu, ale bolí-li mě to, kde mě ztloukli, není třeba velikého hádání. Skutečně, pane, na bolesti cizího člověka nezáleží a den ode dne vidím jasněji, že jsem špatně dopadl vstoupiv do služeb Vaší Milosti, protože, dovolil-li jste mě tenkrát zbít, příště a často se zas vrátí vyhazování na pokrývce a ostatní klukoviny; tentokráte mi ztloukli záda, příště mi vyškrábou oči. Mnohem lépe bych udělal (ačkoliv jsem hlupák a za celý život nic pořádného neudělám), kdybych se vrátil k ženě a dětem, staral se o ně a pečoval z toho, co mi Pánbůh ráčil dát, a nepotloukal se s vámi po světě cestou necestou a nepil špatně a nejedl hůře. A to nemluvím o spánku! Ustelte si, bratře zbrojnoši, na sedmi stopách země nebo na dvakrát tolika, chcete-li, záleží pouze na vás a rozložte se podle libosti; aby hrom uhodil a spálil na popel prvního, který přičichl k potulnému rytířství, nebo toho, kdo se první stal zbrojnošem těch bláznů, kterými jistě byli minulí potulní rytíři; o nynějších se nezmiňuji, neboť je ctím, poněvadž Vaše Milost jest jedním z nich a poněvadž jsem přesvědčen, že Vaše Milost má větší vědomosti a lépe mluví nežli ďábel.“

„Vsadil bych se s vámi, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „že vás, můžete-li takto žvanit, nebolí nic. Mluvte si, můj synu, vše, co vám přijde na mysl a na jazyk: za to, že necítíte bolest, budu mít radost z mrzutosti, kterou působí vaše drzosti. A když si tolik přejete vrátiti se k ženě a dětem, Bůh ví, že vám nebráním; mé peníze máte u sebe, spočítejte si, jak dlouho jsme již z naší vsi na třetí výpravě a co jste mohl a měl dostati na měsíc a vyplatte si vlastní rukou!“

„Když jsem byl ve službě u Tomé Carrasca, otce bakaláře Sansona Carrasca, jehož Vaše Milost zná, dostal jsem za měsíc dva dukáty a stravu,“ odpověděl Sancho; „co mi dá Vaše Milost, nevím, ačkoliv myslím, že služba zbrojnoše u potulného rytíře je daleko namáhavější než služba nádeníka u sedláka; neboť, sloužíme-li u sedláka, máme ve dne plné ruce práce, a často hodně namáhavé, ale večer se nasytíme teplým jídlem a pokojně se vyspíme v posteli, kde jsem neležel, co jsem ve službách Vaší Milosti, kromě několika dní u dona Diega de Miranda; a pořádně jsem se také nenajedl, kromě těch maličkostí z hrnců na svatbě Camachově, a že jsem se napil, najedl a vyspal v domě Basiliově; jinak jsem usínal na holé zemi pod širým nebem, vystaven, jak se říká, nepohodě, živě se kouskem sýra a drobtů chleba, pije vodu ze studánek a potoků, které jsme objevili v pustinách, jimiž jsme se prodírali.“

„Musím přiznati,“ pravil don Quijote, „že máš ve všem pravdu; o kolik žádáte více, než vám platil Tomé Carrasco?“

„Myslil bych,“ pravil Sancho, „aby mi Vaše Milost zaplatila měsíčně o dva realy více; to bych byl spokojen; to bude můj plat za práci; ale Vaše Milost měla by mi přidati ještě šest reálů za svůj slib a slovo, že se mi dostane vladařství ostrova; to by bylo pak celkem třicet reálů.“

„Souhlasím,“ na to don Quijote, „vypravili jsme se ze vsi před pětadvaceti dny, vypočítejte si tedy, Sancho, mzdu, která vám patří, podle platu, který jste si určil, a vyplatte si ji sám, jak jsem již podotkl.“

„U sta hromů!“ zvolal Sancho, „Vaše Milost se značně mýlí, neboť za slíbené vladařství žádám plat od té chvíle, kdy mi je Vaše Milost slíbila až do nynějška.“

„Je to snad, Sancho, hodně dlouho, co jsem vám to přislíbil?“ tázal se don Quijote.

„Nepletu-li se,“ odpověděl Sancho, „bylo to před dvaceti lety, o tři dny více nebo méně.“

Don Quijote se notně uhodil do čela, zasmál se chutě a pravil:

„Nebyli jsme přece na všech cestách a v Sieře Moreně déle než asi dva měsíce a ty, Sancho, tvrdíš, že jsem ti přislíbil ostrov před dvaceti lety! Zdá se mi, že si chceš za mzdu ponechat všechny moje peníze; toužíš-li po nich skutečně, daruji ti je, ať ti slouží, já se stanu rád chudým a bez troníku, zbavím-li se tak ničemného zbrojnoše. Řekni mi, ty ničemo nedbalý povinností zbrojnoše potulného rytíře, kde jsi slyšel nebo četl, že by se kdy zbrojnoš potulného rytíře dohadoval se svým pánem? ‚Tolik a tolik mi zaplatíte měsíčně za moji službu?‘ – Odeber se, ty ničemný padouchu a darebáku, – a tím vším jsi – na mare magnum vyprávění rytířských, a nalezněš-li, že nějaký zbrojnoš řekl nebo si jen pomyslnil, cos řekl ty, přibij mi jej na čelo a poznamenej mě ještě čtyřmi jizvami v obličejí! Obrat' osla a vrať se domů, neboť se mnou nezůstaneš ani chvíli. To je tvůj vděk za chléb! A takovému člověku já sliboval! Ó tvore, jenž jsi více zvířetem než bytostí rozumnou, opouštíš mě nyní, kdy jsem se chtěl o tebe postarati, aby ti navzdory tvé ženě říkali ‚Velmožný!‘ Vracíš se domů nyní, kdy jsem se rozhodl pevně udělati tě pánem nejkrásnějšího ostrova na světě? Zkrátka, jak často opakuješ: ‚není všechno zlato‘ atd. Jsi osel a oslem zůstaneš a budeš až do smrti a já tvrdím, že umřeš dříve, než si uvědomíš, že jsi zvíře.“

Sancho hleděl chvílkami na dona Quijota, dokud ho takto káral, a potom se slzami v očích smutně a lítostivě řekl:

„Pane, vím, že mi schází pouze ocas, abych byl opravdovým oslem; chce-li mi jej Vaše Milost přidělati, doznám, že si ho zasloužím, a budu vám sloužiti jako soumar po všechny dny života mého. Promiňte mi, Milosti, odpusťte mi moji nevědomost a uvažte, že nevím skoro nic, a vyprávím-li mnoho, že je to více z hlouposti než zloby. Ale příznání je cesta k polepšení.“

„Podivil bych se, Sancho, kdybys ve své řeči neužil nějakého přísloví. Tedy ti odpustím, napraviš-li se a nebudeš-li napříště tak ziskuchtivý; musíš hleděti, abys obrnil své srdce a posílil se, a mocněji věřil mým slibům, neboť co se vleče, neuteče!“

Sancho slíbil řka, že i ve své slabosti nalezne odvahy.

Zatím dorazili do háje. Don Quijote si lehl u nohou jilmu, Sancho u nohou buku, poněvadž tyto i všechny stromy mají nohy, a ne ruce. Sancho celou noc strávil v bolestech, neboť rána klackem ho více bolela v nočním vzduchu. Don Quijote v noci stále vzpomínal; nicméně přece usnuli, a jakmile se rozednilo, vydali se ke břehům slavného Ebra, kde je potkalo nové dobrodružství, které povíme v další kapitole.

KAPITOLA XXIX.,

líčící slavné dobrodružství začarovaného člunu.

Táhnouce cestou vypsanou i nevypsanou za dva dny po noci v olšovém háječku dojeli don Quijote a Sancho k břehům Ebra; don Quijote radostně je uhlídal, prohlížel příjemné břehy, čisté vody, klidný tok a hojnost jeho tekutého křišťálu, a ten pěkný pohled vzbuzoval v jeho mysli milostné myšlenky; vzpomněl si především, co viděl v jeskyni Montesínově, neboť ač mu opice mistra Pedra řekla, že část jeho dobrodružství je pravdivá, část lživá, on se držel spíš té části pravdivější než lživé, na rozdíl od Sancha, který pokládal za dokonalou lež části obě. Za těchto okolností spatřil malou loďku bez vesel a ostatní výstroje, uvázanou ke kmeni stromu rostoucího na břehu. Rozhlédl se na všechny strany a nespatriv nikoho slezl ihned z Rocinanta a rozkázal Sanchovi, aby též sestoupil z osla a přivázal obě zvířata nedaleko ke kmeni jilmu nebo vrby. Sancho se ho tázal, proč náhle sesedli a proč vázat zvířata. Na to don Quijote odpověděl:

„Věz, Sancho, že tahle loďka, aniž by opak byl možný, mě přímo volá a vyzývá, abych do ní vstoupil a chvátal na pomoc nějakému rytíři nebo jiné potřebné vznešené osobě jsoucí asi v nebezpečí; jest obvyklé v rytířských historiích i u kouzelníků v nich vystupujících, že když jest rytíř v nebezpečí, ze kterého může uniknouti pouze pomocí jiného rytíře, vzdáleného třebas i dva nebo tři tisíce mil, ba i více, tohoto donesou buď v oblaku nebo mu pošlou lodici, do níž vstoupí a okamžením ho přenesou vzduchem nebo mořem, kam si přejí a kde je jeho odvahy třeba; tato lodice má sloužiti k podobnému účelu, Sancho, to je jisto, jako že je nyní den, a než nastane noc, přivaž osla a Rocinanta, a ať nás Bůh chrání, neboť vstoupím jistě do loďky, i kdyby mě varovali mniši bosáci.“

„Když se to má takhle,“ řekl Sancho, „a Vaše Milost za živý svět neupustí od svého – neříkám nesmyslu, musím poslechnout a sklonit hlavu, jak to říká přísloví: ‚Udělej, co ti pán káže, a sedni s ním k jeho stolu.‘ Přesto, abych uklidnil své svědomí, upozorňuji Vaši

Milost, že ta loďka je asi rybářů, kteří v této řece loví nejlepší lososy světa, a ne kouzelníků.“

Přitom Sancho přivazoval obě zvířata, ponechávaje je s velkým smutkem ochraně a péči čarodějů. Don Quijote jej povzbuzoval, aby se zbytečně netrápil, že opouští zvířata bez hlídky, poněvadž ten, kdo je ochraňuje cestou oceánem do dalekých krajin, bude také pečovat i o ně.

„Nevím, co je to ociámen,“ poznamenal Sancho, „slyším tohle slovo v životě poprvé.“

„Oceánem, Sancho,“ vysvětloval don Quijote, „a značí to vzdáleným mořem; nezazlívám ti, že to nevíš, poněvadž není nutno, abys znal latinsky, jako mnozí, tvrdící, že latinsky dovedou, a zatím neznají.“

„Tak již jsem je přivázal,“ řekl Sancho, „co budeme teď dělat?“

Don Quijote na to:

„Pokřižujeme se a vytáhneme kotvy, to znamená, že vstoupíme do loďky a přesekneme provaz, jímž je přivázána loďka.“

Vstoupil do ní, Sancho za ním, přeťal provaz a loďka pomalu opouštěla břeh; jakmile Sancho zpozoroval, že se vzdálili asi dva lokte od břehu, začal se třásti a báti o život; ale nic jej nesušovalo více, než že zaslechl hýkání oslovo a to, že uhlídal, jak se Rocinante pokouší odvázat. Tehdy pravil pánovi:

„Osel hýká žalostí nad naším odchodem a Rocinante se namáhá odvázat se, aby se mohl vrhnout za námi. Žijte spokojeně, drazí přátelé, kéž bláznovství, které nás odlučuje, končí zklamáním a vrátí nás vám!“

Po těchto slovech naříkal tak trpce, že mu don Quijote řekl zlostně a rozčileně:

„Proč máš strach, zbabělý tvore? Nad čím naříkáš, cukrový paňáku? Kdo tě stíhá nebo kdo ti ubližuje, zbabělce s duší krysy? Co ti schází, že naříkáš uprostřed dostatku? Přecházíš snad hory Rífské pěšky a bos a nesedíš na lavici jako vévoda, kolébán příjemnými vlnami řeky, s níž se zakrátko dostaneme na širé moře? Jistě jsme už ujeli šest nebo osm set mil, a kdybych měl s sebou astrolabium

k měření severní šířky, pověděl bych ti přesně, co jsme už proputovali; buď znám málo, nebo jsme už minuli nebo záhy přijedeme k rovníku, který dělí opačné póly ve stejné vzdálenosti.“

„A až přijdeme k tomu krmníku, co říkáte,“ ptal se Sancho, „kolik to budeme mít za sebou?“

„Mnoho,“ odvětil don Quijote, „neboť z tří set šedesáti stupňů, jež obsahuje země pevná i vodou pokrytá, budeme mít uraženo tehdy přes polovinu podle Ptolemaia, největšího známého kosmografa.“

„Pane Bože,“ pravil Sancho, „co to zas, Milosti, říkáte nevinnému člověku vole a nějaká Mája a ještě také mu nadáváte žirafa?“

Don Quijote se usmál, jak Sancho spletl jména a povolání kosmografa Ptolemaia a pravil:

„Pamatuj si, Sancho, že Španělé a vůbec všichni nalodivší se a jezdoucí do Indie poznají, že již minuli rovník, podle toho, že všechny vši zahynou a nenajde se na celé lodi ani jedné, i kdyby ji zlatem platil. Proto si, Sancho, sáhni na záda, a najdeš-li něco živého, budeme ihned vědět, kde jsme, a nenajdeš-li, jsme již za rovníkem.“

„Příliš tomu nevěřím,“ odpověděl Sancho, „ale poslechnu Vaši Milost, ačkoliv nevím, proč tohle mám zkoušet, když vidím na své vlastní oči, že nejsme od břehu vzdáleni ani pět loket, a nevzdálili jsme se od místa, kde jsme zanechali zvířata, ani dva lokte, vždyť tamhle je Rocinante i osel, kde jsme je nechali; a vidíte sám dobře, jako já vidím, že pokračujeme mravenčím krokem.“

„Udělej, Sancho, co jsem ti poručil,“ řekl don Quijote, „a neplet se do ostatního; nevíš jistě, co to jsou kolury, linie, rovnoběžky, obratníky, souhvězdí, póly, rovnodennosti, planety, body a stupně, z nichž je složena klenba nebeská i zemská; kdybys o tom všem věděl nebo aspoň o části, poznal bys, kolik rovnoběžek jsme již minuli, která souhvězdí viděli a které hvězdy máme nad sebou nebo nyní spatříme. Radím ti znovu, sáhni na sebe a lov, neboť jsem jist, že jsi čistší než arch nepopsaného papíru.“

Sancho si pěkně sáhl rukou až na levé podkolení a zvednuv hlavu pohlédl na svého pána a zvolal:

„Bud' ta zkouška je mylná, nebo jsme ještě daleko nedospěli tam, kam Vaše Milost říká.“

„Nalezl jsi snad něco?“ tázal se don Quijote.

„A moc,“ na to Sancho. Oklepal se a umyl si celou ruku ve vodě, po které zvolna pluli doprostřed proudu. Lod'ku nepoháněla ani tajná síla, ani kouzelník, ale sám tok, v té době klidný a tichý.

Vtom spatřili několik lodních mlýnů na řece a don Quijote spatřiv je ihned upozorňoval Sancha:

„Podívej se, příteli, tamhle se ukazuje město, hrad nebo zámek, ve kterém žije utlačený šlechtic nebo nějaká královna, infantka či princezna, která potřebuje mé pomoci.“

„Co to u čerta povídá Vaše Milost o hradu, městě nebo zámku?“ tázal se Sancho. „Vždyť to jsou lodní mlýny na pšenici.“

„Nemluv, Sancho,“ pravil don Quijote, „podobá se to sice mlýnům, ale nejsou to mlýny, a říkám znovu, že opět působila kouzla a změnila věci z jejich původní podoby; neříkám, že se také promění ve své podstatě, ale zdá se to a učí tomu i zkušenost o proměně Dulciney, jediného útočiště mých nadějí.“

Mezitím lod'ka zajela doprostřed řeky a plula nyní rychleji než dřív. Mlynáři, spatřivše, že pluje po proudu a směřuje jim ke kólům, vyběhli rychle a v značném počtu zastavit ji dlouhými bidly a nevyhlíželi pěkně ve svých pobílených šatech a obličejích. Počali hlasitě volati:

„Zatracení lidé, kam jedete? Nevážíte si snad života? Chcete se snad utopit a nechat se roztrhat koly?“

„Neříkal jsem ti, Sancho,“ pravil don Quijote, „že jsme tam, kde se mi naskytuje příležitost dokázatí sílu svého ramene? Podívej se, jací zločinci a ničemové stavějí se nám v cestu a jací ohavníci se mi protíví; pohleď, jaké množství příšer se nám vysmívá. Však uvidíte, ničemové.“

Vztyčil se na lodce a jal se hlasitě hrozit mlynářům:

„Chátro ničemná a špatná, osvobod'te z vězení ihned toho, koho v té tvrzi žalárujete, ať je urozený či nízký, ať je jakéhokoliv původu;

já, don Quijote de la Mancha, jmenovaný také Lvím Rytířem, mám přikázáno nebem, abych šťastně ukončil tuto výpravu!“

Po tomto zvolání uchopil meč a jal se jím sekat proti mlynářům, kteří nerozumějící jeho nesmyslům počali bidly zastavovati loďku, směřující již náhonem ke kolům. Sancho kleče na kolenou, prosil nebe o záchranu z tohoto jistého nebezpečí a díky obratnosti a úsilí mlynářů se to také stalo; opřevše se o loď ji sice zadrželi bidly, ale převrhli ji a s ní shodili dona Quijota i Sancha do vody. Donu Quijotovi nehrozilo nebezpečí, neboť plaval jako husa, ale přesto váha zbroje jej dvakrát stáhla ke dnu; kdyby mlynáři nebyli skočili do vody a nebyli je vytáhli oba, byli by zde našli svou Tróju. Když je mlynáři vytáhli na břeh, spíše promočené než chtivé vody, klesl Sancho na kolena a se sepjatýma rukama a očima upřenýma do nebes vroucně prosil Boha, aby jej podruhé chránil před nerozvážnou a bláznivou zbrklostí jeho pána.

Vtom přiběhli rybáři, majitelé loďky, kterou mlýnská kola rozdrtila, a vidouce ji zničenou, počali Sancha odstrojovati a od dona Quijota žádali náhradu. Klidným hlasem, jako by se nic nebylo přihodilo, oznámil mlynářům a rybářům, že jim náhradu s radostí dá, propustí-li osobu nebo osoby, uvězněné v tom hradě.

„Co to mluvíte o osobách a hradu,“ řekl jeden z mlynářů, „bláznivý člověče? Snad nám nechcete odraditi lidi, kteří melou v těchto mlýnech?“

„Dost,“ zašeptal k sobě don Quijote, „mluvil bych na poušti, chtěje přiměti tuto cháttru k nějakému šlechetnému skutku; do této příhody zasahují asi dva mocní čarodějové a jeden ničí úmysly druhého; jeden mi loďku ukázal a druhý mě převrhl; kéž Pánbůh učiní nápravu, neboť celý svět je samá přetvářka a vzájemný zápas. Více dělati nemohu.“

Potom pohlížeje na mlýny zvolal:

„Přátelé, ať jste kdokoliv, uvěznění v tomto žaláři, odpusťte mi, že vás na své i vaše neštěstí nemohu osvoboditi z vašeho zajetí; toto dobrodružství je patrně určeno a vyhrazeno pro jiného rytíře!“

Po těchto slovech se dohodl s rybáři na náhradě padesáti realů, které Sancho s nechtí vyplatil, řka:

„Ještě dvě takové projížďky a pryč je všecken majetek.“

Rybáři i mlynáři obdivovali se jim, neboť se velice lišili od ostatních lidí; nechápali, čeho se týkají řeči a otázky dona Quijota, a pokládajíce je za blázny nechali je a vrátili se do svých mlýnů a rybáři do svých ohrad. Don Quijote a Sancho vrátili se nato ke svým zvířatům nevyhlášení ze svého bláznovství; tak dopadla příhoda se začarovanou lodíkou.

KAPITOLA XXX.

o příhodě dona Quijota u půvabné lovkyně.

V melancholické náladě a nevůli vrátili se k zvířatům; Sancha nejvíce mrzelo zbytečné vydání, neboť mu bylo, jako by vše, co mu berou, rvali mu ze srdce. Nepromluvivše ani slova vystoupili do sedel a opouštěli slavnou řeku, don Quijote přemýšleje o své lásce a Sancho o svém zbohatnutí a to se mu tentokráte zdálo velmi vzdálené; ačkoliv byl hloupý, přece věděl, že téměř všechny skutky jeho pána jsou bláznivé, a proto hledal příležitost sebrat se a vrátiti se domů bez dlouhého dohadování a loučení; ale náhoda určila vše jinak, než jak v bázni čekal.

Druhého dne totiž při západu slunce vyjeli z lesa a don Quijote spatřil lidi na konci zelené louky; když se k nim přiblížil, rozeznal ovce a sokolníky. Přijel ještě blíže a spatřil uprostřed nich krásnou paní na bílém mimochodníku se zeleným postrojem a sedlem stříbrem kovaným. Paní byla oděna také v zelený, nádherný šat bohatý tak, že připomínala nádheru samu. Na levé ruce jí seděl sokol a z toho don Quijote usoudil, že jest dámou vznešenou a paní všech lovců, a také jí skutečně byla, a pravil Sanchovi:

„Synu můj, Sancho, odeber se k té dámě se sokolem a vyřid' jí, že já, Lví Rytíř, líbám ruku Její Kráse, a dovolí-li Její Vznešenost, že jí přijdu vskutku ruku políbit a sloužit jí, pokud mé síly stačí a ona dovolí; a hled', Sancho, by ses nezmýlil, a neplet' do řeči svá přísloví.“

„Jako bych to někdy dělal,“ odpověděl Sancho, „vždyť to není poprvé, co jsem poslán se vzkazem ke vznešeným a urozeným dámám.“

„Kromě poselství, se kterým jsi šel k paní Dulcinei,“ poznamenal don Quijote, „nevím o žádném jiném, aspoň ne v mých službách.“

„To je pravda,“ odpověděl Sancho, „chci jen říci, že poctivého dlužníka nebolí zástavy a že v bohatém domě snadno se na oběd sežene. Je zbytečno mi co říkat a dávat mi upozornění, neboť jsem vším opatřen a všemu trochu rozumím.“

„Důvěřuji ti, Sancho,“ pravil don Quijote, „jed' tedy šťastně a opatruj tě Bůh!“

Sancho poháněje osla dostihl zakrátko půvabné lovkyně, před kterou sestoupil, padl na kolena a pravil:

„Krásná paní, rytíř, kterého můžete tamhle spatřiti, se jmenuje Lví Rytíř a jest mým velitelem a já, nazývaný doma Sancho Panza, jsem jeho sluhou. Lví Rytíř, nedávno Rytíř Smutné Postavy, posílá mě se vzkazem, aby mu Vaše Milost laskavě dovolila uskutečnit s vaším svolením, dovolením a povolením svoji touhu, totiž jak on říká a já myslím, aby mohl sloužiti Vaší výsostné Výsosti a Kráse; dovolí-li to Vaše Vznešenost, udělá dobře a jemu tím prokáže nesmírnou laskavost a přízeň.“

„Opravdu, milý zbrojnoši,“ na to paní, „zhostil jste se svého poslání dokonale, jak se sluší; vstaňte, neboť se nehodí, aby klečel zbrojnoš slavného rytíře, jako je Rytíř Smutné Postavy, o němž jsem již mnoho slyšela; vstaňte, příteli, a doneste svému pánu vzkaz ode mne, že jest vítán a očekáván mnou a vévodou, mým manželem, v zámečku, který zde máme.“

Sancho se zvedl, udiven krásou, laskavostí a zdvořilostí milé dámy a zvláště tím, že věděla o jeho pánu, Rytíři Smutné Postavy; Lvím Rytířem jej nenazývala asi proto, že to jméno přijal nedávno. Vévodkyně, jejíž jméno jest dosud neznámo, tázala se ho:

„Řekněte mi, bratře zbrojnoši, je vaším velitelem rytíř, o němž je vydána kniha o Důmyslném rytíři donu Quijotovi de la Mancha, který má za paní svého srdce Dulcineu z Tobosa?“

„Ano, paní,“ odpověděl Sancho, „a zbrojnoš, který vystupuje nebo by měl vystupovati v té knize a kterému říkají Sancho Panza, jsem já; ledaže by mě byli zaměnili v kolébce, totiž v tiskárně.“

„Jsem tím velmi potěšena,“ pravila vévodkyně, „nyní jed'te, bratře Sancho, a vyříd'te svému pánu, že zdrav došel a že ho radostně vítám ve svém kraji, neboť mě nemohlo potkati nic radostnějšího pro mne.“

Sancho se vrátil překotně s tímto vzkazem k svému pánovi, vypravuje dopodrobna vše, co vznešená dáma řekla, a chvále prostými

slovy její krásu, zdvořilost a laskavost. Don Quijote se usadil statně v sedle, opřel se v třmenech, vyzvedl hledí, popohnal Rocinanta a s vybranou zdvořilostí jel se poklonit paní vévodkyni, která zatím svému muži, vévodovi, davši jej zavolat, oznámila vzkaz dona Quijota. A poněvadž oba znali první díl tohoto vyprávění a poznali z něho divné bláznovství dona Quijota, očekávali jej radostně a zvědavě; rozhodli se, že se budou řídit jeho návrhy a přisvědčovati jeho řečem a že po celý čas, kdy bude u nich na návštěvě, budou se k němu chovati jako k bludnému rytíři a dodržovati všechny ceremonie, které znali z knih o potulných rytířích, které četli a měli velmi rádi.

Zatím se don Quijote přiblížil se zdviženým hledím, a když chtěl sestoupiti z koně, Sancho slezl honem mu podržet třmen; ale zapletl se slézaje z osla do provazu u sedla a nemohl se vyprostit a visel ústy a prsy k zemi. Don Quijote, který neměl ve zvyku sestupovat z koně, když mu někdo nedržel třmen, domnívaje se, že Sancho jej už drží, vyskočil ze sedla a strhl s sebou i sedlo Rocinantovo, asi špatně připevněné, a spadl na zem i se sedlem, stydě se a posílaje Sancha mezi zuby do horoucích pekel; ten stále visel nohou v provazu. Vévoda rozkázal svým lovcům, aby pomohli rytíři i zbrojnoši, a ti pomohli na nohy rytíři, potlučenému pádem.

Rytíř se dobelhal, jak mohl, k panstvu a chtěl pokleknouti, ale vévoda nedovolil, ihned seskočil z koně a objímaje dona Quijota pravil:

„Je mi líto, pane Rytíři Smutné Postavy, že váš první krok na mém majetku byl nešťastný; ale nemotornost zbrojnoše je mnohdy příčinou horších neštěstí.“

„Krok, při kterém jsem uviděl vás, velmožný kníže,“ odpověděl don Quijote, „nemohl býti nešťastný, i kdybych se zřítíl až na dno propasti, neboť i z té by mě pozvedla čest, že jsem vás uviděl. Můj zbrojnoš – Bůh ho potrestej! – umí lépe pouštěti uzdu svého drzého jazyka než řádně přidělati a utáhnouti sedlo, aby drželo pevně; ale ať jsem, jak jsem, na zemi nebo stoje, pěšky nebo koňmo, vždy nabízím své služby paní vévodkyni, důstojné vaší manželce, důstojné paní krásy, princezně laskavosti.“

„Pomalů, milý pane done Quijote de la Mancha,“ zvolal vévoda, „není možno vychvalovati jinou krásu tam, kde jde o paní Dulcineu z Tobosa.“

Sancho Panza vypletl se zatím z provazu a přistoupiv blíže pravil dříve, než mohl jeho pán odpovědět:

„Nemožno popřít, ba musím potvrdit, že jest paní Dulcinea z Tobosa krásná, ale když se nejmíň čeká, vyskočí zajíc; já jsem slyšel, že to, čemu říkají příroda, je jako dílna, kde dělají z bláta hrnce, a ten, kdo udělá jeden hrnec pěkný, může udělat takové i dva nebo tři; to říkám proto, že moje paní, vévodkyně, není ošklivější než moje velitelka paní Dulcinea z Tobosa.“

Don Quijote se obrátil a řekl vévodkyni:

„Račte laskavě pomysliti, Vznešenosti, že žádný potulný rytíř na světě neměl ve svých službách tak žvanivého a vtipného zbrojnoše, jako mám já; o tom se Vaše Milost nejlépe přesvědčí, přijme-li mě na nějaký čas do svých služeb.“

Vévodkyně na to:

„Jsem potěšena, že je dobrý Sancho tak vtipný, neboť to dokazuje, že je rozumný, neboť vtip a půvab, jak jistě víte, pane done Quijote, hlupákům schází; a poněvadž je Sancho vtipný a milý, myslím, že je i moudrý.“

„A žvanil,“ poznamenal don Quijote.

„To je dobře,“ pravil vévoda, „neboť mnoho žertů potřebuje také mnoho slov; a abychom řeči nemařili času, pojdte, pane Rytíři Smutné Postavy...“

„Lví, Milosti,“ podotkl Sancho, „Smutná Postava už je tatam, teď je Lví od hlavy k patě.“

Vévoda mluvil dále:

„Žádám tedy pana Lvího Rytíře, aby nás doprovodil do blízkého zámku, kde bude vítán, jak toho vyžaduje jeho znamenitost a jak přijímáme já i vévodkyně všechny potulné rytíře, se kterými se setkáváme.“

Mezitím Sancho už upevnil a pevně přidělal Rocinantovi sedlo, don Quijote naň vystoupil, vévoda pak na krásného koně a majíce

vévodkyni uprostřed uháněli k zámku. Vévodkyně žádala Sancha, aby jel vedle ní, neboť se jí nesmírně líbily vtipy, které pronášel. Sancho se nedal prosit, přidal se k nim a účastnil se hovoru k velké radosti vévodkyně i vévody; ti byli velmi potěšeni návštěvou takového potulného rytíře a podařeného zbrojnoše.

KAPITOLA XXXI.

o mnohých významných věcech.

Sancha nesmírně těšila důvěrná přízeň paní vévodkyně a těšil se, že se bude v zámku míti jako v domě dona Diega a Basiliově, neboť myslel stále na dobré jídlo a těžil ze všeho, kdykoliv a pokaždé, jakmile se mu jen naskytla příležitost.

Historie vypráví, že na cestě k zámku je vévoda předejel a dal sluhům rozkazy, jak se chovat k donu Quijotovi; když se tento přiblížil s vévodkyní k bráně zámku, vyběhli ihned sluhové nebo štolbové v řízách z karmazínového jemného atlasu, pomohli mu sestoupiti ze sedla a šeptali mu, aby to nikdo neslyšel:

„Pomozte sestoupit ze sedla paní vévodkyni, Milosti.“

Don Quijote poslechl, a oba se zahrnovali zdvořilostmi; nakonec zvítězila vévodkyně, která prohlásila, že nesestoupí z koně leda s pomocí vévodovou, neboť prý není hodna, aby přijímala pomoc od tak slavného rytíře. Tu jí pomohl vévoda, a když vstoupili na velké nádvoří, dvě krásné dívky položily donu Quijotovi na ramena velký šarlatový plášť a v tom okamžiku vběhli do sloupoví kolem nádvoří sluhové a služky domu a hlasitě křičeli:

„Vítej, chloubu a květe potulného rytířstva!“

Téměř všichni či většina kropili dona Quijota i vévodské manžely voňavkami, nad čímž don Quijote užasl. Tohoto dne poprvé byl jist zcela, že jest skutečným potulným rytířem a ne smyšleným, neboť s ním jednali tak, jak se dočetl, že jednali s rytíři minulých dob.

Sancho sestoupil z osla a vstoupil s vévodkyní do zámku; tu si vzpomněl s lítostí, že nechal osla bez dohledu, i přistoupil k úctyhodné dueně vítající s ostatními vévodkyní a zašeptal jí:

„Paní Gonzálezová, nebo jak se Vaší Milosti tento...“

„Jsem doña Rodríguezová de Grijalba,“ odvětila dáma, „a co si přejete, bratře?“

Sancho na to:

„Buďte tak laskava, Milosti, prosím vás, a vyjděte před zámek, tam najdete mého osla, a rozkažte, aby ho dovedli do stáje, anebo jej tam doved'te sama, je ubožák trochu nesmělý a není rád sám nikterak.“

„Je-li pán tak chytrý jako sluha,“ odsekla paní, „máme se nač těšit. Táhněte, bratře, i s tím, kdo vás přivedl, a postarejte se o svého osla sám, my dueni nejsme zde v domě pro podobné práce.“

„Na mou duši,“ poznamenal Sancho, „znám od svého pána, který se v těch historiích vyzná, příběh o Lanzarotovi, vrátivším se z Británie, a že prý: ‚dámy pečovaly o něj, komorné o jeho koně.‘ Co se týče mého osla, nevyměnil bych jej ani za vraníka pana Lanzarota.“

„Bratře, jste-li zpěvák rytířských písní,“ odvětila komorná, „nechte si své verše tam, kde se hodí a kde vám něco vynesou, neboť na mně si nevezmete ani fíku.“

„No,“ na to Sancho Panza, „byl by taky zpropadeně přezrálý, protože, kdyby se v kartách hrálo o roky, mohla byste prohrávat věčně.“

„Kurví synu,“ křičela komorná celá už rozpálená vztekem, „Bohu se zodpovím, jsem-li stará či ne, a ne vám, ničemo, nacpaný česnekem.“

Křičela tak, že ji uslyšela vévodkyně, vrátila se a spatřivši komornou tak rozčilenou, s očima zrudlýma, ptala se jí, s kým se hádá.

„S tímhletem,“ odvětila komorná, „který na mně mermomocí chtěl, abych mu obsloužila osla, který stojí u bran zámku, dávaje mi za příklad, že to tak nevím kde dělali, že nějaké dámy pečovaly o nějakého Lanzarota a nějaké komorné o jeho koně, a na konec mi ke všemu nadal starých bab.“

„To by mě urazilo do nejvyšší možné míry,“ odpověděla vévodkyně. A obránivši se k Sanchovi řekla:

„Vězte, Sancho, že jest doña Rodgíruézová velmi mladá; čepec nosí spíše ze zvyku a důstojnosti než pro pokročilé stáří.“

„Ať jsem pronásledován zlým osudem, dokud budu živ,“ zvolal Sancho, „jestliže jsem ji chtěl urazit; požádal jsem ji o to pouze z toho důvodu, že svého osla mám tak rád, že jsem pokládal jedinou paní doňu Rodríguezovou za dost vlídnou, abych jí svěřil svého osla.“

Don Quijote to zaslechl a pravil:

„Podobné řeči jsou tu nevhodné, Sancho.“

„Pane,“ řekl Sancho, „každý může mluvit o nutných záležitostech, kde chce; vzpomněl jsem si na osla zde, a proto jsem také zde o něm mluvil; kdyby to bylo ve stáji, mluvil bych o něm ve stáji.“

Vévoda na to:

„Sancho je v právu a nelze jej proto hubovati; o osla se dobře postaráme, buďte o tom ujištěn, Sancho, povede se mu jako vám samému.“

Za této řeči, která všechny bavila kromě dona Quijota, vystoupili nahoru a vstoupili s donem Quijotem do sálu s nádhernými brokátoвыми a zlatem protkávanými čalouny; šest dívek odňalo mu zbraň a sloužilo mu jako pážata; o všem, co mají dělat a jak se chovat, byly poučeny vévodou a vévodkyní, aby byl don Quijote přesvědčen, že s ním jednají jako s potulným rytířem. Don Quijote odepjav zbraň byl v úzkých kalhotách a kabátu z kamzicí kůže; postavu měl suchou, vysokou a hubenou, tváře se mu v ústech jedna druhé dotýkaly, vůbec vyhlížel tak, že dívky obsluhující ho stěží zadržovaly smích (to měly nařízeno panstvem co nejpřísněji), aby se hlasitě nerozesmály. Žádaly jej, aby se nechal odstrojiti, že mu navléknou košili; ale on odmítl, tvrdě, že cudnost je znakem statečných rytířů, právě tak jako odvaha. Požádal je, aby daly košili Sanchovi, uzamkl se s ním v pokoji, kde bylo nádherné lože, a tam se odstrojil a oblékl si ji.

Když zůstal se Sanchem o samotě, řekl mu:

„Řekni mi, nový lumpe a starý pitomče, jak jsi mohl uraziti a drze mluvit s dámou tak úctyhodnou a dobrou, jako je ona? Slušelo se, aby ses strachoval o osla, či je tato vrchnost taková, aby trápila hladem zvířata, když s laskavostí přivítala jejich pány? Pro Boha, Sancho, buď slušný, neukazuj své hrubé niti, aby nevěděli, že jsi utkán z tkaniva špatného a hrubého! Považ, hříšný člověče, že pán, který má uhlazené a zdvořilé sluhy, sám dosáhne větší vážnosti a že z největších ozdob knížat před veřejností jsou dobří jako oni sami. Nemyslíš, ty zatracený hlupáku, že poznají-li, že jsi nevzdělaný sedlák nebo sprostý šprýmař, budou mne pokládati za nějakého koňáře

nebo dobrodružného tuláka? Ne, milý příteli, vyvaruj se podobných nezdrovilostí: kdo klopýtá v řeči a dělá nemístné vtipy, padá při prvním nárazu a je pokládán za ubohého šaška. Drž svůj jazyk za zuby, promysli svá slova, než je vypustíš z úst, pamatuj, že jsme se dostali tam, kde s pomocí boží a odvahou mého ramene zvětšíme svoji pověst i majetek.“

Sancho mu přislíbil, že si zalepí hubu, jak mu praví, nebo si raději ukousne jazyk, než by zbytečně a bez rozmyslu žvanil, a ujistil ho, že nikomu neřekne o jejich původu, ať je bez starosti.

Don Quijote se oděl, připjal si meč, oblékl šarlatový plášť, na hlavu posadil baret ze zeleného atlasu, který mu přinesly dívky, a takto vystrojen vstoupil do velikého sálu, ve kterém jej uvítaly dvě stejné řady dívek držících nádobí na mytí rukou; posloužily mu uctivě a s poklonami. Dvanáct pážat s ceremoniářem doprovodilo jej ke stolu, kde jej již panstvo očekávalo. S uctivostí a slávou zavedli jej mezi sebou do jiné síně, kde byl stůl nádherně prostřený pouze pro čtyři osoby. Vévodkyně a vévoda uvítali jej u dveří sálu s knězem směšně vážným: často v domech knížat poroučejí ti, kteří se knížaty nenarodili; kteří chtějí, aby velkost velkých měřila se úzkým rozměrem jejich ducha; kteří, chtějíce ukázat duším jimi spravovaným, že jsou moci omezené, vnukají jim nízkost povahovou. K těm patrně náležel i tento důstojný kněz, který s panstvem uvítal dona Quijota. Vyměnili mnoho zdvovilostí a potom se odebrali ke stolu, majíce dona Quijota mezi sebou. Vévoda požádal dona Quijota, aby se posadil v čelo stolu; ten sice odmítl, ale vévoda jej donutil, že usedl. Kněz si sedl naproti a vévoda a vévodkyně po stranách stolu.

Sancho, který byl přítomen, byl překvapen zdvovilostí a úctou prokazovanou panstvem pánu; a vida, co lichotek si říkají vévoda a don Quijote, než se usadili, poznamenal:

„Pověděl bych rád příhodu o podobném rozsazování v naší vesnici, nebudou-li ovšem Vaše Milosti něco namítati.“

Don Quijote, zděšen, byl přesvědčen, že bude vypravovat nějakou pitomost. Sancho naň pohlédl, rozuměl mu a řekl:

„Nemějte strach, Milosti, že zapomenu a vyžvaním něco, co by se tu neslušelo; pamatuji si rady, které jsem před chvilkou od Vaší Milosti dostal, mám-li mluvit hodně nebo málo a dobře nebo zle.“

„Nevím o ničem, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „ale vypravuj rychle, co zamýšlíš.“

Sancho na to:

„Co chci vyprávět, je pravda, a můj pán mi dosvědčí, že nelžu.“

„Lži si, Sancho, jak se ti líbí,“ řekl don Quijote, „je mi to jedno, ale rozmysli si, co říkáš.“

„Rozmyslil a rozvážil jsem si to tak, že hned poznáte, že mluvím ryzí pravdu.“

„Navrhoval bych,“ pravil don Quijote, „aby Vaše Vznešenost dala toho žvanila vyhodit za dveře, nebo nám řekne tisícere hlouposti.“

„Při životě mého vévody,“ zvolala vévodkyně, „musí Sancho u mne zůstat; líbí se mi a mám ho ráda, protože je vtipný.“

„Kéž se vtip Vaší Svatosti dočká ještě mnoha dní,“ Sancho na to, „za chválu, které nejsem hoden. Ale vyslechněte historii, kterou budu vyprávět:

Šlechtic z naší vesnice, bohatý a vznešený, neboť pocházel z rodiny Alamos de Medina del Campo, vzal si za ženu doňu Mencii de Quiñones, dceru dona Alfonza de Maraňon, rytíře řádu Svatého Jakuba; ten utonul v Herraduře a kvůli němu byla jednou rvačka v naší vesnici (zdá se mi, že tam tehdy byl i pán můj don Quijote), a při ní zranili toho ničemu Tomasilla, syna kováře Balbastra. Že mluvím pravdu, pane? Zapřísahám vás, potvrďte to, abych nebyl tím panstvem pokládán za lživého žvanila.“

„Soudím až dosud,“ podotkl kněz, „že jste spíše žvanil než lhář, uvidím, co bude dále.“

Na to don Quijote:

„Dovoláváš se tolika svědků a dotýkáš se tolika podrobností, že musím potvrditi pravdivost tvého vyprávění; vypravuj stručně svou historii, neboť z tvé obšírnosti usuzuji, že budeš končiti po dvou dnech!“

„Chce-li mi udělati radost, ať ji vypravuje bez zkracování a jak umí, i kdyby to trvalo šest dní, neboť i v tom případě byly by to nejradostnější dny mého života,“ pravila vévodkyně.

„Říkám vám, milí pánové,“ vypravoval Sancho, „že ten šlechtic, kterého znám jako vlastní ruce, neboť z mého domku do jeho možno dostřelit, pozval k sobě chudého, ale čestného sedláka.“

„Zkraťte to,“ přerušil ho kněz, „vypravujete tak, že budete hotov s vypravováním až na věčnosti.“

„S pomocí boží dokončím ji za míň než poloviční dobu,“ odpověděl Sancho. „Tedy sedlák přišel do domu šlechtice, o němž jsem vyprávěl a který, dej mu Pánbůh věčnou slávu, je už mrtev, a podle znamení se tvrdí, že odešel na věčnost jako anděl; já jsem u toho nebyl, neboť v té době jsem sekl v Tembleque.“

„Pro svou spásu, synu, vraťte se z Tembleque a dokončete svoje vyprávění a nepochovávejte nebožtíka šlechtice, nepřejete-li si ještě jiný pohřeb.“

„Tak tedy,“ pokračoval Sancho, „když měli sednout ke stolu, vidím je, jako by to dnes bylo...“

Manželé vévodští radostně pozorovali vztek dobrého duchovního nad rozvleklým vyprávěním Sanchovým a don Quijote se užíral zuřivou zlostí.

„Když se měli oba posadit tedy ke stolu,“ řekl Sancho, „sedlák chtěl mermomocí, aby se v čelo stolu posadil šlechtic, a ten zas, aby si tam sedl sedlák: šlechtic tvrdil, že je nutno v jeho domě plnit jeho rozkazy, a sedlák odmítal ze zdvořilosti a dobrého vychování, až jej rozhněvaný šlechtic uchopil oběma rukama za ramena a násilím posadil se slovy: ‚Posadte se, trumbero, pro vás budu stejně v čele stolu, ať si sednu kamkoliv!‘ To je konec povídky a soudím, že se sem hodí.“

Don Quijote měnil svůj snědý obličej do tisíce barev, až byl celý strakatý, a panstvo tajilo smích, aby se don Quijote úplně neurazil, a rozumělo poťouchlosti Sanchově; vévodkyně, aby mluvili o něčem jiném a aby Sancho ještě dále nežvanil, otázala se dona Quijota, jaké dostal zprávy od paní Dulciney a daroval-li jí v poslední době nějaké obry nebo ničemy, kterých jistě zničil mnoho. Don Quijote na to:

„Paní má, moje neštěstí mělo počátek, ale nebude nikdy skončeno. Porazil jsem obry a poslal jí darem lupiče a ničemy, ale kde ji mají nalézt, když je začarována a změněna v ošklivou selku, jakou by člověk pohledal.“

„Tohle je mi divné,“ řekl Sancho Panza, „pokládal jsem ji za nejkrásnější ženu na světě; aspoň vím, že lehkostí a pružností zahanbí kejklíře. Na mou duši, paní vévodkyně, vyskočí ze země na oslici jako kočka.“

„Vy jste ji spatřil začarovanou?“ tázal se vévoda Sancha Panzy.

„Jakpak by ne?“ řekl Sancho. „Vždyť jsem to byl u všech kozlů já, který jsem to začarování první uhodl! Je tak zakleta jako můj otec.“

Jakmile duchovní zaslechl o obrech, lupičích a kouzlech, poznal, že je to asi don Quijote de la Mancha, jehož příběhy vévoda obvykle četl a pro které jej mnohokrát napomínal, že prý je nesmyslem číst nesmysly. Jakmile poznal, že tomu tak opravdu jest, rozhněván zvolal:

„Vaše Excellence, můj pane, odpyká u Pána za to, co teď tropí tento dobrý muž. Domnívám se, že tento don Quijote nebo don Blázen, či jak jej nazývají, není tak hloupý, jak by Vaše Excellence ráda viděla, dávajíc mu možnosti k větším ještě nesmyslům a bláznovstvím.“

Pak se duchovní obrátil k donu Quijotovi se slovy:

„A vy, hliněná hlavo, kdo vám namluvil, že jste potulným rytířem a že vítězíte nad obry a zajímáte lupiče? Odejďte v klidu a poslechněte mé rady: navraťte se domů, starejte se o děti, máte-li je, spravujte své jmění, nechte toulek světem, přestaňte se živit větrem a nebuďte pro smích všem známým a neznámým. Jak jste si proboha mohl vymyslet, že byli a jsou potulní rytíři? Kdepak žijí ve Španělsku nebo v Manchi obři nebo zbojnící, zakleté Dulciney a všechny ty nesmysly, které se o vás šíří?“

Don Quijote naslouchal pozorně radám ctihodného chlapíka a spatřiv, že zmlkl, vyskočil, zapomínaje na povinnou úctu k hostitelům a rozhněvaně s tváří zkřivenou zvolal... Jeho odpověď vyžaduje však zvláštní kapitoly.

KAPITOLA XXXII.,

zaznamenávající odpověď dona Quijota kazateli a jiné vážné a veselé příběhy.

Povstal tedy don Quijote třesa se na celém těle jako v horečce a pravil o překot a přerývaně:

„Dům, ve kterém jsem, přítomní hostitelé a vážnost, kterou cítím k vašemu postavení, Vaše Milosti, mi brání a svazují ruce mého oprávněného hněvu; a proto – i protože vím jako všichni ostatní, že zbraň lidí v klerice jest shodná se zbraní žen, totiž jazyk – dám se jazykem v rovný zápas s Vaší Milostí, od které bych byl spíše očekával dobré rady než podlé pomlouvání. Zbožná a dobře míněná pokárání mají znít jinak a žádají si jiných okolností. Přinejmenším to, že jste mě káral veřejně a drsně, přesahuje meze slušnosti, neboť pokárání vyžaduje spíš klidu než hrubosti; a jest nesprávné nazvati hned hříšníka bláznem a šilencem, když ani nevíte o hříchu, který vytýkáte. Řekněte mi, Milosti, z jakého bláznovství mě káráte a urážíte a radíte mi, abych se vrátil domů a pečoval o své jmění, ženu a děti, ač nevíte, mám-li nějaké? Stačí snad vnutit se drze do cizích příbytků a poroučeti jejich majitelům? Mnohý nevyšel z těsných zdí lecjakéhož sirotčince a poznal leda dvacet či třicet mil okolí a nyní se opovažuje dávat předpisy rytířstvu a posuzovati potulné rytířstvo!

Je to snad zbytečné zaměstnání nebo utrácení času, bloudíme-li světem, odmítající prospěch, ale vyhledávající nebezpečí, jimiž čestní mužové získávají nesmrtelnost? Kdyby mě bláznem nazývali rytíři a lidé urození a znamenití, měl bych to za neodpustitelnou urážku, ale že mě pokládají za hlupáka knihomolové, kteří nikdy nevstoupili na stezky rytířské, nedělám si z toho nic; jsem rytířem a rytířem umřu, přeje-li si to Bůh; jedni kráčejí širokým polem pyšné ctižádosti, druzí nízkou otročí cestou podlézavosti, mnozí cestou klamně přetvářky a jiní cestou pravé zbožnosti; já se ubírám, následuje svou hvězdu, úzkou pěšinou potulného rytířstva a dodržuje jeho zákony, odmítám sice odměnu, ne však čest. Bil jsem se za

urážky, mstil jsem bezpráví; vítězil jsem nad obry a zápasil s draky; miluji jen proto, že to vyžaduje čest potulného rytířstva, ale ač zamilován, nenáležím do počtu milenců, kteří hřeší, neboť miluji zdrženlivě a platonicky. Moje myšlenky vždy směřují k čestným cílům: prokazovati každému dobro a nikomu zlo. A řekněte mi, Výsosti, vznešený vévodo a vévodkyně, zaslouží-li býti nazýván hlupákem, kdo toto chce, toto koná a takto jedná?”

„Opravdu, Bůh ví,“ pravil Sancho, „nebraňte se už, Milosti, můj pane a veliteli, nelze už nic namítat, říkat a myslit; ostatně, tento pán tvrdí, že na světě nežili a nežijí potulní rytíři, je tedy jasno, že neví, co mluví.“

„Vy jste tedy, bratře,“ zeptal se kněz, „Sancho Panza, který dostane od pána ostrov?“

„Zajisté,“ odpověděl Sancho, „a budu ho hoden jako jiný; víte, já jsem z těch, co o nich platí: Mezi dobré jdi, a staneš se jedním z nich, a Pověz mi, s kým obcuješ, a já ti povím, kdo jsi, a Jaký strom, takový stín. Dal jsem se k dobrému pánu a provázím ho už po měsíce, takže musím být už jako on, z dopuštění božího. A dá-li Bůh dobrého zdraví, ani jemu nebudou chybět říše na kralování a ani mně ostrovy k spravování.“

„Opravdu, příteli Sancho,“ pravil vévoda, „a jménem pana dona Quijota dávám vám zde vládu na ostrově, který právě nemá panovníka a stojí za to.“

„Klekní, Sancho,“ zvolal don Quijote, „a polib nohy Jeho Excelenci za dobrodiní, které ti udělil.“

Sancho uposlechl a kněz vida to nesmírně rozzloben vstal a pravil: „Při šatu, který nosím, prohlašuji Vaši Excelenci za právě takového pomatence jako tito hříšníci; uvažte, jak nemají oni tropit bláznovství, když lidé rozumní je v něm utvrzují. Buďte s nimi, Milosti, a dokud budou u vás návštěvou, nevkročím já do vašeho domu a ušetřím si kárání toho, co nemohu napravit.“

Beze slova přestal jít a odešel nedbaje proseb vévodských manželů; ale vévoda ho příliš nezdržoval, nemoha pro smích nad jeho nevhodnou zlostí.

Když přestal, pravil donu Quijotovi:

„Pane Lví Rytíři, Vaše Milost odpověděla tak případně, že není nutné vyvracetí dále, co se zdá urážkou, ale co jí není; neboť, jak Vaše Milost lépe než já ví, nikoho nemohou urazit ženy ani duchovní.“

Na to don Quijote:

„Ano, a to proto, že kdo nemůže býti uražen, také nikoho neurazí. Ženy, děti a kněží nemohou se brániti, když je někdo zhaní, a nemohou být tedy ani uraženi, neboť rozdíl mezi pohaněním a urážkou, jak ví Vaše Excelence lépe než já, je tento: pohanění je způsobeno tím, kdo pohanit vůbec může, pohaní a na pohaně trvá; urážka pak může pocházet od kohokoliv, i bez pohanění. Dám příklad: člověk klidně kráčí po ulici, náhle jej přepadne deset vyzbrojených chlapíků a bijí jej; on se chopí meče a koná svou povinnost, ale nepřítel, mnohem silnější, jej přemohou a zabrání mu provést jeho záměr, totiž pomstíti se; urazili jej, ale nezhanobili. Jiný případ to potvrdí: stojícího člověka napadne jiný, zbijí jej klackem a nečekaje uteče; druhý za ním utíká, ale nedohoní ho. Ztlučený byl uražen, nikoli však pohaněn, neboť pohanu nutno potrestati. Kdyby člověk, který jej zbil holí, a třeba i úkladem, tasil pak meč a na něho čelem útočil, byl by napadený i pohaněn i uražen, že byl ztlučen úkladem, a pohaněn, že útočník neprchl a postavil se za svou urážku; proto já, podle pravidel týkajících se neblahých soubojů, byl jsem uražen, nikoliv zhanoben, neboť ženy ani děti nemohou se brániti ani utéci, a to platí též o členech církve: tito tři druhové lidí postrádají zbraní útočných i obranných; ačkoliv by se podle přirozeného řádu měli postaviti na odpor, přece nikoho nemohou pohanět; proto nejsem pohaněn, ač jsem před chvílí pravil, že bych mohl být, neboť není možné, aby pohanil, kdo nemůže být pohaněn. Pro tuto příčinu nemohu cítit a necítím hanobení toho chlapíka; jen škoda, že odešel, dokázal bych mu, že se klame hlásaje, že nebylo a není potulných rytířů na světě; kdyby se to dověděl Amadis nebo někdo z jeho nesčetných potomků, Jeho Milost by asi špatně dopadla.“

„To je má řeč,“ přisvědčoval Sancho, „byli by mu dali jednu, že by ho roztáli shůry dolů jako jablko nebo přežralý meloun. Ti nebyli tak

na to dát si líbit nějaké štourání. Na mou duši, povídám, že kdyby byl zaslechl Reinaldos de Montalban povídačky toho človíčka, byl by ho přes ni praštil, že by tři léta nepromluvil. Jen ať si s nějakým z nich začne a pozná, dostane-li se mu z pazourů!“

Vévodkyně smíchem omdlévala při řeči Sanchově a v duchu uznala, jako asi mnozí přítomní s ní, že jest půvabnější a bláznivější než jeho velitel.

Don Quijote se uklidnil, hodování skončeno a ke stolu se přiblížily čtyři mladé dívky; jedna z nich nesla stříbrnou mísu, druhá stříbrnou konvici, třetí na ruce dva bílé krásné ručníky a čtvrtá, majíc rukávy vysoukány až k lokti, přinesla v bílých rukou (a jaké by jinačí byly?) kulaté neapolské mýdlo. Mladá dívka s mísou přišla k donu Quijotovi a půvabně a přirozeně mu strčila mísu pod bradu; rytíř beze slova, podivuje se tomuto obřadu a maje za to, že jest zvykem v tom kraji umýváti si bradu místo rukou, vystrčil bradu, co mohl, a vtom už voda tekla, a dívka mu ji rychle pomydčila a pokryla sněhem; neboť mydliny byly bílé jako sníh a ona mu namydčila nejen vousy, ale i celý obličej a oči, které musel přivířít.

Vévoda a vévodkyně nebyli zpraveni o tomto úmyslu, a proto čekali, jak toto nezvyklé umývání skončí. Dívka namydličši jej na stopu předstírala, že nemá již vody, a poslala pro ni dívku s nádobou, že pan don Quijote počká. Skutečně počkal a vyhlížel tak směšně a divně, že to nelze vůbec vylíčiti. Všichni přítomní (a byl jich slušný počet) pohlíželi na něho a bylo opravdu divem a nemalou slušností, že dovedli ukrýti svůj smích při pohledu na krk na loket dlouhý, nezvykle hnědý, oči zavřené a vous pokrytý mýdlem; dívky, strůjkyně tohoto žertu, neodvážily se zvednouti hlavy na své pány; vévoda i vévodkyně nevěděli, mají-li se smáti nebo zlobiti, potrestati drzá děvčata nebo je odměniti za zábavu, kterou jim připravila podívaná na dona Quijota v tomto stavu.

Konečně se dívka s nádobou vrátila, umyly dona Quijota a dívka s ručníky jej pozorně utřela a očistila; potom všechny čtyři se mu zdvořile uklonily a chtěly odejít, ale vévoda zavolal děvče s umyvadlem, poněvadž nechtěl, aby don Quijote prohlédl žert, a řekl:

„Pospěšte si a umyjte mne, ale hled'te, ať nám voda stačí.“

Vtipná a bystrá dívka přistoupila, podala vévodovi umyvadlo jako donu Quijotovi, dívky jej rychle namydly, umyly, ořely a s poklonami odešly. Později se zvědělo, že si vévoda umínil, že neomyjí-li jej jako dona Quijota, potrestá jejich opovážlivost, ale ony ji napravily, neboť ho namydly řádně.

Sancho pozoroval bedlivě umývání a řekl si:

„Pane Bože, kdyby také myli vousy zbrojnošům v téhle zemi jako rytířům! Bůh ví i duše moje, potřeboval bych to už, a i kdyby mi je trochu oholili, bylo by to na prospěch.“

„Copak si to říkáte, Sancho?“ tázala se paní vévodkyně. Sancho na to:

„Vždycky jsem slyšel, že po hostině na dvoře jiných knížat podává se voda na ruce, a ne mýdlo na vousy, a říkám, že čím déle člověk žije, tím více uvidí, ač se také povídá, že kdo dlouho žije, také více vytrpí; ale takovéhle mytí, myslím alespoň, jest spíš příjemné než namáhavé.“

„Buďte bez starosti, příteli Sancho,“ pravila vévodkyně, „rozkáží dívkám, aby vás umyly a třeba vypraly celého, potřebujete-li.“

„Spokojím se, když mi vymyjí bradu,“ řekl Sancho, „aspoň zatím, neboť čas ukáže, co si Pán Bůh bude přát.“

„Správče,“ řekla vévodkyně, „vyplňte přesně přání milého Sancha.“

Správce ji ujistil, že bude dbát pana Sancha, a odešel se Sanchem k obědu; vévodští manželé s donem Quijotem zůstali u stolu a rozmlouvali o válečnictví a potulném rytířstvu.

Vévodkyně prosila dona Quijota, aby jí vylíčil a vykreslil krásu a tvář paní Dulciney z Tobosa, neboť se zdá mít šťastnou paměť; že podle vypravování o její kráse myslí, že jest nejkrásnější ženou na světě, a dokonce i v Manchi.

Don Quijote při tomto přání vévodkyně vzdychl a pravil:

„Kdybych si mohl vyjmouti srdce a ukázati je Vaší Vznešenosti na tomto stole a na míse, zmenšil bych svému jazyku námahu vyprávěti to, co si lze těžko představit, neboť Vaše Milost by v něm

shlédla celou její podobu. Ale jak mám nyní vylíčiti a popsati bod za bodem sličnost nedostižné paní Dulciney? Takový těžký úkol náleží na ramena povolanějšímu, měl by být úkolem štětci Parhasiovu, Timántovu nebo Apellovu, nebo dlátu Lysippovu, aby ji vymalovali nebo vytesali v mramoru a bronzu, a výřečnost ciceronská a demosthenská měly by pěti její chválu.“

„Co míníte slovem demosthenská, pane done Quijote?“ tázala se vévodkyně, „slyším je poprvé v životě.“

„Demosthenská výmluvnost,“ na to don Quijote, „znamená výmluvnost Demosthenovu, jako ciceronská Ciceronovu; byli to největší řečníci světa.“

„Ano,“ pravil vévoda, „ale příliš jste se touto otázkou nevyznamala. Bylo by nám však přece milé, kdyby ji pan don Quijote vylíčil, neboť byt' to bylo jen zhruba a lehce, přesto její podobu všechny ženy jí budou záviděti.“

„Vyhověl bych vašemu přání,“ odpověděl don Quijote, „ale nešťěstí, které ji nedávno potkalo, setřelo z mé mysli její obraz a měl bych ji pro ně raději oplakávat než líčiti. Neboť vězte, Milosti, že, když jsem před několika dny šel jí políbit ruce a pro požehnání a svolení k této třetí výpravě, setkal jsem se s jinou, než kterou jsem hledal: byla zakleta a změněna z princezny a krásky v šerednou selku, z anděla v ďábla, z příjemně vonící v zapáchající, z dámy vybraně mluvící v hrubou vesničanku, z mírně si vedoucí ve vzteklici, ze světla v tmu, zkrátka paní Dulcinea z Tobosa byla změněna v děvku jako ze Sayaga.“

„Bože!“ zvolal vévoda, „kdo spáchal takovou ničemnost světu? Kdo okradl jej o jeho krásu, která jej těšila, o půvab, který jej bavil, a ctnost, jež mu dodávala cenu?“

Don Quijote na to:

„Kdo jiný než nějaký škodolibý čaroděj ze závistivců, kteří mě pronásledují! Ten zatracený rod, přivedený na svět, aby zatemňoval a ničil udatné skutky hrdinů a osvětloval a vynášel činy lidí zlých. Čarodějové mě stíhali, stíhají a budou stíhati, dokud mne i moji slávu rytířskou nesrazí do propasti zapomenutí; pronásledují mě

a zraňují na místě, jak vědí, nejcitlivějším, neboť vyrvati potulnému rytíři paní jeho srdce je jako vyrvati mu oči, kterými hledí, vzíti mu slunce, které jej ozařuje, a potravu, jež ho posilňuje. Potulný rytíř bez dámy jest strom bez listí, dům bez základů a stín bez těla, to jsem řekl mnohokrát a znovu opakuji.“

„Tím je vše řečeno,“ pravila vévodkyně, „ale máme-li uvěřiti knize, která o donu Quijotovi nedávno vyšla a všem se líbí, najdeme v ní, nemýlím-li se, že Vaše Milost neviděla nikdy paní Dulciney a že ta paní ve skutečnosti nežije, ale je vysněna a vymyšlena Vaší Milostí, která jí přičtla všechny půvaby a dokonalosti, jaké se vám líbily.“

„O tom bych mohl mnoho mluvit,“ odpověděl don Quijote. „Jediný Bůh zná pravdu, žije-li Dulcinea, nebo je-li vysněna, tyto věci není možno vyzkoumati do základů. Svoji dámu jsem nevysnil ani nevybásnil, ačkoliv v mých představách, a tak tomu i býti má, obsahuje vlastnosti, které ji mohou proslaviti po všem světě: jest dokonale krásná, důstojná, a ne pyšná, milostná, ale ctnostná, milá, neboť zdvořilá, zdvořilá pak, poněvadž vzdělaná; pochází konečně ze vznešené rodiny, neboť u dam vznešených krása září a vyniká dokonaleji než u žen nízkého původu.“

„Máte pravdu,“ poznamenal vévoda, „ale dovolte mi laskavě, pane done Quijote, abych podotkl, co nemohu zamlčeti; z historie o vašich udatných činech usuzuji, že žije-li opravdu nějaká Dulcinea, ať už v Tobosu, nebo jinde, a je-li tak nedostižně sličná, jak Vaše Milost tvrdí, nemůže se porovnávatí urozeností s rodem Orianů, Alastrajareů, Madasimů a vůbec se žádným z rodů, jichž jsou plny romány, které dobře znáte.“

„Na to mohu říci,“ řekl don Quijote, „že Dulcinea jest dcerou svých činů, že dobré vlastnosti povznášejí rod a že jest větší cti hodný ctný člověk z nízkého rodu než hříšník z urozeného a tím více, že dokonalé vlastnosti Dulcineiny mohly by ji povznéstí na královnu: zásluha ženy krásné a dobré zmůže největší zázraky a nese v sobě nejvyšší možnosti, i když je výslovně nejví.“

„Opravdu, pane done Quijote,“ zvolala vévodkyně, „Vaše Milost mluví pravdu nebo třetí vždy to pravé, jak se říká; od této chvíle

věřím a přinutím všechny ve svém domě, i vévodu, svého pána, bude-li nutno, aby uznali, že Dulcinea z Tobosa opravdu žije, je krásná, vznešená a že je hodna služby rytíře, jakým jest don Quijote – více ji nemohu a neumím vychváliti. Přes to mě ale mrzí jistá okolnost a zlobím se poněkud na Sancha Panzu: neboť, když jí nesl list od vás, jak řečená kniha zaznamenává, viděl Dulcineu, jak prosévá pytel pšenice, a to – jak se zdá – ještě obyčejné červené; proto právě pochybuji o její vznešenosti.“

Don Quijote na to:

„Vaše Vznešenost, paní, jistě ví, že téměř všechna dobrodružství, která mě potkávají, nebo aspoň většina, vymykají se zákonům dobrodružství jiných rytířů; buď končí jinak z nepředvídaného zakročení osudu, nebo se mi nedaří škodolibostí nějakého mstivého čaroděje; ale jest známo, že všichni nebo mnozí slavní potulní rytíři měli zvláštní moc brániti se kouzlům, anebo byli tak silní, že byli nezranitelní, jako slavný Roland, jeden z dvanácti pairů francouzských, o němž jde pověst, že byl zranitelný jenom na chodidle pravé nohy a pouze špičkou velké jehly, nikoli zbraní jinou; z toho důvodu Bernardo del Carpio u Roncesvalles vyzdvihl jej ze země a zardousil v objetí, vzpomínaje, jak usmrtil Herakles Antaia, divokého obra, jenž byl prý synem Země. Proto myslím, že mám snad také podobnou vlastnost, ne sice nezranitelnost, neboť jsem se několikrát přesvědčil, že mám tělo choulostivé a zranitelné, ani nejsem chráněn proti kouzlům: byl jsem totiž už zavřen v kleci, kam by mne bez kouzel celý svět nebyl dostal; a poněvadž jsem z ní vyvázl, myslím, že žádné jiné kouzlo mě nemůže zničiti; čarodějové, vědouce dobře, že mé osoby nemohou užívatí k věcem špatným, mstí se mi na tom, co je mi nejdražší, a ubližují Dulcinei, mému životu, snažíce se mě tak usmrtiti.

A proto, když můj zbrojnoš šel k ní se vzkazem, změnili Dulcineu v selku, zaměstnanou sprostou prací, totiž prosíváním obilí, ale už jsem řekl, že ta pšenice nebyla červenou pšenicí, ani pšenicí vůbec, ale orientálními perlami; a abych dokázal pravdivost svého tvrzení, prozradím Vaším Milostem, že jsem zavítal do Tobosa před několika

dny a nemohl jsem nalézt Dulcinein palác; druhý den ji zbrojnoš Sancho uviděl ve skutečné podobě, nejkrásnější na světě, kdežto já změněnou v hrubou, ošklivou vesničanku, neslušně mluvící, ačkoliv moje dáma je slušnost sama; a poněvadž já nejsem zaklet a domnívám se, že je to i nemožné, jest zakleta, ponížena, změněna a přetvořena ona, v ní se mi pomstili moji nepřátelé a já ji budu oplakávati věčně, dokud nenabude dřívější podoby. To vše říkám proto, aby se nikdo nedivil, že ji Sancho spatřil, jak prosívala pšenici, neboť není divu, změnili-li ji mně, že ji přeměnili též jemu. Dulcinea pochází z urozeného a váženého rodu z hlavní šlechty toboské, jež je četná, slavná a stará. Nevyrovnatelná Dulcinea zvětší znamenitě slávu a pověst své obce v dobách budoucích, jako Helena proslavila Tróju a Cava Španělsko, zde však důvod k pověsti bude lepší.

Také upozorňuji Vaši Vznešenost na Sancha Panzu, jenž jest nejzábavnějším zbrojnošem, jaký kdy byl ve službách potulného rytíře; mnohdy při své tuposti bývá tak bystrý, že je nemalou rozkoší přemítat, je-li chytrý, nebo hlupák, někdy je zase škodolibý, a tu se táži, je-li to ničema, ale častá bláznovství naopak opět nasvědčují, že jest hlupák. Všemu důvěřuje, přestože o všem pochybuje. Často si myslím, že provede pořádnou hloupost, ale on znenadání ukáže neobyčejnou chytrost. Vůbec, neproměnil bych jej za jiného zbrojnoše, i kdyby mi přidali k němu celé město; proto se rozmýšlím, je-li skutečně dobré ho poslat do vladařství, které mu Vaše Milost laskavě dala, ač uznávám jeho jisté vlohy k panování; kdyby si trochu zbystril rozum, věděl by si rady v jakémkoliv vladařství, jako si ví král rady v ukládání daní, a to vše tím spíše, že z četných případů víme, že k vládě není potřebí zvláštní schopnosti, ani velkého vzdělání, neboť mnozí neumějí ani čísti, a přece vládou jako draví ptáci. Stačí, že mají dobrou snahu a všeho si náležitě hledí, neboť rádců, kteří by jim poradili a zkoumali, co činit, jak to obyčejně bývá u vznešených a málo vzdělaných vladařů, kteří mají k ruce právníka, budou míti hojnost vždy. Poradil bych mu pouze, aby nepřijímal úplatků a neposkytoval za ně práv a jiné věci, o kterých pomlčím;

v příhodné době k Sanchovu prospěchu i zdaru ostrova, na kterém má vládnouti, je vyslovím.“

Sem až došli v hovoru vévoda, vévodkyně a don Quijote, když tu ozval se v paláci veliký povyk a křik a do sálu vběhl Sancho, celý ustrašený, s nějakým cárem místo ručníku pod bradou, a za ním vrazil zástup kuchařů či spíše darebů z kuchyně a jiných sluhů, z nichž jeden držel vaničku s vodou, podle barvy a čistoty patrně špínou; běhal za ním a honil ho a chtěl mu ji podstrčiti pod bradu, zatímco druhý darebák předstíral, že jej chce umýti.

„Co se stalo, bratři?“ zvolala vévodkyně. „Co to znamená? Co zamýšlíte udělati tomuto dobrákovi? Zapomínáte, že se má státi vladařem?“

Povedený ten holič na to:

„Ten pán se nechce mýti, a je to přece obyčej, který dodržel vévoda i jeho pán.“

„Ale chci,“ zvolal zlostně Sancho, „ale v čistší vodě a s bělejším ručníkem a ne tak umazanýma rukama; neliším se tolik od svého pána, aby jeho umývali andělskou vodou a mne ďábelskou špínou; obyčeje v různých krajinách a hradech knížat jsou jen tehdy dobré, nepřehánějí-li příliš, a ten zdejší obyčej umývání je horší veřejného mrskání. Mám bradu čistou a nepotřebuji podobného chlazení a kdo se opováží ke mně přistoupit a dotknout se mého jediného chlupu či brady (říkám to zdvořile), tomu má pěst ostane v lebce, neboť podobná zdvořilost a umývání podobá se spíše urážce než úctě k hostům.“

Vévodkyně div nezhybnula smíchem při Sanchově hněvivém horlení; don Quijote byl ale nemile překvapen vida Sanchův špinavý ručník a spoustu kuchyňského služebnictva, které na něho doráželo, a proto ukloniv se zdvořile vévodům, jako by prosil o dovolení mluvit, pravil klidně té bandě:

„Poslyšte, páni rytíři, dejte pokoj tomu hochovi a jděte svou cestou nebo jinam, jak chcete; můj zbrojnoš je tak čistý jako jiná a tahle vanička je mu příliš malá a vonná; udělejte, co vám radím, a nevšímejte si ho, neboť ani on, ani já podobným žertům nerozumíme.“

Tu ho Sancho přerušil a řekl:

„Jen ať zkusí si ze mne dělat vtipy, vydržím to, jako že je nyní tma. Dejte mi hřeben nebo cokoliv a pročeste mi vous, bude-li tam něco na urážku čistotě, oholte mě třeba proti srsti.“

Vévodkyně stále se smíchem řekla: „Sancho Panza mluví ve všem pravdu a bude mít vždy pravdu: je čist, jak tvrdí, a nepotřebuje se mýti; když se mu nezamlouvá náš zvyk, musí se mu vyhověti, tím spíše, že jste si vy, sluhové čistoty, vedli příliš zbrkle a nedbale, možná že i drze, přinesše muži takovému a takovým vousům místo umyvadla a konvic z ryzího zlata a ručníků z pěkného německého plátna dřevěné nádoby a kuchyňské hadry; vůbec, jste špatní nevychovaní a musíte stále ukazovat, darebové, svou zášť k zbrojnošům potulných rytířů.“

Darební sluhové a doprovázející je správce se domnívali, že to vévodkyně myslí doopravdy, sňali Sanchovi hadr zpod brady, pustili ho a krotce, téměř ustrašeně odešli. Sancho, vida, že je mimo nebezpečí, které měl za značné, klekl před vévodkyní a zvolal:

„Od vznešené dámy lze očekávat i vznešenou pomoc; za milost, kterou mi nyní Vaše Vznešenost poskytla, nemohu se odvděčit jinak, než že toužím být nyní pasován na potulného rytíře, abych po celý svůj život mohl být v službách tak vzácné dámy; jsem sedlák, říkají mi Sancho Panza, mám ženu a děti a jsem zbrojnošem; mohu-li něčím z toho prokázati službu Vaší Milosti, provedu rozkaz Vaší Vznešenosti rychleji, než mi poručí.“

„Jest viděti, Sancho,“ na to vévodkyně, „že jste se učil dvornosti ve škole dona Quijota, jenž jest dvornost sama; chci říci, že jste byl vzdělán na řadrech dona Quijota, který je zřídlem dobrých způsobů a výkvětem jemného mravu, či bravu, jak vy říkáte; přejí štěstí takovému pánu i takovému zbrojnoši, z nichž jeden jest polárkou potulného rytířstva, druhý hvězdou věrnosti zbrojnošské; povstaňte, příteli Sancho, obdaruji vás za vaši dvornost a poprosím svého pána, vévodu, aby vyplnil co nejrychleji svůj slib, dáti vám vladařství.“

Tím byla rozmluva skončena, don Quijote si šel zdřímnout a vévodkyně žádala Sancha, aby zůstal u ní a jejích dívek v chladné

místnosti, nechce-li se mu tuze spát. Sancho poznamenal, že je sice zvyklý spáti v létě čtyři nebo pět hodin, ale že vyhoví její dobrotě a seč bude se přičiní, aby toho dne neusnul, a že se vrátí podle jejího rozkazu; potom odešel. Vévoda vydal nová nařízení, jak mají zacházeti s donem Quijotem jako s potulným rytířem, aby se neprohřešili proti pravidlům obvyklým prý u dávných potulných rytířů.

KAPITOLA XXXIII.

o vtípném rozhovoru vévodkyně a jejích dívek se Sanchem Panzou, hodném, abychom si jej přečtli a zapamatovali.

Vypravuje historie, že onoho odpoledne si Sancho nezdříml; dodržel své slovo a byl u paní vévodkyně, jež se těšila, že jej řádně vyzpovídá, a rozkázala mu usadit se vedle ní na nízkou židličku, ačkoliv Sancho ze zdvořilosti nechtěl se posadit. Vévodkyně ho požádala, aby se usadil jakožto vladař a aby vypravoval jako zbrojnoš, že pro obojí své povolání jest hoden místa samotného Cida Rui Díaza Campeadora. Sancho krče rameny si sedl a všechny dívky a dueni vévodkyniny jej obklopily a tiše a bedlivě poslouchaly jeho slova.

Vévodkyně první pravila:

„Nyní, když jsme o samotě a nikdo nás neslyší, žádám pana vladaře o vysvětlení jistých pochybností z četby knihy už tištěné o donu Quijotovi, například, že Sancho, ačkoliv nikdy neviděl Dulciney, totiž paní Dulciney z Tobosa, ani jí neodevzdal dopis dona Quijota, protože jej zapomněl v zápisníku v Sieře Moreně, přece se odvážil vymyslet její odpověď a že právě prosívala pšenici, přestože vše byl podvod a lež a pohana nevyrovnatelné Dulcieny a provinění proti povinnosti a věrnosti dobrého zbrojnoše.“

Sancho beze slova na tuto řeč vstal, po špičkách přešel celý sál choule se a klada prst na ústa, nahlédl za čalouny a potom se zase posadil, řka:

„Nyní, moje paní, když jsem jist, že zde není nikdo krom přítomných tajně ukryt, odpovím bez strachu a ukvapení na vaše otázky, přítomné i budoucí: předně vám říkám, že můj pán don Quijote jest podle mne úplný blázen, přestože mnohé jeho řeči, podle názoru mého i jiných, jsou tak chytré a rozumné, že by se vyrovnaly řečem samotného satanáše; ale přesto jsem opravdu a bez rozpaků přesvědčen, že jest blázen, a protože jest takový můj názor, říkám mu nesmysly jako o té odpovědi na jeho psaní, a abych vám pověděl pravdu o začarování mé paní doni Dulcieny, o němž ještě není zmín-

ky v knize, to jsem si také vymyslel, ačkoliv to jest asi tak pravda, jako že dvakrát dvě je deset.“

Vévodkyně jej žádala, aby jí pověděl o tom začarování či lži, a Sancho jí vyprávěl celou historii, jak se zběhla, k velkému obveselení všech přítomných.

Při této rozmluvě pravila vévodkyně:

„Z vyprávění Sanchova mám v duši jednu pochybnost a někdo mi jako by našeptává: Je-li don Quijote de la Mancha pomatený blázen a nerozuma a jeho zbrojnoš Sancho Panza, přestože je o tom přesvědčen, mu slouží a ho doprovází a věří jeho marným slibům, jest asi větší blázen a hlupák než jeho pán; a je-li tomu skutečně tak, pak chybíš, paní vévodkyně, daruješ-li tomu Sanchu Panzovi k řízení ostrov, neboť nedovede-li řídití sebe, jak by mohl řídití jiné?“

„Bůh ví, paní,“ odpověděl Sancho, „tato pochybnost je oprávněna, ale řekněte, Milosti, tomu našeptávajícímu, ať mluví, jak chce, já že vím, že mluví pravdu, a kdybych nebyl blázen, již dávno bych byl odešel od svého pána, ale to je už můj osud a mé trápení: nemohu jinak, musím za ním, pocházíme z jedné obce, jím jeho chleba a mám ho rád; on je vděčný, daroval mi osly, a potom jsem věrný a tak nic není na světě, co by nás mohlo odloučit, leda lopata a rýč; a nedaruje-li mi Vaše Vznešenost slíbený ostrov, zůstanu přece dítkem božím a možná, že to poslouží mému svědomí; neboť ač jsem hloupý, vzpomínám si na přísloví, že mravenci narostla křídla jen pro neštěstí. A také by se mohlo stát, že do nebe přijde Sancho zbrojnoš, ale ne Sancho vladař. Ostatně, říká se: u nás chléb stejně dobrý jako žaludek, není jeden větší než druhý a šťasten takový, který se spokojí slámou a senem; a o ptactvo nebeské Bůh se stará; a lepší vrabec v hrsti než holub na střeše, a hrob všechny srovná, a smrt naměří stejnou papeží jako kostelníku: a vůbec do té jámy se vejdemo všichni a srovnáme se tam dobře a ne-li, srovnaj nás, třebaš naříkáme, a pak dobrou noc! Znovu říkám, nedá-li mi Vaše Vznešenost ostrov, poněvadž jsem hlupák, budu mít chytrosti dost, abych poznal, že jsem nic nedostal, a říká se, že vedle kříže číhá ďábel a není všecko zlato, co se třpytí, a od volů, pluhu a jha povýšili sedláka Wambu na

krále španělského a z nádhery, rozkoší a bohatství uvrhli Rodriga na pospas hadům, mluví-li pravdu staré romance.“

„Zajisté,“ odpověděla dueña Rodríguezová, která byla mezi posluchačkami; „v jedné romanci se vypráví, že hodili krále Rodriga zaživa do hrobky plné ropuch, hadů a ještěrek a že za dva dny slyšeli jej volati tiše a bolestně:

*Již mě požírají, běda, požírají
tam, kde jsem nejvíc hřešil.*

A proto tento muž činí dobře, chce-li býti raději sedlákem než králem, když by jej měla užírati podobná havěť.“

Vévodkyně se usmála prostotě své dueni a podivila se hovoru, vývodům a pořekadlům Sanchovým, jemuž pravila:

„Milý Sancho, víte, že rytíř snaží se splnit svůj slib třeba za cenu svého života. Vévoda, můj pán a manžel, nenáleží sice mezi potulné rytíře, ale rytířem jest přece, proto vyplní svůj slib dát vám ostrov přes závist i poťouchlost celého světa. Nezoufejte proto, Sancho, neboť až tomu budete nejméně věriti, budete posazen do vladařského křesla ostrova i státu a chopíte se žezla, že je pak nedáte ani za jiné, třikrát delší; pouze vás žádám, abyste spravedlivě vládl svým poddaným a pamatoval, že jsou věrni a z poctivých rodin.“

Sancho na to:

„Není nutno, abyste mě napomínala k poctivé vládě, poněvadž jsem dobrák a cítím s ubožáky sám od sebe; nepokradeš tomu, kdo se o tě stará; ale jako že jsem pokřtěn, přetvářku nesnesu, jsem starý pes a rozumím všemu a vše prohlédnu včas a nedám se balamutit a nesvolím, aby mi věšeli bulíky na nos, protože vím, kde mě střevíc tlačí; říkám: lidem dobrým poradím a pomohu, lidé zlí nenajdou u mne ani ochrany, ani pomoci. Myslím, že při panování jest nejdůležitější začátek, a možná, že za čtrnáct dní vladaření si budu hryzat nehty dlouhou chvílí a že tomu porozumím lépe než práci na poli, kterou konám už od malička.“

Vévodkyně na to:

„Mluvíte rozumně, Sancho, žádný se učeným nenarodí a biskupové se stávají z lidí, ne z kamení. Ale abychom se vrátili k očarování paní Dulciney, myslím a pevně věřím, že lež, jíž jste podvedl svého pána, říká, že ta selka jest Dulcineou a že ji pán nepoznává, jen protože je začarována, byla pouze lstí některého čaroděje, kteří dona Quijota stíhají; vím ze spolehlivého pramene, že selka skákající na oslici byla a jest opravdu Dulcinea z Tobosa a že milý Sancho, domnívaje se, že podvádí, byl sám oklamán; o té pravdě není možno býti na pochybách, stejně jako o věcech, které jsme nikdy neviděli. Vězte, pane Sancho, že také zde máme čaroděje, kteří nás milují, kteří nám povědí, co se děje ve světě, upřímně, bez lsti a klamu, a věřte, Sancho, že ta skákavá selka byla Dulcinea z Tobosa, začarovaná tak jako její rodná matka; a až to nejméně budeme očekávati, spatříme ji v její skutečné podobě, a pak Sancho pozná, že se dosud mýlil.“

„To je docela možné,“ na to Sancho, „nyní také chci uvěřit tomu, co prý můj pán viděl v Montesínově jeskyni; tvrdí, že tam uviděl paní Dulcineu z Tobosa stejně oděnou, jak jsem já vyprávěl, že jsem ji uhlídal, když jsem ji sám zaklel; bylo tomu asi všemu naopak, jak Vaše Milost říká, neboť není možno, abych si já hlupák za takovou chvíli vymyslel tak vtipný úskok, a také můj pán není jistě takový blázen, aby důvěřoval takové nemožnosti na mé prázdné a liché slovo. Paní moje, nespravedlivě mě ale pokládáte za zlomyslného, neboť hlupec jako já nemusí přemýšleti o potouchlých a ničemných úmyslech kouzelníků; vymyslel jsem si to, abych zbytečně nezpůsobil hádku se svým pánem donem Quijotem, a ne proto, abych jej urazil; a vyšel-li z toho opak, všemohoucí Bůh na nebesích soudí naše srdce.“

„Pravda,“ odpověděla vévodkyně, „povězte však nyní, Sancho, co pán říká o jeskyni Montesínově, poněvadž bych ráda slyšela pravdu.“

Tu Sancho dopodrobna vyložil celé ono dobrodružství. Když skončil, vévodkyně pravila:

„Z té celé historie vysvítá, že když velký don Quijote praví, že tam viděl tutěž selku, kterou Sancho spatřil u bran Tobosa, je to

bezpochyby sama Dulcinea a že v tom mají jistě prsty čarodějové nesmírně záluďní a chytří.“

„Tohle tvrdím také,“ zvolal Sancho Panza, „a je-li moje paní Dulcinea z Tobosa začarována, týká se to pouze jí a já nemyslím, že je mou povinností, abych se mstil četným nejspíše a zlým nepřátelům svého pána; je jisto, že ta, kterou jsem já spatřil, byla selka, a za tu jsem ji měl a pokládal, a byla-li to Dulcinea, mně po tom nic není a tím hůře pro ni. Ale kdepak, to každou šalbu svalují na mne a hned: Sancho to říkal, Sancho to způsobil, Sancho sem, Sancho tam, jako by se se Sanchem dalo orat a vláčet a jako bych nebyl ten, o kterém už píší i v knihách, jak mi řekl Sanson Carrasco, který jest přece bakalářem ze Salamanky, a takový nesmí lhát, leda když se mu to hodí a něco z toho má. A není tedy příčiny, aby se do mne někdo pouštěl; a protože pověst mám dobrou a jak můj pán říká, více platí dobrá pověst než velký majetek, dejte mi to vladařství a uvidíte divy a že z řádného zbrojnoše stane se i dobrý panovník.“

„Celá vaše řeč, Sancho,“ zvolala vévodkyně, „podobá se Catonovým výrokům, nebo alespoň jako byste ji byl vzal z hlavy sama Micaela Verina, jenž florentibus occidit annis. Tedy krátce, abych to řekla podle vašeho zvyku, pod špatnou čepicí bývá dobrý piják.“

„To je pravda, paní,“ odvětil Sancho, „rád jsem se napil odjakživa. S tou žízňí je to pravda, nebudu se přetvařovat. Piju, když mám žízeň, i když ji nemám, i když mi dají, abych se nezdál upejpavým nebo nevychovaným; neboť jaké bych to musil mít kamenné srdce, abych si neťukl s kamarádem? Ale zřídka se podívám sklenici na dno: tihle zbrojnoši potulných rytířů skoro obyčejně pijí vodu, protože se toulají jen po loukách, lesích a polích, horách a skalách a vínka se nedovzdychají, kdyby za ně dávali oko své hlavy.“

„Ráda věřím,“ zvolala vévodkyně, „a nyní si jděte, Sancho, zdřímnout, jindy si porozprávíme obšírněji a postaráme se, abyste to vladařství dostal, jak pravíte.“

Sancho zlíbal znovu ruce vévodkyni a prosil ji, aby se laskavě postarala o jeho šediváka, který jest světlem jeho zraků.

„Jaký je to šedivák?“ tázala se vévodkyně.

„Ale můj osel,“ Sancho na to, „nazývám ho šedivák, abych mu nemusil nadávat oslů. Když jsem vstoupil do tohoto zámku, prosil jsem tuhle paní dueňu, aby se o něho postarala, a ona se rozzuřila, jako bych jí byl řekl, že je ošklivá a stará, ačkoliv dueni by se měly raději starat o dobytek než se roztahovat v pokojích. Pánbůh ví, na podobné paní měl spadeno jeden šlechtic z naší vesnice.“

„To byl asi pořádný sprosták,“ pravila dueňa doňa Rodríguezová, „neboť kdyby byl šlechtic dobrého rodu, jistě by je vychvaloval do nebes.“

„Dobrá,“ zvolala vévodkyně, „nechme toho, doňa Rodríguezová ať nemluví a pan Panza ať se uklidní, já už dohlédnu na osla, a ponevadž je Sanchovým oblíbenecem, budu se oň starat jako rodná matka.“

„I jen ho nechte ve stáji,“ poznamenal Sancho, „ani já, ani on nezasloužíme, aby se Vaše Milost pokládala za naši matku, a to ani na okamžik, a než bych to připustil, nechal bych se raději zbít; můj pán sice tvrdívá, že zdvořilosti není nikdy dost, ale při zvířatech a oslech nutno se uskromnit a vést si pozorně.“

„Vezměte jej, Sancho, s sebou na vladařství,“ řekla vévodkyně. „Tam jej budete moci zahrnout přízní, jak budete chtít, a osvobodit jej třeba od práce.“

„Ať si nemyslí Vaše Milost, paní vévodkyně, že řekla příliš mnoho,“ pravil Sancho, „často jsem už pozoroval, že osel byl na vladařství, a můj by tedy nebyl žádnou novotou.“

Vévodkyně se opět zasmála a pobavila jeho řečí, potom mu rozkázala, aby si šel odpočinout, a sama šla vyprávět vévodovi o rozhovoru se Sanchem; oba umluvili podobně vtipný žert rytířského rázu a způsobili si z dona Quijota tolik zvláštních a chytrých vtipů, že jsou to nejznamenitější dobrodružství v této velké knize popsána.

KAPITOLA XXXIV.,

*kteřá vypráví způsob, jak by bylo možno osvoboditi
začarovanou Dulcineu z Tobosa, což je jedna z nejkrásnějších
příhod celé historie.*

Vévodu a vévodkyni velmi bavily rozhovory s donem Quijotem a Sanchem Panzou; víc a více se přikláněli k myšlence udělati si z něho žert, a aby se podobal skutečnému dobrodružství, použili jeho příhody v jeskyni Montesínově, kterou jim sám vyprávěl, aby jejich žert byl dokonalý. Vévodkyně byla nejvíce překvapena lehkověrností Sanchovou, hlavně že uvěřil pevně v začarování Dulciney z Tobosa, ačkoliv on sám ji zaklel a celou historii vymyslel. Dali služebnictvu příslušné obšírné rozkazy, jak si vésti, a odejeli s ním po šesti dnech na lov s takovým množstvím jezdců a honců, jako by to byl samotný král. Don Quijote a Sancho dostali zelený lovecký oděv z jemného sukna; don Quijote jej odmítl podotýkaje, že brzo zase odjede na nesnadnou výpravu válečnickou a že není možno, aby s sebou vozil skříně se šatstvem. Sancho si jej vzal a rozhodl se, že jej při první příležitosti prodá.

V určený den ozbrojil se don Quijote, Sancho se ustrojil a přidal se k družině jezdců na svém oslu, kterého nechtěl opustiti, ačkoliv mu vnucovali koně. Don Quijote, vždy úslužný a zdvořilý, uchopil uzdu koně vévodkyně, která byla nádherně oblečena, ačkoliv to vévoda nechtěl dovoliti. Přijeli do lesa mezi dvěma vysokými vrchy a tam rozestavili leč, každý zaujal určené místo, honci rozděleni byli na všechny strany a štvánice začala za velikého hlaholu, povyku a křiku, že bylo stěží vlastní slovo slyšeti pro štěkot psů a zvuky rohů. Vévodkyně sestoupila z koně a držíc ostrý oštěp postavila se na stezku, kudy chodívalo několik divokých kanců. Vévoda a don Quijote sesedli též a postavili se vedle ní; Sancho boje se nebezpečí neodvážil se seskočit, zůstal na oslu a postavil se za všechny.

Jakmile se s četným služebnictvem rozestoupili, uviděli ohromného kance, který se hnál k nim, štván psy i honci; skřípál zuby

a cenil tesáky a z tlamy mu tekla pěna. Když jej don Quijote spatřil, chopil štít a tasil meč a hnal se proti němu; totéž udělal vévoda s oštěpem, ale všechny by byla předhonila vévodkyně, kdyby ji nebyl vévoda zadržel. Pouze Sancho, jakmile uhlídal mocné zvíře, slezl z osla a utíkal, jen se za ním prášilo, a chtěl se vyšplhati na vysoký dub, ale marně; v polovici stromu uchopil větev a snažil se dostat se výše, ale tu jej potkalo neštěstí: větev se přelomila, on sletěl a padaje zůstal viset ve vzduchu na pahýlu a dolů nemohl; zpozorovav, že si trhá zelený kabát, a domnívaje se, že divoké zvíře ho dosáhne, dostane-li se k němu, křičel hlasitě a prosil úpěnlivě o pomoc tak, že všichni, kteří jej neviděli, ale slyšeli, mysleli, že je kořistí zubů nějakého dravce.

Divoký kanec byl nakonec zabit četnými ranami oštěpů, které mu nastavili; tu se don Quijote na Sanchovo volání obrátil poznáv ho po hlase a uviděl jej viseti na dubu hlavou dolů a pod ním stál osel, který i v neštěstí při něm setrval. Cide Hamete říká, že málokdy spatřil Sancha Panzu bez osla a osla bez Sancha; tak velké bylo jejich přátelství a přichylnost. Don Quijote spěchal na pomoc Sanchovi, a když byl Sancho už na svobodě a na zemi, prohlížel svůj lovecký kabát a oplakával jej, domnívaje se, že ty šaty mají cenu panství.

Mezitím vyzvedli ohromného kance na soumara, přikryli rozmarýnovými a myrtovými větévkami a dovezli jej s jáсотem do velkého stanu uprostřed lesa; tam byla již na stole připravena bohatá a nádherná hostina, svědčící o bohatosti a štědrosti hostitelově. Sancho ukazuje vévodkyni rozbitý kabát, řekl:

„Kdyby to byl hon na zajíce nebo na ptáky, byl by můj kabát ušetřen tohoto konce; nechápu, jaké potěšení je štvání zvířete, které by mohlo člověka usmrтит, kdyby jej zachytilo tesákem. Vzpomínám si na jednu starodávnou romanci, která zní:

*Medvědy sežrán budeš
jako Favila...“*

„To byl gótský král, kterého roztrhal na honu medvěd,“ pravil don Quijote.

„Proto to také vypravuji,“ odpověděl Sancho, „a nesouhlasím, aby se knížata a králové pro svou kratochvíli vydávali do takového nebezpečí, které, myslím, ani snad zábavou není, poněvadž při ní zahyne zvíře, které nic nespáchalo.“

„Jste na omylu, Sancho,“ na to vévoda, „poněvadž honba divoké zvěře jest důstojnou a slušnou zábavou králů a knížat. Lov jest vlastně obrazem války, neboť úskoky, lstí a nástrahami v něm chceme zvítěziti nad nepřítelem, aniž se sami zraníme; zápasíme při velkých mrazech i v nesnesitelném horku nedbajíce nepohodlí, nespíme a tužíme údy; je to tedy cvičení, které nikomu neškodí a mnohým prospívá; a potom hlavně, tento lov, právě jako lov sokolů, není pro všechny a je vyhrazen pouze králům a velmožům. Proto tedy, Sancho, opravte svůj názor a až dostanete vladařství, lovte a uvidíte, jaká je to skvělá věc.“

„Mýlíte se,“ řekl Sancho, „pořádný panovník má být doma; to by tak hrálo, aby unavení lidé přišli na radu a on by se zatím bavil v lese; to by potom vladařství vzkvétalo! Na mou duši, pane, honba a podobná zábava náleží spíše lenochům než vladařům; nám pobavením bude na Boží hod lízaný mariášek a v neděli a ve svátek kuželky, poněvadž tyhle lovy se nesrovnávají ani s mou povahou, ani s mým svědomím.“

„Bůh dej, Sancho, aby tomu bylo skutečně tak, ale sliby se slibovaly a blázni se radovali.“

„Atsi,“ na to Sancho, „poctivého dlužníka zástava nebolí; a kde Bůh hospodaří, tam se dobře daří; a nohy střeva nesou, ne střeva nohy; chci říci, že splní-li se mi s pomocí boží můj dobrý úmysl, budu jistě vládnout líp než král osel; ať mi jen podají prst, však jim ukážu, chytnu-li za celou ruku.“

„Ať tě proklejí Pánbůh a všichni svatí, zatracený Sancho,“ zvolal don Quijote, „často se ptám, kdy už přijde den, kdy budeš mluvití plyně, pořádně a bez přísloví. Nevšímejte si, ctění pánové, toho nevědomce, nebo vám rozdrťí mozek ne mezi dvěma, ale mezi dvě-

ma tisíci přísloví, tak rozumnými a vhodnými, že Bůh pomoz jemu i mně, kdybych je měl všechny vyslechnouti!“

Vévodkyně na to: „Pořekadla Sancha Panzy počtem sice předčí přísloví řeckého učitele, ale cenou se jim vyrovnají, ač jsou tak krátká. Baví mě více, co mne se týče, než mnohá včasnější a vybranější.“

Za podobné rozmluvy vešli ze stanu do lesa a prohlíželi místa na čekání; tak jim uplynul den a nastala noc, temná a bouřlivá na onu roční dobu – bylo to v létě. Bylo šero, které velice prospělo žertu vévodských manželů; jakmile se počalo tmít, ještě před úplnou nocí, celý les jako by vzplanul a ze všech stran bylo slyšeti polnice a jiné válečné nástroje hudební, jako by se hvozdem blížila jízda. Světlo ohňů téměř oslepovalo zrak a hluk válečných nástrojů ohlušoval okolostojící a všechny, kdož zůstali v lese. Potom uslyšeli nekonečný válečný povyk, s jakým jdou Maurové do bitvy, ozvaly se trouby, klarinety, zahřměly bubny a zaječely píšťaly společně tak hlasitě a náhle, že člověk, který v tom povyku tolika různých nástrojů neztratil smysly, nikdy je neměl. Vévoda se poděsil, vévodkyně se polekala, don Quijote se podivil, Sancho se chvěl a zděsili se i ti, kteří znali příčinu hluku. Bázní zmlkli, a vtom je míjel posel přestrojený za ďábla, jenž troubil jako na trubku na velký dutý roh, z něhož se ozýval hrozný a chraplavý zvuk.

„Haló, bratře posle,“ zvolal vévoda, „kdo jste, kam chvátáte a jaké to vojsko spěchá tímto lesem?“ Posel strašným a divokým hlasem na to: „Jsem ďábel a sháním dona Quijota de la Mancha, za mnou spěchá šest zástupů čarodějů, táhnoucích na triumfálním voze nevyrovnatelnou Dulcineu z Tobosa. Jede začarována společně s odvážným Francouzem Montesínem nařídít donu Quijotovi způsob, jakým je možno ji vysvobodit.“

„Kdybyste byl ďábel, jak tvrdíte a jak také vaše podoba nasvědčuje, poznal byste už dona Quijota de la Mancha, stojícího před vámi.“

„Pane Bože, na mou víru,“ zvolal ďábel, „nepozoroval jsem ho, neboť myslím na tolik věcí, že jsem na tu nejdůležitější zapomněl.“

„Tenhle ďábel,“ poznamenal Sancho, „je asi pořádný člověk a řádný křesťan, jinak by se nedovolával Boha a své víry; teď se mi zdá, že v pekle jsou řádní lidé.“

Ďábel obrátiv se potom k donu Quijotovi z koně mu pravil:

„Za tebou, Lví Rytíři, jehož bych spatřil raději ve lvích spárech, byl jsem poslán nešťastným, ale odvážným rytířem Montesínem, který mi dal vzkaz pro tebe: máš naň počkati na místě, kde tě dohoním, neboť přijíždí s Dulcineou z Tobosa, aby ti pověděl, co je nutno k jejímu vysvobození. Pro nic jiného mě neposlal, i nemám důvodů se zdržet: ďáblové jako já ať stojí při tobě a dobří andělé při této vrchnosti.“

Pak zatroubil na veliký roh a nevšímaje si, odpovědí-li, odjížděl.

Všichni přítomní byli znovu udiveni, zvláště Sancho a don Quijote. Sancho proto, že opět slyšel navzdory pravdě o zakletí paní Dulciney, a don Quijote proto, že váhal, má-li pokládati dobrodružství v jeskyni Montesínově za pravdivé, nebo smyšlené. Zamyšleného rytíře se vévoda otázal:

„Počkáte na ně, pane done Quijote?“

„Jakpak ne!“ odpověděl. „Zůstanu zde bez bázně a odvážně, i kdyby mě napadlo celé peklo.“

„Ale já, spatřím-li ještě jednoho čerta a zaslechnu-li ještě jeden roh, setrvám tu, jako že jsem teď ve Flandřích,“ podotkl Sancho.

Mezitím se ještě více setmělo a lesem počala zářit četná světla, asi jako suché páry zemské, které po nebi poletující budí zdání, že se hvězdy pohybují. Také bylo slyšeti hrozný hluk, jako z těžkých kol a volských potahů; před podobným drsným a ustavičným hlomozem prý utíkají vlci a medvědi, zdržující se v místech, kudy jedou. Tento hluk se zdvojnásobil jiným, jako by se čtyři srážky nebo bitvy strhly najednou na všech čtyřech stranách lesa: z jedné strany hřměla hrubě děla, z jiné nesčetně práskaly rány pušek, zblízka znělo volání bojujících a jinde zase válečný pokřik Maurů. Rohy, trubky, klarinety, polnice, bubny, děla, pušky a nejvíce děsivý rachot vozů skládaly dohromady hluk tak příšerný a zmatený, že don Quijote musil se obrniti vší svou odvahou, aby se nepoděsil, a Sancho sebou praštil do faldů sukně vévodkyni, jež jej zadržela a poručila rychle pokropiti ho vodou. To ho vzkřísilo v chvíli, kdy se už blížil vůz se skřípavými koly.

Byl tažen čtyřmi ohromnými voly, pokrytými černými houněmi; na každém rohu měli připevněnu hořící voskovou pochoděň; ve voze na vyvýšeném místě odpočíval důstojný stařec s dlouhým vousem, sahajícím mu až k pasu a bílým jako padlý sníh; oblečen byl v dlouhý šat z hrubého černého plátna. Četná světla, připevněná na voze, dovolovala spatřit a rozeznat veškeren náklad. Vůz vedli dva hrozní ďáblové, oblečení rovněž v černý šat a s tak ošklivými obličejí, že Sancho spatřiv je zavřel oči, aby je neviděl ještě jednou.

Jakmile vůz k nim přijel, vztyčil se důstojný stařec z vysokého svého sedadla a vážně zvolal:

„Já jsem moudrý Lirgandeo.“

Potom beze slova odejel. Za ním přijel jiný vůz stejně vypravený s jiným starcem, který rozkázal zastaviti a pravil neméně důstojně než první:

„Já jsem moudrý Alquife, věhlasný přítel Urgandy Neznámé.“

Potom odjel. Podobným způsobem zastavil u nich další vůz, na němž však seděl na trůně ne stařec jako ti první, ale silný muž nepřijemného zevnějšku, který pravil, povstav, hrubým a ďábelským hlasem:

„Já jsem čaroděj Arcalaus, zapřísáhlý nepřítel Amadise Galského a celého jeho rodu.“

Pak se vzdálil.

Opodál se ty tři vozy zastavily a nesnesitelný rachot kol utichl; ozývala se pouze tichá a příjemná hudba, kterou se Sancho trochu uklidnil, domnívaje se, že je to dobré znamení, a pravil k vévodkyni, od níž se na krok nevzdálil:

„Paní, kde je hudba, nemůže být nic zlého.“

„A také ne, kde je světlo a zář;“ poznamenala vévodkyně. Sancho odpověděl: „Světlo pochází z ohňů a zář ze zapálených hranic, a ty jsou kolem nás a mohly by nás upáliti, ale hudba věští vždy radost a slavnosti.“

„Uvidíme,“ řekl na to don Quijote, který to zaslechl, a v příští kapitole se ukáže, že měl pravdu.

KAPITOLA XXXV.,

*co dalšího se don Quijote dověděl o tom, jak vysvobodit
Dulcineu, a jiná zajímavá dobrodružství.*

Spatřili přijížděti vůz, nazývaný triumfální, za zvuků příjemné hudby; byl tažen šesti hnědými mezky, pokrytými bílou látkou, a na každém z nich jel kajícíník, též bíle oblečený, s velkou hořící svící v ruce. Vůz byl dvakrát nebo třikrát větší než ostatní a podle něho kráčelo a na něm sedělo dalších dvanáct kajícíníků jako sněh bílých se zapálenými pochodněmi; pohled na ně udivoval i děsil zároveň. Na vyvýšeném trůnu odpočívala víla, oděná množstvím jemných, stříbrem protkávaných látek, třpytících se zlatými plíškami, které dodávaly šatu zdání lesku, když ne bohatosti. Obličej měla zahalený průsvitným a tenkým závojem, který ji nezakrýval tak, aby nebylo možno spatřiti sličný dívčí obličej. Množství světél zjevovalo její krásu i věk; bylo jí asi nejvýše dvacet, nejméně šestnáct let; vedle ní seděla postava v dlouhém oděvu s hlavou zahalenou do černé látky.

Když vůz zastavil před vévodskými manžely a donem Quijotem, zmlkly hoboje, pak harfy a loutny a postava v říze povstala, rozevřela šat a strhla závoj; spatřili samu smrt, hubenou a šerednou: don Quijote se polekal, Sancho zděsil a vévodští manželé též jevíli strach. Živá ta smrt se vzpřímila a pronesla ospalým a nepřiliš hbitým jazykem toto:

*Merlín jsem, o němž historie praví,
Ďábel že sám byl jeho otcem vlastním,
lež, která zaslouží, by pravdou byla.
Kníže jsem uměn černých, vládcem zván a
pokladem vědy Zoroastrovy; jsem
nad věky vítězem, nad stoletími,
jež námahou mrou uvést v zapomnění
bludného rytířstva statečné činy,
jimž od věků svou lásku věnoval jsem.*

Černých věd kněží, mistři čaroději,
mágové, kouzelných sil mocní vládci,
krutostí svou svět naplnili děsem.
Já pak jsem něžný, mírný, přelaskavý,
a cílem mým vždy jenom dobro lidské.
Do temných jeskyň v hrůzném dolu pekla,
kde duše má se kouzly zabývala,
bolestné kvílení se náhle sneslo
toboské Dulciney nejkrásnější.

Tak zvěděl jsem, jak kouzly proměněna
z vznešené dámy v hrubou selku sprostou,
a bolem pohnut duši jsem pohroužil
do děsné, kruté, tajné čarů vědy;
uzavřev bytost svou pak v hrůzyplnou
dutinou kostry, v níž mě nyní zříte,
zprávu vám dáti přicházím, jak spravit
neštěstí bolestivé, přeosudné.

Slávo ty, pýcho všech, kdo odívají
z ocele tuniku a diamantů,
majáku, světloňoši, vůdce, hvězdo,
polárko těch, co spánku zanechali
líného, lůžek měkkých, s rozhodnutím
nesnadné, krvavé a namáhavé
řemeslo bludných rytířů provádět!

Hrdino, k tobě mluvím, jemuž nikdy
nevzdáno dosti slávy, k tobě, mužný,
přemoudrý done Quijote, ježž možno
nádherou Manchi nazvat, Španěl hvězdou.
Bytosti dřívější by opět došla
z Tobosa krásná Dulcinea,
třeba jen, aby zbrojnoš Sancho Panza

*tisíce tři a třístakrát se bičem
přes zadek uhodil na kůži holou,
a bolet musí jej a pálit, ba žhnout.
Přemoženi tím všichni, kteří byli
nešťestí původ, vznik i důvod sám, a
poselství mé tím splněno, páni, k vám.*

„Na to se chci vsadit!“ vzkřikl Sancho. „Ne třítisícekrát, ale ani třikrát se neuhodím, jako si nedám tři rány dýkou! Ďábel tě odnes za podobný rozkaz, to věru nevím, co má společného můj zadek s kouzly! Bůh ví, že neumí-li pan Merlín vysvobodit paní Dulcineu z Tobosa jinak, začarována půjde do hrobu.“

Don Quijote na to:

„A já vás, pane ničemo, nacpaný česnekem, chytím a přivážu ke stromu nahého, jak vás matka zrodila, a vysázím vám ne tři tisíce tři sta, ale šest tisíc šest set ran tak hlučných, že je bude slyšeti na tři tisíce tři sta dostřelů; a ani necekněte, nebo z vás vyrazím duši!“

Po těchto slovech Merlín pravil:

„To se nesmí státi, neboť šlehy určené Sanchovi musí si dáti bez reptání a dobrovolně, kdy sám bude chtít, neboť doba není stanovena; ale chce-li se z toho mučení vyplatiti pouze polovicí výprasku, může si dáti našlehat cizí rukou, třeba byla poněkud těžká.“

„Cizí, necizí, těžká nebo netěžká,“ zvolal Sancho, „na mne nesáhne žádná ruka. Cožpak jsem Dulcineu z Tobosa porodil, že moje zadnice má vykoupiti to, čím se prohřešily její oči? Jen ať to vezme na sebe můj pán, je to jeho věc, on ji za každým krokem jmenuje svým životem, jídlem i ochranou; ten by ji mohl a měl vykoupiti bičováním? A bičovat se? To si počkáte.“

Po těchto slovech povstala víla v stříbrném šatě, sedící vedle Merlínova ducha, odkryla jemnou roušku z líce a ukázala obličej, podle zdání všech velmi sličný, a s mužskými pohyby a hlasem ne zrovna něžným řekla přímo Sanchovi:

„Ó, neblahý zbrojnoši, prázdná hlavo, srdce dřevěné s nitrem z kamení a křemene, kdyby ti rozkázali, ničemo a násilníku, abys

skočil z vysoké věže, kdyby na tobě žádali, ty zhoubo lidského rodu, abys pozřel tucet ropuch, dva tucty ještěrek a tři zmije, kdyby tě nutili, abys usmrtil svou ženu a děti strašnou a ostrou šavlí, nemohli bychom se diviti, že se bráníš a rozmyšlíš; ale že děláš okolky pro pouhé tři tisíce tři sta šlehů, které snese sebešpatnější školák každého měsíce, překvapí, udiví a zděsí soucitné srdce každého, kdo tě nyní slyší, i každého, kdo to jednou zví; podívej se, ty ničemné a tvrdohlavé zvíře, svýma vytřeštěnýma sovíma očima do mých zraků, podobných zářivým hvězdám, a uvidíš, jak se z nich řinou slzy, kapka po kapce i proudem, rozvírající krásná pole tváří mých v brázdy, cesty a silnice. Smiluj se, ty lupiči a nedobrá stvůro, nad mým kvetoucím mládím, vždyť mi není ještě dvacet let, pouze devatenáct a něco; mám snad skončit a uvadnout pod podobou vesnické holky? A jestli nyní tuto podobu nenesu, je to pouze, že pan Merlín, zde přítomný, prokázal mi zvláštní milost, aby tě dojala má krása, neboť slzy smutné krásy proměňují skály v bavlnu a tygry v ovečky. Jen se švihej do toho svého zadku, ty zbujný netvore, přemož svou lenost, která tě nutí jen k jídlu a zas k jídlu, a vysvobod' mé lepé tělo, mírnou moji duši a půvabný můj obličej; a nechceš-li se dáti pohnouti mnou a šlechtně se rozhodnouti, udělej to pro ubohého rytíře vedle sebe, svého pána, který s duší na jazyku, na palec ode rtů, jak vidím, očekává tvoji odpověď, krutou nebo mírnou, aby mu buď duše ulétla nebo se navrátila do žaludku.“

Při těchto slovech položil si don Quijote ruku na krk a řekl vévodovi:

„Bůh ví, pane, že Dulcinea řekla pravdu; duše mi vážne v hrdle jako plitka na samostřílu.“

„Co tomu říkáš, Sancho?“ tázala se vévodkyně.

„Opakuji, paní,“ řekl Sancho, „co jsem řekl: ty rány bičem odvíám.“

„Odmítám máte říci, Sancho, a ne odvíám,“ poznamenal vévoda.

„Nechte mne, Milosti,“ na to Sancho; „co bych dával pozor na takové drobnosti a mluvím-li tak či onak, popletly-li mě ony rány, které dostanu nebo si mám dát tak, že nevím ani, co mluvím a co dělám.“

Chtěl bych jen vědět od své paní doni Dulciney z Tobosa, kde ji takhle naučili prosit; chce, abych si rozbil tělo, a při tom mi říká prázdná hlavo, nezkročené zvíře a dává mi jiná špatná jména, která aby si čert nechal líbit. Mám snad tělo z bronzu a týká se mne snad, aby byla vysvobozena, nebo ne? Co mi nabízí, aby mě získala? Spoustu jemného prádla, košil, čepic a střevíců, ačkoliv je nenosím? Ne, leda pár nadávek, ač zná zdejší přísloví: Osel, nese-li náklad zlata, lehce přejde i hory a Dary přemáhají i skály a k Bohu se modlí a ruky nezavírej a Lepší jedno vezmi než dva dám ti. A můj pán, místo aby mě pohladil po zádech a polichotil mi, až bych změkl v bavlnu a vosk, vyhrožuje mi, že mne chytí, přiváže ke stromu a nabije dvojnásob. A ať to zarmoucené panstvo nezapomene, že si přeje, aby si našlehal nejen zbrojnoš, ale i vladař, a to se přičí, abych řekl, zdravému rozumu. Jen ať se naučí, u čerta, pokorně prositi a býti zdvořilé, časy se mění a lidé nemají vždy dobrou náladu. Jsem právě zdrcen, neboť jsem si rozškubal zelený kabát, a oni přijdou, abych si dobrovolně nasekal, po čemž toužím, jako abych byl u indiánů starostou.“

Vévoda na to:

„Opravdu, příteli Sancho, neobměkčíte-li se na zralý fík, nebudete vladařem. To by bylo pěkné, abych svým obyvatelům ostrova poslal krutého vládce s kamenným srdcem, jehož neobměkčí ani slzy trpících dívek, ani domluvy rozumných, mocných a starých čarodějů a vědců. Tedy, Sancho, buď se sešleháte sám, nebo se dáte sešlehat, nebo nedostanete ostrov.“

„Pane,“ zeptal se Sancho, „nedal byste mi dva dny na rozmyšlení, co bych spíše snesl?“

„Nikoliv,“ na to Merlín, „ted' hned a na místě nutno určit, jak celá událost dopadne; buď se Dulcinea zakleta opět v selku vrátí do jeskyně Montesínovy, nebo odejde do elysejských polí, kde se zdrží do doby, než bude počet šlehů dovršen.“

„Tedy, milý Sancho,“ pravila vévodkyně, „jen odvahu a vzpomeňte, že vás don Quijote živil; všichni mu musíme sloužit a být mu vděční za jeho dobrou povahu a odvážné činy. Odhodlejte se, synu,

k tomu šlehání a ďábel ať táhne k čertu a bázeň k bázlivcům, neboť ,s chutí do toho, půl díla hotovo, jak sám říkáte.“

Na ty řeči odpověděl Sancho nesmyslnou otázkou k Merlínovi:

„Řekněte mi, Milosti pane Merlíne, ďábelský posel, když tu byl, přinesl mému pánovi zprávu od pana Montesína a že má na něho můj pán čekat, protože se doví, jak lze vysvoboditi zakletou paní Dulcineu z Tobosa; ale neviděli jsme dosud ani Montesína, ani nikoho podobného.“

Merlín na to:

„Milý Sancho, ďábel je hlupec a neobyčejný dareba; poslal jsem ho za vaším pánem se zprávou ode mne, ne od Montesína, neboť Montesín je ve své jeskyni a čeká či spíše touží po vysvobození, do kterého jest ještě daleko; je-li vám dlužen, nebo potřebujete-li s ním něco projednati, dopravím a zanesu vás, kam si přejete; nyní mi dejte slib na to pokání a pamatujte si, že prospěje vaší duši i tělu; duši pro šlechetný čin, který tím vykonáte, tělu proto, že máte dosti krve a neuškodí vám, když o trochu přijdete.“

„Máme na světě dost lékařů,“ řekl Sancho, „a ještě čarodějové se jim pletou do řemesla; nuže, poněvadž mě všichni nutí, ačkoliv já to nechápu, říkám tedy, že slibuji a dám si ty tři tisíce a tři sta ran, ale vymíňuji si, že se budu bít, kdy se mi bude chtít, a nikdo nebude mi předpisovat ani dni, ani dobu, a já se postarám, abych svůj slib vyplnil co nejdřív, aby svět měl zase radost ze sličnosti paní Dulciney z Tobosa, neboť vidím, že jest opravdu krásná, ač jsem tomu nevěřil. Dále si vymíňuji, že se nebudu muset bít až do krve a že rány, které mne snad nezasáhnou, budou mi také počítány. A kdybych se zmýlil, ať pan Merlín je počítá sám, a poněvadž ví všechno, ať mi oznámí, kolik se jich nedostává nebo o kolik je jich víc.“

„O tom, že je jich více, nebude nutné vás zpravovati,“ poznamenal Merlín, „neboť jakmile jich bude plný počet, bude paní Dulcinea ihned vysvobozena a přichvátá vděčně poděkovati a obdarovati milého Sancha za jeho službu. Nemusíte tedy se starati o šlehy scházející nebo přebývající, neboť Bůh nedej, abych někoho oklamal, a třeba o vlas.“

„Tak tedy, s pomocí boží,“ zvolal Sancho, „souhlasím se svým neštěstím a slibuji, že vyplním pokání za daných podmínek.“

Sotva to dořekl, ozvala se opět hudba a výstřely z nescíslných pušek a don Quijote uchopil Sancha do náruče a zlíbal ho tisíckrát na čelo a tváře. Vévoda, vévodkyně a ostatní přítomní jásali a vůz odjížděl; když sličná Dulcinea míjela vévodské manžely, uklonila hlavu a Sanchovi vysekla notnou poklonu.

Zatím se blížilo veselé a usměvavé jitro; květy na polích rozkvetly a povstaly, tekutý křišťál pramenů, bzuče mezi bílými a hnědými křeménky, pospíchal splatit daň řekám, které jej čekaly. Země byla radostná, obloha jasná, vzduch čistý, slunce zářivé a vše dohromady i každá věc zvlášť ukazovala, že den, který šlapal jitřence na vlečku, bude krásný a jasný. A vévodští manželé blaženi, že se jim šťastně zdařil jejich vtipný úmysl, odešli do zámku rozhodnutí, že v žertu budou pokračovati, neboť je bavil nade vše.

(Konec knihy třetí)

KNIHA ČTVRTÁ

KAPITOLA XXXVI.

o podivném a nevidaném dobrodružství dueni Doloridy, nazývané také hraběnkou Trojaldovou, a o dopisu Sancha Panzy jeho manželce Tereze Sanchové.

Vévoda měl neobyčejně šibalského a vtipného správce; ten vystupoval jako Merlín a byl původcem celého minulého dobrodružství, složil veršiky a převlékl jistého panoše za Dulcineu. Týž připravil na přání pánů jiné čtveráctví, vtipné a podivuhodné, jak si lze jen představit. Den potom tázala se vévodkyně Sancha, zda-li již začal s pokáním na vysvobození Dulciney. Oznamil jí, že ano, neboť té noci si dal už pět ran. Vévodkyně se ho tázala, jakým způsobem se udeřil, a on, že rukou.

„To není bičování,“ poznamenala vévodkyně, „spíše pleskání; jsem jista, že moudrý Merlín nebude spokojen takovou mírností, a bude asi nutno, aby si milý Sancho zhotovil důtky s háčky nebo uzly, aby je cítil; krev je nejlepší pečeti a vysvobození tak urozené paní, jako jest Dulcinea, nesmí přijít lacino a lehce se nevykoupí.“

Sancho na to:

„Darujte mi, Milosti, nějaké důtky nebo provaz, jímž se budu bít, nebude-li to působiti příliš velkou bolest; pamatujte si, Milosti, že ač jsem sedlák, mám tělo spíše z bavlny než z rákosí a nesmím je zničit kvůli cizímu člověku.“

„Dobrá,“ řekla vévodkyně, „zítra dostanete důtky, které se vám hodí a jsou pro jemnost vašeho těla jako stvořeny, jako by byly jeho bratrem.“

Sancho odpověděl:

„Vznešenosti, drahá paní moje, napsal jsem pro svoji manželku Terezu Panzovou dopis, v němž ji seznamuji s příhodami, které mě potkaly od té doby, co jsem ji opustil; prosil bych Vaši Rozumnost, aby jej přečtla, domnívám se, že jsem jej napsal po vladařsku, totiž jak vladaři psávají.“

„Kdo jej složil?“ otázala se vévodkyně.

„Kdopak jiný než já, hříšník,“ řekl Sancho.

„A napsal jste ten dopis vy?“ zeptala se vévodkyně.

„Kdepak,“ zvolal Sancho, „umím se pouze podepsat, psát a číst neumím.“

„Půjčte mi jej,“ pravila vévodkyně, „jistě svědčí o hojnosti a bystroti vašeho vtípu.“

Sancho vyndal ze záňadří nezalepený dopis, vévodkyně jej vzala a rozevřevši jej čtla toto:

„Psaní Sancha Panzy manželce jeho Tereze Panzové:

Notně mě cestou řezali, ale jel jsem si jako rytíř; notně jich ještě dostanu, ale to vladařství za to! Ale to ted' nechápeš, milá Terezo, povím ti to jindy. Věz, Terezo, že jsem se rozhodl, abys jezdila v kočáře, neboť se to patří, a pěšky ať si chodí nemá tvář! Jsi ženou vladaře a nedovol, aby tebou někdo vláčel. Posílám ti zelené lovecké šaty, které mi darovala paní vévodkyně, přešij je na sukni naší dceři! Můj pán, don Quijote, je – jak jsem slyšel v tomto kraji – moudrý blázen a půvabný pomatenec, a já se prý od něho neliším. Sestoupili jsme do Montesínovy jeskyně a mudrc Merlín mě vybral za osvoboditele začarované Dulciney z Tobosa, jež se u nás jmenuje Aldonza Lorenzová. Mám se třitisícekrát třístokrát bez pěti šlehnout a ona prý bude vysvobozena z čar jako matka, která ji zrodila. Nemluv o tom s nikým, neboť zkus se někomu svěřit a jedni řeknou, že je to bílé, a druzí, že je to černé. Za několik dní odeberu se na vladařství a odcházím tam s přáním získat spoustu peněz, kteréžto přání mají prý všichni noví vladaři. Rozhlédnu se tam a oznámím ti, máš-li za mnou přijíti nebo ne. Osel se má dobře, poroučí se ti a já ho neopustím, i kdybych se stal tureckým kalifem. Moje paní vévodkyně ti líbá ruce tisíckrát, odpověz, že ty jí je líbáš dvoutisíckrát, neboť nic není lacinějšího než zdvořilost, jak tvrdí můj pán. Pánbůh mi neposkytl nový tlumok a sto dukátů jako onehdy, ale netrap se proto, milá Terezo, neboť i po zrníčku zobajíc kuře se nají a při vladaření si

to nahradím, ač mě trápí, že mi řekli, že jak to zkusím, prsty si ukoušu; je-li to pravda, přišlo by mi vladařství draho, ač almužna, kterou si mrzáci a jednoručí vyžebrají, vynáší víc než kanovnictví. Zkrátka zbohatneš a poštěstí se ti v každém případě. Bůh ti uděl tolik štěstí, co může, a mne ochraňuj, abych ti mohl sloužit.

Napsáno zde v zámku 20. července 1614.

Tvůj manžel vladař Sancho Panza.“

Vévodkyně dočetši dopis pravila Sanchovi: „Milý vladař se zmýlil trochu ve dvou věcech: předně, že tvrdí, nebo naznačuje, že vladařství dostal za to, že se má zbítí, ačkoliv ví a popřít nemůže, že mu je vévoda, můj pán, přislíbil, když o bití nebylo ještě ani řeči; za druhé, že se v něm ukazuje jeho hladovost, a byla bych nerada, kdyby byl lakomcem, neboť lakomství trhá vlastní pytle a hrabivý vladař prokazuje hrabivou spravedlnost.“

„Tak to není, paní,“ na to Sancho, „a nezdá-li se Vaší Milosti ten dopis takový, jaký by měl býti, zničím jej a napíši jiný, ale možná že mnohem horší, bude-li ponechán na mém rozumu.“

„Ne, ne,“ zvolala vévodkyně, „tohle psaní stačí a chci, aby si je přečetl také vévoda.“

Potom odešli do zahrady, kde toho dne měla být připravena hostina. Vévodkyně ukázala Sanchův dopis svému manželovi a ten se jím nesmírně pobavil.

Po obědě, když ze stolu sklizeno, bavili se dlouho vtipnými řečmi Sanchovými, když tu náhle byli vyrušeni smutným zvukem píšťaly a silného, nepříjemného bubnu. Všichni, jak se zdálo, byli vzrušeni tou zmatenou, hrubou a žalostnou hudbou, zvláště don Quijote, který nemohl ani setrvati poplašením na židli; o Sanchovi nelze říci než jako obyčejně, že strachem utekl do svého obvyklého útulku, za sukni paní vévodkyni, neboť znící hudba byla skutečně smutná a velice žalostná. Všichni udiveni takto spatřili vcházeti do zahrady dva lidi oděné smutečným oblekem tak dlouhým a splývavým, že

se vlekl po zemi; ti tloukli do velkých, též černě potažených bubnů. Vedle nich šel černý pištec stejně oděný. Za touto trojicí ubírala se ohromná postava, ne oděná, ale zakrytá černým rouchem bez rukávů a zase s dlouhou vlečkou. Roucho měla přepásáno černým pásem s obrovskou šavlí s černým jílcem a pochvou na něm. Obličej měla zakryt průsvitným černým závojem, pod kterým bylo možno spatřiti dlouhý vous bílý jako sníh. Podle rytmu bubnů kráčela vznešeně a vážně. Vůbec její vysoká postava, velebná chůze, černé roucho i průvod mohl překvapiti a překvapil všechny diváky neznající ji.

Pomalou a důstojně přistoupila, jak vypsáno, klekla před vévodu, který ji uvítal stoje s ostatními přítomnými. Vévoda nepřipustil však, aby mluvila klečíc. Strašná obluda tedy vstala a odkryla závoj, ukazujíc nejstrašnější, nejmohutnější, nejbělejší a nejhustší vousy, jaké kdy lidské oči mohly viděti; a potom se ozval ze široké a mohutné hrudi jeho vážný a zvučný hlas; muž dívaje se na vévodu pravil:

„Milostivý a urozený pane, zvou mne Trojfaldovec s bílým vousem; jsem zbrojnoš hraběnky Trojfaldové, nazývané také dueňou Doloridou, a od ní přicházím k Vaší Vznešenosti s poselstvím, aby Vaše Výsost laskavě svolila k její návštěvě, neboť chce vyprávěti o svém smutku, jenž jest nejpodivnější a nejpodivuhodnější, jaký by mysl na světě nejžalostnější mohla vymysleti; táže se především, je-li v tomto zámku odvážný a nepřemožený rytíř don Quijote de la Mancha, jehož hledá již z království candayského až do vaší země, pěšky a bez jídla, což jest možno pokládati za zázrak nebo sílu čar. Očekává u brány této tvrze nebo letního sídla a vstoupí jen s vaším svolením. Řekl jsem.“

Potom zakašlal a hladě si oběma rukama vous shora dolů, očekával klidně odpověď vévodovu, který pravil:

„Milý zbrojnoši Trojfaldovcě s bílým vousem, víme již dávno o žalu paní hraběnky Trojfaldové, vinou kouzelníků nazývané dueňou Doloridou; řekněte jí, hrozný zbrojnoši, aby vstoupila, že jest zde přítomen slavný rytíř don Quijote de la Mancha, od jehož ušlechtilosti může očekávati veškeré pomoci a ochrany; sdělte jí ode mne, že i já jsem ochoten ji chrániti, bude-li toho třeba, neboť

mi to poroučí povinnost rytíře, kterým jsem: musít rytíři pomáhati všem ženám, zvláště ovdovělým dueňám, utlačovaným a nešťastím stíženým, z nichž jest patrně vaše velitelka.“

Po těchto slovech se uklonil Trojfaldovec kolenem až k zemi a dav pištců i hudebníkům znamení, za stejných zvuků a týmž krokem opustil zahradu, nechávaje všechny v údivu nad jeho příchodem a vystupováním.

Tu vévoda obrátiv se k donu Quijotovi pravil:

„Tedy, slavný rytíři, temnoty, poťouchlosti a nevědomosti nemají moci, aby zničily a zatemnily světlo odvahy a ctnosti. Minulo teprve šest dní, co Vaše Dobrota se zdržuje v tomto zámku, a už z dalekých a vzdálených krajů přicházejí, ne na vozech ani na velbloudech, ale pěšky a hladovějíce, trpící a utištění; věří, že tato odvážná paže přinese lék jejich žalu a trápení; a to vše pro vaše slavné skutky, které jsou známy dokola po celém světě.“

„Kéž by zde byl, pane vévodo,“ odpověděl don Quijote, „ten roztočilý kněz, jenž nedávno při hostině jevil tolik nelásky a nevlídnosti pro potulné rytíře, aby viděl na své vlastní oči, jak jsou na světě potulní rytíři potřební. Svou vlastní rukou mohl by se přesvědčiti, že trpící a bezútěšní nevyhledávají pomoci v nesmírných a obludných neštěstích v domech učenců, ani u venkovských kostelíků, ani u rytíře znajícího pouze svou ves, ani u zahálčivého dvořana, který shání spíše klepy, aby je mohl rozšiřovati a vyprávěti, než aby se zúčastnil hrdinských činů, o nichž by se vyprávělo a psalo. Pomoc v trápení, podporu v nedostatku, obranu dívek a potěchu vdov naleznete jen u potulných rytířů; za to, že jím i já jsem, děkuji nekonečně nebi a pokládám za štěstí veškerou námahu a strádání, které mne v tomto mém čestném povolání mohou stihnouti. Ať vejde jen ta paní a řekne, co chce; silou svých ramenou a nebojácnou rozhodností svého statečného ducha opatřím pro ni nápravu.“

KAPITOLA XXXVII., *pokračující v slavném dobrodružství dueni Doloridy.*

Náš vévoda a vévodkyně radostně pozorovali, že se don Quijote chytil na jejich záměr, a tu Sancho poznamenal:

„Nechtěl bych, aby mě tato paní nějak připravila o slíbené vladářství; slyšel jsem od jednoho toledského apatykáře, který mluvil jako špaček, že jak se do něčeho dají ženské, nic dobrého z toho nepojde. Pomoz Pánbůh, ale ten apatykář na ně měl pifku! No, a protože jsou protivné a drzé dueni všechny, ať jsou jakékoliv povahy a stavu, jakápak musí teprve být taková dueňa Bolestná⁴, jak nazvali tuhle hraběnku o třech faldech, či o třech ocasech, protože u nás ocas a fald a fald a ocas je totéž.“

„Nemluv, příteli Sancho,“ řekl don Quijote, „ta paní dueňa jde ke mně ze zemí vzdálených, a tak asi není z těch, které myslil apatykář. A pak je to hraběnka, a když už hraběnky jsou dueňami, slouží pouze královnám a císařovněm a ve svém domě jsou vlastními paními a mají zase své dueni.“

Přítomná doňa Rodríguezová odpověděla na to:

„Mé paní, vévodkyni, slouží dueni, které by se mohly státi hraběnkami, kdyby jim osud přál; ale jací králové, takové zákony, a nikdo ať nepomlouvá dueni, a zvláště ne svobodné a starší! Já sice starší nejsem, ale je mi jasno a zřejmo, oč je lepší dueňa svobodná než dueňa ovdovělá. A kdo nám na hřbetě chlupy stříhá, ať se nůžkami neprobodne!“

„Přece jen,“ odpověděl Sancho, „by těch chlupů, co potřebují ostříhání, bylo na dueních tolik, jak říkal apatykář, že líp je tou kaší nemíchat, a kdyby se třebaš i páčila.“

„Zbrojnoši jsou odjakživa naši nepřátelé,“ na to doňa Rodríguezová, „neboť stojíce na strážích v předsíních a vidouce nás stále, když se právě nemodlí – a to je často – pomlouvají nás, vykopávají naše chyby a zakopávají naši pověst. Ale na kolo s nimi, ať se jim to líbí

4 Dolorida = bolestná. Pozn. překl.

nebo ne, musíme být na světě a v domech vévodů, i když hlady umíráme a šatíme černou barvou jeptišek svá jemná nebo hrubá těla, jako by někdo skrýval v den procesí smetiště koberci. Opravdu, kdybych mohla a měla kdy, dokázala bych nejen všem zde, ale celému světu, že není ctnosti, která by dueni scházela.“

„Věřím vám naprosto,“ řekla vévodkyně, „moje milá doňo Rodríguezová; ale počkejte a uklidněte se nejprve vy i ostatní dueni a potom budete moci vyvrátit špatný názor zlého apatykáře i přesvědčení, které chová v srdci slavný Sancho.“

Sancho na to:

„Od chvíle, kdy jsem nabyl vznešenosti vladařské, pozbyl jsem zbrojnošských slabostí a nestarám se o všechny dueni ani za mák.“

Rozmluva o dueních by jistě nebyla ještě skončena, kdyby nebyli vyrušeni opět pištcem a bubeníky, i usoudili, že se dueňa Dolorida blíží. Vévodkyně se tázala vévody, má-li jí jít vstříc, když jest hraběnkou a vznešenou osobou. Sancho na to dříve, než mohl vévoda odpovědět:

„Protože jest hraběnkou, měli byste ji jít uvítat, ale poněvadž je také dueňou, říkám vám, abyste se mi nehnuli.“

„Kdo ti dal dovolení se do toho plést, Sancho?“ zeptal se don Quijote.

„Kdo, pane?“ odpověděl Sancho. „Já sám a také mohu, neboť jsem zbrojnošem, který se učil dobrým mravům ve škole Vaší Milosti, rytíře nejzdvořilejšího a nejvychovanějšího z vychovaných; a v těch věcech, jak jsem od vás slyšel, se prohrává stejně, ať máte o kartu víc nebo méně. Moudrému jen napověz!“

„Sancho má pravdu,“ pravil vévoda, „uvidíme, jak bude hraběnka vystupovat, a podle toho se potom budeme řídit.“

Vtom se přiblížili hudebníci a pištec jako poprvé. A tím spisovatel ukončil tuto krátkou kapitolu a v následující pokračuje v témže příběhu, který jest v celé knize jedním z nejpozoruhodnějších.

KAPITOLA XXXVIII, *vypravující, co řekla o smutném svém příběhu dueña Dolorida.*

Za smutnými hudebníky přišlo do zahrady asi dvanáct dueň ve dvou řadách; byly oblečeny v široké mnišské roucho, zhotovené z valchované vlněné látky, s bílými závoji z bavlněné jemné roušky, sahajícími až na zem a odkrývajícími pouze obrubu klášterního roucha. Za nimi vešla hraběnka Trojfaldová, vedena za ruku zbrojnošem Trojfaldovcem s bílým vousem; byla oděna jemným černým, nečesaným flanelem, z něhož by při česání nevypadlo ani zrníčko či hrášek prachu. Její ocas či vlečku, nebo jak to nazvat, se třemi cípy nesli tři panošové též smutečně odění; ti z ostrých úhlů, tvořených třemi cípy, sestavili nápadný matematický obrazec, z kterého všichni, kteří tu ostrocípou vlečku viděli, poznali, že právem se jmenuje hraběnka Trojfaldová, to jest hraběnka se třemi faldy. Benengeli proto říká, že to bylo správné, že však původně se jmenovala hraběnka Vlčí, neboť v jejím hrabství bylo množství vlků; kdyby místo vlků byly lišky, byla by nazývána hraběnkou Liščí; jest totiž zvykem v oněch krajinách jmenovati panstvo podle věcí, kterých je v jejich zemi nejvíce; tato hraběnka však na oslavu nové své vlečky nazvala se Trojfaldovou namísto Vlčí. Dvanáct jejích dueň a sama paní kráčely v průvodu; obličeje měly zastřeny černým závojem neprůsvitným, na rozdíl od hraběnky, jejíž závoj byl průhledný; jejich závoji neprosvítalo nic.

Když průvod dueň vešel, povstali vévoda, vévodkyně, don Quijote a ostatní, kdo na dlouhé to procesí hleděli. Dvanáct dueň stanulo a utvořilo špalír, kterým kráčela Dolorida držíc se stále ruky Trojfaldovcovy. Vévoda, vévodkyně a don Quijote vidouce to, šli jí vstříc na dvanáct kroků. Klesla na kolena a spíše silným, drsným hlasem než jemným a příjemným, pravila:

„Neprokazujte, prosím, Vznešenosti, takovou zdvořilost mně, svému sluhovi, totiž služebnici, neboť jsem tak nešťastna, že ji nemohu odplatiti, jak by toho vyžadovala povinnost; moje zvláštní

a nezvyklé neštěstí odneslo mi rozum bůhvíkam, ale jistě velmi daleko, protože čím víc je hledám, tím méně ho mám.“

„Blázen by byl, paní hraběnko,“ řekl vévoda, „kdo by neviděl vaši urozenost na vaší osobě, která vyžaduje na první pohled nejvybranější úcty a nejkvčetnější zdvořilosti.“

Podal jí ruku a uvedl na místo vedle vévodkyně, jež ji také velmi zdvořile pozdravila. Don Quijote mlčel a Sancho by byl za život rád spatřil obličej Trojfalldové a některých jejích dueň; ale bylo to nemožno, dokud samy dobrovolně závoj neodkryly.

Všichni utichli a mlčky očekávali, kdo první promluví; byla to dueňa Dolorida, která pravila:

„Jsem jista, nejmocnější pane, překrásná paní a velemoudří posluchači, že moje arcineštěstí vzbudí ve vašich přectných prsou soucit stejně ochotný jako šlechtný a citlivý, neboť jsem tak nešťastna, že bych dojala mramor, obměkčila diamanty a roztavila ocel nejtvrděších prsou na světě. Ale dřív než se svěřím vašemu sluchu, neřkuli uším, chtěla bych vědět, je-li v tomto shromáždění, společnosti a přátelském kruhu rytíř přeneposkvrněný, don Quijote, nejmanchanštější z bohatýrů manchanských, a jeho velezbrojnoš Sancho Panza.“

„Panza tu je,“ předběhl Sancho ostatní s odpovědí, „a nejquijotštější don Quijote také, a tak jen račte, nejbolestnější veledueňo, říci, po čem toužebně toužíte, neboť všichni jsme veleuchystáni přerychle vám přispěti velepomocí a arcislužbou.“

Mezitím vstal don Quijote a pravil dueni Doloridě:

„Ubohá paní, je-li možno, aby vaše neštěstí mělo naději na spásu odvahou a silou nějakého potulného rytíře, nabízím vám odvalu a sílu svou; nejsou sice silné a vytrvalé, ale jsou celé vám k službám. Jsem don Quijote de la Mancha a mou povinností je pomáhati všem potřebným; z tohoto důvodu, paní, není třeba, abyste vyhledávala přízeň nebo dělala okolky; vyprávějte přímo a bez průtahů své neštěstí, neboť vám naslouchají uši, které mohou ne-li vám pomoci, alespoň s vámi cítiti.“

Po těchto slovech se dueňa Dolorida tvářila, jako by se chtěla vrhnout k nohám dona Quijota, a také to udělala a objímajíc je pravila:

„Před tato chodidla a nohy klekám, nepřemožený rytíři, neboť jsou základem a sloupem potulného rytířstva; toužím zlíbati ty nohy, jejichž kroky jedině mohou zmírniti mé neštěstí. Ó, odvážný rytíři, jehož pravdivé, hrdinné skutky předčily a zatemnily bájná hrdinství Amadisů, Esplandianů a Belianisů!“ Potom se obrátila od dona Quijota k Sanchu Panzovi a uchopivši jej za ruce zvolala:

„A ty, zbrojnoši, nejpoctivější ze všech zbrojnošů dob přítomných i minulých, jehož věrnost jest delší než vousy Trojfaldivce mě zde doprovázejícího, právem můžeš se vychloubati, neboť jsa v službách slavného dona Quijota jsi vlastně zbrojnošem součtu všech rytířů, kteří kdy po světě vládli zbraní. Dovolávám se tvé věrné dobroty, buď mým přímluvcem u svého pána, aby ihned pomohl mně, nepokornější a nejbědnější hraběnce!“

Sancho na to:

„Drahá paní, je-li má dobrota tak dlouhá a velká jako vousy vašeho zbrojnoše, na tom mi houby záleží; jen když má duše bude mít svou bradu a knír, až půjde z tohoto světa, na tom záleží, a o vousy pozemské se nestarám; ale i bez tohoto nářku a orodování se přimluvím u svého pána (vím, že mě má rád a zvláště nyní, kdy v jisté věci potřebuje mé pomoci), aby přispěl Vaší Milosti, jak jen bude moci; jen, Milosti, ven se svým neštěstím, vypovězte nám je a my už uvidíme, co se dá dělat.“

Vévoda i vévodkyně div nepraskli smíchem z toho všeho; nalíčiliť sami toto dobrodružství a obdivovali se mlčky chytrosti a lstivosti Trojfaldivé, která znovu usedla a pokračovala:

„V slavném království Candayi, ležícím mezi Velkou Taprobanou a Jižním mořem, asi dvě míle za mysem Comorinem vládla vdova po králi Archipielovi, doňa Maguncia. Z manželství jejího s jejím pánem a manželem vzešla dcerka, princezna Antonomasia, dědička celého království, která rostla a sílila pod mou ochranou a péčí, neboť jsem byla nejstarší a nejvznešenější dvorní dáma její matky. Dny utíkaly a nové přicházely a děvčátku Antonomasii bylo čtrnáct let; byla

dokonale půvabná, že nic půvabnějšího příroda nikdy nestvořila. A nedomnívejte se, že byla nerozumná; byla právě tak rozumná jako krásná a byla na světě nejkrásnější a nepřetrhly-li její život nepřátelské Sudičky a závistivý osud, jest jí dosud; ale jistě tak neučinily, nebe přece nepřipustí na zemi takovou hanebnost, aby byl utržen nedozrálý hrozen z nejkrásnější révy.

A do té krásy, kterou můj neobratný jazyk nedovede vychváliti, zamilovalo se nekonečné množství domácích i cizích knížat a mezi nimi osmělil se pozvednout mysl svou k nebi této sličnosti obyčejný rytíř u dvora, spoléhaje na své mládí a odvahu a mnohé své dobré vlastnosti a ctnosti, na svou obratnost a šťastný vtíp, neboť vězte, Výsosti, nenudím-li vás, že uměl hráti na kytaru, až mluvila, byl básníkem a znamenitým tanečníkem a zhotovoval ptačí klece tak, že by si jejich výrobou vydělal na živobytí, kdyby bylo toho naprosto třeba; a tyto vlastnosti a znalosti pohnuly by horu, natož mladou dívku.

Všechny ty přednosti i vtíp a půvab a umění nepostačily by vůbec k dobytí pevnosti mé chráněnky, ale ten ničemný podvodník snažil se nejprve zalíbiti se mně. Nejprve ten darebák a bezcitný lupič chtěl dosáhnouti mé přízně a pohnout mou vůli, abych já, slabá velitelka, dala mu klíče od pevnosti, kterou jsem chránila. Zkrátka, vlichotil se mému rozumu a získal mou vůli různými šperky a nevím už jakými cetkami. Více si mě však naklonil a víc mě zdolal verši, které zpíval jedné noci, kdy jsem jej poslouchala v zamřížovaném okně do uličky, kde zpíval. Nemýlím-li se, zpíval takto:

*Sladkou pro mou nepřítelku
bolest se rodí duši zraňující,
na chvíli věru nelze zjasnit líci,
nemohuť světu zjevit muka.*

Tato píseň zdála se mi z perel a hlas mi zněl sladce jako sirupem a od onoho okamžiku, kdy jsem si uvědomila, do jakého neštěstí mě tyto a podobné verše přivedly, často si myslím, že by z dobře říze-

ných států básníci měli být vyhnáni, jak navrhoval Platon, alespoň básníci milostní, kteří neskládají básně podobné veršům markýze Mantovského, které pobaví i rozpláčou děti i ženy, ale vtipné nápady, jakoby něžnými trny pronikající duši, jako blesk ji zapalující, aniž spálí šat. Jindy zpíval:

*Přijď jen tiše, milá smrti,
čas tvůj at' mi není znám:
at' slast, že již umírám,
životu mne nenavrátí.*

A zpíval jiné verše a písně tohoto druhu, které, když se zpívají, podmaňují, a čtou-li se, lákají. A což potom, když skládal verše zvané seguidillas, tehdy velmi obvyklé v Candayi! Tu jako by duše tančila a smála se, tělo se rozjásalo a všemi smysly jako by šla rtuť. A proto říkám, pánové, že by měli právem podobné pěvce vyhnati na ještěřčí ostrovy. Oni sami nicméně nejsou viníky, ale prostáčci, kteří jim lichotí, a hloupé ženy, které jim důvěřují. A kdybych bývala řádnou dueňou, jakou jsem být měla, nebyly by se mne tkly jejich popletené rozumy a nebyla bych věřila jejich řečem: žiji umíraje, planu ohněm v ledu, chvěji se zimou v ohni, doufám v beznaději, zůstávám odcházeje a jiné takové nesmysly, jichž jsou jejich knihy plny. A co, když přislibují ptáka fénixe z Arábie, korunu Adrianiinu, Sluneční koně, perly z jihu, zlato z Tíbaru a balzám z Pancaye? O tom básní nejvíce, neboť snadno se slibuje to, co nikdy nemohou a nechtějí vyplniti.

Ale kam to odbočuji, já ubohá! Jaké bláznovství, jaká lehkovážnost mě nutí, abych mluvila o chybách druhých lidí, když mám svých dosti! Ach, já nešťastná! Nepodmanily mne zpěvy, ale moje lehkomyšlnost, nepřemohla mne hudba, ale moje zpozdilost; moje hloupost a špatná bedlivost ukázaly cestu a upravily chůzi donu Clavijovi – tak se totiž ten rytíř jmenoval – mou vinou se mnohokráte, jednou a pak už často, dostal do ložnice Antonomasie, mnou oklamané, a ne jím; dostal se tam pod jménem zákonného manžela,

neboť, ač hříšnice, přece bych nedovolila, aby se nemanžel dotkl byť i jejího podešvu. Kdepak! V záležitostech, které já řídím, musí se s manželstvím počítat!

Jejich poměru překážela pouze jediná nesnáz, totiž nerovnost rodů, neboť don Clavijo byl pouhým rytířem a princezna Antonomasia, jak jsem řekla, dědičkou království. Nějakou dobu zůstala tato láska v tajnosti mou bedlivostí, až jsem viděla, že vše vyjde najevo podivným šířením břicha Antonomasiina, a strach před tím donutil nás, abychom o tom všichni tři přemýšleli; usnesli jsme se, že než nehoda vyjde najevo, požádá don Clavijo před vikářem Antonomasii za ženu na základě písemného slibu infantčina, že bude jeho chotí; sama jsem listinu sestavila tak pevně, že by ji nezrušila ani síla Samsonova. Vše bylo rychle sjednáno, vikář prozkoumal listinu, vyzpovídal moji paní, která se ke všemu přiznala, a rozkázal předložit listinu u nejpočestnějšího soudce dvorského.“

Tu Sancho zvolal:

„Tak to jsou i v Candayi dvorští soudcové, básníci a seguidille? Ted' mohu přísahat, že svět je všude stejný; ale pospěšte si, Milosti paní Trojfallová, jest již pozdě a jsem smrtelně zvědav na konec celé té dlouhé historie.“

„Ano,“ odpověděla hraběnka.

KAPITOLA XXXIX.

o dalším průběhu úžasné a významné příhody paní Trojfalové.

Každou poznámkou Sanchovou bavila se vévodkyně stejně, jako jí byl don Quijote pohněván; zakázal Sanchovi další mluvení a Dolorida pokračovala:

„Infantka pevně trvala na svém prvním rozhodnutí a neuhnula ani o krok, a tak vikář po dlouhém soudním řízení rozhodl v prospěch dona Clavija a dal mu ji za zákonnou manželku. To pohněvalo královnu, doňu Maguncii, matku Antonomasiinu tak, že za tři dny jsme ji pohřbili.“

„To tedy umřela?“ poznamenal Sancho.

„Samo sebou,“ odpověděl Trojfalovec, „v Candayi není zvykem pochovávat živé, ale mrtvé.“

„Už se stalo, pane zbrojnoši, že pohřbili člověka v bezvědomí, myslíte, že jest mrtev,“ na to Sancho; „soudím, že by bylo pro královnu Maguncii lepší, kdyby byla pouze omdlela, neboť člověk, pokud je živ, mnoho napraví a zbrkllost infantčina nebyla taková, aby si ji brala hned tak vážně. Kdyby si ta paní vzala za muže nějakého svého panoše nebo domácího sluhu, jak prý mnoho žen učinilo, byl by ovšem konec; ale provdala-li se za rytíře tak šlechtného a obratného, jak jste nám ukázala, skutečně, ta hloupost nebyla tak velká, jak se zdá; neboť podle pravidel mého pána zde přítomného, který mě nenechá lhát, mohou i rytíři, a zvláště potulní, dosáhnouti titulu císařského jako učenci hodnosti biskupské.“

„Mluvíš pravdu, Sancho,“ pravil don Quijote, „neboť má-li potulný rytíř aspoň trochu štěstí, může se snadno státi nejmocnějším pánem pod sluncem. Ale pokračujte, paní Dolorido, neboť myslím, že teprve nyní nám prozradíte hořkost tohoto až dosud sladkého příběhu.“

„Ano, zhořkl,“ vzdychla paní hraběnka, „zhořkl tak, že i zeměžluč je sladší a vavříin chutnější. Královna tehdy zemřela, nejen omdlela, a my ji pohřbili, a sotva ji zakopali a my se s ní naposledy rozloučili,

tu – quis talia fando temperet a lacrimis? – zjevil se nad hrobkou královninou na dřevěném koni obr Malambruno, strýc Magunciin, necita a zároveň čaroděj, aby pomstil svým uměním smrt své neteře, ztrestal drzost dona Clavija a nezřízenost Antonomasiinu; zaklel je hned na hrobě, ji v bronzovou opici a jej v strašného krokodýla z neznámého kovu, a mezi ně postavil sloup rovněž z kovu se syrským nápisem, který přeložen do candyštiny a nyní do španělštiny zní:

„Tito dva drží milenci nenabudou své původní podoby, dokud odvážný Manchan se se mnou neutká v souboji, neboť toto nevidané dobrodružství jest určeno peklem výhradně jeho odvaze.“

Potom vytrhl z pochvy obrovskou šavli, uchopil mě za vlasy a tvářil se, jako by mi chtěl rozpárati hrdlo a utítí hlavu. Strachem se mi hlas zadrhl a byla jsem téměř bez sebe, přece však jsem se vzchopila ze všech sil a ustrašeným a smutným hlasem jsem mu řekla tolik věcí, že upustil od vykonání toho hrozného potrestání. Potom rozkázal, aby poslali pro ostatní dueni hradu, které zde vidíte; přeháněje naši vinu, urážlivě mluvil o povaze, špatném smýšlení a ještě horším jednání dvorských dam, svaluje vinu na všechny, ačkoliv jsem jednala špatně pouze já; oznámil nám, že nás potrestá nikoli na hrdlech, ale jiným trestem, rovnajícím se pro nás stále občanské smrti. A ve chvíli, kdy to řekl, se nám zdálo, že se nám rozšiřují póry na tvářích a že nás někdo píchá jehlami do celého obličej. Ihned jsme si pospíšily rukama do tváří a shledaly jsme, že vypadají tak, jak je nyní uhlídáte.“

Dolorida a ostatní dueni odkryly závoje a ukázaly obličej celého vousaté, ty zrzavé, ony černé a zase bílé i jiných barev. Vévoda a vévodkyně předstírali úžas, don Quijote, Sancho žasli a ostatní přítomní byli ohromeni.

Trojfaldová mluvila dále:

„Tak se nám pomstil ten ničema a bídák Malambruno, zakryv naše jemné a půvabné tváře hrubými štětinami. Kéž by nebe bylo připustilo, aby nám raději svou ohromnou šavlí utál hlavy, než aby zatemnil světlo našich lící touto srstí, neboť uvažte, pánové, (a chtěla bych, aby se při tom, co chci říci, moje oči staly prameny;

ale přemýšlením o naší záhubě a mořem slz, jež prolily, vyschly a vyprahly naše oči jako plevy, a proto to říkám bez slz) táži se vás, kam se má uchýliti vousatá dueňa? Který otec nebo matka se nad ní ustrne? Kdo jí pomůže? Neboť, má-li i jemné tváře, ale obličej zhyzděný četnými vodičkami a líčidlem, stěží nalezne někoho, kdo by o ni stál; co má potom dělat, když odkryje tvář, a ta je jeden les? Ó dueni a družky moje, v nešťastné hodině jsme přišly na svět, ve zlé chvíli nás otcové zplodili.“

Po tomto zvolání se zdálo, že omdlévá.

KAPITOLA XL.

o věcech týkajících se této příhody a tohoto památného dobrodružství.

Vskutku všichni, které baví dobrodružství jako toto, měli by poděkovati Cide Hametovi, jeho původnímu autoru, že tak zevrubně vylíčil i nejmenší podrobnosti a jedinou nepatrnost nenechal ve stínu. Vypráví myšlenky, odkrývá představy, prozrazuje věci zamlčené, odpovídá na pochybnosti a rozbírá důvody, vůbec uspokojuje i drobné žádosti toho nejzvědavějšího. Ó slavný spisovatel! Ó šťastný done Quijote! Ó slavná Dulcineo! Ó půvabný Sancho Panzo! Vy všichni společně i každý jednotlivě žijte věčně pro pobavení a obecnou radost žijících!

Příběh vypráví, že Sancho spatřiv Doloridu ve mdlobách řekl:

„Na mé čestné slovo poctivého chlapa a při Panzech, všech mých předcích, neslyšel jsem a neviděl a ani můj pán mi nevypravoval a snad ho ani nenapadlo podobné dobrodružství! Tisíc Satanů, abych neklel, čaroději a obře Malambruno, což jsi nemohl ztrestat ty hříšnice jinak, než aby zarostly! A nebylo by lepší a nebyly by raději, kdybys jim byl uřízl polovic nosu, a třebaš huhňaly, než aby zvousatěly? Vsázím se, že nemají ani na holiče.“

„Uhodl jste, pane,“ řekla jedna z dvanácti, „nemáme peněz na holení, a proto ze šetrnosti mnohé z nás užívají smolné lepkavé náplasti, kterou se zalepí obličej, potom se rázem odtrhne, a máme tváře hladké a holé jako dno kamenného hmoždíře; v Candayi mnohé ženy chodí sice po domech a trhají chloupky, upravují obočí a dělají jiné podobné práce ženské, ale my, dvorní dámy své paní, jsme jich nepřijímaly, neboť většinou to jsou kuplířky, bývalé lehké ženy, které samy už přestaly vábit; nevysvobodí-li nás don Quijote, půjdeme do hrobu vousaté.“

„Dám si vyrvati svůj vous v maurské zemi,“ zvolal don Quijote, „nepomohu-li vám.“

Vtom se Trojaldová vzpamatovala a pravila:

„Odvážný rytíři, ozvěna tohoto vašeho slibu probudila mě uprostřed mdloby, probudila mě z ní a vrátila mi smysly; znovu vás žádám, slavný potulný rytíři a hrdinný pane, abyste svůj milý slib uskutečnil!“

„Nestane-li se to, nedávejte mi viny,“ odpověděl don Quijote; „poradte mi, paní, co mám učiniti? Moje statečnost je vám k službám.“

„Jde o toto,“ řekla Dolorida; „pěšky jest království candayské vzdáleno pět tisíc mil, o dvě méně nebo více; přímo vzduchem je tam tři tisíce dvě stě dvacet sedm mil. Vězte také, že Malambruno mi slíbil, že setkám-li se se svým rytířským zachráncem, pošle mu koně dobrého, a ne jankovitého, jako jsou koně nájemní; bude to prý dřevěný kůň, týž, na němž unesl odvážný Piérres krásnou Magalonu; ten kůň se prý ovládá čepem v čele vloženým, který nahrazuje uzdu, a řítí se lehce vzduchem, jako by jej poháněli sami ďáblové. Tohoto koně podle starého vypravování zhotovil mudrc Merlín a půjčil jej svému příteli Piérresovi k dlouhým cestám; na něm unesl, jak jsem podotkla, krásnou Magalonu vzduchem, že uvedl v ustrnutí všechny, kdož se dívali na něho ze země. Půjčoval jej pouze svým přátelům nebo těm, kdo řádně zaplatili, a od dob velkého Piérresa nejel na něm, pokud víme, nikdo. Později svými čáry získal jej Malambruno a má jej v moci a jezdí na něm na svých cestách, které podniká v krátkých lhůtách do různých zemí: dnes je zde, zítra ve Francii a jindy zase v Potosí. Dobré je, že ten kůň nežere, nespí, nemá podkov a lítá vzduchem svižně bez křídel; ten, kdo na něm sedí, mohl by držeti pohár naplněný vodou a neulil by ani kapky, jak pokojně a rovně se pohybuje. Také krásná Magelona proto na něm ráda jezdila.“

Sancho na to:

„Co se týče pokojného a rovného pohybu, ne sice ve vzduchu, ale po zemi, není nad mého osla a ten by se vyrovnal všem koňům, co je jich na světě.“

Všichni se zasmáli a Dolorida pokračovala:

„Máme-li býti vskutku vysvobozeny ze svého neštěstí, objeví se zde, vedle vás, tento kůň za půl hodiny po soumraku, neboť Malambruno mi slíbil, že mi, ať je kdekoliv, rychle a bez obtíží pošle koně

na znamení, že rytíř, se kterým jsem se setkala, jest ten, kterého sháním.“

„A kolik lidí může na tom koni jet?“ tázal se Sancho a Dolorida řekla:

„Dva lidé, jeden v sedle a druhý za sedlem a obvykle jsou to rytíř a zbrojnoš, není-li po ruce nějaká dívka k unesení.“

„Chtěl bych vědět, paní Dolorido,“ zeptal se Sancho, „jak tomu koni říkají.“

Dolorida na to řekla:

„Nemá jméno koně Bellerofontova nazývaného Pegas, také se nejmenuje Bukefal jako kůň Alexandra Velikého nebo Brilladoro, jako kůň zuřivého Rolanda; ani se nejmenuje jako kůň Reynalda de Montalbán Bayart ani jako Frontin, kůň Rugerův, ani jako Boates a Periloa, jak se prý nazývali koně Slunce, a také nenese jméno Orelia, koně nešťastného Roderiga, posledního krále gótského, který na něm odejel do bitvy, v níž ztratil království a život.“

„Vsázím se, že když nemá žádné z těchto proslulých jmen slavných koní, že nebyl také pojmenován podle koně mého pána Rocinanta, který předčí všechny, které jste uvedla.“

„Uhodl jste,“ odpověděla zarostlá hraběnka, „ale jmenuje se přece velmi vhodně, totiž Clavileño⁵ Lehký, neboť je dřevěný a má čep na čele a uhání lehce, a proto se, co do jména, vyrovná slavnému Rocinantovi.“

„To jméno se mi dost zamlouvá,“ řekl Sancho, „řídí se nějakou uzdou nebo ohlávku?“

„Již jsem vysvětlila,“ řekla Trojfalďová, „že pomocí čepu; když jím rytíř na něm sedící otočí jedním nebo druhým směrem, řídí jej, jak si přeje, buď vysoko ve vzduchu nebo blízko při zemi, že se jí téměř dotýká, nebo konečně uprostřed, jakož má být při každém řádném činu.“

„Chtěl bych jej spatřit,“ poznamenal Sancho, „ale kdo se domnívá, že na něm pojedou, ať už v sedle nebo za ním, chce hrušky na olši.“

5 Clavo = hřebík, leño = dřevo. Pozn. překl.

Jsem rád, když se udržím na svém oslu, v širokém sedle měkčím než hedvábí, a nyní bych měl jet na dřevěném zadku koňském bez podušky a polštáře? Na mou duši, ani mě nenapadne otlačit se, že se někdo chce zbavit vousů; jen ať se každý oholí, jak se mu dá, já však nebudu provázet svého pána na téhle dlouhé cestě, tím méně, že mne při holení těchhle vousů není tak potřebí jako pro vysvobození mé paní Dulciney.“

„Ó ano, musíte při tom býti, příteli,“ řekla Trojfallová, „neboť bez vás, jak tomu rozumím, nesvedeme nic.“

„Tak, a tu to máme!“ na to Sancho; „co je zbrojnošům do dobrodružství pánů? Ti, dopadne-li dobrodružství dobře, odnesou si slávu, a pro nás snad jen dřina? U sta hromů, kdyby aspoň řekli pak ti dějepisci:

„Ten a ten rytíř šťastně dokončil dobrodružnou výpravu s pomocí svého zbrojnoše toho a toho, bez něhož by to nebyl vykonal.“ Ale to jen suše: „Don Paralipomenon Tříhvězdný s úspěchem podnikl dobrodružství se šesti nestvůrami,“ a o zbrojnoši, který při všem pomáhal, ani muk, jako by vůbec nebyl. Znovu říkám, panstvo, že svého pána nedoprovázím, a mnoho zdaru a zůstávám zde u paní vévodkyně; a je možno, že až se pán vrátí, shledá, že se věc paní Dulciney třikrát, ba pětkrát zlepšila, protože si míním dát ve volných chvílích tolik ran bičem, že na mně chlupu nezůstane.“

„Nicméně je dlužno, abyste jel se svým pánem, bude-li třeba, dobrý Sancho, neboť vás o to prosí hodní lidé; pro váš neodůvodněný strach nezůstanou přece tváře těchto paní takhle zarostlé – to by tak hrálo!“

„A tu to máme znova!“ zvolal Sancho; „kdyby se ten dobročinný skutek podnikal pro nějaké cudné panny nebo školní děvčátka, ještě bych nekoukal na nějakou tu dřinu, ale abych se vystavoval nebezpečí pro nějaké vousy dueň, hrom do toho, raději bych je viděl vousaté všechny od největší do nejmenší, a to jak ty útlocitné, tak ty s tlustou kůží.“

„Jste ve zlém s dueňami, příteli Sancho,“ řekla vévodkyně, „a zastáváte příliš názor toledského apatykáře, ale věru nemáte pravdu,

neboť v mém domě jsou dueni, které by mohly být vzorem ostatním, jako na příklad zde přítomná doña Rodríguezová, která mi nedovolí mluvit jinak.“

„Jen mluvte, Excellence,“ pravila Rodríguezová, „a Bůh ví, co jest pravda, a ať jsme dobré nebo zlé, vousaté nebo hladké, i nás porodily matky jako jiné ženy; a poněvadž nás Pánbůh poslal na svět, jistě ví proč; já se odevzdávám do jeho milosrdenství a ne do něčích vousů.“

„Tedy dobrá, paní Rodríguezová,“ pravil don Quijote, „a vy, paní Trojfaldová a ostatní, věřím v nebe, že milostivě shlédne na vaše neštěstí, a Sancho udělá, co mu rozkáží; jen kdyby už přišel Clavileño a já se utkal s Malambrunem, neboť vím, že žádná bitva by Vaše Milosti snáze neohlila, než můj meč zbaví hlavy ramena Malambrunova. Bůh sice snáší špatné lidi, ale ne navždy.“

„Bože,“ vzdychla nyní Dolorida, „ať všechny hvězdy na nebeské báni laskavě shlédnou na Vaši Šlechtnost, odvážný rytíři, a poskytnou vašemu duchu veškeren úspěch a odvahu, abyste se stal štítem a obhájcem pohaněného a nešťastného plemene dueního, které apatykáři urážejí, zbrojnoši tupí a panoši klamou: běda hloupé, která nevstoupila raději v květu věku do kláštera, i kdybychom měli po meči za předka samotného Hektora Trojského, přece naše paní neřeknou nám jinak než pouze ‚Vy‘, i kdyby jim někdo za trochu víc zdvořilosti nabízel království. Ó obře Malambruno, jsi přece čarodějem, ale jistě stojíš v daném slově, posli nám již nesrovnatelného Clavileña, aby byl již konec našemu trápení, neboť hrůza, přijdou-li vedra a my zůstaneme zarostlé.“

Trojfeldová mluvila tak dojemně, že rozplakala všechny přítomné; i Sancho se slzami v očích si umínil, že půjde se svým pánem třeba na konec světa, vysvobodí-li tím ony úctyhodné tváře od vousů.

KAPITOLA XLI.

o příchodu Clavileña a konci tohoto dlouhého dobrodružství.

Vtom přišla noc a chvíle, kdy se měl objeviti proslulý kůň Clavileño. Don Quijote byl už mrzut, že prodlévá, neboť se domýšlel, že buď on není rytířem předurčeným pro toto dobrodružství, a Malambruno proto koně neposílá, buď že Malambruno nemá dosti odvahy k souboji. Vtom vkročili do zahrady čtyři divoši pokrytí břechtanem nesouce na ramenou velkého koně ze dřeva. Postavili jej na zem a jeden z nich pravil:

„Ať rytíř, má-li dosti odvahy, vsedne na tento stroj!“

„Do toho mi nic není,“ na to Sancho, „protože nemám ani dosti odvahy, ani nejsem rytíř.“

Divoch však pokračoval:

„Za ním na hřbet ať si sedne jeho zbrojnoš, má-li rytíř nějakého, a ať se svěří udatnému Malambrunovi, neboť nemíní mu ublížiti ničím jiným, leč svým mečem. Stačí otočiti čípkem v týle a kůň s vámi dolétne tam, kde na vás čeká Malambruno. Avšak abyste netrpěli závratí pro výšku a vznešenost cesty, zamhuřte oči, pokud kůň nezařehťá, což znamená, že je u cíle.“

Potom opustivše Clavileña vrátili se, odkud přišli.

Dolorida patříc na koně pravila téměř k slzám pohnuta donu Quijotovi:

„Statečný rytíři, Malambruno dostál slovu, koně zde vidíš, vous nám roste a každá z nás tě prosí svým vousem, abys nás oholil a brad zprostil; nyní je jen na tobě, abys se zbrojnošem vsedl na koně a dal se na novou výpravu.“

„Tak i velmi rád udělám, paní hraběnko Trojfalldová, ba ani si nevezmu podušku na sedlo, ani ostruhy připínat nebudu, abych se neopozdil. Do té míry toužím, abych spatřil vás i tyto dueni s hladkou bradou a bez vousů.“

„Ale já to neudělám,“ pravil Sancho, „ani rád, ani velmi rád; nemohou-li se zbavit vousů, než vylezu-li koni na hřbet, ať si jen můj

pán najde jiného zbrojnoše za průvodce a tyhle paničky jiný způsob holení: já nejsem čarodějník, abych rád létal povětřím. A copak by mi řekli moji ostrované, až by zvěděli, že já, vladař, lítám vzduchem? Mimoto je do Candeye více než tři tisíce mil a stačí, aby se kuň unavil nebo obr rozzlobil, a nedostaneme se zpět ani za šest let, a to už nebude ani ostrova, ani ostrovanů, aby o mě stáli, a ostatně se říká ‚sejde z očí, sejde z myslí‘, a ‚dávají-li ti krávu, pospěš pro provaz‘. Ať mi vousy těch dam odpustí, ale svatému Petrovi je nejlíp v Římě a mně nejlíp zde, v domě, kde se mi dostalo tolik milosti a kde mě jeho pán chce nejmilostivěji udělat vladařem.“

Tu řekl vévoda:

„Milý Sancho, ostrov vám mnou slíbený nezmizí ani neuplove a lpí tak pevně na hlubinách země, že ho nikdo neurve ani neodstraní. Víte dobře jako já, že se k dobrému úřadu nedostane nikdo bez uplácení, a já si přeji jakožto úplatek za vladařství, abyste provázel dona Quijota a podstoupil toto významné dobrodružství; ať se už vrátíte na Clavileňovi tak spěšně, jak se zdá podle jeho hbitosti, anebo ať – v případě nepříznivém – připutujete po svých ode dveří k dveřím a od hospody k hospodě, vždy naleznete svůj ostrov, kde jste jej opustil, ostrované vás přijmou vždy se stejnou blahovůlí za vládce i já vám zachovám stejnou milost. A nepochybujte, Sancho, že tato moje slova jsou pravdivá, neboť byste tím patrně urazil mou dobrou vůli prokázat vám službu.“

„To stačí, pane,“ vece Sancho, „jsem jen ubohý zbrojnoš a tolik zdvořilosti je pro mne příliš. Ať můj pán vsedne, mně zavažte oči a svěřte mě Bohu a řekněte mi jen, mohu-li se modlit a volat k andělům, až poletíme těmi výsostmi?“

Trojaldová odpověděla:

„Svěřte se Bohu, Sancho, nebo komukoliv jinému, neboť Malambruno je i kouzelníkem i křesťanem a nejen líčí své čáry chytře a hbitě, ale je i s každým zadobře.“

„Tak mi pomoz Pánbůh,“ na to Sancho, „a svatá Trojice z Gaety.“

„Od památného dobrodružství u valch,“ pravil don Quijote, „neměl Sancho, pokud se pamatují, tolik nahnáno jako dnes; kdybych

byl pověřivý, jako lidé bývají, nutila by mě jeho bázlivost k přemýšlení. Ale pojdte sem, Sancho, rád bych vám řekl několik slov mezi čtyřma očima, dovolí-li ctěná společnost.“

Potom odvedl Sancha pod stromy a vzav jeho ruce do svých pravic:

„Bratře Sancho, viz, jak dlouhé putování máme před sebou, a Bůh sám ví, kdy se vrátíme a zbude-li nám na výpravě dost času a možností. Proto bych si přál, abys odešel do svého pokoje jako pro něco na cestu a rychle si tam dal z těch tří tisíc tří set ran, jež sis uvolil dát, pořádný díl, aspoň pět set. Alespoň si to dříve odbudeš a dílo začaté je jako zcela už dokončené.“

„A tu máš!“ na to Sancho, „máte-li pak vy, Milosti, všechny pohromadě. To mi připomíná, že se říká: ‚vidíš, že jsem samodruhá, a sháníš se po věnečku. Teď, když si mám sednout na tvrdé prkno, Vaše Milost chce, abych si rozbil zadnici? Opravdu, Milosti, vy nemáte rozum. Nyní jdeme pomoci dueňám od brad a já vám slibuji při svém životě, že až se vrátíme, pospíším si s plněním svého slibu tak, že budete spokojeni, a to stačí.“

Tu pravil don Quijote:

„Jsem tedy spokojen s tvým slibem, Sancho, a věřím v jeho splnění, neboť jsi sice hlupák, ale poctivec osvědčený.“

„Jaký černý?“ řekl Sancho, „jsem jen snědý. Ale i kdybych byl do všech barev, splnil bych své slovo.“

Potom se jali vsedat na Clavileña a don Quijote řekl vsedaje:

„Zavažte si oči, Sancho, a vsedněte, neboť, posílá-li pro nás kdo z tak daleka, nemůže tak činit jen proto, aby získal skrovnou slávu toho, kdo podvedl důvěřivé; a i kdyby výsledek všeho byl opakem mé představy, žádná lest nemůže nám vzít slávu, že jsme se na toto hrdinství vydali.“

„Pojďme jen, pane,“ odvětil Sancho, „neboť vousy a slzy těch dam mi zraňují srdce a nedám do úst, pokud je nevidím hladké jako dříve. Sedněte, milostivý pane, a zavažte si oči první, neboť, mám-li být za sedlem, musí zřejmě vsednout někdo první do sedla.“

„Pravda,“ na to don Quijote, vytáhl z kapsy šátek a řekl Doloridě, aby mu zavázala oči; když tak učinila, šátek zase rozvázal, řka:

„Vzpomínám-li si dobře, četl jsem u Vergilia o trójském paladiu, totiž dřevěném koni, věnovaném Řeky bohyni Palladě a naplněném vojáky, již potom zničili Tróju do základů. Bylo by tudíž náležité, abychom se nejdřív seznámili s tím, co má Clavileño v břiše.“

„Toho není potřebí,“ odpověděla Dolorida, „ručím za to a vím, že Malambruno není ani lstivec, ani zrádce. Jen vsedněte, milostivý done Quijote, beze strachu, a co se s vámi zlého stane, padniž na mou hlavu!“

Don Quijote myslil, že by vzbudil pochyby o své statečnosti, ať by řekl cokoliv o svém bezpečí, a bez okolků vsedl na Clavileña a sáhl mu na čep lehko otáčivý. A protože kůň neměl třmenů a rytíři visely nohy, vypadal jako postava z malovaného nebo tkaného flámského čalounu představujícího římský triumf. Sancho vsedl nerad a zvolna a usadiv se za sedlem co nejpohodlněji poznal, že koňův zadek je dost tvrdý a nepříjemný, i poprosil vévodu, aby mu dali nějaký polštář nebo podložku, buď z podnoží paní vévodkyně, buď z lože některého panoše, neboť koňův zadek je prý spíše jako z mramoru než ze dřeva. Trojfaldová odpověděla, že Clavileño nestrpí postroje ani podušek, ať si tedy Sancho sedne jako ženy, aby netrpěl tolik tou tvrdostí. Sancho poslechl, rozloučil se se všemi, dal si zavázat oči, ale jakmile mu je zavázali, strhl zase šátek a patře na přítomné v zahradě smutně a v slzách žádal, aby ho v tom dobrodružství pamatovali řadou Otčenášů a Zdrávasů, že se také za ně někdo pomodlí, až se podobně dostanou do úzkých. Tu zvolal don Quijote:

„Ničemo, copak jsi pod šibenicí nebo umíráš, že potřebuješ takového modlení? Cožpak nesedíš, darebný bázlivče, na témž místě, kde seděla krásná Magelona, aby z něho sestoupila ne do hrobu, ale na trůn jako královna francouzská, nelže-li vypravování? A zda já, který jsem u tebe, se nevyrovnám statečnému Piérresovi, jenž seděl na místě, kde nyní já sedím? Zakryj oči, bezduchý zbabělce, a již ani slova o svém strachu, alespoň ne přede mnou!“

„Ať mi tedy zavážou oči,“ odvětil Sancho; „když si nepřejete, abych se odevzdal Bohu, ani aby mě mu jiní odevzdali, jak se nemám strachovat, že se tu žení všichni čerti, kteří nás odnesou do Peralvilla⁶?“

Zavázali jim oči a don Quijote vida vše hotovo uchopil čep; sotva se ho dotkl, vzkřikly všechny dueni a vše jalo se volat:

„Bůh tě provázej, statečný rytíři, Bůh s tebou, srdnatý zbrojnoši! Už letíte vzduchem rychleji než šíp a plníte ustrnutím a podivem všechny, kdo vás ze země sledují. Drž se, udatný Sancho, a neklat sebou, ať nespadneš, protože by tvůj pád byl hroznější než pád onoho jinocha, který chtěl řídit sluneční vůz svého otce.“

Sancho slyše volání přitiskl se k pánu a objímaje ho kol těla pravil:

„Pane, ti lidé volají, že jsme vysoko, a přece jejich volání se nese až k nám; vypadá to, jako by byli a mluvili vedle nás.“

„Na to nedej, Sancho,“ vece don Quijote, „neboť toto dobrodružství a náš let nejsou po obvyklém rozumu, i uslyšíš a uvidíš věci na tisíc mil, zachce-li se ti; netiskni se na mne tak, sic mě shodíš. Opravdu nevím, proč máš strach, neboť chci odpřisáhnout, že jsem jaktěživ neseděl na koni klidnějším; jako bychom se ani nehýbali! Zanech obav, druhu, vše jde, jak náleží a vítr přeje naší plavbě.“

„Opravdu,“ odvětil Sancho, „vždyť se do mne opírá vítr prudký jako z tisíce měchů.“

To byla i pravda, neboť do něho dulo z několika hrubých měchů. Vévoda, vévodkyně a správce připravili tu příhodu výborně, že jí nic nescházelo k dokonalosti. Don Quijote pravil cítě vání větru:

„Nejspíše, Sancho, jsme již v druhé sféře vzduchu, kde se rodí kroupy a sníh, hrom a blesk vznikají ve sféře třetí, a stoupáme-li tak rychle, dospějeme až do sféry ohně, a tu nevím, jak točiti čepem, abychom se nedostali, kde bychom mohli uhořeti.“

V tom okamžiku jim počali opalovat tváře holemi, na nich byla koudel, snadno ze vzdálenosti zapálitelná a uhasitelná. Sancho pocítil teplo a řekl:

6 Popraviště Svatého bratrstva u Ciudad Real. Pozn. překladatele.

„Chci dát krk za to, že jsme již v tom ohni nebo hodně blízko, protože se mi připálil notný kus vousu. Pane, sdělám si šátek a podívám se, kde jsme.“

„To nedělej,“ odvětil don Quijote, „pamatuj skutečný příběh licenciáta Torralvy, kterého odnesli ďáblové vzduchem. Jel na tyči, oči zamhouřené, a za dvanáct hodin byl v Římě v ulici U Věže jep-tiščiny, kde spatřil poplach, bouři a smrt Bourbonovu; ráno byl už v Madridu a vypravoval vše, co viděl. Řekl, že když letěl vzduchem, rozkázal mu ďábel, aby otevřel oči, a když tak učinil, zdálo se mu, že je k Měsíci na dosah ruky, a netroufal si pohlédnout k zemi, aby nedostal závrať. Nesmíme tudíž sdělati šátků z očí, Sancho, neboť kdo o nás pečuje, též za nás ručí, je možno, že vzlétáme tak prudce, abychom se snesli do candayského království, jako vzlétají sokol a ostrříž, aby se snesli na volavku, a ačkoliv podle mého není ani půl hodiny, co jsme opustili zahradu, buď jist, že máme notný kus cesty za sebou.“

„To nevím,“ vece Sancho Panza, „ale snesla-li to ta paní Magallanes nebo Magalona na tomhle koňském zadku, neměla tělo moc jemné.“

Tyto řeči obou slyšel vévoda, vévodkyně i všichni v zahradě a velmi se pobavili, a aby nasadili korunu tomuto podivnému a chytře navlečenému dobrodružství, zapálili koudel Clavileňovi pod ocasem a kůň, pln prskavek, vybuchnuv prudce vylétl do povětří a shodil dona Quijota i Sancha Panzu napůl spálené. Zatím se celý zástup dueň i s Trojfaldovou vytratil ze zahrady a ti, kdo zbyli, leželi jako omdlelí na zemi. Don Quijote a Sancho vstali pohmoždění a rozhlédnuvše se poznali užasle, že jsou v zahradě, z níž vyjeli, a že po zemi leží plno lidí. Ještě více žasli, když stranou spatřili do země vražnou vysokou píku, nesoucí na dvou zelených provázcích z hedvábí hladký bílý pergamen, kde stálo ve velikých zlacených písmenech:

„Proslulý rytíř don Quijote de la Mancha vydal se na dobrodružství hraběnky Trojfaldové, jinak dueni Doloridy, a jejich družek a korunoval je úspěchem už tím, že se o ně pokusil. Malambruno se tím spokojil, brady dueň jsou vousu prosty a královský pár don

Clavijo a Antonomasia nabyli své původní podoby. Až bude naplněno mrskání zbrojnošovo, bílá holubice bude osvobozena od morových supů, kteří ji pronásledují, a dojde objetí svého milence. Tak rozhodl moudrý Merlín, kouzelník nad kouzelníky.“

Don Quijote čta nápis na pergamenu pochopil jasně, že běží o osvobození Dulciney, a poděkoval nebesům, že s nebezpečím tak nepatrným vykonal dílo tak nesmírné a vrátil prvotní tvářnost lícím úctyhodných dueň, jež zmizely. Pak odešel k místu, kde ležel omdlelý vévoda a vévodkyně, vzal vévodu za ruku a pravil:

„Drahý pane, nabud'te ducha, nic se nestalo, čin byl již vykonán bez nehody, jak zřejmě plyne z nápisu na tomto sloupu.“

Vévoda se probíral pomalu jako z těžkého snu a stejně si vedla i vévodkyně a všichni ležící v zahradě; projevovali takový ustrašený údiv, že by bylo lze myslit, že je potkalo vskutku, co líčili žertem. Vévoda přečetl nápis zrakem ještě nerozjasněným a rozevřev potom paže objal dona Quijota, řka, že je nejvýbornějším rytířem, jakého věky kdy viděly. Sancho hleděl kol po Doloridě, aby ji spatřil bez vousů a je-li bez nich hezká, čemuž nasvědčovala její statná postava. Řekli mu však, že po pádu planoucího Clavileña zmizela celá družina dam i s Trojfaldivou, že byly však hladké a bezvousé.

Vévodkyně se otázala Sancha, jak se měl na té dlouhé cestě. Sancho odvětil:

„Cítil jsem, paní, jak letíme ve sféře ohně, jak můj pán pravil, a chtěl jsem se trochu porozhlédnout, ale pán, jehož jsem žádal za svolení, sdělat šátek z očí mi nedovolil. Ale já jsem zvědavý a rád zvím, co se mi zapovídá, a tiše, aby to nebylo vidět, jsem si podstrčil šátek, kterým jsem měl zavázány oči, podíval jsem se na zem. Zdálo se mi, že není větší než zrno hořčičné, a lidé na ní byli sotva něco nad lískové ořechy, a z toho je vidět, jak jsme při tom byli vysoko.“

Vévodkyně odpověděla:

„Příteli Sancho, rozmyslete si, co mluvíte. Myslím, že jste neviděl zemi, ale jen lidi na ní, protože, zdála-li se vám země zrnkem hořčice a lidé lískovými ořechy, jediný člověk by zcela patrně zakryl celou zemi.“

„To je pravda,“ vece Sancho, „ale já ji uviděl ze strany a uhlídal jsem ji celou.“

„Poslyšte, Sancho,“ na to vévodkyně, „pohlížíme-li na něco ze strany, nemůžeme to spatřit celé.“

„Tomu pohlížení nerozumím,“ odpověděl Sancho, „a vím jenom, že by Vaše Vznešenost měla pamatovat na kouzla, jimiž jsme letěli, a že jsem kouzlem mohl vidět zemi i se všemi lidmi, a to odkudkoliv. Ale nevěříte-li tomuhle, neuvěříte, Milosti, ani tomu, že když jsem poodstrčil šátek shora, viděl jsem, že máme k nebi ani ne píd' a půl, a mohu vám, moje paní, přísahat, že je veliké. Tu jsme se náhodou dostali na místo, kde je souhvězdí Sedmi koziček, a ví Bůh i má duše, jak jsem je uviděl, chtělo se mi s nimi chvílku pohrát, protože jsem jako hoch býval u nás pasákem, a kdybych byl neudělal po svém, myslím, že bych byl pukl! Víte tedy, co jsem učinil? Neřekl jsem nic, ani pánovi, slezl jsem tiše z Clavileña a hrál si skoro tři čtvrti hodiny s kozičkami, které jsou jako zvonečky a kvítky, a Clavileño se nehnul na krok.“

„A s čím si zatím hrál don Quijote?“ zeptal se vévoda, „zatímco si milý Sancho hrál s kozičkami?“

Don Quijote odpověděl:

„Všechny tyto příhody a události se dějí nezávisle na zákonech přírody a co Sancho vypráví, není tedy zvláštní. Já o sobě pravím, že jsem si šátek neshrnul zdola ani shora a neviděl jsem ani zemi, ani oblohu, ani moře, ani břehy, ale cítil jsem, že letím sférou vzdušnou a že se dotýkám i ohnivě. Nedomnívám se však, že bychom i tou prolétli, a poněvadž sféra ohnivá je mezi oblohou měsíční a nejvyšší sférou vzdušnou, nemohli jsme dospět až k obloze, kde je Sedm koziček, o kterých Sancho povídá, a nespálit se při tom. A poněvadž se tak nestalo, Sancho lže, nebo se mu to zdá.“

„Ani nelžu, ani se mi nic nezdá a dejte si ode mne popsat ty kozy, chcete-li poznat, mám-li pravdu či ne.“

„Tedy nám je, Sancho, popište!“ řekla vévodkyně.

„Dvě jsou zelené, dvě modré a jedna strakatá,“ na to Sancho.

„To bude nějaká nová kozí odrůda,“ pravil vévoda, „na naší zemi není takových barev, totiž koz tak zbarvených.“

„To se ví, že ne,“ řekl Sancho, „ale vždyť je potřeba, aby mezi kozami nebeskými a pozemskými byl nějaký rozdíl.“

„Řekněte mi, Sancho,“ ptal se ještě vévoda, „viděl jste mezi těmi kozami také kozla?“

„To ne, pane,“ odvětil Sancho, „já jsem slyšel, že se žádný za rohy měsíce nedostane.“

Dále se ho na cestu neptali, vidouce, že Sancho dovede procestovat celá nebesa a říci, co se všude v nich děje, a zůstat při tom na zahradě.

To byl konec dobrodružství dueni Doloridy, jemuž se vévoda a vévodkyně hodně nasměli hned i po celý život a které by Sancho byl líčil staletí, kdyby byl tak dlouho živ. Don Quijote pošeptal Sanchovi nakloniv se k jeho uchu:

„Sancho, mám-li věřit, co jsi viděl v nebi, musíš věřit, co jsem viděl v jeskyni Montesínově. To ti stačí!“

KAPITOLA XLII.

o tom, jak don Quijote napomenul Sancha Panzu, než se odebral vládnout na ostrov, i o jiných veledůležitých věcech.

Se šťastným a rozkošným výsledkem dobrodružství s Doloridou byli vévoda a vévodkyně tak spokojeni, že se rozhodli v žertech pokračovat, vidouce, že i nadále budou brány za bernou minci. Tudíž dali svým služebníkům a poddaným pokyny a rozkazy, jak se chovat k Sanchovi za jeho vlády na slíbeném ostrově, a druhého dne, to jest v den po letu Clavileňově, řekl vévoda Sanchovi, aby se připravil a přichystal jít vladařit, neboť prý ostrované naň již čekají jako na májový déšť. Sancho se poklonil řka:

„Od chvíle, kdy jsem sestoupil z nebes a z jejich výše spatřil zemi a uviděl ji tak malou, přešla mě z velké části má velká chuť být vladařem. Neboť jaká sláva je vládnout zrnku hořčice a jaké důstojenství nebo moc řídit půl tuctu lidí velkých jako lískový ořech; vskutku, nezdálo se mi jich být více na zemi. Kdyby mi Vaše Milost laskavě dala kousíček nebe, a třebaš by bylo jen půl míle, vzal bych jej raději než největší ostrov na světě.“

„Hled'te, příteli Sancho,“ odpověděl vévoda, „nemohu nikomu dát nebe ani co by za nehet, neboť takový dar a milost jsou vyhrazeny Bohu jedinému. Dávám vám, co vám mohu dát, totiž řádný ostrov, kulaťoučký a dobře stavěný a neobyčejně úrodný a bohatý, kde – dovedete-li pracovat – můžete pozemským bohatstvím vysloužit si nebeské.“

„Dobře tedy,“ odvětil Sancho, „dejte mi ten ostrov a já budu hledět být vladařem takovým, abych došel nebe vzdor všem darebákům. Nedělám to, abych se povznesl ze svého stavu a stal se něčím více, ale abych okusil, jak chutná být vladařem.“

„Okusíte-li to jednou, Sancho,“ pravil vévoda, „obětujete všechno za vladaření, neboť není sladší věcí než rozkazovat a být poslouchán. Jistě, až se stane váš pán císařem, a jistě jím bude, jak poměry ukazují, císařství mu už nikdo neodejme a bude ho trápit a tížit v duchu, že není už dávno císařem.“

„Pane,“ odvětil Sancho, „myslím, že je dobré vládnout, a třebaš i jen stádu dobytka.“

„Ať mě pochovají s vámi, Sancho,“ na to vévoda, „ale vy víte všechno! Doufám, že budete vladařem takovým, jak váš rozum slibuje. Budiž tedy, vezte, že už ráno se odeberete vládnout na ostrov. Dnes večer vám přichystají náležitý šat, jež budete nosit, a vše nutné k vašemu odjezdu.“

„Ať si mě obléknou,“ pravil Sancho, „jak chtějí; ať nosím cokoli, zůstanu Sancho Panza.“

„To je pravda,“ řekl vévoda, „ale šat se má řídit podle úřadu nebo důstojenství a nebylo by dobře, aby se právník oblékal jako voják, ani voják jako kněz. Vy, Sancho, budete oblečen částečně jako učenec, částečně jako vojevůdce, poněvadž na ostrově, který vám dávám, je potřebí stejně učenosti jako zbraní a stejně zbraní jako učenosti.“

„Učený moc nejsem,“ na to Sancho, „protože neznám ani abecedu; ale k dobrému vladaření stačí držet se Krista. Zbraní, jež mi dáte, budu užívat, pokud nepadnu, a pak pomoz Pánbůh!“

„Budete-li toto mít na paměti,“ pravil vévoda, „nemůžete, Sancho, v ničem chybit.“

Zatím přišel don Quijote, a zvěděv, co se děje i jak rychle má nastoupit Sancho své vladaření, s vévodovým svolením vzal jej za ruku a odešel s ním do svého pokoje, aby mu poradil, jak si vést ve svém úřadě. Vešel do pokoje, zavřel dveře za sebou a přinutil téměř násilím Sancha, aby usedl vedle něho. Pak mu vážně pravil:

„Nekonečné díky vzdávám nebi, příteli Sancho, že se ti zdařilo dojít štěstí dříve, než jsem svůj dobrý osud potkal já. Chtěl jsem ti zaplatiti tvé služby a čekal jsem na své štěstí a zatím jsem teprv na jeho počátku, kdežto ty, předčasně a proti rozumnému očekávání, dosáhl odměny svých přání. Jiní podplácí, obtěžují, prosím, pracují dnem i nocí, dožadují se a závodí, a přece nedosáhnou toho, oč usilují; přijde jiný, neví ani jak, a dostane se mu úřadu a hodnosti, o niž se mnozí ucházeli; zde se dobře hodí přísloví, že dobré i zlé čeká na ctižádostivé. Ty, který proti mně jsi hlupák, bez časného

vstávání a nočního bdění, beze všeho přičinění, pouhým vánkem, který k tobě zavál z potulného rytířství, stal ses vladařem ostrova jakoby nic. To vše ti říkám, Sancho, abys nepřičítal milost, jíž jsi dosáhl, svým zásluhám, ale abys děkoval nebesům, která klidně řídí věci, a také povolání rytířskému, jež v sobě obsahuje vznešenost. Otevři srdce víře v to, co ti pravím, a poslouvej, synu, pozorně mne, svého Katona, který ti chce poradit a být ti Severkou, vedoucí tě do jistého přístavu z bouřlivého moře, na něž se vydáš. Neboť úřady a vysoké hodnosti nejsou nic jiného než hluboké zátoky zmatků. Zaprvé, synu, musíš se báti Boha; v bázni boží je moudrost, a budeš-li moudrý, nemůžeš v ničem pochybit. Zadruhé, uvědom si, co jsi, snaž se poznat sám sebe, což je nejnesnadnějším poznáním, jež si lze představit. Budeš-li se znáti, nebudeš se nafukovati jako žába, která se chtěla srovnávat s volem. Kdybys to dělal, vzpomínka, že jsi doma pásal prasata, bude ti jako ošklivé nohy pod chvostem tvého bláznovství.“

„To je pravda,“ odpověděl Sancho, „ale to bylo, když jsem byl hochem; později, jako mladík, pásal jsem husy a ne prasata. Ale zdá se mi, že na tomhle nezáleží, neboť ne všichni, kdo vládnou, pocházejí z královského rodu.“

„Zajisté,“ odvětil don Quijote, „a proto ti, kdo nejsou šlechtici původem, mají provázeti důstojnost svého úřadu mírnou laskavostí, která vedena rozvážností je uchrání zlomyslného šepotu, jemuž neujde žádný stav. Buď pyšen, Sancho, na nízkost svého původu a nestyd' se říkat, že pocházíš ze sedláků – tak vida, že se pro to nezlobíš, nikdo tě tím nebude zlobit, ba bude ti k větší cti býti pokorným poctivcem než pyšným hříšníkem. Nespočetní jsou ti, kdo z nízkého rodu zrozeni došli nejvyšších hodností v církvi a státu; na důkaz toho mohl bych ti dáti tolik příkladů, že by tě unavily. Pohled', Sancho, budeš-li se spravovati ctností a honositi se činy ctnostnými, není třeba, abys záviděl těm, kdo měli za předky knížata a šlechtice, neboť krev se dědí, ale ctnosti se těžce nabývá a ctnost sama o sobě platí více než krev. Stane-li se následkem toho kdy, že tě přijde na ostrově navštívit někdo z tvých příbuzných, nevyháněj

ho, ani neurážej, ale přijmi, pohosti a obdaruj; tak se zachováš nebi, jež nemá rádo, aby někdo pohrdal tím, co stvořilo, a naplníš, i čím jsi povinen přírodě zákony řízené. Vezmeš-li si k sobě svou ženu (neboť není dobře, aby vladaři byli dlouho bez manželek), poučuj ji, napomínej a zbav ji její původní hrubosti: vše, co moudrý vladař získá, obyčejně zkaží a utratí hrubá a hloupá žena. Jestliže ovdovíš (což se může státi) a budeš-li moci dík svému úřadu hledati ženu lepší, neber si takovou, aby ti byla za udici a vnadidlo. Neboť vpravdě ti říkám, že za vše, co žena soudcova přijme, bude se musit její manžel zodpovídati v sídle posledním, kde po smrti čtyřnásobně zaplatí účty, o které se zaživa nestaral.

Nikdy se nedej vésti zákonem zvůle, poněvadž to dělají hlupáci, kteří se mají za chytráky. Ať slzy chudásovy v tobě probouzejí více soustrasti, nikoliv však více práva než důvody bohatcovy. Snaž se odkrýt pravdu mezi sliby a dary bohatého jako v nářku a naléhání chudého. Když je možno a hodno užití laskavosti, nevaluj celou přísnost zákona na viníka, neboť pověst soudce přísného není lepší než pověst soudce milosrdného. Jestliže snad nakloníš váhu spravedlnosti, ať to není pod tíží daru, ale pod tíží slitování. Přijde-li ti souditi při některého tvého nepřítele, přestaň mysliti na svou urážku a mysl na právo případu. Ať tě vášeň vlastní neoslepuje ve při cizí; neboť chyby, kterých by ses tehdy dopustil, byly by většinou bez nápravy; pakliže bys je mohl napravit, bylo by to na škodu tvé pověsti, ba i svého jmění. Přijde-li hezká žena žádat tě o spravedlnost, nehleď na její slzy a neposlouchej její nářek a rozvaž dlouze podstatu její žádosti, nechceš-li, aby tvůj rozum vzal za své v jejím nářku a tvá dobrota v jejím vzdychání. Nekárej slovy ty, jež máš trestat skutky, neboť nešťastnému stačí trest sám a netřeba k němu přidávat zlé řeči. Viníka, kterého stihne tvá spravedlnost, pokládej za ubožáka stíženého okolnostmi zkažené přirozenosti naší, a pokud jen budeš moci bez újmy strany protivné, buď milosrdný a mírný; neboť, ač boží vlastnosti jsou všechny stejné, více září a vyniká pro náš pohled boží milosrdenství než boží spravedlnost.

Budeš-li poslušen těch naučení a pravidel, Sancho, dlouhého věku se dožiješ, tvá pověst bude věčná, odměna vrchovatá, štěstí nevýslovné, oženíš své syny podle své vůle, oni a vnuci dosáhnou titulů, budeš žít v klidu a míru s lidmi a na posledních krocích života stihne tě krok smrti v zralém a blaženém stáří a zatlačí ti oči něžné a jemné ruce tvých pravníků. Co jsem ti dosud řekl, jsou naučení k ozdobě tvého ducha. Poslyš nyní tak, jež mají sloužiti k ozdobě těla.“

KAPITOLA XLIII.

o dalších radách, jež dal don Quijote Sanchu Panzovi.

Kdo by nepokládal dona Quijota za osobu velmi rozumnou a nejlepších úmyslů slyše tento výklad? Ale jak jsme již vícekrát řekli v průběhu této velké historie, bláznil jen ve věcech rytířství a jinak projevoval rozum jasný a břitký, takže na každém kroku jeho skutky vyvracely jeho rozum a jeho rozum vyvracel jeho skutky. Však v dalších radách, které dal Sanchu Panzovi, projevil velký vtip a došel nejzazší meze své rozumnosti i svého bláznovství. Sancho jej poslouchal velmi pozorně a snažil se zapamatovat si jeho rady, neboť se jimi mínil řídit a dovést těhotenství své vlády k šťastnému porodu. Don Quijote pokračoval těmito slovy:

„Co se týče řízení tvé osoby a tvého domu, Sancho, především ti ukládám, aby ses držel v čistotě, stříhal si nehty a nenechával je růst, jako činí mnozí, kteří se hloupě domnívají, že dlouhé nehty okrašlují ruce, jako by ten odpadkový výrostek, který si nestříhají, byl ještě nehtem, a ne drápem dravčím. Je to zlozvyk sprostý a zbytečný. Nechod', Sancho, neopásán a rozepjat, neboť nepořádný šat svědčí o nespořádaném duchu, ač-li ta nepořádnost a nedbalost neznamená přetvářku, jak se soudilo o Juliu Caesarovi. Rozumně rozpočítej, co ti může vynést tvůj úřad; dovolí-li ti dáti tvým sluhům livrej, dej jim počestnou a účelnou, a ne nápadnou a křiklavou, a poděl jí své sluhy a chudé. Chci říci, máš-li obléci šest pážat, oblec tři a tři chudé, a tak si opatříš pážata pro život zemský i pro život v nebi. Marnivci nikdy nedospějí k tomuto novému způsobu dávati livrej. Nejez česnek, ani cibuli, aby po čichu nepoznali tvoji prostotu. Chod' zvolna, mluv klidně, ale ne tak, aby se zdálo, že sám sebe posloucháš, neboť každá strojenost je špatná. Obědvej málo a večeř ještě méně, neboť zdraví celého těla je tvořeno v dílně žaludku. Pij mírně a uvaž, že příliš vína ani nezachovává tajemství, ani neplní slova. Hled', Sancho, abys necpal příliš do úst a před nikým neeruktoval.“

„Co je to eruktovat, to nevím,“ řekl Sancho.

I pravil don Quijote.

„Eruktovati, Sancho, znamená říhati, ale to je jedno z nejnepěknějších slov, jež obsahuje španělská řeč. Proto vtipní lidé si vypo-mohli latinou a místo říhat říkají eruktovat a místo říhání erukce. A jestliže někdo těm výrazům nerozumí, nezáleží na tom, neboť užívání je časem zavede tak, že jim snadno lidé porozumějí. Tot' obohacování jazyka, jímž vládne obecné užívání.“

„Opravdu, pane,“ řekl Sancho, „neříhat je jedna z rad a pokynů, které si chci pamatovat, neboť to dělám hodně často.“

„Neeruktovat, Sancho, nikoliv neříhat,“ pravil don Quijote.

„Od nynějška budu říkat neeruktovat,“ odpověděl Sancho, „a věru na to nezapomenu.“

„Také, Sancho, nesmíš míchat do svých řečí mnoho přísloví, jak máš ve zvyku, neboť, ač jsou přísloví drobnými výroky moudrosti, často je tak přitáhneš za vlasy, že se podobají spíše nesmyslu než moudrosti.“

„Tomu může odpomoci jen Bůh,“ odvětil Sancho, „protože znám více přísloví, než jich může být do knihy, a všechna zároveň mi jdou do úst, když mluvím, a derou se o přednost; jazyk popadne první, které potká, i když se nehodí; ale od nynějška budu hledět užívat jen těch, která odpovídají vážnosti mého úřadu, protože, kde je všeho dost, snadno oběd strojit, a jasné smlouvy, dobří přátelé, a já nic, já muzikant, a hlupák ani nemá, ani neudrží.“

„Tak vidíš, Sancho,“ řekl don Quijote, „hrneš, sypeš a meleš přísloví a žádné se nehodí. Trestejte si ho, a on si povede svou! Já ti zde pravím, aby ses vystříhal přísloví, a ty okamžitě jich odříkáš litanii, která se hodí k tomu, co říkáme, jako pěst na oko. Hled', Sancho, ne- tvrdím, že působí špatně přísloví připomenuté vhod, ale hromaditi a mlít přísloví jedno přes druhé činí řeč nesmyslnou a sprostou.“

Vsedneš-li na koně, nekloň se tělem na zadní hrušku sedla, ani nenatahuj nohy od koňova břicha, a také nejed' nedbale, jako bys jel na mezku. Neboť jízda na koni jedny činí rytíři, druhé podkoními. Nespi mnoho, neboť kdo nevstává se sluncem, netěší se ze dne; věz, Sancho, že čilost je matkou štěstí, a lenost, opak její, nikdy nedošla

cíle žádaného touhou. – Poslední radu, kterou ti nyní chci dáti, ač se netýká zdobené tvého těla, prosím, měj dobře na paměti, neboť nebude ti, myslím, méně na prospěch než ony, jež jsem ti dal dosud: nikdy se nepři o urozenosti a nesrovnávej rod s rodem, poněvadž ze dvou srovnávaných je nutně jeden lepší: ten, jehož ponížíš, bude tě nenáviděti a ten, jemuž dáš přednost, se ti jistě neodmění. – Oblékej se v dlouhé nohavice, volný kabát a plášť ještě o něco volnější; široké kalhoty nenos, ty nesluší ani rytířům, ani vladařům. – Toto mě tedy napadlo, Sancho, bych ti poradil. Časem a podle okolností poskytnu ti pokyny další, budeš-li mě pečlivě zpravovat o svém stavu.“

„Pane,“ odpověděl Sancho, „vidím dobře, že vše, co jste mi řekl, je dobré, svaté a užitečné. Ale jak mi to má pomoci, nevzpomenuli si na nic? Rozumí se, že mi nevyjde z hlavy, že si nemám nechávat dlouhé nehty a že se mám oženit podruhé, naskytne-li se mi možnost, ale z té ostatní pletenice, motanice a míchanice nevím už nic a nepodržím z ní víc než z loňských sněhů; proto bude potřebí, abych to měl písemně. Neumím sice číst ani psát, ale dám to svému zpovědníkovi, aby mi to opakoval a připomínal, až bude potřebí.“

„Běda mně, hříšnému,“ odpověděl don Quijote, „jak je zle, neumějí-li vladaři čísti ani psáti. Věž, Sancho, že neumí-li člověk číst nebo je-li nešika, jedno ze dvou: buď je z rodiny příliš nízké a sprosté, buď je sám tak nepodařený a špatný, že dobré výchovy a vzdělání nebyl schopen. Máš to velikou vadu a přál bych si, aby ses naučil aspoň se podepsati.“

„Podepsat se dovedu dobře,“ odvětil Sancho, „protože, když jsem byl radním v naší vsi, naučil jsem se pár písmenům, jako jsou nápisy na pytlích, která prý znamenala mé jméno. Ostatně se mohu tvářit, jako bych měl pravici zchromlou, a mohu dávat podpisovat druhým. Neboť všemu lze odpomoci, jen smrti ne, a jakmile budu mít vládu a moc, budu dělat, co se mi zlíbí. Čí táta je starostou... Já budu vladařem, a to je víc než být rychtářem; ať si jen přijdou a uvidí! Ať mě urazí a pomluví, a dostanou, že je to přeje; komu Pánbůh, tomu všichni svatí, a hloupost boháče platí na světě za moudrost. A až budu tím boháčem, jsa vladařem, a budu štědře rozdávat, jak

mám v úmyslu, budu pro svět bez chyby. Jsi-li z medu, mouchy tě jedí a stojíš za tolik, kolik máš, říkávala jedna z mých babiček, a kdo už má dost, nestojí o cizí.“

„Kéž tě Bůh zatratí, Sancho,“ řekl v tom okamžiku don Quijote. „Ať tě šedesát tisíc ďáblů odnese i s tvými příslovími! Už je meleš hodinu a každé z nich mě bodne. Tahle přísloví tě jistě jednou dovedou na šibenici; pro ně tě musí tví poddaní vyhnat, nebo se proti tobě spiknouti. Řekni mi, kde je bereš, hlupáku, a jak jich to, blbče, užíváš? Já, než řeknu jedno a vhod, potím se a dřu jako s pařezy.“

„Proboha, můj pane a vládce,“ odpověděl Sancho, „vy se také hned zlobíte pro nic za nic! Co se, u všech čertů, rozčilujete, že užívám svého majetku, neboť jiného nemám, jen přísloví a ještě přísloví. A teď vím čtyři, která by se sem hodila jako schválně dělaná, ale neřeknu je, protože mluvit stříbro, mlčet Sancho.“

„Ten Sancho, to nejsi ty,“ pravil don Quijote, „neboť ty nejsi mlčení, ale žvanění a odmlouvání. A také bych rád věděl, jaká to čtyři přísloví tě teď napadla, že se tak hodila. Neboť hledám ve své paměti, a mám ji dobrou, ale nic mne nenapadá.“

„Jaká jiná přísloví,“ řekl Sancho, „než: Co tě nepálí, nehas a Ať džbánem do kamene či kamenem do džbánu, je po džbánu. Všechna jsou jako stvořena! Ať se nikdo nepře s vladařem nebo s tím, kdo rozkazuje, protože špatně pochodí jako ten, kdo hasí, po čem mu nic není. Na to, co řekne vladař, není odpovědi, jak jí není, řekne-li někdo: táhni mi z domu a nech na pokoji mou ženu! A co se džbánu a kamene týče, smysl přísloví uvidí i slepý. Proto je nutno, aby kdo vidí mrvu v oku bližního svého, viděl i břevno v oku svém, aby se o něm neřeklo: Mrtvé se nelíbila bezhlavá. A Vaše Milost ví dobře, že hlupák ví ve svém domě více než moudrý v cizím.“

„To ne, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „hlupák neví nic ani ve svém domě, ani v cizím, protože hloupost není grunt, na němž by mohlo státi řádné stavení. Nechme toho, Sancho; budeš-li však špatně vládnout, bude to tvou vinou, ale na moji hanbu. Utěšuje mě však, že jsem učinil, co bylo mou povinností: poradil jsem ti tak rozumně a moudře, jak jsem mohl. Tím jsem zproštěn povinnosti a slibu. Kéž

tě vede Bůh, Sancho, a vládne tobě ve tvé vládě a mne kéž zbaví strachu, v němž jsem, že obrátíš ostrov vzhůru nohama, což bych mohl zameziti, kdybych odkryl vévodovi, co jsi zač, a řekl mu, že celá tvá měchatá osobička není než pytel přísloví a zlomyslnosti.“

„Pane,“ odvětil Sancho, „zdá-li se Vaší Milosti, že nejsem k tomu vladaření, hned se ho vzdám; neboť víc si vážím jediného nečistého kousku z nehtu své duše než celého svého těla a uživím se, ať jsem Sanchem o chlebě a cibuli, nebo vladařem uprostřed koroptví a kapounů. Když spíme, jsme si všichni rovni, velicí i malí, chudí i bohatí. A všimnete-li si, Milosti, uvidíte, že jste mě do toho vladaření dostal jen vy, protože já houby rozumím vládě na ostrovech. A myslíte-li, že budu-li vladařem, musí mě odnést čert, chci raději jako Sancho do nebe než jako vladař do pekla.“

„Bůh je mi svědkem, Sancho,“ řekl don Quijote, „že už pro tato poslední tvá slova soudím, že zasloužíš býti vladařem tisíce ostrovů. Máš dobrou povahu, bez níž veškerá učenost neobstojí. Poruč se Bohu a snaž se nezbloudit z původního úmyslu; totiž měj vždy pevnou vůli a úmysl dobře činiti za všech okolností, neboť nebesa vždy přejí dobrým úmyslům. A pojďme k jídlu, neboť myslím, že ti pánové na nás již čekají.“

KAPITOLA XLIV.,

jak se Sancho Panza stal vladařem a co podivného potkalo dona Quijota v zámku.

Prý stojí v originálu této historie, že překladatel přeložil tuto kapitolu jinak, než ji napsal Cide Hamete, který v ní žaluje sám na sebe, že vzal do rukou příběh tak suchý a volnost vylučující, jako je historie o donu Quijotovi; stále prý musí mluvit jen o něm a o Sanchovi a nesmí si dopřát odboček a epizod důležitějších a zábavnějších; praví, že věnovati stále svou mysl, ruku i pero jedinému předmětu a mluvití ústy pouze několika osob je námahou nesnesitelnou a nevýhodnou pro autora a že, aby ušel této nevýhodě, vypomohl si v první části několika povídkami, jako O nevhodně zvědavém a O zajatém setníkovi, které jsou jakoby nezávislé na ději, kdežto všechna ostatní vyprávění obsahují příhody dona Quijota sama a musila být vypsána. Také prý myslí, že mnozí, pozorně sledující rekovské činy dona Quijota, nevšimnou si povídek a přejdou přes ně buď spěšně, buď rozmrzele, aniž si uvědomí, co v nich je půvabu a umění, které by vynikly, kdyby povídky vyšly o sobě, mimo bláznovství dona Quijota a hloupost Sanchovu. Proto do této druhé části nemíní vložit samostatných povídek, ale několik vhodných epizod, vzešlých však z událostí samých, a i ty budou v počtu omezeném a stručné, jak jen možno. A poněvadž se omezuje a uzavírá do úzkých mezí vypravování, ač by byl schopen, mocen a vzdělán pojednati o celém vesmíru, žádá, aby jeho práce nebyla zneuznána a aby byl pochválen, ne snad za to, co napsal, ale za to, co vědomě nenapsal.

Pak pokračuje ve vypravování: po obědě toho dne, kdy byl dal Sanchovi rady, don Quijote mu je odevzdal písemně, aby si vyhledal toho, kdo by mu je přečetl; ale sotva mu je dal, už padly do rukou vévodových a vévoda je přečetl vévodkyni: oba se znovu podivili bláznovství i moudrosti dona Quijota. Pokračující v žertech poslali toho odpoledne Sancha s velkým průvodem na místo, jež proň mělo být ostrovem. Ten, komu byl Sancho svěřen, byl vévodův správce,

muž rozumný a vtipný (kde není rozumu, není ani vtipu). Ten byl představoval hraběnku Trojfaldovou s obratností, o níž bylo psáno. A s touž obratností i na základě pokynů svých pánů, jak si má se Sanchem vést, vedl si podivuhodně.

Stalo se, že když Sancho spatřil toho správce, zdálo se mu, že má obličej jako Trojfaldová, i pravil obrátiv se k svému pánovi:

„Pane, ať si mě čert vezme, jak tu stojím spravedlivý křesťan, nepřiznáte-li, že tvář toho vévodova správce je docela tváří Doloridinou.“

Don Quijote pohlédl pozorně na správce a prohlédnuv jej řekl:

„Proč by tě měl bráti čert, Sancho, spravedlivého křesťana (ostatně nevím, co chceš říci); tvář Doloridy je sice tváří správcovou, ale proto ještě správce není Dolorida, protože kdyby byl, byl by v tom velký rozpor. Ted' není chvíle na taková ověřování a také bychom se zapletli do zmateného labyrintu. Věř mi, příteli, že se potřebujeme vřele pomodlit k Pánu, aby nás oba osvobodil od zlých kouzelníků a zlých čarodějů.“

„To není žert, pane,“ odpověděl Sancho, „ale právě jsem ho slyšel mluvit a zdálo se mi, že mi zní zrovna do uší hlas Trojfaldové. Dobře, budu mlčet, ale dám si pozor od nynějška, neodkryji-li jiné znamení, aby potvrdilo nebo vyvrátilo mé podezření.“

„Tak bude dobře,“ řekl don Quijote, „a řekni mi o všem, co v tomto případě objevíš, i o všem, co tě potká ve vladařství.“

Sancho nakonec odjel s četnou družinou, oblečen za učence a zahalen v široký plášť ze světlé, vlnivé látky, s čepicí podobnou; seděl na mezku osedlaném za koně a za ním podle rozkazu vévodova šel jeho osel s postrojem a lesklými ozdobami z hedvábí. Sancho se co chvíli ohlížel po svém oslovi a byl tak spokojen v jeho společnosti, že by nebyl měnil s německým císařem. Při loučení políbil vévodovi a vévodkyni ruku a přijal požehnání od svého pána, který mu je udělil v slzách, a Sancho je přijal vzlykaje.

Laskavý čtenáři, nech v pokoji šťastně odjížděti dobrého Sancha a připrav se na dvě mírky smíchu, které ti připraví zpráva, jak si vedl ve svém úřadu, a zatím věz, co se stalo jeho pánovi té noci. Nezasmě-

ješ-li se tomu, alespoň otevři ústa k podivu, neboť dobrodružstvím dona Quijota musíme se buď diviti, buď smáti.

Vypravuje se tedy, že sotva Sancho odjel, don Quijote pocítil svou osamělost, a kdyby byl mohl jeho poslání odvolat a vladařství ho zbavit, byl by to učinil. Vévodkyně uviděla jeho smutek a tázala se po příčině: zda je to nepřítomnost Sanchova; a v domě jsou prý zbrojnoši, dueni i služebné, kteří mu poslouží k plné spokojenosti.

„Jest pravda, moje paní,“ odpověděl don Quijote, „že cítím nepřítomnost Sanchovu; ale to není hlavní důvod, proč se zdám smuten, a ze všech nabídek Vaší Excelence přijímám a vybírám jen dobrou vůli, s níž mi je činíte, jinak prosím Vaši Excelenci, aby mi dovolila v svém pokoji posloužiti si sám.“

„Opravdu,“ pravila vévodkyně, „tak to nesmí být; mají vám sloužit čtyři z mých služebných, hezké jako květ.“

„Pro mne by nebyly květem,“ odvětil don Quijote, „ale trnem, který by mi bodal do duše. Nevstoupí do mého pokoje ani nic podobného, leč by létaly. Jestliže mi chce Vaše Vznešenost i nadále prokazovati milosti, jichž nezasloužím, dovolte, abych si vedl po své vůli, ve svém pokoji sám si posloužil a postavil zeď mezi svoji chuť a cudnost. Nechci ztratit tento svůj zvyk pro štědrost, již mi Vaše Výsost chce prokázati. A rozhodně budu raději spáti oblečen, než bych dovolil, aby mě někdo svlékal.“

„Dosti, dosti, pane done Quijote,“ odpověděla vévodkyně; „co se mne týče, dám rozkaz, aby ani moucha nevstoupila do vašeho pokoje, natož služebná. Nejsem taková, abych mohla ublížit cudnosti pana dona Quijota, neboť – jak jsem seznala – jeho četným ctnostem vládne počestnost. Svlékejte se, Milosti, a oblékejte o samotě a po svém, kdykoliv si přejete; nikdo tomu nebude bránit a ve svém pokoji najdete nádobu nutnou pro toho, kdo spí v uzamčeném pokoji a nechce, by ho přirozená potřeba nutila odemknout. Ať žije sto tisíc let velká Dulcinea z Tobosa a ať se její jméno rozšíří po vší zemi, kdyžto zasloužila lásku rytíře tak statečného a počestného, a ať milostivá nebesa vnuknou srdci Sancha Panzy, vladaře našeho, chuť skončit brzo své pokání, aby se svět zase potěšil krásou tak velké dámy.“

Na to odpověděl don Quijote:

„Vaše Výsost promluvila, jak se na Výsost sluší, neboť v ústech šlechetných dam nemá býti nic nešlechetného. Šťastnější a známější po světě bude Dulcinea, protože ji Vaše Vznešenost pochválila, než kdyby ji chválili nejvýmluvnější lidé světa.“

„Dobře tedy, pane done Quijote,“ odvětila vévodkyně, „je čas po-večeřet a vévoda asi už čeká. Pojdme, Milosti, k večeři a lehnete si záhy, neboť cesta, již jste včera vykonal do Candaye, byla dlouhá a jistě způsobila trochu únavy.“

„Necítím žádnou, paní,“ zněla odpověď dona Quijota, „neboť si troufám přísahat Vaší Excelenci, že jsem za celý život neseděl na koni klidnějším a rovnějšího kroku než Clavileño, a nevím, co mohlo přivésti Malambruna, aby se zbavil tak lehkého a dobrého zvířete a spálil je bez okolků.“

„Je možno,“ odvětila vévodkyně, „že litoval, že ublížil Trojfaldové a družkám i jiným lidem a že natropil zla jako čaroděj a kouzelník a že chtěl skoncovat se všemi nástroji svého povolání: proto spálil Clavileña jako nástroj hlavní, který ho nejvíce pokoušel, toulaje se po všech zemích; ale jeho popel, trofej nápisu a statečnost velkého dona Quijota de la Mancha jsou věčné.“

Don Quijote znovu poděkoval vévodkyni a po večeři odešel sám do svého pokoje, nedovoluje nikomu, aby vešel mu posloužit: tak se bál příležitostí, jež by ho mohly svést či donutit porušit počestnou věrnost, již zachovával své paní Dulcinei, stále maje na paměti výbornost Amadisa, květu a zrcadla potulných rytířů. Zamkl za sebou dveře, odstrojil se za světla dvou svíček, a když si stahoval punčochy, (ó neštěstí, nehodné takové osoby!) uklouzly mu ne vzdechy, ani něco jiného, co by bylo k úhoně jeho slušných mravů, ale asi dva tucty ok na punčoše, že se podobala mříži v okně. Milý pán se neobyčejně zarmoutil a byl by dal unci stříbra, kdyby byl měl v pokoji klubko zeleného hedvábí: povídám zeleného, protože punčochy byly zelené.

Zde zvolal Benengeli a napsal:

„Chudobo, chudobo, nevím, co pohnulo onoho velkého básníka cordovského, aby tě nazval ‚svatým darem, za nějž není vděku‘. Ač

jsem Maur, vím ze styků s křesťany, že svatost záleží v milosrdenství, pokoře, víře, poslušnosti a chudobě; ale přesto praví, že Bohu je velmi blízek ten, kdo je pouze chudý, ne ovšem onou chudobou, o níž praví jeden z jejich největších svatých: „Mějte všechny věci své, jako byste je neměli“, neboť tu běží o chudobu duševní. Ale ty, chudobo pravá, o níž jedině mluvím, proč se obořuješ ráda na rytíře a šlechtice více než na jiné? Proč je nutíš záplatovat střevíce a nosit jeden knoflík kabátu hedvábný, druhý vlněný, třetí skleněný? Proč jejich límce musí být většinou vždy neškrobené a nesbírané?“

Z tohoto je zjevno, že nosit škrobené a sbírané límce je dávnou módou. Pak pokračoval:

„Ubohý je šlechtic, který aby uchoval důstojenství, jí špatně a tajně a dělá z párátka pokrytce, užívaje ho na ulici, ač nejedl nic, proč by musil čistit chrup. Ubohý je, pravím, kdo má citlivou čest a domnívá se, že na míli cesty poznají na něm spravovaný střevíc, propocení klobouk, opotřebovaný plášť a hladový žaludek!“

Tohle vše se vrátilo na mysl donu Quijotovi, když mu pustila oka; ale utěšil se při pohledu na pár cestovních bot Sanchem mu zanechaných, jež si umínil nazítří obout. Nakonec ulehl zamyšlen a smuten, stejně proto, že mu scházel Sancho, jako pro nenapravitelnou zkázu punčoch, které by byl zašil třeba i jinobarevným hedvábím, což je z nejpatrnějších znamení bídy, jež může projevit šlechtic za své dlouhé nouze. Zhasil svíce; nemohl usnout horkem, vstal tedy a otevřel trochu mřížované okno do pěkné zahrady a otvíraje uslyšel a ucítil někoho chodit a mluvit v zahradě. Jal se pozorně naslouchat.

Hlasy nad ním zazněly mocněji, takže uslyšel tato slova:

„Nenuť mne, Emerencie, do zpěvu, vždyť víš, že od chvíle, kdy onen cizinec vkročil do zámku a mé oči ho spatřily, neumím zpívat, leč pouze plakat. A spánek mé paní je spíše lehký než těžký a nechtěla bych za všechny poklady světa, aby nás zde našla. I kdyby však spala dále bez procitnutí, nadarmo bych zpívala, spí-li pevně a neslyší-li mne ten nový Eneáš, jenž přišel do mého kraje, by mě poranil.“

„Nedbej na to, milá Altisidoro,“ bylo odpověděno; „vévodkyně spí i všichni v tomto domě kromě pána tvého srdce, který probudil tvou

duši; právě jsem uslyšela, jak otvírá mřížové okno svého pokoje, a bezpochyby je tedy vzhůru. Zpívej, ubožačko, tiše a něžně k harfě, a uslyší-li nás vévodkyně, vymluvíme se na horko.“

„O to neběží, Emerencie,“ odpověděla Altisidora, „ale o to, aby můj zpěv neprozradil mé srdce a aby ti, kdo nevědí o mocné síle lásky, mě neměli za lehkomyšlnou a neslušnou dívku. Ale staň se cokoliv, lépe stud na líci než zranění v srdci.“

Hned potom bylo slyšet něžný zvuk harfy. Don Quijote při jejím zvuku ustrnul, neboť si okamžitě vzpomněl na nesčetná podobná dobrodružství s okny, mřížemi, zahradami a hudbou, vyznáními lásky a mdlobami, jak o nich byl četl ve svých už zničených rytířských románech. Hned si pomyslel, že nějaká vévodkyně dívka se do něho zamilovala a že z počestnosti musí svoji touhu tajit; bál se, aby nepodleh, a rozhodl se v duchu, že se nedá; poroučeje se ze vši své mysli a vůle své paní Dulcinei z Tobosa rozhodl se vyslechnout hudbu, a aby naznačil, že poslouchá, napodobil kýchnutí, nad čímž se dívky nemálo zaradovaly.

Probravši a naladivši harfu Altisidora počala tuto romanci:

*„Ach ty, jenž spíš na loži
na holandských polštářích,
v hlubokých snech trávíš noc
od soumraku k svítání.*

*Nejstatečnější z rytířů,
co jich Mancha zrodila,
ctnější, požehnanější
nežli zlato Arábie!*

*Poslyš dívku tesknící,
pěknou, ale nešťastnou,
která v světle tvých dvou svěc
cítí planout duši svou.*

*Hledáš dobrodružství jen,
nalézáš však cizí pláč,
zraňuješ a odpíráš
ranám, jež způsobils, lék.*

*Pověz, hochu statečný,
— kéž ti Bůh sám požehná —
zdali v Libyi ses zrodil
nebo v Jacy výšinách?*

*Zda tě hadi kojili,
zdali chůvou byly tvou
drsné rokle pralesů
nebo hrůzné strže hor?*

*Právem může Dulcinea
mladá, zdravá, statečná
chlubit se, že zkrotila
tygra, dravce divého.*

*Za to slavnou stane se
od Henares k Jaramě,
od Taja k Manzanares
z Pisnergy k Arlanze.*

*Hned bych vyměnila s ní
a nádvkem dala jí
svoje šaty nejlepší,
zlatou trásní zdobené.*

*Kéž bych náruč znala tvoji
neb aspoň tvým nad ložem
mohla hladit hlavu tvou
vyčesávajíc ti vlas.*

*Žádám příliš, nehodná
milosti tak významné:
nohy tvé bych laskala,
spokojena málem jsouc.*

*O šat bych se starala
a střevíce ze zlata
a z damašku punčochy,
plášť holandský bych ti dala.*

*A co perel přejemných,
každá jako oříšek;
rovných by jim nebylo,
za zázrak by platily.*

*Nehleď s skály Tarpejské,
jak zde hynu v požáru,
krutý manchský Nerone,
nerozněcuj ho už víc!*

*Dítě, něžná dívka jsem,
do patnácti chybí mi
ještě devět měsíců:
přísahám ti u své duše!*

*Nejsem křivá, nekulhám,
zdravé ruce obě mám
a mé vlasy liliové
k zemi samé splývají.*

*Ústa trochu orlí mám,
trochu vyhrnutý nos,
ale zoubky z topasu.
Krása má jde do nebes.*

*Posloucháš-li, slyšíš už,
krásnějších že hlasů není,
a co do mé postavy,
menší je než prostřední.*

*Všechny moje půvaby
kořistí jsou šípů tvých;
komornou jsem v domě tom,
Altisidora – mé jméno.“*

Zde skončil zpěv poraněné Altisidory a počal údiv zbožňovaného dona Quijota, který k sobě s velkým povzdechem pravil:

„Proč mám jen býti tak nešťastným rytířem, že není dívky, aby se do mě nezamilovala, jak na mne pohlédne! Cožpak má býti tak krátké štěstí nevyrovnatelné Dulciney z Tobosa, že ji nenechají samotnu těšiti se z nesrovnatelné stálosti mé? Co na ní chcete, královny? Proč ji pronásledujete, císařovny? Proč na ni dotíráte, dívky čtrnáctileté a patnáctileté? Nechte ji, dovolte ubohé, ať zvítězí, ať se těší a raduje z osudu, který jí Amor uchystal vzdávaje jí mé srdce a odevzdávaje jí mou duši. Pohled', dave zamilovaných, že jenom pro Dulcineu jsem cukrový a pro všechny ostatní pouze kamenný; pro ni jsem medem a pro vás pelyňkem. Pro mne jediná Dulcinea je krásná, rozumná, počestná, řádná a urozená, a ostatní jsou ošklivé, hloupé, lehké a špatného rodu. Příroda mě uvedla na svět, abych byl její a ničí jiný. Ať Altisidora pláče nebo zpívá, ať si zoufá dáma, pro niž mě ztloukli v zámku zakletého Maura! Já musím býti Dulcinein v každém případě, musím býti čistý, slušný a počestný přes všechny čarodějné moci světa.“

Přitom rázně zavřel okno a sklíčen i smuten, jako by ho bylo potkalo velké neštěstí, uleh na lože, kde ho zatím necháme, neboť nás volá velký Sancho Panza chtěje počít své slavné vladaření.

KAPITOLA XLV.

o tom, jak se velký Sancho Panza ujal ostrova a jak počal vládnout.

Věčný objeviteli protinožců, pochodni světa, oko nebeské, „milý poháněči ochlazovačů“, Timbrie zde a jinde Foibe, zde střelče, jinde lékaři, otče Poezie, vynálezče Hudby, ty, jenž vždy vycházíš a nikdy nezapadáš, ač se nám zdá! K tobě mluvím, slunce, jehož pomocí člověk rodí člověka, tebe prosím, abys mi přálo a ozářilo temnotu mého rozumu, abych mohl líčiti bod za bodem vladaření velkého Sancha Panzy, neboť bez tebe se cítím sláb, neschopen a zmaten!

Sancho tedy dojel se vším svým průvodem do osady asi o tisíci obyvatelích, jež byla z nejlepších, které vévoda měl. Řekli mu, že se ostrov jmenuje Barataria, buď že se osada Barataria jmenovala, nebo poněvadž se k vládě dostal lacino⁷. Když dojeli k branám města, jež byly zavřeny, vyšla správa městská, aby je uvítala, zvony zvonily a všichni obyvatelé projevovali společně radost; s velkou nádherou dovedli Sancha do hlavního kostela k poděkování Bohu a potom mu za směšných obřadů odevzdali klíče městské a uznali ho za trvalého vladaře ostrova Baratarie. Kroj, vous, tloušťka a malá postava nového vladaře udivovaly všechn lid, který neznal čertovo kopýtko věci, i ty, velmi četné, kteří je znali.

Na konec jej vyvedli z kostela, přivedli k soudcovskému stolci, posadili jej naň a správce vévodův mu řekl:

„Je starým zvykem na tomto ostrově, pane vladaři, že ten, kdo se slavného toho místa ujímá, musí odpovědět na otázku, kterou mu položí a jež je trochu zapletená a nesnadná. Z odpovědi lid soudí na rozum svého nového vladaře, a buď se z jeho příchodu těší, nebo rmoutí.“

Za této řeči správcovy Sancho hleděl na četná velká písmena na protější zdi, a poněvadž neuměl číst, tázal se, co je to za malby na té stěně. Odpověď zněla:

7 Barato = laciný. Pozn. překl.

„Pane, zde je napsáno a zaznamenáno, kterého dne se Vaše Výsost ujala ostrova, totiž: Dnes, toho a toho dne a měsíce roku toho a toho, ujal se vlády na ostrově pan don Sancho Panza a ať jí po mnoho let užívá.“

„Komupak říkají don Sancho Panza?“ ptal se Sancho.

„Vaší Výsosti,“ odvětil správce, „neboť na tento ostrov nevstoupil jiný Sancho než ten, který zde sedí v křesle.“

„Ale vězte, bratře,“ řekl Sancho, „že já nejsem don a žádný z mého rodu nebyl. Říkají mi prostě Sancho Panza, Sancho se jmenoval můj otec, Sancho děd a všichni byli Panzové, bez donů a bez doň. Zdá se mi, že na tomhle ostrově musí být víc donů než oblázků. Ale dost! Jako že mě Bůh slyší, možná, že budu-li čtyři dny vládnout, vyplení ty dony, vždyť je jich tolik, že musí trápit jako komáři. Dejte mi nyní tu svou otázku, pane správce, a já odpovím, jak nejlépe budu moci, a ať se lidé rmoutí, nebo nermoutí.“

V tom okamžiku vstoupili do soudní síně dva muži, jeden oblečen jako sedlák, druhý jako krejčí, neboť měl nůžky v ruce, a krejčí pravil:

„Pane vladaři, já a tento sedlák přicházíme před Vaši Milost z toho důvodu, že tento človíček přišel včera do mé dílny (neboť jsem, dovolíte-li vyučeným krejčím, buď Pánu Bohu chvála), dal mi kus sukna do rukou a zeptal se: ‚Pane, stačilo by tohle sukno na kapuci?‘ Já změřil sukno a řekl, že ano. On si asi myslel, jak si myslím já, a myslím správně, že mu chci ukrást kus sukna, neboť je lstivý a špatně smýšlí o krejčích; i pravil, abych se podíval, nestačí-li sukno na dvě kapuce. Uhodl jsem, co si myslí, a řekl jsem, že ano; a tu on, chlapík, když běží o hanebný úmysl, kapucí stále přidával a já stále sliboval, až jsme se zastavili na kapucích pěti. A nyní si pro ně právě přišel, já mu je dávám, ale on mi nechce zaplatit od práce, naopak chce, abych mu buď zaplatil, nebo vrátil sukno.“

„Je to všecko pravda, bratře?“ otázal se Sancho.

„Ano, pane,“ odpověděl muž, „ale dejte si, Milosti, ukázat těch pět kapucí, co mi ušil.“

„Ale ano,“ na to krejčí a vytáhnuv ihned ruku zpod pláště ukázal na ní pět kapucí navlečených na konečky prstů, řka: „Tady je pět kapucí, které na mně tento človíček chce, a u Boha i mého svědomí, že mi ze sukna nezbylo nic; dám dílo přehlédnout znalci řemesla.“

Všichni přítomní se smáli množství kapucí a novému sporu. Sancho se trochu zamyslí, pak řekl:

„Zdá se mi, že v tomhle sporu se nemá dlouho odkládat, ale spíše soudit zdravým rozumem; proto vynáším, že krejčí ztrácí plat za práci a sedlák sukno, a kapuce ať se rozdají uvězněným v žaláři a dost!“

Tento rozsudek vzbudil smích okolostojících; ale nakonec se stalo, co rozkázal vladař.

Před toho předstoupili dva starci; jeden z nich měl rákosovou hůl; muž bez hole řekl:

„Pane, kdysi jsem půjčil tomuto člověku deset zlatých dukátů pro dobrou vůli a dobrý skutek a s podmínkou, že mi je vrátí, až jej o ně požádám. Uplynulo mnoho dní a já je nežádal, abych ho tím neuvedl do větší nouze než ta, v níž byl v době půjčky. Ale protože se mi zdálo, že o placení nedbá, požádal jsem ho jednou, pak vícekrát, ale on nejen mi je nevrací, ale upírá je a tvrdí, že jsem mu nikdy deset zlatých dukátů nepůjčil, a pakliže přece ano, že mi je už vrátil. Nemám svědky ani na půjčku, ani na splacení, poněvadž mi nesplatil nic. Prosil bych, aby mu Vaše Milost dala přísahat, a bude-li přísahat, že mi je vrátil, odpouštím mu je zde i před tváří boží.“

„Co tomu říkáte, stařečku s holí?“ pravil Sancho.

Starý odpověděl:

„Přiznávám se, pane, že mi je půjčil, i skloňte, Milosti, svou hůl; a svěruje-li věc mé přísaze, odpřisáhnu, že jsem mu je vrátil a splatil skutečně a doopravdy.“

Vladař sklonil hůl a vtom stařec s holí podal svou hůl druhému starci, aby mu ji podržel za přísahy, jako by mu tuze překážela; pak vložil ruku na kříž soudcovské hole, řka, že opravdu mu je vrátil z ruky do ruky a že je žalobce na něm žádá znovu, poněvadž si vrácení neuvědomil. Vida to velký vladař zeptal se věřitele, co praví

na řeč odpůrcovu, a ten řekl, že pravděpodobně jeho dlužník mluví pravdu, neboť on ho má za poctivce a dobrého křesťana, a že on sám musil zapomenout, jak a kdy mu bylo splaceno, a že napříště už na něm nebude žádat nic. Dlužník vzal si zase svou hůl a ukloniv se hlavou odcházel ze soudní síně.

Sancho vida, jak odchází, jako by se nechumelilo, a patře též na trpělivost žalobcovu, sklonil hlavu k hrudi a opřev ukazovák pravice o obočí a nos zamyslíl se na chvílku; pak zvedl hlavu a rozkázal, aby mu zavolali zpět starce s holí, jenž odešel. Přivedli ho a Sancho vida jej pravil:

„Dejte mi, dobrý muži, tu hůl; mám ji potřebí.“

„Velmi rád,“ odpověděl starý, „zde je, pane.“

A vložil mu ji do ruky. Sancho ji vzal a podáváje ji druhému starci řekl mu:

„Běžte s Pánembohem, už vám bylo zaplaceno.“

„Jak to, pane?“ odvětil stařec; „cožpak tahle hůl stojí za deset zlatáků?“

„Stojí,“ řekl vladař, „a ne-li, jsem největší hlupák na světě. A teď uvidíme, mám-li vtipu, abych vládl celému království.“

Rozkázal, aby hned, u přítomnosti všech, byla hůl zlomena a otevřena. Učinili tak a uvnitř v holi našli deset zlatých dukátů.

Všichni byli udiveni a pokládali svého vladaře za nového Šalamouna. Tázali se ho, z čeho poznal, že v oné rákosce je deset dukátů, a on odpověděl, že když viděl, jak před přísahou stařec podává svou hůl žalobci pro chvíli přísahy a potom přísahá, že mu peníze vrátí skutečně a doopravdy, a jak svou hůl zase znovu od něho bere, přišlo mu na mysl, že žalované peníze jsou uvnitř holi. Z toho prý je vidět, že ač mnozí vládci jsou hloupí, Bůh je řídí v jejich soudech. Že ostatně slyšel faráře své vsi vyprávět příběh podobný, že má tak dobrou paměť, že by nebylo druhé takové na celém ostrově, kdyby nezapomínal na vše, nač si chce vzpomenout.

Nakonec starci odešli, jeden v hanbě, druhý s penězi, a přítomní se divili dál a ten, co zapisoval výroky, skutky a jednání Sanchovy, nemohl se rozhodnout, má-li jej mít za hlupáka, nebo chytráka.

Po skončení této pře objevila se před soudem žena pevně držící člověka v šatu bohatého dobytkaře a křičící:

„Spravedlnost, pane vladaři, spravedlnost, a nenajdu-li ji na zemi, půjdu si pro ni do nebes. Můj drahý pane vladaři, tento ničema mě přepadl v poli a užil mého těla, jako by to byl nevypraný hadr, a běda mně, uloupil mi, co jsem střežila víc než třiadvacet let, bráním to před Maury i křesťany, domácími i cizinci. Zdali jsem byla proto tvrdá jako korkovník, bez porušení jako salamandr v ohni nebo vlna na trní, aby pak přišel takovýhle a bral mě do svých čistých rukou?“

„O to právě běží, má-li ten galán ruce čisté, nebo ne!“ pravil Sancho a obraceje se k muži vyzval ho, aby mluvil a odpověděl na obvinění té ženy. Ten, celý popleten, řekl:

„Pánové, jsem ubohý obchodník s prasaty a dnes ráno jsem prodal zde, v místě, s odpuštěním, čtyři prasata, která mi vynesla pro daně a smlouvání o něco míň, než zač stála. Vraceje se domů, do vsi, potkal jsem cestou tuhle paničku a čert, který všechno nalíčí a zplichtí, způsobil, že jsme si spolu zažertovali. Zaplatil jsem jí dost, ale jí to nestačilo, popadla mě a dovlekla až sem. Říká, že jsem jí učinil násilí, a lže, to přísahám nebo odpřísáhnu. Taková je pravda, ale více ani zrno.“

Tu se ho vladař otázal, zda má s sebou nějaké stříbrné peníze; on na to, že asi dvacet dukátů v záňadří, v koženém váčku. Sancho rozkázal, aby jej vytáhl a odevzdal na místě žalobkyni. On to učinil chvěje se. Žena jej přijala a s tisícem poklon všem a prosíc Boha za život a zdraví pana vladaře, který tak pečuje o nuzné sirotečky a panny, odcházela ze soudní síně, držíc měsíc oběma rukama; ale dřív pohlédla dovnitř, jsou-li tam vskutku stříbrné. Sotva zmizela, řekl Sancho dobytkaři, kterému již tekly slzy a oči i srdce šly za váčkem: „Běžte, člověče, za tou ženskou a vezměte jí váček, i když se bude bránit, a vraťte se s ní sem!“ Neřekl to hloupému ani hluchému, protože muž vyletěl jako blesk a běžel za rozkazem.

Všichni přítomní byli zvědaví na výsledek pře a brzo potom vrátili se muž i žena, vpeření do sebe více než poprvé: ona měla sukni

zdviženu a váček v klíně a muž se pral, aby jí jej vzal, ale nebylo to možné, tak se žena bránila, povykujíc:

„Spravedlnosti, Bože a světe! Pohled'te, Milosti, pane vladaři, na nestydatost a drzost toho ničemy, který mi před lidmi, na veřejné ulici chtěl vzít váček, který jste mi rozkázal dát.“

„A vzal vám jej?“ ptal se vladař.

„Kdepak vzal!“ na to žena, „spíš se nechám zabít, než abych dala váček! Kdežpak na mne! To by na mne musili jinší kocouři než tenhle šeredný ubožáček! Kleště a kladiva, palice a dláta mi jej z drápů nevyrvou, ba ani lví spáry! Spíš vypustím duši z těla!“

„To je pravda,“ řekl muž, „já se vzdávám a přiznávám se k porážce i vyznávám, že mi síly nestačí, abych jí jej vzal. Raději ji nechám.“

Tu pravil vladař ženě:

„Ukaž mi ten váček, ctnostná silačko!“ Ona mu jej ihned podala a on jej vrátil muži, řka k mužatce, jež si hrála na znásilněnou:

„Sestřičko, kdybyste byla tuhle sílu a statečnost, se kterou jste bránila měšec, ukázala, a třebaš jen z polovice, v obraně svého těla, síly Herkulovy by vám nemohly učiniti násilí. Sbohem a d'as vás vezmi a nezdržujte se mi na tomto ostrově ani na šest mil okolo pod trestem dvou set ran bičem. Táhněte, povídám, žvanilko, nestydo a podvodnice!“

Žena se poděsila a odešla zahanbena a zarmoucena a vladař řekl muži:

„Běžte sbohem domů, človíčku, i s penězi, a od nynějška, nechcete-li o ně přijít, hled'te, aby se vám už nechtělo s nikým žertovat!“

Muž vykoktal své díky a odešel a přítomní znovu se obdivovali rozsudkům a výnosům nového vladaře. Vše to, v zaznamenání dějepiscově, bylo napsáno vévodovi, který čekal velmi toužebně.

Zůstavme zde milého Sancha, neboť velmi spěcháme k jeho pánovi, zneklidněnému hudbou Altisidořinou.

KAPITOLA XLVI.

o strašném úděsu zvonečkovém a kočičím, který zažil don Quijote za hovoru o vášni zamilované Altisidory.

Zanechali jsme velkého dona Quijota tonoucího v myšlenkách probuzených v něm hudbou zamilované slečny Altisidory. Ulehl s nimi, ale jako by to byly blechy, nenechaly ho ani okamžik spát, ani zdřímnout, a k nim se mísily i myšlenky na punčochy. Ale poněvadž čas je lehký a žádná překážka ho nezdržuje, ujížděl jako jezdec na hodinách a velmi rychle přišlo jitro. Vida to don Quijote opustil měkké peří a hbitě oblékl svůj šat barvy kamzičí a obul své cestovní boty, aby schoval své ohavné punčochy. Navrch přehodil šarlatový plášť a hlavu pokryl čepicí ze zelného aksamitu, ozdobenou stříbrnými stuhami; přes ramena navlékl závěsník s dobrým svým a ostrým mečem, chopil se velkého růžence, který s sebou stále nosil, a velmi slavnostně a sebevědomě zamířil do síně, kde dleli vévoda s vévodkyní již ustrojeni a jako by naň čekali.

Když šel jednou z chodeb, našel tam Altisidora s druhou dívkou, její přítelkyní, any na něj čekaly; jakmile Altisidora spatřila don Quijota, napodobila mdloby a její přítelkyně ji zachytila do klína a velmi hbitě se jí jala rozpínati život. Don Quijote, který na to patřil, řekl přistoupiv k nim:

„Už vím, z čeho pocházejí tyto nehody.“

„Já nevím,“ odpověděla přítelkyně, „protože Altisidora je nejzdravější dívka z tohoto domu, a pokud ji znám, nikdy jsem od ní neuslyšela vzdechu. Ztraceni buďte všichni potulní rytíři světa, jsou-li všichni nevděčníky! Běžte pryč, Milosti pane done Quijote, neboť pokud zde budete, ubohé dítě se nevzpamatuje.“

Na to odvětil don Quijote:

„Dejte mi, milostivá paní, donésti dnes večer do mého pokoje loutnu! Potěším tuto ubohou dívku, jak budu nejlépe moci, neboť na počátku lásky bývá osvědčeným lékem rychlé zklamání.“

S tím odešel, aby věc nezpozorovali lidé. Byl pár kroků, když omdlelá Altisidora přicházejíc k sobě řekla k své družce:

„Loutnu bude dobře mu přinést; don Quijote nás chce asi vyčastovat hudbou a ta nebude asi zlá, bude-li od něho.“

Potom odešly zpravit vévodkyni o tom, co se děje, a o loutně, jíž si žádá don Quijote. Vévodkyně nadmíru rozveselena umluvila s vévodou i svými komornými žertík spíš směšný než škodlivý a velmi vesele se čekalo na noc, která se dostavila stejně rychle jako den strávený vévodou a vévodkyní v jadrném hovoru s donem Quijotem.

Toho dne poslala vévodkyně skutečně a vážně jedno z pážat (které bylo v lese hrálo osobu začarované Dulciney) k Tereze Panzové s listem od jejího manžela Sancha Panzy a s balíkem šatů, jež jí byl zanechal, aby je odeslala, a uložila mu, aby jí přineslo řádnou zprávu o všem, co se s ní děje.

Po tom všem, když přišla jedenáctá hodina noční, don Quijote našel v svém pokoji loutnu; naladil ji, otevřel okno a ucítil lidi v zahradě. Probrav struny loutny a zladiv ji znovu, jak nejlépe uměl, odplivl, odkašlal a hlasem sice chraptivým, ale dobře nasazeným zpíval tuto romanci, složenou jím samým toho dne:

*„Prudká lásky vášeň často
rozum náš základů zbaví,
prostředkem jí k tomu slouží
bezstarostná zahálčivost.*

*Ale šití, pilná práce,
stálé zaměstnání bývá
lékem proti tomu jedu
milostného soužení.*

*Jsou-li dívky zdrženlivé,
toužíce být manželkami,
počestnost je jejich věnem,
zároveň i jejich slávou.*

*Rytíři, již bloudí světem,
i ti, co u dvora žijí,
s rozpustilými se baví,
z poctivých však ženy volí.*

*Známy jsou nám lásky ranní,
hosté snadno probudí je;
ale hned tu jejich západ,
rozloučení – konec jejich.*

*Láska snadno roznícená,
která zítřek nepřetrvá,
v duši stopy nezanechá,
ani obrazu hlubšího.*

*Na obraze obraz druhý
není zvykem malovati,
a kde jedna krása vládne,
druhá kořen nezapustí.*

*Dulciney z Tobosa
v hladké ploše ducha svého
vidím obraz vmalovaný,
který věky nesetřou.*

*Věrnost duší milujících
vlastností je nejcennější,
skrz ni Láska divy činí,
do své výše pozvedá je.“*

Když byl don Quijote na tomto místě svého zpěvu, jemuž naslou-
chali vévoda s vévodkyní, Altisidora i všichni zámečtí lidé, spustili
náhle z ochozu přímo nad oknem dona Quijota provaz, na němž
bylo uvázáno víc než sto zvonečků, a za nimi vysypali velký pytel
koček, které měly také uvázány kol krků menší zvonečky. Takový

byl rámus zvonečků a mňoukání koček, že vévodové sami, ač vymyslíli ten žert, byli překvapeni a odvážný don Quijote div neomdlel. Osud chtěl, aby dvě nebo tři kočky vnikly oknem pokoje a pobíhaly v něm tak, že se podobaly rádícímu zástupu ďáblů. Zhasily v pokoji hořící svíčky a hledaly, kudy by unikly. Potřásání provazem se zvonci nepřestávalo a většina obyvatelů zámku, nevědouce oč běží, čekala v napětí a údivu.

Don Quijote se zdvihl a uchopiv meč jal se bodat mříž, volaje hlasitě:

„Vari, zlí čarodějové! Vari, kouzelnická lůzo! Jsem don Quijote de la Mancha a proti mně nic nezmohou a nepořídí vaše zlobné úmysly.“

A obraceje se po kočkách, které se honily pokojem, bodal po nich; utekly k mříži a tudy prchly až na jednu, jež přivedena do úzkých ranami dona Quijota, vskočila mu do tváře a zaťala se mu do nosu drápy i zuby, takže don Quijote dal se z bolesti do křiku, jak jen mohl. Vévoda i vévodkyně, slyšíce to a vědouce, oč asi běží, velmi rychle přiběhli do jeho pokoje a otevřevše hlavním klíčem spatřili ubohého rytíře namáhat se ze všech sil strhnout kočku z obličej. Vstoupili se světlem a uviděli nerovný boj. Vévoda se měl ku pomoci, ale don Quijote křičel:

„Nechte mi jej! Zůstavte mne samotna proti tomu ďáblu, tomu čaroději, tomu kouzelníku! Já jej naučím, kdo je don Quijote de la Mancha.“

Ale kočka se nestarala o hrozby, prskala a škrábala. Konečně mu ji vévoda odtrhl a vyhodil mříž. Don Quijote zůstal s podrápanou tváří a pohmožděným nosem, ale přes to velmi rozhněván, že ho nenechali dokončit bitvu, již započal s tím ničemným čarodějem.

Dali přinést třezalkového oleje a sama Altisidora mu obvázala sněžnými rukama všechna zraněná místa a při tom mu tiše řekla:

„Všechna tato neštěstí tě pronásledují, zatvrzelý rytíři, za hřích tvé krutosti a tvrdohlavosti. A dejž Bůh, aby tvůj zbrojnoš Sancho zapomněl se bičovat, aby nikdy nevyšla ze zakletí ta tvoje milovaná

Dulcinea, aby ses s ní nepotěšil, ani s ní nevešel v manželské lože, alespoň pokud budu živa já, jež tě zbožňuji.“

Na to vše don Quijote neodpověděl slovem, ale hluboce vzdychl; pak se natáhl na postel, děkuje vévodům za pomoc, ne snad že by byl měl strach z té kočičí, čarodějně a zvonivé lůzy, ale poněvadž si byl vědom, že mu přišli pomoci s dobrým úmyslem.

Vévodové jej nechali odpočívat a odešli, rozmrzeni špatným koncem žertu; neboť si nepomyslili, že to dobrodružství přijde donu Quijotovi tak draze: stálo ho pět dní pobytu v pokoji a na loži, kdež se mu přihodilo jiné dobrodružství, chutnější než předešlé. Ale dějepisec jeho nechce je vypravovat hned, ale běží za Sanchem Panzou, který si vedl velmi dbale a vtipně ve svém vladařství.

KAPITOLA XLVII.,

kde je pokračováno o tom, jak si vedl Sancho Panza ve svém vladaření.

Vypravuje historie, že ze soudní síně odvedli Sancha Panzu do skvostného paláce, kde ve velké síni bylo prostřeno ke královské a čisté hostině. Jakmile Sancho vstoupil, zazněla hudba a čtyři pážata nabídla mu vody na ruce, což Sancho velmi vážně přijal. Hudba ztichla, Sancho si sedl v čelo stolu, neboť jiného křesla a jiného příboru tu nebylo. Vedle něho se postavil člověk, z něhož se později vyklubal lékař, s hůlkou z velrybí kostice v ruce.

Zvedli nádherný a bílý ubrus, jímž bylo přikryto ovoce a mnoho talířů různých jídel. Člověk, který se zdál studentem, pomodlil se požehnání a páže přivázalo Sanchovi ubrousek s obrubou. Jiný, který konal službu prvního číšníka, posunul mísu s ovocem. Ale sotva si vladař ukousl, muž s hůlkou se jí dotkl mísy a ihned s neobyčejnou rychlostí byla odnesena. Ale číšník mu přinesl jinou, s dalším jídlem. Sancho se ho chystal okusit, ale dřív než se k němu dostal a je okusil, už se ho dotkla hůlka a páže je odklidilo stejně rychle jako ovoce. Sancho se nad tím pozastavil a hledě na všechny, ptal se, má-li se snad při onom jídle jíst jako při kejklířském představení.

„Nemá se jísti jinak, pane vladaři,“ odpověděl člověk s hůlkou, „než jak je zvykem a obyčejem na jiných ostrovech, kde jsou vladaři. Já jsem, pane, lékař a jsem na tomto ostrově vydržován, abych léčil jeho vladaře, i pečuji o jejich zdraví víc než o vlastní, studuje dnem i nocí a zkoumaje založení vladařovo, abych jej uzdravil v případě nemoci. A především bdím nad jeho obědy a večeřemi, nechávaje ho jísti to, co se mi zdá mu svědčit, a bera mu, o čem myslím, že škodí a kazí žaludek. Proto jsem rozkázal odnésti ovoce, neboť je příliš vlhké, a stejně i mísu s dalším jídlem, neboť bylo příliš teplé a obsahovalo mnoho koření, po němž roste žízeň; ten pak, kdo příliš pije, ničí a stravuje kapalnou podstatu těla, na níž závisí život.“

„Je-li tomu tak, tahle mísa pečených koroptví, které jsou, jak vidím, dobře připraveny, mi nijak neuškodí.“

Na to lékař:

„Z těch nepojí pan vladař, pokud budu živ!“

„Jak to?“ řekl Sancho.

Lékař odpověděl:

„Poněvadž náš učitel Hippokrates, polární hvězda a světlo Medicíny, dí v jednom svém aforismu: Omnis saturatio mala, perdricis autem pessima, to jest: Každé přesycení je zlé, ale koroptví nejhorší.“

„Má-li se to tak,“ pravil Sancho, „podívejte se, pane doktore, které z jídel na tomto stole mi nejvíc poslouží a nejméně uškodí, dejte mi z něho a nešťouchejte mi do něho hůlkou! Neboť, u života vladařova, kterého mi Bůh popřej, umírám hladem a brát mi jídlo, i když se to panu doktorovi nelíbí a ať říká cokoliv, znamená mi spíš života ukracovat než přidávat.“

„Máte pravdu, Milosti pane vladaři,“ na to lékař, „a tudíž se mi zdá, že Vaše Milost nesmí jísti z tamhleté králičí sekané, neboť to je nebezpečné jídlo. Z této telecí by se mohlo okusiti, kdyby nebyla pečená a s omáčkou; v tomto stavu však ne!“

I řekl Sancho:

„Tamhleta mísa trochu dál, co se z ní kouří, bude asi olla podrida, a protože v té jsou smíchány vždy věci nejrůznější, jistě v ní najdu něco, co mi zachutná i prospěje.“

„Absit,“ pravil lékař, „vzdal se nás, špatná myšlenko! Není na světě věci horšího druhu než olla podrida. Olly podridy jsou dobré pro kanovníky, školské rektory nebo pro sedláky na svatbě, ale pryč s nimi ze stolů vladařských, kam patří jen všecko nejlepší a jemné. Je to proto, že všude a kýmkoliv jsou nejvíce ceněny léky prosté a ne složité, neboť v prostých nemůže býti omylu, ale v složitých ano pro množství věcí, z nichž jsou složeny. Co podle mého názoru by měl nyní pan vladař pojísti, aby si zachoval a upevnil zdraví, je sto oplatků a pár jemných řízků z kdoule, které ustálí žaludek a pomohou trávení.“

Sancho slyše to opřel se o lenoch křesla, změřil si několikrát lékaře a vážným hlasem se ho zeptal, jak se jmenuje a kde studoval. Ten odpověděl:

„Jmenuji se, pane vladaři, doktor Petr Škrobenec z Aguera a pocházím z osady Tirteafuera⁸ mezi Caraculem a Almodóvarem del Campo, trochu napravo, a mám hodnost doktora univerzity v Osuně.“

Na to Sancho, celý vzteklý, odpověděl:

„Tak, pane doktore Petře Škrobenče z Aguera, které čert vezmi, rodáku z Tirteafuera, napravo, když jdeme z Caracuela do Almodóvaru, v Osuně vyštudovaný, klid' te se odtud, sic vezmu hůl, jako že slunce svítí, a vymlátím, počínaje vámi, všechny doktory z ostrova, nebo aspoň ty, o kterých poznám, že jsou hlupáci. Protože doktorům moudrým, zkušeným a rozumným se pokloním a budu je ctít za lidi boží. Ale opakuj, ať zmizí Petr Škrobenec, nebo chytну křeslo, na kterém sedím, a dám mu s ním do hlavy; a až se mne zeptají u dvora, omluvím se, že jsem posloužil Bohu a zabil špatného lékaře a veřejného kata. A teď mi dejte najíst, nebo si nechte vladařství, protože úřad, v kterém se člověk nenají, nestojí za zlost.“

Lékař se poděsil vida hněv vladařův a chtěl se uklidit ze síně, když vtom zazněla poštovská trubka na ulici a vrchní číšník přistoupiv k oknu vrátil se, řka:

„Přichází kurýr od pana vévody, nese jistě nějakou důležitou zprávu.“

Kurýr vstoupil zpocen a unaven a vytáhnuv ze záňadří složený list vložil jej do rukou vladařových. Sancho jej odevzdal správci a rozkázal mu přečíst adresu, jež zněla:

„Donu Sanchu Panzovi, vladaři ostrova Baratárie, do jeho vlastních nebo tajemníkových rukou.“

Sancho se na to zeptal:

„Kdo je tu mým tajemníkem?“

Jeden z přítomných odpověděl:

„Já, pane, neboť umím číst a psát a jsem Biskajec.“

„To ovšem,“ řekl Sancho, „byste mohl být tajemníkem třeba sama císaře. Otevřete list a podívejte se, co v něm stojí!“

8 Slovní hříčka; T. znamená: klid' se odtud. *Pozn. překladatele.*

Novopečený tajemník poslechl a seznámiv se s dopisem pravil, že běží o věc soukromou. Sancho rozkázal, aby byla síň vyprázdněna a aby zůstali jen správce a vrchní číšník; ostatní, i lékař, odešli. Potom tajemník přečetl tento dopis:

„Došlo mému sluchu, pane done Sancho Panzo, že nepřátelé moji a tohoto ostrova chtějí naň jedné noci podniknouti zuřivý útok. Je třeba bdít a míti se na pozoru, aby vás nepřekvapili. Také jsem se dozvěděl skrze bezpečné zvědy, že do osady přijdou čtyři přestrojení, aby vás zavraždili, neboť se bojí vaší bystrosti. Otevřete dobře oči a všímejte si, kdo s vámi přichází mluvit, a nejezte, co vám nabídnou. Budu se snažiti vám pomoci, dostanete-li se do nesnází, a veďte si ve všem, jak očekávám od vašeho rozumu.

Psáno zde, 16. srpna, o čtvrté ranní.

Váš přítel vévoda.“

Sancho byl ohromen i ostatní se tak tvářili; Sancho se obrátil k správci: „Čeho je potřebí nejdřív, a to hned, je vsadit do vězení doktora Škrobence. Neboť má-li mě někdo zabít, je to on, a to smrtí bídnu a nejhorsí, totiž hladem.“

„Také,“ řekl vrchní číšník, „myslím, aby Vaše Milost nejedla z toho, co je na stole, protože to nabídlly jeptišky, a jak se říká, za křížem se skrývá čert.“

„Neříkám, že ne,“ odpověděl Sancho, „a teď mi dejte kus chleba a čtyři libry hroznů, protože do těch se jed nedostane. Opravdu, bez jídla nevydržím, a máme-li být hotovi k bojům, které nám hrozí, musíme být řádně krmeni, protože žaludek nosí srdce, a ne srdce žaludek. Vy, tajemníku, odpovězte vévodovi, mému pánu, že se stane vše, co poroučí a jak to poroučí, bez chyby. Napište, že líbám ruce své paní vévodkyni a že ji prosím, aby nezapomněla poslat můj list a balík mé ženě Tereze Panzové, že mi tím prokáže velkou milost a já se vynasnažím sloužit jí, pokud mi síly stačí. A k tomu můžete

připojit, že líbám i ruku svému pánu donu Quijotovi de la Mancha, aby viděl, že nejsem nevděčník. Vy konečně, jakožto dobrý tajemník a dobrý Biskajec, můžete přidat, co si přejete a co je nejspíše vhod. A teď pryč s těmihle ubrusy a dejte mi jíst a já si poradím se všemi špehouny, vrahy a čarodějníky, co jich proti mně i ostrovu přijde.“

Vtom vstoupil panoš a řekl: „Je tu jakýsi žadatel z vesnice a chce mluvit s Vaší Milostí o věci prý velmi důležité.“

„To je divné,“ řekl Sancho, „s těmihle žadateli. Je možné, aby byli tak hloupí, že nevidí, že nemají chodit se svými žádostmi v podobnou chvíli? Cožpak my vladaři a soudcové nejsme lidi z masa a krve a nepotřebujeme mít klid, pokud nutnost žádá, či chtějí snad, abychom byli z mramoru? Bůh ví a na mou duši, že, potrvá-li má vláda (ale ona ne, jak se mi podobá), dám položit na lavici nejednoho žadatele. Teď řekněte tomu člověku, ať vejde! Ale všimněte si dřív, není-li to jeden ze špehounů nebo můj vrah!“

„Nikoliv, pane,“ odpovědělo páže, „je to nějaký blbeček, a ať mě mají za hloupého, není-li dobrý jako chléb.“

„Zbytečné obavy,“ pravil správce, „vždyť tu jsme všichni.“

„Bylo by možno,“ zeptal se Sancho číšníka, „abych teď, když tu není doktor Petr Škrobenec, snědl něco důkladného a podstatného, a třeba i kousek chleba s cibulí?“

„Večer u večeře si, Milosti, nahradíte, co chybělo u oběda, a budete spokojen a odškodněn,“ řekl číšník.

„Dej Bůh!“ odpověděl Sancho.

Vtom vešel sedlák slušného vzezření a na sto honů bylo vidět, že je poctivý a dobromyslný. První, co řekl, bylo:

„Kdo je ten pan vladař?“

„Kdo jiný,“ na to tajemník, „než kdo sedí v křesle?“

„Pokorně se mu tedy klaním,“ pravil sedlák. A pokleknuv žádal o ruku k políbení. Sancho odepřel a rozkázal mu zvednout se a pronést přání. Sedlák vstal a řekl:

„Já jsem, pane, sedlák a pocházím z Miguelturry, osady na dvě míle od Ciudad Real.“

„Začíná to už zas jako s Tirteafuerou,“ pravil Sancho; „mluvte, bratře! Mohu vám říci, že znám docela dobře Miguelturru a že není odtamtud daleko do naší vsi.“

„Je to tak, pane,“ pokračoval sedlák, „já jsem z milosrdenství božího ženat v klidu a pokoji podle svaté církve římskokatolické. Mám dva syny studenty, mladší bude už bakalářem, starší licenciátem. Jsem vdovcem, neboť žena mi umřela, či spíš mi ji zabil špatný lékař, který jí dal projímadlo, když byla těhotná: kdyby Bůh byl dovolil, aby dítě přišlo na svět a bylo chlapec, dal bych ho vystudovat doktorem, aby nezáviděl bratřím, bakaláři a licenciátovi.“

„To tedy,“ povídal Sancho, „kdyby vaše žena nebyla umřela, nebo kdyby ji byli nezabili, nebyl byste teď vdovcem.“

„Ne, pane, právě že ne,“ odpověděl sedlák.

„To jsme něco zvěděli,“ na to Sancho; „ale dál, bratře, teď je spíš čas ke spaní než k jednání.“

„Tak tedy,“ pokračoval sedlák, „můj syn, co má být bakalářem, se zamiloval v naší vesnici do děvčete, Clary Perleriny, dcery Ondřeje Perlerina, velmi bohatého sedláka. A to jméno Perlerino není rodné, ale nesou je, poněvadž všichni z toho rodu mají dnu⁹, ale místo Perláticos jim říkají trochu lépe Perlerinos. Mám-li říci pravdu, děvče je jako perla z východu a z pravé strany je jako polní květ; z levé tak ne, protože jí chybí oko, po neštovicích. A ač má i v tváři mnoho velkých důlků, ti, co jsou do ní zamilováni, říkají, že to nejsou důlky, ale hroby pro duše jejích milenců. Je tak čistotná, že aby si nezamazala obličej, nosí nos, jak se říká, vyhrnutý, že se zdá, jako by jí z tváře unikal; ale přitom je tuze hezká, protože má velká ústa, a kdyby jí v nich nechybělo deset nebo dvanáct zubů a stoliček, mohla by přijít mezi nejhezčí a ještě vyniknout. O rtech ani nemluvím, protože jsou tak jemné a něžné, že kdyby se mohly hoblovat, byla by z nich hoblovaček hromada; ale protože mají jinou barvu, než mají rty obyčejně, jsou jako zázračné, neboť jsou pruhovány modře, zeleně a fialově. Odpusťte mi, pane vladaři, že tak podrobně popisuji tu, která se nakonec má stát mou dcerou. Mám ji rád a líbí se mi.“

9 Perlático = nemocný dnou. Pozn. překladatele.

„Popisujte si, co chcete,“ řekl Sancho, „neboť já si popisy libuji, a kdybych byl obědval, nebylo by pro mne lepšího zákusku než vaše podobizna.“

„Tím mohu posloužit,“ odpověděl sedlák, „dostaneme se k němu, nejsme-li u něho ještě. Povídám, pane, že kdyby se mohla vypovědět její krása a urostlost, bylo by to k podivení. Ale není to možno, protože je pokřivlá a sražená a má kolena u nosu a při tom všem je vidět, že kdyby se mohla narovnat, vrážela by hlavou do stropu. A už by byla podala ruku k zasnoubení mému bakaláři, ale nemůže ji natáhnout, protože ji má zkroucenou, ale přec jen pěknou a dobře rostlou, s dlouhými a žlábkovanými nehty.“

„To je pěkné,“ řekl Sancho, „a dejte pozor, bratře, už jste ji vymaloval od hlavy k patě. A co si teď přejete? Rovnou k věci bez dlouhých okolků, zdržování a rozkladů!“

„Chtěl bych, pane,“ odpověděl sedlák, „aby mi Vaše Milost laskavě dala doporučující list pro otce dívčina s žádostí, aby se konaly ty svatby, poněvadž si jsme rovni v statcích pozemských i v darech přirozených. Protože, abych řekl pravdu, pane vladaři, můj syn je posedlý a není dne, aby ho třikrát nebo čtyřikrát netýrali zlí duchové. Jednou spadl do ohně a od té doby má obličej vrásčitý jako pergamen a oči trochu uslzené a vlhké. Ale povahu má andělskou, a kdyby sám do sebe nebušil a netloukl pěstmi, byl by učiněný blahoslavený.“

„Chcete ještě něco, člověče?“ zeptal se Sancho.

„Chtěl bych,“ řekl sedlák, „ale bojím se to říci; ale co, konečně, ať to ve mně neplesniví. Rád bych tedy, milostivý pane, abyste mi dal tři sta nebo šest set dukátů jako příspěvek na věno mého bakaláře, chci říci příspěvek na založení domácnosti, protože, konečně, mají žítí sami pro sebe, neodkázání na vrtochy obou otců.“

„Více nechcete už nic?“ pravil Sancho, „řekněte jen, bez bázně a strachu!“

„Už docela nic,“ na to sedlák.

Sotva to řekl, Sancho vyskočil, popadl křeslo, na kterém seděl, a zvolal:

„Sprostáku venkovský a protivný, nezmizíte-li ihned z mé přítomnosti, vsadím se, že vám tím křeslem rozbiji a rozmlátím hlavu! Kurví synu, cos popisoval sama čerta, v tuhle dobu na mne jdeš o šest set dukátů? Kde je mám vzít, smrade? A nač bych ti je dával, i kdybych je měl, lumpe a hlupáku? Co je mi do Miguelturry a do všech Perlerinů? Táhni, povídám, sic při životě vévody, svého pána, udělám, co jsem řekl! Ty jsi z Miguelturry, ale z pekla tě sem, darebáku, poslali mě pokoušet. Řekni mi, lotře, ještě nevládnou den a půl, a už chceš, abych měl šest set dukátů?“

Číšník dal znamení sedlákově, aby se vzdálil, a ten poslechl s hlavou sklopenou, a jak se zdálo, boje se, aby vladař nesplnil svou hrozbu: uměť velmi dobře svou úlohu.

Nechme však Sancha ve zlosti a mír buď okolo něho, vraťme se pak k donu Quijotovi, jehož jsme opustili s obvázaným obličejem, an si léčí kočičí rány, z nichž se neuzdravil po osm dní. Jednoho z těch dnů se mu přihodilo, co Cide Hamete míní vypravovat přesně a pravdivě, jako vůbec věci této historie, i když jsou sebenepatrnější.

KAPITOLA XLVIII.

o tom, co potkalo dona Quijota s paní Rodríguezovou, dueňou vévodkyně, a o jiných příhodách hodných zapsání a věčné paměti.

Nesmírně mrzut a smuten byl zraněný don Quijote, s obličejem zavázaným a poznamenaným, ne rukou boží, ale drápy kočičími – nešťestí to, jež s sebou přináší potulné rytířství. Po šest dní nevyšel mezi lidi a jedné z těch nocí, bdě v myšlenkách na svá nešťestí a na to, jak ho Altisidora pronásleduje, uslyšel, že někdo klíčem otvírá dveře jeho pokoje; pomyslel si, že zamilovaná dívka přichází překvapit jeho počestnost a přimět ho k zradě věrnosti, již měl zachovat Dulcinei z Tobosa.

„Ne,“ řekl přesvědčen o své domněnce a hlasem slyšitelným, „největší krása světa nedokáže, abych přestal zbožňovati tu, již jsem vryl a vtiskl do hloubi svého srdce a nejskrytějšího svého nitra, ať už jsi, paní moje, změněna v selku páchnoucí cibulí, ať v nymfu zlatého Taja, předoucí látky zlaté a hedvábné, a ať tě střeží Merlín nebo Montesínos kdekoliv. Neboť, buď si kdekoliv, jsi má, i já zůstanu tvůj, ať jsem kdekoliv.“

Tato slova dokončil a dveře se právě otevřely. Postavil se na postel, zabalen od hlavy k patě do žluté přikrývky, noční čepičku na hlavě, tvář a kníry obvázány: tvář pro poranění, kníry, aby se nerozcuchaly a neklesly. Takto vystrojen podobal se nejpodivnějšímu strašidlu, jaké si lze představit. Oči upřel na dveře, ale ač očekával, že se v nich objeví pokorná a pokořená Altisidora, spatřil vstoupit velmi ctihodnou dueňu, v bílém, vroubeném, dlouhém šatu, jenž ji jako plášť halil od hlavy k patě. V prstech levé ruky držela půl rozžaté svíčky a pravou si stínila, aby ji světlo nebilo do očí, krytých obrovskými brýlemi. Kráčela tiše našlapujíc a lehce. Don Quijote se na ni podíval ze své vyhlídky, a když viděl její úbor a uvědomil si její mlčení, myslil si, že to nějaká čarodějka nebo kouzelnice mu v tom ústroji přichází ublížit, a počal se spěšně křížovat.

Vidění se blížilo, a když bylo v polovici pokoje, zvedlo oči a vidělo spěch, s jakým se don Quijote znamená křížem: a jestliže on se bál postavy její, ona se poděsila jeho. Vidouc ho tak dlouhého a žlutého, v plachtě a obvazech, které ho znetvořovaly, vykřikla:

„Ježíši, copak to je?“ Leknutím jí vypadla svíčka z rukou; potmě se obrátila na útěk, ale strachem se zapletla do sukní a udeřila sebou na zem. Don Quijote poděšen jal se mluvit:

„Zaklínám tě, zjevení, či co jsi, abys mi řeklo, kdo jsi a co ode mne chceš. Jsi-li trpící duše, pověz mi, a já pro tebe učiním vše, co budu moci, neboť jsem katolický křesťan a rád prokazuji služby všem; proto jsem se i stal členem potulného rytířstva, jehož povinnosti se vztahují i na duše v očištění.“

Omráčená dueña slyšíc se zaklínat usoudila podle svého strachu na strach dona Quijota a odpověděla mu hlasem zkormouceným a tichým:

„Pane done Quijote, jste-li jím skutečně, nejsem strašidlo, ani přízrak, ani duše z očištěnce, jak si Vaše Milost asi myslila, ale paní Rodríguezová, čestná dueña paní vévodkyně, a přicházím za Vaší Milostí v potřebě, jaké Vaše Milost obyčejně odpomáhá.“

„Řekněte mi, paní Rodríguezová,“ řekl don Quijote, „nepřicházíte snad dělati prostřednici? Vězte v tom případě, že nejsem pro nikoho, dík nevyrovnatelné kráse mé paní Dulciney z Tobosa. Pravím zkrátka, paní Rodríguezová, že jestliže se uvarujete všech milostných nabídek a necháte je stranou, můžete si znovu rozsvítiti svíčku a vrátiti se a pojednáme o všem, co vám bude libo, krom, jak pravím, všech svůdnických předhůzek.“

„Já a dělat někomu posla, milý pane?“ odpověděla dueña. „Špatně mě znáte, Milosti. Ještě nejsem tak stará, abych si začínala s takovým dětinstvím, neboť, chvála Bohu, duše mi ještě drží v těle a všechny mé zuby a stoličky v ústech, až na pár, o které jsem přišla v horečkách, zde v Aragoně tak častých. Ale počkejte, Milosti, trochu! Půjdu si rozsvítit svíčku a vrátím se hned svěřit vám své starosti jakožto lékaři všech bolestí na světě.“

A nečekajíc na odpověď vyšla z pokoje, kde zůstal don Quijote uklidněn, zamyšlen a čekaje. Ale hned ho napadlo tisíc myšlenek o tom novém dobrodružství a zdálo se mu, že špatně učinil a hůře ještě uvážil, vydal-li se takto v nebezpečí, že poruší věrnost slíbenou své dámě; říkal si:

„Kdo ví, zda ďábel, který je chytrý a obratný, nebude mě nyní chtít oklamati dueňou, nedovedl-li toho císařovny, královnami, vévodkyněmi, markýzami a hraběnkami? Slyšel jsem mnohokrát a od lidí rozumných, že může-li, nastrčí nám raději ohavu než krasavici. Kdo ví, zda tato samota, příležitost a ticho neprobudí mé spící touhy a nezpůsobí, že na sklonku let padne ten, jenž nikdy neklopýtl? V podobných případech je lépe uprchnouti než sváděti bitvy. Ale já asi nejsem při zdravém rozumu, myslím-li si a vyslovuji-li podobné nesmysly. Vždyť není možno, aby taková dueňa v bílém šátku, široká a brýlatá, mohla probuditi smyslounou choutku třeba i v hrudi nezkaženější? Cožpak je snad vůbec na světě dueňa s pěkným tělem? Je snad vůbec na světě dueňa, jež by nebyla drzá, neužitečná k lidské rozkoši! Ó, jak měla pravdu ona paní, o které se vypráví, že měla dvě vycpané dueni s brýlemi i poduškami v čele své přijímací místnosti, jako by pracovaly, a ty figury jí stejně sloužily k zachování přísnosti síně její jako dueni skutečné.“

Přítom vstal z postele, aby zavřel dveře a zamezil paní Rodríguezové vstup. Ale když již zavíral, vrátila se paní Rodríguezová s rozžatou svíčkou a spatřivši dona Quijota zblízka, zahaleného v příkrývku, s obvazy a noční čepicí, poděsila se znovu a ustoupivši o dva kroky řekla:

„Jsem bezpečna, pane rytíři? Nepokládám za znamení velké počestnosti, že jste vstal z postele.“

„Já mám podobnou otázku, paní,“ odpověděl don Quijote; „ptám se tedy, jsem-li v bezpečí, že nebudu napaden a znásilněn?“

„Od koho, pane rytíři, a koho se to ptáte po tom bezpečí?“ odvětila dueňa.

„Od vás a vás se ptám,“ na to don Quijote, „protože ani já nejsem z mramoru, ani vy z bronzu, ani není deset ráno, ale půlnoc a ještě

něco – myslím, že jsme v pokoji osamělejším a tajnějším, než byla jeskyně, kde zrádný a smělý Eneáš miloval krásnou a soucitnou Didonu. Ale podejte mi ruku, paní, a já nechci další záruky krom své vlastní zdrženlivosti a počestnosti a té, již mi poskytuje váš úctyhodný šat.“

Při tom políbil svou pravici a uchopil její, již mu podala s touže ceremonií. Zde Cide Hamete v závorce praví, že by při Mahomedovi dal lepší ze svých dvou pláštů za to, kdyby viděl, jak ti dva jdou ruku v ruce od dveří k posteli.

Konečně don Quijote vlezl do postele a paní Rodríguezová si sedla do křesla, stranou postele, nechávajíc si brýle i držíc dále svíčku. Don Quijote se skrčil a celý zakryl, nechávaje volný jen obličej. Když se oba uhníždili, don Quijote přerušil mlčení:

„Nyní, paní Rodríguezová, si můžeme uleviti a vylíti vše, co máte v svém starostlivém srdci a ztrápeném nitru. Budu naslouchati cudným sluchem a pomohu vám soucitně.“

„Doufám,“ odpověděla dueña, „neboť od osoby tak ušlechtilé a milé, jako je Vaše Milost, nebylo lze očekávat jinou než tuto křesťanskou odpověď. Je tomu tedy tak, pane done Quijote, že ač mě vidíte sedět v tomto křesle, uprostřed království aragonského a v šatu dueni zubožené a opovrhované, jsem přece z Ovidia v Asturii a z rodu spřízněného s nejlepšími v kraji. Ale můj zlý osud a nedbalost mých rodičů, kteří předčasně zchudli, aniž věděli jak, mě zanesly ke dvoru, do Madridu, kde mi rodiče, aby měli pokoj a zamezili horší, našli službu u vznešené dámy; a vězte, Milosti, že v paličkování a bílé práci žádná se mi po celý život nemohla postavit. Rodiče mě nechali ve službě a vrátili se domů a odtamtud brzo odešli, asi do nebe, neboť byli dobrými katolickými křesťany. Osířela jsem a zůstala jsem odkázána na bídny plat a skrovné dary, jichž se takovým služebným v paláci dostává. A v tu dobu, aniž jsem se o to přičinila, zamiloval se do mne podkoní z toho domu, už v letech, vousatý a statný, a krom toho rytířský jako král, neboť byl z hor. Nemilovali jsme se tak tajně, aby se toho nedozvěděla má paní, a ta k zamezení řečí a klepů nás v klidu a pokoji sezdala podle naší

svaté matky katolické církve římské; z toho manželství se narodila dceruška, která měla znovu zabít mé štěstí, měla-li jsem jaké. Nezemřela jsem sic při porodu, neboť byl včas a zdařil se, ale brzo potom zemřel můj manžel z jakéhos leknutí: kdybych nyní měla kdy vám o tom povědět, vím, že byste se, Milosti, podivil.“

Při tom počala něžně štkáti pravíc:

„Odpusťte mi, Milosti pane done Quijote! Nemohu si pomoci, ale jakmile si vzpomenu na nešťastného svého muže, derou se mi slzy do očí. Ví Bůh, jak důstojně zvedal mou paní na plece mocného mezka černého jako smola! Tenkrát totiž nebyly zvykem kočáry a nosítka jako prý dnes a dámy jezdily za svými podkoními. Tohle vám však aspoň musím povědět, aby byla patrna zdvořilost a přesnost mého dobrého manžela: když vjel do ulice Svatojakubské v Madridu, která je trochu úzká, vyjížděl z ní právě dvorní sudí a před ním dva strážníci, a jakmile jej můj dobrý podkoní spatřil, obrátil mezka, dávaje najevo, že se vrátí s ním. Moje paní, která seděla na mezku za ním, mu pošeptala:

„Co děláte, nešťastníku, což nevidíte, že jedu tímto směrem?“

Sudí, zdvořilý, zadržel otěži koně, řka:

„Jed'te dále, pane, svým směrem, neboť jsem to já, jenž je povinen doprovodit paní doňu Casildu (tak se jmenovala má paní).“

Můj manžel nicméně ještě usiloval, s čepicí v ruce, o to vyprovodit sudího. Vidouc to má paní, plna zlosti a hněvu, vytáhla z pouzdra tlustý špendlík nebo myslím šídlo a vrazila mu jej do kyčle, až můj manžel vykřikl a nahnul se tak, že spadl na zem i s paní. Její dva sluhové přiběhli ji sebrat a stejně i sudí a strážníci, pozdvihla se celá Brána guadalajarská, totiž ti povaleči okolo ní: moje paní přišla domů pěšky a můj manžel běžel k lazebníkovi, řka, že má vnitřnosti skrz naskrz probodené. Pověst o dvornosti manželově se tak roznesla, že za ním běhali i kluci po ulicích. Ale z téhož důvodu – a že byl také trochu krátkozraký – moje paní ho propustila ze služby a já si u sebe myslím, že z bolesti nad tím nepochybně zemřel.

Ovdověla jsem, v nedostatku a majíc na starosti dceru, která krásněla jako mořská pěna. Konečně, poněvadž jsem byla švadle-

na vyhlášená, paní vévodkyně, právě provdaná za pana vévodu, mě ráčila přivést s sebou sem, do království aragonského, a stejně i mou dceru, která den ode dne rostla a s ní i její půvab: zpívá jako skřivánek, je rychlá jako myšlenka, tančí jako blázen, píše a čte jako učitel a počítá jako lakomec. O její čistotě ani nemluví, protože plynoucí voda není čistší. A nyní je jí, jestliže si dobře vzpomínám, šestnáct let, pět měsíců a tři dny, na dnu nesejde. Konečně se do toho mého děvčete zamiloval syn velmi bohatého sedláka z jedné vsi pana vévody nedaleko odtud. Zkrátka, poznali se, nevím ani jak, a on pod slibem manželství svedl mou dceru a nechce si jí vzít. Pan vévoda, ačkoliv to ví, neboť jsem si mu stěžovala ne jednou, ale mnohokrát, a žádala ho o rozkaz, aby se ten sedlák s mou dcerou oženil, dělá hluchého a sotva mě vyslechne: otec svůdcův je totiž velmi bohat, půjčuje mu peníze a ručí zaň občas, a proto ho nechce nijak pohněvat, ani mu způsobit nepříjemnost. Chtěla bych tedy, pane můj, aby Vaše Milost na sebe vzala nápravu té křivdy buď prosbou, buď zbraní, neboť všichni lidé tvrdí, že jste přišel na svět, jen abyste napravoval křivdy, odčiňoval bezpráví a chránil ubohé. A pomněte, Milosti, na sirobu mé dcery, její ušlechtilost, mládí a všechny dobré vlastnosti, které má, jak jsem řekla. U Boha a mého svědomí, ze všech dívek, co má moje paní, žádná jí nesahá ani po paty a ta, co jí říkají Altisidora a kterou mají za nejodvážnější a nejhezčí, je za mou dcerou ještě na dvě míle. Neboť vezte, milostivý pane, že není všechno zlato, co se třpytí: ta Altisidora je spíš domýšlivá než krásná a spíš rozpustilá než zdrženlivá a při tom ani ne moc zdravá: má dech nějaký silný, že vedle ní nelze chvílku vydržet. A to ještě paní vévodkyně..., ale raději mlčet, říká se, že i stěny mají uši.“

„Co je s paní vévodkyní, přisámbohu, paní Rodríguezová?“ zeptal se don Quijote.

„Když mě tímhle zaklínáte,“ odpověděla dueña, „musím odpovédět na vaši otázku popravdě. Podívejte se, pane done Quijote, na krásu paní vévodkyně, na pleť tváře, jež se podobá hladkému a lesklému meči, na ty líce jako krev a mléko, v jedné slunce, v druhé měsíc, a na tu jarost, se kterou kráčí po zemi, jako by jí pohrdala:

zdalipak nevypadá, jako by vnášela zdraví, kam vkročí? Nuže, vezte, Milosti, že za to má děkovat především Bohu a pak dvěma vředům, které má na nohou, jimiž odtéká veškerá špatná vlhkost, jíž je podle lékařů plna.“

„Panno Maria,“ řekl don Quijote, „je možno, aby paní vévodkyně měla takové vytékající boláky? Tomu bych nevěřil, kdybych to slyšel i od mnichů bosáků, ale poněvadž to praví paní Rodríguezová, bude to tak. Ale z těch vředů a na takovém místě jistě nevytéká vlhkost, ale tekutá ambra. Opravdu, teď jsem uvěřil, že dělají-li se vředy, je to důležité pro zdraví.“

Sotva tu větu don Quijote dořekl, dveře pokoje byly mocným úderem otevřeny, úlekem z té rány paní Rodríguezové vypadla svíčka z ruky a v pokoji nastala tma jako v tlamě vlčí, jak se říká. Pak ucítila ubohá dueña, že ji chopily za chřtán dvě ruce tak silně, že jí nedovolovaly ani vzdychnout, a že jí jakási druhá osoba velmi obratně a bez hlásku zvedá sukně a něčím jako pantoflem počíná vyplácet, že by se kámen ustrnul. A ač don Quijote skutečně trnul, nehýbal se z postele, nevěda, co se děje, a čekal tiše a mlčky, ba strachoval se, aby se i jemu nedostalo výplaty. A nebylo to nadarmo, neboť když mlčenliví kati ztloukli dueňu (jež se neodvážila naříkat), chopili se dona Quijota, vybalili ho z plachty a přikrývky a poštipali ho tolik a tak citelně, že se nemohl přemoci a bránil se pěstmi; vše to se zběhlo za podivuhodného mlčení.

Bitva trvala asi půl hodiny. Strašidla odešla, paní Rodríguezová si shrnula sukně a bědujíc nad svým neštěstím odešla ze dveří beze slova donu Quijotovi. Ten, bolavý a uštípaný, zahanben a zamyšlen, zůstal o samotě, kde ho i my zanecháme přemýšlet, kdo byl hanebný čarodějník, jenž ho tak zvedl. I to se zví časem. Ale Sancho Panza nás volá a pořádek naší historie si toho žádá.

KAPITOLA XLIX.

o tom, co se stalo Sanchu Panzovi při toulce ostrovem.

Zůstavili jsme velkého vladaře rozzlobeného a hněvivého z povídavého a lstivého sedláka, který si z návodu správce navedeného vévodou tropil ze Sancha žerty; ale ten se nedal nikomu, ač byl jen drsný a nevzdělaný prosták, a řekl všem přítomným i doktoru Petru Škrobencovi, jenž jakmile bylo odbaveno osobní vévodovo psaní, vrátil se hned do síně:

„Ted' opravdu chápu, že soudci a vladaři musí nebo mají být ze železa, aby necítili dotěrnost žadatelů, kteří v každou hodinu a v každý čas chtějí být slyšeni a vyslyšeni a starají se jen o svou záležitost nedbajíce ničeho jiného. A jestliže je ubohý soudce nevyslechne a oslyší, buď že nemůže, buď že není právě hodina vyhrazená slyšení, proklínají ho a reptají, hledají na něm špatnosti a i pomlouvají jeho rod. Hloupý, nesvědomitý žadatel, nespěchej tolik, počkej, až na tebe dojde, a dbej doby vyhrazené jednání, nechod' v čas jídla ani v čas spánku, neboť soudcové jsou z masa a kostí a musí dopřát přírodě, oč právem žádá; to ovšem neplatí o mně, který nedávám své přírodě ani najíst dík panu doktoru Petru Škrobenci z Tirteafuery, zde přítomnému, jenž chce, abych umřel hladu, a tvrdí, že tato smrt je životem, a kéž Bůh dá takový život jemu a jemu podobným, totiž špatným lékařům, neboť dobří zaslouží palmu a vavříin.“

Všichni, kdo znali Sancha Panzu, byli udiveni slyšíce jej mluvit tak vkusně a nevěděli, čemu to přičíst, leda tomu, že hodnosti a důležitá posláním buď rozum bystří, buď jej ohlupují. Nakonec mu doktor Petr Škrobenec z Aguera a Tirteafuery slíbil večeři před nocí, ač se to přičilo všem aforismům Hippokratovým. Vladař se upokojil a čekal velmi toužebně na večer a hodinu k jídlu; ač se mu zdálo, že čas stojí a nehýbá se z místa, přece přišla chvíle vytoužená, kdy mu dali k večeři sekané hovězí s cibulí a vařené nožky z telete už nemladého. Dal se do všeho s větší chutí, než kdyby byl dostal milánské jeřáby, římské bažanty, moronské koroptve nebo husy z Lavajos, a za jídla řekl obrátiv se k doktorovi:

„Hled'te, pane doktore, od nynějška se nestarejte shánět pro mne k jídlu lahůdky a jemnosti, poněvadž to by vyvrátilo můj žaludek z jeho kolejí, protože je zvyklý na kozí, hovězí, uzené, solené, řepu a cibuli; dají-li mu náhodou nějaké pochoutky, přijímá je s nechutí a někdy i s ošklivostí. Vrchní číšník mi může přinést to, čemu říkají ollas podridas, to voní tím líp, čím je to starší, a může mi tam zamíchat a přidat, co chce, jen když to bude k jídlu; já se mu odvděčím a zaplatím mu jednou. A ať si nikdo ze mne netropí šašky, protože bud' jsme, nebo nejsme: žijme všichni a jezme v dobré shodě a míru, neboť vychází-li slunce z boží vůle, vychází pro všechny. Budu vládnout tomuto ostrovu na prospěch práva a bez úplatků a každý ať má oči otevřené a dá si na sebe pozor, neboť vám pravím, že čert nespí, a budu-li jen mít příležitost, uhlídáte divy. Buďte z medu a mouchy vás snědí.“

„Zajisté, pane vladaři,“ řekl vrchní číšník, „máte mnoho pravdy, co jste řekl, a já vám nabízím jménem všech obyvatel tohoto ostrova službu přesnou, lásku a dobrou vůli, neboť mírný způsob vlády, který ve svých zásadách Vaše Milost nastínila, nedovolí jim konat nebo myslit něco na úkor Vaší Milosti.“

„Věřím tomu,“ odpověděl Sancho, „a byli by hlupáci, kdyby konali nebo myslili něco jiného. A opakuji, aby se dbalo na výživu mou i výživu mého osla, na čemž v tomto případě nejvíce záleží, a až přijde hodina, vyjedeme na obhlídku. Je totiž mým úmyslem vyčistiti tento ostrov od všeho neřádu a tuláků a lidí lenošivých a špatných. Vězte, přátelé, že tuláci a lenoši jsou ve státu jako trubci v úlech, kteří jedí med tvořený včelami dělnicemi. Mám v úmyslu podporovat sedláky, zachovávatí výsady šlechtické, odměňovat ctnostné a zvláště ctít náboženství a čest kněžstva. Co se vám zdá, přátelé? Říkám něco kloudného, nebo to nemám v hlavě v pořádku?“

„Vaše Milost mluví tak,“ řekl správce, „že jsem udiven, jak člověk bez studií jako vy, Milosti, neboť, myslím, jste nestudoval vůbec, může říci tolik věcí plných moudrosti a důvtipu, tak přesahujících vše, co od vašeho rozumu očekávali ti, co nás sem poslali, i my, kteří

jsme sem přišli. Každý den lze vidět na světě nové věci: žerty se mění v pravdu a posměváčkové jsou sami uváděni v posměch.“

Přišla noc a vladař povečeřel s dovolením pana doktora Škrobence. Vstali k obchůzce; Sancho vyšel se správcem, tajemníkem a vrchním číšníkem, kronikářem, jenž měl zaznamenávat jeho skutky, strážníky, a písaři a bylo jich na půl setniny. Sancho kráčel uprostřed se svou holí a radost bylo naň pohledět.

Prošedše několika málo ulicemi osady uslyšeli třesk nožů a příběhnuvše spatřili zápasit dva muže o samotě; ti, když viděli blížít se spravedlnost, ustali a jeden pravil:

„Ve jménu Boha a krále! Jak je možno trpět, aby v osadě této veřejně loupili a přepadávali na samé ulici?“

„Uklidněte se, výborný muži,“ řekl Sancho, „a povězte mi, co je důvodem tohoto nesváru! Neboť já jsem vladař!“

Druhý ze soků pravil:

„Pane vladaři, poučím vás stručně. Vězte, Milosti, že tento nešlechtník právě vyhrál v této herně naproti přes tisíc realů, Bůh ví jak. Byl jsem přítomen a rozhodl jsem nejednu pochybnou sázku v jeho prospěch proti hlasu svého svědomí; sebral se s výhrou, a kdežto jsem čekal, že mi dá alespoň nějaký ten tolar, jak je zvykem a obyčejem dávat významným lidem jako já, kteří pomáháme v dobrých i zlých případech, odporujeme nešlechtnosti a bráníme sporům, on zastrčil peníze a odešel z domu. Šel jsem v zlosti za ním a slušně i zdvořile jsem ho požádal aspoň o osm realů, neboť vězte, že jsem čestný muž a nemám ani zaměstnání, ani důchodu, neboť moji rodiče mne nic nenaučili a nic mi nezanechali. Ničema, nad nějž Cacus nebyl větším zlodějem a Andradilla větším podvodníkem, nechtěl mi dát víc než čtyři realy. Pohleďte, Milosti pane vladaři, na tu nestoudnost a nesvědomitost! Však, věru, kdyby Vaše Milost nebyla přišla, vypáčil bych mu ze chřtánu tu výhru a poznal by, zač je toho loket.“

„Co tomu říkáte?“ ptal se Sancho.

Druhý odpověděl, že jeho protivník mluví pravdu a že mu nechtěl dát víc než čtyři realy, protože mu je dává často; že ti, kteří chtějí

brát zadarmo, mají být skromní a s veselou tváří vzít, co se jim dává, nedávat se do sporu s výherci, leč by věděli jistě, že jsou podvodníky a že jejich výhra je falešnou výhrou; a že není lepšího znamení, že on je poctivec a ne zloděj, než jeho odmítnutí druhého obdarovat: vždycky totiž podvodníci jsou poplatni zevlounům, kteří je znají.

„Tak jest,“ pravil soudce, „uvažte, Milosti pane vladaři, co se má stát s těmito dvěma muži.“

„Toto,“ odvětil Sancho: „vy, výherce, poctivý či nepoctivý či jinaký, dejte okamžitě tomuto útočníkovi sto realů a mimoto musíte vyplatit třicet pro chudé vězně; a vy, jenž nemáte zaměstnání ani důchodu, vezměte ihned těch sto realů a do noci a dne opusťte tento ostrov na deset let, sice je, přestoupíte-li zákaz, strávíte na onom světě, neboť vás já, či spíše kat z mého rozkazu pověsí. A nikdo mi neodporuj, sic ho pohladím svou rukou.“

První vytáhl peníze, druhý je přijal, jeden opustil ostrov a druhý odešel domů a vladař řekl:

„Nezmohu nic, nezruším-li tyto herny; neboť mi je zjevno, že velmi škodí.“

„Tuhle aspoň,“ pravil jeden z písařů, „Vaše Milost nebude moci zrušit, poněvadž ji drží mocná osoba a bez srovnání v ní za rok prohrává víc, než vytěží z karet. Proti jiným hernám menšího rozsahu Vaše Milost bude moci projevit svou moc, neboť ty jsou škodlivější a kryjí více hanebností. V podnicích významných rytířů a pánů se pověstní podvodníci neodvážejí užívat svých lstí. Poněvadž pak hráčská neřest se stala obecným zvykem, je lépe, aby se hrálo v podnicích lidí významných než v domě nějakého řemeslníka, kde zdrží nešťastníka přes půlnoc a odřou ho zaživa.“

„Vskutku, písaři,“ řekl Sancho, „vím, že o tom by se dalo mnoho povídat.“

Zatím přišel strážník vleka jakéhos mladíka a pravil:

„Pane vladaři, tento hoch šel směrem k nám, a jakmile poznal lidi od soudu, obrátil se a dal se na útěk jako daněk. To je znamení, že asi něco provedl. Pustil jsem se za ním, a kdyby byl neklopýtl a neupadl, rozhodně bych ho byl nedohonil.“

„Pročs utíkal, člověče?“ ptal se Sancho.

Hoch odpověděl:

„Pane, abych se vyhnul dlouhému vyptávání, jež soudci vedou.“

„Jakého jsi řemesla?“

„Tkadlec.“

„A co tkáš?“

„Bodáky na kopí, s dovolením Vaší Milosti.“

„Jste tedy vtipálek? Chlubíte se žertíky? Dobře! A kam jste nyní šel?“

„Pane, nadýchat se vzduchu.“

„A kde se lze nadýchat vzduchu na tomto ostrově?“

„Tam, kde vane.“

„Dobrá: odpovídáte velmi vhod a jste chytrý, mladíče; ale pomyslete, že vzduch jsem já, já vám zafučím do plachet a zanesu vás do vězení. Chopte se ho, hola, a odved'te! Však já to zařídím, aby se dnes v noci vyspal bez vzduchu.“

„Bůh ví,“ řekl hoch, „Vaše Milost mě asi stejně pošle vyspat do vězení, jako mě učiní králem.“

„A proč bych tě neposlal vyspat do vězení?“ odpověděl Sancho, „nemám moc, abych tě sebral a uvěznil, kdykoliv budu chtít?“

„Ať má Vaše Milost sebevětší moc,“ řekl mladík, „nestačí to, abyste mě poslal spát do vězení.“

„Jak to, že ne?“ na to Sancho; „hned ho odved'te, ať uvidí na vlastní oči svůj omyl, a třebaš by sebevíc chtěl profous být k němu ze zisku milostiv: uložím mu dva tisíce dukátů pokuty, nechá-li tě z vězení na krok.“

„To všechno je k smíchu,“ odpověděl mladík, „celý svět nedokáže, abych se vyspal v žaláři.“

„Řekni mi, ďáble,“ pravil Sancho, „máš snad nějakého anděla, aby ti pomohl a vyprostil tě z pout, do nichž tě míním vsadit?“

„Ale, pane vladaři,“ odvětil hoch vtipně, „bud'me rozumní a mluvm k věci. Dejme tomu, Milosti, že mě dáte odvést do vězení, že mě tam vsadí do želez a vstrčí do kobky a pohrozí profousovi těžkými tresty, nechá-li mě uniknout, a on že splní rozkazy; přes to všechno,

nebudu-li chtít spát a zůstanu-li vzhůru celou noc bez oka zamhouření, dokáže snad Vaše Milost se vši svou mocí, abych se ve vězení vyspal, nebudu-li chtít?“

„To věru ne,“ řekl tajemník, „ten člověk dokázal svou.“

„Tak tedy,“ pravil Sancho, „odpíral byste spát jen z důvodu své vůle a ne, abyste se mi protivil?“

„Ne, pane,“ řekl mladík, „na to jsem ani nepomyslel.“

„Tak běžte s Bohem,“ řekl Sancho, „a vyspěte se doma a Bůh vám dej pěkný sen, neboť já vás oň nechci připravit. Ale radím vám, abyste si od nynějška netropil šašky ze spravedlnosti, sic padnete na nějakou, která vám ty šašky omastí.“

Mladík odešel a vladař pokračoval v obchůzce a brzo přišli dva strážníci vedouce nějakého muže:

„Pane vladaři, tento, jak se zdá, mužský, není vlastně mužský, ale žena – a to ne špatná – přestrojená za muže.“

Přistrčili jí k tváři dvě nebo tři svítilny a v jejich záři objevili ženský obličej, podle podoby asi šestnáctiletý nebo o něco víc, s vlasy zachycenými v sítku ze zlata a zeleného hedvábí; líc její byla hezká jako tisíc perel. Prohlédli si ji od shora až dolů a uzřeli, že má růžové, hedvábné punčochy s tkaničkami z bílého taftu a třapci ze zlata a perel, zelené kalhoty ze zlatem tkaného sukna a kabát podobný, pod ním však život z nejjemnějšího sukna, zlatobílý; střevíce její byly bílé a mužské a meče neměla, ale drahocennou dýku, a na prstech mnoho vzácných prstenů. Zkrátka všem se ta dívka líbila, nikdo ji však ze všech diváků neznal a místní rodáci řekli, že nemohou uhodnout, kdo je; nejvíc byli udiveni ti, co věděli o žertech, které mají Sancha potkat, neboť tato příhoda a tento objev staly se bez nich, i čekali tedy v pochybnostech, co z toho vyjde.

Sancho byl omráčen krásou dívčinou a tázal se jí, kdo je, kam jde a co ji přimělo vzít na sebe onen šat. Ona, oči sklopeny na zem, v počestném studu odpověděla:

„Nemohu, pane, říci tak veřejně to, co jsem si tolik přála ukrýt. Chci, aby bylo zjevno jedno: nejsem zloděj, ani zločinec, ale nešťast-

ná dívka, již žárlivost přinutila porušit slušnost, jež náleží počestnosti.“

Slyše to správce pravil Sanchovi:

„Pane vladaři, vzdalte přítomné, ať ta dáma bez rozpaků může říci, co si přeje.“

Vladař dal příslušný rozkaz, všichni odstoupili vyjma správce, vrchního číšníka a tajemníka.

Když zůstali o samotě, dívka pokračovala:

„Já, pánové, jsem dcera Petra Péreza Mazorcy, jenž má pronajato vinařství v tomto městě a často k nám přichází.“

„To nemá smyslu, paní,“ odpověděl správce, „já znám velmi dobře Petra Péreza a vím, že nemá vůbec dětí, ani syna, ani dcery; mimoto říkáte, že je to váš otec, a při tom přidáváte, že k vám často přichází.“

„Já jsem si toho také všiml,“ pravil Sancho.

„Jsem tak popletena, pánové, že nevím, co říkám,“ odpověděla dívka; „pravda je ta, že jsem dcerou Diega z Llany, kterého jistě všichni znáte.“

„Ani to nemá smyslu,“ odvětil správce, „znám i Diega z Llany, vím, že je významným a bohatým šlechticem, že má syna a dceru a že od té doby, co ovdověl, nikdo z celé této osady nemůže říci, že spatřil tvář jeho dcery; drží ji v takovém uzavření, že nedovolí ani slunci, aby ji zhlédlo. Při tom všem se říká, že je nesmírně hezká.“

„To je pravda,“ odpověděla dívka, „a tou dcerou jsem já; lže-li či ne pověst o mé kráse, jste už, pánové, poznali, neboť jste mě spatřili.“

Při tom se dala do tklivého pláče; vida to tajemník řekl tiše do ucha vrchnímu číšníkovi: „Beze vší pochyby se ubohému děvčeti stalo něco vážného, když se v takovém šatě a v takovou hodinu přes svůj původ toulá mimo domov.“

„To je jisté,“ zněla odpověď číšníkova, „tím spíše, že její slzy potvrzují to podezření.“

Sancho ji potěšil nejlepšími důvody, jež byly v jeho moci, a požádal ji, aby jim beze strachu řekla, co ji potkalo: všichni se prý budou snažit upřímně a všemi možnými způsoby jí pomoci.

„Tedy, pánové,“ odpověděla, „můj otec mě držel zavřenu po deset let, neboť deset let je již matka v zemi. Doma se slouží mše v bohaté oratoři a já po celou tu dobu nepoznala leč na nebi slunce za dne a měsíc a hvězdy v noci, nevím však, co jsou ulice, náměstí a chrámy, ba ani co jsou lidi krom mého otce, bratra a Petra Péreza, nájemce, který k nám pravidelně přicházel, a proto mě napadlo říci, že je mým otcem, abych nemusila jmenovat pravého. Toto věznění a zákaz vycházet z domu, třebas jen do kostela, mě po mnoho dnů a měsíců už velmi trápí; toužila jsem poznat svět, nebo alespoň místo, kde jsem se narodila, a zdálo se mi, že se tato touha nepřičí slušnosti, jakou mají dívky z předních rodin zachovávat. Když jsem slyšela, že se pořádají býčí zápasy, metání oštěpů a divadelní představení, ptávala jsem se svého bratra, o rok mladšího, co je to za věci a co je mnoho jiného, co jsem neviděla; on mi to líčil, jak nejlépe uměl. Vše rozdmýchovalo ve mně tím více touhu vidět. Konečně, abych skončila vyprávění o své zkáze, požádala jsem a poprosila svého bratra, oč jsem ještě nikdy nežádala a neprosila...“

A znovu se dala do pláče. Správce jí řekl:

„Pokračujte, milostivá dámo, a dopovězte nám, co se vám přihodilo, neboť vaše slova a vaše slzy vzbudily u nás všech zvědavost.“

„Málo mi už zbývá dopověděti,“ odpověděla dívka, „ale mnoho slz k pláči, poněvadž špatné touhy nemohou mít jiné následky než rovněž špatné.“

Krása dívčina zasáhla duši vrchního číšníka, i zvedl znovu svou svítilnu, aby ji znovu spatřil, a zdálo se mu, že jí z očí netekou slzy, ale perly a luční rosa, ba ještě stupňoval jejich cenu a rovnal ji k perlám z východu a přál si, aby její neštěstí nebylo tak kruté, jak naznačovaly její pláč a nářek. Vladař byl netrpěliv pro dívčinu zdlouhavost ve vypravování a řekl jí, aby je již nenapínala na skřípec, že je pozdě a zbývá jim ještě kus cesty městem. Přerývaně štkajíc a zadržujíc vzdechy pravila:

„Mým neštěstím a zlým osudem není nic jiného, než že jsem požádala svého bratra, aby mě oblékl za muže do jednoho ze svých obleků a vyvedl mě jednou večer, až otec usne, podívat se na město;

pronásledovánými prosbami svolil k mému přání, a obléknuv mě do tohoto šatu a sám si obléknuv šat můj, který mu padl jako ulitý, neboť nemá jediného vousku a podobá se hezounké dívce, opustil se mnou dnes večer dům asi před hodinou, nebo přibližně tak; vedeni svým nedospělým a nerozumným nápadem toulali jsme se po celém městě, a když jsme se chtěli vrátit domů, spatřili jsme přicházet velký zástup lidu. Bratr mi řekl: „Sestro, to je asi stráž; dej se do běhu, jako bys měla křídla na nohou, a za mnou, ať nás nepoznají, sic zle s námi bude!“ Při tom se obrátil a počal ne běžet, pravím, ale letět. Já dřív než po šesti krocích jsem leknutím upadla a vtom přiběhl strážník a předvedl mě před vás, kde jsem pro svou špatnost a vrtošivost zahanbena před tolika lidmi.“

„Zda se vám vskutku, dámo,“ řekl Sancho, „nepřihodilo jiné neštěstí a zda vás nevyvedla z domova žárlivost, jak jste řekla na počátku svého vypravování?“

„Nepřihodilo se mi nic, ani mne nevyvedla žárlivost, nýbrž jen touha spatřit svět, jež se netýkala jiného, leč ulic tohoto města.“

Na potvrzení řeči dívčiny přišli strážníci, vedouce jatého bratra, jež chytil jeden, když utíkal od sestry. Měl na sobě pouze bohatou sukni a plášť z modrého damašku s třásněmi z jemného zlata, hlavu pak neměl pokrytu ani čepcem, ani jinou ozdobnou věcí, leda svými vlasy, jež byly jako zlaté prstence, neboť byly rusé a kadeřavé. Vladař, správce a vrchní číšník s ním poodešli, a aby je sestra jeho neslyšela, otázali se ho, jak se dostal do onoho šatu, a on se stejným studem a rozpaky vyprávěl týž příběh jako jeho sestra, z čehož se nemálo zaradoval zamilovaný vrchní číšník.

Ale vladař pravil:

„Zajisté, panstvo, to bylo velké klukovství, ale nebylo potřebí pro takovou hloupost a nerozvážnost tolika slz a tak dlouhých nářků. Kdybyste byli řekli, ‚Jsem ten a ten a ta a ta a odešli jsme z domu svých rodičů na výlet, jen ze zvědavosti a bez jiného úmyslu,‘ bylo by hotovo a bez fňukání a pláče.“

„To je pravda,“ odpověděla dívka, „ale vězte, milostiví pánové, že jsem byla tak poděšena, že jsem nedovedla zachovat náležitou míru.“

„Nic se nestalo,“ odvětil Sancho, „pojďme a zanecháme vás v domě vašeho otce, snad vás ještě nepohřešil. A od nynějška nebud'te jako děti a nestojte tolik o to poznat svět, neboť poctivé děvče je jako zlomená noha, obojí patří domů; a žena a slepice se toulají, až se ztratí, a která chce poznat, také chce být poznána. To vám stačí.“

Mladík poděkoval vladaři, že je milostivě dopravuje domů, a tak zamířili k domovu, jenž nebyl odtamtud příliš vzdálen.

Když došli, hodil bratr kamínkem do okna s mříží, okamžitě sestoupila služka, už na ně čekající, a otevřela jim dveře; oni vešli a zanechali ostatní v údivu stejně nad ušlechtilostí a krásou jako nad jejich touhou poznat svět v noci a v městě samém; všechno to přičítali jejich mládí. Vrchní číšník zůstal s poraněným srdcem a rozhodl se hned příštího dne požádat o její ruku jejího otce, jsa si jist, že mu nebude odepřena, když je přece služebníkem vévodovým. I Sancho měl nápad oženit mladíka se svou dcerou Sančičkou a rozhodl se, že to provede svou dobou, maje za to, že dceru vladařovu žádný ženich neodmítne. Tím byla schůzka toho večera skončena a za dva dny potom i vladaření, čímž vzaly za své a byly zničeny všechny jeho záměry, jak se objeví dále.

KAPITOLA L.,

kde se odkrývá, kdo byli čarodějové a katové, již natloukli dueně a poštipali a poškrábali dona Quijota, a vypráví o příhodách pážete, nesoucího psaní Tereze Panzové, ženě Sancha Panzy.

Přepodobný ohledavač atomů této pravdivé historie, Cide Hamete dí, že ve chvíli, kdy paní Rodríguezová vyšla ze svého pokoje, aby se odebrala do pokoje dona Quijota, uslyšela ji jiná dueña, která s ní spala, a poněvadž všechny dueni rády vědí, slyší a číhají, vyšla za ní tak tiše, že dobračka Rodríguezová jí neucítila; a jakmile ji dueña uviděla vstupovat do pokoje Quijotova, aby v ní neutrpěl újmy obecný zvyk dueň – klepat, okamžitě běžela oznámit vévodkyni, že paní Rodríguezová je u dona Quijota. Vévodkyně to řekla vévodovi a žádala ho o dovolení, aby se ona a Altisidora směly jít podívat, co ona dueña chtěla s donem Quijotem. Vévoda svolil a tu obě velmi opatrně a tiše, krok za krokem, přikradly se až ke dveřím pokoje, a to tak blízko, že uslyšely vše, o čem uvnitř mluvili. A když vévodkyně uslyšela, že Rodríguezová vynáší na veřejnost její boláky, nemohla odolat, a stejně i Altisidora, a tak plny hněvu a planouce pomstou, vrazily do pokoje, nasekaly donu Quijotovi a ztloukly dueňu, jak vyličeno. Neboť urážky krásy a ješitnosti ženské probouzejí v ženách neobyčejný hněv a zapalují touhu mstít se.

Vévodkyně sdělila vévodovi, co se stalo, a on se velmi pobavil; vévodkyně, toužíc si tropit další žerty a krátit si dlouhou chvíli s donem Quijotem, vyslala panoše, jenž byl představoval Dulcineu žádající o své osvobození (na něž Sancho Panza zaměstnán vládou zcela zapomněl), k Tereze Panzové, jeho ženě, s jeho psáním, s druhým psáním od ní samé a s velkou šňůrou vzácných korálů. Historie vypráví, že panoš byl velmi vtipný a bystrý a přeje si dobře posloužit svým pánům rád se vydal do Sanchovy vsi.

Když se k ní přiblížil, uviděl na potoce prát množství žen, jichž se otázal, zda v oné vsi žije jakási Tereza Panzová, žena jistého Sancha

Panzy, zbrojnoše rytíře jménem don Quijote de la Mancha. Na tu otázku se zvedlo děvče, které tam pralo, a řeklo:

„Ta Tereza Panzová je má matka a Sancho je pantáta a ten rytíř je náš pán.“

„Tak pojd'te, panenko,“ řekl panoš, „a ukažte mi svou matku! Nesu jí dopis a dar od vašeho otce.“

„Velmi ráda, pane,“ odpovědělo děvče, které se podobalo asi čtrnáctileté. A nechavši prádlo, jež prala, kamarádce, neobuvši se a nevzavši na hlavu – neboť byla bosa a prostovlasa – skočilo před panošova koně a řeklo:

„Pojd'te, Milosti. Naše chalupa je na konci vsi a v ní je matka, velmi postrašená, že už dlouho nic neví o pantátovi.“

„Já jí však nesu tak dobré zprávy,“ pravil panoš, „že za ně jistě bude musit poděkovat Bohu.“

Konečně poskakujíc, utíkajíc a dovádějíc došlo děvče až do vsi, a než vstoupilo do chalupy, křičelo z prahu:

„Pojd'te sem, matko Terezo, pojd'te; tady jeden pán přináší dopis a jiné věci od tatínka.“ Na to volání vyšla matka Tereza Panzová, předouc na kuželi koudel, v hnědé sukni. Ta byla tak krátká, že se zdála ustřižena na stydkých místech. Měla život také hnědý a vystřiženou košili. Nebyla příliš stará, ač se zdála přes čtyřicet, ale silná, přímá, svalnatá a kostnatá.

Vidouc dcerku a panoše na koni řekla: „Co se stalo, dítě, co je to za pána?“

„Je služebníkem paní doni Terezy Panzové,“ odpověděl panoš a při tom sestoupil z koně a velmi poníženež poklekl před paní Terezu řka:

„Dejte mi svoje ruce, milostivá paní doňo Terezo, jakožto zákonitá a vlastní manželka pana dona Sancha Panzy, sama vladaře ostrova Baratarie.“

„Ale, milý pane, vstaňte a nedělejte tohle,“ odpověděla Tereza, „nejsem žádná ženská z paláce, ale chudá selka, dcera nádeníka a žena potulného zbrojnoše a žádného vladaře.“

„Vaše Milost,“ na to panoš, „je hodnou ženou vladaře arcihodného a na důkaz té pravdy přijměte, Milosti, toto psaní a tento dar.“

Okamžitě vytáhl z kapsy šňůru korálů se zlatými sponami, dal jí ji kol hrdla a řekl:

„Tento dopis je od pana vladaře a ten druhý, co přináším, a ty korály jsou od paní vévodkyně, která je darem posílá Vaší Milosti.“

Tereza byla ohromena a stejně i její dcera; děvče pravilo:

„Ať mě zabijí, není-li v tom náš pán don Quijote, který asi daroval otci vladařství nebo hrabství, jež mu tolikrát byl sliboval.“

„Tak je to,“ odpověděl panoš, „neboť zásluhou pana dona Quijota je nyní pan Sancho vladařem ostrova Baratarie, jak se uvidí z tohoto psaní.“

„Přečtěte mi je, pane šlechtici,“ řekla Tereza, „neboť ač umím příst, číst neumím ani špetku.“

„Já také ne,“ připojila Sančička, „ale počkejte tu na mne, já zavolám někoho, kdo to přečte, buď samotného faráře, buď bakaláře Sansona Carrasca, přijdou jistě rádi, aby zvěděli novinky o mém otci.“

„Není třeba volat nikoho, já sic neumím příst, ale číst umím a přečtu psaní.“

A přečetl je tedy celé; poněvadž o něm už byla zmínka, necituje se zde; potom vytáhl druhé psaní, od vévodkyně a to znělo takto:

„Milá Terezo, dobrota a rozumnost Vašeho manžela Sancha mě pohnuly a přinutily požádat mého manžela, vévodu, aby mu svěřil vladařství jednoho ze svých četných ostrovů. Mám zprávy, že vládne jako ostrůž, s čímž jsem velmi spokojena, a stejně i vévoda, můj pán. Vzdávám velké díky nebesům, že jsem se nezmýlila vyvolivši jej pro takové vladařství. Neboť vězte, paní Terezo, že je velmi těžko nalézt na světě dobrého vladaře, a kéž se ke mně Bůh zachová tak, jak Sancho vládne. – Posílám Vám zde, milá moje, šňůru korálů se zlatými sponami; chtěla bych, aby to byly perly z východu; ale kdo ti dává kost, nechce tě vidět mrtvou. Přijde chvíle, kdy se pozná-

me a budeme mít bližší styky, a Bůh ví, co bude. Poručte mě Sančičce, své dceři, a řekněte jí ode mne, ať se připraví, neboť ji provdám vznešeně, až si nejmíň pomyslí. – Ve Vaší vsi prý jsou jedlé žaludy, pošlete mi jich asi dva tucty; přijdou mi velmi vhod, poněvadž budou od Vás; napište mi hodně a zpravte mě o svém zdraví a jak se Vám vede. A kdybyste měla něčeho zapotřebí, stačí Vám jen otevřít ústa, neboť Vaše ústa budou vyslyšena. Bůh s Vámi.

Dáno zde.

Vaše milující Vás přítelkyně, vévodkyně.“

„Ach,“ řekla Tereza, poslechnuvši dopis, „jak hodná a skromná dáma! S takovými paními bych třeba do hrobu chtěla, ale ne se zemankami jako u nás ve vsi, které si myslí, že, protože jsou zemanky, vítr se jich nesmí dotknout, a chodí do kostela tak zpupně, jako by byly samými královnami, a zdá se, že mají za potupu podívat se na selku. A tady se podívejte, ta hodná paní, třebas je vévodkyní, mi říká přítelkyně a jedná se mnou jako se sobě rovnou: ó, kéž ji vidím jednou povznesenu nad nejvyšší zvonici v Manche. A co se týče žaludů, milý pane, pošlu jich vaší paní větel, a to tak tučných, že se na ně mohou chodit dívat jako na zázrak. A teď se, Sančičko, postarej o pána, dej do pořádku jeho koně, přines vejce ze stáje a nakrájej hodně slaniny, ať mu dáme najíst jako knížeti: dobré noviny, které nám přinesl, poctivá tvář, kterou má, toho zaslouží. Zatím půjdu říci o naší radosti sousedkám, panu faráři a panu Mikuláši, holičovi, kteří byli a jsou takovými přáteli tvého otce.“

„Ano, maminko,“ odpověděla Sančička, „ale vy mi dáte polovici té šňůry korálů, poněvadž nemám paní vévodkyni za tak hloupou, aby ji poslala celou jen vám.“

„Bude tvoje celá, děvče,“ odpověděla Tereza, „jen mě ji nech nosit na krku pár dní; opravdu se mi zdá, že mi hřeje srdce.“

„Také se zaradujete,“ řekl panoš, „až uvidíte balík, který je v tomto tlumoku: je to šat z nejjemnější látky, který vladař oblékl jediný den k lovu a celý jej posílá dámě Sančičce.“

„Ať žije tisíc let,“ odpověděla Sančička, „i ten, kdo jej přináší, ani o den méně, a třeba dva tisíce, je-li potřebí.“

Zatím Tereza odešla z domu s psaními i šňůrou na krku a poklepávala na psaní jako do bubínku; potkavši náhodou faráře a Sansona Carrasca jala se tančit, řkouc:

„Tak už, na mou duši, nejsme chudáci! Máme vladařstvíčko! A teď ať o mne zavadí ta nejnamalovanější zemanka! Já jí ukážu.“

„Co se děje, Terezo Panzová? Copak je to za bláznovství a jaké jsou tyto listiny?“

„Žádné jiné bláznovství než psaní od vévodkyně a vladařů, a tady na krku mám jemné korály, Zdrávasy a Otčenáše jsou z kutého zlata, a já jsem vladařka.“

„Bůh vám buď ku pomoci, nerozumíme vám, Terezo, a nechápe-me, co říkáte.“

„Tady uhlídáte,“ odpověděla Tereza a podala jim psaní.

Farář je přečetl nahlas pro Sansona Carrasca a Sanson i farář se podívali jeden na druhého jakoby v údivu ze čteného a bakalář se zeptal, kdo ta psaní přinesl. Tereza na to, aby s ní šli do její chalupy, že uvidí posla, chlapce jako ze zlata, který jí přinesl i další dar, cennější než prvý. Farář jí sňal korály z hrdla, prohlédl je, potom ještě jednou, a přesvědčiv se, že jsou vsutku jemné, znovu se podíval a řekl:

„Při šatu, který nosím, nevím, co bych řekl a co si mám myslit o těchto psaních a darech: na jedné straně vidím a uznávám pravost těchto korálů, na druhé pak čtu, že vévodkyně žádá dva tucty žaludů.“

„Jděme věci na kloub,“ řekl Carrasco, „to jest, pojďme se podívat na posla tohoto dopisu a od něho se poučíme o nesnázích, jež se nám naskýtají.“

Učinili to a Tereza se vrátila s nimi. Našli panoše provívajícího trochu ječmene pro svého koně a Sančičku krájející ze slaniny, již chtěla smíchat s vejci a dát panoši k jídlu; panošův zjev a pěkný šat se oběma zamlouval. A když ho byli zdvořile pozdravili a on je, požádal ho Sanson, aby jim poskytl zprávy o donu Quijotovi i o Sanchovi:

že sice četli psaní Sanchovo i vévodkynino, ale že jsou nicméně po-
pleteni, nechápajíce, oč běží v tom vladaření Sanchově a zvláště na
ostrově, když přece všechny ostrovy, nebo alespoň většina, v Stře-
dozemním moři náležejí Jeho Veličenstvu králi. Panoš odpověděl:

„O tom, že pan Sancho Panza je vladařem, není pochybnosti;
vladaří-li na ostrově nebo jinde, není mou věcí; ale stačí, že je v té
osadě více než tisíc obyvatel. A co se týče těch žaludů, pravím, že
moje paní vévodkyně je tak prostá a skromná, že nejen může žádat
žaludy od selky, ale pošle si někdy i pro hřeben k sousedce. Neboť
vězte, pánové, že aragonské dámy, ač stejně urozené, nejsou tak
malicherné a povýšené jako dámy kastilské: prostěji jednají s lidmi.“

Za té řeči příběhla Sančička s vejci v zástěře a ptala se panoše:

„Povězte mi, pane, nosí snad pantáta, co je vladařem, dlouhé kal-
hoty?“

„Nevšiml jsem si,“ odpověděl panoš, „ale jistě že nosí.“

„Ach Bože,“ na to Sančička, „jaký asi je tatínek v dlouhých, těsných
kalhotách! Víte-li pak, že od té doby, co jsem se narodila, toužím
vidět tatínka v dlouhých kalhotách?“

„V těch ho, milostivá slečno, uvidíte, dočkáte-li se,“ odpověděl
panoš, „Bůh ví, že, potrvá-li vladařství jen ještě dva měsíce, dočká
se i čepice přes uši.“

Farář i bakalář si dobře všimli, že si panoš tropí žerty, ale pravost
korálů a lovecký šat, který Sancho posílal (zatím jim jej Tereza uká-
zala), je znovu uváděly v pochybnost; přes to však se zasmáli přání
Sančičky i řeči Terezy, jež pravila:

„Pane faráři, vyzvězte, jde-li někdo do Madridu nebo do Toleda,
ať mi tam koupí řádnou spodničku s boky, a aby byla podle módy
a nejlepší, jakou lze dostat; neboť opravdu musím dělat čest, jak jen
mohu, vladařství svého muže, a rozzlobím-li se, půjdu k tomu dvoru
a budu jezdit kočárem jako ty druhé. Má-li někdo muže vladařem,
může si to pořídit a dovolit.“

„Ach, jejej, maminko,“ řekla Sančička, „dej Bůh, aby to bylo ještě
dnes, třebaš by lidé říkali, až by mě viděli sedět se svou paní matkou
v kočáře: ‚Podívejte se na tu ženskou, táta jedl česnek, a ona si sedí

a roztahuje se v kočáře jako papežka. 'Ale ať si tlapou blátem a já si pojedu v kočáře a země se nohou netknu. Tím hůře pro všechny pomlouvače světa! Jen když jsem v teple a ať se smějí! Nemám pravdu, maminko?'

„Jakpak bys neměla, děvče!“ odvětila Tereza, „a všechno tohle štěstí a ještě větší mi můj dobrák Sancho předpověděl a uvidíš, holka, že budu i hraběnkou. Protože v štěstí záleží jen na dobrém počátku a slyšela jsem mnohokrát od tvého dobrého otce (který je stejně otcem tvým jako otcem přísloví): Když ti dávají, ber, a když ti dávají vladařství, seber je, a když hrabství, chyt' je, a když ti říkají: na, na, popadni ten dobrý dar! Nespěte a nepromeškáte štěstí a dobré náhody, jež klepou na dveře vašeho domu!“

„A co je mi do toho,“ přidala Sančička, „řekne-li někdo, až mě uvidí nastrojenou a domýšlivou: ‚Dostal pes kalhoty..., a tak dále?‘“

Na to řekl farář:

„Nemohu jinak a myslím, že všichni z tohoto rodu Panzů se narodili každý s pytlem přísloví v těle: žádného z nich neznám, aby je nespálal kdykoliv a v každé své řeči.“

„To je pravda,“ pravil panoš, „pan vladař Sancho jich užívá na každém kroku, a ač se mnohá nehodí, přece se líbí a paní vévodkyně i vévoda je velmi chválí.“

„Ještě tvrdíte, milostivý pane,“ řekl bakalář, „že je pravdou to vladaření Sanchovo a že je na světě vévodkyně, která mu posílá dary a píše? My tomu nevěříme, ač jsme se dotkli darů a přečetli psaní, a myslíme, že je to nějaká příhoda našeho krajana dona Quijota: o všech si myslí, že se dějí kouzlem. Chci říci, že mám chuť se vás dotknout a ohmatat vás, abych viděl, jste-li přízrakem posla nebo člověkem z masa a krve.“

„Pánové, nevím o sobě víc, než že jsem poslem skutečným a že pan Sancho Panza je opravdovým vladařem a že moji pánové, vévoda a vévodkyně, mohou udělit a také mu udělili vladařský úřad a že jsem slyšel, že si v něm řečený Sancho Panza vede výborně; je-li v tom kouzlo čili nic, o tom se přete, milostiví pánové, mezi sebou!

Více nevím, a zapřísahám se v tom životem svých rodičů, a ti jsou živi a mám je velmi rád.“

„To není možné,“ odvětil bakalář, „ale dubitat Augustinus.“

„Ať pochybuje, kdo chce,“ odpověděl panoš, „řekl jsem pravdu a pravda musí vždy vyplynout nad lež jako olej nad vodu; a ne-li, operibus credite et non verbis (skutkům věřte a ne slovům); ať jde někdo z vás, milostiví pánové, se mnou, a uvěří vlastnímu zraku, nevěří-li vlastnímu sluchu.“

„Já jdu hned,“ řekla Sančička, „vezměte mě, milostivý pane, za sebe na koně, ráda se půjdu podívat na pantátu.“

„Dcery vladařské nesmějí jezdit samy, ale provázeny kočáry, nosítky a velkým počtem služebníků.“

„Ale Bože,“ na to Sančička, „mně by se stejně sedělo na oslici jako v kočáře. Copak mě máte za mazlíčka?“

„Mlč, holka,“ řekla Tereza, „nevíš, co říkáš, a ten pán má pravdu. Jaký čas, takový plášť; je-li otec Sanchem, jsi jen Sanchou, a je-li vladařem, jsi paní. Nemám pravdu?“

„Více, paní Terezo, než myslíte,“ řekl panoš, „a dejte mi najíst a propusťte mě, neboť se chci vrátit dnes večer.“

Na to řekl farář:

„Pojďte se, Milosti, najíst skromně ke mně, neboť paní Tereza má více dobré vůle než prostředků uctít tak vzácného hosta.“

Panoš odmítl, ale nakonec musil přijmout na svůj prospěch a farář ho s sebou odvedl rád, neboť tak měl možnost vyptat se ho zevrubně na dona Quijota a jeho výkony.

Bakalář se nabídl Tereze k napsání odpovědí, ale ta si nepřála, aby se bakalář pletl do jejích věcí, majíc ho trochu za vtipálka, i dala koláč a dvě vejce kostelníkovi, který uměl psát; ten jí napsal dvě psaní, jedno pro jejího muže, druhé pro vévodkyni, obě po jejím rozumu, která nejsou z nejhorsích v této dlouhé historii, jak se dále uvidí.

KAPITOLA LI.

o dalším vladaření Sancha Panzy a jiných pěkných příhodách.

Docházíme k vyličení dne po noci vladařovy obchůzky, již vrchní číšník strávil beze spánku přemýšleje o tváři, jarosti a kráse přestrojené dívky; správce použil zbytku noci k vypsání svému panstvu všeho, co Sancho Panza učinil a řekl, a podívoval se stejně obojímu, neboť jeho slova se mísila s jeho skutky a v nich chytrost s hloupostí. Konečně pan vladař vstal a z rozkazu doktora Petra Škrobence mu dali k snídani trochu zavařeniny a čtyři doušky studené vody, což by byl Sancho s chutí vyměnil za kus chleba a hrozen vína; ale vida, že se svou vůlí nepořídí proti nutnosti, podrobil se jí, ač ho srdce bolelo a žaludek jeho byl unaven; doktor Škrobenec ho přesvědčil, že skromný a jemný pokrm zbystřuje rozum, čehož je nejvíce třeba osobám ustanoveným k vládě a vážným úřadům, v nichž mají používat ne tak sil tělesných jako schopností rozumu. Pro tu sofistiku Sancho trpěl hlad, a to takový, že v tajnosti proklínal vladaření a toho, kdo mu je dal; ale přes hlad i zavařeninu se jal toho dne soudit a první mu předložil otázku nějaký cizinec za přítomnosti správcovy i ostatní družiny. Zněla:

„Pane, mohutná řeka dělila na dvě části jediné panství. Dejte pozor, Milosti, neboť případ je důležitý a dost nesnadný. Přes tu řeku vedl most, pravím, a na jeho kraji šibenice a jakási soudní síň, v níž obyčejně čtyři soudcové soudili podle zákona, jež vydal vlastník řeky, mostu a panství a jenž zněl: ‚Přechází-li někdo po tomto moste z jedné strany na druhou, ať odpřísáhne nejprve, kam jde a proč; přizná-li pravdu, nechť mu je dovoleno přejít; vyřkne-li lež, ať zemře zde na šibenici bez milosti jakékoliv.‘ Poněvadž zákon i přísná jeho podmínka byly známy, mnozí přecházeli a na jejich přísaze bylo hned patrné, že mluví pravdu, i nechávali je soudcové odejít svobodně. Stalo se však, že jeden člověk při přísaze prohlásil, že přichází zemřít na šibenici, jež zde stojí, a pro nic jiného. Soudce ta přísaha zarazila, i řekli: ‚Necháme-li tohoto člověka volně přejít,

lhal u přísahy a podle zákona má zemřít na šibenici, a podle téhož zákona má býti propuštěn.‘ Jste tázán, milostivý pane vladaři, co soudcové s tím člověkem učiní, neboť až dosud pochybují a čekají. Poněvadž pak zvěděli o bystrém a vysokém rozumu Vaší Milosti, poslali mě, abych vás jejich jménem požádal o váš názor v tom zapleteném a pochybnosti budícím případě.“

Na to Sancho odpověděl:

„Jisté je, že si to ti páni soudcové, kteří vás ke mně poslali, mohli ušetřit, poněvadž jsem člověk spíš tupý než bystrý. Ale přes to mi ještě jednou opakujte záležitost, abych jí porozuměl. Možná, že snad přijdu na to pravé.“

Žadatel opakoval znovu a znovu, co byl poprvé řekl, a Sancho pravil:

„Zdá se mi, že tuhle záležitost rozhodnu v okamžiku, a to tak: člověk přísahá, že přichází umřít na šibenici; a umře-li na ní, přísahal pravdu a podle zákona zaslouží svobodu k přechodu mostu; a neoběsí-li ho, přísahal lež a z téhož zákona zaslouží, aby ho pověsili.“

„Je to tak, jak pan vladař praví,“ řekl posel, „a porozuměl jste případu úplně, nelze ani více žádat a není žádných pochybností.“

„Povídám tedy,“ odvětil Sancho, „ať tu část toho člověka, která přísahala pravdu, nechají přejít a onu část, jež lhala, oběsí, a tím způsobem bude přesně naplněna podmínka přechodu.“

„Ale, pane vladaři,“ odpověděl tazatel, „to bude třeba, aby byl ten člověk rozdělen na části, na lživou a pravdivou; a aby mohl být rozdělen, nutně musí zemřít a tak není dosaženo ničeho z toho, čeho zákon žádá, a je přece výslovně nutno, aby byl naplněn.“

„Pojďte sem, pane dobráku,“ zněla odpověď vladařova, „ať jsem hlupák, nemá-li ten poutník, o němž mluvíte, stejný důvod zemřít jako žít dál a přejít most; neboť jestliže ho pravda zachraňuje, lež ho stejně odsuzuje. A je-li tomu tak, myslím, abyste řekl těm pánům, kteří vás ke mně poslali, aby ho propustili, ježto mají stejný důvod ho odsoudit jako propustit: jeť vždy chvalitebnější činit dobře než činit zle. A tohle bych podepsal svým jménem, kdybych uměl psát, ostatně v tomto případě jsem nemluvil ze svého, ale

vzpomněl jsem si na radu, již mi s mnoha jinými dal můj pán don Quijote noc předtím, než jsem se stal vladařem tohoto ostrova, totiž, je-li spravedlnost na pochybách, abych od ní upustil a přidržel se milosrdenství. Bůh chtěl, aby mi to nyní přišlo na mysl, poněvadž se mi to nyní hodí.“

„Tak jest,“ odpověděl správce, „a myslím, že ani sám Lykurg, který dal zákony Spartánům, nemohl by dát lepší rozsudek než velký Panza. A budiž tím skončeno toto ranní slyšení a já dám rozkaz, aby se pan vladař po své chuti najedl.“

„To bych rád a je také proč,“ řekl Sancho, „dejte mi najíst a naneste mi sporů a otázek, rozfouknu je do vzduchu.“

Správce splnil svůj slib, neboť se mu zdálo, že je hříchem umořit hladem tak moudrého vladaře; mimoto chtěl s ním skončit té noci a provést mu poslední žert, jež mu provést měl.

Když Sancho pojedl toho dne proti pravidlům a aforismům doktora z Tirteafuery, mezitím co sklízeli ze stolu, vstoupil posel s dopisem od dona Quijota pro vladaře. Sancho rozkázal tajemníkovi, aby si jej přečetl, a není-li v něm něco tajného, aby jej četl nahlas. Tajemník poslechl a proběhnuv jej jednou pravil:

„Může se číst nahlas. To, co pan don Quijote píše Vaší Milosti, zaslouží být vytištěno a vypsáno zlatými písmeny. Praví toto:

„Dopis dona Quijota de la Mancha Sanchu Panzovi, vladaři ostrova Baratarie.

Kdežto já očekával zprávy o Tvé nedbalosti a nehoráznostech, milý Sancho, jednáš rozumně, jak jsem slyšel, zač jsem obzvláště poděkoval nebesům, která umějí ubohé pozvedati ze slámy a z hlupáků dělati chytráky. Říkají mi, že vládneš, jako bys byl ne vladařem, ale obyčejným člověkem, a že ve věcech lidských si vedeš, jako bys byl němou tvář, tak daleko jde prý tvá skromnost. Chci, aby sis uvědomil, Sancho, že mnohokrát je slušno a nutno pro důstojnost úřadu potlačiti skromnost srdce, neboť chování toho, kdo zastává vážný úřad, má se řídit tím, čeho od něho žádají, a ne tím, k čemu jej vede jeho

skromná povaha. Šat' se dobře, neboť ani klacek, je-li upraven, klacku se nepodobá. Neříkám, abys nosil šperky a nádherný šat, ani aby ses jsa soudcem strojil za vojáka, ale oblékej šat, jehož si tvůj úřad žádá, a ať je čistý a úpravný.

Abys získal přízeň lidu, jemuž vládneš, musíš mimo jiné činiti zvláště dvě věci: být zdvořilý ke všem, ale to jsem ti řekl už minule; za druhé, starat se o hojnost potravin, neboť nic nepopouzí mysl chudých tak jako hlad a nouze. Nevydávej mnoho výnosů a ať jsou dobré a zvláště, ať jsou zachovávány a naplňovány, neboť výnosy, jichž není dbáno, jsou, jako by nebyly, spíš naznačují, že kníže, jenž byl dost rozumný a vážný, aby je vydal, nebyl dost mocný, aby přinutil k jejich zachování; zákony, které straší, ale nejsou plněny, jsou jako trám, král žab, z něhož měly žáby na počátku strach, ale pak jím pohrdaly a skákaly po něm. Bud' otcem ctností a otčímem hříchů! Nebud' vždy přísný, ani vždy mírný, a vol střední cestu mezi krajnostmi, neboť v tom je jádro moudrosti. Navštěvuj žaláře, masné krámy a trhy, protože přítomnost vladařova na takových místech je velmi důležitá: těší vězně, doufající v krátkost svých pří, straší řezníky, kteří proto dávají správnou váhu, a děsí kramářky z téhož důvodu. Neukazuj se lakotný (ani jsi-li jím snad, čemuž nevěřím), hltavý, ani náchylný k ženám; neboť zví-li lid a ten, kdo s tebou jedná, tvoji určitou slabost, budou na tebe útočiti z té strany, až tě strhnou v úplnou zkázu.

Rozvaž několikrát a opakuj si často rady a pokyny, jež jsem ti dal písemně, než ses odtud vydal do svého vladařství, a uvidíš, že v nich nalezneš, budeš-li je zachovávat, cennou pomoc, jež ti ulehčí námahy a nesnáze, které vladaře na každém kroku čekají. Piš svým pánům a ukaž se vděčným! Nevděk je totiž dcerou pýchy a jedním z největších hříchů a ten, kdo je vděčen svým dobrodincům, ukazuje, že je vděčen i Bohu, jenž mu prokázal a stále prokazuje tolik dobrodiní.

Paní vévodkyně vyslala kurýra s tvým šatem a jiným darem k tvé ženě Tereze Panzové, čekáme odpověď každou chvíli.

Já jsem byl poněkud churav následkem jisté kočkoviny, která mě potkala, a ne příliš na prospěch mému nosu; ale na tom nesejde, neboť jsou-li kouzelníci, kteří mě mučí, jsou i jiní, kteří mne brání. Zprav mě, zda správce, který je u tebe, byl pro něco v příhodách s Trojaldovou, jak jsi podezíral, a pouč mě o všem, co se ti stane, nemáme k sobě daleko. Pomýšlím opustiti brzo tento zahálčivý život, jímž nyní žiji, neboť jsem se proň nezrodil. Potkala mě příhoda, která mě asi uvede v nemilost u tohoto panstva; ale ačkoliv mi to je velmi nemilé, nevádí mi to, protože, konečně, musím si spíše vésti podle svého povolání než podle jejich vkusu, řídě se příslovím: *amicus Plato, sed magis amica veritas* (je mi přítelem Plato, ale větší přítelkyní pravda). Říkám ti to latinsky, protože myslím, že ses naučil latinsky od té doby, co jsi vladařem. Bud' s Bohem, jenž tě chraň před vším ublížením.

Tvůj přítel don Quijote de la Mancha.“

Sancho vyslechl dopis velmi pozorně a všichni, kdo jej slyšeli s ním, prohlásili jej a pokládali za rozumný. Sancho zvednuv se od stolu a zavolav tajemníka zavřel se s ním pak ve svém pokoji a chtěl bez prodlení odpovědět svému pánu donu Quijotovi. Řekl tajemníkovi, aby psal, co mu řekne, neubíraje a nepřidávaje nic; tak se i stalo. A odpověď Sanchova byla takováto:

„Dopis Sancha Panzy donu Quijotovi.

Jsem tak zaměstnán úřadováním, že nemám ani kdy poškrábat se na hlavě a ostříhat si nehty, a proto je nosím tak dlouhé, až Pánbůh brání. Říkám to, drahý můj pane, abyste nebyl překvapen, že jsem vám dosud nedal vědět o svém zdaru nebo nezdaru ve vladaření, při kterém užiji víc hladu, než když jsme se oba toulali lesy a pustinami. Pan vévoda mi onehdy psal, že se na ostrov vloudili nějakí špehouni, aby mě zabili, ale dosud jsem neodkryl žádného krom jednoho doktora, který je

v tomto městě placen, aby zabíjel všechny vladaře, co přijdou: jmenuje se Petr Škrobenec a pochází z Tirteafuery. Považte, Milosti, nemám-li už pro to jméno mít strach, že mu umřu pod rukama! Ten doktor o sobě říká, že neléčí nemoci skutečné, ale že je předchází a předem zamezuje: jeho medicínou je nejíst a zas nejíst, až z vás je kost a kůže, jako by nebylo vyhladovění horší nemocí než horečka. Zkrátka, zabíjí mě hladem a já umírám vztekem, protože jsem šel vladařit, abych se mohl najíst teple, napít studeně, abych si odpočíval v holandských příkrývkách na polštářích z peří, a zatím se postím, jako bych byl poustevník; ale poněvadž to nedělám dobrovolně, myslím, že mě nakonec vezme čert. Doposud jsem neviděl ani troníku daně nebo důchodu a nedovedu si představit, kam to povede; neboť mi tu řekli, že zdejší lidé dali nebo půjčili vladařům, kteří na tento ostrov přicházejí, dřív než sem vkročili, mnoho peněz a že je to běžným zvykem u většiny vladařů, nejen u zdejších.

Této noci při obchůzce jsem dopadl velmi hezkou dívku v mužských šatech a jejího bratra v ženských; do dívky se zamiloval můj vrchní číšník a v duchu si ji zvolil za ženu, jak praví, a já vyvolil toho hochu za zetě. Dnes vyjvíme své úmysly slovem otci obou, jímž je jakýsi Diego de la Llana, ze- man a starý křesťan. Trhy navštívuji, jak mi Vaše Milost radí, a včera jsem našel kramářku prodávající nové ořechy a shledal jsem, že smíchala čtvrtci nových se čtvrtcí starých, prázdných a shnilých; přisoudil jsem je všechny školním dětem, ty už je dovedou dobře rozeznat, a jí jsem zakázal čtrnáct dní vstoupit na trh. Řekli mi, že jsem soudil výborně. Mohu Vám říci, Milosti, že se zde v městě povídá, že není horších lidí než kramářky, neboť jsou všechny nestydaté, nesvědomité a drzé, a tomu věřím, podle těch, co jsem viděl jinde.

Jsem velmi rád, že paní vévodkyně psala mé ženě Tereze Panzové a poslala jí dar, o němž mluvíte, a budu se jí hledět časem odměnit: polibte jí, Milosti, za mne ruce a povězte jí,

že to neuložila do dřevého pytle, jak uvidí na mých skutcích. Nechtěl bych, aby Vaše Milost měla nepříjemnosti s tímto mým panstvem, poněvadž, rozhněvá-li se Vaše Milost s nimi, zřejmě to vypadne mně na škodu a není dobře, abyste Vy, který mi radíte být vděčným, sám nebyl vděčen k tomu, jenž vám tolik dobrodiní prokázal a s takovými ohledy vás choval na svém zámku. Tomu o té kočkovině nerozumím, ale myslím, že to bude asi nějaké darebáctví, jež Vám rádi provádějí zlí kouzelníci; však to zvím, až se uvidíme.

Chtěl bych Vaší Milosti něco poslat, ale nevím, čeho si přejete: leda snad pár stříkaček na klystýr, neboť na tomto ostrově je dělají velmi zdařile. Potrvá-li můj úřad, poohlédnu se po něčem k poslání. Napíše-li mi má žena, Tereza Panzová, zaplaťte Milosti poslovi a zašlete mi dopis, protože velmi toužím zvědět, co se děje doma a co je s ženou a dětmi. A s tím Bůh uchraň Vaši Milost zlomyslných kouzelníků a mne zbav v klidu a pokoji tohoto vladařství, ač o tom pochybuji, neboť podle toho, jak se mnou jedná doktor Petr Škrobenec, budu ho zbaven zároveň se svým životem.

Služebník Vaší Milosti, Sancho Panza, vladař.“

Tajemník zavřel psaní a hned vypravil posla; posměváčci se pak shromáždili a dohodli mezi sebou, jak připravit Sancha Panzu o vladařství. Ten večer strávil Sancho vydáváním několika nařízení, týkajících se správy toho, co měl za ostrov, a nařídil, aby nebylo v obci trpěno překupování potravin a aby do ní mohlo přicházet víno odevšad s podmínkou, že bude oznamováno místo původu, aby mohla být určena jeho cena podle jeho hledanosti, dobroty a pověsti; ten, kdo by je ředil vodou nebo vylhával jeho původ, aby byl popraven; snížil cenu vší obuvi, zvláště střevíců, neboť se mu zdálo, že stoupá nesmírně; ustanovil míru platů služebnictvu, které o překot běželo za svým prospěchem; zakázal pod velmi přísnými tresty zpěv nemravných a nezřízených písní ve dne i v noci; nařídil, aby

žádný slepec nezpíval verše o zázracích, ani neukazoval osvědčení o pravosti zázraků, maje za to, že většina zázraků slepci opěvaných je vymyšlena na úkor pravých; stvořil úřad starosty chudých, ne aby je pronásledoval, ale aby zkoumal jejich chudobu, neboť ve stínu předstírané chudoby a falešného poranění skrývají se zlodějská ramena a pijanské zdraví.

Zkrátka, zařídil věci tak dobré, že podnes trvají v onom městě a jsou nazývány „Zákony velkého vladaře Sancha Panzy“.

KAPITOLA LIL, *kde se vypráví dobrodružství druhé dueni Doloridy či Angustiady, jinak paní Rodríguezové.*

Cide Hamete vypravuje, že, když se don Quijote uzdravil ze svých škrábů, pomyslně si, že život na zámku je proti všem zákonům rytířství, jež vyznával, a že se rozhodl požádat vévody o dovolení k odjezdu do Zaragozy, kde se blížila doba slavností; tam doufal vydobýt si brnění, které se na takových slavnostech získává. A když byl jednoho dne u stolu vévodského a počínal už obracet v skutek svůj úmysl a žádat o dovolení, náhle vstoupily dveřmi do síně dvě ženy (jak se ukázalo) v smutku od hlavy k patě a jedna z nich přistoupivši k donu Quijotovi padla mu k nohám jak dlouhá, tak široká, ústa přitiskla k jeho nohám a jala se plakat tak srdcervoucně, opravdově a bolestně, že zmátla všechny poslouchající diváky; ačkoliv se vévodové domnívali, že běží o nějaký žert osnovaný služebnictvem donu Quijotovi, přece jen, vidouce sílu vzdechů, nářku a pláče ženina, byli na pochybách a v napětí, až milosrdný don Quijote ženu pozvedl ze země a pobídl ji sejmouti závoj z uplakané tváře.

Ona poslechla a objevilo se, že je osobou, na kterou by nikdo nebyl pomyslně: pod závojem se totiž ukázal obličej paní Rodríguezové, dueni z toho domu sama; druhá žena ve smutku byla její dcerou, podvedenou synem bohatého sedláka. Všichni, kdo ji znali, byli ohromeni a vévodové víc než všichni ostatní, neboť ač ji měli za omezenou a přihlouplou, nemyslili, že by se mohla zbláznit. Nakonec se paní Rodríguezová obrátila k pánům a pravila:

„Dovolte mi, Excellence, abych pohovořila krátce s tímto rytířem, neboť je toho třeba, mám-li se zdarem vyváznout z postavení, do něhož mě uvedla odvaha zlomyslného sedláka.“

Vévoda pravil, že jí dovolení dává a ať promluví s donem Quijotem, jak si jen přeje. Tu řekla obracejíc hlas i tvář k donu Quijotovi:

„Statečný rytíři, před několika dny jsem vám už vypověděla věrolomnou ničemnost, již zlý sedlák spáchal mé milované dce-

ři, kterou je tato nešťastnice zde, a vy jste mi slíbil ujmout se jí a napravit křivdu jí spáchanou; nyní však jsem zvěděla, že chcete opustit tento zámek za novými dobrodružstvími, jež vám Bůh udělí. Proto bych chtěla, dříve než zmizíte na oněch cestách, abyste vyzval toho nezroceného hrubce a přinutil jej vzít si mou dceru podle slibu manželství, který jí dal, dřív než si s ní zahrál. Neboť očekávat spravedlnost od pana vévody, toť žádat hrušky na olši, jak jsem Vaší Milosti už spravedlivě vysvětlila. A s tím, Pán náš dej vám, Milosti, mnoho zdraví a nás neopouštěj!“

Na ta slova odvětil don Quijote velmi vážně a okázale:

„Dobrá dueňo, zmírněte své slzy, či lépe řečeno, utřete je a nechte vzdychání! Beru na sebe pomoci vaší dceři, již by bylo bývalo lépe nevěřit tak lehkověrně slibům zamilovaných, které se povětšinou lehce dávají a velmi těžko plní; s dovolením pana vévody odejdu ihned vyhledati onoho nesvědomitého mladíka, naleznu jej, vyzvu a zabiju, odmítne-li vyplniti dané slovo; neboť hlavní povinností mého povolání je odpouštět pokorným a trestati zpupné, to jest pomáhati ubohým a ničiti ukrutníky.“

„Není potřebí,“ řekl na to vévoda, „aby Vaše Milost hledala sedláka, na něhož si tato dobrá paní stěžuje, a ještě méně, abyste mě žádal o dovolení vyzvat jej; já sám jej prohlašuji za vyzvána a беру na sebe zpravit jej o tom vyzvání a přinutit jej přijmout je a dostaviti se na soud na můj hrad: zde oběma vykáži kolbiště bezpečné, zachovávaje veškeré podmínky, jichž se v takových případech má dbát, zachovávaje i spravedlivost pro každého, jakž musí činit všichni knížata, již dovolují, aby se svobodně zápasilo v hranicích jejich knížectví.“

„S tímto ujištěním a s dovolením Vaší Vznešenosti,“ odvětil don Quijote, „nyní už pravím, že se tentokrát vzdávám svého šlechtictví a snižuji se k nízkosti zločincově a činím se jemu rovným, propůjčuje mu právo k zápasu se mnou; a tak, ač není přítomen, jej vyzývám, poněvadž spáchal zlo, oklamav tuto dívku, jež byla pannou a už není, jeho vinou, a již musí splnit daný slib manželství, sic zemře v potýkání.“

Pak sundav rukavici vhodil ji doprostřed síně a vévoda ji zvedl, řka, že, jak byl pravil, přijímá vyzvání jménem svého poddaného a stanoví dobu klání za šest dní, kolbiště hradní nádvoří a zbraně ty, jichž obvykle rytíři užívají: kopí a štít a kroužkový krunýř s ostatními součástmi, bez klamu, podvodu a pověry, prohlédnuté a prozkoumané soudci kolbiště. Ale především je třeba, aby výborná dueña i nehodná dívka vložily své právo na spravedlnost do rukou pana dona Quijota, jinak nebude ničeho a vyzvání nedojde náležitého splnění.

„Vkládám,“ řekla dueña.

„Já také,“ připojila se dcera všecka uplakaná, zahanbena a mrzuta. Rozhodnuv takto a rozmysliv si, co v tomto případě počne, vévoda propustil paní ve smutku a vévodkyně nařídila, aby od té chvíle s nimi jednali ne jako s komornými, ale jako s dobrodružnými dámami, jež přišly do jejího domu hledat spravedlnost: dali jim tedy zvláštní pokoj a sloužili jim jako cizinkám, ne bez údivu ostatních služebnic, jež nevěděly, kam až povede pošetilost a drzost paní Rodríguezové a její neblahé dcery.

Aby byla zábavnost dovršena a konec jídla dokonalý, vstoupil náhle do síně panoš, který donesl psaní a dary Tereze Panzové, ženě vladaře Sancha Panzy; jeho příchod naplnil radostí vévody, toužící zvědět, co ho cestou potkalo; na jejich dotaz panoš odpověděl, že to nelze vypovědět ani před veřejností, ani krátce, aby jejich Excellence ráciily posečkat do soukromí a zatím se pobavily těmito dopisy. Vytáhnuv dva odevzдал je do rukou vévodkyně: jeden nesl v záhlaví: „Psaní pro paní vévodkyni tu a tu, nevím odkud“, a druhý: „Psaní pro mého muže Sancha Panzu, vladaře ostrova Baratarie, jemuž Bůh popřej delšího věku než mně“. Vévodkyně, jak se říká, hořela, dokud nepřečtla psaní: otevřela je, přečetla pro sebe, a vidouc, že je lze číst nahlas, aby i vévoda a přítomní slyšeli, učinila tak řkouc:

„Dopis Terezy Panzové vévodkyni:

Velmi mě potěšilo, moje paní, psaní, jež mi Vaše Výsost poslala, neboť jsem si ho vskutku velmi přála. Šňůra korálů je

velmi pěkná a lovecký šat mého muže není o nic horší. Celá naše vesnice má velkou radost, že Vaše Milost udělala vladařem mého manžela Sancha, ale nikdo tomu nevěří, zvláště ne farář, pan Mikuláš, holič a bakalář Sanson Carrasco. Ale mně to nevadí; pro to věc ještě pravdou zůstane a každý ať si říká, co chce, ačkoliv, abych mluvila pravdu, kdyby nepřišly korály a šaty, také bych tomu nevěřila: u nás ve vsi všichni mají mého muže za hlupáka a nemohou pochopit, k jakému vladařství se to může hodit, když předtím vládl jen stádu koz. Pánu Bohu poručeno, ať ten vše řídí, jak uzná, neboť toho mají jeho děti potřebí.

Já, drahá paní, jsem se rozhodla, s dovolením Vaší Milosti, si polepšit a jít se k dvoru roztáhnout do kočáru, abych vytrěla zrak tisíci závistníků, které už mám. A proto pěkně prosím Vaši Excelenci, aby rozkázala mému muži poslat mi pár grošů, a ať to stojí za řeč, neboť u dvora jsou výdaje veliké, chléb po realu a libra masa za třicet maravedí, to je na pováženou! A nechce-li, abych odjela, ať mi napíše včas, protože mě už pálí nohy, jen se vydat! Také mi říkají známé a sousedky, že přijdeme-li ke dvoru nádherně vystrojené, můj manžel se stane více známým díky mně než já díky jemu, protože se mnozí nutně budou ptát: Copak to je za dámy v tom kočáře, a můj sluha odpoví: Žena a dcera Sancha Panzy, vladaře ostrova Baratarie. A takovým způsobem Sancho bude proslaven, já ctěna a vše v pořádku.

Mrzí mě, jak jen možná, že se letos žaludů v naší vsi málo načesalo, přesto jich Vaší Milosti posílám asi půl čtvrtce, které jsem po jednom nasbírala a načesala v lese; větší jsem nenašla, ač bych si přála, aby byly jako pštrosí vejce. Nezapomeňte, Nádhernosti, mi psát, já vám pečlivě odpovím, zpravujíc vás o svém zdraví a o všem, co by bylo nového ve vsi, kde prosím Pána Boha, aby ostříhal Vaši Výsost a na mne nezapomněl. Má dcera Sancha a můj syn líbají Vaší Milosti ruce.

Ta, jež si více přeje vidět Vaši Milost než jí psát,

Tereza Panzová.“

Všichni s náramnou chutí vyslechli psaní Terezy Panzové, zvláště vévodové, a vévodkyně tázala se dona Quijota, nebylo-li by dobře otevřít psaní určené vladaři, jež prý jistě bude výborné. Don Quijote odpověděl, že je otevře, aby se jim zavděčil, učinil tak a viděl, že je psáno takto:

„Dopis Terezy Panzové jejímu muži Sanchu Panzovi:

Předrahý Sancho, dostala jsem tvé psaní a říkám a přísahám ti jako katolická křesťanka, že málo scházelo, abych se zbláznila radostí. Opravdu, bratře, když jsem uslyšela, že jsi vladařem, myslila jsem, že mě šlak trefí z toho štěstí, vždyť víš, že prý náhlá radost zabíjí jako velká bolest. Sančičce, tvé dceři, se z té radosti něco stalo, ani nevěděla a byla celá mokrá. Šaty, kteréš mi poslal, jsem měla před sebou, korály, jež mi poslala paní vévodkyně, na krku, obě psaní v ruce a posel byl vedle mne, a přece se mi zdálo, že vše, co vidím a hmatám, je jen sen. Neboť kdo by si mohl pomyslit, že pasák koz se stane vladařem ostrovů? Však víš, příteli, že má matka říkala, že člověk musí být dlouho živ, aby hodně viděl; říkám to proto, že čekám spatřit ještě víc, budu-li ještě déle živa: nechci se zastavit, dokud tě neuvidím nájemcem nebo výběřčím daní; to jsou řemesla, od kterých sice čert odnáší ty, co jich zneužívají, ale které přec jen, koneckonců, nesou peníze.

Paní vévodkyně ti poví o mém přání jít ke dvoru: rozmysli si to a zprav mě o své vůli! Já ti budu hledět být ke cti a budu jezdit v kočáře. Farář, holič, bakalář, ba ani ten kostelník nevěří, že jsi vladařem, a tvrdí, že je to podvod nebo kouzlo, jako všechno, co se děje tvému pánu donu Quijotovi. Sanson říká, že musí za tebou, vytáhnout ti to vladařství z hlavy a donu Quijotovi z lebky jeho bláznovství. Já se jen směju a prohlížím šňůru a stříhám z tvého obleku na šaty našemu děvčeti. Poslala jsem paní vévodkyni pár žaludů; chtěla bych, aby byly zlaté. Pošli mně nějaké perlové šňůry, jsou-li na tvém ostrově v módě.

Nového je ve vsi, že Berruecová vdala svou dceru za nějakého mazala, který sem k nám přišel malovat, co by se dalo. Obecní rada mu dala malovat znak Jeho Veličenstva nade dveřmi rychtářství, on si řekl o dva dukáty, dali mu je předem, maloval týden a nakonec nenamaloval nic, že prý nedovede takové hlouposti; peníze vrátil, ale přece se oženil, jako by byl pořádný řemeslník. Pravda je, že už nechal štětce, vzal motyku a chodí na pole, jak se sluší a patří. Syn Petra de Lobo přijal první svěcení a chce být knězem; když to zvěděla Minguilla, vnučka Mingua Silvata, podala naň žalobu, že prý jí slíbil manželství; zlé jazyky naznačují, že s ním byla v jiném stavu, ale on zapírá, až se hory zelenají. Letos není oliv a v celé vsi nenajdeš kapky octa. Přešla tudy četa vojáků a odvedli si s sebou tři děvčata ze vsi; ani ti neřeknu která, protože se třeba vrátí a někdo se najde, kdo si je vezme, i s jejich hříchem nebo bříškem. Sančička plete krajky, denně si vydělá osm poctivých maravedí a hází je do pokladničky, aby měla na výbavu; ale teď, když jsi vladařem, jí dáš věno ty a nepotřebuje se ani namáhat. Studna na návsi vyschla; do šibenice uhodil hrom a pro mne ať si uhodí i do ostatních.

Čekám na tvou odpověď a rozhodnutí, co se týče mého odjezdu ke dvoru. Bůh ti dej delší věk než mně neb alespoň takový, neboť bych tě nechtěla nechat na světě beze mne.

Tvá žena Tereza Panzová.“

Dopisy byly vyneseny do nebe a oceněny; zasmáli se jim i podivili. A aby to bylo zpečetěno, přibyl posel, nesoucí psaní od Sancha donu Quijotovi, který je rovněž přečetl veřejně: vzbudilo pochybnosti, je-li vskutku vladař hlupákem. Vévodkyně odešla, aby zvěděla od panoše, co jej potkalo v Sanchově vsi, a ten jí to vylíčil velmi obšírně bez opominutí jediné okolnosti; odevzdal jí žaludy a k tomu i sýr, jež mu Tereza dala, protože je prý velmi dobrý, lepší než tronchonský. Vévodkyně vše přijala s nesmírným potěšením, v němž ji zanecháme a budeme vyprávět o konci vladařství velkého Sancha Panzy, výkvětu a zrcadla všech ostrovních vladařů.

KAPITOLA LIII.

o úmorném skoncování vladaření Sancha Panzy.

„Věřiti, že v tomto životě věci potrvají věčně beze změny, znamená věřiti mylně; spíše se zdá, že život jde dokola, totiž točí se v kruhu: jaro přichází po zimě, léto po jaru, po létě přichází podzim, po podzimu zima, po zimě jaro, a tak se čas točí stále kol tohoto kruhu; jen život lidský spěje k svému konci lehčeji než vítr a nečeká na obnovu, leč v druhém onom životě, jenž nemá mezí.“

Toto praví Cide Hamete, mohamedánský filozof, neboť lehkost a nestálost tohoto časného života a trvání očekávaného života věčného pochopili i mnozí beze světla víry, jen na základě osvícenosti přirozené. Zde však to náš autor připomíná pro rychlost, s níž skončilo, za své vzalo, zničeno bylo a jako stín a kouř uprchlo vladaření Sanchovo.

Ten, leže sedmé noci svého vladaření na posteli, přesycen ne chlebem a vínem, ale rozsuzováním a dáváním dobrozdání, zákonů a předpisů, když už mu počínala ospalost přes všechn hlad zavírat víčka, uslyšel takový hluk zvonů a hlasů, že se mu zdálo, že se celý ostrov potápí. Posadil se na postel a pozorně naslouchal, zda by mohl uhodnout, co je příčinou tak velkého poplachu. Ale nejen to nepoznal, ale byl zmaten a naplněn strachem a hrůzou ještě více, než hluk zvonů a hlasů vzrostl o hlasy nespočetných trub a bubnů.

Vstav vzal trepky pro vlhkost půdy, a aniž oblekl župan či něco podobného, vyšel do dveří svého pokoje, když tu spatřil přibíhat chodbou přes dvacet osob s planoucími pochodněmi v rukou a tasenými meči, hlasitě sborem křičících:

„Do zbraně, do zbraně, pane vladaři! Do zbraně, spousta nepřátel vnikla na ostrov a jsme ztraceni, nepomůže-li nám váš důvtip a statečnost.“

S tímto zuřivým křikem a v zmatku doběhli až k Sanchovi, ohromenému a omámenému tím, co slyšel a viděl, a když byli u něho, jeden mu řekl:

„Ozbrojte se okamžitě, velmožný pane, nechcete-li zahubit sebe i celý tento ostrov!“

„Já a ozbrojit se?“ ptal se Sancho. „Ale copak já rozumím vojně a obraně? Tyhle věci bude nejlíp nechat mému pánovi donu Quijotovi, ten je vyřídí a ukončí v okamžiku. Ale já, hříšník boží, nevím o útocích ani zbla.“

„Ach, pane vladaři,“ řekl druhý, „co je to za odkládání? Ozbrojte se, Milosti! Tady vám přinášíme zbraň obrannou i útočnou a vzhůru na náměstí, veďte nás a velte nám, bude tak po právu, vždyť jste naším vladařem.“

„Tak mi tu zbraň navlečte, musí-li to být,“ odvětil Sancho.

Hned mu přinesli dvě pavézy, jež předem byli obstarali, a pověsili mu je přímo na košili, nedovolivše mu obléci šat jiný, jednu pavézu vpředu, druhou vzadu, a protáhli mu ruce skrze otvory v pavézách a přivázali ho k nim tak pevně provazy, že byl jako zazděn nebo zatlučen, podoben vřetenu, neschopen se ohnout v kolenech a hnout se na krok. Do rukou mu dali kopí a o to se opřel, aby se udržel na nohou.

Když ho tak vystrojili, vyzvali ho k pochodu, aby je vedl a povzbudil všechny: poněvadž prý on je jejich hvězdou, lucernou i světlem, jejich věc dobře dopadne.

„Jakpak já nešťastník mohu pochodovat,“ odpověděl Sancho, „když nemohu ohýbat kolena pro ty tabule přišité na tělo? Nezbyvá než mě odnést v náručí a položit nebo postavit do nějaké brány a tu budu hájit, buď tímto kopím, nebo svým tělem.“

„Kupředu, pane vladaři,“ řekl jeden z mužů, „strach víc než tabule vám brání vykročit; dost už a hněte se, je pozdě, nepřítel přibývá, křik sílí a nebezpečí hrozí.“

Na ty pobídky a urážky ubohý vladař zkusil se hnout a praštil sebou tak mocně o zem, až myslil, že je na kusy. Ležel jako želva zavřená a zakrytá svými krunýři, nebo jako půl vepře v soli mezi dvěma škopky, nebo též jako člun vytažený na písek; ale ten zástup posměváčků ho vůbec nepolitoval vida jej na zemi: zhasivše pochodně dali se znovu do většího křiku a volání „Do zbraně,“ běhali spěšně

po ubohém Sanchovi, bušili meči do pavéz, a kdyby se ubohý vladař nebyl skrčil a choulil hlavu mezi pavézy, špatně by to s ním dopadlo. Svinut do těsné dutiny potil se a zas potil a ze všeho srdce poroučel Bohu, aby mu pomohl z toho nebezpečí. Jedni oň klopýtali, druzí přes něj padali a jeden se naň dokonce na notnou chvíli postavil a odtud jako z hlásné věže velel vojskům volaje:

„Sem, našinci, tudy útočí nejméně nepřítel. Střezte tento průlom; tuto bránu zavřete! Porazte onen žebřík! Sem dehet, smůlu a pryskyřici v kotlích vroucího oleje! Zavřete ulice prošívanicemi!“

Zkrátka vyjmenoval křiče ze vsí síly všechny drobnosti, nástroje a potřeby válečné, jimiž se město brání útoku, a zmlácený Sancho, který to poslouchal a všechno snášel, si říkal u sebe:

„Ó, kéž by Pánbůh ráčil už dopustit, aby byl ostrov vyřízen a já mimo tuto velkou úzkost, mrtev či živ.“

Nebesa vyslyšela jeho přání, a když se toho nejméně nadál, uslyšel hlasy: „Vítězství, vítězství! Nepřátelé jsou přemoženi! Pane vladaři, zvedněte se a pojd'te se radovat z vítězství a rozdílet kořist odňatou nepřátelům mocí tohoto nepřemožitelného ramene!“

„Zdvihněte mě,“ řekl truchlivě bolavý Sancho. Pomohli mu vstát a jsa na nohou pravil:

„Nepřítele, kterého jsem přemohl já, ať mi přibijí na čelo! Kořist vzatou nepříteli rozdílet nebudu, ale žádám a prosím přítele, mám-li jakého, aby mi dal doušek vína, neboť usychám, a aby mi utřel pot, neboť se rozplývám.“

Utřeli jej, přinesli mu víno a odvázáli pavézy, on se posadil na postel a omdlel strachem, úlekem a únavou. Už mrzelo šprýmaře, že šprýmovali příliš, ale procitnutí Sanchovo jejich obavy z jeho mdlob zmírnilo. Zeptal se, kolik je hodin; řekli, že už svítá. Umlkl a bez dalšího slova se počal strojit ponořen v hrobový klid a všichni naň hleděli a čekali, za čím se tak spěšně strojí.

Konečně byl oblečen a pomalu, neboť byl zmlácen a nemohl zčerstva, odešel do stáje a za ním všichni přítomní; přistoupiv k svému oslu objal jej a vtiskl mu polibek míru na čelo a ne bez slz v zracích mu pravil:

„Pojďte sem, druhu a příteli můj i spolutrpitele v námahách a utrpení: pokud jsem žil s vámi a neměl jiných myšlení a starostí než o váš postroj a vaše krmivo, šťastné byly mé hodiny, dny i roky; ale co jsem vás opustil a jal se vystupovat na věž ctižádosti a pýchy, vešlo mi do duše tisíc béd, tisíc trápení a čtyři tisíce starostí.“

A zatímco toto říkal, sedlal osla, aniž kdo co k němu promluvil. Na osedlané pak zvíře s velkou bolestí a námahou vystoupil a obrátiv svou řeč k správci, tajemníku, vrchnímu číšníku a doktoru Petru Škrobencovi řekl:

„Uvolněte cestu, milí pánové, a nechte mě vrátit se k staré své svobodě! Nechte mě vyhledat svůj dřívější život, ať mě probudí z nynější smrti. Nenarodil jsem se, abych byl vladařem, ani abych hájil ostrovy a města před nepřáteli, když se jim zachce je napadnout. Lépe rozumím orání a kopání, ořezávání a vysazování révy než dávání zákonů a hájení krajů a království, dobře je svatému Petrovi v Římě. Chci říci, že dobře je každému, drží-li se řemesla, pro něž je zrozen. Lépe mi sluší v ruce srp než vladařské žezlo; raději se najím oukropu, než abych byl vydán na milost neschopnému lékaři, který mě zabíjí hladem; a raději si odpočinu v létě ve stínu dubu a v zimě si obléknu kožich s pár chlupy na svobodě, než abych si lehal do holandských polštářů a šatil se sobolí kožišinou jako otrok vladařství. Zůstaňte s Bohem, milostiví pánové, a řekněte panu vévodovi, že jsem se nahý narodil a nahým zůstal: neztrácím a nezískávám, to jest bez trojníku jsem přišel do vladařství a bez trojníku odcházím, docela jinak, než odcházejí obyčejně vladaři z ostrovů. A teď uvolněte cestu a nechte mě jet: jedu se dát namazat, neboť myslím, že mám všechna žebra polámana od nepřátel, kteří dnes v noci přese mne přešli.“

„Ne tak, pane vladaři,“ řekl doktor Škrobenec, „já vám dám, Milosti, nápoj proti otlučeninám a pohmožděním, jenž vám hned vrátí dřívější zdraví a sílu; a co se týče jídla, slibuji, že se polepším a nechám Vaši Milost jíst v hojnosti ze všeho, čeho si bude přát.“

„Pozdě!“ řekl Sancho. „Spíš se dám na tureckou víru, než abych zůstal. Takové žerty se neopakují. Bůh je mi svědkem, že zůstat

v tomto vladařství nebo přijmout jiné, byť mi je dávali na talíři, je pro mne stejně možné jako letět bez křídel do nebe. Jsem z rodu Panzů a ti jsou všichni tvrdohlaví, a když jednou řeknou ‚ne‘, znamená to ‚ne‘, a třebas proti celému světu. Ať v této stáji zůstanou mravenčí křídla, co mě vynesla do vzduchu, aby mě tam sežraly vlašťovky a jiní ptáci, a já se vracím na zem chodit po svých; a nejsou-li zdobeny střevíci z korduánu, budou vždy mít na sobě aspoň škorně s provázky. Ovce k ovci a každý ať se natahuje, jak peřina stačí. Nechte mě už odejít, připozdívá se.“

Na to pravil správce:

„Pane vladaři, velmi ochotně necháme odejít Vaši Milost, ač nás bude tuze trápit tato ztráta, neboť váš vtip a křesťanské jednání zavazují k lásce k vám. Ale je známo, že každý vladař musí, dřív než opustí kraj, kde vladařil, vydati počet. Vydejte, Milosti, počet za těch deset dní svého vladaření, a běžte s Bohem.“

„Nikdo jej na mně žádat nemůže,“ odpověděl Sancho, „leč by mu poručil pan vévoda; a toho uvidím a vydám mu počet, jak se patří, tím spíš, že netřeba jiného důkazu o tom, že jsem vladařil jako anděl, než že odcházím docela nahý, a takový vskutku odcházím.“

„Bůh ví, že má velký Sancho pravdu,“ řekl doktor Škrobenec, „a myslím, abychom ho nechali odejít, neboť vévoda bude nesmírně potěšen jeho příchodem.“

Všichni to uznali a dovolili mu odejít, nabídnuvše mu dříve průvod a vše, čeho by si přál pro občerstvení své osoby a pohodlí cesty. Sancho řekl, že by chtěl jen trochu ječmene pro osla a půl síry a půl bochníka pro sebe; poněvadž je cesta krátká, nepotřebuje prý většího a lepšího opatření. Všichni ho objali a on s pláčem objal všechny a zůstavil je v udivení jak nad svými výroky, tak nad svým rozhodnutím pevným a rozumným.

KAPITOLA LIV.,

která jedná o věcech této historie a žádné jiné.

Vévoda a vévodkyně rozhodli, že výzva, již učinil don Quijote jejich poddanému z důvodu již řečeného, skončí soubojem, a poněvadž mladík byl ve Flandrech, kam utekl, aby se paní Rodríguezová nestala jeho tchyní, rozkázali, aby na jeho místo nastoupil gaskoňský lokaj Tosilos, jež předem výborně poučili, jak si má ve všem vést. Dva dny potom řekl vévoda donu Quijotovi, že se jeho sok dostaví za čtyři dny a ozbrojen za rytíře na kolbišti prokáže, jak dívka lhala, a to drze a úplně lhala, tvrdíc, že jí přislíbil manželství. Don Quijote byl s touto novinou velmi spokojen a slíbil sám sobě v tomto případě vykonat divy a měl za nesmírné štěstí, že se dostalo příležitosti ukázat tomu panstvu, kam až sahá síla jeho mocného ramene. Netrpělivě a šťasten čekal po čtyři dny, které, měřeny jeho nedočkavostí, byly proň čtyřmi tisíciletími.

Nechme je plynout (jako necháváme odplývat jiné věci) a prozávejme Sancha, jenž ani vesel, ani smuten putoval na svém oslu za svým pánem, jehož společnost mu byla milejší než vladařství všech ostrovů na světě. Stalo se, že nedaleko ostrova, na němž byl vládl (on nikdy nezkoumal, vládne-li to na ostrově, v městě, městysi nebo vsi), spatřil přicházet cestou, jíž se sám bral, šest poutníků s holemi, cizinců toho druhu, kteří zpěvem prosí o almužnu. Přiblíživše se k němu postavili se do řady a zvednuvše hlas všichni najednou jali se zpívat svou řečí, jíž Sancho nerozuměl krom jediného slova jasně vysloveného: „almužna“, a podle toho poznal, že prosí o dar. A poněvadž byl, jak praví Cide Hamete, velmi milosrdný, vytáhl z tlumoku půl syra a půl bochníka, jimiž se byl zásobil, dal jim je, naznačuje znameními, že nic jiného nemá.

Přijali vše radostně a říkali:

„Geld! Geld!“

„Nerozumím, co na mně chcete, dobří lidé,“ odvětil Sancho. Tu vytáhl jeden z nich váček ze záňadří a ukázal jej Sanchovi, který z toho

pochopil, že chtějí peníze: klada si palec na chřtán a natahuje ruku vzhůru, naznačil jim, že nemá ani groše, a pobídnuv osla oddělil se od nich. A když je míjel, jeden z nich se naň pozorně zahleděl, vrhl se k němu, objal jej kol pasu a hlasitě a velmi Španělsky mu řekl:

„Bůh s námi, co to vidím? Je možná, abych držel v náručí svého drahého přítele a dobrého souseda Sancha Panzu? Ale jistě že ano, vždyť ani nespím, ani nejsem teď opilý.“

Sancho byl udiven, že je jmenován svým jménem a že jej cizí poutník objímá; nemohl jej nijak poznat, ač si jej beze slova velmi pozorně prohlížel.

Poutník řekl vida jeho napětí:

„Jak je možno, bratře Sancho Panzo, že nepoznáváš svého souseda, Maura Ricota, kramáře ze své vsi?“

Tu se naň Sancho podíval pozorněji, počal si ho připomínat a nakonec jej poznal docela, z osla jej objal kolem hrdla a řekl:

„Kdo tě, u všech čertů, měl poznat Ricote, v tom maškarním kroji, co na sobě máš? Řekni mi, kdo z tebe udělal Němce a kdes vzal odvahu vrátit se do Španěl, kde se ti špatně povede, zajmou-li tě a poznají?“

„Neprozradíš-li mne ty, Sancho,“ odvětil poutník, „jsem jist, že v tomto šatě mne nepozná nikdo. Sejděme z cesty tam do té topolové aleje, kde mí druhové chtějí pojišť a odpočinout si, a ty pojíš s námi, neboť jsou to lidé přívětiví, a já ti budu mít kdy povědět, co mě potkalo po odchodu z naší vsi podle rozkazu Jeho Veličenstva, který tak krutě pronásledoval nešťastný můj národ, jak jsi slyšel.“

Sancho poslechl, Ricote promluvil s ostatními poutníky a odešli stranou mezi topoly, dosti daleko od královské silnice. Odložili hole, svlékli pláště a zůstali bez kabátů. Byli to sami mladí, hezcí lidé, krom Ricota, muže už v letech. Všichni měli tlumoky, a jak se zdálo, dobře naplněné, zvláště věcmi kořenými, které probouzejí žízeň na dvě míle. Natáhli se na zemi a na trávníku jako na ubrusech rozložili chléb, sůl, nože, ořechy, sýry a kosti z uzeniny, jež bylo ještě lze obírat, ne-li už žvýkati; také vyňali černé jídlo, jménem prý kaviár,

připravované z rybích jiker a vzbuzujících velkou žízeň; nechyběly ani olivy, ač suché a neupravené, ale chutné a v dobrém stavu.

Co však dostalo první cenu hostiny, bylo šest měchů vína, neboť každý ze svého tlumoku vytáhl jeden; ba i dobrý Ricote, jenž se z Maura proměnil v Němce, vytáhl svůj, který co do velikosti mohl závodit s ostatními pěti. Dali se do jídla s velkou chutí a zvolna, pochutnávající si na každém soustu nabodávaném špičkou nože; ode všeho jedli jen málo a najednou zvedali paže i měchy, přitiskli ústa k ústí a upřeli oči do nebes: zdálo se, že do nich míří; tak zůstali notnou chvílí, kývajíce hlavami ze strany na stranu, což dokazovalo jejich rozkoš, a převáděli do svých žaludků, co bylo v útrokách měchů. Sancho se díval na všechno a nebolelo ho to; naopak, aby splnil přísloví, jež velmi dobře znal: „Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti“, vyžádal si od Ricota měch a zamířil do nebes jako ostatní a s nemalou chutí. Čtyřikrát se měchy daly zvednout, po páté to již nešlo, neboť byly hubenější a splasklejší než rákos, což trochu zmírnilo veselost do té doby projevovanou.

Co chvílí podal některý svou pravici Sanchovi a řekl:

„Španěl a Němec, šebro jedno: dobrá kamerád,“ a Sancho odpovídal: „Dobrá kamerád, na mou duši,“ a smál se pak hodinu nevzpomínaje v nejmenším, co se mu přihodilo za vladaření: neboť pokud člověk jí a pije, starosti naň nemohou. Nakonec bylo dopití vína znamením k všeobecnému spánku na téměř stole a týchž ubrusech; jen Ricote a Sancho zůstali bdít, protože více jedli než pili.

Ricote odvedl Sancha a sedli si pod dubem nechávající poutníky pohříženy v sladkém spánku; Ricote pak nezadrhuje po maursku čistou kastilštinou toto řekl Sanchovi:

„Dobře víš, Sancho Panzo, příteli a sousede, jak vypovídací nález, který Jeho Veličenstvo dalo vyhlásit proti mému lidu, nás všechny postrašil a poděsil; alespoň mne zděsil tak, že jsem cítil krutý trest, hrozící mně i mým dětem, předčasně, už před uplynutím lhůty, již nám povolili k opuštění Španělska. Rozhodl jsem se tedy, po svém zdání rozumně (jako ten, kdo ví, že v určité lhůtě mu vezmou dům, v němž žije, a stará se o nový, kam by se přestěhoval), rozhodl jsem

se, pravím, že odejdu sám bez své rodiny z domova a vyhledám místo, kam ji odvedu pohodlně a beze spěchu, s nímž se ostatní vybrali.

Dobře jsem totiž viděl i všichni naši stařešinové, že ty výnosy nebyly pouhými hrozbami, jak někteří pravili, ale opravdovými zákony, jež budou v svůj čas provedeny. A věřil jsem tomu tím spíše, že jsem věděl o zlých a nesmyslných úmyslech našich lidí; byly takové, že se mi zdálo, že samo božské vnuknutí pohnulo Jeho Veličenstvem k uskutečnění tak znamenitého rozhodnutí. Ne snad, že bychom všichni byli vinni, neboť byli mezi námi křesťané praví a upřímní; ale bylo jich málo a nemohli se postavit na odpor těm, kdo jimi nebyli, nebylo tudíž moudré hřát hada na prsou a trpět nepřátele ve vlastním domě. Nakonec jsme byli právem potrestáni vyhnanstvím, trestem to lehkým a mírným podle některých, ale pro nás nejhroznějším, co nás mohl stihnout. Ať dlíme kdekoliv, pláčeme pro Španělsko; vždyť jsme se v něm narodili a je naší přirozenou vlastí. Nikde nenalzáme přijetí, po kterém v svém neštěstí toužíme; v Berbersku a všech krajích Afriky, kde jsme doufali být přijati a vítáni, nás nejvíce urážejí a trýzní. Neznali jsme štěstí, až jsme je ztratili: téměř všichni cítíme tak velkou touhu vrátit se do Španěl, že většina z těch (a je jich mnoho), kdo znají španělsky jako já, vracejí se a zanechávají onde ženy a děti bez ochrany: tak milují Španělsko. Nyní poznávám a okouším výrok, že je sladká láska k vlasti.

Opustil jsem, jak říkám, naši ves a odešel do Francie, a ačkoliv nás tam dobře přijímali, chtěl jsem poznat vše. Itálií jsem se dostal do Německa a tam se mi zdálo, že lze žít nejsvobodněji, poněvadž tamější obyvatelé nehledí na drobnosti: každý si žije, jak si přeje, neboť ve větší části země vládne svoboda svědomí. Najal jsem si dům blízko Augsburgu a přidal jsem se k těmto poutníkům, jakých každého roku mnoho do Španěl přichází navštívit poutnická místa: ta místa jsou pro ně pravou Indií, jistotnou zásobárnou, vyzkoušeným ziskem. Přejdou celé Španělsko a není vsi, odkud by odešli hladovi a žízni, jak se říká, a přinejmenším bez jednoho realu na penězích; na konci cesty mívají našetřeno přes sto realů, které, v zlatých mincích, buď uvnitř svých holí, buď v záplatách plášťů,

bud' jiným obratným způsobem, který znají, odnesou z království do svých zemí, přes všechny stráže na hranicích a v přístavech, kde jsou prohlíženi.

Nyní je, Sancho, mým úmyslem vyzvednout poklad, který jsem zakopal, což mohu učiniti bez nebezpečí, neboť je mimo ves, a napsat nebo dojet z Valencie pro svou dceru a ženu, které jsou v Alžíru; přemýšlím, jak je převézt do některého z přístavů francouzských a odtud do Němec, kde vyčkáme boží vůle. Neboť, koneckonců, je jisto, že moje dcera Ricota a Františka Ricotová, moje žena, jsou katolické křesťanky, a ač já jím nejsem příliš, přece jen mám blíž do křesťana než do Maura a prosím stále Boha, aby otevřel zrak mého rozumu a projevil mi, jak mu mám sloužit. A co mě uvádí v podivení, je, že nevím, proč moje žena a moje dcera odešly do Berberska a ne do Francie, kde mohly žít jako křesťanky.“

Na to odpověděl Sancho: „Pohled', Ricote! To nebylo asi na její vůli, neboť je odvedl Jan Tiopieyo, bratr tvé ženy, a poněvadž je ry-zím Maurem, šel tam, kde se mu nejvíc líbilo. A ještě něco ti povím: myslím, že jdeš marně za tím, cos schoval. Slyšeli jsme, že tvému švakru a tvé ženě zabavili mnoho perel a zlatých peněz, které s sebou nesli.“

„To je možné,“ odvětil Ricote, „ale já vím, Sancho, že se nedotkli mého pokladu, poněvadž jsem jim nevyzradil jeho místo, boje se nějaké šalby. A chceš-li, Sancho, jít se mnou a pomoci mi jej vybrat a dopravit, dám ti dvě stě tolarů, s nimiž odpomůžeš své nouzi, neboť víš, že je mi známo, že jí máš hodně.“

„Udělal bych to,“ odpověděl Sancho, „ale nejsem vůbec skrblick: to jsem se dnes ráno vzdal úřadu, při němž bych si mohl dát udělat zdi domu ze zlata a jíst dřív než za šest měsíců ze stříbrných mís. A proto, poněvadž se mi zdá, že bych zradil svého krále, kdybych pomáhal jeho nepřátelům, nešel bych s tebou, ani kdybys mi zde hotově vyplatil čtyři sta tolarů a ne slíbil dvě stě.“

„A jakého úřadu ses to vzdal, Sancho?“ ptal se Ricote.

„Vzdal jsem se vladařství ostrova,“ odvětil Sancho, „takového, že věru na tři hony podobného nenajdeš.“

„A kde je ten ostrov?“ zeptal se Ricote.

„Kde? Dvě míle odtud a jmenuje se Baratarie,“ odpověděl Sancho.

„Mlč, Sancho,“ řekl Ricote, „přece ostrovy jsou uvnitř moře a na zemi jich není.“

„Jak není?“ na to Sancho; „Povídám ti, příteli Ricote, že dnes ráno jsem jej opustil a včera ještě jsem na něm vládl, jak se mi líbilo, až se hory zelenaly. Ale přec jsem se ho vzdal, neboť řemeslo vladařské se mi zdá nebezpečným.“

„A co jsi získal vladařením?“ tázal se Ricote.

„Získal jsem,“ odpověděl Sancho, „že jsem poznal, že se nehodím za vladaře, leda stádu dobytka, a že v takovém vladařství lze dobyt bohatství jen na újmu odpočinku, spánku, ba i jídla: neboť na ostrovech jsou vladaři nuceni jíst málo, zvláště mají-li lékaře k péči o své zdraví.“

„Nerozumím ti, Sancho,“ řekl Ricote, „ale zdá se mi, že vše, co říkáš, je nesmysl: kdo by tobě mohl svěřit ostrovy pod vládu, copak bylo na světě málo lidí šikovnějších k vladaření než ty? Mlč, Sancho, vzpamatuj se a hled, chceš-li jít se mnou, jak jsem ti řekl, pomoci mi vyzvednout poklad, jež jsem ukryl (neboť je tak veliký, že zaslouží jména poklad), a dám ti, jak jsem pravil, na živobytí.“

„Už jsem ti odpověděl, Ricote,“ na to Sancho, „že nechci. Bud' rád, že tě nezradím, jdi šťastně svou cestou a mne nech jít mou! Vždyť vím, že o poctivě nabyté může člověk přijít, ale se zle nabytým může ztratit i svou duši.“

„Nechci naléhat,“ pravil Ricote, „ale řekni, byls doma ve vsi, když z ní odcházeli moje žena, dcera a švagr?“

„Byl,“ řekl Sancho, „a mohu ti říci, že z tvé dcery je tak hezké děvče, že vyběhla celá vesnice a všichni říkali, že je nejkrásnějším stvořením na světě. Plakala a objímala všechny své přítelkyně, známé i jen příchozí a všechny prosila, aby ji poroučeli Bohu a Panně Marii, a vše tak dojemně, že jsem se rozplakal, ač nejsem uplakanec. Věru, mnozí by byli chtěli ji ukrýt nebo ji unést cestou, ale báli se protivit se královskému rozkazu. Nejvášnivějším se ukázal don Petr Gregorio, ten bohatý zemanský syn, kterého znáš a který prý ji měl

velmi rád; když odešla, už se v naší vsi neobjevil a všichni myslíme, že se dal za ní unést ji. Ale dosud jsme nic nezvěděli.“

„Vždycky jsem měl nemilé tušení,“ řekl Ricote, „že ten rytíř miluje mou dceru, ale spoléhal jsem na čestnost Ricotinu a netrápil jsem se jeho láskou k ní. Snad jsi už slyšel, Sancho, že Maurky se mísily málo nebo nikdy z lásky s rody starých křesťanů, a moje dcera, která si, jak věřím, hleděla více svého křesťanství než lásky, nebude asi příliš dbát dvoření páně zemanova.“

„Dej to Bůh,“ odvětil Sancho, „oba byli by nešťastní. A nechte mě odejít, příteli Ricote! Chci ještě dnes v noci dojet k svému pánu donu Quijotovi!“

„Bůh s tebou, bratře Sancho; i moji druhové procítají, a je čas k další cestě.“ Pak se oba objali, Sancho vsedl na osla, Ricote uchopil svou hůl a rozešli se.

KAPITOLA LV.

o tom, co potkalo Sancha cestou, a jiných věcech, které stály za spatření.

Poněvadž se Sancho s Ricotem zdržel, nemohl toho dne už dorazit do vévodského zámku: byl na půl míle od něho, když jej stihla noc, dost tmavá a neproniknutelná. Protože bylo léto, mnoho si z toho nedělal, sjel prostě z cesty s úmyslem přenocovat. Jeho neblahý a nešťastný osud chtěl, aby při hledání co nejpohodlnějšího místa spadl i s oslem v hlubokou a tmavou jámu mezi prastarými stavbami; padaje poručil se Bohu ze všeho srdce svého, neboť měl za to, že se nezastaví leč až v hlubokosti podzemské.

Ale nestalo se tak: v hloubce o trochu větší než tři výšky mužské osel dopadl a on na něj bez úrazu a ublížení. Ohmatal si celé tělo, vydechl, aby poznal, je-li celý či někde děrav; a vida, že je v dobrém stavu, zdráv a úplně bez úhony, nelenil si vzdát Pánu Bohu dlouhé díky za milost, již mu prokázal; neboť bezpečně čekal, že bude na tisíc kusů. Také ohmatal rukama stěny jámy, bude-li možno se z ní dostat bez cizí pomoci; ale shledal, že všechny stěny jsou hladké a bez hrbolů, což jej velmi zarmoutilo, zvláště když uslyšel oslíka smutně a bolestně naříkat. Nebylo to příliš, ale jistě nenaříkal, aby vtipkoval: byl asi potlučen.

„Ach,“ řekl tehdy Sancho Panza, „jaká neslýchaná dobrodružství potkávají na každém kroku ty, kdo žijí na tomto bídném světě! Kdo by byl řekl, že já, včera ještě vladař ostrovní, rozkazující sluhům a poddaným, dnes se mám vidět pohřbena v jámě, bez pomocníka, bez sluhy a poddaného, kteří by přiběhli na pomoc! Zde musíme zemřít hladem, já i mé zvíře, ač-li neumřeme dřív, ono z potlučení, já ze zármutku. Jistě nebudu tak šťasten, jako byl můj pán don Quijote de la Mancha, když sestoupil a spustil se do jeskyně čaroděje Montesína, kde nalezl pohoštění lepší než doma, neboť se tam, jak se zdá, dostal rovnou k prostřenému stolu a odestlané posteli. Tam spatřil krásná a milá vidění, a já tu uvidím asi jen ropuchy a hady.

Kam mě to, nešťastníka, zavedlo mé bláznovství a nápady? Odtud vytáhnou mé kosti, až se nebesům uráčí, aby mě našli, holé, bílé a ztrouchnivělé, a s nimi i kosti mého osla a podle těch snad poznají, kdo jsme, alespoň ti, kdo věděli, že Sancho Panza se nikdy neodloučil od svého osla, ani osel od Sancha Panzy. Ještě jednou: ubožáci jsme, neboť nám nedovolil zlý náš osud zemřít doma a mezi svými, kde by nás aspoň byl kdo politoval a zatlačil nám oči v poslední naši hodinu, když už by našemu neštěstí nebylo pomoci! Ó, přáteli a druhu můj, jak jsem se ti špatně odměnil za tvé dobré služby! Odpusť mi a pros osud, jak nejlépe dovedeš, aby nás vyprostil z té bídné tísně, v níž jsme oba. A já ti slibuji ověnit hlavu věncem vavřínovým, aby ses podobal slavnému básníkovi, a dát ti dvojnásob obroku.“

Tak bědoval Sancho Panza a jeho zvíře mu naslouchalo beze slova odpovědi; v takové nouzi a nesnázi se ubožák nalézal. Konečně, když byl celou noc strávil v srdcervoucím nářku a lamentování, nastal den a v jeho světle a záři Sancho spatřil, že nic není nemožnějšího než se dostat z té hloubky ven bez cizí pomoci, i počal naříkat a křičet, zda jej někdo uslyší; ale všechn jeho křik vyzněl jako na poušti, neboť v širokém okolí nebylo, kdo by jej poslouchal, a tu již docela uvěřil, že je ztracen. Osel ležel tlamou vzhůru a Sancho Panza jej převrátil na nohy, na nichž se sotva udržel. Sancho vytáhl z tlumoku, jež stihl stejný osud pádu, kus chleba, dal jej zvířeti, které jej vděčně přijalo, a řekl mu, jako by mu rozumělo:

„Jíš-li ji s chlebem, i bolest chutná.“

Pak objevil ve stěně jámy otvor schopný pojmout jednu osobu, sehnula-li se a skrčila. Sancho k němu přistoupil, skrčil se, vlezl do něho a spatřil, že uvnitř je prostorno a široko; bylo tam i světlo, neboť tím, co bylo lze nazvat stropem, vnikal sluneční paprsek a vše odhaloval. Spatřil též, že se otvor šířil a rozkládal v jiný značný otvor. Vrátil se tedy k svému zvířeti a jal se kamenem odrývat hlínu okolo vstupu, že zakrátko stvořil vchod, jímž bylo oslu snadno projít, a to se stalo. Vzav jej za ohlávku, dal se kupředu jeskyní, aby poznal, končí-li na druhé straně východem. Brzo šel potmě a brzo po ohmatu, ale nikdy beze strachu.

„Pomoz mi Pán Bůh všemohoucí,“ říkal si u sebe, „tohle moje neštěstí bylo by pro mého pána dona Quijota pěkným dobrodružstvím. Ten by jistě měl tuhle hlubinu a hladomornu za květnatou zahradu a palác Galianin a doufal by, že z té tmy a úzkosti vyjde na nějakou louku pokrytou kvítím. Ale já ubožák, bezradný a bázlivý, myslím na každém kroku, že se pode mnou otevře jiná jáma ještě hlubší a že mě pohltí. Neštěstí, vítám tě, jdeš-li jen jedno.“

Tímto způsobem a v těchto myšlenkách se mu zdálo, že ušel asi půl míle; tu spatřil nějakou záři, jež se podobala denní a někudy vcházela: podobalo se, že cesta, podle něho na onen svět, má volný východ.

Zde ho Cide Hamete Benengeli nechává a vrací se k donu Quijotovi, netrpělivě a spokojeně čekajícím na souboj, ježž měl svést s lupičem cti dcery paní Rodríguezové, již chtěl pomstít za křivdu a bezpráví zločinně na ní spáchané. Stalo se, že vyjev jednoho rána s úmyslem cvičit se k zápasu, ježž den nato očekával, pobídl a uhodil Rocinanta, až tento uskočil na sám okraj jakési propadliny a byl by do ní jistě spadl, kdyby byl don Quijote nezatáhl silně za otěže. Zadržel koně a ten se nezřítíl; přitočil se blíže a z koně pohlédl do hlubiny: dívaje se takto uslyšel zevnitř silné volání a pozorně naslouchaje porozuměl a rozeznal, že hlas praví:

„Hej, tam nahoře! Uslyší mě nějaký křesťan a smiluje se nějaký milosrdný rytíř nad hříšníkem zaživa pochovaným, nad ubohým dovladařilým vladařem?“

Donu Quijotovi se zdálo, že slyší hlas Sancha Panzy, což jej překvapilo a vzrušilo; i zakřičel, jak jen mohl:

„Kdo je tam dole? Kdo nařiká?“

„Kdo by tu mohl být a kdo tu má naříkat jiný,“ zněla odpověď, „než utrápený Sancho Panza, vladař na své neštěstí a pro své hříchy ostrova Baratarie, bývalý zbrojnoš slavného rytíře dona Quijota de la Mancha!“

Když to don Quijote uslyšel, zdvojnásobil se jeho údiv a vzrostl jeho strach, neboť ho napadlo, že je asi Sancho Panza mrtev a zde že trpí jeho duše. V tomto domnění pravil:

„Zapřísahám tě vším, čím tě zapřísahat mohu jako katolický křesťan, abys mi řekl, kdo jsi! A jsi-li trpící duše, řekni mi, co chceš, abych pro tebe učinil. Neboť jako je mým povoláním prospívat i pomáhat potřebným tohoto světa, stejně je jím i pomáhat a udílet podporu potřebným světa onoho, kteří si nemohou pomoci sami.“

„To tedy,“ zněl hlas, „je Vaše Milost, jež ke mně mluví, jistě mým pánem donem Quijotem de la Mancha; a dokonce i hlasem se mu jistotně podobáte.“

„Don Quijote jsem,“ odvětil Quijote, „a za poslání mám pomáhat a posilovat v nouzi živé i mrtvé. Proto mi pověz, kdo jsi, neboť mě překvapuješ. Jsi-li totiž mým zbrojnošem Sanchem Panzou a umřel-lis, nevzali-li tě ďáblové a jsi-li z milosrdenství božího v očištění, naše matka Svatá církev římskokatolická má dost prostředků, aby tě vysvobodila z muk, v nichž jsi; já pak, pro svou osobu, jí pomohu, pokud moje jmění stačí. Vyslov se tudíž už jednou a rci, kdo jsi.“

„Prohlašuji a přísahám při zrození toho, čeho si Vaše Milost přeje,“ bylo odpověděno, „že jsem, pane done Quijote de la Mancha, váš zbrojnoš Sancho Panza a že jsem nikdy a jakživ neumřel; ale opustil jsem své vladařství z důvodů a příčin, jež potřebují k vypovědění chvíle času, dnes v noci jsem spadl do téhle jámy, kde ležím i s oslem, který mi nedovolí lhát, neboť na důkaz pravdy je tu se mnou.“

A opravdu! Zdá se, že osel Sanchově řeči porozuměl, neboť se v okamžiku dal do hýkání, a to tak mocně, že se celé sklepení ozývalo.

„Slavný to svědek!“ řekl don Quijote; „hýkání poznávám, jako bych to hýkal já sám, a tvůj hlas, milý Sancho, slyším. Počkej tu! Půjdu do vévodského zámku, který je blízko, a přivedu někoho, kdo tě vytáhne z té jámy, kam tě asi zavedly tvé hříchy.“

„Běžte, Milosti,“ řekl Sancho, „a vraťte se brzo, u Boha jediného: už to snést nemohu, být zde pohřben zaživa, a mimoto umírám strachem.“

Don Quijote ho opustil a odebral se na zámek povědět vévodům o příhodě Sancha Panzy, jíž se nemálo podivili, ač dobře porozuměli, že spadl asi druhým ústím sklepení, jež zde bylo od nepaměti; nedo-

vedli si však představit, jak opustil vladařství, aniž oni o tom věděli. Nakonec prý přinesli lana a provazy a po velké námaze mnoha lidí vytáhli osla i Sancha Panzu z temnot na boží světlo. Jeden student vida to řekl:

„Takovýmhle způsobem by měli všichni špatní vladaři opouštět svá vladařství, jako tento hříšník opouští hloubku propasti: mrtev hladem, bled a myslím bez tróníku.“

Sancho jej slyšel a pravil:

„Před osmi nebo desíti dny jsem, bratře mumlale, vstoupil na ostrov svěřený mé vládě a za tu dobu jsem ani jednu hodinu neměl dostatek chleba, ale zato mě pronásledovali doktoři a nepřátelé mi polámali kosti. Neměl jsem příležitost vybírat daně, ani vydírat. A proto, myslím, že jsem nezasloužil opustiti vladařství takovýmhle způsobem; ale člověk míní, Pánbůh mění, a Bůh ví nejlíp, čeho je každému potřebí, a jaký čas, tak se stroj, a nikdo ať neříká: Z té vody nepij a někdo si myslí mám slaninu, a nemá ani špýl. Bůh mi rozumí a to stačí, víc neřeknu, ač bych mohl.“

„Nezlob se, Sancho, ani netrap tím, co uslyšíš; nemělo by to konce. Měj čisté svědomí a ať si říkají, co chtějí! Chtít zavřít ústa pomlouváčům, toť chtít dveřmi zavřít volné pole. Opustí-li vladař vladařství bohat, řeknou o něm, že byl zloděj; pakliže chud, řeknou, že byl hlupák a nešika.“

„Jisto je,“ odvětil Sancho, „že tentokrát mě budou mít spíš za hlupáka než za zloděje.“

Za těchto řečí došli, obklopeni kluky a mnoha jinými lidmi, do zámku, kde v síni dleli již vévoda s vévodkyní čekající na dona Quijota a Sancha; ten nechtěl vstoupit k vévodovi dřív, než opatří osla ve stáji, protože, jak říkal, strávil velmi špatnou noc v hospodě.

Potom vstoupil k svým pánům, k nimž pokleknuv před nimi pravil:

„Já, pánové, poněvadž si toho Vaše Vznešenost přála, vydal jsem se bez jakékoliv zásluhy své vladařit na váš ostrov Baratarii, na nějž jsem vstoupil nah a nah jsem zůstal: neztrácím nic, ani nezískávám. Měl jsem svědky u sebe, kteří povědí, jak se jim uzdá, vládl-li jsem

dobře či špatně. Rozřešil jsem případy pochybné, rozhodoval jsem ve sporech, a vše to umíraje hladem z vůle doktora Petra Škrobence z Tirteafuery, lékaře ostrovního a vladařského. Přepadli mě nepřátelé v noci, a ač nás uvedli do velkých nesnází, ostrované praví, že se ubránili vítězně silou mé paže, a Bůh jim dej takové zdraví, jakou mají pravdu. Zkrátka za tu dobu jsem změřil obtíže a povinnosti, které vladaření s sebou přináší, a shledal jsem pro svou osobu, že moje ramena je neunesou a že to není náklad pro má záda, ani šípy pro můj toulec. A tak dřív než by se mnou uhodilo vladařství, chtěl jsem já uhodit vladařstvím, i zanechal jsem včera ráno ostrov, jak jsem jej našel, s týmiž ulicemi, domy a střechami, které měl za mého příchodu. Nic jsem si od nikoho nevypůjčil a nehleděl jsem si naplnit stodoly; a ačkoliv jsem měl v úmyslu vydat několik užitečných nařízení, nevydal jsem žádné, boje se, že nebudou zachovávána: to je pak totéž vydat je nebo nevydat. Jak pravím, opustil jsem ostrov provázen jen svým oslem: spadl jsem do jámy, šel jsem jí dále, až dnes ráno za slunečního světla jsem spatřil východ z ní, ale nikterak schůdný; a kdyby mi nebe nebylo poslalo mého pána dona Quijota, zůstal bych tam do skonání světa. Tedy zde, pane vévodo a paní vévodkyně, je váš vladař Sancho Panza, jemuž deset dní, co byl vladařem, stačilo k poznání, že mu je málo platno být vladařem, nejen snad ostrova, ale celého světa. A na základě toho líbám nohy Vašich Milostí, a jako když si děti hrají a říkají: Škatule, škatule, hýbejte se, hýbám se z vladařské stolice a přecházím do služby k svému pánu donu Quijotovi: v té službě se aspoň najím, i když jím svůj chléb ve strachu. A pro mne, jen když se najím, ať je to mrkví nebo koroptvemi!"

Tím Sancho skončil svou dlouhou řeč, za níž se don Quijote nepřestal strachovat, že řekne tisíc nesmyslů; když viděl, že jich bylo jen pár, vzdal v duchu díky nebesům. Vévoda objal Sancha a řekl mu, že ho trápí, že Sancho tak brzo nechal vladaření, ale že mu ve svém stáťe dá úřad méně namáhavý a výnosnější. Vévodkyně též ho objala a rozkázali, aby jej pohostili, protože na něm bylo patrné, že je zbit a umořen.

KAPITOLA LVI.

o neobyčejném a nevidaném boji mezi donem Quijotem de la Mancha a lokajem Tosílem na obranu dcery paní Rodríguezové, dueni.

Vévodští manželé nelitovali žertu, že udělili Sanchu Panzovi vladařství; toho dne přišel nadto sám správce a vylíčil jim bod za bodem všechny téměř výroky a skutky Sancha Panzy za ony dny a nakonec jim vylíčil i přepadení ostrova, strach Sanchův a jeho odchod, což se jim nemálo líbilo.

Historie vypráví, že potom nastal den souboje. Vévoda mnohokrát byl vyložil lokaji Tosílovi, jak si má vésti s donem Quijotem, aby jej přemohl, ale nezabil, ani nezranil; rozkázal také, aby byly sňaty hroty kopí, řka donu Quijotovi, že křesťanství, jímž se honosí, nedovoluje, aby se souboj konal s takovým nebezpečím života, a ať je don Quijote spokojen, že mu na svém panství poskytuje volné zápasště, ač je to proti výnosu svatého Koncilu, jenž takové souboje zapovídá; ať se tedy prý don Quijote nesnaží jednat v tomto vážném případě neústupně. Don Quijote odvětil, že Jeho Výsost může rozhodovati o okolnostech záležitosti, jak se jí uráčí, on že poslechne ve všem. Když pak nastal významný den a vévoda nařídil, aby v zámeckém dvoře bylo postaveno rozsáhlé lešení pro soudce klání a dueni-žalobce, matku i dceru, dostavilo se k podívané nevidaného boje ze všech okolních míst a vsí nekonečné množství lidu: neboť nikdy v tom kraji nikdo ze živých a nikdo z mrtvých nespátril podobnou věc a neslyšel o ní.

První vstoupil do oploceného kolbiště ceremoniář, jenž změřil pole a prošel je celé, aby na něm nebylo léčky nějaké ani ukryté věci, o niž by se mohlo klopýtnout a padnout; pak vstoupily dueni a posadily se na svá místa, se závoji staženými přes oči až na prsa; jevily nemalý neklid, an byl don Quijote již na kolbišti. Zakrátko provázen zněním mnoha trub objevil se na konci kolbiště na mocném koni, až celým kolbištěm otrásal, velký lokaj Tosílos se spuštěným

hledím i všecek vzepjat a s řádnými, třpytícími se zbraněmi. Kůň se zdál frýzský, široký a sivé barvy; z každé nohy mu viselo po dvaceti librách dlouhé srsti. Statečný zápasník se blížil, dobře zpraven vévodou, jak se má zachovat k udatnému donu Quijotovi de la Mancha, že se má rozhodně stříci jej zabít, snažit se vyhnouti se první srážce a odvrátit tak smrtelné nebezpečí, které najisto hrozilo, kdyby se naplno s ním srazil. Projel zápasíštěm a naproti místu, kde dlely dueni, zastavil se trochu, aby pohlédl na tu, která si jej žádala za manžela.

Pořadatel zavolal dona Quijota, který se byl již na zápasíště dostavil, a zároveň s Tosilem zeptal se dueň, zda svolují, by jejich právo zastupoval don Quijote de la Mancha. Přisvědčily a prohlásily, že vše, co ve věci učiní, budou mít za správné a pevně platné. V tom okamžiku byli už vévoda s vévodkyní usazeni na galerii nad kolbištěm, věnčeným nespočetným davem čekajícím na krutý, nevidaný boj. Podmínkou zápasu bylo, že, zvítězí-li don Quijote, jeho protivník musí se oženit s dcerou paní Rodríguezové; bude-li poražen, jeho sok je zproštěn slibu, o nějž se bojovalo, bez zvláštního zadostiučinění.

Ceremoniář je rozestavil, aby jim nevadilo slunce, a každého postavil na vytčené místo. Bubny zazněly, hlas trub naplnil vzduch a země se trásla pod kopyty; srdce přihlížejícího zástupu octla se v napětí, neboť jedni se báli, druzí si přáli příznivého či nepříznivého výsledku boje. Don Quijote, poroučeje se vším svým srdcem Pánubohu a paní Dulcinei z Tobosa, čekal, až mu bude dáno přesné znamení k útoku; ale náš lokaj měl jiné myšlení: myslel na to, co nyní povím.

Podobá se, že, když se díval na svou nepřítelkyni, zazdála se mu být nejkrásnější ženou, jakou kdy v životě viděl; a slepé dítě, obyčejně nazývané Amor na tomto světě, nemínilo ztratit příležitost naskytnuvší se k vítězství nad lokajskou duší a zanést ji do seznamu svých trofejí; přiblížil se tudíž k němu jednoduše, aniž to kdo viděl, a vstřelil ubohému lokaji do levého boku šíp na dva lokte, protknuv mu tak srdce naveskrz. A bylo mu to lze bez nebezpečí, neboť Amor je neviditelný, vchází a odchází, kudy chce, aniž na něm kdo žádá

počet z činů. Pravím tedy, že když dali znamení k útoku, byl náš lokaj všecek omámen, mysle na krásu té, kterou už učinil paní své svobody, i nedával pozor na zvuk trubky jako don Quijote. Ten, sotva jej zaslechl, vyřítil se a vyrazil proti svému nepříteli, pokud Rocinantovi bylo možno běžet tryskem. Jeho dobrý zbrojnoš Sancho při pohledu na jeho útok křičel: „Bůh tě ved', smetano a květe bludného rytířstva! Bůh ti dej vítězství, neboť máš právo na své straně!“

Ačkoliv Tosílos viděl dona Quijota řídit se na sebe, nehnul se o krok z místa, ale hlasitě zvolal na rozhodčího soudce a řekl mu, když přišel:

„Pane, tento boj se svádí o to, ožením-li se, či ne s onou dámou?“

„Tak jest,“ zněla odpověď.

„Já jsem totiž člověk svědomitý,“ řekl lokaj, „a vyčítal bych si, kdybych měl v boji pokračovat. A proto pravím, že se prohlašuji za přemožena a chci se okamžitě oženit s onou dámou.“

Rozhodčí byl slovy Tosílovými udiven, a poněvadž byl jedním z těch, kdo osnovali příhodu, nevěděl, co říci. Don Quijote se zastavil v půli cesty, vida, že naň protivník jeho neútočí. Vévoda nevěděl, proč není v boji pokračováno, ale pořadatel běžel mu oznámit Tosílova slova: ta jej nesmírně překvapila a pohněvala. Zatímco se toto dělo, Tosílos dojel před paní Rodríguezovou a hlasitě zvolal:

„Chci se, paní, oženit s vaší dcerou a nemíním získávat sporem a zápasem, co mohu získat v míru a bez nebezpečí života.“

Slyše to statečný don Quijote pravil:

„Je-li tomu tak, jsem volný a prost slibu: vezměte se s Pánem-bohem, a poněvadž vám ji Bůh dal, ať vám ji svatý Petr požehná!“

Vévoda sestoupil na zámecký dvůr a přistoupiv k Tosílovi pravil:

„Je pravda, rytíři, že se prohlašujete za poražena a že pouze svým bázlivým svědomím míníte se oženit s touto dívkou?“

„Ano, pane,“ odpověděl Tosílos.

„Má dobře,“ řekl k tomu Sancho Panza, „protože, co máš dát myši, dej to kočce, a ta ostatní obstará.“

Tosílos si rozvazoval hledí a žádal, aby mu rychle pomohli, že mu již nestačí dech a že nevydrží tak dlouho pod tak těsným příkrovem.

Sňali mu je spěšně, a tu byl odkryt a zjeven obličej lokajův. Při pohledu naň se paní Rodríguezová a její dcera daly do křiku:

„To je podvod! Podvod! Tosíla, lokaje páně vévodova, nám podstrčili místo pravého manžela! Spravedlnost boží a královu za tuto zlomyslnost, ne-li ničemnost.“

„Netrapte se, paní,“ řekl don Quijote, „není tu zlomyslnosti ani ničemnosti. Pakliže snad ano, nedopustil se jí vévoda, ale zlí kouzelníci, kteří mě pronásledují a kteří závidíce mi slávu tohoto vítězství změnili tvář vašeho manžela v tvář tohoto, jak pravíte, lokaje vévodova. Dbejte mé rady a přes zlobu mých nepřátel ožeňte se s ním, neboť pravděpodobně je to týž, kterého chcete dostati za manžela.“

Vévoda, který tohle slyšel, ze vši své zlosti se dal do smíchu a pravil:

„Tak neobyčejné jsou příhody, které potkávají pana dona Quijota, že si skoro myslím, že tento můj lokaj mým ani není. Ale uźijme této obratné lsti: odložme svatbu o čtrnáct dní, zavřeme tuto osobu, která nás uvádí do pochybností, a čekejme, zda se za tu dobu vrátí do své dřívější podoby. Tak dlouho jistě nebude trvat zloba čarodějů proti donu Quijotovi, tím spíše, že jim tyto podvody a přeměny jsou málo platny.“

„Ach, pane,“ řekl Sancho, „ti darebáci si už opravdu vzali do zvyku proměňovat věci, které se týkají mého pána. Jednoho rytíře, kterého minule přemohl, jmenovaného rytířem Zrcadlovým, proměnili v bakaláře Sansona Carrasca, našeho přítele doma ve vsi, a paní Dulcineu z Tobosa proměnili v hrubou selku. A proto se domnívám, že tento lokaj zemře jako lokaj a bude žít jako lokaj po všechny dny svého života.“

Na to řekla dcera Rodríguezové:

„Ať je kýmkoliv ten, kdo si mne žádá za ženu, svoluji k tomu, protože raději chci být zákonnou ženou lokaje než svedenou milenkou šlechtice; ba ten, kdo mě svedl, jím ani není.“

Nakonec se všechny tyto věci a příhody skončily tím, že Tosílos bude zavřen, dokud se neuvidí, v co se přemění. Všichni svolali vítězství dona Quijota, ale většina jich byla smutna a zarmoucená,

že neviděli tak toužebně očekávané bojovníky rozbité na kousky, stejně jako bývají zarmoucení kluci, když odsouzenec není oběšen, protože mu prominul buď žalobce, buď soud. Lid se rozešel, vévoda a don Quijote se vrátili do zámku, Tosíla zavřeli a paní Rodríguezová i její dcera byly neobyčejně spokojeny, protože tak nebo onak případ musil skončit svatbou; a Tosílos nepřál si ničeho jiného.

KAPITOLA LVII.

o tom, jak se don Quijote rozloučil s vévodou a co ho potkalo s chytrou a rozpustilou Altisidorou, komornou vévodkyně.

Již se donu Quijotovi zdálo, že je záhodno opustit lenošivý život, jež vedl na zámku; myslil, že jeho osoba světu velmi chybí, je-li uzavřen pohodlně v nesčíslných hostinách a rozkoších, které mu ono panstvo jako potulnému rytíři strojilo, a měl za to, že se bude musit přísně nebesům odpovídat za tu zahálčivost a uzavřenost. I požádal jednoho dne vévody o dovolení k odchodu. Dostal je od nich s ujištěním, že jeho odchod je velmi rmoutí.

Vévodkyně odevzdala Sanchu Panzovi psaní od jeho ženy a ten nad nimi zaplakal, řka:

„Kdo by si byl pomyslnil, že velké naděje, jež se v prsou mé ženy Terezy Panzové zrodily při zprávě o mém vladařství, skončí mým návratem k neklidnému, dobrodružnému životu mého pána dona Quijota de la Mancha? Přes to mě těší, že se moje Tereza zachovala, jak se na ni patří, a poslala vévodkyni žaludy; neboť kdyby je byla neposlala, byla by se ukázala nevděčnicí a já bych byl zarmoucen. Co mě těší, je, že tento dar nemůže být nazván úplatkem, protože já jsem byl už vladařem, když ona žaludy poslala, a je náležité, aby ti, jimž se dostalo dobrodiní, osvědčili svou vděčnost, a třebas i drobností. Já jsem vskutku nah vstoupil do vladařství a nah je opouštím; a tak mohu říci s klidným svědomím, což není málo: „Nah jsem se zrodil, nah jsem zůstal: neztrácím ani nezískávám.““

To si říkal Sancho v den odchodu.

Odcházející don Quijote rozloučiv se večer předtím s vévody objevil se jednoho jitra ve zbroji na zámeckém nádvoří. Z chodeb naň pohlíželi všichni zámečtí lidé, i vévodští manželé vyšli, aby ho spatřili. Sancho seděl na oslu s tlumokem, zavazadly a rancem jsa velmi spokojen, neboť správce vévodův, který byl hrál Trojfaldovou, mu dal váček s dvěma sty zlatými dukáty a don Quijote o tom ještě nevěděl.

Zatímco, jak řečeno, naň všichni pohlíželi, pozvedla náhle mezi ostatními přihlížejícími dueňami a komornými vévodčinými rozpustilá a chytrá Altisidora svůj hlas a žalostně zvolala:

*„Slyš mne, krutý rytíři!
zadrž trochu otěže,
neporaňuj ostruhou
nezvedenou herku svou!
Pomni na to, falešný,
že neprcháš před zmijí,
ovečku však opouštíš
z všeho stáda nejmladší.
Podvedl jsi, netvore,
nejkrásnější dívčinu,
co Diana měla v horách
a co v lesích Venuše.*

*Uprchlý Eneáši, krutý Virene,
dábel buď s tebou! Vyhlaď tě z kořene!*

*V drápech svých si odnášíš,
škůdce svatokrádežný,
samo srdce milenky
něžné, sladké, pokorné.
Čepce tři mi ukradls,
pruhované podvazky
z nohou, které hladkostí
mramoru se rovnají.
Vzdechy moje odnášíš,
které jsouce z plamene
tisíc Trójí sžehly by,
kdyby tolik bylo jich.*

*Uprchlý Eneáši, krutý Virene,
ďábel buď s tebou! Vyhlaď tě z kořene!*

*Srdce tvého zbrojnoše
Sancha kéž je svéhlavé,
aby Dulcinea nikdy
kouzel prosta nebyla.
Za tvé hříchy tresty ať
věčně snáší nešťastná,
častoť pyká nevinný
za zlo, které nespáchal.
Kéž se tvoje příhody
obracejí v neštěstí,
rozkoše ať v pouhé sny,
činy tvé měj nepaměť!*

*Uprchlý Eneáši, krutý Virene,
ďábel buď s tebou! Vyhlaď tě z kořene!*

*Ať tě mají za lháře
od Sevilly k Marcheně,
od Granady po Lochu,
v Londýně, vší Anglii.
Sedneš-li si ke kartám,
– hrejž si jakoukoliv hru –
král ať se ti vyhýbá,
o eso ať nezavadíš!
Prst si celý uřízni
místo oka kuřího,
kořen v dásni zůstaň ti
z přetržené stoličky!*

*Uprchlý Eneáši, krutý Virene,
ďábel buď s tebou! Vyhlaď tě z kořene!“*

Zatímco bolestná Altisidora tímto způsobem naříkala, don Quijote měl zrak upřen na ni; pak, aniž jí slovem odpověděl, obrátil tvář k Sanchovi a řekl:

„Zapřísahám tě, drahý Sancho, životem tvých předků, řekni mi pravdu: vzal jsi snad náhodou ty tři čepce a podvazky, o kterých tato zamilovaná dívka mluví?“

Na to Sancho odpověděl:

„Ty tři čepce mám, ale o podvazcích nemám ani zdání.“

Vévodkyně byla udivena rozpustilostí Altisidořinou, neboť ji sice měla za odvážnou, vtipnou a nevázanou, ale přece ne do té míry, aby si troufala podobná uličnictví; divila se tím více, že nebyla o žertu předem zpravena.

Vévoda chtěl vtip korunovat, i pravil:

„Neschvaluji, pane rytíři, že ač se vám v tomto mém zámku dostalo dobrého přijetí, o němž víte, přece jste se odvážil odnést tři čepce, ba snad i podvazky mé komorné. Ta znamení mluví o špatné povaze a lživosti vaší pověsti. Vraťte jí ty podvazky! Ne-li, vyzývám vás k boji na život a na smrt a nebojím se, že zlomyslní čarodějové mi promění obličej, jako učinili v případě mého lokaje Tosíla, který s vámi zápasil.“

„Nedej Bůh,“ odpověděl don Quijote, „abych tasil meč proti vaší převznešené osobě, od níž se mi dostalo tolika dobrodiní: čepce vrátím, neboť Sancho říká, že je má. Podvazky nemohu, neboť ani já je nedostal, ani on. Ať si vaše komorná laskavě prohlédne své přihrádky, jistě je najde. Já, pane vévodo, jsem nikdy nebyl zloděj, ani jím nemíním být, co živ budu, Bůh-li mi neodepře svou pomocnou ruku. Tato dívka mluví jako zamilovaná (jak sama praví) a za to já nemohu. Proto nemám, proč bych žádal za prominutí ji nebo vás, Výsosti, jehož prosím o lepší mínění o sobě a o nové dovolení pokračovati v cestě.“

„Bůh vám dej cestu tak šťastnou, pane done Quijote,“ řekla vévodkyně, „abychom stále slyšeli jen dobré zprávy o vašich výkonech. Jedte s Bohem, neboť čím více meškáte, tím více rozněcujete oheň

v srdcích dívek, jež na vás pohlížejí. Svou komornou pak pokárám tak, aby napříště nehřešila ani pohledem ani slovy.“

„Jen jednou mě ještě vyslyš, prosím, statečný rytíři Quijote,“ zvolala tehdy Altisidora; „prosím tě za prominutí obvinění z krádeže podvazků, neboť, u Boha i duše mé, mám je na sobě a byla jsem roztržitá jako ten, co seděl na oslu a hledal jej.“

„A neříkal jsem to?“ pravil Sancho. „Já se tak na to hodím schovávat kradené! Kdybych to byl chtěl dělat, měl jsem tisíc příležitostí ve svém vladařství!“

Don Quijote sklonil hlavu a poklonil se vévodským manželům i všem okolostojícím, obrátil Rocinanta a provázen Sanchem na oslu opustil zámek bera se k Zaragoze.

KAPITOLA LVIII.

*o tom, jak se sesypalo na dona Quijota tolik dobrodružství,
že jedno pro druhé nemá místa.*

Když se don Quijote spatřil svoboděn v širém poli a zbaven výčitek Altisidořiných, zdálo se mu, že je ve svém živlu a že se jeho duch obnovuje k dalšímu pokračování v plnění rytířských povinností. Obrácen k Sanchovi pravil:

„Svoboda, Sancho, je jedním z nejceněnějších darů, jež nebesa poskytla lidem; jí se nemohou rovnati poklady, jež země uzavírá a moře kryje; pro svobodu a čest možno, ba dlužno se odvážit života a naopak otroctví je nejhorší neštěstí, jež člověka může potkati. Pravím to, Sancho, poněvadž jsi viděl hojnost a dostatek, jimž jsme se těšili v zámku, který opouštíme; ale uprostřed oněch chutných hostin a ledových nápojů zdálo se mi, že jsem tísněn hladem, neboť jsem se z nich netěšil tak svobodně, jako kdyby byly mé. Povinnost býti vděčen za prokázaná dobrodiní a milosti je poutem, jež nedopřává duchu volného vzletu. Šťasten onen, jemuž nebe dalo kus chleba bez nutnosti děkovati zaň jinému neb nebi samotnému.“

„Přes to vše, co jste právě řekl,“ pravil Sancho, „nebylo by pěkné, abychom nebyli vděčni za dvě stě zlatých dukátů, jež mi dal správce vévodův ve váčku, který chovám jako náplast a lék na srdci pro strýčka Příhodu; vždycky nenajdeme zámky, aby nás v nich pohostili, ale někdy padneme i na hospody, kde nám nařežou.“

Za těchto a jiných rozmluv oba potulní druhové, rytíř i zbrojnoš, jeli dále, až urazivše o něco víc než míli spatřili na trávníku zelené louky jíst asi tucet lidí v selských šatech, rozložených na svých pláštích. Blízko sebe měli jakési bílé plachty, pod nimiž něco kryli; plachty byly roztaženy, napjaty a místy na něčem visely. Don Quijote dojel k jedlíkům, pozdravil je nejprve zdvořile a zeptal se, co pod oněmi příkrývkami ukrývají. Jeden z nich mu odpověděl:

„Pane, pod těmi příkrývkami je několik soch na oltář, který stavíme v naší vsi; neseme je zahaleny, aby nevybledly, a na ramenou, aby se nerozbily.“

„Budete-li tak laskavi,“ odpověděl don Quijote, „rád bych je viděl, neboť sochy, které se s takovou péčí přenášejí, jsou asi pěkné.“

„Jak by nebyly,“ řekl druhý, „však jsou také drahé: žádná z nich opravdu není pod padesát dukátů. A abyste, Milosti, viděl, že je to pravda, počkejte a uhlíkáte na vlastní oči.“

Zvedl se, nechal jídla a sňal roušku z první sochy, v níž se objevil svatý Jiří na koni, s drakem svíjejícím se mu u nohou a s kopím probodávajícím sani tlamu. Bylo to představeno divoce, jak se obvykle děje, a celá socha byla samé zlato, jak se říká. Don Quijote pravil:

„Tento rytíř byl jedním z nejlepších potulných rytířů božského vojska, jmenoval se svatý Jiří a ochraňoval i dívky. Pohleďme na druhou!“

Muž ji odkryl a objevil se svatý Martin na koni, an dělí plášť se zebrákem. Sotva jej don Quijote spatřil, pravil:

„Tento rytíř byl také z křesťanských dobrodruhů a myslím, že byl spíš štědrý než udatný, neboť můžeš viděti, Sancho, že se dělí o plášť s chudým dávaje mu polovici. Pravděpodobně byla tenkrát zima; jinak by mu jej byl dal asi celý, jak byl štědrý.“

„Tak to asi nebylo,“ řekl Sancho, „spíše se držel přísloví, jež praví: Ať dáváš či bereš, porad' se s rozumem.“

Don Quijote se zasmál a požádal o odkrytí další pokrývky, pod níž se objevila socha patrona Španělska na koni, s krvavým mečem v ruce, ženoucího Maury a drtícího hlavy. Don Quijote řekl vida ho:

„Tento je zajisté rytíř a z pluků Kristových, jeho jméno je svatý Jakub Maurobijce a je z nejstatečnějších svatých a rytířů, jež měl svět a nyní mají nebesa.“

Konečně odkryli poslední příkrývku a ukázalo se, že skrývá pád svatého Pavla z koně se všemi podrobnostmi jeho obrácení na víru, které bývají zobrazovány. Byl jako živý a zdálo se, že Kristus s ním mluví a Pavel že odpovídá.

„Toto,“ pravil don Quijote, „byl největší nepřítel, jež své doby měla církev boží, a největší obránce její, jakého už nikdy míti nebude. Byl potulným rytířem svým životem a dokonalým světcem

svou smrtí, dělníkem neúnavným na vinici Páně, učitelem národů, jemuž nebesa byla školou a učitelem a mistrem sám Ježíš Kristus.“

Dalších soch už nebylo, i požádal don Quijote, aby je znovu přikryli, a pravil k těm, kdo je nesli:

„Za dobré znamení mám, bratři, že jsem viděl, co jsem viděl, neboť tito svatí a rytíři vyznávali, co já vyznávám, totiž řemeslo vojenské; ale na rozdíl ode mne byli svatí a bojovali o věci božské, a já jsem hříšník a bojuji za věci lidské. Oni dobyli nebes silou svých paží, neboť i nebes lze dobýt, a já dosud nevím, čeho dobývám svým utrpením. Ale kdyby moje Dulcinea z Tobosa byla vyproštěna ze svého neštěstí, což by zlepšilo můj osud a posílilo moji mysl, snad bych zaměřil své kroky lepší cestou, než kterou nyní jdu.“

„Bůh to vyslyš a hřích ať sluchu nemá,“ řekl Sancho při té příležitosti. Mužové byli udiveni zjevem i řečmi dona Quijota, ač nerozuměli ani polovině toho, co jimi míní. Dojedli, naložili své sochy a rozloučivše se s donem Quijotem šli dále svou cestou.

Sanchovi bylo znovu, jako by svého pána viděl poprvé, tak se divil jeho vědomostem a zdálo se mu, že nemůže být na světě historie ani události, aby ji neměl v malíčku a paměti. Řekl mu:

„Opravdu, pane můj, jestliže to, co nás dnes potkalo, lze nazvat dobrodružstvím, bylo to z nejmírnějších a nejklidnějších dobrodružství, která nás za naší pouti potkala: přečkali jsme je bez výprasku a strachu, netasili jsme meče, nebylo s námi uhozeno o zem, ani nemáme hlad. Pochválen buď Bůh, že mi to dovolil spatřit na vlastní oči.“

„Máš pravdu, Sancho,“ řekl don Quijote, „ale musíš uvážiti, že všechny doby nejsou stejné a stejně neplynou; a co lid obyčejně nazývá ‚znamení‘ a co se nezakládá na rozumném důvodu, to moudrý má a pokládá za šťastnou příhodu. Nějaký z takových pověřivců ráno vstane, vyjde z domu, potká mnicha z řádu blahoslaveného svatého Františka, a zrovna jako by potkal draka, obrátí se a vrací se domů. Jinému se rozsype sůl po stole a hned mu smutek zalije srdce, jako by příroda byla povinna oznamovati předem neštěstí věcmi tak nepatrnými jako zmíněné. Rozumný křesťan nemá se tak

sháněti po úmyslech božských. Scipio přistál v Africe, klopýtl při skoku na pevninu a jeho vojáci měli to za špatné znamení; ale on objal zemi a řekl: ‚Nemůžeš mi utéci, Afriko, neboť tě pevně držím v náručí.‘ A proto, Sancho, setkání s těmi sochami bylo pro mne přešťastnou náhodou.“

„Také tomu věřím,“ odpověděl Sancho, „a chtěl bych, aby mi Vaše Milost řekla, z jakého důvodu Španělé, když se chystají k boji, vzývají toho svatého Jakuba Maurobijce, volajíce: ‚Santiago y cierra, España!‘ Copak je Španělsko otevřeno, že je potřebí je zavírat, nebo co to je zač?¹⁰

„Jsi hlupáček, Sancho,“ odvětil don Quijote, „věz, že tohoto velkého rytíře s růžovým křížem dal Bůh Španělsku za patrona a obránce, zvláště za krutých bojů, které Španělé sváděli s Maury, a proto ho vzývají jako svého ochránce ve všech bitvách, ba mnohokrát jej v nich i zřetelně spatřili, an sráží, rozdupává, ničí a pobíjí pluky arabské. Na důkaz té pravdy bych ti mohl dáti mnoho příkladů poskytovaných pravdivými historiemi španělskými.“

Sancho změnil předmět řeči a řekl svému pánu:

„Velmi se divím, pane, rozpustilosti Altisidory, komorné vévodkyně: řádně ji musil zranit a probodnout ten Amor, který je prý hoch slepý, a ač má oči krhavé či spíše je nevidomý, zamíří-li do srdce, i kdyby bylo sebemenší, trečí do něho a prorazí je naveskrz svými šípy. Také jsem slyšel, že se milostné šípy lámou a otupují o stydlivost a zdrženlivost dívek. Ale o tuhle Altisidoru se spíš naostřují, než otupují.“

„Věz, Sancho,“ řekl don Quijote, „že láska nemá ohledů a nedbá rozumných hranic ve svém průběhu a že má tutéž povahu jako smrt: stejně útočí na vysoké paláce královské jako na nízké chatrče pastýřů, a když se úplně zmocní duše, první, co učiní, je, že jí odejme

10 „Santiago y cierra España,“ heslo starošpanělských vojsk, znamená v středověké španělštině „Svatý Jakub (s námi); útoč, Španělsko!“ V té době Cervantesově sloveso cerrar ztratilo už význam ‚útočiti‘, ‚napadati‘, a podrželo pouze význam ‚zavíratí‘. Sancho mylně má España za předmět slovesa cerrar a domnívá se, že heslo znamená: „Svatý Jakube, zavři Španělsko!“ *Pozn. překladatele.*

bázeň a stud; a proto Altisidora projevila svou touhu bez rozpaků, ač vzbudila v mém srdci spíš zmatek než hněv.“

„To je zjevná krutost,“ řekl Sancho, „nevděk neslýchaný! O sobě mohu říci, že by mě podmanilo a podrazilo nejmenší její milostné slůvko. U všech rohatých, jaké srdce z mramoru, nitro z bronzu a hliněná duše! Ale nemohu uvěřit, že tu dívku tak uchvátilo a uneslo, co na vás viděla: kdepak tu je jaká krása, jaká švarnost, jaká uhlazenost, jaký obličej, jaká jednotlivá věc nebo všechny dohromady, aby se do toho zamilovala? Pravda pravdoucí je, že často Vaši Milost prohlížím od paty po poslední vlásek hlavy a vidím víc věcí k nahnání strachu než ke vzbuzení lásky. Slyšel jsem také, že krása je první a hlavní podmínkou lásky, a poněvadž Vaše Milost jí nemá ani špetku, nechápu, do čeho se ta ubohá zamilovala.“

„Nezapomeň, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „že jsou dva druhy krásy: duševní a tělesná. Duševní krása sídlí a projevuje se v rozumu, poctivosti, čestném chování, štědrosti a dobrých mravech a všechny tyto vlastnosti může mít i člověk ošklivý; a jestliže se dbá na tuto krásu a ne na tělesnou, láska rodívá se prudká a mocná. Já, Sancho, dobře vidím, že nejsem hezký; ale také vím, že nejsem znetvořen. Člověku stačí nebýti obludou, aby byl velmi milován, má-li duševní dary, které jsem ti vyjmenoval.“

Za těchto řečí a rozmluv vjeli do lesa mimo cestu a náhle, aniž to očekával, don Quijote se zapletl do sítě ze zelených nitek, které byly napjaty od stromů ke stromům. Nemoha uhodnout, co by to bylo, řekl Sanchovi:

„Zdá se mi, Sancho, že tyto sítě jsou asi nějaké z nejnevítanějších dobrodružství, jaké si lze mysliti. Ať mě zabijí, jestliže čarodějníci, kteří mě pronásledují, nechtějí mě do nich zaplésti a zdržeti v cestě jako v pomstu za krutost, s níž jsem se zachoval k Altisidoře. Ale pravím ti, že, i kdyby tyto sítě byly z nejtvrďšího diamantu místo ze zelených nití a silnější než síť, do níž chytil žárlivý bůh kovářů Venuši a Marta, roztrhnu je, jako by byly z rákosí nebo z bavlny.“

Chtěl pokračovat v cestě a roztrhati vše, když se tu před ním objevily vyskočivše ze stromů dvě přerozkošné pastýřky či aspoň

dívky v pastýřských šatech: kabátky a sukně měly ovšem z jemného brokátu, ba sukně byly z nejvzácnějšího zlatohlavu. Vlasy měly rozpuštěny po ramenou a byly tak plavé, že mohly závodit s paprsky sama slunce; pokryty byly dvěma girlandami, jednou ze zeleného vavřínu, druhou pak upletenou z rudého laskavce. Věk jejich, jak se zdálo, ani nebyl nižší patnácti ani nepřesahoval osmnáct. Pohled na ně udivil Sancha, překvapil dona Quijota, zastavil slunce na jeho dráze.

Všichni čtyři udiveně mlčeli, nakonec však jedna z pastýřek promluvila první, řkouc donu Quijotovi:

„Zadržte, pane rytíři, a netrhejte sítě, neboť jsou zde napjaty ne vám na škodu, ale k naší zábavě. Poněvadž pak vím, že se nás zeptáte, proč byly rozestřeny a kdo jsme, chci vám to říci několika slovy. Ve vsi, jež je na dvě míle odtud a v níž žije mnoho významných lidí, mnoho rytířů a boháčů, řada přátel a příbuzných, se dohodla, že se odebere s ženami, syny i dcerami, sousedy, přáteli a příbuznými na toto místo, které je z nejpříjemnějších v celém okolí, a že utvoří mezi sebou novou pastýřskou Arkadii, v níž by se dívky ustrojily za pastýřky a chlapi za pastýře. Naučili jsme se dvěma eklogám, jedné od pověstného básníka Garcilasa, druhé od výborného Camoesa v jeho vlastní řeči portugalské, ale dosud jsme je nehráli. Včera byl den našeho příchodu; zde mezi těmito stromy jsme postavili několik stanů, jimž říkají polní, na břehu hojného potoka, zúrodnujícího všechny tyto lučiny. Večer jsme napjali tyto sítě mezi stromy, abychom oklamali ptáčky, kteří se do nich chytí poplašení naším křikem. Je-li vám libo, pane, být naším hostem, budete přijat štědře a zdvořile, neboť nyní nesmí vstoupit do našeho tábora nevěle a smutek.“

Umlkla. Don Quijote jí odpověděl:

„Zajisté, překrásná dámo, nebyl více překvapen a udiven Akteón, když náhle uviděl koupající se Dianu, než já, když jsem v ustrnutí spatřil vaši krásu. Chválím druh vaší zábavy a děkuji za vaši nabídku. Mohu-li vám posloužiti, dejte mi rozkaz a spolehněte, že vás bude poslechnuto, neboť mým povoláním není nic jiného leč býti úslužný a dobře činiti všem lidem, zvláště pak tak vznešeným, jak vy se

v osobách svých jevíte. A kdyby tyto sítě, které zabírají malý prostor, zabraly celý povrch světa, hledal bych si cestu jinými světy, abych je nepotrhal; abyste pak uvěřily této mé nadsázce, vězte, že vám to slibuje don Quijote de la Mancha, došlo-li vašeho sluchu toto jméno.“

„Ach, má drahá přítelkyně,“ řekla tehdy druhá pastýřka, „jaké nesmírné štěstí nás to potkalo! Vidíš tohoto pána před námi? Nuže, zvěstuji ti, že jest to nejstatečnější, nejzamilovanější a nejuhlazenější muž světa, nelže-li a nepodvádí-li vypravování, jež bylo o jeho činech vytištěno a jež jsem četla. Vsadím se, že tento dobrý muž, který jej provází, je Sancho Panza, jeho zbrojnoš, jehož rozkošnostem se žádné nevyrovnej.“

„To je pravda,“ pravil Sancho, „já jsem skutečně ten rozkošný zbrojnoš, o kterém Vaše Milost mluví, a tento rytíř je můj pán, sám don Quijote de la Mancha, zvěčněný v tom vypravování.“

„Ach!“ děla druhá dívka; „poprosme jej, přítelkyně, aby zůstal! Naši rodiče i sourozenci tím budou nekonečně potěšeni, neboť i já jsem slyšela o jeho statečnosti a půvabu totéž, co ty pravíš, a zvláště prý je nejvěrnějším a nejpočestnějším milencem, jenž byl kdy znám; jeho dámou je jakási Dulcinea z Tobosa, jíž celé Španělsko přiznává palmu krásy.“

„To se děje právem,“ řekl don Quijote, „ač-li to neuvádí v pochybnost neporovnatelná krása vaše. Nenamáhejte se, dámy, zdržujte mne, neboť přesné povinnosti mého povolání mi nikterak nedovolují odpočívati.“

Zatím přišel na místo, kde všichni čtyři dleli, bratr jedné z pastýřek, sám oblečen za pastýře s nádherou a okázalostí odpovídající nádheře pastýřek. Dívky mu vyprávěly, že muž v jejich společnosti je statečný don Quijote de la Mancha a druhý že je jeho zbrojnoš Sancho; o obou již věděl, neboť byl četl knihu o nich. Statný pastýř se také nabídl a žádal dona Quijota, aby se s ním odebral ke stanům. Don Quijote byl nucen svolit a učinil tak. Vtom se ozvalo volání ptáček a sítě se naplnily rozmanitými ptáčky, kteří oklamáni barvou sítí upadali v nebezpečí, jemuž ulétali. Na místě se shromáždilo přes třicet lidí, vesměs neobvykle přestrojených za pastýře a pastýřky,

a okamžitě byli poučeni, kdo jsou don Quijote a jeho zbrojnoš, což je nemálo potěšilo, neboť již o něm věděli z jeho historie. Došedše k stanům našli prostřeno bohatě, hojně a čistě; uctili dona Quijota prvním místem a prohlíželi si jej a divili se mu.

Když bylo sklizeno, don Quijote u velkém klidu promluvil, řka:

„Někteří lidé říkají, že největším z hříchů lidmi páchaných je pýcha, já však pravím, že jím je nevděk, připomínaje, že se říká: nevděčníků je peklo plné. Pokud mi bylo možno, od chvíle, kdy jsem nabyl rozumu, snažil jsem se vystříhati se tohoto hříchu; a nemohu-li oplatit dobrodiní, jichž se mi dostane, jiným dobrodiním, alespoň toužím, abych tak mohl učiniti, a nestačí- toto, veřejně ona dobrodiní hlásám: neboť ten, kdo přiznává a hlásá dobrodiní, jež mu jsou prokazována, také je stejným odměňuje, může-li. Ostatně většinou ti, kdo dobrodiní přijímají, a nade všemi je Bůh, dárce největší, a dary lidské nemohou se srovnávat s dary božími pro nekonečný rozdíl mezi člověkem a Bohem. Tuto omezenost a nedostatečnost do jisté míry nahrazuje vděčnost. Já, vděčný za milost zde mi prokázanou, nemohu se odvděčiti stejnou měrou trvám v těsných hranicích svých možností a nabízím, co mohu a co mi odpovídá: pravím, že po dva plné dny uprostřed této královské silnice do Zaragozy budu prohlašovati, že tyto dámy přestrojené za pastýřky, zde přítomné, jsou nejkrásnějšími a nejdvořnějšími dívkami světa, vyjímaje pouze nevyrovnatelnou Dulcineu z Tobosa, jedinou paní mých myšlenek, budiž řečeno s dovolením přítomných pánů i dam.“

Slyše to Sancho, který velmi pozorně naslouchal, zvolal:

„Je možno, aby se někdo na světě odvážil říkat a přísahat, že můj pán je blázen? Řekněte sami, páni pastýři! Našel by se v nějaké vesnici farář, ať je sebechytřejší a studovanější, aby dovedl říci, co řekl můj pán, a našel by se potulný rytíř, ať je sebeslavenější pro udatnost, aby nabídl, co zde nabízí můj pán?“

Don Quijote se obrátil k Sanchovi a s tváří rozpálenou hněvem řekl:

„Je možno, aby se někdo na celém světě našel, kdo by nepřiznal, že jsi hlupák, hloupostí vycpávaný a lemovaný zlomyslností a ni-

čemností, co se pleteš do mých věcí a kdo tě pozval, abys zkoumal, jsem-li rozumný, nebo popletený? Mlč a neodpovídej, ale osedlej Rocinanta, sňal-lis mu sedlo: půjdeme obrátiti ve skutek mou nabídku. A poněvadž pravda je na mé straně, můžeš už prohlásiti za přemožené ty, kteří by jí chtěli odporovati.“

A s velkým hněvem a známkami rozčilení vstal ze svého místa, až se lidé kolem divili, jsouce na pochybách, mají-li ho pokládat za blázna, nebo rozumného. Ačkoliv jej přemlouvali, aby se nenamáhal, že dobře znají jeho ochotu se odvděčit a že není potřebí dalších projevů k uznání jeho statečného ducha, neboť stačí ony, o nichž se mluví v historii jeho činů, don Quijote přece jen provedl svou a vsednuv na Rocinanta, navléknuv na rámě štít a uchopiv kopí postavil se doprostřed královské silnice, nedaleko zelené louky. Sancho na svém oslu jej následoval a s ním i celý pastýřský houfec, žádostivý vidět, k čemu povede jeho vyzývavá a neslýchaná nabídka.

Stoje tudíž (jak jsem vám řekl) uprostřed cesty don Quijote rozrazil vzduch tímto voláním:

„Vy, poutníci a cestující, rytíři, zbrojnoši, pěší i jezdci, kteří se berete touto silnicí nebo tudy přejdete do dvou dnů! Vězte, že don Quijote de la Mancha, potulný rytíř, zde stojí a tvrdí, že všechny krásy a ušlechtilosti světa jsou překonány krásou a ušlechtilostí, již v sobě obsahují nymfy obývající tyto louky a háje, s výjimkou paní mé duše Dulciney z Tobosa. Kdo je opačného mínění, ať se přiblíží, neboť zde jej očekávám.“

Dvakrát opakoval táž slova a podvakrát nebyla uslyšena žádným dobrodruhem; ale osud, jenž řídil jeho záležitosti čím dále tím lépe, chtěl, aby se za chvílku objevil na cestě zástup lidí na koních, z nichž řada třímala kopí a kteří jeli v houfci a spěšným poklusem. Sotva je spatřili druhové dona Quijota, obrátili se zády a utekli řádný kus od silnice, neboť poznali, že, kdyby prodleli, mohli by se snadno dostat do nebezpečí. Pouze don Quijote s neohroženým srdcem zůstal nepohnut a Sancho Panza se schoval za Rocinanta.

Houfec kopiníků dojel a jeden z nich, jedoucí vpředu, hlasitě vykřikl na dona Quijota:

„Táhni, čertův člověče, z cesty, sic tě býci rozdrťí na kousky.“

„Bídná chásko,“ odpověděl don Quijote, „co proti mně zmohou býci, i kdyby byli z nejstatnějších, jež rodí Jarama na svých březích! Vyznejte, darebáci, bez rozmyšlení, že je pravda, co jsem zde prohlásil; ne-li, biji se s vámi.“

Honec dobytka neměl kdy odpovědět a don Quijote se uklidit, i kdyby byl chtěl. A tak stádo statných býků i klidných volů býky vedoucích, množství honců i jiných mužů, kteří řídili býky do osady, kde se příštího dne měli účastnit býčích zápasů, najelo na dona Quijota, Sancha, Rocinanta a osla, srazilo všechny na zem a podupalo je. Sancho byl rozmlácen, don Quijote bez sebe, osel ztlučen a Rocinante ne bez úhony.

Ale nakonec se zvedli všichni a don Quijote kulhaje a padaje se spěšně dal do běhu za stádem, volaje:

„Zastavte a počkejte, bídná chásko, jediný rytíř je proti vám a ten není z těch, ani se nepodobá těm, kteří říkají: ‚Prchajícímu nepříteli stav zlaté mosty.‘“

Ale to nezadrželo spěchající honce a na jeho hrozby dali stejně málo jako na loňský déšť. Únava přemohla dona Quijota a víc pohněván než pomstěn posadil se u cesty, až k němu došli Sancho, Rocinante a osel. Ti došli, pán i sluha se znovu posadili a nerozloučivše se ani s napodobenou Arkadií pokračovali v své cestě, spíše zahanbeni než s chutí.

KAPITOLA LIX.,

kde se vypráví o neobyčejné příhodě, již lze míti za dobrodružství, která potkala dona Quijota.

Od uprášenosti a únavy, které si don Quijote a Sancho jedině odnesli ze styku s nezdvořilými býky, odpomohl jasný a čistý pramen, který našli pod svěžími stromy, vedle nichž se oba tuláci, pán i sluha, uložili, nechavše svobodné, bez ohlávky a uzdy, osla i Rocinanta. Sancho se uchýlil k zásobám svého tlumoku a vytáhl z něho, co nazýval „příkrmem“. Don Quijote si vypláchl ústa, umyl obličej, s kterýmžto občerstvením nabrala nového dechu jeho pokleslá statečnost. Don Quijote nejedl zármutkem a Sancho se neodvažoval dotknout se jídla před sebou ze zdrženlivosti a čekal, až začne pán: ale vida, že pán ponořen v myšlení ani si nevzpomene vzít kus chleba do úst, mnoho nemluvil a zhrdaje veškerým slušným chováním jal se rovnat do žaludku chléb a sýr, jež s sebou měl.

„Jez, milý Sancho,“ řekl don Quijote, „udržuj svůj život, na němž ti záleží víc než mně, a mne nech zemřít působením mých myšlenek a mých neštěstí! Já, Sancho, jsem se narodil, abych žil umíraje, a ty, abys zemřel požívaje. A abys viděl, že mám pravdu, pohlédni na mne, o němž jednají knihy, jenž jsem slavný svými vojenskými činy, umírněný v jednání, ctěný knížaty a vytoužený dívkami; a když jsem doufal v triumfální palmy a věnce, získané a zasloužené svými statečnými výkony, dočkal jsem se, že mě dnes ráno podupala, zkopala a potloukla kopyta nečistých a hnusných zvířat. Tato myšlenka mi otupuje zuby, ochromuje stoličky, umrtvuje ruce a odnímá úplně chuť jísti, takže zamýšlím umřítí hladem, což jest nejkrutější ze všech smrtí.“

„Tak tedy,“ řekl Sancho, aniž přestal hbitě žvýkat, „Vaše Milost neschválí ono přísloví, které říká ‚Ať si umřel, ale s plným břichem‘. Já však nemám v úmyslu se připravit o život, ale spíš míním dělat jako švec, který tahá zuby za kůži, až ji dostane, kam chce. Já budu tahati za život a přitom jíst, až jej dovedu ke konci, který mu určila

nebesa, a vězte, pane, že není většího bláznovství než si chtít zoufat jako vy; věřte mi, najeďte se a převalte trochu na zelené polštáře tohoto trávníku a uvidíte, jaké budete cítit ulehčení, až se probudíte.“

Don Quijote poslechl, neboť se mu zdálo, že slova Sanchova plynou spíš z hlavy filozofa než hlupáka; pravil mu:

„Kdybys, Sancho, nyní pro mne chtěl učiniti, co ti nyní povím, ulehčení moje bylo by jistější a můj zármutek ne tak značný: zatímco budu spáti, měl bys poodstoupiti z tohoto místa podle svého zdání, obnažiti své tělo a otežemi Rocinanta dáti si tři sta nebo čtyři sta ran na účet těch tří tisíc a několika, jež si máš dáti, abys vysvobodil z kouzel Dulcineu; neboť je nemalým neštěstím, že ubohá ta dáma je ještě začarována vinou tvé nepamětlivosti a nedbalosti.“

„O tom by se dalo mluvit,“ řekl Sancho, „ted' spěme oba a Bůh už rozhodl, co potom bude. Vězte, Milosti, že je to kruté, má-li se člověk bít s chladnou krví, a zvláště, padají-li rány na tělo špatně chované a hůře krmené. Ať je paní Dulcinea jen trpělivá; až to bude nejméně čekat, bude ze mne síto samým bičováním, to uvidí. A pořád se žije, až do smrti; chci říci, že jsem ještě živ a mám též dobrou vůli splnit svůj slib.“

Don Quijote mu za to poděkoval, pojedl něco málo, Sancho hodně, a oba si lehli k spánku, nechávajíce pásti podle vůle a bez překážky v bujné trávě, jíž byla louka zcela pokryta, oba stálé druhy a přátele, Rocinanta a osla. Procitli dost pozdě, vsedli do sedel a dali se na další cestu, spěchajíce, aby dorazili do hospody, již bylo vidět asi na míli. Povídám, že to byla hospoda, poněvadž don Quijote ji tak nazval, přes svůj zvyk nazývat všechny hospody hrady. Odjeli tam a zeptali se hospodského, má-li místo k přenocování. Bylo jim odpověděno, že ano, a to tak pohodlné a blahobytné jako v Zaragoze. Sestoupili ze sedel a Sancho uložil své zásoby v pokoji, k němuž mu hospodský dal klíč, odvedl zvířata do stáje, dal jim obroku a šel se zeptat dona Quijota, sedícího na lavici, na rozkazy, děkuje při tom obzvláště nebesům za to, že se pánovi hospoda nezdá býti hradem.

Přišla hodina večere i uchýlili se do své světnice a Sancho se zeptal hostinského, co jim může dát k jídlu. Hospodský na to, že

samo pomyšlení, ať si řekne o cokoliv, že hospoda je zásobena ptáky nebeskými, drůbeží pozemskou i rybami mořskými.

„Tolik toho ani není třeba,“ odpověděl Sancho, „pár pečených kuřat nám stačí, protože můj pán je choulostivý a jí málo a ani já nejsem žrout.“

Hostinský odvětil, že nemá kuřat, neboť krahujci mu je rozchvátili.

„Tak dejte, pane hostinský,“ řekl Sancho, „upěci slepici, ale aby byla křehká!“

„Slepici? Otče drahý!“ zvolal hostinský. „Včera jsem jich, na mou duši, poslal do města prodat přes padesát! A krom slepic požádejte o cokoliv.“

„Tak tedy,“ pravil Sancho, „aspoň telecí nebo kůzlečí.“

„Doma ho právě teď,“ byla odpověď, „nemám, protože došlo; ale příští týden ho bude nadbytek!“

„To je nám málo platné,“ odpověděl Sancho, „ale snad všechny tyto nedostatky znamenají nadbytek slaniny a vajec.“

„Proboha,“ zněla odpověď hostinského, „to má pan host pěknou paměť! Vždyť jsem vám řekl, že nemám slepic, a chcete, abych měl vejce? Žádejte, přejete-li si jiná jemná jídla, ale neshánějte se po mlsnostech.“

„Tak už dost, u všech všudy,“ řekl Sancho, „a řekněte mi konečně, co máte, a nechte marných řečí, pane hostinský!“

Hospodský pravil:

„Co skutečně a doopravdy mám, jsou dvě hovězí nohy, které se podobají telecím ručičkám, nebo mám také dvě telecí ručičky, které se podobají hovězím nohám; jsou vařeny s hrachem, cibulí a slaninou a v tuto chvíli říkají: Sněz mě už, sněz mě už!“

„Vymiňuji si je už teď,“ řekl Sancho, „a ať se jich nikdo nedotýká, neboť zaplatím je lépe než kdo druhý; na nic jiného nemám větší chuť a je mi jedno, jsou-li to ručičky nebo nohy.“

„Nikdo se jich nedotkne,“ řekl hospodský, „protože ostatní moji hosté jsou vznešení lidé a mají s sebou kuchaře, sluhu pro nákupy i spíží.“

„Co do vznešenosti,“ řekl Sancho, „nikdo není vznešenější než můj pán; ale jeho povolání nedovoluje mu mít s sebou špižírny a vinné sklepy; natáhneme se třebas uprostřed louky a nakrmíme žaludy nebo mišpulemi.“

Takto rozmlouval Sancho s hospodským, ale pak přestal odpovídat, neboť byl otázan, jakého povolání nebo řemesla je jeho pán. Nastala chvíle večere, don Quijote se vrátil do pokoje, hospodský přinesl jídlo v stavu, v němž právě bylo, a velmi ochotně sedl si i sám za stůl.

Je pravděpodobno, že ze druhé světnice vedle don Quijotovy, oddělené jen tenkou přepážkou, uslyšel don Quijote slova:

„Přisám životu Vaší Milosti, pane done Jeronýme, než nám přinesou večeri, přečteme si ještě další kapitolu z druhého dílu ‚Dona Quijota de la Mancha‘!“¹¹

Sotva don Quijote uslyšel své jméno, vstal a pozorně poslouchal, co se o něm říká; slyšel pak, jak řečený don Jeroným praví:

„Proč chcete, Milosti pane done Juane, abychom čtli ty nesmysly? Není možno, aby tomu, kdo četl první díl historie o donu Quijotovi de la Mancha, líbil se tento díl druhý.“

„Přes to,“ řekl don Juan, „bude dobře jej číst, neboť není knihy tak špatné, aby v sobě neměla něco dobrého. Co se mi na tomto nejvíce nelíbí, je, že líčí dona Quijota už vystřízlivělého z lásky k Dulcinei z Tobosa.“

Slyše to don Quijote pln hněvu a zlosti zvedl svůj hlas a zvolal:

„Kdokoliv by řekl, že don Quijote zapomněl nebo může zapomenout na Dulcineu z Tobosa, poučím jej rovnými zbraněmi, že je dalek pravdy. Neboť ani nevyrovnatelná Dulcinea z Tobosa nemůže býti zapomenuta, ani v donu Quijotovi se nemůže zroditi zapomenutí: jeho znakem je věrnost a jeho povoláním je zachovávatí ji lehce a bez veškerého násilí na sobě.“

11 Cervantes psal tuto kapitolu, když se mu do rukou dostal druhý díl „Důmyslného rytíře dona Quijota de la Mancha“, napsaný Avellanadou a vydaný v Tarragoně roku 1614. Cervantes s ním ihned polemizuje.

„Kdo nám to odpovídá?“ tázali se z druhého pokoje.

„Kdo to má být jiný,“ odpověděl Sancho, „než sám don Quijote de la Mancha, který splní, co řekl i co řekne, neboť poctivý dlužník nebojí se o zástavu.“

Ještě to Sancho nedořekl a dveřmi pokoje vstoupili dva rytíři, jak se zdálo; jeden z nich objal kol hrdla dona Quijota a řekl:

„Vaše přítomnost nemůže zapřít vaše jméno, ani vaše jméno nemůže nezaručovati vaši přítomnost: pane, jste beze vší pochyby pravý don Quijote de la Mancha, severní hvězda potulného rytířstva, navzdory tomu, kdož se chtěl zmocniti vašeho jména a snížití cenu vašich rekovství, jak to učinil skladatel knihy, kterou vám zde odevzdávám.“

A vložil mu do rukou knihu, již nesl jeho druh, a don Quijote ji vzal a beze slova jal se ji přebírat; za chvíli mu ji vrátil řka:

„V tom málu, co jsem shlédli, našel jsem tři věci na autorovi hodné pokárání. Především několik slov, která jsem četl v předmluvě. Za druhé, že je kniha psána aragonsky, poněvadž často vynechává členy. Za třetí, co nejvíce v něm ukazuje nevědomce, je to, že se mýlí a uchyluje od pravdy v tom nejdůležitějším vypravování: tady říká, že se žena Sancha Panzy, mého zbrojnoše, jmenuje Marie Gutiérrézová, a není to pravda, nýbrž Tereza Panzová. A kdo se mýlí ve věci tak důležité, možno se obávati, že se mýlí i ve všem ostatním líčení.“

Na to řekl Sancho Panza: „To je mi pěkný vypravěč! Ten asi jistě je zpraven o našich příhodách, když nazývá Terezu Panzovou, mou ženu, Marie Gutiérrézová. Vezměte ještě tu knihu, pane, a podívejte se, zdali tam je i o mně a nezměnil-li mi jméno!“

„Pokud jsem slyšel, příteli,“ řekl don Jeroným, „jste bezpochyby Sancho Panza, zbrojnoš pana dona Quijota.“

„To jsem,“ odvětil Sancho, „a jsem na to hrd.“

„Věřu,“ pravil kavalír, „tento nový autor nejedná o vás s čistotou, jež se na vaší osobě jeví: líčí vás jako přihlouplého žrouta docela bez půvabu, naprosto jiného, než je Sancho popsáný v prvním díle historie o vašem pánovi.“

„Bůh mu odpust,“ řekl Sancho, „kdyby mě raději nechal v mém koutku a dal mi pokoj, protože hraje jen ten, kdo umí, a dobře je Petrovi v Římě.“

Oba šlechtici pozvali dona Quijota do svého pokoje k večeři, neboť prý dobře vědí, že v té hospodě není věcí hodných jeho osoby. Don Quijote vždy zdvořilý, přijal pozvání a povečeřel s nimi; Sancho zůstal nad hrcem jako jeho poloviční pán: sedl si v čelo stolu a s ním i hospodský, jenž ručičky a nohy jedl stejně rád jako Sancho. Za hovoru při večeři ptal se don Juan dona Quijota, jaké má zprávy o paní Dulcinei z Tobosa: zda se vdala, je-li matkou nebo aspoň těhotná či je-li neporušená a vzpomíná-li, pamětliva cti a dobrého zdání, na milostné myšlení pana dona Quijota. Na to on odpověděl:

„Dulcinea je neporušena a mé milostné myšlení věrnější než kdy jindy; naše dopisování je slabé jako dříve a její krása proměněna v selskou ošklivost.“

A potom jim dopodrobna vypověděl zakletí paní Dulciney, co jej potkalo v jeskyni Montesínově, rozkaz daný mu moudrým Merlínem, jak ji vysvobodit z čarů výpraskem Sanchovým. Oba kavalíři byli svrchovaně spokojeni slyšíce dona Quijota líčit podivné příhody jeho života a stejně se divili jeho nesmyslům jako uhlazenému způsobu, s nímž je vypravoval. Brzo jej měli za rozumného, brzo se jim změnil v blázna a nedovedli se rozhodnout, jaké místo mu vykázat mezi rozumností a bláznovstvím.

Sancho skončil večeři a opustiv opilého hostinského vstoupil do pokoje svého pána a vstupuje řekl:

„Ať mě zabijí, pánové, nechce-li spisovatel té knihy, kterou máte, abychom se poškorpili. Chtěl bych jen, když už o mně říká, že jsem žrout, aby mě nevydával aspoň za opilce.“

„Ale on vydává,“ řekl don Jeroným; „nevzpomínám si už, jakým způsobem, ale vím, že jeho řeči jsou neslušné a nadto lživé, jak vidím na tváři výborného Sancha zde před sebou.“

„Věřte mi, Milosti,“ pravil Sancho, „že Sancho a don Quijote té historie jsou jistě jiní než ti, o kterých vypráví kniha složená Cidem

Hametem Benengelim a kteří jsou ti praví: můj pán je statečný, rozumný a zamilovaný a já mile prostý a ani žrout, ani opilec.“

„Tak tomu věřím,“ děl don Juan, „a kdyby to bylo možné, mělo by se rozkázat, aby se nikdo neosmělil jednat o velkém donu Quijotovi, leč původní autor Cide Hamete, jako rozkázal Alexander, aby se nikdo neodvážil jej obrazit, leč Apelles.“

„Ať mě obrazí, kdo obrazí,“ pravil don Quijote, „ale ať mi neubližuje, neboť často trpělivost překypí, urážejí-li ji příliš.“

„Žádnou urážku,“ řekl don Juan, „nelze učinit panu donu Quijotovi, aby se za ni nemohl pomstít, jestliže ji nezachytí raději štítem své trpělivosti, která se mi zdá silná a velká.“

Za těchto a podobných řečí minula valná část noci; a ačkoliv by si don Juan byl přál, aby don Quijote četl více z knihy, neboť chtěl vidět, co namítne, nedosáhli toho na něm: říkal, že prohlašuje knihu za přečtenou a potvrzuje její hloupost a že si nepřeje, aby se její autor, dojde-li jeho sluchu, že ji měl v rukou, těšil myšlenkou, že on ji četl; od věcí nemravných a hrubých mají prý být myšlenky odváděny, tím spíše pak oči.

Tázali se ho, kam má v úmyslu. Odvětil, že do Zaragozy, aby se účastnil klání v brnění, jež tam každého roku bývá pořádáno. Don Juan mu řekl, že ona nová historie vypráví, jak don Quijote, ať je to kterýkoliv z nich, byl v Zaragoze na turnaji prstencovém, chudém na vynalézavost, skoupém na rytířská hesla, chudičkém na kroje, ale bohatém na hlouposti.

„Z toho důvodu,“ odpověděl don Quijote, „nevkročím nohou do Zaragozy a tak celému světu objevím prolhanost toho nového autora a lidé uvidí, že já nejsem tím donem Quijotem, o kterém on mluví.“

„To uděláte velmi dobře,“ pravil don Jeroným; „ostatně jiný turnaj je pořádán v Barceloně a tam bude moci pan don Quijote ukázat svou cenu.“

„Takový je můj úmysl,“ řekl don Quijote, „propustte mě, Milosti, neboť již je čas jít spát; mějtež mě a čítejte v počtu svých největších přátel a služebníků.“

„A mne také,“ pravil Sancho, „snad to bude na něco dobré.“

S tím se rozloučili a don Quijote i Sancho odešli do svého pokoje zůstavující dona Juana a dona Jeronýma v údivu nad pomícháním jejich rozumu a bláznovství; vpravdě uvěřili, že toto jsou praví don Quijote a Sancho, a ne ti, o nichž vyprávěl aragonský autor. Don Quijote vstal záhy a klepaje na přepážku druhé světnice rozloučil se se svými hostiteli. Sancho zaplatil hostinskému skvěle a poradil mu, aby méně chválil zásobenost své hospody, ale lépe ji zásobil.

KAPITOLA LX.,

o tom, co se přihodilo donu Quijotovi cestou do Barcelony.

Bylo svěží jitro a bylo znát, že takový bude i den, když don Quijote opustil hospodu, dotázav se nejprve, kudy je nejkratší cesta do Barcelony, aniž by se zavadilo o Zaragozu: do té míry toužil odhalit lživost onoho nového vypravěče, který jej tak tupil, jak říkali. Stalo se, že po více než šest dní ho nepotkalo nic hodného vypsání; po jejich uplynutí, když jel mimo cestu, stihla ho noc mezi hustými duby nebo korkovníky; v tom Cide Hamete není tak přesný, jako v jiných věcech bývá.

Pán i sluha sestoupili ze svých zvířat a uvelebili se pod pni stromů; Sancho, který toho dne už posvačil, nebránil se okamžitému vstupu do bran spánku. Ale don Quijote, jemuž bránily spát více jeho myšlenky než hlad, nemohl zamhouřit oka: toulal se v myšlenkách tisícerými místy, brzo se domníval být v jeskyni Montesínově, brzo viděl vsakovat na svou oslici Dulcineu v selku proměněnou, brzo opět mu zněla v uších slova mudrce Merlína, oznamující mu podmínky a výkony, jejichž vyplněním a uskutečněním bude Dulcinea vysvobozena. Zoufal si nad lhostejností a krutostí svého zbrojnoše Sancha, neboť se domníval, že si dal jen pět ran, což je číslo nesrovnatelně malé vedle nesmírného počtu, jenž ještě chyběl; a to jej tak trápilo a mrzelo, že si řekl toto: „Jestliže Alexander Veliký roztál gordijský uzel, řka ‚Roztít jako rozvázat‘, a přece se stal neomezeným pánem vší Asie, totéž by se nyní mohlo státi ve věci začarované Dulciney, kdybych našlehal Sanchovi přes jeho vůli: neboť, je-li podmínkou jejího osvobození, aby Sancho dostal tři tisíce a několik šlehů, co mi na tom záleží, dá-li si je sám, nebo dá-li mu je jiný, když přece hlavní je, aby je dostal, ať přijdou odkudkoliv.“

S tou myšlenkou odešel k Sanchovi, vzav předem otěže Rocinantovy a upraviv je, aby jimi bylo lze bičovat, počal mu snímat šle; je domnění, že Sancho měl jen jednu, na níž mu držely kalhoty. Sotva však počal, Sancho se docela probudil a ptal se: „Co je? Kdo to po mně sahá a rozpíná mě?“

„Já to jsem,“ odvětil don Quijote, „přicházím odpomoci tvé nebalosti a zbaviti se svých útrap: přicházím ti našlehati, Sancho, a naplniti částečně povinnost, k níž ses zavázal. Dulcinea trpí, a ty si žiješ bezstarostně, já pak umírám touhou. A proto se rozepni dobrovolně, neboť mým úmyslem je dát ti zde o samotě alespoň dva tisíce ran.“

„A to ne,“ řekl Sancho; „nechte mě s pokojem, Milosti, sic, u Boha pravého, nás uslyší i hluší. Rány, k nimž jsem se zavázal, musí být dobrovolné a ne násilné, a teď se mi nechce se tlouci. Stačí, že jsem vám dal své slovo nabít si a našlehat, až se mi zachce.“

„Na tvé dobré vůli to nesmí záviset, Sancho,“ pravil don Quijote, „neboť jsi tvrdého srdce a choulostivý, ač prosták.“

A při tom se snažil a namáhal rozepnout ho; vida to Sancho Panza vstal, vrhl se na svého pána, chytil se s ním do křížku a kopnuv ho uhodil s ním o zem bradou vzhůru, klekl mu pravým kolenem na prsa a přidržel mu ruce svými, že se nemohl ani hnouti ani vydechnout. Don Quijote říkal:

„Jak, zrádce, ty se vzpíráš svému pánovi a přirozenému vládci? Osměluješ se na svého chleboďárce?“

„Nesesazuji ani nekorunuji krále,“ odvětil Sancho, „ale bráním sám sebe, neboť jsem svým pánem. Slibte mi, Milosti, že mi dáte již pokoj a nebudete pomýšlet zbičovat mě, a nechám vás v pokoji a bez nesnází; a ne-li,

*Zde zemřeš, zrádce,
nepříteli doni Snachy.“*

Don Quijote mu to slíbil a přísahal u života královny svých myšlenek, že se nedotkne ani chlupu jeho šatu a že ponechá bičování na jeho vůli a zdání.

Sancho se zvedl a odešel z toho místa notný kus; mýnil se opřít o jiný strom, když tu ucítil, že se něco dotýká jeho hlavy, a zdvihnuv ruce nahmatl dvě lidské nohy se střevíci i kalhotami. Zachvěl se strachem; odběhl k jinému stromu a zde ho potkalo totéž. Zavolal

na dona Quijota, aby mu šel pomoci. Don Quijote uposlechl a na jeho otázku, co se mu stalo a proč má strach, Sancho odpověděl, že ty stromy jsou plny nohou lidských. Don Quijote je ohmatal a hned uhlodl, oč běží; řekl Sanchovi:

„Není třeba, abys měl strach, neboť nohy, které hmatáš a nevidíš, náleží asi nějakým lupičům a banditům, kteří jsou na těch stromech oběšeni: tady je spravedlnost obyčejně větší, jakmile je chytne, po dvaceti i po třiceti. Podle toho hádám, že jsem blízko Barcelony.“

A jeho mínění bylo správné. Za úsvitu zvedli oči a spatřili plody oněch stromů: byla to těla lupičů. Zatím se rozednívalo. Poděsili-li je mrtví, neméně je ustrašilo přes čtyřicet banditů živých, kteří je náhle obklíčili a rozkázali katalánsky, aby bez hluku vyčkali příchodu náčelníka. Don Quijote byl právě opěšalý, jeho kůň bez uzdy, kopí opřeno bylo o strom, zkrátka byl zcela bezbranný; proto pokládal za dobré založit ruce, sklonit hlavu a zachovat své síly pro lepší chvíli a příležitost. Lupiči jali se prohledávat osla a nenechali nic z toho, co nesl v tlumoku a zavazadle; Sanchovi se vyplatilo, že tovary vévodovy i tovary z domova nosil ve váčku na břicho; přes to vše by ti výtečníci byli vyšukali a prohlédli i to, co ukryl ve váčku na holém těle, kdyby v tom okamžiku nebyl přijel náčelník.

Zdál se asi čtyřiatřicátník, byl statný, nadprostřední výšky, pohledu vážného a hnědé pleti. Přijížděl na mocném koni, v drátěné košili a se čtyřmi pistolemi za pasem (kterým v tom kraji říkají křemenové). Spatřil, že se jeho zbrojnoši, neboť tak nazývají lidi tohoto řemesla, chystají obrátit Sancha Panzu; zakázal jim to a bylo ho hned uposlechnuto a tak byl váček na břicho zachráněn. Byl udiven pohledem na kopí opřené o strom, štít na zemi a dona Quijota, odzbrojeného a zamyšleného, s nejsmutnější a nejtesknější tváří, jakou mohl stvořit Smutek sám.

Přistoupil k němu a řekl mu:

„Nebudte tak smuten, brachu, neupadl jste do rukou nějakého krutého Osirise, ale do rukou Roque Guinarta, jež jsou spíše milosrdné než kruté.“

„Důvodem mého smutku,“ odvětil don Quijote, „není, že jsem upadl do tvé moci, statečný Roque, pro jehož slávu hranice země nestačí, ale že jsem byl tak nedbalý, že mě tvoji vojáci zajali s koněm bez uzdy, ač je mou povinností dle řádu bludného rytířství, jež vyznávám, míti se stále na pozoru a býti v každém okamžiku vlastní svou stráží. Neboť věz, velký Roque, že kdyby mě byli našli v sedle, s kopím a štítem v rukou, nebylo by jim příliš snadno zmocniti se mne: jsem totiž don Quijote de la Mancha, jenž naplnil svými výkony veškeren svět.“

Roque Guinart hned poznal, že nemocí dona Quijota je spíš bláznovství než zdatnost; ač jej několikrát slyšel jmenovat, nikdy nepokládal jeho skutky za pravdivé ani si nemohl vemluvit, že by se podobný nápad mohl zmocnit lidského srdce; proto se neobyčejně zaradoval, že jej potkal a že se může dotknout zblízka, o čem byl pouze slyšel zdaleka. Řekl mu:

„Statečný rytíři, netrapte se a nepokládejte za neblahý osud své nynější postavení! Je možno, že se tímto klopýtnutím váš nahrbený osud napřímí, neboť nebesa podivnými a nevídanými oklikami, jež by lidé nevymyslili, zvedají padlé a obohacují chudé.“

Don Quijote se mu chystal poděkovat, když tu uslyšeli za zády jakoby dusot stáda koní; byl to ve skutečnosti kůň jediný a na něm se řítíl mladík, zdálo se, asi dvacetiletý, oblečený v zelený damašek se zlatými stuhami, v krátké spodky a pláštík, s kloboukem přehnutým po valonském způsobu, v přiléhavých, těsných botách, s ostruhami, dýkou a zlaceným mečem, malou puškou v rukou a dvěma pistolemi za pasem. Na ten hluk Roque obrátil hlavu a spatřil tuto hezkou postavu, která blížíc se k němu pravila:

„Tebe hledám, statečný Roque, a chci v tobě nalézt ne-li odpomoc, alespoň úlevu v svém neštěstí; a abych nenapíjala tvou zvědavost, neboť vím, žes mě nepoznal, povím ti, kdo jsem: jsem Klaudivie Jeronýma, dcera Šimona Forte, tvého obzvláštního přítele a úhlavního nepřítel Clauquella Torrellase, který je i tvým nepřitelem, jsa z tábora odpůrců. Víš už, že tento Torrellas má syna, majícího jméno Vincenc Torrellas; měl je alespoň před méně než dvěma ho-

dinami. Abych zkrátila líčení svého neštěstí, povím ti krátce, čeho se na mě dopustil. Spatřil mě, oblíbil si mě a já jsem jej vyslechla a zamilovala jsem se bez vědomí otceva: neboť není ženy, ať je v jakémkoliv ústraní a odloučenosti, aby neměla nadbytek času pro uskutečnění a naplnění své ztřeštěné touhy. Nakonec mi slíbil být mým manželem a já mu dala slovo být jeho, aniž jsme v činech pokračovali. Včera jsem zvěděla, že se zapomněv na svou povinnost ke mně žení s jinou, a to dnes ráno, což mi zmátlo smysly a připravilo o trpělivost. A poněvadž otec není ve vsi, bylo mi možno obléci se do šatu, který vidíš; ženouc koně dostihla jsem dona Vincence asi míli odtud a bez nářků a poslouchání výmluv vystřelila jsem naň z této pušky a mimo to z obou pistolí: myslím, že jsem trefila jistě více než dvěma kulkami do jeho těla, otevřevší tak brány, kudy vyjde moje čest, potřísněná jeho krví. Tam jsem jej nechala mezi jeho sluhy, kteří se neodvážili a nemohli jej bránit. Jdu k tobě, abys mě převedl do Francie, kde mohu žít u příbuzných, a abych tě poprosila o ochranu svého otce, sic se četní přátelé dona Vincence odváží násilně se na něm pomstít.“

Roque, udiven smělostí, odvahou, pěkným zjevem i dobrodružstvím hezké Klaudie, jí řekl:

„Pojď, paní, podíváme se, je-li tvůj nepřítel mrtev. Potom uhlídáme, čeho je ti nejvíce třeba.“

Don Quijote, který byl pozorně naslouchal řeči Klaudiině a odpovědi Roque Guinarta, pravil:

„Nikdo se nemusí namáhati obranou této dámy, беру to na sebe: vydejte mi mého koně a mé zbraně a počkejte zde na mne! Pojedu za tím rytířem a mrtvého či živého jej přinutím splniti slib daný takové kráse.“

„Ať o tom nikdo nepochybuje,“ řekl Sancho, „protože můj pán má pro svatby moc šťastnou ruku: před pár dny oženil také takového, co neplnil dívce slib. A kdyby kouzelníci, kteří ho pronásledují, nebyli změnili ženichovu pravou tvář v tvář lokaje, v téhle chvíli ta dívka už by pannou nebyla.“

Roque, více zaujatý myšlenkou na příhodu krásné Klaudie než řečmi pána a sluhy, je neposlouchal; rozkázal svým zbrojnošům, aby Sanchovi vrátili vše, co mu z osla vzali, a poručil jim, aby se uchýlili na místo, kde strávili poslední noc; sám hned odejel s Klaudií velmi spěšně vyhledat dona Vincence, raněného nebo mrtvého. Dojeli k místu, kde jej potkala Klaudie, a našli pouze čerstvě prolitou krev; rozhlédli se na všechny strany a tu odkryli na kopci nějaké lidi i pochopili, což se ukázalo pravda, že to je don Vincenc, jež jeho sluhové mrtvého nebo živého odnášejí pohřbít nebo ošetřit. Pospíšili za nimi, a poněvadž oni jeli pomalu, dohonili je snadno. Nalezli dona Vincence v náručí jeho sluhů, prosícího je znaveným a zesláblým hlasem, aby ho tam nechali zemřít, neboť bolest ran nedovoluje prý, aby v cestě pokračoval.

Klaudie a Roque seskočili z koní a přistoupili k němu: služebníci se polekali přítomnosti Roqueovy a Klaudie byla zaražena vidouc dona Vincence; půl dojatá, půl přísná přiblížila se k němu a berouc ho za ruku pravila:

„Kdybys mi byl dal podle naší úmluvy tuto ruku, nikdy bys nebyl v tomto stavu.“ Zraněný šlechtic otevřel své téměř zavřené oči a poznávaje Klaudii řekl: „Vidím, krásná a oklamaná paní, že ty jsi byla, kteráš mě zabila, což je trestem nezaslouženým a nepříslušejícím mým touhám a mým činům, jimiž jsem tě nikdy nechtěl a nedovedl urazit.“

„Tedy není pravda,“ řekla Klaudie, „že ses hodlal ráno oženit s Leonorou, dcerou bohatého Balvastra?“

„Ovšem, že ne,“ odpověděl don Vincenc, „můj zlý osud ti asi přinesl onu zprávu, abys mě ze žárlivosti připravila o život. Ale poněvadž jej ztrácím tvou rukou a v tvém objetí, pokládám svůj osud za šťastný. A abych tě ujistil, že je to pravda, stiskni mi ruku a přijmi mě za manžela, je-li ti libo, neboť nemohu ti poskytnout větší náhrady za křivdu, kterou jsi podle svého domnění ode mne utrpěla.“

Klaudie mu stiskla ruku a srdce se jí sevřelo, že omdlela na zkrvácené hrudi dona Vincence, a jeho zachvátily smrtelné křeče. Roque nevěděl rozpaky, co činiti. Sluhové běželi pro vodu, aby mu

postříkali tvář, přinesli ji a omyli ho. Klaudie se probudila ze mdlob, ale don Vincenc se z křečí už nevzpamatoval a dokonal v nich svůj život. Klaudie, poznavši, že sladký její snoubenec už nežije, dala se do hlasitého vzlykání, žalovala do nebes, rvala si vlasy vydávajíc je na pospas větru, zranila si obličej vlastníma rukama a projevovala všechny známky bolesti, jež lze očekávat od zraněného srdce.

„Ó, krutá, nerozmyšlená žena, volala, jak snadno ses rozhodla učinit skutkem zlý úmysl! Ó zuřivá sílo žárlivosti, k jakému zoufalému konci vedeš toho, kdo ti otevře svá ňadra! Ó snoubenče můj, tvůj nešťastný osud mně v kořist vydaný, odvedl tě z manželského lože do hrobu!“

Klaudie naříkala tak smutně, že zaslzel i Roque, zvyklý neprolévat slzy za žádné okolnosti. Plakali sluhové, Klaudie na každém kroku klesala a celá jejich skupina podobala se táboru smutku a místu neštěstí. Nakonec Roque poručil sluhům dona Vincence, aby odnesli jeho tělo do vsi jeho otce, jež byla nablízku, k pohřbení. Klaudie řekla Roquovi, že chce odejít do kláštera, kde byla abatyší jedna z jejích tet, a že v něm míní dokončit svůj život v společnosti jiného, lepšího a věčného manžela. Roque pochválil její dobrý úmysl a nabídl jí svůj průvod, až kam si bude přát, a slíbil, že bude bránit jejího otce před příbuznými dona Vincence a třeba před celým světem, bude-li mu chtít ublížiti. Klaudie rozhodně odmítla jeho doprovod a děkujíc za jeho sliby, jak nejlépe mohla, rozloučila se s ním v pláči. Sluhové dona Vincence odnesli jeho tělo, Roque se vrátil k svým a to byl konec lásky Klaudie Jeronýmy. Jaký měl být jiný, tkaly-li nit jejího žalostného průběhu nepřemožitelné a kruté síly žárlivosti?

Roque Guinart našel své zbrojnoše na místě, kde je byl zanechal, a u nich dona Quijota na Rocinantu a řečníčího k nim, aby zanechali onoho života stejně nebezpečného pro duši jako pro tělo; ale poněvadž byli většinou Gaskoňci, lid drsný a zpustlý, řeč dona Quijota do nich příliš nevníkala. Roque se zeptal po svém návratu Sancha Panzy, vrátili-li mu jeho lidé šperky a předměty, jež uloupili z osla. Sancho odvětil, že ano, až na tři čepce, které mají cenu tří měst.

„Co to povídáš, člověče,“ řekl jeden z přítomných; „mám je já a nestojí za tři reály.“

„Tak jest,“ řekl don Quijote, „ale můj zbrojnoš je cení tak, jak povídá, poněvadž mi je dal ten, kdo mi je dal.“

Roque Guinart nařídil, aby byly hned vráceny; pak rozkázal svým postavit se do řady, dal přinést všechny šaty, šperky a peníze i vše, co od posledního dělení uloupili, a odhadnův vše krátce, dal odnést zpět věci nedělitelné a přepočítav je na peníze rozdělil kořist vši své tlupě s takovou nestranností a rozvážností, že ani o vlas nepřekročil spravedlivost a nezpronevěřil jí ani zrno.

Všichni byli spokojeni, uklidněni a vyplaceni a Roque řekl donu Quijotovi:

„Kdyby vůči nim nebyla zachována tato přesnost, nebylo by lze mezi nimi žít.“

Načež Sancho pravil:

„Podle toho, co zde vidím, spravedlnost je věcí tak dobrou, že je ji třeba zachovávat i mezi lupiči.“

Uslyšel to jeden zbrojnoš a zdvihl pažbu pušky, jíž by byl asi rozbil Sanchovi hlavu, kdyby byl Roque Guinart nevykřikl, aby se mírnil. Sancho se poděsil a rozhodl se neotevřít ústa, pokud bude mezi těmi lidmi.

V té chvíli přišel zbrojnoš nebo zbrojnoši, rozestavení jako stráže po cestách, aby bděli, kdo jimi přichází, a zpravovali svého vůdce o tom, co se děje:

„Pane, nedaleko odtud, cestou k Barceloně, přichází velký houf lidí.“

Na to odvětil Roque:

„Uhlídals, jsou-li to ti, kteří hledají nás, nebo ti, které hledáme my?“

„Ti, které hledáme my,“ odpověděl zbrojnoš.

„Tedy kupředu všichni,“ na to Roque, „a přiveďte mi je ihned a ať vám žádný neuteče.“

Poslechli, don Quijote, Sancho a Roque zůstali sami a čekali, koho zbrojnoši přivedou.

Zatím řekl Roque donu Quijotovi:

„Divným to způsobem života se asi zdá panu donu Quijotovi život náš, divnými naše dobrodružství a příhody a všechny nebezpečnými; a nedivím se tomu, neboť vskutku přiznávám, že není života neklidnějšího a pohnutějšího než náš. Mne k němu přiměla nevím jaká touha pomstít se, která má dost síly, aby zmátla srdce nejklidnější: od přírody jsem soucitný a dobromyslný. Ale jak jsem pravil, touha pomstít urážku, která mi byla způsobena, tak zdolala všechny mé dobré sklony, že setrávám při tomto řemesle proti svému rozumu. A jako jedna propast volá jinou a jeden hřích druhý, nahromadilo se msty tolik, že nejen svou, ale i cizí obstarávám. Bůh však dovoluje, abych, ztracen v bludišti svých poblouzení, neztrácel alespoň naději dostat se z něho do bezpečí.“

Don Quijote se podivil slyše Roquova slova, tak dobrá a rozumná, neboť se domníval, že mezi lidmi podobných řemesel, lupiči, vrahy a zákeřníky, nemůže být nikdo s dobrou rozvahou, i řekl:

„Pane Roque, počátkem zdraví je poznání nemoci a dobrá vůle nemocného užívatí léků lékařem předepsaných: Vaše Milost je nemocna, zná svou bolest a nebesa či lépe Bůh, jenž je naším lékařem, vám poskytne léky k uzdravení, které léčí zvolna, znenáhla a ne jako zázrakem; a poněvadž jste projevil, Milosti, ve své řeči svou rozmyslnost, stačí býti dobré mysli a očekávati zlepšení nemocného svědomí. Chce-li si pak Vaše Milost uspořiti kus cesty a snadno se dostat na cestu spásy, pojd'te se mnou: naučím vás býti potulným rytířem, přičemž bývá tolik námahy a neštěstí, že přijmete-li je za pokání, za chvílku vás dovedou do nebe.“

Roque se zasmál radě dona Quijota a změniv řeč vyprávěl mu tragickou příhodu Klaudie Jeronýmy, která velmi zarmoutila Sancha: neboť se mu zamlouvala krása, nenucenost a jarost děvčete.

Zatím se vrátili zbrojnoši z výpravy, vedoucí s sebou dva rytíře na koních, dva pěší poutníky a ženský kočár asi s šesti sluhy, provázející dámy koňmo i pěšky, a dva další mezkaře, náležející rytířům. Zbrojnoši je obstoupili a vítězi i přemožení zachovávali hluboké ticho čekající, až velký Roque Guinart promluví. Ten se otázal rytířů, kdo jsou, kam míří a kolik s sebou vezou. Jeden z nich odpověděl:

„Pane, jsme dva setníci španělské pěchoty, naše prapory jsou v Neapoli a míříme se nalodit na čtyři galeje, které prý jsou v Barceloně a mají rozkaz odplout na Sicílii. Máme s sebou asi dvě stě nebo tři sta dukátů, s nimiž se pokládáme za bohaty a šťastny, neboť obvyklá chudoba vojáků nedovoluje větších pokladů.“

Roque dal tutéž otázku jako setníkovi i poutníkům. Bylo mu odpověděno, že miní odplout do Říma a že oba dohromady mají asi šedesát realů. Chtěl vědět také, kdo jede v kočáře a kam a kolik má peněz, a jeden z jezdců pravil:

„V kočáře jede paní doña Guiomar de Quiñones, žena vladaře neapolské provincie, s dceruškou, komornou a dueňou; nás sluhů, kteří je provázíme, je šest a peněz máme na šest set dukátů.“

„Máme tu tedy,“ řekl Roque Guinart, „devět set dukátů a šedesát realů: mých vojáků je asi šedesát. Vypočítejte, kolik připadá na každého, neboť jsem špatný počtář.“ Lupiči slyšíc tato slova jali se provolávati: „Ať žije po mnohá léta Roque Guinart navzdory psům, kteří se snaží o jeho zkázu.“

Setníci byli zřejmě zkormoučeni, paní vladařová zesmutněla a poutníci vidouce konfiskaci svého majetku se nikterak neradovali.

Roque je takto držel na chvíli v napětí; ale nechtěl, aby jejich zármutek dlouho trval, neboť jej bylo znát na dostřel z ručnice, i pravil setníkům:

„Půjčte mi laskavě, páni setníci, šedesát dukátů a paní vladařka osmdesát, aby četa, jež mě provází, byla spokojena, neboť opat je živ z toho, co si vyzpívá, a pak může pokračovat svobodně a bez překážky v své cestě s průvodním listem, jež vám dám, aby vám nikdo neublížil, narazíte-li na jiné z mých čet, které jsem rozsadil zde po okolí. Není nikterak mým úmyslem ubližovat vojákům ani ženám, zvláště ne vznešeným.“

Dlouze a vybraně poděkovali setníci Roquovi za jeho zdvořilost a štědrost, již viděli v tom, že jim nechal vlastní peníze. Paní doña Guiomar de Quiñones chtěla vystoupit z kočáru a zlíbat ruce i nohy velkého Roqua; ale ten k tomu rozhodně nesvolil, ba požádal ji za prominutí, že jí ublížil, nucen plnit přesné povinnosti svého zlého

řemesla. Paní vladařka poručila jednomu ze sluhů, aby ihned vyplatil osmdesát dukátů, jež na ni připadly, a setníci již vyňali svých šedesát. Poutníci se chystali odevzdat všechen svůj ubohý majetek, ale Roque jim řekl, aby jen zůstali klidni, a pravil ke svým:

„Z těch dukátů dostane každý po dvou a zbude jich dvacet: deset jich bude dáno těmto poutníkům a druhých deset tomuto dobrému zbrojnoši, ať si na toto dobrodružství v dobrém vzpomíná.“

Bylo mu přineseno psací náčiní, jímž byl vždy opatřen, a Roque jim sepsal průvodní list pro vůdce svých čet, rozloučil se s nimi a propustil je na svobodu celé udivené jeho šlechetností, statečnou povahou a podivuhodným chováním: pokládali jej spíše za Alexandra Velikého než za pověstného lupiče. Jeden z banditů řekl svou gaskoňsko-katalánskou řečí:

„Ten náš hejtman spíš se hodí za pátera než za lupiče; a chce-li být od nynějška štědrý, ať rozdává ze svého a ne z našeho!“

Nešťastník neřekl to dosti tiše, aby to Roque nezaslechl; chopil se meče a roztál mu hlavu téměř vedví, řka:

„Takto trestám drzé odmlouvače.“

Všichni byli zděšeni a žádný se neodvážil slova, v takové je udržoval kázni.

Roque poodešel a napsal dopis svému příteli v Barceloně, kde jej zpravil, že je u něho pověstný don Quijote de la Mancha, ten potulný rytíř, o němž se tolik vypráví; oznámil mu, že rytíř je nejpůvabnějším a nejrozumnějším člověkem na světě a že mu jej za čtyři dny, na den svatého Jana Křtitele, odevzdá na městském pobřeží, ozbrojeného vši zbrojí, na jeho koni Rocinantovi i se zbrojnošem Sanchem na oslu, a aby to oznámil jeho přátelům Niarrům, aby se s ním pobavili; napsal též, že by si přál, aby to potěšení bylo odepřeno nepřátelskému rodu Cadellů, ale že je to nemožné, poněvadž bláznovství a vtipnosti dona Quijota a nápady jeho zbrojnoše Sancha Panzy nutně působí zábavu všeobecnou. Toto psaní odeslal po jednom ze svých zbrojnošů, který změnil lupičský šat za selský, odešel do Barcelony a odevzdal je, komu bylo určeno.

KAPITOLA LXI.,

*o tom, co potkalo dona Quijota při vstupu do Barcelony,
a o jiných věcech, spíše pravdivých než rozumných.*

Tři dny a tři noci pobyl don Quijote u Roqua, a kdyby byl zůstal i tři sta let, nebylo by mu chybělo věcí k obdivu a podivu na jeho životě: zde se probouzeli, tam jedli; jednou prchali nevědouce před kým, podruhé čekali nevědouce na koho; spali stojíce, přerušovali svůj spánek a přecházeli z místa na místo; stále se jen stavěli špehové, vyslyšely stráže, zapalovaly doutnáky pušek, ač jich měli málo, neboť téměř všichni měli pistole na křemen. Roque trávil noci mimo své lidi, na místech a v útulcích, o kterých nevěděli, neboť četné odsudky na smrt, které místodržící barcelonský nad ním vynesl, jej zneklidňovaly a strašily, i neodvažoval se důvěřovat nikomu, boje se, že vlastní jeho lidé buď jej zabijí, buď vydají spravedlnosti. Jeho život byl dozajista bídný a svízelný.

Konečně cestami neužívanými, stezkami a skrytými pěšinami vydali se Roque, don Quijote, Sancho a šest jiných zbrojnošů do Barcelony. Dorazili na pobřeží v noci před svatým Janem, Roque objal dona Quijota i Sancha, jemuž dal deset slíbených dukátů, jež mu byl dosud neodevzdal, a opustil je s tisíci slibů z jedné i druhé strany. Roque se vrátil.

Don Quijote čekal na den tak, jak byl, na koni; zanedlouho počala se ukazovat v oknech východu tvář bílé jitřenky, naplňujíc radostí trávu i květy, ale ne sluch, jež v témž okamžiku potěšil zato zvuk mnoha píšťal a bubnů, zvonění zvonečků a „Vari, vari, z cesty“ jezdců, kteří, jak se zdálo, vyjízděli z města. Jitřenka ustoupila slunci, jež s tváří větší než okrouhlý štít počalo se pomalu zvedat z nejnižšího obzoru.

Don Quijote a Sancho rozhlédli se na všechny strany, spatřili moře, dosud jimi nevidané; zdálo se jim nesmírné a široké, o mnoho větší než jezera v Ruideře, která viděli v Manche; spatřili galeje na pobřeží, jež pustivše stanové přístřešky objevily se vlny praporků

a vlajek, třesoucích se ve větru a čeřících svým dotykem vodu; uvnitř zněly polnice, trouby a píšťaly plnicí blízko i daleko vzduch příjemným a válečným zvukem; počaly se hýbat a vésti si jako v boji na klidných vlnách a jim jaksi odpovídali nespočetní jezdci vyjíždějící z města na krásných koních a v nádherných šatech.

Vojáci na galejích vystřelili mnoho ran z děl a těm bylo odpověděno vojáky na hradbách a věžích městských: hrubé dělostřelctvo s děsným hlukem rozráželo vzduch a jemu přisvědčovala děla galejí. Klidné moře, veselá země, jasný vzduch, na okamžik mračný kouřem z děl, jako by vlávaly nebo rodily ve všech lidech náhlou radost. Sancho nechápal, jak ta tělesa hýbající se po moři mohou mít tolik noh.

Zatím dojeli tryskem s voláním, jekem a válečným pokřikem muži v nádherných šatech na místo, kde stál don Quijote napjat a překvapen, a jeden z nich, ten, kterému Roque dopsal, promluvil hlasitě k donu Quijotovi:

„Buďte vítán do našeho města, zrcadlo, majáku a severní hvězdo veškerého potulného rytířstva, co na světě ho jest. Buďte vítán, pravím, statečný done Quijote de la Mancha! Mluvím ne o tom falešném, padělaném a podvrženém, kterého nám předvedli nedávno v nepravdivém vypravování, ale o pravém, skutečném a věrném, kterého nám vylíčil Cide Hamete Benengeli, květ dějepisců.“

Don Quijote neodpověděl slovem a jezdci nečekali na jeho odpověď, ale obrátili se se vším svým průvodem a jali se tvořit kruh kol dona Quijota, jenž obraceje se k Sanchovi řekl:

„Ti nás výborně poznali. Vsadím se, že četli naši historii, vypravování Aragoncovo nedávno vydané.“

Rytíř, který oslovil dona Quijota, promluvil znovu:

„Pojeďte, Milosti, pane done Quijote s námi, jsme všichni vašimi sluhy a velkými přáteli Roque Guinarta.“

Na to don Quijote odpověděl:

„Jestliže dvornost rodí dvornost, vaše, pane rytíři, je dcerou nebo velmi blízkou příbuznou dvornosti velkého Roqua. Ved'te mě, kam

si přejete, nebudu míti jiné vůle kromě vaší, zvláště budete-li jí chtít použít k svým službám.“

Rytíř mu odpověděl stejně vybraně, všichni je uzavřeli do svého středu a za zvuků píšťal a bubnů se s ním dali k městu.

Když do něho vstupovali, ďábel, který všechno zlé řídí, a dva z kluků, kteří jsou horší než ďábel sám, svévolní a odvážní, se vloučili do zástupu: jeden zvedl ocas oslovi, druhý Rocinantovi a vložili a vpravili jim pod ocas po hrsti bodláků. Ubohá zvířata cítila nové ty ostruhy, stiskla ocasy a zvětšila ještě svou bolest tak, že se dala do vyhazování a shodila své pány na zem. Don Quijote rozhněván a uražen běžel odstranit své herce ten chochol zpod ocasu a Sancho oslu. Jeho průvodci chtěli potrestat drzost kluků, ale nebylo to možno, neboť oba zmizeli v davu tisíce jiných kluků, kteří je provázeli.

Don Quijote a Sancho si znovu sedli a s toužou hudbou a za téhož volání slávy dojeli do domu svého průvodce, velikého a nádherného, neboť náležel bohatému rytíři. Tam je opustíme, neboť si to přeje Cide Hamete.

KAPITOLA LXII.,

*jež jedná o dobrodružství čarovné hlavy a jiných dětinstvích,
jež je dlužno vypovědět.*

Don Quijote byl tedy uhoštěn u muže jménem dona Antonia Morena, rytíře bohatého a moudrého, přejícího počestné a slušné zábavě; přijav dona Quijota do domu hledal způsob, jak by jeho bláznovství učinil veřejným, aniž by mu ublížil, neboť není žertem, co bolí, a není řádnou kratochvílí, co škodí druhému. První, co učinil, bylo, že odňal donu Quijotovi zbroj a vyvedl jej v jeho těsném a špinavě žlutém oděvu na balkon nad jednu z hlavních městských ulic, na oči lidí a kluků, kteří si jej prohlíželi jako opici. Znovu před ním pobíhali ti lidé v okázalém šatě, jako by se byli tak ustrojili pro něho a ne pro to, že byl svátek, a Sancho byl neobyčejně spokojen, neboť se mu zdálo, že se dostal, aniž věděl jak, znovu na svatbu, jako byla Camachova, znovu do domu, jako byl dům dona Diega de Miranda, a znovu do zámku, jako byl vévodův.

Toho dne jedlo u dona Antonia několik přátel a všichni uctívali dona Quijota a jednali s ním jako s potulným rytířem, z čehož se necítil radostí, všecek nadšen a pyšný. Sancho měl tolik vtipných řečí, že všichni sluhové domu i kdo jej slyšeli, mu zrovna viseli na ústech. Don Antonio řekl Sanchovi u stolu:

„Zde máme zprávy, milý Sancho, že tak rád slepičí hrudí a špekované knedlíky, že, zbudou-li vám, schováte si je na druhý den za řadry.“

„Ne, pane, to není to,“ odpověděl Sancho, „dbám více na čistotu než na najedení a pán můj don Quijote, zde přítomný, dobře ví, že nám oběma stačí na týden hrst žaludů nebo ořechů. Je ovšem pravda, že když mi někde náhodou dají krávu, jsem tam hned s provazem, totiž jím, co mi dají, a jsem spokojen s časy, jaké jsou. A kdyby někdo říkal, že jsem nenasytý a špinavý žrout, mějte za to, že nemluví pravdu. A řekl bych to ještě jinak, kdybych se neohlížel na úctyhodné brady okolo stolu.“

„Zajisté,“ pravil don Quijote, „že zdrženlivost a čistota, s nimiž Sancho jí, mohou být zapisány a vryty do bronzových desek na věč-

nou památku věkům budoucím. Ovšem, má-li hlad, zdá se trochu hltavý, protože jí spěšně a žvýká plnými ústy, nicméně čistotu vždy zachovává a v době, kdy byl vladařem, naučil se jísti obřadně: to jedl dokonce vidličkou hrozny, ba i jádra granátová.“

„Jak?“ řekl don Antonio, „vladařem že byl Sancho?“

„Ano,“ odpověděl Sancho, „a to na ostrově Baratarii. Vládl jsem tam deset dní, až se hory zelenaly, a za tu dobu jsem přišel o všechnen klid a naučil jsem se pohrdat všemi vladařstvími světa. Utekl jsem odtamtud, spadl jsem do sklepa a měl jsem se už za mrtva, ale zázračně jsem vyvázl.“

Don Quijote vyprávěl podrobně celý průběh vladaření Sanchova, což se velmi líbilo posluchačům.

Když bylo sklizeno ze stolu, don Antonio vzal dona Quijota za ruku a odvedl jej do osamělého pokoje, kde nebylo jiné ozdoby mimo stůl z pestrého mramoru, jak se zdálo, spočívající na jedné noze také mramorové: na stole stálo poprsí, asi z bronzu, na způsob poprsí římských císařů, od hrudi nahoru. Don Antonio prošel s donem Quijotem celým pokojem, obešel několikrát stůl a potom řekl:

„Nyní, pane done Quijote, když mám jistotu, že nás nikdo neslyší a neposlouchá, chci vám svěřit jednu z nejzvláštnějších příhod či spíše nevidaností, jež si lze mysliti, s podmínkou, že Vaše Milost uloží, co jí řeknu, do nejzazší skrýše mlčení.“

„Přísahám,“ odpověděl don Quijote, „a pro větší jistotu na skrýš tu položím ještě kámen. Chci totiž, abyste věděl, Milosti – done Antonio (neboť již znal jeho jméno), že mluvíte s mužem, jenž má sice uši k slyšení, ale ne jazyk k mluvení; proto můžete bezpečně přenést, co máte na srdci svém, na srdce moje a býti jist, že jste to uvrhl do propasti mlčení.“

„Spoléhaje na tento slib,“ odpověděl don Antonio, „udivím Vaši Milost tím, co nyní uvidí a uslyší, a ulehčím poněkud bolesti, již mi působí, že nemám, komu bych svěřil své tajemství, přičemž nelze spolehnout na každého.“

Don Quijote byl napjat čekaje, kam povedou tyto předběžné okolky; zatím jej don Antonio vzal za ruku a přejel jí bronzovou hlavu a celý stůl i mramorovou nohu, na níž spočíval; pak řekl:

„Tato hlava, pane done Quijote, byla zhotovena jedním z největších čarodějů a kouzelníků, jež svět měl a který byl tuším Polák rodem a žák slavného Escotilla, o němž se vypráví tolik divů. Byl zde, v mém domě, a za odměnu tisíce dukátů, kterou jsem mu dal, pořídil tuto hlavu, jež má tu vlastnost a moc, že odpoví, nač se jí kdo otáže; zkoumal směry větrů, kreslil souhvězdí, pozoroval hvězdy, všímal si světových stran a nakonec ji stvořil tak dokonalou, jak ji poznáme zítra; neboť v pátek bývá něma, a poněvadž dnes je pátek, jsme nuceni čekat do zítřka. Zatím si můžete, Milosti, rozmyslit, nač se jí budete přát zeptat, neboť vím ze zkušenosti, že mluví pravdu ve všech svých odpovědích.“

Don Quijote byl udiven schopností a vlastností hlavy a váhal donu Antoniovu uvěřit: ale vida, že se za velmi krátkou dobu přesvědčí, neřekl nic, jen mu poděkoval za zjevení tak velkého tajemství. Opustili pokoj, don Antonio zavřel dveře na klíč a odešli do síně, kde dleli ostatní pánové. Zatím jim Sancho vyprávěl mnohá dobrodružství a příhody, které potkaly jeho pána.

Toho večera vyvedli dona Quijota na procházku, beze zbraně, oblečeného jako do ulice, zahaleného do pláště z podšívaného sukna, v němž by se byl za oné letní doby zapotil, i kdyby byl z ledu. Poručili svým sluhům, aby zabavili Sancha a nenechali ho vyjít z domu. Don Quijote nejel na Rocinantovi, ale na vysokém mezku volného kroku, velmi dobře vystrojeném. Přes ramena mu dali plášť a na záda, aniž o tom věděl, přišili pergamen, kde napsali velikým písmem: Toto je don Quijote de la Mancha. Když procházka počala, nápis přivábil oči každého, kdo jej viděl, a zatímco četli: Toto je don Quijote de la Mancha; rytíř se divil, že každý, kdo naň pohlédne, jej jmenuje a zná; obrátiv se k donu Antoniovu po svém boku pravil:

„Velká je přednost, již potulné rytířství v sobě obsahuje, neboť činí známým a slavným toho, kdo je vyznává, po všech končinách

země; vskutku, hled'te, pane done Antonio, že i děti tohoto města, jež mne nikdy neviděly, mě znají.“

„Tak jest, pane done Quijote,“ odpověděl don Antonio; „jako oheň nemůže zůstat skryt a uzavřen, ani ctnost nemůže zůstat dlouho neznáma: ta pak, jež je získána řemeslem rytířským, září a trůní nade všemi ostatními.“

Stalo se pak, že dona Quijota beroucího se vším tím popsáním nadšením spatřil jakýsi Kastilec a ten přečetl si nápis na jeho zádech a zvolal:

„Čert s tebou, done Quijote de la Mancha! Jak ses mohl dostat až sem a přežít ty nesčetné výprasky, které si neseš na hřbetě? Jsi blázen, ale kdybys jím byl doma a v hranicích své potřebnosti, bylo by dobře; ty však umíš pobláznit a ohlupit každého, kdo s tebou jedná a promluví: jen se podívej na ty pány, co tě provázejí. Vrať se, hlupáku, domů a hled' si svého jmění, své ženy a svých dětí a nech těch duchaprázdností, které ti užírají smyslu a pokřivují rozum.“

„Bratře,“ řekl don Antonio, „jděte si svou cestou a nedávejte rady tomu, kdo se vás o ně neprosí. Pan don Quijote de la Mancha je velmi moudrý a my, kteří ho provázíme, nejsme žádní hlupáci. Ctnost jest ctít všude, kde ji lze nalézt, a ať vás čert vezme a nelezte, kde vás nevolají!“

„Bůh ví, že máte pravdu,“ odpověděl Kastilec; „protože dávat rady tomuhle človíčkovi je jako házet hrách na stěnu. Ale přec mě zpropadeně mrzí, že dobrý rozum, který prý tento potřebstětec ve všem jeví, mu odtéká struhou jeho potulného rytířství. A ať mě skutečně čert vezme, jak pravíte, mne i všechny mé potomky, jestliže ode dneška, i kdybych byl živ déle než Methusalem, dám někomu radu, i když mě o ni požádá.“

Rádce odešel a procházka pokračovala; ale kluci a všechen lid se tak tlačili, aby si přečetli nápis, že jej musil don Antonio sundat, jako by donu Quijotovi smetal něco jiného.

Přišla noc, i vrátili se domů: bylo tam shromáždění dam, neboť žena dona Antonia, paní urozená a veselá, hezká a vtipná, pozvala jiné své přítelkyně, aby přišly uctít jejího hosta a pobavit se jeho

nevídaným bláznovstvím. Množství jich přišlo, nádherně se povečeřelo a zábava počala téměř o deseti v noci. Mezi dámami byly dvě rozpustilé a vysměvavé, a ač zcela počestné, trochu nevázané, když měly příležitost pobavit se žertem bez závady. Ty uchvátily s takovým spěchem dona Quijota k tanci, že ho celého potrhaly, nejen na těle, ale i na duchu. To byl kus podívané na figuru dona Quijota, dlouhého, napjatého, hubeného, žlutého, těsně upjatého v šatu, nešikovného a zvláště nikterak neskočného. Dámičky jakoby kradí naň milostně dotíraly a on, také jakoby kradí, je odmítal; ale vida se vehnána do úzkých samou láskou řekl hlasitě:

„Fugite, partes adversae! Dopřejte mi klidu, hříšné myšlenky! Odstupte, dámy, se svými touhami, neboť královna tužeb mých, nevyrovnatelná Dulcinea z Tobosa, nedovolí, aby touha po někom jiném než po ní si mě podmanila a zotročila.“

A řka to sedl si uprostřed síně na zem, potrhán a polámán tím tanečním cvičením. Don Antonio dal jej odnést na lože a první, kdo se ho zmocnil, byl Sancho, který řekl:

„Ať mě sám, náš pane, ale že jste si zatancoval! Myslíte, že všichni hrdinové umějí tančit a všichni bludní rytíři křepčit? Myslíte-li si to, povídám, že se mýlíte: znám člověka, který se spíš odváží zabít obra, než by si povyskočil. Kdyby vám běželo o dupáka, zastoupil bych vás, ten tančím jako jestřáb. Ale k panskému tanci neumím ani první krok.“

Těmito a jinými řečmi Sancho návštěvníky zábavy rozesmál; svého pána uložil na postel a přikryl jej, aby se vypotil z toho mrazného tance.

Den nato, zdálo se donu Antoniovovi, že bude dobře vyzkoušet čarovnou hlavu, i zavřel se v pokoji, kde byla hlava uložena, ve společnosti dona Quijota, Sancha, dalších svých dvou přátel a obou dam, které zřídily dona Quijota při tanci a zůstaly přes tu noc u ženy dona Antonia. Vylíčil jim vlastnost hlavy, prozradil jim tajemství a prohlásil, že to je první den, co schopnost čarovné hlavy bude dokázána. Krom obou přátel dona Antonia nikdo jiný neznal čertovo kopýtko kouzla, a když se don Antonio svým druhům nebyl předem vyznal,

i oni by byli upadli v údiv jako ostatní, neboť jinak nebylo ani lze: tak dovedně a zručně byla hlava zhotovena.

První, kdo přistoupil k uchu hlavy, byl sám don Antonio a řekl jí tiše, ale ne tak, aby všichni neslyšeli:

„Řekni mi, hlavo, pro moc, kterou v sobě chováš, co si nyní myslím?“

A hlava mu odpověděla bez hnutí rtů, jasně a zřetelně, že všichni rozuměli:

„Nezabývám se myšlenkami.“

Slyšíce to všichni byli ohromeni, tím spíše, že v celém pokoji ani okolo stolu nebylo lidského tvora, který by byl mohl dát onu odpověď.

„Kolik je nás zde?“ znovu se otázel don Antonio. A bylo mu odpověděno stejným tichým hlasem:

„Jste tu ty a tvoje žena, dva tvoji přátelé a dvě její přítelkyně, slavný rytíř jménem don Quijote de la Mancha a jeho zbrojnoš, který se nazývá Sancho Panza.“

Rozumí se, že se podivili znovu, a rozumí se, že se jim zježily vlasy na hlavě z čirého úděsu. Don Antonio odstoupil od hlavy a řekl:

„To mi stačí, abych pochopil, že jsem nebyl oklamán tím, kdo mi tě prodal, hlavo moudrá, hlavo výmluvná, hlavo odpovídající a podivuhodná! Ať jde jiný a otáže se, nač si přeje!“

A poněvadž ženy jsou obyčejně všetečné a rády vyzvídají, první přistoupila jedna z obou přítelkyň ženy dona Antonia a dala hlavě tuto otázku:

„Řekni mi, hlavo, co mám činit, abych byla velmi hezká?“

A odpověď zněla:

„Bud' velmi počestná!“

„Víc na tobě nechci,“ řekla tazatelka. Potom přistoupila její družka, řkouc:

„Chtěla bych vědět, hlavo, zdali mě můj manžel miluje či ne.“

Bylo jí odpověděno:

„Hled' na to, jak se k tobě chová, a zviš to.“

Vdaná žena odstoupila, řkouc:

„Tahle odpověď nestála za otázku, protože se rozumí samo sebou, že chování prozrazuje vůli toho, jenž jedná.“

Potom přišel jeden z přátel dona Antonia s otázkou:

„Kdo jsem?“ A dostal odpověď:

„Však to víš.“

„Na to se tě neptám,“ odvětil rytíř, „ale abys mi řekla, víš-li to ty.“

„Ano, vím,“ byla odpověď, „jsi don Pedro Noriz.“

„Více vědět nechci, neboť to stačí, abych pochopil, hlavo, že víš všecko.“

Odstoupil a přiblížil se druhý přítel a zeptal se:

„Řekni mi, hlavo, po čem touží můj prvorozený syn?“

„Už jsem řekla,“ zněla odpověď, „že se nezabývám touhami. Ale přece ti mohu říci, že si tě tvůj syn přeje pochovat.“

„Máš pravdu,“ pravil rytíř, „to vidím na vlastní oči; lze to nahmatat prstem.“

A více se netázal. Žena dona Antonia řekla:

„Nevím, hlavo, nač se tě ptát; chtěla bych jen vědět, zda se budu po mnohá léta těšit dobrému svému manželu.“

A odpověď pravila:

„Zajisté že ano, neboť jeho zdraví a umírněný způsob života slibují dlouhá léta, jež si mnozí lidé často zkracují nestřídmostí.“

Potom přistoupil don Quijote se slovy:

„Řekni mi ty, kdo odpovídáš: bylo pravda nebo sen, co vypravuji, že mě potkalo v jeskyni Montesínově? Jsou zajištěny rány mého zbrojnoše Sancha? Uskuteční se vysvobození Dulciney?“

„Co se jeskyně týče,“ zněla odpověď, „dalo by se mnoho říci: je v tom ze všeho trochu; rány Sanchovy budou postupovat pomalu a vysvobození Dulciney dojde náležitě skutečnosti.“

„Více si nepřeji zvědět,“ pravil don Quijote, „neboť, jak spatřím Dulcineu vysvobozenou, řeknu si, že najednou přichází štěstí, kterého bych si mohl jen přát.“

Poslední tazatel byl Sancho a tázal se takto:

„Hlavo, dostanu náhodou ještě jedno vladařství? Vybřednu ze zbrojnošské nouze? Uvidím ještě ženu a děti?“

Na to mu bylo odpověděno:

„Dostane se ti vladařství nad tvým domem; vrátíš-li se domů, uvidíš ženu i děti; vystoupíš-li ze služby, přestaneš být zbrojnošem.“

„Dobrotivý Bůh,“ pravil Sancho, „tohle bych si dovedl říci sám; huň by neodpověděl ani prorok Hloupý Honza.“

„Osle,“ řekl don Quijote, „co chceš, aby ti odpověděli. Nestačí ti, že odpovědi, které hlava dala, odpovídají na dané otázky?“

„Stačí,“ na to Sancho, „ale přál bych si, aby se vyslovila šíře a pověděla toho víc.“

Tím se skončilo dotazování a odpovídání, ale ne údiv všech, kromě dvou přátel dona Antonia, kteří znali háček. Cide Hamete Benengeli jej hned vysvětluje, aby čtenářstvo nenapínal a aby se nedomnívalo, že se v hlavě ukrýval nějaký kouzelník nebo neobyčejné tajemství; praví, že si don Antonio Moreno pořídil doma tuto hlavu podle jiné, kterou viděl v Madridu a již zhotovil jakýs rytec pro svou zábavu a překvapování nevědomých; zařízení bylo pak toto: deska stolu byla dřevěná, nabarvená a nalakovaná, jako by byla z mramoru, a stejně i noha, na které stála, se čtyřmi orlími drápy, které z ní čněly pro větší rovnováhu. Hlava, jež se podobala obrazu či soše římského císaře a byla bronzové barvy, byla celá dutá a stejně dutá byla i deska stolu, do níž zapadala tak přesně, že nebylo vůbec znát jejich zapojení. Noha stolu byla rovněž dutá a dutina její souvisela s prsy a hrdlem hlavy a to vše ústilo do pokoje pod místností, kde byla socha. Celou tou dutinou nohy, stolu, hrdla a prsou sochy vedla plechová roura, tak těsně, že nemohla nikým být spatřena. V místnosti dolní, odpovídající pokoji nahoře, stál ten, kdo měl odpovídat, ústa přiložena k ústí, takže hlas jako hlásnou troubou šel shora dolů a zdola nahoru, zřetelně a jasně, takže nebylo lze poznat nástrahu.

Synovec dona Antonia, vtipný a chytrý student, odpovídal; poněvadž byl poučen svým panem strýcem, kdo má toho dne s ním vejít do pokoje k hlavě, bylo mu snadno odpovědět hbitě a přesně na první otázku; na ostatní odpověděl dohady, ale chytrými, jsa sám chytrý. Ba Cide Hamete praví, že tento div trval deset nebo dvanáct dní; ale

městem se rozneslo, že don Antonio chová ve svém domě čarounou hlavu odpovídající všem tazatelům, a tu don Antonio, boje se, aby se věc nedonesla k sluchu bdělých strážů naší Víry, vysvětlil záležitost pánům inkvizitorům, ti pak mu rozkázali, aby hlavu zničil a dále nepokračoval, aby nevědomý lid nebyl pohoršován; ale v domnění dona Quijota a Sancha Panzy hlava zůstala čarounou a odpovídající, ovšem na větší spokojenost dona Quijota než Sancha Panzy.

Rytíři městští, aby se zalíbili donu Antoniovi a zalichotili donu Quijotovi a poskytli mu příležitost k projevu jeho pošetilostí, rozhodli, že turnaj prstencový bude za šest dní; nestalo se tak, a proč, zvíme později.

Don Quijote dostal chuť projít se městem pomalu a pěšky, boje se, aby ho nepronásledovali kluci, kdyby jel na koni, a tak on i Sancha s dalšími dvěma sluhy, které mu dal don Antonio, vydali se na procházku. Stalo se, že jda kterous ulicí don Quijote zvedl oči a spatřil nade dveřmi velikým písmem: Zde se tisknou knihy; to jej velmi potěšilo, neboť do té doby neviděl žádnou tiskárnu a přál si poznat její zařízení. Vstoupil se vším svým průvodem a uviděl, že tu se tiskne, tam opravuje, zde sází, onde sazba zlepšuje, zkrátka uviděl celé ono zřízení, jež je vidět ve velkých tiskárnách. Don Quijote přistoupil k jedné přihrádce a zeptal se, co se v ní dělá; sazeči odpověděli, on se podivil a šel dál.

Mezi jinými zastavil i jednoho a ptal se ho, co dělá on. Sazeč odvětil:

„Pane, tento kavalír, který je zde,“ a při tom ukázal na muže velmi dobré postavy a značné vážnosti, „přeložil jistou toskánskou knihu do naší španělštiny a já ji vysazuji pro tisk.“

„Jak se ta kniha nazývá?“ ptal se don Quijote. Na to překladatel odvětil:

„Pane, v toskánštině se kniha nazývá ‚Le bagatelle‘“

„A co odpovídá slovu le bagatelle v naší španělštině?“

„Le bagatelle,“ řekl překladatel, „jest, jako bychom my španělsky řekli ‚maličkostí‘; ačkoliv je tato kniha svým jménem skromná, obsahuje a uzavírá v sobě mnoho věcí dobrých a podstatných.“

„Já,“ pravil don Quijote, „znám trochu toskánsky a pyšním se, že umím přednášeti několik stancí Ariostových. Ale povězte mi, milostivý pane, (ne, že bych chtěl zkoušeti vtip Vaší Milosti, ale prostě jsem zvědav), našel jste ve své knize někdy slovo ‚piñata‘?“

„Ano, mnohokrát,“ odpověděl překladatel.

„A jak je překládáte do španělštiny?“ tázal se don Quijote.

„Jak bych je jinak překládal,“ na to druhý, „než ‚hrnec‘?“

„U všech všudy,“ řekl don Quijote, „jak jen jste v toskánské řeči zběhlý! Vsadím se, že kde se toskánsky říká ‚piace‘, vy říkáte španělsky ‚rácí‘, a že ‚piu‘ překládáte ‚více‘, ‚su‘ ‚nahore‘, a ‚giu‘ ‚dole‘.“

„To se přece samo sebou rozumí,“ řekl překladatel, „vždyť ta slova si přesně odpovídají.“

„Odvážím se přísahati,“ pravil don Quijote, „že Vaše Milost není dosud uznána ve světě, který vždy nerad odměňuje květného génia a chvalitebnou práci. Kolik to schopností je ve vás ztraceno! Kolik génia odstrčeno! Kolik výbornosti zneuznáno! Ale přes to vše se mi zdá, že překládati z jedné řeči do druhé, kromě ovšem z královen všech řečí, latiny a řečtiny, je jako pohlížeti na flámské koberce obrácené naruby: je sice znáti postavy, ale jsou plny nití, jež je zakrývají, a nemají té hladkosti a barvy jako na líci. A překládání z jazyků snadných nedokazuje ani nadání, ani schopnost stylu, jako je nedokazuje ten, kdo opisuje listinu z jiné listiny. Nechci z toho vyvozovati, že by překládání nebylo věci chvályhodnou: člověk by se mohl zabývati věcmi ještě horšími a které by mu přinesly menšího užitku. Z tohoto počtu buďte vyňati dva slavní překladatelé. Doktor Cristóbal de Figuerora, jenž přeložil ‚Pastor Fido‘ a don Juan de Jáuriguí, překladatel ‚Aminty‘, kteří s velkým štěstím uvádějí v pochybnost, co je překlad a co originál. Ale povězte mi, Milosti, tato kniha se tiskne na váš náklad, nebo jste už prodal právo nějakému knihkupci?“

„Tisknu ji na svůj náklad,“ odpověděl překladatel, „a míním získat tisíc dukátů přinejmenším tímto prvním vydáním, které bude mít dva tisíce výtisků, po šesti realech jeden, a bude vyprodáno za chvíli.“

„To jste, Milosti, pěkný počtář,“ odpověděl don Quijote, „zdá se opravdu, že nevíte o chytráctví knihtiskařův a dohodě, která mezi nimi je. Ručím vám, že, až uvidíte, že máte na zádech dva tisíce výtisků, budete tak sedřen, že se poděsíte, a zvláště není-li kniha příliš dobrá a není-li vtipná.“

„Cože,“ řekl překladatel, „chcete snad, Milosti, abych ji prodal knihkupci a ten mi dal za právo tři maravedí a ještě si myslil, že mi dělá milosti? Já netisknu své knihy pro světskou slávu, ale jsem už dost v světě znám svými díly: hledám zisk, neboť bez něho dobrá pověst nestojí ani za troník.“

„Bůh vám dej, Milosti, šťastné pořízení,“ řekl don Quijote a přistoupil k dalšímu oddělení, kde spatřil, že opravují arch knihy nazývající se „Světlo duše“; pravil vida to: „Ačkoliv je mnoho knih tohoto druhu, mají se přece jen tisknouti, neboť je i mnoho hříšníků a je potřebí nekonečného počtu světél k osvětlení těch zatemnělců.“

Pokračoval a spatřil, že také opravují jinou další knihu; zeptal se po jejím titulu a odpověděli mu, že se nazývá „Druhá část Důmyslného rytíře dona Quijota de la Mancha“ a že ji napsal ten a ten, rodák z Tordesillas.

„Už vím o té knize,“ řekl don Quijote, „a na svou pravdu a svědomí jsem se domníval, že už byla spálena na prach jakožto nesmysl. Ale její svatomartinský den jednou také nastane, jako nastane pro každé prase. Historie vymyšlené jsou do té míry dobré a zábavné, v níž se blíží pravdě nebo pravděpodobnosti, příběhy skutečné jsou tím lepší, čím jsou skutečnější.“

Když domluvil, opustil tiskárnu se známkami jistého hněvu.

Téhož dne rozkázal don Antonio, aby jej odvedli podívat se na galeje na pobřeží, což velmi rozradovalo Sancha, který je jaktěživ neviděl. Don Antonio zpravil velitele galejí, že toho dne odpoledne přivede svého hosta, pověstného dona Quijota de la Mancha, o němž již velitel i všichni městští lidé věděli. Co se mu na galejích přihodilo, bude pověděno v příští kapitole.

KAPITOLA LXIII.

o nehodě Sancha Panzy při návštěvě galejí a novém dobrodružství krásné Maurky.

Nemálo don Quijote rozmýšlel o odpovědi čarovné hlavy, ale nepřišel vůbec na její šalebnost a jeho myšlenky končily vždy slibem, proň zajištěným, že Dulcinea bude osvobozena. Chodil sem a tam a radoval se sám u sebe, spoléhaje, že brzo uvidí vyplnění. Sancho, ačkoliv pojal v ošklivost povolání vladařské, jak bylo řečeno, přece jen si přál znovu někomu rozkazovat a být poslouchán. Neboť toto neštěstí s sebou rozkazování přináší, i když se děje žertem.

Zkrátka, toho odpoledne don Antonio Moreno, jeho hostitel, jeho dva přátelé, don Quijote a Sancho odešli na galeje. Velitel, zpraven o jejich návštěvě, byl zvědav na oba pověstné muže, dona Quijota i Sancha, a jakmile se objevili na nábřeží, všechny galeje strhly stanové pokrývky a zazněly trubky; potom spustili na vodu člun, pokrytý bohatými koberci a polštáři z karmínového aksamitu, a když do něho don Quijote vkročil, velitelská loď vypálila z děla na svém boku a ostatní galeje taktéž; když pak don Quijote vystupoval po pravém žebříku, všechna posádka, jakož je zvykem, když vznešená osoba vystupuje na galej, jej pozdravila volajíc: „Hu, hu, hu“ třikrát. Generál – takto jej budeme nazývat –, jenž byl vznešeným šlechticem valencijským, podal mu ruku, pak objal dona Quijota a řekl mu:

„Tento den označím si bílým kamínkem, protože je to jeden z nejlepších, kterých se asi dožiji, neboť jsem viděl pana dona Quijota de la Mancha. To vše proto, že v sobě obsahuje a pojímá veškerou výtečnost potulného rytířstva.“

Don Quijote mu odpověděl stejně dvorně, nadmíru šťasten, že je s ním jednáno jako s velkým pánem.

Všichni odešli na zád', velmi pěkně upravenou, a usedli na laviče; lodní dozorce se objevil v uličce mezi lavicemi a pišťalou dal znamení, aby posádka shodila šat, což se stalo v okamžiku. Sancho vida tolik lidí nahých byl překvapen a jeho údiv vzrostl, když spatřil

napínat plachty proti slunci tak rychle, že se mu zdálo, že tu pracují všichni čerti. Ale to všechno nebylo vůbec ničím vedle toho, co nyní povím.

Sancho seděl na lavici vedle předního veslaře pravé strany lodní a ten, naveden už, co má činit, ho chytil, zvedl v náručí a celá posádka, čile na nohou, počínajíc na pravé straně, si jej počala letem podávat z náručí do náručí, od lavice k lavici, a to tak rychle, že ubohý Sancho, oslepen, myslil nepochybně, že si jej odnášejí ďáblové; neustali, pokud jej nevrátili zpět levou stranou a nepostavili na zád'. Ubohý byl namožen, udýchán a zpocen a neschopen pochopit, co se to s ním stalo. Don Quijote, který viděl bezkřídlý let Sanchův, tázal se generála, zda je to lodní křest oněch, kdo poprvé stupují na galeje; pakliže ano, on, který nemíní se oddati námořnímu řemeslu, nechce prý se podrobiti podobným cvikům a přísahá prý Bohu, že pokusí-li se někdo uchopit jej a pohazovat jím, vybodá z něho duši; při tom povstal a chopil se meče.

V tom okamžiku strhli stanové plachty a s nesmírným hlukem nechali klesnout dolů ráhno. Sancho si myslil, že nebe vypadlo ze svých veřejí a padá mu na hlavu: skrčil ji, pln strachu, až mezi kolena. I donu Quijotovi se zachvěly nohy, neboť se též zatřásl, skrčil v ramenech a z lící se mu vytratila barva. Posádka zdvihla ráhno stejně spěšně a hlučně, jako je spustila, a to beze slova, jako by v sobě neměla hlasu ani dechu. Dozorce dal znamení, aby zvedli kotvu, a vskočiv do uličky mezi lavicemi s bičem, jal se jím bít mužstvo po zádech: galej vyplouvala zvolna na moře.

Když Sancho uviděl, jak se najednou pohybuje tolik barevných nohou, neboť za ně pokládal vesla, řekl si:

„Tohle jsou ty pravé čáry, a ne ty, o kterých mluví můj pán. Copak udělali tito nešťastníci, že je tak bijí, a jak se tenhle jediný člověk, který tu běhá pískaje, odvažuje tlouci tolik lidí? Povídám, že je to peklo nebo aspoň očistec.“

Don Quijote, vida pozornost, s níž Sancho hleděl, co se děje, řekl mu:

„Ach, milý Sancho, jak rychle a snadno byste se mohl, kdybyste jen chtěl, odstrojiti do půl těla, sednouti si mezi tyto pány a učiniti konec zakletí Dulciney! Uprostřed bídy a bolesti toliké necítil byste příliš svou; a možná, že mudrc Merlín by počítal každou ránu z těchto za deset z oněch, které si nakonec dáte sám, neboť jsou dávány upřímně.“

Generál se chtěl zeptat, o jaké rány to běží a o jaké vysvobození Dulciney, když tu námořník zvolal:

„Věž v Monjuí dává znamení, že u pobřeží, na západ, je veslová loď.“

Slyše to generál vskočil do uličky a zvolal:

„Hola, děti, ať nám neuteče! Bude to korzárská brigantina z Alžíru, ona loď, již nám oznamuje hláska.“

Tu dorazily k velitelské lodi i tři ostatní galeje, aby přijaly rozkazy. Generál rozkázal, aby dvě vypluly na moře, sám že s další bude sledovat břeh, takže jim cizí loď neunikne. Mužstvo přitlačilo na vesla, ženouc galeje tak divoce, že se zdály letět. Ty, které vyjely na moře, spatřily asi na dvě míle loď, již podle oka odhadly okolo čtrnácti nebo patnácti veslařských lavic, a byla to pravda; loď uzřevši galeje dala se na útěk s úmyslem a nadějí uniknout pro svou lehkost; ale nezdařilo se jí, neboť velitelská galej byla z nejlehčích lodí námořních a tak se k ní blížila, že lidé na brigantině poznali nemožnost útěku; kapitán byl by chtěl už složit vesla a vzdát se, aby nerozrušil velitele našich galejí, ale osud, který chtěl jinak, rozhodl, aby velitelský koráb dospěl již tak blízko, že na lodi bylo možno uslyšet výzvu k vzdání se z korábu velitelova: dva Toraquiové, to jest Turci, kteří na brigantině pluli s jinými dvanácti, v opilosti vystřelili ze dvou mušket a zastřelili dva vojáky na předku lodí našich.

Vida to generál přísahal neušetřit nikoho na lodi, ale když se na ni obořil se vši rychlostí, unikla mu pod samými háky. Galej notný kus přejela; mužstvo lodi vidělo, že je ztraceno, zvedlo plachty, zatímco se galej vracela, a znovu vesly i plachtami se dalo na útěk. Ale jejich spěch jim nepomohl tolik, kolik jim uškodila jejich odvážnost, neboť něco přes půl míle odtud je velitelská galej zahákovala a za-

jala všechny živé. Zatím dorazily obě druhé galeje a všechny čtyři i s kořistí vrátily se ke břehu, kde čekalo nekonečné množství lidí, žádostivých spatřiti, co přivázejí. Generál zakotvil blízko břehu a seznal, že je na zemi místokrál z města; rozkázal vyslat člun pro něho a spustit ihned ráhno k okamžitému pověšení kapitána a ostatních Turků zajatých na lodi, asi šestatřiceti osob, vesměs statných lidí, a co více, tureckých střelců.

Generál se otázal, kdo je kapitánem brigantiny, a bylo mu odpověděno španělsky jedním ze zajatců, v kterém se později ukázal španělský odpadlík:

„Tento mladík, pane, kterého zde vidíte, je naším kapitánem.“

A ukázal mu na nejhezčího a nejšvarnějšího hochu, kterého by si lidská obraznost mohla představit. Zdálo se, že nemá ještě dvacet let. Generál se ho zeptal:

„Pověz mi, nerozmyslný pse, kdo tě navedl, abys mi zabíjel vojáky, když viděls, že utéci nemůžeš? Je tohle úcta k velitelským lodím? Nevíš, že drzost není odvahou? Pochybnost a naděje mají činit muže odvážnými, ale ne drzími.“

Kapitán se chystal k odpovědi, ale generál ji nemohl vyslechnout běže přivítat místokrále, už vstupujícího na galej v průvodu několika svých služebníků a několika osob z lidu.

„Byl to dobrý lov, pane generále,“ řekl místokrál.

„Dobrý,“ odpověděl generál, „a Vaše Excellence jej hned uvidí viset na tomto ráhně.“

„Jak to?“ na to místokrál.

„Poněvadž mi zabili,“ odvětil generál, „proti všemu zákonu, rozumu a zvykům válečným dva vojáky z nejlepších na těchto galejích a já jsem přísahal pověsit všechny zajaté, zvláště tohoto chlapce, který je kapitánem brigantiny.“

A ukázal mu na mladíka, který měl již ruce svázaný, provaz kol hrdla a čekal na smrt.

Místokrál se naň podíval a spatřil jeho krásu, statnost a pokoru; jeho krása byla proň v tom okamžiku doporučením, i zachtělo se místokráli zamezit jeho smrt a zeptal se ho:

„Řekni mi, kapitáne, jsi Turek národností, Maur, nebo odpadlík?“

Na to mladík odpověděl rovněž kastilsky:

„Nejsem ani Turek, ani Maur, ani odpadlík.“

„Co tedy jsi?“ zeptal se místokrál.

„Křesťanská žena,“ odvětil mladík.

„Žena a křesťanská a v tomto šatu a za těchto okolností? To je obdivuhodné, ale lze tomu jen těžko věřit.“

„Odložte,“ pravil hoch, „pánové, vykonání mé popravy, neboť nepřijdete o mnoho, odložíte-li svou pomstu, dokud vám nevypovím svůj život.“

Kdo by měl srdce tak tvrdé, aby se neobměkčil těmito slovy, aneb aspoň nevyslechl, co smutný a nešťastný mladík chtěl říci! Generál mu pravil, aby řekl, co si přeje, ale aby nedoufal v prominutí zjevné viny. S tímto svolením jal se hoch vypravovat:

„Z onoho národa, spíše nešťastného než rozvážného, na který v tyto dny bylo vylito moře neštěstí, jsem se zrodila: jsem z rodičů maurských. Když se přivalilo jejich neštěstí, byla jsem dvěma svými strýci odvedena do Berberska, aniž mi pomohlo vyznávání, že jsem křesťanka, neboť jsem jí skutečně, a ne zdánlivá a z přetvářky, ale pravá a katolická. Nepomohlo mi prohlašování této pravdy proti těm, již dostali za úkol bídně nás vyhnati, a ani moji strýcové mi neuvěřili: má slova měli za lež, vymyšlenou, abych mohla zůstat v zemi, kde jsem se narodila, a odvedli mě tedy s sebou víc násilím než dobrovolně. Měla jsem matku křesťanku i otec byl stejně rozumným křesťanem; sála jsem katolickou víru s mlékem, vyrostla jsem v dobrých mravech a ani jazykem ani mravem jsem nikdy, myslím, neprojevila, že jsem Maurka.

Zároveň s těmito ctnostmi, neboť mám za to, že ctnostmi jsou, rostla i má krása, mám-li jakou. A ačkoliv moje ústraní a uzavřenost byly veliké, nebyly asi takové, aby mě nemohl spatřit mladý rytíř jménem don Gaspar Gregorio, prvorozený syn šlechtice, který je pánem vsi nedaleko naší. Jak mě spatřil, jak jsme spolu mluvivali, jak se do mne zamiloval a jak jsem mu ne opakem splácěla, bylo by dlouhé vypravování, obzvláště ve chvíli, kdy se bojím, že mi zadrh-

nou mezi jazykem a hrdlem krutý provaz, jenž mi hrozí. Proto pouze povím, jak mě chtěl don Gregorio provázet do vyhnanství. Vmísil se mezi Maury přišlé z jiných vsí, neboť znal velmi dobře maursky, a cestou uzavřel přátelství s oběma mými strýci, kteří mě s sebou vedli. Můj otec, rozmyslný a budoucnosti pamětlivý, jakmile zvěděl o prvním výnosu k našemu vypovězení, opustil ves a odešel hledat útulek do cizích zemí; na jistém místě, které pouze já znám, ukryl a zakopal mnoho perel a drahokamů a něco peněz v portugalských zlatnících a dvoudukátech; rozkázal mi, abych se nedotýkala v ničem pokladu, jež zanechával, kdyby nás snad vyhnali ze země před jeho návratem.

Poslechla jsem a s oběma strýci, jak jsem pravila, a jinými přáteli uchýlili jsme se do Berberska a usadili jsme se v Alžíru, a tím jsme se usadili v samém pekle. Král zvěděl o mé kráse a došlo jeho sluchu i mé bohatství, a to bylo zčásti mé štěstí. Povolal mě k sobě, tázal se mne, z které části Španělska jsem a kolik peněz a jaké šperky přináším. Pověděla jsem mu vesnici i to, že skvosty a peníze jsou v ní zakopány, ale že by je bylo lze snadno vyzvednout, kdybych se sama pro ně vrátila. To vše jsem mu pověděla z obavy, aby jej nezaslepila má krása, ale jeho vlastní lakota.

Zatímco se mnou takto mluvil, přišli mu říci, že zároveň se mnou přibyl i nejstatečnější a nejhezčí mladík, jakého si lze představit. Pochopila jsem hned, že mluví o donu Gasparu Gregorioví, jehož krása předstihuje vše, co za krásu může být ceněno. Polekala jsem se vědoma si nebezpečí, v němž se don Gregorio nalézá, neboť u oněch tureckých barbarů více je ceněn a vážen hezký chlapec nebo mladík než nejkrásnější žena. Král ihned poručil, aby mu jej přivedli ukázat, a tázal se mne, je-li pravda, co o onom mladíku říkají. Já, jakoby z vnuknutí nebes, pravila, že ano, ale že jej upozorňuji, že mladík není mužem, ale ženou jako já, a že jej prosím, aby mi dovolil již jej obléci do přirozeného šatu, aby se úplně ukázala jeho krása a mohl se objevit v jeho přítomnosti s menšími rozpaky. Řekl mi, abych tedy v pokoji odešla a že si druhý den promluvíme, jak bych se mohla vrátit do Španěl a vyzvednout skrytý poklad. Promluvila

jsem s donem Gasparem, sdělila mu nebezpečí, v němž se ocitá, ukazuje-li se jako muž, oblékla jej za Maurku a téhož odpoledne ji dovedla před krále; ten vida ji byl udiven a rozhodl se podržet ji a dát ji darem sultánovi; aby pak odstranil nebezpečí, jež mohlo jí hroziti v serailu jeho žen, a poněvadž sám sobě nedůvěřoval, dal ji odvést do domu jakýchsi vznešených Maurek, aby ji střežily a jí sloužily; odvedli ji tam ihned. Co jsme oba prožili (neboť nemohu popřít, že jej mám ráda), budiž necháno na uvážení těch, kdo jsou nuceni se rozloučit milující se.

Potom král rozhodl, že se vrátím do Španěl touto brigantinou a že mě budou provázet dva rodilí Turci, titíž, co zabili vaše vojáky. Také se mnou přijel tento španělský odpadlík“ – a ukázala na muže, který první promluvil, – „o němž dobře vím, že je tajným křesťanem a že přichází s větší touhou zůstat ve Španělsku než se vrátit do Berberska; ostatní posádka brigantiny jsou Mauři a Turci, kteří slouží jen k práci veslařské. Oba Turci, lakomí a drzí, bez ohledu na příkaz, aby mne a tohoto odpadlíka na nejbližším břehu španělském v křesťanském šatě, jímž přicházíme opatřeni, vysadili na břeh, nejprve chtěli promést toto pobřeží a něco ukořistit, dá-li se; báli se, že, vysadí-li nás hned na zemi, můžeme nějakou náhodou, jež nás potká, vyzradit, že na moři kotví brigantina a že je galeje zajmou, jsou-li nějaké na tomto pobřeží. Večer jsme objevili tento břeh a byli odkryti, aniž jsme zvěděli o těchto čtyřech galejích, a potkalo nás, co jste viděli. Don Gregorio zůstává tudíž v ženském šatu mezi ženami v zjevném nebezpečí života a já mám ruce spoutány a očekávám, či spíše bojím se, že přijdu o život, ač mě již tíží. Toto je, pánové, konec mé žalostné historie, stejně pravdivé jako nešťastné; prosím vás jen, abyste mě nechali zemřít jako křesťanku, neboť, jak jsem už pravila, ničím jsem nepřispěla k vině, jež je přičítána lidem mého národa.“

Umlkla, oči zalily horkými slzami, jež sdílely mnohé z přítomných žen. Místokrál něžně a soucitně přistoupil beze slova k ní a svýma rukama sňal provaz poutající krásné ruce Maurčiny. Zatímco křesťanská Maurka líčila historii svého bloudění, nespustil z ní oči starý poutník, který vstoupil na galej zároveň s místokrálem; a sotva

skončila řeč, vrhl se k jejím nohám, objal je a hlasem přerývaným tisícovým vzlykáním a vzdechy pravil:

„Ó Anno Felix, nešťastná moje dcero! Já jsem tvůj otec Ricote, jenž jsem se pro tebe vrátil, neboť nemohu žít bez tebe, své duše.“

Na ta slova Sancho vyvalil oči a zvedl hlavu, kterou měl skloněnou přemýšleje o svém nešťastném letu, a pohlédnuv na poutníka poznal v něm sama Ricota, s nímž se setkal toho dne, kdy se vzdal vladařství; přesvědčil se též, že běží o jeho dceru, která zbavena pout objala otce mísíc svoje slzy s jeho.

Otec řekl pak generálovi a místokráli:

„Toto je, pánové, má dcera, šťastná jménem, ale nešťastná v příhodách svého života. Jmenuje se Anna Felix příjmením Ricotová a je proslulá stejně svou krásou jako mým bohatstvím. Opustil jsem vlast, abych hledal v cizích zemích, kdo by nás přijal a poskytl nám útulek, a naleznuv hledané v Německu, vrátil jsem se v poutnickém šatu ve společnosti Němců pro svou dceru a vykopal velký poklad, který jsem ukryl. Dceru jsem nenašel, ale poklad ano a mám jej s sebou; nyní však podivným obratem, jehož jste byli svědky, našel jsem i poklad, který mě nejvíce obohacuje, totiž svou milovanou dceru. Jestliže naše nevinnost a její i moje slzy mohou otevřít vaši přísnou spravedlností brány milosrdenství, mějte s námi slitování, neboť jsme nikdy nepomýšleli ublížit vám, ani jsme nijak nesdíleli úmysly našich lidí, právem vypovězených.“

Tu řekl Sancho:

„Ricota dobře znám a vím, že je pravda, jak říká, že Anna Felix je jeho dcerou; do těch druhých maličkostí, jak chodili sem a tam a měli-li dobré či špatné úmysly, mi nic není.“

Za všeobecného údivu všech přítomných nad podivuhodným případem generál řekl:

„Jediná z vašich slz mi nedovolí splnit svou přísahu: žijte, krásná Anno Felix, pokud vám nebesa určila, a ať pykají za hřích drzí smělci, kteří se ho dopustili.“

A rozkázal okamžitě pověsit na ráhně oba Turky, kteří zabili jeho vojáky; ale místokrál ho snažně žádal, aby je nevěšel, poněvadž si

vedli spíše šíleně než drze. Generál uposlechl, poněvadž msta se těžko vykonává, zchladla-li krev.

Potom se snažili vymyslet plán, jak dostat dona Gregoria z nebezpečí, v němž vězel; Ricote nabídl přes dva tisíce dukátů, které měl v perlách a skvostech; bylo mnoho návrhů, ale žádný se nevyrovnal návrhu zmíněného již španělského odpadlíka: nabídl se, že se vrátí do Alžíru na nějaké malé lodici, asi o šesti lavicích, opatřené křesťanskými veslaři, neboť ví, kde, jak a kdy je možno a nutno přistát, a zná i dům, kde don Gaspar bydlí. Generál a místokrál byli na pochybách, mají-li věřit odpadlíkovi a svěřit mu křesťanské veslaře, ale Anna Felix naň spolehla a její otec Ricote slíbil vykoupit křesťany, budou-li náhodou zajati.

Po tomto rozhodnutí místokrál vystoupil na břeh a don Antonio Moreno s sebou odvedl Maurku i jejího otce, protože mu místokrál doporučil, aby je uhostil a pečoval o ně, jak jen lze, že mu sám nabízí vše, co by z jeho domu mohlo sloužit k pohoštění. Takovou laskavost a soucit vnukla krása Anny Felix jeho srdci.

KAPITOLA LXIV.,

která jedná o dobrodružství, jež dona Quijota zarmoutilo nejvíce ze všech, která ho dosud byla potkala.

Historie vypráví, že žena dona Antonia Morena byla velmi spokojena vidouc Annu Felix ve svém domě; přijala ji radostně, jata stejně její krásou jako rozumem jejím, neboť obojím Maurka neobyčejně vynikala; všichni měšťtí lidé jako přivoláni poplašným zvonem přicházeli se na ni podívat.

Don Quijote řekl donu Antonioví, že názor, jež přijal, co se osvození dona Gregoria týče, není dobrý, že obsahuje více nebezpečí než užitku a že by bylo lépe, aby do Berberska vypravili jeho i se zbraněmi a koněm; on že by zajatce vysvobodil navzdor celému maurskému národu, jako don Gaiferos vysvobodil svou ženu Melisandru.

„Pamatujte, Milosti,“ řekl Sancho, „že pan don Gaiferos vysvobodil svou ženu na pevné zemi a odvedl ji do Francie po ní; ale tady, i když snad dona Gregoria vysvobodíme, nemáme ho kudy přivést do Španěl, protože vprostředku jest moře.“

„Na vše je lék kromě na smrt,“ odpověděl Quijote; „přistane-li loď ke břehu, můžeme na ni vstoupiti, třebaš tomu bránil celý svět.“

„Vaše Milost to velmi pěkně a snadno maluje,“ pravil Sancho, „ale od řeči k skutku je daleko a já se držím odpadlíka, který se mi zdá být řádný muž a dobrosrdečný.“

Don Antonio řekl, že, nebude-li mít odpadlík úspěch, utekou se o pomoc k velkému donu Quijotovi, jenž se vypraví do Berberska. Dva dny potom vyplul mladík v lehké lodici se šesti vesly po každé straně, opatřený výbornou posádkou, a za další dva dny vyrazily i galeje k východu; generál požádal místokrále, aby mu laskavě oznámil průběh osvobozování dona Gregoria a osudu Anny Felix, a místokrál slíbil si vést podle jeho žádosti.

Jednoho jitra, když se don Quijote vybral k procházce na pobřeží, a to ve vší své zbroji, neboť, jak často říkal, zbroj mu byla ozdobou

a zápas odpočinkem a on bez nich chvíli nevydržel, uzřel k sobě přicházet jakéhosi rytíře, také úplně ozbrojeného, jenž měl na štítu namalován zářící měsíc. Když byl na doslech, zvolal míře svými slovy na dona Quijota:

„Výtečný a nikdy náležitě nedochválený done Quijote de la Mancha, jsem rytíř Bílého měsíce, o jehož neslýchaných výkonech jsi snad slyšel. Přicházím s tebou zápasiti a vyzkoušeti sílu tvých paží, abych ti ukázal a donutil tě vyznati, že má dáma, ať je kdokoliv, je nesrovnatelně hezčí než tvá Dulcinea z Tobosa. Vyznáš-li, že je to pravda, bez okolků, uchráníš se smrti a mně ušetříš námahu zabítí tě. Budeš-li bojovati a já tě přemohu, nechci jiného zadostiučinění, než že necháš bojů, přestaneš hledati dobrodružství, sebereš se a uchýlíš se na rok do své vsi, kde budeš žíti nedotýkaje se meče, v tichém míru a užitečném klidu, neboť to prospěje vzrůstu tvého jmění a spáse tvé duše. Pakliže ty mne přemůžeš, moje hlava bude ti vydána na milost, moje zbraně a můj kůň budou tvou kořistí a na tebe přejde sláva mých výkonů. Rozmysli si, co je pro tebe lepší, a odpověz ihned, poněvadž dnešek jsem si určil za hranici k dokončení této záležitosti.“

Don Quijote byl překvapen, ba ohromen troufalostí rytíře Bílého měsíce i důvodem jeho výzvy i odpověděl mu klidně a přísně:

„Rytíři Bílého měsíce, o jehož výkonech jsem dosud nic neslyšel, přinutím vás odpřisáhnouti, že jste nikdy neviděl vznešenou Dulcineu; kdybyste ji byl viděl, vím, že byste se hleděl vystříhati tohoto sporu, poněvadž pohled na ni by vás vyvedl z bludu, že byla nebo může býti krása srovnatelná s její. Proto neříkám, že lžete, ale že jste na omylu v svém domnění, a přijímám vaše vyzvání za vytčenných podmínek, a to hned, aby neprošel den, ježž jste určil; pouze vyjímám z podmínek, aby na mne přešla sláva vašich výkonů, neboť nevím jakých a kterých; jsem spokojen se svými, tak jak jsou. Zvolte tudíž část bojiště, kterou si přejete, já učiním taktéž, a komu Bůh popřeje, svatý Petr požehná.“

Z města pozorovali rytíře Bílého měsíce a řekli o něm místokráli i to, že mluví s donem Quijotem de la Mancha. Místokrál se domní-

val, že je to nějaké nové dobrodružství nalíčené donem Antoniem Morenem nebo nějakým jiným městským kavalírem, a vyjel ihned na pobřeží v průvodu dona Antonia a mnoha jiných rytířů; přijel právě, když don Quijote obracel Rocinanta, aby se mohl náležitě rozehnat. Místokrál, vida, že oba rytíři jeví úmysl se utkati, vjel mezi ně a tázal se, z jaké příčiny se dávají tak nenadále do boje. Rytíř Bílého měsíce odpověděl, že běží o přednost v kráse, a krátce mu řekl totéž, co donu Quijotovi, i s podmínkami souboje navrženými a přijatými oběma stranami.

Místokrál přistoupil k donu Antoniovi a tiše se ho optal, ví-li, kdo je rytíř Bílého měsíce, nebo chtějí-li to provést donu Quijotovi nějaký žert. Don Antonio mu odvětil, že neví, ani kdo je cizinec, ani děje-li se souboj žertem nebo doopravdy. Tato odpověď uvedla místokrále do rozpaků, má-li je či nemá nechat pokračovat v boji; ale nemoha si vmluvit, že by to bylo něco jiného než žert, odstoupil a řekl:

„Pánové rytíři, není-li tu jiného léku než bud' přiznati, bud' zemřít a stojí-li pan don Quijote na svém a vy, pane rytíři Bílého měsíce, také na svém, bojujte si, je-li to vůle boží.“

Rytíř Bílého měsíce poděkoval dvorně a rozumně místokráli za dovolení, jež jim dával.

Don Quijote učinil totéž, poručil se z plna srdce nebesům a své Dulcinei (jako vždy před bitvami, které sváděl), zvětšil znovu ještě svůj rozběh, neboť viděl, že protivník činí totéž, a beze zvuku trubky či jiného válečného nástroje, který by jim dal znamení k útoku, obrátili oba v témž okamžiku otěžemi své koně; poněvadž byl rytíř Bílého měsíce lehčí, dojel dona Quijota ve dvou třetinách cesty a utkal se s ním tak prudkým nárazem, že aniž se ho dotkl kopím, zdviženým – zdá se – v pravý čas, srazil jej i s Rocinantem nebezpečně k zemi. Skočil hned na něho a vloživ mu ostří kopí na hledí řekl:

„Jste přemožen, rytíři, a zemřete, neučiníte-li přiznání podle podmínek našeho souboje.“

Don Quijote zmlácen a omámen, aniž zvedl hledí, odpověděl, jako by mluvil z hrobu, zesláblým a nemocným hlasem:

„Dulcinea z Tobosa je nejkrásnější žena na světě a já nejnešťastnější rytíř na zemi a nebylo by dobře, aby moje bezmocnost byla na úkor této pravdě. Chopte se, rytíři, kopí a vezměte si můj život, když jste si už vzal mou čest.“

„Toho zajisté neučiním,“ pravil rytíř Bílého měsíce, „ať žije, ať žije ve své neporušenosti pověst o kráse paní Dulciney z Tobosa; spokojím se, uchýlí-li se velký Quijote do své vesnice na rok nebo na dobu, již mu určím, jakž jsme rozhodli před počítím tohoto boje.“

Všechno toto slyšeli místokrál a don Antonio i mnozí jiní přítomní a potom i odpověď dona Quijota, že vše ostatní vyplní jako přesný a pravý rytíř krom toho, co je na něm žádáno na úkor Dulciney.

Po tomto prohlášení rytíř Bílého měsíce obrátil koně a pokloniv se pohybem hlavy místokrálovi mírným klusem vjel do města. Místokrál poručil donu Antoniovovi, aby odjel za ním a na určito zvěděl, kdo to je. Dona Quijota zvedli, odkryli mu tvář a objevili, že je bez krve a zpocen. Rocinante, velmi zle zřízen, nemohl se na tu chvíli ani hnout. Sancho, všecek smutný, všecek sklíčen, nevěděl, co říci a co počít; zdálo se mu, že se celá tato příhoda udála ve snu a že všechno je jen nastraženo kouzlem. Viděl tu svého pána poraženého a přinuceného vzdát se vojenského života na rok; představoval si už slavnou záři jeho výkonů zatemněnu, naděje jeho nových slibů rozptýleny, jako se rozptyluje kouř ve větru. Báł se, aby Rocinante nezůstal chromý a jeho pán s vykloubenými údy. A nebylo by to malé neštěstí, kdyby byl zůstal! Nakonec jej na nosítkách, jež dal místokrál přinést, dopravili do města a tam se vrátil i místokrál, žádostiv zvědět, kdo je rytíř Bílého měsíce, který přivedl dona Quijota do tak bídného položení.

KAPITOLA LXV.,

kde je dáno poučení, kdo byl rytíř Bílého měsíce, a vypráví se o osvobození dona Gregoria i jiných událostech.

Don Antonio Moreno následoval rytíře Bílého měsíce a stejně ho následovalo, ba pronásledovalo mnoho kluků, dokud se neuzavřel v jistém domě uvnitř města. Don Antonio vstoupil touže ho poznat. Jakýsi zbrojnoš vyšel rytíře přivítat a pomoci mu ze zbroje; potom se rytíř uchýlil do pokojíku a s ním i don Antonio, plana zvědavostí, kdo to je.

Když rytíř Bílého měsíce viděl, že jej onen kavalír neopouští, řekl mu:

„Vím dobře, pane, proč přicházíte: chcete vědět, kdo jsem. A poněvadž není, proč bych vám to odpíral, zatímco mi tento sluha bude pomáhat ze zbroje, povím vám to, aniž se o krok spustím pravdy. Vězte, pane, že se jmenuji bakalář Sanson Carrasco a jsem ze vsi dona Quijota de la Mancha, jehož bláznovství a pošetilost trápí všechny nás, kteří ho známe, a já jsem z těch, kteří ho litovali nejvíce; myslil jsem, že jeho spása je v klidu a v tom, aby zůstal ve svém kraji a svém domě, a proto jsem se rozhodl přimět jej, aby tam zůstal: budou tomu tři měsíce, co jsem se vydal na cestu jako potulný rytíř, pod jménem rytíř Zrcadlový, s úmyslem zápasit s ním a přemoci jej bez ublížení a pod podmínkou, že přemožený bude vydán na milost vítězi; mínil jsem na něm žádat (neboť jsem soudil, že bude přemožen), aby se vrátil do své vsi a neopouštěl ji po celý rok, během něhož by mohl snad být vyléčen; ale osud to zařídil jinak, neboť mě porazil a srazil z koně, a tak se můj úmysl nepovedl. On pokračoval ve své cestě a já jsem se vrátil poražen, v hanbě a potlučen pádem, který byl neobyčejně nebezpečný. Nicméně touha vyhledat jej znovu a přemoci jej mne neopustila, jak se dnes ukázalo. A poněvadž je tak přesný v plnění zákonů bludného rytířství, beze vší pochyby splní i rozkaz, který jsem mu dal, a dodrží své slovo. Toto je, pane, co se stalo, a více vám nepotřebuji říkat nic; prosím vás, abyste mne ne-

prozradil a neříkal donu Quijotovi, kdo jsem, aby měly moje dobré úmysly účinek a nabyl znovu zdravého rozumu člověk, který jej má výtečný, jakmile jej opustí rytířské nesmysly.“

„Ach, pane,“ řekl don Antonio, „Bůh vám odpusť křivdu, jíž jste se dopustil na celém světě, chtěje učinit znovu rozumným nejpůvabnějšího blázna, kterého země nosí. Nevidíte, pane, že se prospěch, jenž vyplyne z rozumnosti dona Quijota, nevyrovná zábavě, již poskytuje svým šílenstvím? Ale domnívám se, že veškerá obratnost pana bakaláře nestačí, aby vrátila rozum muži tak dokonale bláznivému, a kdyby to nebylo nemilosrdné, řekl bych: kéž by se don Quijote nikdy neuzdravil, neboť jeho zdravím ztrácíme nejen žertovné kousky jeho, ale i žertovnosti jeho zbrojnoše Sancha Panzy, z nichž kterákoliv dokáže vrátit veselost samé Melancholii. Přes to budu mlčet a nepovím mu nic, abych uviděl, mám-li pravdu v domnění, že všechna snaha pana Carrasca nepovede nikam.“

Bakalář odpověděl, že je ta záležitost na dobré cestě a že doufá v šťastný výsledek. Don Antonio se mu nabídl učinit, cokoli by si přál; on se s ním rozloučil, dal naložit na místě svou zbroj na mezka a týž den opustil na koni, na němž bojoval, město a vrátil se domů, aniž se mu přihodilo, co by mělo býti vyprávěno v této pravdivé historii. Don Antonio vypověděl místokráli vše, co mu byl řekl Carrasco; místokráli se to příliš nezamlouvalo, poněvadž návratem dona Quijota domů mizela zábava, jíž se mohli těšit všichni, kdo věděli o jeho bláznovství.

Don Quijote zůstal šest dní na loži, teskliv, smuten, zamyšlen a zle zřízen, přemítaje v myšlenkách nešťastnou událost své porážky. Sancho jej těšil a mezi jiným mu řekl:

„Pane můj, zvedněte hlavu a buďte vesel, můžete-li, a děkujte nebesům, že ač jste byl sražen k zemi, vyvázl jste bez zlámaných žeber; vždyť víte, že kde se rozdává, také se dostává, a že není všude slanina, kde jsou špýle, a nedejte na lékaře, protože žádného léčení ve vaší nemoci není třeba. Vraťme se domů a nechme toulek a hledání dobrodružství v krajích a místech, které neznáme. A uváží-li se dobře, nejvíce poškozen jsem tu já, ač Vaše Milost je nejhůře zřízena.

Já jsem se sice s vladařstvím vzdal i touhy být vladařem, ale nevzdal jsem se touhy být hrabětem, a to nikdy nebude skutkem, nestane-li se Vaše Milost králem vzdajíc se svého povolání rytířského; a tak se mé naděje obracejí v dým.“

„Mlč, Sancho, vždyť víš, že moje vyhnanství nepotrvá déle než rok, potom se vrátím k svému čestnému povolání a nebudu mít nouzi o království, jichž lze dobýti, a o hrabství, jež ti budu moci darovati.“

„Bůh nás vyslyš,“ řekl Sancho, „a hřích ať sluchu nemá; vždy jsem slyšel, že je lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.“

Takto mluvili, když vstoupil don Antonio a řekl se známkami neobyčejné spokojenosti:

„Výborné zprávy, pane done Quijote: don Gregorio a odpadlík, jenž se proň vydal, jsou na břehu. Co pravím na břehu? Už jsou v domě místokrálově a budou tu v okamžiku.“

Don Quijote se poněkud potěšil a pravil:

„Opravdu, málem bych byl řekl, že by mi způsobilo radost, kdyby vše dopadlo naopak a já tím byl přinucen vydati se do Berberska, kde bych silou svého ramene osvobodil nejen dona Gregoria, ale všechny křesťanské zajatce, co jich v Berbersku je. Ale co dím, já nešťastný! Nejsem pak přemožen? Nebyl jsem sražen? Nejsem-li ten, kdo se nemůže dotknouti zbraně po celý rok? Co mohu slíbiti? Čím se honosím, sluší-li mi spíše pracovati vřetenem než mečem?“

„Nechte toho, pane,“ řekl Sancho; „ať si žije slepice, třebaš i s tipcem, a dnes mně, zítra tobě. V těchhle srážkách a rvačkách se nesmí věci brát tak vážně, protože kdo dnes padne, zítra se může zvednout, leda by chtěl zůstat v posteli, totiž zmalomyslně a nedbat o nabytí nových sil k novým bojům. A nyní, Milosti, ať uvítáte dona Gregoria, neboť se mi zdá, že lidé běhají poplašeně a že je už asi v domě.“

Byla to pravda. Don Gregorio a odpadlík podali již zprávu místokráli o cestě i návratu a don Gregorio žádostiv spatřit Annu Felix přišel i s odpadlíkem do domu dona Antonia. Ačkoliv byl don Gregorio, když jej osvobodili z Alžíru, v ženském šatu, v lodici jej vyměnil za oděv jistého zajatce, který uprchl s ním; ostatně, ať by si

přišel v rouchu jakémkoliv, vždy by se jevil jako osoba hodná lásky, služeb a úcty, neboť byl neobyčejně hezký, asi sedmnáctiletý nebo osmnáctiletý. Ricote a jeho dcera vyšli ho uvítat, otec v slzách, dcera v uzardění. Neobjali se mezi sebou, neboť kde je velká láska, nebývá přílišná nenucenost. Don Gregorio a Anna Felix přivedli svou dvojí krásou v podiv všechny, kdo byli přítomni. Za oba milence mluvilo mlčení a oči jejich byly řečí, jež vyjádřila jejich šťastnou a počestnou touhu. Odpadlík vylíčil, jakých obratných prostředků užil k osvobození dona Gregoria; don Gregorio vylíčil, v jaké tísní a nebezpečí se octl mezi ženami, u nichž zůstal, a to ne obšírně, ale několika slovy, čímž projevil, že jeho moudrost předstihuje jeho věk. Nakonec Ricote zaplatil a odměnil štědře jak odpadlíka, tak veslaře. Odpadlík vstoupil znovu do církve a z údu zkaženého stal se opět údem čistým a zdravým pokáním a lítostí.

Dva dny potom jednal místokrál s donem Antoniem, jak zařídit, aby Anna Felix se svým otcem zůstali ve Španělsku, neboť měli za to, že není nikterak nenáležitě, aby tu zůstala dívka tak křesťanská a otec, zdálo se, tak poctivý. Don Antonio nabídl, že se vydá vyjednat tu věc ke dvoru, kam musí nutně i za jinými záležitostmi, a dal na srozuměnou, že přízní a dary lze tam dosíci mnoha nesnadných věcí.

„Nikoliv,“ řekl Ricote, jenž byl přítomen za této řeči, „nelze spoléhat ani na přízeň, ani na dary, neboť u velkého dona Bernardina de Valesco, hraběte de Salazar, nezmohou ani prosby, ani sliby, ani dary, ani nářky; je sice pravda, že v sobě spojuje milosrdenství se spravedlností, ale poněvadž vidí, že celé tělo našeho národa je nakaženo a prohnílé, užívá na něm spíše žíraviny, jež spaluje, než masti, která uklidňuje. Tak díky své obezřetnosti, rozmyslnosti, pilnosti i hrůze, kterou nahání, řádně provedl úlohu tak těžkou a složitou, již na sebe vzala jeho silná ramena, aniž naše obratnosti, úskoky, prosby a podvody mohly oslepit jeho argusovské oči; drží je stále na pozoru, aby nezůstal a neskryl se někdo z našich, jenž by časem jako ukrytý kořen vypučel a vydal jedovaté plody ve Španělsku již čistém, již zbaveném nebezpečí, v němž je naše množství udržovalo. Hrdinské to rozhodnutí, věru, velkého Filipa Třetího a neslychaná

to rozvážnost, že byl úlohou pověřen právě don Bernardino de Vallesco.“

„Nicméně učiním všechny možné zákroky a ať nebesa dopustí, co se jim zlíbí,“ řekl don Antonio; „don Gregorio půjde se mnou potěšit bolest, již jeho rodiče asi pociťují nad jeho zmizením. Anna Felix zůstane u mé ženy v mém domě nebo v nějakém klášteře a vím, že pan místokrál bude potěšen, zůstane-li v domě jeho dobrý Ricote, dokud se neuvídí, co vyjednám.“

Místokrál souhlasil s celým návrhem, ale don Gregorio, zvěděv, co se chystá, prohlásil, že žádným způsobem nemůže a nemíní opustit doňu Annu Felix; chtěje však přece uvidět své rodiče a zařídit návrat pro ni, svolil k zmíněnému ujednání. Anna Felix zůstala u ženy dona Antonia a Ricote v domě místokrálově.

Nastal den odchodu dona Antonia a po dvou dalších dnech odchod dona Quijota a Sancha: pád z koně mu nedovolil, aby se vydal na cestu dříve. Při loučení dona Gregoria s Annou Felix teklo mnoho slzí a bylo mnoho vzdechů, mdlob a pláče; Ricote nabídl donu Gregoriově tisíc dukátů, chce-li, ale on nepřijal nic kromě pouhých pěti od dona Antonia a slíbil, že mu je vrátí u dvora. Pak se oba rozloučili a později i don Quijote a Sancho, jak bylo už řečeno: don Quijote byl beze zbroje, v šatu cestovním, Sancho šel pěšky, poněvadž osel nesl zbroj.

KAPITOLA LXVI.,

jež jedná o tom, co uvidí, kdo ji přečte, nebo uslyší, kdo bude poslouchat její četbu.

Když vyjížděl z Barcelony, don Quijote pohlédl zpět na místo, kde byl padl, a řekl:

„Zde stála Trója! Zde moje neštěstí a nikoliv má zbabělost odneslo slávu, jíž jsem si dobyl; zde si osud se mnou zahrál ve své nestálosti; zde byly v temnotu pohřženy moje výkony a zde nakonec kleslo moje štěstí, aby už nikdy nepovstalo!“

Sancho na to řekl:

„Statečným srdcím náleží, pane můj, snášet trpělivě neštěstí a těšit se ze zdaru; tak soudím podle sebe sama, poněvadž jsem byl vesel, když jsem byl vladařem, a nyní, když jsem pěším zbrojnošem, nejsem smuten. Slyšel jsem, že ten, jehož zvou Osudem, je opilec, vrtošivec a mimoto je slepý, takže nevidí, co činí, a neví, koho dolů sráží a koho povyšuje.“

„Jsi velký filozof, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „mluvíš velmi rozumně, nevím, kdo tě tomu učí. Mohu ti však říci, že není osudu na světě, a věci, které se na něm přiházejí, ať dobré, ať špatné, nedějí se náhodou, ale zvláštní prozřetelností nebes a odtud pochází úsloví: každý je strůjcem svého štěstí. Byl jsem strůjcem svého, ale nevedl jsem si s nutnou rozvahou, a proto moje nároky tak hanebně selhaly. Byl bych si měl pomyslit, že mocné velikosti koně rytíře Bílého měsíce nemůže odolat slabost Rocinantova. Odvážil jsem se přece nakonec, učinil jsem, co bylo v mé moci, a srazili mě; ačkoliv jsem ztratil čest, neztratil jsem, ani nemohu ztratit schopnost splnit své slovo. Pokud jsem byl potulným rytířem, odvážným a statečným, svými dily a svými pažemi dodával jsem víry svému počínání; nyní, když jsem pěším zbrojnošem, dodám víry aspoň svým slovům tím, že splním svůj slib. Kupředu tudíž, příteli Sancho, a stravme ve svém kraji ten rok noviciátu, v jehož ústraní nabudeme nové síly k návratu do válečného života, na který nikdy nezapomenu.“

„Pane,“ odvětil Sancho, „jít pěšky není věcí tak příjemnou, abyste mě poháněl a pobízel k velkým denním pochodům. Pověsme tuto zbroj na nějaký strom místo oběšence, já si sednu oslovi na hřbet, a jakmile zvednu nohy nad zem, budeme činit denní pochody takové, jaké Vaše Milost bude chtít a vyměří. Ale myslit si, že půjdu pěšky a odměřovat je dlouhé, je nesmysl.“

„Máš pravdu, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „pověsme mou zbroj jako trofej a pod ní nebo vedle ní vyryjme do stromů, co bylo napsáno na trofeji zbraní Rolandových:

*Nikdo se jich nedotýkej,
kdo nemůžeš měřiti svou sílu s Rolandem...“*

„Vaše slova jsou jako perly,“ na to Sancho, „a kdybychom mohli Rocinanta na cestě postrádat, bylo by dobře pověsit i jeho.“

„Ale já nemíním věšeti ani jeho, ani zbroj,“ odvětil don Quijote, „aby se neřeklo: za dobrou službu špatná odplata.“

„Výborně praví Vaše Milost,“ odpověděl Sancho, „poněvadž podle názoru rozumných vinu oslovu netřeba svádět na sedlo; a poněvadž jste tuto příhodu zavinił vy, potrestejte sám sebe a nevylévejte si zlost na rozbité už a zkrvavené zbroji, ani na mírném Rocinantovi, ani na mých něžných nohou, chtěje, aby putovaly přes míru.“

Za těchto řečí a rozmluv jim ušel celý onen den, ba ještě čtyři další, aniž je co vyrušilo z jejich cesty; pátého dne našli na kraji jisté osady u dveří hospody množství lidí, které se tam veselilo, neboť byl svátek. Když se don Quijote blížil, jakýsi sedlák promluvil:

„Někdo z těchto dvou pánů, kteří zde přicházejí a neznají žádnou ze stran, nám poví, jak rozhodnout naši sázku.“

„Zajisté, že povím,“ odpověděl don Quijote, „a se vši spravedlností, pochopím-li ji.“

„Případ je takový, dobrý náš pane,“ řekl sedlák, „že jeden soused z této vsi, tak tlustý, že váží dvě stě padesát liber, vyzval k závodu v běhu jiného souseda, jenž váží jen sto dvacet; podmínkou bylo, že mají běžet sto kroků stejně zatíženi, a když se ptali vyzývajícího,

jak se má zatížení vyrovnat, prohlásil, že vyzvaný, vážící sto dvacet liber, si má naložit na záda sto třicet liber železa: tak že se vyrovná dvě stě padesát liber tlustého se sto dvaceti hubeného.“

„To ne,“ řekl Sancho, dřív než don Quijote odpověděl; „mně, který jsem před několika dny přestal být vladařem a soudcem, jak všichni vědí, náleží prozkoumat tyto pochybnosti a rozsoudit celý spor.“

„Odpověz si jenom, příteli Sancho,“ řekl don Quijote; „mám úsudek tak zmatený a pobouřený, že se mi nechce krmiti kočku drobty.“

Na toto dovolení řekl Sancho sedlákům, kteří v značném počtu čekali kol něho s otevřenými ústy na odpověď:

„Bratři, co tlustý žádá, nemá smyslu a ani stínu spravedlnosti; neboť je-li pravda, jak se říká, že vyzvaný může volit zbraně, není náležité, aby volil takové, které by mu překážely nebo zamezily zvítězit. A proto je mým názorem, aby byl vyzývající tlustých oloupán, oškrabán, omýcen, odřen, ohlazen a aby mu bylo ubráno sto třicet liber váhy na oněch místech těla, kde se mu nejspíše bude líbit: tak mu zbude sto dvacet liber a vyrovná se se sto dvaceti librami svého odpůrce a budou moci běžet o závod za stejných podmínek.“

„Mám za to,“ řekl jeden sedlák, který vyslechl rozsudek Sanchův, „že tento pán mluvil jako svatým duchem osvětlený a rozhodl jako kanovník. Ale jistě že si tlustý nebude chtít nechat vzít unci svého masa, natož sto třicet liber.“

„Nejlíp bude, nechají-li běhu,“ odpověděl jiný, „aby se hubený nepotrhal tíhou a tlustý nepřišel o maso; dejme polovinu sázky na víno a dovedme tyto pány do hospody, kde řádně mají – a pro nás a za nás – kapuce, když prší.“

„Já, pánové,“ odvětil don Quijote, „vám děkuji, ale nemohu se zdržeti ani na okamžik: smutné myšlenky i události mne nutí zdáti se nezdořilým a cestovati rychleji než krok za krokem.“

Pobídl Rocinanta ostruhami a vyrazil kupředu, nechávaje diváky plny údivu nad vzezřením podivné své osoby i nad rozumností svého sluhy; neboť za něho Sancha měli. Jiný sedlák pravil:

„Je-li sluha tak chytrý, jakýpak musí být teprv pán! Vsadím se, že jdou-li studovat do Salamanky, budou co nevidět dvorskými soudci,

protože o nic jiného neběží, než studovat a studovat a mít příznivce a štěstí; sotva se pak člověk naděje, a už má soudcovskou hůl v ruce nebo mitru na hlavě.“

Tu noc strávili pán i sluha uprostřed polí pod širým odkrytým nebem a den nato pokračující v cestě spatřili, že se k nim blíží chodec s tlumokem na zádech a oštěpem či píkou v ruce, zjevem pěší posel: když se přiblížil k donu Quijotovi, zrychlil krok a bezmála k němu doběhl, objal mu pravou nohu, neboť výše nedosáhl, a pravil mu se známkami velké radosti:

„Ach, pane můj, done Quijote de la Mancha, jaká velká spokojenost naplní srdce mého pána, vévody, až zví, že se Vaše Milost vrací do jeho zámku, neboť je v něm dosud i s paní vévodkyní.“

„Neznám vás, příteli,“ odpověděl don Quijote, „nevím, kdo jste, nepovíte-li mi to.“

„Já, pane done Quijote,“ odvětil posel, „jsem Tosílos, lokaj páně vévodův, který s vámi nechtěl bojovat pro svatbu dcery doni Rodríguezové.“

„Bůh pomoz,“ řekl don Quijote, „je možno, abyste vy byl tím, kterého mí nepřátelé kouzelníci proměnili v lokaje, o kterém mluvíte, aby mě připravili o slávu onoho boje?“

„Mlčte, dobrý pane,“ na to posel; „nebylo žádných čarů a žádné proměny obličeje. Byl jsem tak lokajem Tosílem při vjezdu na kolbiště, jako jsem jím byl při odjezdu. Mínil jsem se ženit bez boje, protože se mi děvče líbilo; ale stal se opak, neboť, jakmile Vaše Milost opustila zámek, pan vévoda mi dal vyplatit sto ran holí, poněvadž jsem porušil rozkazy, jež mi dal před bojem. Dopadlo to tak, že děvče je už jeptiškou, paní Rodríguezová se vrátila do Kastilie a já jdu teď do Barcelony doručit místokráli psaní, které mu posílá můj pán. Chce-li Vaše Milost doušek, teplý sic, ale čistý, zde mám čutoru řádného vína a nevím ani kolik kusů tronchonského sýra, který vyvolá a probudí žízeň, jestliže snad spí.“

„To si dám líbit,“ řekl Sancho, „a nechte dalších okolků a nalejte, dobrý Tosíle, navzdory všem kouzelníkům, co je jich v Indii.“

„Opravdu,“ pravil don Quijote, „ty jsi, Sancho, největší žrout světa a největší hlupák na zemi, nechápeš-li, že tento posel je začarovaný a tento Tosilos padělaný. Zůstaň si s ním a nacpi se, ale já pojedu zvolna dále a počkám, až přijdeš.“

Lokaj se zasmál, vytáhl svou čutoru, vyňal z tlumoku sýr, vyndal chléb a posadil se i se Sanchem na zelený trávník; v klidu a dobré vůli vytahali a snědli úplně veškeren obsah tlumoku s takovou dobrou chutí, že olízali i obálku dopisu, z jediného důvodu, že voněla sýrem.

Tosilos řekl Sanchovi:

„Bezpochyby tenhle tvůj pán, milý Sancho, musí platit za blázna.“

„Cože, musí platit?“ odvětil Sancho, „nic nemusí nikomu platit! Platí-li, platí dobrovolně a ještě k tomu jak, zvlášť jsou-li bláznovstvím peníze. Já to dobře vidím a také mu to říkám, ale k čemu je to? A především teď, co je v koncích, protože byl přemožen rytířem Bílého měsíce.“

Tosilos ho požádal, aby mu vyprávěl, co se stalo, ale Sancho mu odpověděl, že je nezdvořilé nechat svého pána čekat, že na to budou mít kdy podruhé, potkají-li se; setřásl drobty z kabátu a vousů, vstal, pohnal osla, řekl sbohem, opustil Tosíla a dohonil pána, který naň čekal ve stínu stromu.

KAPITOLA LXVII.,

o rozhodnutí dona Quijota stát se pastýřem a vést život venkovský, dokud neuplyne slíbený rok, a o jiných příhodách opravdu radostných a výborných.

Přemnohé-li myšlenky trápily dona Quijota dřív, než byl sražen k zemi, počet jejich ještě vzrostl po jeho pádu. Čekal ve stínu stromu, jak bylo řečeno, a tam se naň myšlenky sbíhaly jako mouchy na med a bodaly jej: jedny se týkaly vysvobození Dulcineina, druhé života, ježž povede v nuceném svém ústraní. Přišel Sancho a chválil mu štědrost lokaje Tosíla.

„Je možno,“ řekl mu don Quijote, „abys dosud myslel, Sancho, že to je opravdový lokaj? Zdá se, že jsi zapomněl, že jsi viděl Dulcineu proměněnu v selku a Zrcadlového rytíře v bakaláře Carrasca, což vše je dílem kouzelníků, kteří mě pronásledují. A pověz mi: otázal ses toho Tosíla, jak říkáš, co Bůh počal s Altisidorou? Zdali oplakávala můj odchod, či zda už složila do rukou zapomenutí milostné touhy, které ji týraly v mé přítomnosti?“

„Mé myšlenky nebyly takové,“ odpověděl Sancho, „abych se mohl ptát na hlouposti. U všech všudy, pane, máte snad nyní v úmyslu shánět se po cizích touhách, zvláště milostných?“

„Pohled, Sancho,“ řekl don Quijote, „je velký rozdíl mezi věcmi konanými z lásky a tím, co se děje z vděčnosti. Je zcela možno, že rytíř odmítá milovati, ale nemůže býti, ve vsí přísnosti řečeno, aby byl nevděčný. Zdá se, že mě Altisidora milovala: dala mi tři čepce, o kterých víš; plakala při mém odchodu; proklela mě, nadala mi a bědovala bez ohledu na stud veřejně: to vše naznačuje, že mě zbožňovala, neboť hněv milenců vede k zlořečení. Nemohl jsem jí poskytnouti naděje ani nabídnouti poklady, protože jsem své naděje věnoval Dulcinei a poklady potulných rytířů jsou jako poklady strašidel zdánlivé a falešné; mohu jí věnovati jen tyto vzpomínky na ni, nicméně nikoliv na újmu vzpomínek na Dulcineu, které ubližuješ svým odkládáním zbičovat se a ztrestati toto tělo (kéž by je vlci

sežrali!), jež chce býti zachováno spíše pro červy než by pomohlo oné ubohé dámě.“

„Pane,“ odpověděl Sancho, „mám-li říci pravdu, nemohu si namluvit, že by rány přes mou zadnici mohly mít něco společného s vysvobozováním začarovaných; to je jako bychom řekli: ‚Bolí-li vás hlava, namažte si kolena‘. Přinejmenším si troufám přísahat, že, i kdybyste byl četl sebevíc historií o potulném rytířství, nikdy jste se nedočel o vysvobozování z kouzel výpraskem. Ale ať ano či ne, já si jej dám, až budu mít chuť a čas mi poskytne pohodlnou příležitost k pokání.“

„Bůh dej,“ odvětil don Quijote, „a nebesa ti uděltež milost, abys prohlédl a poznal svou povinnost pomoci mé paní, která je i tvou paní, neboť ty jsi můj.“

Za těchto řečí pokračovali v cestě a došli až na místo, kde byli podupáni býky. Don Quijote je poznal a řekl Sanchovi:

„Zde je louka, kde jsme se setkali s podivnými pastýřkami a statnými pastýři, kteří tu chtěli obnoviti nebo napodobiti pastýřskou Arkadii, nápad to stejně nový jako rozumný! Líbí-li se ti, Sancho, chtěl bych, abychom je napodobili a změnili se v pastýře, alespoň na dobu, po níž musím žít v ústraní. Koupím několik ovcí i vše ostatní, čeho je potřebí k pastýřskému řemeslu, a půjdeme, já pod jménem pastýře Quijotiza a ty pod jménem pastýře Panzina, přes hory, lesy a lučiny, tu vesele zpívající, tam žalně pějící a pijící z křišťálových vod pramenů nebo z jasných potůčků či hojných řek. Svě přesladké plody nám hojnou rukou budou poskytovat duby, kmeny tvrdých korkovníků nám budou sloužit za křesla, vrby nám dají stín, růže svou vůni, širé louky tisícibarevné koberce, jasný a čistý vzduch svůj dech, měsíc a hvězdy světlo, zpěv rozkoš, pláč novou veselost, Apollo verše, láska vtipné výroky, jimiž se budeme moci zvěčniti a státi slavnými nejen pro nynějšek, ale i pro věky budoucí.“

„Hrome,“ řekl Sancho, „to by se mi hodilo, ba lákalo by mě to, takový způsob života. A jistě, sotva to uvidí bakalář Sanson Carrasco a holič, pan Mikuláš, hned nás budou chtít napodobit a stát se pas-

týři s námi; a to ještě nedej Bůh, aby nedostal chuť také farář jít na salaš, poněvadž je veselý a rád se pobaví.“

„Velmi dobře jsi pravil,“ řekl don Quijote, „a vstoupí-li bakalář Sanson Carrasco do pastýřské družiny, jakože bezpochyby vstoupí, bude se moci jmenovati pastýř Sansonino nebo též pastýř Carrascón. Holič Mikuláš se bude moci nazývati Miculoso, jako už starý Boscán si říkal Nemoroso. Faráři nevím, jaké jméno dáme, ne-li nějakou odvozeninu od jeho titulu, kupříkladu Curiambro¹². Pro pastýřky, jichž budeme milenci, máme jmen jako máku na vybranou; a poněvadž jméno mé paní se hodí stejně na pastýřku jako na princeznu, nepotřebuji se namáhati hledat pro ni jiné, vhodnější; ty, Sancho, dáš své pastýřce jméno, které se ti zachce.“

„Nedám jí asi jiné,“ na to Sancho, „leda Terezóna, které je vhodné i pro její tloušťku i proto, že se už jmenuje Tereza. Také, až ji budu slavit ve svých verších, budu moci vyslovit své cudné touhy, poněvadž nepolezu nikomu do zelí. Nebude však dobře, aby měl farář pastýřku, pro dobrý příklad; bude-li však chtít bakalář nějakou, ať ukáže upřímně srdce na dlani!“

„Pomoz mi Bůh,“ pravil don Quijote, „jaký to jen povedeme život, příteli Sancho! Jaké to flétny nám dolehnou v sluch, a co zámořských dud, co bubínků, co zvonečků, co houslí! A co teprv, ozve-li se do vši této různé hudby zvuk albogues! To bude možno spatřiti téměř všechny nástroje pastýřské!“

„Co je to albogues?“ ptal se Sancho, „nikdy jsem o tom neslyšel, ani jsem to neviděl za celý život.“

„Albogues,“ odpověděl don Quijote, „jsou plechy na způsob mrazných svícnů, a naráží-li se jedním o druhý dutou stranou, vydávají zvuk, ne sice příliš příjemný a harmonický, ale který neuráží a hodí se dobře k venkovskému zvuku dud a bubínků; to slovo albogues je maurské jako všechna slova, která v naší španělštině počínají na al, jako: almohaza (hřbílko), almorzar (snídat), alhombra (koberec), alguacil (soudní sluha), alhucena (levandule), almacén (sklad), al-

12 El cura = farář. Pozn. překladatele.

cancía (spořitelnička) a jiná podobná, jichž je o něco více; pouze tři slova maurská má naše řeč, která se končí na i, totiž borceguí (polobotka), zaquizaní (přístřešek) a maravedí (mince). Alhelí (fiala) a alfaquí (mohamedánský duchovní) jsou zřejmě arabská i svým al na počátku i svým koncovým -í. Toto jsem ti řekl mimochodem, poněvadž mi to přivedla na mysl příležitost zmíniti se o albogues. Mnoho nám pomůže k zdokonalení tohoto povolání, že jsem trochu básníkem, jak víš, a že jím je v neobyčejné míře i bakalář Sanson Carrasco. O faráři nemluvím, ale vsadím se, že se i on v básnění vyzná; o mistru Mikuláši nepochybují vůbec, protože všichni jeho řemesla, nebo většina, hrají na kytaru a skládají veršičky. Já budu bédovati nad odloučením, ty budeš opěvati věrnou lásku, pastýř Carrascón bude zpívati o lásce odmítnuté a farář Curiambro o tom, co mu napadne, a tak půjde věc jako po másle.“

Na to Sancho odpověděl:

„Já jsem, pane, tak nešťasten, že se bojím, že nikdy nenastane den, kdy bych se oddal tomuto povolání. Ó, jaké hladké lžíce zhotovím, až budu pastýřem! Jaká jídla, jakou smetanu, jaké věnce a co pastýřských drobností vyrobím, které mě musí proslavit za vynalézavého, ne-li už za vtipného! Má dcera Sančička vám bude nosit jídlo na salaš. Ale pozor, je hezká a pastýři jsou spíš zlomyslní než hloupí a nechtěl bych, aby šla pro vlnu a vrátila se ostříhána; láska a hříšné touhy se toulají zrovna tak po venkově jako po městech, po pastýřských chatrčích jako po královských palácích, a není-li příležitosti, není ani hříchu; čeho oči neviděly, srdce neželí, a víc zmůže skok do křoví než prosba nesmělého.“

„Dosti už přísloví, Sancho,“ řekl don Quijote, „neboť jediné z těch, co jsi pronesl, stačí na vyjádření tvé myšlenky. Mnohokrát jsem ti už radil, abys tak neplýtvál příslovími a užíval jich s mírou, ale tot jako bych kázal na poušti: Trestejte si mě a já si povedu svou!“

„Zdá se mi,“ odpověděl Sancho, „že s Vaší Milostí se to má jako v přísloví ‚Povídá kotel k pekáči: klid se, umazanče. Vytýkáte mi, že mluvím v příslovích, a sám sypete jedno na druhé.“

„Pohled, Sancho,“ odvětil don Quijote, „já užívám přísloví vhod, a když nějaké povím, padne jako prsten na prst, ale ty je přitahuješ za vlasy a házíš jimi, místo abys je řadil. Vzpomínám-li si dobře, řekl jsem ti onehdy, že přísloví jsou krátké výroky těžené ze zkušenosti a z přemýšlení našich starých mudrců; přísloví, které se nehodí, je spíše nesmysl než moudrý výrok. Ale nechme toho, a poněvadž už přichází noc, poodstupme ze silnice na místo, kde strávíme tuto noc, a Bůh ví, co bude zítra.“

Sešli z cesty a povečeřeli pozdě a špatně, k velké nevěli Sanchově, jemuž tanuly na mysli nedostatky, jež snáší potulné rytířstvo v lesích i na horách, a naopak přepych zjevný v zámcích a domech třeba dona Diega de Miranda a dona Antonia Morena nebo na svatbě bohatého Camacha; ale řekl si, že není možno, aby byl stále den nebo stále noc, a tak strávil noc spánkem a jeho pán bděním.

KAPITOLA LXVIII.

o sviním dobrodružství dona Quijota.

Noc byla dost temná, neboť měsíc byl sice na obloze, ale nebylo ho vidět: paní Diana občas jde na procházku k protinožcům a zanechá hory v tmách a údolí v šeru. Don Quijote učinil zadost přirozenosti a vyspal se prvním spánkem, aniž si však popřál druhého. Naopak Sancho se druhého nedočkal, poněvadž první mu trval od večera do rána: v tom bylo patrné jeho výborné založení a bezstarostnost. Dona Quijota však udržovaly starosti v takové bezesnosti, že probudil Sancha a řekl mu:

„Divím se, Sancho, lhostejnosti tvé povahy; představuji si, že jsi z mramoru nebo bronzu, v němž není pohybu ani žádného citu. Já bdím, když ty spíš; pláči, když zpíváš; omdlévám hladem z postu, když se nemůžeš hnouti ani vydechnout z přejedení. Dobrým sluhům náleží cítiti bolesti pánů a sdíleti jejich city, alespoň pro dobré zdání. Pohleď na jasný klid této noci na samotě, v níž se nalézáme a jež nás vybízí přerušiti spánek trochou bdění. Vstaň, při svém životě, poodejdi kousek ode mne a s dobrou myslí, směle i vděčně si dej tři sta nebo čtyři sta ran na účet vysvození Dulcineina; žádám tě o to, ba snažně prosím, neboť se nechci s tebou dostat do křížku jako onehdy, věda, že máš těžké pěsti. A až si je vysázíš, strávíme zbytek noci zpěvem: já budu zpívati o svém rozloučení, ty o své věrnosti a tím od nynějška už počnem pastýřské povolání, které budeme provozovati v naší vsi.“

„Pane,“ odpověděl Sancho, „nejsem jeptiška, abych z nejlepšího spánku vstával a bičoval se, a nezdá se mi, že by z bolesti po výprasku bylo snadno přejít k hudbě. Nechte mě spát, Milosti, a netrapte mě tím bičováním, sic mě přinutíte, že se nikdy nedotknu ani chlupu na svém kabátě, natož chlupu na těle.“

„Ó duše zatvrzelá! Ó zbrojnoši nemilosrdný! Jak zle jsem užil chleba a jak špatně uvážil milosti, které jsem ti prokázal a míním ještě prokázati! Mou zásluhou ses stal vladařem a mou zásluhou

máš naději býti záhy hrabětem nebo dosíci jiného rovnocenného titulu a naděje ty budou splněny, jen co uplyne tento rok, neboť „post tenebras spero lucem.““

„Tomu nerozumím,“ odvětil Sancho; „rozumím jen tomu, že ve spánku nemám ani strachu, ani nadějí, ani trápení, ani slávychtivosti. Dobře budiž tomu, kdo vynalezl spánek, plášť, který přikrývá všechny lidské myšlenky, jídlo, jež zahání hlad, vodu, jež uhasí žízeň, oheň, jež zahřívá chlad, chládek, jež mírní horko, všudyplatný peníz, jímž lze vše koupit, váhu a závaží, jež vyrovnává pasáka s králem a prostáčka s mudrcem. Jedinou stránku špatnou má spánek, jak jsem slyšel, totiž že se podobá smrti, neboť mezi spácem a mrtvým není valného rozdílu.“

„Nikdy jsem tě neslyšel hovořiti, Sancho,“ řekl don Quijote, „tak uhlazeně jako nyní. Na tom poznávám, že je pravdivé přísloví, kterého někdy užíváš: Ne s kým jsi se zrodil, ale s kým jsi chodil.“

„Ale hrome,“ odvětil Sancho, „ted' nesypu ze sebe přísloví já, ale Vaší Milosti padají z úst po dvou, lépe než mně; ovšem, mezi mými a vašimi je asi ten rozdíl, že vaše jsou pronášena vhod a moje nevhod.“

Na tom byli, když uslyšeli temný hluk a drsný hřmot rozléhající se po všech oněch údolích. Don Quijote vyskočil na nohy a chopil se meče a Sancho se přikrčil za osla chráně si boky svázanou zbrojí a sedlem svého zvířete; třásl se strachem a don Quijote byl vzrušen. Hluk rostl každým okamžikem a blížil se k oběma bázlivcům nebo alespoň k jednomu, poněvadž neohroženost druhého je známa. Případ byl ten, že nějakí muži hnali k prodeji na trh přes šest set vepřů a putovali s nimi právě v této chvíli; hluk, chrochtání a kručení z nich šlo takové, že ohlušilo sluch dona Quijota a Sanchův a nepoznali, oč může běžet. Veliké chrochtavé stádo klusem přiběhlo a bez úcty k důstojnosti dona Quijota a Sanchově přelilo se přes oba, rozházelo ohradu Sanchovu a strhlo nejen dona Quijota, ale přídavkem i Rocinanta. Běh, chrochtání a rychlost, s níž ta nečistá zvířata přikvačila, rozházely po zemi sedlo, zbroj, osla, Rocinanta, Sancha i dona Quijota.

Sancho vstal, jak jen mohl, a chtěl na svém pánovi meč, že prý zabije půl tuctu těch nafoukaných a hrubiánských vepřů: neboť už poznal, o koho běží. Don Quijote mu řekl:

„Nech je být, příteli; tato potupa je pokáním za můj hřích; je spravedlivým trestem nebes, aby přemoženého potulného rytíře sežrali šakalové, upíchaly vosy a potlapala prasata.“

„To je asi také trestem nebeským,“ odpověděl Sancho, „štípou-li zbrojnoše přemožených rytířů mouchy, žerou-li je vši a týrá-li je hlad. Kdybychom my zbrojnoši byli syny rytířů, jimž sloužíme, nebo jejich blízkými příbuznými, bylo by v pořádku, kdyby nás stíhal trest za jejich hříchy až do čtvrtého kolena; ale co mají společného Panzové s Quijoty? Teď si však znovu lehněme a prospěme to málo, co zbývá z noci, a až Bůh dá světlo, bude nám dobře.“

„Spi si, Sancho,“ odvětil don Quijote, „neboť ty ses k spaní narodil; já, který jsem se zrodil, abych bděl, po dobu, která do dne schází, popřeji volného běhu svým myšlenkám a ukonejším je madrigalem, který jsem dnes v noci bez tvého vědomí složil v své hlavě.“

„Mně se zdá,“ na to Sancho, „že myšlenky, které vedou k skládání veršů, nemohou být valné; veršujte si, Milosti, jak chcete, a já se vyspím, jak budu moci.“

Načež roztáhnuv se po vůli po zemi skrčil se a usnul, jako by ho do vody hodil, aniž ho probouzely dluhy, ručení nebo nějaká bolest.

Don Quijote opřen o peň buku či korkovníku (Cide Hamete neurčuje blíže, jaký to byl strom) zazpíval takto doprovázeje se vlastními vzdechy:

*„Kdykoliv; láska, pomyslím
na bolestné strasti, jež působíš,
toužím, by smrt vzala mě již
a byla tak muk mých ukončením.*

*Avšak když krok ten nastává,
jímž v přístavu smrti loď přistane,*

*radost zas nová ve mně vzplane
a vzepře se život i odvaha.*

*Život mě takto zabíjí
a naopak smrt žítí mě nutí:
divné hře té bez vyhnutí
jsem na pospas dán, jí bídňě žiji.“*

Každý z těchto veršů provázel mnoha vzdechy a nemálo slzami, jak se slušelo pro toho, jehož srdce tesknilo naplněno bolestí nad porážkou a vzdáleností Dulcineinou.

Zatím nastal den, slunce zamířilo svými paprsky Sanchovi do očí, ten procitl a protáhl se otrásaje se a napínaje lenivé údy; pohlédl na spoušť, již způsobily svině v jeho zásobárně, a proklel stádo i ostatní. Nakonec se oba znovu dali na počatou svou cestu, a když se odpoledne chýlilo ke konci, spatřili, že se proti nim blíží asi deset jezdců a čtyři nebo pět pěších. Srdce dona Quijota poskočilo a Sanchovo se zděsilo, neboť přicházející lidé měli kopí, štíty a vypadali jako do bitvy. Don Quijote se obrátil k Sanchovi a řekl: „Sancho, kdybych mohl provozovati své vojenské povolání a můj slib mi nevázal paže, tuto výpravu, která se k nám blíží, bych slupl na posezení; ale je možné, že je to něco jiného, než čeho se bojíme.“

Zatím jezdci dojeli, zvedli kopí, beze slova obklopili dona Quijota a napřáhli mu kopí na záda i prsa hrozíce mu smrtí. Jeden z pěšáků položil prst na ústa na znamení, aby mlčel, chopil se uzdy Rocinantovy a odvedl jej ze silnice; ostatní pěšáci ženouce před sebou Sancha i osla, všichni za zázračného mlčení, dali se za tím, který vedl dona Quijota; rytíř se chtěl dvakrát nebo třikrát zeptat, kam ho odvádějí a co chtějí, ale sotva hnul rty, už mu je zavíraly hroty kopí. Sanchovi se vedlo stejně: sotva jevil chuť promluvit, jeden z pěších jej píchl bodákem a stejně i osla, jako by byl chtěl také mluvit.

Snesla se noc, přidali do kroku a v obou zajatcích vzrostl strach, obzvláště když uslyšeli, že jim občas říkají:

„Hýbejte se, troglodyti! Mlčte, barbaři! Táhněte, lidožrouti! Nebrečte, Skyti! Nevykulujte oči, raubířští Polyfémi, masožraví dravci!“

A ještě jinými jmény těmto podobnými mučili sluch ubohého pána a sluhy. Sancho si u sebe říkal cestou: „My že jsme voloviti? My že jsme kamnáři a žrouti! My že jsme feny, na které se volá ‚Tu máš, na‘? Ta jména se mi nelíbí, nedobrý vítr fouká a všechno neštěstí na nás dopadá najednou jako na psa hůl; a kéž skončí toto nešťastné dobrodružství jen tou holí!“

Don Quijote jel omámen, aniž mohl vším svým rozmyslem uhadnout, co znamenají ta jména plná urážlivosti, která jim dávají a ze kterých mu bylo jasno, že nelze čekat nic dobrého, ale lze se bát mnoha zlého.

Téměř o hodině z půlnoci přijeli do zámku, v němž don Quijote dobře poznal zámek vévodův, kde před nedávnem pobývali.

„Bůh mi pomoz,“ řekl si, jakmile poznal místo, „co to jen bude? V tomto domě je přece vše dvornost a dobré chování! Ale poraženým dobré se mění v zlé a zlé v horší.“

Vstoupili na hlavní zámecké nádvoří a spatřili, že je ozdobeno a vypraveno způsobem, který zvýšil jejich údiv a zdvojnásobil strach, jak se uvidí v následující kapitole.

KAPITOLA LXIX.

o nejzvláštnější a nejnezvyklejší příhodě, která v průběhu této velké historie dona Quijota potkala.

Jezdci sestoupili z koní a spolu s pěšáky uchopili spěšně dona Quijota a Sancha a odnesli je na nádvoří, kolem něho hořelo téměř sto pochodní vsazených do svícňů a na ochozech nádvoří přes pět set svícílen; ač byla noc a zdála se dost temnou, nebylo ji rozeznati ode dne. Uprostřed nádvoří se zvedal katafalk asi na dva lokte od země, celý přikrytý velikým přikrovem z černého aksamitu, a dokola na jeho stupních plály svíčky z bílého vosku na více než stu stříbrných svícňů; na katafalku bylo vidět mrtvé tělo tak sličné dívky, že svou krásou i samu smrt činila krásnou. Hlavu měla na brokátovém polštáři a na ní věnec upletený z rozmanitých vonných květin, ruce zkříženy na prsou a v nich větev žluté vítězné palmy. Z jedné strany nádvoří stálo lešení a dvě křesla, v nich pak seděly dvě osoby, které vypadaly jako králové, ať už skuteční ať za ně přestrojení, neboť měly koruny na hlavách a žezla v rukou. Po straně lešení, na které se vystupovalo po několika schodech, stála další dvě křesla, na něž ti, co přinesli zajatce, posadili dona Quijota a Sancha; vše to se dělo mlčky a zajatým bylo znamením dáno na srozuměnou, aby také mlčeli; ale ani bez znamení nebyli by zajatci promluvíli, protože údiv z toho, co viděli, svazoval jim jazyky.

Potom vstoupily na lešení s velikým průvodem dvě vznešené osoby, ve kterých don Quijote okamžitě poznal své hostitele, vévodu a vévodkyni, a posadily se do dvou nádherných křesel, po bok těch, kteří se zdáli králi. Kdo nad tím neměl být udiven, připojíme-li k tomu, že don Quijote odkryl v mrtvém těle na katafalku tělo krásné Altisidory? Když vévoda s vévodkyní vystoupili na lešení, don Quijote a Sancho se zvedli a hluboce se poklonili a vévodští manželé jim také odvětili pozdravem lehce uklánějící hlavy. Zatím přišel ze strany jakýsi sluha a přistoupiv k Sanchovi přehodil naň černý plátný šat, celý pomalovaný ohnivými plameny, sňal mu čapku a dal

mu na hlavu vysokou čepici, jako nosí odsouzenci Svaté inkvizice, a řekl mu do ucha, aby neotvíral ani úst, sic mu dají roubík nebo jej zabijí. Sancho se prohlédl odshora dolů a viděl se hořet v plamelech; ale poněvadž ho nepálily, nedbal na ně ani jako na zlámanou grešli. Šňal si čepici a spatřil, že je pomalována čerty, i dal si ji znovu na hlavu, říká si u sebe:

„Co z toho, když mě ty plameny nepálí a čerti neberou.“

Don Quijote na něho také pohlížel, a ač strach napíнал jeho smysly, musil se zasmáti vida Sanchovu figuru.

Zatím počal vycházet zpod katafalku, zdálo se, tichý a příjemný zvuk fléten, který zněl něžně a zlostně, neboť nebyl rušen žádným lidským hlasem: na tom místě samo ticho mlčelo. Náhle se objevil vedle polštáře té, zdálo se, mrtvolý hezký mladík oděný po římském způsobu a za zvuku harfy, na niž sám hrál, zazpíval jemným hlasem tyto dvě stance:

*„Už Altisidora se smrti snem
se loučí, krutostí již zabil don Quijote;
však dříve než na dvoře nádherném
se vzácných dam objeví slavnostní závoje
a paní moje s dueň svých sborem,
které na se vzaly z vlny drsné picote,
ó dívky zapějí neštěstí a kráse
a zpěv můj Orfeovu vyrovná se.*

*A nemyslím, že povinností mou
je zpívat krásu tu jen po života čas;
až zchladne jazyk, ústa odemrou,
i tehdy pozvednu na tvoji chválu hlas.
A duše má nad styžskou hladinou,
z těla vězení prchlá, zpívat začne zas
a tebe chválíc státi přinutí
svou silou vody zapomenutí.“*

„Dost,“ řekl v tomto okamžiku jeden ze zdánlivých králů, „dost, božský pěvce. Bylo by nekonečné chtít nám dnes vylíčit smrt a půvaby nevyrovnatelné Altisidory, nikoliv mrtvé, jak se nevědomý lid domnívá, ale živoucí jazykem Slávy a trestem, který podstoupí zde přítomný Sancho Panza, aby ji navrátil do ztraceného světla. A proto, ty, Radamante, který se mnou soudíš v zasmužilých jeskyních Ditových, poněvadž znáš podmínky určené nevyzpytatelným osudem, aby se tato dívka vrátila k sobě, pověz a vyslov je ihned, ať se neodkládá dobro, jež očekáváme od jejího vzkříšení.“

Sotva to pronesl soudce Minos, druh Radamantův, oslovený se zvedl a pravil:

„Ó služebníci tohoto domu, vysocí i nízcí, malí i velcí, pojd'te všichni sem a přišijte k nosu Sanchovu dvacet čtyři šňupky, štípněte jej dvanáctkrát a šestkrát píchňte do paží a boků! V tomto obřadu záleží spása Altisidořina.“

Sancho Panza slyše to přerušil mlčení, řka:

„Povídám vám, že se stanu spíš Maurem, než bych dovolil, aby mi mučili obličej a sahalo do tváře. U všech všudy, co má týrání mého obličejce společného se vzkříšením této slečny? Namlsala se baba blínu... Začarují Dulcineu a mne tlukou, aby se odčarovala; umře Altisidora nemocí z dopuštění Božího a křísí ji tím, že mi dají čtyřia-dvacet šňupek, probodají mi tělo špendlíky a zraní ramena štípáním. S těmihle žerty si běžte na kmotra, já jsem starý pes, na mne se nedělá ,na, na!“

„Zemřeš,“ vzkřikl Radamant; „obměkči se, tygře! Pokoř se, zpupný Nimrode, trp a mlč, neb na tobě nechtějí nic nemožného. A nesnaž se prozkoumati nejasnosti této záležitosti: šňupky obdržíš, píchat se uvidíš a štípán budeš úpěti. Nuže, pravím, sluhové, naplňte můj rozkaz; ne-li, jako že jsem poctivec, uvidíte, proč jste se narodili.“

Tu se na nádvoří objevilo asi šest dueň v průvodu, jedna za druhou, čtyři z nich s brýlemi a všechny měly pravice zvednuty vzhůru a zápěstí jim na čtyři prsty vyčnívala z rukávů, aby se ruce zdály delší, jak je nyní v módě. Sancho, sotva je uviděl, zařval jako býk:

„Ať si mě tedy ohmatává, kdo chce, ale aby na mne sahaly dueni, to ne! Ať si mi rozdrápou obličej, jako se stalo mému pánovi v tomto zámku samém, ať mi probodají tělo špičatými dýkami, ať mi skřípou ramena rozpálenými kleštěmi: vše snesu trpělivě a posloužím těmto pánům, ale aby se mne dotkly dueni, nedovolím, kdyby si mě čert bral.“

Také don Quijote přerušil mlčení a řekl Sanchovi:

„Měj trpělivost, synu, a vyhov těm pánům a vzdej vřelý dík nebesům, že vložila do tvé osoby takovou moc, abys svým utrpením vysvobožoval začarované z kouzel a křísil mrtvé.“

Dueni byly už blízko Sancha a ten, mírný už a přesvědčen, usadil se pevně v křesle a nastavil svou tvář i vous k první, jež mu dala řádnou šňupku, následovanou hlubokou poklonou.

„Méně zdvořilosti a méně líčidel, paní dueňo,“ řekl Sancho, „Bůh ví, že vám ruce páchnou octovou vodičkou.“

Konečně mu všechny dueni daly po šňupce a mnoho jiného služebnictva jej poštípalo; ale píchání špendlíky snést nemohl, vyskočil z křesla zřejmě rozlícen, popadl hořící pochodeň, kterou měl v ruce, a mrštil jí po dueních a všech svých katech, volaje:

„Pryč, pekelná sebranko, nejsem z bronzu, abych necítil ta úžasná muka!“

Zatím se Altisidora, která byla asi unavena dlouhým ležením nznak, obrátila na bok a vidouce to přítomní téměř všichni najednou vzkřikli:

„Živa je Altisidora! Altisidora žije!“

Radamant rozkázal Sanchovi, aby se už nezlobil, neboť je už dosaženo žádoucího cíle. Jakmile don Quijote uviděl, že sebou Altisidora hýbe, šel a poklekl před Sanchem se slovy:

„Nyní je čas, synu můj a nikoliv jen zbrojnoši, aby sis dal pár ran z těch, jimiž jsi povinen pro vysvobození Dulcineino. Nyní pravím, neboť dozrála tvoje schopnost a jsi mocen způsobiti dobro, které od tebe čekáme.“

Na to Sancho odpověděl:

„Tohle je mi taškářství na taškářství, a ne med na lívance. To ještě scházelo, aby po štípání, šňupkách a bodání přišly teď na řadu rány bičem! Už věru nic neschází než vzít pořádnou skálu, přivázat mi ji na krk a hodit mě do studně, což by mě moc nebolelo, mám-li být obětním beránkem a snímat cizí hříchy. Nechte mě, sic, Bůh ví, vším tím seknu a pošlu to vše k čertu.“

Mezitím se Altisidora posadila na katafalku a zároveň zazněly píšťaly, provázené flétnami a všeobecným provoláváním:

„Ať žije Altisidora! Ať žije!“

Vévodové vstali a s nimi i králové Minos a Radamant a všichni ostatní, též don Quijote a Sancho, a šli Altisidoře v ústrety a pomoci jí z katafalku. Ta se tvářila jako znavena, poklonila se vévodům a králům a ohlížejíc po straně na dona Quijota pravila:

„Bůh ti odpust', krutý rytíři, neboť pro tvou bezcitnost prodlela jsem na onom světě zdá se mi více než tisíc let; tobě, ach, nejsou citnější zbrojnoši, jakého země nosí, děkuji za život. Milý Sancho, ode dneška měj šest mých košil, které ti dávám, a ušij si z nich šest jiných pro sebe: a nejsou-li všechny celé, jsou všechny aspoň čisté.“

Sancho jí za to políbil ruku s kacířskou čepicí v ruce a kleče na kolenou. Vévoda rozkázal, aby mu ji odňali a vrátili mu jeho čapku, sundali mu plamenný plášť a odevzdali jeho kabát. Sancho poprosil vévodu, aby mu nechali plášť i mitru, že si je chce odnést domů na znamení a památku nevídané té příhody. Vévodkyně pravila, že nechají, neboť už ví, jakou je mu velkou přítelkyní. Vévoda poručil vyklidit nádvoří a aby se všichni odebrali do svých pokojů, a dona Quijota i Sancha, aby dovedli do komnat, které už znají.

KAPITOLA LXX.,

*kteřá následuje za šedesátou devátou a jedná o věcech
nutných k jasnosti této historie.*

Sancho spal té noci na přenosném lůžku v témž pokoji jako don Quijote, čemuž by se byl chtěl vyhnout, kdyby byl mohl, neboť dobře věděl, že ho jeho pán nenechá spát samým ptaním a odpovídáním a jemu se nechtělo tuze mluvit: cítil ještě bolesti z nedávného mučení a ty mu poutaly jazyk a bylo by mu bývalo milejší spát o samotě v chatrči než v té bohaté komnatě se společníkem. Jeho obava byla tak oprávněná a podezření tak bezpečné, že sotva se jeho pán uložil, řekl:

„Co myslíš, Sancho, o příhodě této noci? Velká a mocná je síla odmítnutí v lásce, neboť jsi na vlastní oči spatřil Altisidoru mrtvou, a ne snad šípem, ani mečem, také ne jinou vojenskou zbraní, ani smrtelnými jedy, nýbrž žalostí nad chladností a pohrdáním, s nimiž jsem s ní vždy jednal.“

„Ať si s Pánembohem umřela, kdy chtěla a čím chtěla,“ odpověděl Sancho, „a mne mohla nechat doma, protože ani jsem nebyl do ní zamilován, ani jsem jí jakživ nepohrdl. Já nevím a nemohu si domyslit, čím se děje, že spása Altisidory, dívky spíš rozmarne než moudré, má něco společného s mukami Sancha Panzy, jak jsem už řekl. Teď jsem ovšem už jasně a zřetelně poznal, že na světě jsou kouzelníci a kouzla, a Bůh mi od nich pomoz, protože sám si pomoci neumím. Přes to prosím Vaši Milost, abyste mě nechal spát a více se mne neptal, nechcete-li, abych vyskočil z okna.“

„Spi, milý Sancho,“ odvětil don Quijote, „dovoluje-li ti popíchání, poštipání a šňupky, které jsi dostal.“

„Žádná bolest,“ odvětil Sancho, „se nevyrovnala urážlivým šňupkám, a to jen z toho důvodu, že mi je daly dueni, aby do nich hrom! A teď znovu prosím, aby mě Vaše Milost nechala spát, poněvadž spánek je ulehčením pro ty, kdo bdíce trpí neštěstími.“

„Budiž,“ pravil don Quijote, „a Bůh buď s tebou!“

Oba usnuli a zatím Cide Hamete, autor tohoto dlouhého vyprávění, vypsál a vylíčil, co přimělo vévody k uspořádání zmíněné ceremonie; praví, že bakalář Sanson Carrasco nezapomněl, jak rytíř Zrcadlový byl přemožen a sražen donem Quijotem, kterážto porážka a pád zvrhla a zmařila všechny jeho úmysly; usmyslil si pokusit se znovu, doufaje v lepší výsledek než minule; zvěděl od panoše, který přinesl dopis a dar Tereze Panzové, ženě Sanchové, kde don Quijote mešká, vyhledal si novou zbroj a koně a do štítu si vložil bílý měsíc; to vše naložil na mezka vedeného sedlákem, ne však Tomé Cecialem, svým bývalým zbrojnošem, aby ho ani Sancho, ani don Quijote nepoznali. Tak dospěl až na zámek vévody, jenž ho poučil o cestě a směru, jímž se don Quijote bere, aby se účastnil turnajů v Zaragoze; také mu vylíčil šprým, který si s ním ztropil udáním podmínek Dulcineina vysvobození, které se mělo uskutečnit na útraty Sanchova zadku; konečně mu i pověděl o žertu, který vyvedl Sancho svému pánu, namluviv mu, že Dulcinea je kouzlem proměněna v selku, a jak vévodkyně, jeho žena, namluvila Sanchovi, že se mýlí on sám a že Dulcinea začarována vskutku jest. Tomu se bakalář nemálo zasmál a podivil, rozvažuje nad lstivostí i prostotou Sanchovou i nad nesmírným bláznovstvím dona Quijota.

Vévoda jej požádal, aby se, nalezne-li dona Quijota, vrátil touže cestou, ať už přemožen nebo vítěz, a řekl mu, co jej potkalo. Bakalář tak učinil: vydal se za ním, v Zaragoze jej nenalezl, pokračoval v cestě a stalo se mu, co bylo vylíčeno. Vrátil se přes zámek vévodův a vypověděl mu vše, i podmínky souboje, a že se don Quijote – jakožto čestný potulný rytíř – už vrací splnit své slovo a uchýlit se na rok do své vsi, za kteroužto dobu, pravil bakalář, může se vyléčit ze svého bláznovství: jen za tím účelem se on tak přetvářel, neboť je prý žalostná věc, aby rytíř tak rozumný jako don Quijote byl blázen. Potom se rozloučil s vévodou a vrátil se do své vsi, aby tam čekal na dona Quijota přicházejícího za ním.

Zde našel vévoda příležitost uspořádat onen šprým; do té míry se bavil dobře donquijotstvím a sanchovstvím; dal střežiti blízké i vzdálené cesty na všech stranách zámku, kudy se domníval, že by

se don Quijote mohl vracet, mnoha svými sluhy jízdními i pěšími, kteří jej měli, najdou-li ho, násilím či po dobrém přivést do zámku; ti ho našli, dali zprávu vévodovi, jenž, věda předem co činit, jakmile zvěděl o jeho příchodu, dal zapálit pochodně a svítilny na dvoře a položil Altisidoru na katafalk se všemi vyličenými obřady, tak věrnými a dobře nastrojenými, že jim v pravdě málo scházelo. Cide Hamete praví, že pokládá vysměvážky za stejné bláznů jako vysmívané a že měli vévodové sami na dva prsty do hlouposti, když se tak namáhali ztropit si žert ze dvou pošetilců.

Když dva naše hrdiny zastal den, jeden spal, jako by ho do vody hodil, a druhý bděl v rozháraných myšlenkách; zachtělo se jim vstáti, neboť don Quijote, ať poražený, ať vítěz, neměl nikdy zalíbení v poduškách zahálce přejících. Altisidora, po mínění dona Quijota z mrtvých vstala, pokračujíc v žertování svých pánů vstoupila do jeho pokoje, ověčená touže korunou, již měla na katafalku, oděna v tuniku z bílého hedvábí, posetou zlatými květy, s vlasy rozpuštěnými po ramenou a opírajíc se o hůl z černého, přejemného ebenu. Don Quijote, popleten a zmaten její přítomností, se skrčil a přikryl téměř nad hlavu příkrývkami a žíněnkami lože, aniž se jeho oněmělý jazyk zmohl na nějakou dvornost. Altisidora se posadila do křesla u hlavy jeho lože, vzdychla hluboce a něžným, slabým hlasem mu řekla:

„Jestliže urozené dámy a zdrženlivé dívky nedbají cti a dovolují svému jazyku porušit všechnu slušnost a veřejně vyhlásit tajemství, jež jejich srdce chová, znamená to, že jsou v slepé uličce. Já, pane done Quijote de la Mancha, jsem jedna z nich; jsem stísněna, přemožena a zamilována, ale přes to vše trpělivá a počestná, a to do té míry, že mi puklo srdce mlčením a zemřela jsem. Po dva dny jsem byla mrtva pro krutost, s níž ses ke mně choval,

ó, tvrdší než mramor k nářkům mým,

necitelný rytíři, anebo alespoň pokládána za mrtvou těmi, kdo mě viděli; a kdyby Lásky majíc se mnou slitování nebyla vložila

lék v utrpení tohoto dobrého zbrojnoše, byla bych zůstala tam, na onom světě.“

„Zrovna tak dobře mohla jej Láska vložit v utrpení mého osla,“ řekl Sancho, „byl bych jí za to vděčný. Ale povězte mi, paní, a nebesa vás obdařte jiným, něžnějším milencem, než je můj pán! Co jste viděla na onom světě? Copak je v pekle? Poněvadž ten, kdo zemře ze zoufalství, nemůže skončit jinde než v pekle.“

„Abych vám pravdu řekla,“ odpověděla Altisidora, „já jsem asi nezemřela úplně, protože jsem se do pekla nedostala; kdybych do něho byla přišla, rozhodně bych odtamtud byla nevyvázla, i kdybych byla chtěla. Ve skutečnosti jsem se dostala jen k pekelné bráně, kde si asi tucet čertů hrálo míčem: všichni měli kalhoty a kabátce s valonskými límci, zdobenými flámskými krajkami a stejnými manžetami, z nichž jim paže čněly na čtyři prsty, aby se ruce zdály delší; v nich drželi plamenné pálky, nejvíce mě překvapilo, že místo míčů užívali knih plných větru a cucků, což je podivuhodné a nevídané; ale ještě více jsem byla udivena, když jsem viděla, že při té hře všichni chrochtají, všichni se hádají a proklínají, ač mezi hráči bývá přirozeno, že se získávající radují a prohrávající rmoutí.“

„To není nic divného,“ odvětil Sancho, „protože ďáblové, ať hrají, nebo ne, vyhrávají, nebo ne, nikdy nemohou být spokojeni.“

„Tak tomu asi bude,“ odpověděla Altisidora, „ale naplňuje mě udivením ještě jedno (totiž, tenkrát mě naplnilo), že po prvním letu byl míč zničen a nemohlo ho být použito podruhé; a tak tam pršely knihy nové i staré až kupodivu. Jedné z nich, nové, lesklé a pěkně svázané, dali ránu, až z ní vyrazili vnitřek a rozmetali listy. Jeden čert ptal se druhého:

„Podívejte se, co je to za knihu.“

A ten mu odpověděl:

„To je druhý díl vypravování o donu Quijotovi de la Mancha, nikoliv složený původním svým autorem Cidem Hametem, ale jakýmsi Aragoncem, který se vydává za rodáka z Tordesillas.“

„Pryč s ní odtud,“ na to první čert, „hod'te ji do propastí pekelných, ať jí už mé oči nevidí.“

„Je tak špatná?“ druhý zase.

„Tak špatná,“ vece první, „že kdybych já sám ji schválně chtěl udělat horší, neuměl bych.“

Pokračovali ve hře napalující další knihy a já, poněvadž jsem slyšela jmenovat dona Quijota, kterého tolik miluji a jemuž tolik přeji, snažila jsem se zapamatovat si toto vidění.“

„Bylo to jistě vidění,“ řekl don Quijote, „protože jsem jediný na světě a ono vypravování jde už z ruky do ruky, ale v žádné se nepozdrží, protože každý do něho kopne. Nebyl jsem uražen, slyše, že se toulám jako strašidlo po temnotách podzemských a v světle pozemském, neboť nejsem to já, o němž ona historie jedná. Kdyby byla dobrá, věrná a pravdivá, bude žít po staletí; ale jsouc špatná nemá daleko od své kolébky do hrobu.“

Altisidora se chystala pokračovat ve svých nářcích na dona Quijota, když jí don řekl:

„Mnohokrát jsem vám řekl, paní, že mě mrzí, že jste zaměřila svými touhami na mne, když vám přece mohu býti nanejvýš vděčný, nikoliv spláceti vám rovnou. Narodil jsem se, abych náležel Dulcinei z Tobosa, a osud, je-li jaký, mě určil pro ni; mysliti, že jiná kráska zaujme místo, které v mém srdci má, znamená mysliti nemožné. Toto je dostatečné poučení, abyste se znovu uchýlila do mezí své počestnosti, neboť nikdo nemůže býti nucen k nemožnostem.“

Altisidora slyšíc to projevovala hněv a uraženost.

„Jako že je Bůh nade mnou, pane slanečku, hlavo hmoždířová, datlová pecko, paličatější a tvrdší než sedlák, jež je marno prosit, když si něco umíní, skočím-li na vás, vyškrábu vám oči! Myslíte si snad, pane poražený a pane seřezaný, že jsem umřela pro vás? Všecko, co jste viděl této noci, bylo jen nalíčeno, já nejsem ženská, abych si pro takové velbloudy nechala bolet špínu za nehtem, natož abych umírala.“

„Tomuhle rád věřím,“ řekl Sancho; „je k smíchu, že by zamilovaní umírali z lásky; říkat to o sobě, to dovedou; ale skutek utek.“

Za těchto řečí vstoupil hudebník, zpěvák a básník, jenž zpíval ony dvě uvedené Stance, poklonil se hluboce donu Quijotovi a řekl:

„Pane rytíři, mějte a ved'te mě v počtu svých nejvěrnějších služebníků, neboť již dlouho jsem vám oddán, jak pro vaši slávu, tak pro vaše výkony.“

Don Quijote mu odpověděl:

„Povězte mi, Milosti, kdo jste, ať moje zdvořilost je spravedlivá k vašim zásluhám.“

Mladík odvětil, že je hudebníkem a chvalopěvcem z minulé noci.

„Zajisté,“ na to don Quijote, „Vaše Milost má nádherný hlas; ale to, co jste zpíval, nebylo podle mého příliš vhodné, neboť co mají Stance Garcilasovy společného se smrtí této dámy?“

„Nedivte se tomu, Milosti,“ zněla odpověď hudebníkova, „jeť zvykem nevychovaných básníků naší doby psát, jak koho napadne, a krást z kohokoliv, ať je to vhodné, nebo ne, a nemohou zapět nebo napsat hlouposti, aby nebyla prohlašována za básnickou licenci.“

Don Quijote byl by si přál odpovědět; ale vyrušili jej vévoda s vévodkyní, kteří k němu vešli: bavili se vespolek dlouho a příjemně a Sancho měl tolik vtipů a zlomyslnosti, že se vévodové znovu podivili jeho prostotě i bystrosti. Don Quijote je poprosil, aby mu dovolili odjet téhož dne, neboť prý přemoženým rytířům jako on spíše náleží obývat chlév než královské paláce. Dali mu dovolení ochotně a vévodkyně se ho zeptala, uchovala-li si Altisidora jeho přízeň. Odpověděl:

„Vězte, paní moje, že se všechno zlo v té dívce rodí ze zahálčivosti, pro niž je lékem počestné a ustavičné zaměstnání. Řekla mi zde, že se v pekle nosí krajky, a poněvadž je asi umí paličkovati, ať je z ruky nepouští: budou-li jí létati v rukou háčkovací paličky, nebude jí poletovati myslí obraz nebo obrazy předmětu její lásky. To jest pravda, to je mé zdání a to je má rada.“

„A má také,“ pripojil Sancho, „neboť jsem za celý svůj život neviděl krajkářku, která by pro lásku zemřela: pracující děvčata myslí spíš na ukončení svých prací než na milování. To říkám ze svého, neboť pokud okopávám, nevzpomínám na svou starou, totiž na svou Terezu Panzovou, kterou mám raději než oko v hlavě.“

„Velmi dobře pravíte, Sancho,“ řekla vévodkyně, „a já zařídím, aby se od nynějška moje Altisidora zabývala nějakou ruční prací, neboť je v nich učiněnou mistryní.“

„Není třeba, paní, užívat tohoto léku,“ odvětila Altisidora, „protože myšlenka na ukrutnost, s níž se ke mně zachoval tenhle tulácký lupič, vypudí mi ho z hlavy bez dalších prostředků. A s dovolením Vaší Vznešenosti bych ráda odtud odešla, abych už nemusila patřit ne na jeho smutnou postavu, ale na jeho ošklivou a ohavnou figuru.“

„Tohle mi připomíná,“ řekl vévoda, „co se povídá:

*Ten, kdo urážky pronáší,
je blízek odpuštění.“*

Altisidora se zatvářila, jako by otírala šátečkem oči, a poklonivši se svým pánům opustila pokoj.

„Prorokuju ti,“ řekl Sancho, „ubohé děvče, prorokuju ti, pravím, zlý osud, protože ses zapletla s duší z rákosu a srdcem z dubu. Věru, kdyby to bylo se mnou, jinak by kohout kokrhal.“

Tím byla rozmluva skončena, don Quijote se oblékl, pojedl s vévody a odjel odpoledne.

KAPITOLA LXXI.

o tom, co potkalo dona Quijota a jeho zbrojnoše Sancha cestou domů.

Don Quijote, přemožený a štvaný, jel nesmírně zamyšlen, ale z druhé strany i značně vesel. Jeho smutek byl působen jeho porážkou, jeho veselost uvážením schopnosti Sanchovy projevené vzkříšením Altisidory, ač jen po jistém váhání uvěřil, že zamilovaná dívka byla opravdu mrtva. Sancho nebyl vesel vůbec, protože ho zarmucovalo, že Altisidora nesplnila slovo a nedala mu košile; přemýšleje o tom pravil pánovi:

„Zajisté jsem, pane, nejnešťastnější lékař na světě; svět nosí na sobě doktory, co zabijí nemocného, jež ošetřují, a chtějí dostat zaplacen za svou práci, že podepsali jen nějakou ceduličku na lék, který nedělají ani oni, ale lékárník, a ty, nemocný hlupáku, užívej! Ale mně, kterého cizí zdraví stojí krev, šňupky, štípání, píchání a rány bičem, nedají ani troník. Ale povídám, že, přinesou-li mi na krk nějakého jiného nemocného, budou mě musit podmazat, abych se o něho staral, protože opat žije z toho, co si vyzpívá, a nechci si myslet, že mi nebesa dala moc, kterou mám, abych z ní udílel nazdařbůh kdekomu.“

„Máš pravdu, příteli Sancho,“ odpověděl don Quijote, „a Altisidora si nevedla vůbec dobře, nedala-li ti slíbené košile. Tvoje moc je sice gratis data a nestála tě žádnou námahu, ale námahou tu je dávat se tělesně mučiti. O sobě ti mohu říci, že kdyby sis přál plat za výprask na vysvobození Dulcineino, dal bych ti jej slušný; ale nevím, zda léčení to připouští plat, a nechtěl bych, aby cena zbavovala lék účinku. Přes to se mi zdá, že nepřijdeme o nic zkouškou. Rozmysli si, Sancho, kolik chceš, a namrskaj si hned a zaplať si hotovými a vlastní rukou, neboť vezeš u sebe mé peníze.“

Na tuto nabídku otevřel Sancho oči a uši dokořán a ve svém srdci projevil ochotný souhlas s výpraskem a řekl svému pánovi:

„Tedy dobře, pane, rád chci uspokojit Vaši Milost v tom, čeho si žádá, a na svůj prospěch, neboť láska k mým dětem a ženě mě nutí

k zištnosti. Povězte mi, Milosti, kolik mi zaplatíte za každou ránu, již si dám?“

„Kdybych ti měl zaplatiti, Sancho,“ odpověděl don Quijote, „úměrně k velikosti a hodnotě léku, poklad benátský a doly v Potosí by ti nestačily k zaplacení; přesvědčí se, kolik s sebou máš mých peněz, a určí si cenu za každou ránu.“

„Ran je,“ odvětil Sancho, „tři tisíce tři sta a ještě něco; dal jsem si z nich asi pět, ostatní zbývají; odpočtěme těch pět od ostatních a máme jich tři tisíce tři sta; bude-li každá po čtvrtrealu (a laciněji nedám, kdyby celý svět poroučel), přijde to na tři tisíce tři sta čtvrtrealu, to jest tisíc pět set půlrealů a sto padesát půlrealů; z těch máme pětasedmdesát realů, které přidáme k sedmi stům padesáti, i dělá to celkem osm set dvacet pět realů. Ty si odpočtu od těch, které nesu Vaší Milosti, a vrátím se domů bohat a spokojen, ač zpráskán; ale koláče nejíká nikdo..., a to stačí.“

„Ó požehnaný Sancho, předrahý Sancho,“ odpověděl don Quijote, „jak ti budeme zavázáni, Dulcinea i já, po všechny dny života, jichž nám nebesa dopřejí! Vráti-li se do ztracené podoby (a není možno, aby se nevrátila), neštěstí její se promění v štěstí a má porážka v nejblaženější triumf. A uvaž, Sancho, kdy míníš započítati s trestem, neboť, zkrátíš-li lhůtu, přidám ti sto realů.“

„Kdy?“ na to Sancho; „ještě dnes v noci. Hled'te, Milosti, abychom ji strávili v polích, pod širým nebem, a já si rozsekám tělo.“

Noc přišla, očekávána donem Quijotem s největší možnou úzkostí; zdálo se mu, že kola vozu Apollova se polámala a že se den nezvykle protahuje, jako se děje milencům, kteří nikdy nemohou ukojit velikost své touhy. Nakonec zajeli pod příjemné stromy stojící poněkud stranou cesty a tam opustivše sedlo oslovo i Rocinantovo natáhli se do zelené trávy a pojedli ze zásob Sanchových. Sancho upletl z ohlávky a podpínky oslovy mocný a ohebný karabáč a odešel asi na dvacet kroků od pána mezi několik buků.

Don Quijote, vida smělost a jarost, s níž šel, mu řekl:

„Hled', příteli, ať se nerozbiješ na kusy, dbej, aby rána šla po ráně, a nesnaž se spěchati příliš, aby ti uprostřed nedošel dech; míním, že

se nesmíš tlouci tak tvrdě, abys zemřel dřív, než dojdeš žádaného počtu. A abys o nic nepřišel snad mylným počtem, já se postavím opodál a budu na svém růženci počítati rány, které si dáš. Nebesa ti přejtež, jakož dobrý tvůj úmysl zaslouží.“

„Kdo poctivě splácí, nemá strach o zástavu,“ řekl Sancho, „myslím dávat si takové, aby mne nezabily, ale bolely, neboť v tom asi záleží podstata tohoto zázraku.“

Svlékl se potom do půl těla, popadl provaz, počal se bít a don Quijote jal se počítat rány. Sancho se udeřil asi šestkrát nebo osmkrát, potom se mu však žert zdál trochu nesnadný a cena příliš nízká; zastavil se trochu a řekl svému pánovi, že běží o mýlku, protože každá rána zaslouží být zaplácena půlrealem, a ne čtvrtrealem.

„Pokračuj, Sancho, a neumdlévej,“ řekl mu don Quijote, „zdvojnásobím ti cenu.“

„Tak děj se vůle boží,“ pravil Sancho, „a ať rány přší!“

Ale darebák přestal si je vyplácet přes záda a bil do stromů, vždychaje občas, jako by s každou z nich mu byla rvána duše. Něžná pak duše dona Quijota, který se bál, aby se Sancho nepřipravil o život a svou neopatrností nepřekazil splnění jeho touhy, vnukla mu tato slova:

„Ve jménu tvého života, příteli, ať věc přestane na tomto, neboť se mi lék zdá velmi krutý a není zmeškáno; Zamory také nedobyli za hodinu. Počítal-li jsem dobře, dal sis přes tisíc ran; zatím to stačí, neboť osel, řečeno sprostě, snese náklad, ale ne přetížení.“

„Nikoliv, pane,“ na to Sancho, „o mně se nesmí říkat: ‚za malou práci velký plat‘. Odejděte, Milosti, ještě trochu a dovolte mi dát ještě asi tisíc ran; takto si odbudeme úlohu na dvakrát a ještě nám kus sukna zbude.“

„Když jsi v tak dobrém rozpoložení,“ řekl don Quijote, „nebe ti pomoz a bij se, já se vzdám.“ Sancho se dal znovu do práce s takovou prudkostí, že již tloukl kůru z mnoha stromů: s takovou krutostí se bičoval; a dav nesmírnou ránu do buku vykřikl:

„Zde umře Sanson a všichni, kdo jsou s ním!“

Don Quijote přiběhl hned na bolestné to zvolání a úder nelítostného biče, uchopil spletenou ohlávku sloužící Sanchovi za karabáč a řekl:

„Nedovoluj osud, příteli Sancho, abys pro mé zalíbení přišel o život, jenž má sloužit k výživě tvé ženy a tvých dětí; ať Dulcinea čeká na lepší okolnosti. Já se zdržím v mezích příznivé naděje a dočkám, až nabudeš nových sil, aby byla tato věc skončena k všeobecné spokojenosti.“

„Když si toho Vaše Milost přeje,“ odpověděl Sancho, „budsi s Pánembohem a přehodte mi svůj plášť přes ramena, protože se potím a nechtěl bych nastydnout: začátečníkům v kajícnictví vždy hrozí tohle nebezpečí.“

Don Quijote uposlechl, sám zůstal odkryt a přikryl Sancha, který spal až do svítání; pak se znovu vydali na cestu, až se zastavili, tentokrát v osadě asi tři míle vzdálené.

Seskočili z koní u hospody, kterou don Quijote uznal za hospodu, a ne za hrad s příkopem, věžemi, mříží v bráně a padacím mostem, neboť od své porážky vedl si ve všem s lepším rozumem, jak se brzo poví. Vykázali jim přízemní pokoj, jenž měl místo čalounů několik starých plátěných maleb, jaké na vsi bývají. Jedna velmi neuměle představovala únos Heleny, když smělý host ji uloupil Menelaovi, a druhá příběh Didony a Eneáše: Dido stála na vysoké věži a dávala znamení polovicí přikrývky prchajícímu hostu, jenž odplouval ořem na fregatě či brigantině. Don Quijote znamenal na obou výjevech, že Helena neodcházela příliš nerada, ale šibalsky se po straně smála, ale krásná Didona prolévala slzy jako ořechy; vida to pravil:

„Tyto dvě dámy byly přenešťastny, poněvadž se nezrodily v našem věku, a já zase jsem nešťasten přede všemi, že jsem se nezrodil ve věku jejich; neboť kdybych byl potkal tyto pány, ani Trója nebyla by byla zapálena, ani Kartágo zničeno, protože všechno to neštěstí bylo by odvráceno tím pouze, že bych byl zabil Parida.“

„Já se vsadím,“ řekl Sancho, „že za nějakou dobu nebude krčmy, hospody, hostince a holičského krámku, kde by nebyla vymalována

historie našich slavných činů. Ale přál bych si, aby ji vymalovaly ruce dovednějšího malíře, než byl tento.“

„Máš pravdu, Sancho,“ pravil don Quijote, „neboť tento malíř je jako Orbaneja, malíř, který byl v Úbedě; ten, když se ho ptali, co maluje, říkal: ‚Co z toho bude,‘ a když náhodou vymaloval kohouta, napsal pod něj ‚Toto je kohout,‘ aby si nemyslili, že to je liška. Takový se mi zdá, že asi je, Sancho, malíř nebo spisovatel, což je totéž, který vydal na světlo historii toho nového dona Quijota, která vyšla: maloval nebo psal to, co z toho bude. Nebo byl také jako jistý básník, který žil v minulých letech u dvora: jmenoval se Mauleón a odpovídal hbitě na všechny možné otázky; kdosi se ho zeptal, co znamená ‚Deum de Deo‘ a on na to: ‚Dej, kam dej!‘ Ale nechme toho a pověz mi, Sancho, míníš-li si vyplatiti dnes v noci druhou dávku, a jestliže ano, zda pod střechem nebo pod širým nebem.“

„Pane Bože,“ na to Sancho, „to, co si mám v úmyslu dát, mohu zrovna tak doma jako v poli; ale přece bych si přál, aby to bylo mezi stromy, neboť se mi zdá, že mě jaksi provázejí a pomáhají snášet má muka zázračně.“

„Učiníme tedy jinak, milý Sancho,“ odpověděl don Quijote, „a abys nabral sil, necháme to až do své vsi, neboť tam dorazíme nejpozději pozítří.“

Sancho odpověděl, že učiní po jeho přání, ale on že by si přál ukončit záležitost krátce, za teplé krve pokud je mlýn v chodu, neboť v prodlévání je často nebezpečí; také prý „přičiň se a Bůh ti požehná“ a „víc platí jedno tu máš, než dvě dám ti“ a „lepší vrabec v hrsti než holub na střeše.“

„Už dost přísloví, Sancho, pro jediného Boha,“ řekl don Quijote, „zdá se, že se vracíš k *sicut erat*. Mluv zvolna, jednoduše a neplopleteně, jak jsem ti už mnohokrát radil, a uvidíš, že se ti to stokrát vyplatí.“

„Nevím, co to mám za neštěstí,“ odpověděl Sancho, „že nemohu mluvit rozumně bez přísloví a že není přísloví, jež by se mi nezdálo rozumné. Ale polepším se, budu-li moci.“

A tím skončil, pro tentokrát, svou řeč.

KAPITOLA LXXII.

o tom, jak don Quijote a Sancho dojezdi do své vsi.

Celý onen den setrvali don Quijote a Sancho v té hospodě čekající na noc, tento, aby v otevřeném poli dokončil zbytek svého trestu, onen proto, aby viděl ukončení, jímž jeho touha docházela cíle.

Zatím dorazil do hospody jízdný pocestný se třemi nebo čtyřmi sluhy, z nichž jeden řekl tomu, který se zdál mezi nimi pánem:

„Zde si můžete, milostivý pane done A'lvare Tarfe, dnes odpoledne odpočinout: hostinec vypadá čistý a svěží.“

Don Quijote slyše to pravil Sanchovi:

„Hled', Sancho, když jsem prohlížel onu druhou část své historie, zdá se mi, že jsem tam letmo zahlédl toto jméno ‚don A'lvare Tarfe‘.“

„To je možné,“ odpověděl Sancho, „nechme ho sestoupit z koně a potom se ho zeptáme.“

Kavalír sestoupil a hostinská mu dala přízemní pokoj naproti pokoji dona Quijota, okrášlený jinými malbami na plátně, podobnými těm, které měla místnost Quijotova.

Nově příchozí rytíř oblékl letní šat, vyšel na zápraží hospody, rozsáhlé a svěží, kde se procházel don Quijote, a zeptal se ho:

„Kam míříte, milostivý pane šlechtici?“

A don Quijote mu odpověděl:

„Do blízké vesnice, odkud pocházím. A kam putuje Vaše Milost?“

„Já, pane,“ na to kavalír, „jedu do Granady, své vlasti.“

„A znamenité vlasti!“ odvětil don Quijote, „ale povězte mi, Milosti, laskavě své jméno, neboť se mi zdá, že je pro mne důležitější znát je, než mohu vpravdě říci.“

„Jmenuji se don A'lvare Tarfe,“ odpověděl host.

Na to don Quijote odvětil:

„Domnívám se, že jste bezpochyby, Milosti, oním donem A'lvarem Tarfe, který je obsažen v druhé části ‚Historie dona Quijota de la Mancha‘, nedávno vytištěné a vydané na světlo boží jistým současným autorem.“

„Jsem jím,“ odpověděl kavalír, „a onen don Quijote, hlavní hrdina vypravování, byl velkým mým přítelem a já jsem byl, jenž ho vyvábil z domova nebo aspoň pohnul, aby se vydal na turnaje v Zaragoze, kam jsem cestoval; a opravdu jsem mu prokázal mnoho přátelských služeb a zachránil jsem ho, aby mu kat neztloukl záda, neboť byl příliš smělý.“

„A povězte mi, milostivý pane done A'lvaro, podobám-li se v něčem onomu donu Quijotovi, o němž mluvíte?“

„Jistěže nikoliv,“ odpověděl host, „naprosto v ničem.“

„A onen don Quijote,“ povídal náš hrdina, „měl s sebou zbrojnoše Sancha Panzu?“

„Měl,“ na to don A'lvaro, „a ačkoliv měl zbrojnoš pověst velkého vtípálka, nikdy jsem od něho neuslyšel vtípu.“

„To rád věřím,“ ozval se v tom okamžiku Sancho, „protože dělat vtípy neumí každý; a ten Sancho, o kterém mluvíte, milostivý pane šlechtici, bude jistě nějaký nesmírný pitomec, nemehlo a darebák dohromady. Protože pravý Sancho Panza jsem já a sypu vtípy, jako když prší; a nevěříte-li, přesvědčte se, Milosti, a pojd'te se mnou aspoň rok a uvidíte, že je trousím na každém kroku, a tolik a takové, že se mi smějí všichni, kdo poslouchají, třebas ani já nevím většinou, co říkám. A pravý don Quijote de la Mancha, ten slavný, statečný a rozumný, zamilovaný, naprávce křivd, strážce nedospělých a sirotků, obrana vdov, vrah dívčích srdcí, ten, jenž za jedinou paní uznává nevyrovnatelnou Dulcineu z Tobosa, je tento pán zde, který je mým velitelem; každý jiný don Quijote a každý jiný Sancho je směšným výmyslem.“

„Bůh ví, že vám věřím,“ odvětil don A'lvaro, „neboť jste promluvil vtípněji čtyřmi větami, které jste pronesl, přáteli, než druhý Sancho všemi, které jsem od něho slyšel, a bylo jich mnoho. Spíše se cpal, než dobře mluvil, a byl spíše pitomý než vtípný a mám za nepochybné, že kouzelníci, kteří pravého dona Quijota pronásledují, usmyslili si pronásledovat mne donem Quijotem falešným. Ale nevím, co tomu říci, poněvadž mohu přísahat, že jsem ho nechal v Nunciově

blázinci v Toledě, aby ho vyléčili, a nyní tu máme druhého dona Quijota, zcela odlišného od mého.“

„Já,“ pravil don Quijote, „nevím, jsem-li pravý, ale troufám si říci, že nejsem falešný. Na důkaz toho vězte, milostivý můj pane done A'lvare Tarfe, že jsem za celý svůj život nebyl v Zaragoze; naopak, poněvadž jsem si řekl, že se onen vybájený don Quijote nalézá na turnajích v tomto městě, rozhodl jsem se sám do něho nev kročiti, abych světu ukázal jeho lživost; proto jsem přímo zamířil do Barcelony, archivu dvornosti, hostince cizinců, útulku chudých, vlasti statečných, pomsty uražených, milé shody pevných přátelství, jedinečné svou polohou a krásou. A ačkoliv příhody, které mě tam potkaly, nejsou příliš milé, ale velmi trpké, vzpomínám na ně bez lítosti jen proto, že jsem viděl město. Zkrátka, pane done A'lvare Tarfe, já jsem don Quijote de la Mancha, týž, o kterém pověst vypráví, a ne onen nešťastník, jenž chtěl ukrást mé jméno a nabýti slávy mými nápady. Prosím Vaši Milost při tom, čím je povinna svému šlechtictví, abyste laskavě prohlásil před starostou této osady, že jste mě jakživ neviděl, až nyní, a že já nejsem donem Quijotem, o němž mluví druhý díl, ani tento můj zbrojnoš Sancho Panza, že není člověkem, jež Vaše Milost poznala.“

„Učiním to velmi rád,“ odpověděl don A'lvare, „ač vzbuzuje podivení vidět dva dony Quijoty a dva Sanchy v téže době, totožné jménem a nepodobné skutky; a opakuji a tvrdím, že jsem neviděl, co jsem viděl, a že se mi nepříhodilo, co se přihodilo.“

„Pravděpodobně,“ řekl Sancho, „je Vaše Milost očarována jako má paní Dulcinea z Tobosa; kéž by se líbilo nebesům, aby vysvobození Vaší Milosti záleželo v dalších třech tisících a pár ranách, jako si vyplácím pro ni: dal bych si je nehledaje zisku.“

„Těm ranám nerozumím,“ řekl don A'lvare. Sancho mu odpověděl, to že je dlouhé vypravování, ale že mu to poví, pojedou-li náhodou touže cestou.

Zatím nastal čas k jídlu; don Quijote a don A'lvare pojedli spolu. Náhodou vstoupil do hospody starosta té vsi s písařem; don Quijote obrátil se na starostu se žádostí, aby mu učinil po právu a dovolil

panu A'lvarovi Tarfe, rytíři zde přítomnému, prohlásit ve své přítomnosti, že nezná dona Quijota de la Mancha, taktéž přítomného, a že řečený není totožný s mužem, o němž mluví historie zvaná ‚Druhá část dona Quijota de la Mancha‘, složená jakýmsi Avellanedou, rodákem z Tordesillas. Starosta provedl věc podle právních předpisů a prohlášení se událo se všemi v podobných případech obvyklými náležitostmi. Don Quijote a Sancho byli s tím velmi spokojeni, jako kdyby na podobném prohlášení mnoho záleželo a jako by různost obou donů Quijotů a obou Sanchů jasně neplynula z jejich činů a řečí. Don A'lvaro a don Quijote si vzájemně učinili mnoho zdvořilých nabídek k službám, jimiž velký Manchan projevil svou rozumnost, takže vyvedl dona A'lvara z omylu, na němž byl; don A'lvaro pochopil, že je asi očarován, když se zblízka stýkal s dvěma tak rozdílnými dony Quijoty.

Nastal večer, vyjeli ze vsi a za půl míle se cesta dělila směrem vedoucím do vsi dona Quijota a směrem, jímž se měl dát don A'lvaro. Za krátkou tu dobu vylíčil mu don Quijote svou nešťastnou porážku, začarování a lék Dulcinein, a to znovu překvapilo dona A'lvara, který objev dona Quijota i Sancha pokračoval ve své cestě a don Quijote ve své. Tu noc strávili pod dvěma stromy, aby měl Sancho příležitost naplnit svoje pokání, a on je naplnil stejným způsobem jako noc předtím, na útraty kůry obou buků spíš než svých zad, které si tak šetřil, že mu by z nich rány bičem nebyly odehaly ani mouchu, kdyby si na ně byla sedla. Klamaný don Quijote nepropásl ani ránu a shledal, že s ranami z předešlé noci je jich tři tisíce dvacet devět. Zdálo se, jako by si slunce přivstalo, aby spatřilo tu oběť, a s jeho světlem dali se znovu na cestu, rozmlouvajíce vespolek o mýlce dona A'lvara a jak bylo vhodné vyžádat si jeho prohlášení před úřadem a tak náležitě.

Toho dne a té noci putovali, aniž je potkala věc hodná vypravování, ledaže té noci Sancho dokončil svůj úkol, nad čímž se don Quijote nesmírně zaradoval a čekal na den, zda snad cestou nepotká už kouzel zbavenou Dulcineu, svou paní. Cestou pak nepotkal jedinou ženu, aby se nešel přesvědčit, není-li to Dulcinea z Tobosa, neboť

měl bezpečně za to, že sliby Merlínovy nemohou být lživé. Za těchto myšlenek a přání vyjeli na vršek, z něhož shlédli svou ves, a Sancho, sotvaže ji spatřil, padl na kolena a řekl:

„Otevři oči, vytoužený domove, a pohled', že se k tobě vrací Sancho Panza, tvůj syn, ne-li tuze bohatý, alespoň řádně spráskaný. Otevři náruč a přijmi rovněž vlídně syna svého dona Quijota, jenž přichází sice přemožen cizí paží, ale vítěz nad sebou samým, a to – jak mi řekl – je největší vítězství, jehož si lze přát. Nesu peníze, protože sic mě zmlátili důkladně, ale zaplatili mi kavalírsky.“

„Nech těch hloupostí,“ řekl don Quijote, „a vykročme pravou nohou ke vsi, kde dopřejeme vzletu svým obrazotvornostem a ujednáme způsob, jímž povedeme život pastýřský.“

Sjeli z vršku a vjeli do vsi.

KAPITOLA LXXIII.

*o znamení, jež spatřil don Quijote při vstupu do své vsi,
a jiných příbězích dodávajících této velké historii ozdobnosti
a pravděpodobnosti.*

Když vjížděli do vsi, spatřil don Quijote, jak praví Cide Hamete, že se na humnech hádají dva kluci, a jeden pravil druhému:

„Ani se nenamáhej, Periquillo, už jí neuvidíš nadosmrti.“

Don Quijote to uslyšel a řekl Sanchovi:

„Nevšiml sis, příteli, že ten hoch pravil: „už jí neuvidíš nadosmrti“?“

„Nuže, co na tom,“ odpověděl Sancho, „že to řekl ten hoch?“

„Co na tom?“ odvětil don Quijote; „nevidíš, že, obrátím-li ta slova na sebe, znamenají, že už nikdy nespátřím Dulcineu?“

Sancho chtěl dopovědět, když tu byl vyrušen tím, že po poli uháněl zajíc pronásledovaný smečkou chrtů a lovcí; zajíc poděšen příběhl a schoval se a skrčil se pod nohama oslovýma. Sancho jej chytil do ruky a podával donu Quijotovi, jenž říkal:

„Malum signum! Malum signum! Zajíc utíká! Chrti za ním: Dulcinea se neukazuje!“

„Vy jste podivín, Milosti,“ pravil Sancho; „dejme tomu, že tento zajíc je Dulcinea z Tobosa a chrti, kteří jej pronásledují, jsou ničemní kouzelníci, kteří ji proměnili v selku, ona prchá, já ji chytnu a odevzdám do moci Vaší Milosti, jenž ji drží v náručí a hladí. Jaképak je to potom zlé znamení a co zlého lze z toho tušit?“

Oba hádající se kluci příběhli se podívat na zajíce a Sancho se zeptal jednoho, proč se přeli. Ten, který povídal „už jí neuvidíš nadosmrti“, odpověděl, že vzal druhému hochovi klec s cvrčky a že mu ji už nemíní vrátit nadosmrti. Sancho vytáhl z kapsy čtyři čtyráky, dal je klukovi za klíčku a vložil ji do rukou dona Quijota se slovy:

„Teď jsou, pane, zrušena a zmařena zlá znamení, která nemají s našimi příhodami – jak si myslím, ač hlupák – více společného než s loňskými mraky. A vzpomínám-li si dobře, slyšel jsem od faráře

z naší vsi, že nesluší lidem křesťanským a rozumným všímat si těchto dětinství, ba Vaše Milost sama mi to řekla minule, naznačujíc mi, že jsou hlupáky všichni křesťané, kteří dbají na znamení. Není tedy třeba se nad tím pozastavovat, nýbrž pojďme dále a vstupme do vsi.“

Přišli lovci, požádali o svého zajíce a don Quijote jim jej vydal; jeli dále a u samé vesnice setkali se na loučce s farářem, který se tam modlil, a s bakalářem Carrascem. Dlužno vědět, že Sancho Panza přehodil přes osla a balík zbroje, aby byly přikryty, plátěnou tuniku pomalovanou ohnivými plameny, v nichž jej oblékli na zámku vévodově v noc vzkříšení Altisidořina. Nasadil oslovi také na hlavu kacířskou čepici, což bylo nejnevítanější proměnou a ozdobou, jíž se kdy zvířeti na světě dostalo. Farář i bakalář je hned poznali a spěchali k nim s otevřenou náručí. Don Quijote seskočil a pevně je objal; a kluci, darebáci nenapravitelní, zpozorovali čepici na hlavě zvířete, přiběhli se podívat a říkali jedni druhým:

„Pojďte, hoši, uvidíte osla Sancha Panzy nafintnějšího než Mingo a herku dona Quijota hubenější než prvního dne.“

Nakonec obklopeni kluky a provázeni farářem a bakalářem vešli do vsi, zaměřili k domu dona Quijota a našli na jeho prahu hospodyni i neteř, jímž už došla zpráva o jejich příchodu. Stejně došla zpráva i Tereze Panzové, ženě Sanchově, jež rozcuchána a téměř v košili, vlekouc za ruku svou dceru Sančičku, přiběhla vstříc manželovi; vidouc, že není tak nastrojen, jak očekávala od vladaře, řekla mu:

„Jak to přicházíte, manžel, vždyť se zdá, že jdete pěšky a víc se mi podobáte pobudovi než vladaři.“

„Mlč, Terezo,“ na to Sancho, „mnohokrát, kde jsou špýle, není slaniny; pojďme domů a tam uslyšíš divy. Peníze nesu, a to je hlavní, a získal jsem je svou přičinlivostí a bez cizí škody.“

„Nesete-li peníze, můj dobrý manžel,“ pravila Tereza, „ať jsou vydělány tak nebo onak; ať je jakýkoliv způsob, jímž jste k nim přišel, neuvedl jste tím na tento svět nic nového.“

Sančička objala svého otce a ptala se ho, nese-li jí něco, že na něj čekala jako na májový déšť; chytila se ho v pasu, jeho žena ho vzala za ruku, dcerka táhla osla a odešli domů nechávající dona Quijo-

ta v jeho domě v moci neteře a hospodyně a společnosti farářově a bakalářově.

Don Quijote neohlížeje se na trvání a čas odešel okamžitě s bakalářem i farářem stranou a krátce jim vylíčil svou porážku a závazek nevyjít ze vsi po celý rok, který na sebe vzal a který míní doslova splnit a neporušit ani v nejmenším jako pravý potulný rytíř, povinný řídit se přesným řádem potulného rytířstva; dále že pomýšlí státi se pro ten rok pastýřem a strávití jej o samotě v polích, kde může popustiti otěže svému milostnému myšlení a oddati se pastýřskému a ctnostnému konání; že je prosí, nemají-li mnoho práce a nebrání-li jim záležitosti důležitější, aby byli laskavě jeho druhy, že koupí ovce a dostatečné stádo, aby jim mohl dáti pastýřská jména; ať ostatně vezmou na vědomí, že hlavní v celé té věci je už hotovo, protože pro ně vymyslel jména hodící se na ně jako ušitá. Farář ho požádal, aby jim je řekl. Don Quijote odpověděl, že sám se bude jmenovati pastýř Quijotiz; bakalář pastýř Carrascón, farář pastýř Curambro; Sancho Panza pastýř Panzino.

Všichni byli jako omámeni novým bláznovstvím dona Quijota, ale aby jim znovu neutekl ze vsi na rytířskou výpravu, doufajíce též, že za ten rok bude moci býti vyléčen, svolili k jeho novému úmyslu a schválili za rozumné jeho bláznění nabízejíce se mu za druhy v jeho povolání.

„Poněvadž jak kdekdo ví,“ řekl Sanson Carrasco, „jsem proslavený básník, na každém kroku budu skládat verše pastýřské nebo dvorné nebo jaké se mi nejlépe bude hodit, abychom se na lučinách, po nichž budeme bloudit, bavili; a nejvíce je potřebí, milí pánové, aby si každý vybral jméno pastýřky, kterou míní slavit ve svých verších, a abychom nenechali stromu, byť byl sebetvrďší, do něhož bychom nevydlabali a nevryli její jméno, jak je zvykem a obyčejem zamilovaných pastýřů.“

„To se hodí znamenitě,“ odpověděl don Quijote, „ač já nepotřebuji hledati jméno vymyšlené pastýřky, neboť je tu nevyrovnatelná Dulcinea z Tobosa, sláva těchto krajů, ozdoba těchto lučin, podstata

krásy, výběr půvabů, zkrátka bytost, jíž možno vzdávat veškerou chválu, ať je třeba i nadsázkou.“

„To je pravda,“ řekl farář, „ale my si vyhledáme šikovné pastýřky, a nebudou-li se nám hodit a líbit, ať nechá každá tak.“

K tomu připojil Sanson Carrasco:

„A nebude-li se nám jich dostávat, máme tu jména z obrazů a knih, jichž je plný svět: Filida, Amarillis, Diana, Flérida, Galatea a Belisarda. Když je prodávají na trzích, proč bychom nemohli i my si je koupit a pokládat je za své? Bude-li se moje dáma, či lépe řečeno moje pastýřka, náhodou jmenovat Anna, budu ji slavit pod jménem Anarda; jestliže Františka, nazvu ji Franceina, pakliže Lucie, Lucinda, a tím je vše hotovo. Sancho Panza, vstoupí-li do tohoto bratrstva, bude moci slavit svou ženu Terezu Panzovou pod jménem Terezaina.“

Don Quijote se zasmál udílení jmen a farář nesmírně pochválil jeho ctné a úctyhodné rozhodnutí a nabídl se znovu za společníka pro všecken čas, který mu zbude po nutných jeho povinnostech. S tím se s ním rozloučili a prosili ho i radili mu, aby dbal svého zdraví a popřál si všeho dobrého.

Osud chtěl, aby rozhovor těch tří vyslechly neť a hospodyně; jakmile hosté odešli, obě vstoupily k donu Quijotovi a neť mu řekla:

„Copak je to, pane strýčku? Teď, když jsme myslily, že Vaše Milost zůstane doma a bude zde žít klidně a počestně, chcete se zaplést do nových zmatků a dělat ze sebe

*Pastýřku, co přicházívá,
pastýřku, co odchází...?*

Věru, rákos je už tvrdý na píšťaly.“

K tomu hospodyně přidala:

„A bude snad schopna Vaše Milost strávit v polích horka letní, zimní jitra a snést vytí vlků? Zajisté ne! To je řemeslo a povolání lidí silných, otužilých a vycílených pro ně téměř od peřinky a plínek. A to ještě, ač si to obojí mnoho neodevzdá, je líp být potulným

rytířem než pastýřem. Pohled'te, pane, a dbejte mé rady: nedávám vám ji přejedena a opilá, ale na lačný žaludek a víc než padesátiletá. Zůstaňte doma, pečujte o své jmění, často se zpovídejte a pomáhejte chudým a беру vinu na sebe, nebude-li vám při tom dobře.“

„Mlčte, dcery,“ odvětil jim don Quijote, „já dobře vím, co dělám. Odved'te mě na lože, neboť se mi zdá, že mi není zcela dobře, a buďte jisty, že ať jsem potulným rytířem, nebo toulajícím se pastýřem, nepominu nikdy opatřovati vám, čeho byste potřebovaly, jak uvidíte na mých skutcích.“

A milé dcery (a hospodyně i net' jimi beze vší pochyby byly) jej odvedly do postele, daly mu najíst a pečovaly oň, jak jen mohly.

KAPITOLA LXXIV.

o onemocnění dona Quijota, jeho závěti a smrti.

Jelikož věci lidské nejsou věčné a obzvláště životy lidí se chýlí stále od svého počátku, až dospějí svého konce, a poněvadž život dona Quijota neměl božské výsady zadržeti svůj průběh, nastal jeho konec a smrt, když nejméně myslil. Ať to bylo působením smutku nad porážkou, ať dopuštěním a rozkazem nebeským, dostal horečku, která ho připoutala na lože na šest dní, během kterých jej mnohokrát navštívili jeho přátelé, farář, bakalář a holič; Sancho Panza, jeho dobrý zbrojnoš, neopouštěl jeho záhlaví. Domnívali se, že jej do toho stavu přivedl zármutek z přemožení a bolest, že nespátřil vyplnění své touhy osvobodit z kouzel Dulcineu, i snažili se jej všemožným způsobem potěšit: bakalář mu říkal, aby si dodal ducha a vstal k zahájení pastýřského povolání, že pro ně složil už eklogu takovou, že se Sanazarovy musí schovat, že už koupil z vlastních peněz dva nádherné psy k hlídání stáda, jeden že se jmenuje Barcino, druhý Butrón a že mu je prodal dobytkař z Quintanaru. Ale don Quijote nepřestával být smutný.

Jeho přátelé zavolali lékaře, ten mu ohmatal tep, nebyl tuze spokojen a řekl, aby se pro každý případ staral o spásu své duše, neboť spása těla je v nebezpečí. Don Quijote to vyslechl klidně, ale nikoliv jeho hospodyně, neť a zbrojnoš, kteří se jali hořce plakat, jako by jej měli před sebou už mrtvého. Lékař měl za to, že jej usmrcují smutek a bolesti. Don Quijote prosil, aby jej nechali o samotě, že se chce trochu vyspat. Uposlechli a on spal v jednom kuse, jak se říká, šest hodin, že už hospodyně a neteř myslily, že zemře ve spaní.

Ale nakonec procitl a hlasitě zvolal:

„Požehnán buď mocný Bůh, který mi prokázal takové dobrodiní! Jeho milosrdenství nemá konce a hříchy lidské je nezkracuj a neruší.“

Neť dávala pozor na slova strýcova a zdálo se jí, že jsou rozumnější než obyčejně, alespoň než za té nemoci, a zeptala se ho:

„Co pravíte, milostivý pane? Co je nového? Jaké je to milosrdenství a jaké lidské hříchy, o nichž mluvíte?“

„Mluvím, neti,“ na to don Quijote, „o milosrdenství, jež mi v tomto okamžiku prokázal Bůh, jemuž, jak jsem pravil, nepřekážejí mé hříchy. Už mám rozum svobodný a jasný, prostý temných stínů nevědomosti, jimiž mi jej zastínila neblahá stálá četba ohavných rytířských románů. Už uznávám jejich nesmyslnost a trápí mě jen, že jsem vybředl z bludu tak pozdě, že nemám kdy na nápravu četbou knih jiných, jež by osvětlily mou duši. Cítím, neti, že umírám, a chtěl bych zemřít způsobem, jenž by projevil, že můj život nebyl tak špatný, abych zanechal pověst blázna. Byl jsem jím sice, ale nechci potvrdit tuto pravdu svou smrtí. Zavolej mi, milá, mé dobré přátele, faráře, bakaláře Sansona Carrasca a holiče, mistra Mikuláše, neboť se chci vyzpovídati a učiniti závěť.“

Tuto námahu neteři uspořil vstup všech tří. Sotva je don Quijote spatřil, řekl:

„Veselte se se mnou, milí pánové, že už nejsem don Quijote de la Mancha, ale Alonso Quijano, pro své obyčeje přezvaný Dobrákem. Již jsem nepřitelem Amadisa Galského a celého nekonečného zástupu jeho potomstva, již se mi oškliví všechny světské historie o potulném rytířství, již znám svou pošetilost i nebezpečí, do něhož mě přivedla jejich četba, již je zavrhuji s hrůzou, neboť se z milosrdenství božího napravila moje hlava.“

Když to ti tři uslyšeli, pomyslili si, že se ho zmocnil asi nějaký nový bláznivý nápad. Sanson mu řekl:

„Nyní, pane done Quijote, když nás došla novina, že paní Dulcinea je vysvobozena z kouzel, začínáte s tímhle? Teď, když je vše hotovo, abychom se stali pastýři a trávili život zpěvem jako knížata, chcete se, Milosti, stát poustevníkem? Mlčte, při svém životě, vzpamatujte se a nechte povídání!“

„Moje povídání,“ odvětil don Quijote, „bylo až dosud příliš pravdivo na mou škodu a má smrt je s pomocí nebes obrátí v můj prospěch. Cítím, pánové, že spějí rychle k svému konci: nechme žerty stranou a přiveďte mi zpovědníka, aby mě vyzpovídal, a písaře, aby sepsal

mou závěť. Neboť za takovýchto okolností člověk nemá žertovati se svou duší; prosím tedy, aby se šlo, zatímco mě pan farář bude zpovídati, pro písaře.“

Jeden se podíval na druhého udiven slovy dona Quijota a uvěřili mu, ač s nespáží; jedním pak ze znamení, podle nichž usoudili, že umírá, bylo, že se tak snadno z bláznovství vrátil k rozumu, neboť po tom, co dosud řekl, mluvil ještě hojně dále a stále tak správně, křesťánsky a rozumně, že jim odňal zcela pochybnosti a přesvědčil je o svém rozumu. Farář poslal všechny ven, zůstal s ním o samotě a vyzpovídal jej.

Bakalář šel pro písaře a vrátil se zakrátko s ním i se Sanchem Panzou. Sancho, který už zvěděl od bakaláře, v jakém stavu je jeho pán, vida hospodyni a neteř plakat, jal se také nabírat a slzet. Zpověď skončila a farář vyšel, řka:

„Opravdu umírá a opravdu nabyl rozumu Alonzo Quijano Dobrák; můžeme vejít, aby složil závěť.“ Tato zpráva působila na zalité oči hospodyně, neteře a dobrého zbrojnoše Sancha Panzy tak nesmírně, že počali proudem prolévat slzy a vydávat z prsou tisícové hluboké vzdechy: neboť skutečně, jak už řečeno, ať byl don Quijote jen suše Alonzem Quijanem Dobrákem, či donem Quijotem de la Mancha, vždy byl mírné povahy a jednání příjemného, a byl proto milován nejen domácími, ale i všemi, kdo jej znali.

Vešel písař s ostatními a nadepsal záhlaví závěti; když pak don Quijote poručil svou duši podle všech oněch křesťanských podmínek, jichž je žádáno, Bohu, přišel k odkazům a řekl:

„Item jest mou vůlí, aby Sancho Panza, z něhož jsem ve svém bláznovství učinil svého zbrojnoše, nebyl činěn odpovědným za jisté peníze, která má, a aby na něm nebyly žádány účty, poněvadž mezi mnou a jím byly počty, dary a dluhy, ale naopak, aby zbude-li něco, až dostane, co mu dlužím, a bude toho málo, zbytek tento byl jemu odevzdán, a nechť mu to svědčí; a jako jsem se mu snažil za svého bláznění opatřiti vladařství na ostrově, přál bych si mu nyní za zdravého rozumu darovati celé království, poněvadž toho zaslouží pro upřímnost své povahy a věrnost svého jednání.“

Obrátiv se k Sanchovi, řekl mu:

„Odpusť mi, příteli, že jsi mou vinou vypadal stejně bláznivý jako já a že jsem tě nakazil svým vlastním omylem, že totiž byli a jsou potulní rytíři na světě.“

„Ach,“ odpověděl Sancho vzlykaje; „neumírejte, milostivý pane, ale poslechněte mé rady a žijte dlouhá leta, protože největší bláznovství, kterého se může člověk v tomto životě dopustit, je pro nic za nic umřít, aniž jej kdo vraždí a aniž jej ubíjejí jiné ruce než ruce smutku. Hled'te, nebud'te leniv, vstaňte z té postele a pojd'me do polí, oblečeni za pastýře, jak jsme si umluvili. Třebas za nějakým křovím najdeme paní Dulcineu vysvobozenou z čárů a to bude jedna radost! Jestliže umíráte bolestí, že jste byl přemožen, vymluvte se na mne a řekněte, že vás srazili, protože jsem špatně osedlal Rocinanta, vždyť jste ostatně četl ve svých rytířských knihách, že být shozen ze sedla je docela obyčejnou věcí mezi rytíři a že dnešní přemožený je zítra vítězem.“

„Tak jest,“ řekl Sanson, „dobrý Sancho Panza se v těch případech výborně vyzná.“

„Pánové,“ pravil don Quijote, „jen pomalu, neboť v loňských hnízdech není letos ptáků. Byl jsem blázen a nabyl jsem rozumu, byl jsem don Quijote de la Mancha a nyní jsem, jak jsem řekl, Alonzo Quijano Dobrák. Kéž mi u Vašich Milostí má lítost a moje upřímnost vrátí úctu, které jsem se těšil, a pan písař nechť pokračuje: Item odkazují všechno své jmění, tak jak jest, své neteři Antonii Quijanové, zde přítomné, vyhrazuje z něho nejprve, čeho bude potřebí na úhradu učiněných odkazů: především si přeji, aby byl vyplacen plat dlužný hospodyně za dobu, po niž mi sloužila, a mimo to dvacet dukátů na šaty. Za vykonavatele jmenuji pana faráře a pana bakaláře Sansona Carrasca zde přítomné. Item jest mou vůlí, aby bude-li se chtít moje neť Antonie Quijanová provdati, stalo se to s mužem, o němž se dříve vyšetří, že neví, co jsou rytířské knihy; shledá-li se, že to ví, a bude-li se chtít moje neť nicméně zaň vdáti a vdá se, nechť pozbude všeho mého odkazu, kteréhož vykonavatelé budou moci použití podle své vůle na šlechtné účely. Item snažně prosím řeče-

né pány vykonavatele své vůle, popřeje-li jim příznivý osud poznati autora, jenž prý složil onu historii nazvanou ‚Druhá část hrdinských skutků dona Quijota de la Mancha‘, aby jej požádali mým jménem co nejsnažněji, aby mi prominul příležitost, bez úmyslu mou mu danou, k napsání tolika a takových nesmyslů, které v knize podává; neboť opouštím tento svět s výčitkou, že jsem mu poskytl příčinu k jejich napsání.“

Tím uzavřel svou závěť a padl v mdlobách jak dlouhý, tak široký na lože. Všichni se poděsili a spěchali mu pomoci; po tři dny, které ještě žil po dnu, kdy sdělal závěť, omdléval velmi často. Celý dům byl vyrušen z klidu, ale přesto neť jedla, hospodyně popíjela a Sancho Panza se veselil, neboť dědictví zahání nebo mírní dědicovu myšlenku na bolest, kterou právem nechává po sobě mrtvý. Konečně nastala poslední hodinka dona Quijota, když už přijal všechny svátosti a obšrně a výmluvně se zřekl rytířských knih. Písař byl přítomen a prohlásil, že se nikdy v žádném rytířském románu nedočel, že by byl nějaký potulný rytíř zemřel na svém loži tak klidně a křesťansky jako don Quijote. Ten pak za soucitného pláče přítomných vypustil ducha a umřel.

Farář vida to požádal písaře, aby mu zhotovil svědeckou výpověď, že Alonzo Quijano, řečený Dobrák, obyčejně zvaný don Quijote de la Mancha, opustil tento svět a skončil smrtí přirozenou; toto svědectví žádal, aby zamezil všem autorům kromě Cida Hamete Benengeliho podvodné vzkříšení dona Quijota a nekonečné historie jeho.

Tak skončil Důvtipný rytíř z Manchy, jehož ves Cide Hamete nevedl přesně, aby dovolil všem městům a osadám manchským přítí se oň mezi sebou, přivlastňovat si jej a pokládat jej za svého syna, jako se sedm řeckých měst svářilo o Homéra.

Nelíčíme zde nárek Sanchův a neteře a hospodyně dona Quijota, ani neuvádíme nové nápisy na jeho hrobě, vyjma nápis, jež složil Sanson Carrasco:

*Zde Hidalgo mocný v Pánu sní,
jenž přivedl k mezi takové*

*svou odvahu, že smrt – všeho paní –
životní vůli rekově
nebyla schopna vzít zbla nic.
On příliš si světa nevážil,
všem pro smích a za strašáka byl,
však z příhod jeho vidno zato,
co pravdy tají slova tato:
Moudrým zemřel, jako blázen žil.*

A přerozvážný Cide Hamete řekl svému peru:

„Zde zůstaneš visíc na této destičce za drát, milé moje pero, nevím ani, dobře-li seříznuté či špatně rozštípené, a budeš tu žít po dlouhá století, jestliže tě domýšliví a darební vypravěči nesejmou a neznesvětí. Ale dřív než po tobě sáhnou, můžeš je upozornit a říci jim, jak nejlépe umíš:

*Vari, vari, darebové!
Nikdo se mne nedotýkej;
toto dílo, dobrý králi,
pro mne bylo vyhrazeno.*

Výhradně pro mne se narodil don Quijote a já pro něho; on uměl jednat a já psát; jen my dva jsme jednotou navzdory falšujícímu spisovateli z Tordessilas, který se odvážil nebo odváží psát hrubým a drzým pštrosím brkem o výkonech mého statečného rytíře, což není náklad pro jeho ramena ani námět pro jeho vychladlý důvtip. Upozorni jej, poznáš-li ho náhodou, aby nechal odpočívat v hrobě unavené a již zetlelé kosti dona Quijota a nechtěl jej odvádět proti všem právům smrti do Staré Kastilie, nutě ho vstávat z hrobu, kde vskutku a opravdově leží, natažen jak dlouhý, tak široký a neschoopen třetí výpravy a nového odjezdu. Neboť k zesměšnění všech výprav tolikerých potulných rytířů stačí dvě, které podnikl, k rozkoši i potěše lidí, kteří o nich zvěděli, jak u nás, tak v cizích královstvích. Tím splníš své křesťanské poslání, radě dobře tomu, kdo ti přeje zlé,

a já budu spokojen a pyšen, že jsem byl první, který se těšil z ovoce svých spisů zcela tak, jak si toho přál, neboť nic jiného nebylo mým přáním, leč zoškliviti lidem falešná a pošetilá vypravování knih o rytířích, která zásluhou a vlivem historie o mém pravdivém donu Quijotovi již upadají, a není pochyby, že upadnou úplně.“

Vale.

Miguel de Cervantes Saavedra

Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha II

Edice Světová próza v českých překladech

Ilustrace Gustave Doré

Překlad Václav Černý

Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání

Verze 1.0 z 9. 10. 2018

ISBN 978-80-7587-490-0 (epub)

ISBN 978-80-7587-491-7 (pdf)

ISBN 978-80-7587-492-4 (prc)